(vezna stran)

(prva stran knjige)

Zoltan Jan:

POZNAVANJE SLOVENSKE KNJIŽEVNOSTI V ITALIJI

PO LETU 1945

signeta

ZALOŽBA ROKUS
&
SLAVISTIČNO DRUŠTVO SLOVENIJE

Ljubljana, 2000

(hrbet naslovne strani; 2. stran knjige)

Zoltan Jan: Poznavanje slovenske književnosti v Italiji po letu 1945

Slavistična knjižnica 4

CIP - Kataloški zapis o publikaciji

Nadki

V S E B I N A

1. UVODNA OPREDELITEV RAZISKAVE.....

2. HISTORIAT – DOSEDANJE OBRAVNAVE.....

2.1. Publicistika in članki v dnevnem tisku.....

Značilnosti poročil v dnevnem tisku in njihov obseg; skupne poteze v ocenah antologije Luigija Salvinija; polemike Jolke Milič; kvaliteta prevajanja v italijanščino; dopolnitve literarne zgodovine v publicistiki; vprašljivost slovenskih kritičnih izdaj; odkrivanje plagijatov v italijanski književnosti; mesto poročanja o prodiranju slovenske književnosti v Italijo pri nekaterih slovenskih posrednikih.

2.2. V Italiji nastale študije o slovenski literaturi.....

Delo Artura Cronie, Giovannija Maverja, Bruna Meriggija, Bartolomea Calvija, Enrica Damianija, Umberta Urbanija; slovenistika v italijanskih slavističnih revijah; razvoj raziskovanja slovenske literarne zgodovine v Italiji; v Italiji delujoči raziskovalci slovenske literarne zgodovine; poročila o razvoju slovenistike v Italiji.

2.3. Dosedanje obravnave odmevov slovenske književnosti v Italiji.....

Umberto Urbani, Janko Jež, Marija Pirjevec, Mara Poldini Debeljuh, Miran Košuta.

2.4. Možnosti nadaljnjih raziskav in odprti problemi.....

3. SLOVENSKO LEPOSLOVJE ZA OTROKE IN MLADINO.....

3.1. Repertoar prevedenih del in njegovo oblikovanje.....

Prevedena dela; posredniki: Franc Dakskobler, Ezio Martin, Mirko Rijavec. Posredniška vloga Mladinske knjige; obseg dejavnosti, bolonjski knjižni sejem ter druge javne promocije slovenske književnosti za mladino in otroke.

3.2. Književnost za mlade bralce pri narodnostni manjšini.....

4. SLOVENSKA KNJIŽEVNOST V ANTOLOGIJAH.....

4.1. Pregledna antologija slovenske poezije.....

Nastajanje Salvinijevega dela in ureditveni kriteriji; sodelovanje s slovenskimi ustvarjalci; pomanjkljivosti; odmevi v Italiji; pomen antologije in njen vpliv na nadaljnje poznavanje slovenske književnosti.

4.2. Tematsko zasnovane antologije slovenske književnosti.....

Predstavitev repertoarja in skupne značilnosti posameznih antologij; prizadevanja Društva slovenskih pisateljev za poznavanje slovenske književnosti v Italiji ter njihova tematska številka revije, antologija sodobne slovenske poezije ter knjigotrške zakonitosti v Italiji; izbor slovenskih tržaških literarnih ustvarjalcev v reviji Most; revijalni utrip in druga sredstva javnega obveščanja v obmejnem prostoru; šolski priročnik o pomenu Trsta v slovenski književnosti ter problematika slovenske manjšine v šolah večinskega naroda; antologija slovenske dramatike in italijansko gledališko življenje.

4.3. Nekatere značilnosti narodnostno mešanega prostora, kot se kažejo pri posredovanju slovenske književnosti v italijanski prostor.....

4.4. Slovenska književnost v italijanskih antologijah jugoslovanskih književnosti .....

Predstavljeni avtorji; nastajanje antologij in njihovi odmevi v javnosti; vključenost slovenske književnosti v jugoslovanske književnosti in njena prepoznavnost; italijanska javnost in njeno poznavanje Slovenije; pomen takšnih predstavitev slovenske književnosti.

4.5. Slovenska književnost v italijanskih antologijskih predstavitvah svetovne, evropske in slovanskih književnosti.....

Predstavitev repertoarja in posameznih izborov; prodiranje slovenske književnosti v različne preglede in revijalne izbore. Posamezni izbori slovenske književnosti v različnih periodičnih publikacijah in zbornikih.

4.6. Pomen antologijskih izborov.....

5. SAMOSTOJNE KNJIŽNE PREDSTAVITVE .....

5.1. Repertoar knjižnih prevodov leposlovnih del.....

5.2. Slovenski pesniki v samostojnih knjižnih predstavitvah.....

5.3. Knjižni prevodi slovenskih proznih del v italijanščino.....

6. ZAKLJUČNA SPOZNANJA.....

8. POVZETEK – SUMMARY.....

O AVTORJU ……

IZ RECENZIJE …….

Na srce mi je kanilo kakor solza. Zmerom več ljudi je na svetu, ki vedo, da je nekje med drugimi narodi tudi slovenski narod. Nekateri učenjaki nas že razlikujejo od Hrvatov in Slovakov; celo neki Francoz nas je že razodel. Polagoma, toda neprenehoma se širi spoznanje, da smo. [...] *Razodeli so nas,*

kakor so razodeli narod črnih pritlikavcev v severni Afriki. Ne, tudi tako nas niso razodeli! Med narod pritlikavcev so poslali učenjake in raziskovalce, da bi razbistrili vse od začetka do konca: od kod da je tisti narod, kdo da je in kako je z njegovo kulturo. Šli so vestni učenjaki in so vse raziskali: Narod je od tod in od tod, tak je in taka je njegova kultura! Debelih knjig debelo število je razkrilo svetu, kako da živi tisti narod, kaj da je ustvaril in kje da stoji na poljani vseobče kulture človeške... O, blagor bi nam bil, da nam je bila dodeljena domovina v črni Afriki!

Ivan Cankar: Bela krizantema

Gli Sloveni richiamarono l'attenzione degli Italiani sopra tutto – e ciò non molto – per il fatto che erano loro confinanti ad oriente ed i singoli settori avevano con loro zone comuni e confini, anche linguisticamente, mal delineati. Perciò più che la loro vita politica e la loro attività culturale, modesti come erano, interessò anzitutto la situazione geografica, etnica.

Arturo Cronia: La conoscenza del mondo slavo in Italia

È logico quindi che, nella nazione italiana, l'interesse per il mondo e la cultura slovena sia commisurato all'importanza che esso ed essa hanno nell'ambito delle nazioni civili.

Romeo Colognati: Vita e cultura delle minoranze

Slovenci pritegnejo pozornost Italijanov predvsem – in torej ne veliko – zaradi dejstva, ker so bili njihovi mejaši na vzhodu in so imeli na posameznih območjih skupna področja in meje, tudi jezikovne, slabo začrtane. Zaradi tega, bolj kot zaradi njihovega političnega življenja in kulturnega delovanja, so bili, skromni kot so, zanimivi predvsem zaradi geografskega in etničnega položaja.

Arturo Cronia: Poznavanje slovanskega sveta v Italiji

Logično je torej, da je pri italijanskem narodu zanimanje za slovenski svet in kulturo sorazmerno s pomenom, ki ga ima v območju civiliziranih narodov.

Romeo Colognati: Življenje in kultura manjšin

I.

UVODNA OPREDELITEV RAZISKAVE

Raziskovalna tema nas postavlja v območje proučevanja komunikacijskih sposobnosti slovenske književnosti z bralci drugih nacionalnih prostorov, kar omogoča preverjanje uveljavljenega vedenja o njej in njegovo soočanje s pogledi, ki se odpirajo Neslovencu, ko slovensko literarno delo prestopi v drugo kulturno tradicijo. Odpira se torej *dvojna optika*, ki po eni strani zahteva premislek slovenskih stališč in pogledov na lastno književnost ter na njeno poznavanje v Italiji. Na drugi strani se ponuja pot do odgovora na občutljivo vprašanje o poznavanju slovenske literature izven nacionalnega prostora, v drugačnem kulturnem in družbenem kontekstu, ki po našem prepričanju vpliva na usodo literarnega dela. Na tej ravni se pojavlja zelo širok spekter problemov, ki jih je treba obvladati in sistematizirati, preden se lahko prične plodna obravnava klasičnih vprašanj recepcije. *Izhajamo iz spoznanj sociologije literature in prepričanja, da je branje leposlovnega dela v veliki meri določeno tudi z zunajbesedilnimi informacijami, s katerimi razpolaga bralec.*[1] Pomembno je tudi *družbeno okolje*, v katerem se pojavljajo prevodi literarnih del in v katerem se oblikuje potencialni bralec, ki si izbere določeno leposlovno delo iz ponujajoče se mu množice knjig zaradi spleta informacij in vrednot, s katerimi razpolaga že pred odločitvijo.

Reševanje takšnih problemov zahteva od raziskovalca vrsto teoretičnih opredelitev, ki so do določene mere že obdelani tudi v slovenski teoriji primerjalne literarne zgodovine, vendar v praksi komajda preizkušeni. Literarnozgodovinske raziskave tega področja namenjajo največ naporov odmevom

[1] Robert Escarpit: Sociologija književnosti, Zagreb, Matica hrvatska 1970; Dimitrij Rupel: Literarna sociologija, Ljubljana, SAZU 1982 (Literarni leksikon); Sociologija, Zbornik, Zagreb, Naprijed 1966; Umberto Eco: Kultura, informacija, komunikacija, Beograd, Nolit 1973; Pierre Brunel, Yves Chevrel: Précis de littèrature comparée, Paris, Presses Universitaires de France 1989.
Pri sklicevanju in navajanju upoštevamo uveljavljene standarde in kratice kot v Slovenski bibliografiji. Sistematično je obdelanogradivo, ki je izšlo do konca leta 2000, vendar so upoštevane tudi nekatere novejše objave. Bibliografija je objavljena v delu Zoltan Jan: Cankar, Kosovel, Zlobec in Ljubka Šorli pri Italijanih ter bibliografski dodatek, Soizdajatelja Slavistično društvo Slovenije in Založba Rokus, Ljubljana, 2001 (Slavistična knjižnica 5).

in vplivom tujih pisateljev v slovenskem prostoru, neprimerno skromnejše pa je proučevanje usode slovenske književnosti v tujini, kar želi osvetliti pričujoči prispevek. Kljub temu je na izbranem raziskovalnem področju že nastalo nekaj preglednih študij in tudi poglobljenih obravnav ožjih problemskih krogov, ki bodo ekscerpirane v *poglavju o historiatu*, kamor na določen način sodi tudi obsežna množica sprotnih recenzij vsakega v Italiji objavljenega leposlovnega dela. Tem obravnavam odmevov slovenske književnosti v italijanskem prostoru je potrebno nameniti posebno pozornost, ker omogočajo opredelitev temeljnih problemskih sklopov. Ker je gradivo obsežno in večinoma ne sodi v ožje pojmovano stroko, ga je smiselno *kategorizirati v tri skupine*, znotraj katerih se pojavljajo skupne konstante. Proučevanje historiata torej nima namena zgolj evidentirati vseh poročil, ki vsebujejo številne tudi za pričujočo raziskavo pomembne podatke. Usmerjeno je v iskanje skupnih značilnosti, izvirajočih iz globljih miselnih vzorcev, ki razkrivajo položaj slovenske književnosti v nacionalnem samozavedanju. Na ta način želimo preveriti naslednjo tezo: če se spremljanju vsake v Italiji izdane publikacije namenja tolikšna pozornost, je temu tako zaradi prepričanja, da gre vsakokrat za pomembno dejanje, ki potrjuje kvaliteto slovenske književnosti. Ta ima v hierarhiji nacionalnih vrednot posebno mesto, čeprav sprotne obravnave odmevov ne problematizirajo, pač pa jih sprejemajo kot samoumevne. Gre za mnenje, da se slovenska književnost doslej še ni uveljavila kot del goethejansko razumljene svetovne književnosti le zato, ker je tujina še ni spoznala, ne izpostavljajo pa se kritičnemu premisleku slovenski kriteriji vrednotenja niti se ne postavljajo vprašanja o njeni prepričljivosti v tujem kulturnem prostoru.

Tema zahteva poznavanje italijanskega kulturnega prostora in njegovih zakonitosti in v ta okvir je potrebno umestiti odmeve slovenske književnosti. Število objav, oziroma zanemarjanje količinskega kriterija, je mnoge raziskovalce zavedlo v nerealno optimistično oceno uspešnosti uveljavljanja slovenske književnosti, saj niso bile upoštevane razsežnosti kulturnega prostora, v katerem se posamezni odmevi pojavljajo. Odsotnost te perspektive se kaže kot pomanjkljivost večine dosedanjih obravnav, ki navadno prezrejo, kolikšno vrednost ima posamezen še tako zanimiv odmev slovenske književnosti v prostoru, ki opredeljuje njegov pomen že s svojim fizičnim obsegom, še bolj pa z drugimi značilnostmi. Pot do takšne analize sprejemanja slovenskih literarnih del je mogoče odpreti s *proučevanjem repertoarja prevodov*. Nekateri njegovi segmenti imajo izrazite skupne poteze, tako da jih je mogoče razčleniti v posamezne kategorije, med katerimi so dovolj jasno prepoznavne naslednje: v prvi je *književnost za mlade bralce*, ki se navadno ne uvršča med najpomembnejše plasti nacionalne književnosti, je pa v repertoarju slovenskih prevedenih del najpogostejša, zaradi česar je potrebno poiskati značilnosti, ki so bile doslej premalo upoštevane; drugo skupino predstavljajo *različne antologije*, znotraj katerih obstajajo določene podskupine, ki odkrivajo, kako posamezni posredniki razumejo uveljavljanje slovenske književnosti, pa tudi, kaj se jim zdi reprezentativno in zanimivo za italijanskega bralca; tretja plast so *samostojni knjižni*

prevodi posameznih del slovenskih pesnikov in pisateljev, ki odkrivajo po eni strani zgostitve okrog treh klasikov (Ivan Cankar, Srečko Kosovel, Ciril Zlobec), ki jim namenjamo potrebno pozornost v posebnih študijah, objavljenih v posebni publikaciji. Ob tem se pojavlja množica prevodov del, ki jih slovenska literarna veda ne uvršča v vrh slovenske književnosti ali vsaj ne med tista, s katerimi bi veljalo slovensko besedno umetnost predstaviti tujemu bralcu. Slednja skupina tako postavlja vrsto vprašanj o različnih funkcijah prevodov slovenske književnosti in o možnostih za njeno poznavanje v italijanskem prostoru. Ob tem bi se moralo pokazati, ali obstajajo globlji vzroki za nastanek konkretnega prevoda. Premisliti je potrebno, ali je zgolj naključje, da se v Italiji tolikokrat pojavlja slovensko slovstvo v antologijah. Na to se navezujejo vprašanja, v katere širše izbore so vključena posamezna slovenska leposlovna dela, v katerih okoljih se pojavljajo in kako se naslovniki nanje odzivajo.

Iz navedenih razlogov izhajajoča členitev poglavij zahteva upoštevanje določenih raziskovalnih vidikov:

Najprej je potrebno *preveriti kriterije*, na podlagi katerih se *oblikuje repertoar* slovenskih prevedenih del. Domnevati je mogoče, da verjetno ni naključje, če se najpogosteje prevaja lirika, kljub temu da je s takimi deli navadno težje doseči večjo popularnost, ki si jo gotovo želi večina posrednikov slovenske književnosti v Italijo. Ob tem ostaja književnost za mlade bralce – ti prevodi so najfrekventnejši – več kot na obrobju zanimanja proučevalcev in pri raziskovanju procesov uveljavljanja slovenske književnosti v italijanskem prostoru navadno ni upoštevana, čeprav ima pri naslovnikih večjo odzivnost kot druge reprezentativne zvrsti.

Analiza mehanizmov, ki so privedli do objave posameznih italijanskih prevodov slovenskega leposlovja, omogoča spoznavati prizadevanja nekaterih uspešnejših posrednikov. Pri tem se postavlja vprašanje, zakaj se v tej vlogi in tudi kot prevajalci pojavljajo v veliki večini Slovenci, med Italijani pa kažejo nekaj zanimanja le tisti, ki izhajajo iz narodnostno mešanih območij. Izkustva obojih lahko odkrijejo tudi, kako strokovna in tudi širša italijanska publika razume slovensko literaturo in kaj se zdi najprimernejše za posredovanje italijanskemu bralcu. Vendar je treba biti pri tem previden in vseskozi upoštevati vsaj dve razsežnosti njihovega dela. Pomembno je, kakšno mesto ima posredovanje slovenske književnosti v njihovem celotnem ustvarjanju in koliko časa pri tem poslanstvu vztrajajo. Druga dimenzija ponovno vodi k značilnostim prostora, v katerem se pojavlja literarno delo. Tako se zarisujeta vsaj naslednja problemska sklopa: kolikšen pomen ima izid ene knjige v prostoru, kakršen je italijanski, in kako ta izid vpliva na oblikovanje splošnega odnosa do slovenske književnosti. S tem je povezano vprašanje, ali se v Italiji pojavlja drugačno razumevanje slovenskih leposlovnih del, ki bi odkrivalo njihove nove, še neznane razsežnosti.

Ker se *slovenski in italijanski kulturni prostor* na določenem območju *prekrivata*, ima tema tudi svojo pragmatično stran, saj slovenska narodna skupnost v Italiji neprestano ugotavlja, da je večinski narod ne pozna, pri tem pa ima literatura kot ena izmed temeljnih razsežnosti slovenskega samozavedanja in identifikacije pomemben položaj. Zato verjetno ni naključje, da je največ pobud za uveljavljanje slovenske književnosti nastalo na narodnostno mešanem območju. To s svojimi političnimi interesi ter zgodovinskimi determinantami vpliva na odnos do posredovane besedne umetnine, ki pri naslovnikih (in posredovalcih) *zgublja umetnostne značilnosti* in *postaja sredstvo* za nacionalno afirmacijo manjšine. Tematika tako kljub svoji zapletenosti, obsežnosti in odmaknjenosti od literarnozgodovinskih problemov zahteva posebno pozornost in analizo, ki upošteva tako estetske kot tudi širše sociološke razsežnosti.

Naslednji vidik, ki ga raziskava upošteva, so *italijanske kritike slovenskih leposlovnih del*. Samo zbiranje tega gradiva zahteva nemalo naporov, saj gre za številne dnevnike, ki posvečajo kulturnemu dogajanju veliko pozornosti, poleg tega pa pri njih sodelujejo ugledni in kvalificirani kritiki. Istočasno vsebujejo pomembne informacije tudi splošne kulturne in strokovne revije, zato je treba opazovati tudi delo določenih kulturnih združenj, pa tudi nekatera strokovna in kulturna srečanja, ob katerih ta periodika nastaja. Poseben problem so elektronski mediji s svojim vse večjim vplivom. Nekatere ugotovitve na tej ravni raziskave omogočajo soočanje italijanske publicistike s slovensko, ki skrbno beleži glasove o slovenski literaturi v tujini.

Poleg italijanskih kritik slovenskih leposlovnih del ne smemo prezreti tudi nekaterih dogodkov v *širšem kulturnem življenju*, ki vplivajo na prisotnost slovenske literature v Italiji. Ker gre za obsežen in raznolik prostor skoraj šestdesetmilijonskega naroda, kjer izide letno okrog tristo tisoč knjižnih naslovov, so potrebne nekatere *omejitve* na področjih, kjer je mogoče zanesljivo predvidevati, da objektivno gradivo ne bi bistveno dopolnilo rezultatov raziskave.

Obseg pojavov in širina različnih raziskovalnih perspektiv narekujeta *kronološko zamejitev*, ki postavlja začetek raziskave v prva leta po drugi svetovni vojni, sega pa v nekaterih segmentih do najnovejših dogodkov. Nikakor ne gre za zgolj zunanji mejnik, saj se po koncu druge svetovne vojne pojavlja vrsta novih zgodovinsko – političnih dogodkov, ki so povezani s sprejemanjem slovenske literature v Italiji.

Analiza tako zbranega in selekcioniranega gradiva vodi od *pregleda repertoarja* slovenskih literarnih del v italijanskem prostoru prek *obravnave posrednikov in okoliščin*, ki so omogočile izid prevoda, pa do *razčlembe italijanskih pogledov* na posamezna literarna dela. Tako zastavljena raziskava bi morala odgovoriti predvsem na naslednja vprašanja:

- katere zvrsti slovenske literature so prodrle v italijanski prostor;
- kako je prišlo do objave posameznih del;

- kako jih sprejemajo v Italiji;

- ali stereotipne sodbe o odnosu Italijanov do slovenske literature vzdržijo kritičen pretres ob konkretnem gradivu.

II.

HISTORIAT – DOSEDANJE OBRAVNAVE

O prodiranju slovenske književnosti v italijanski kulturni prostor je bilo veliko napisanega, čeprav večina tega gradiva po svojem značaju, metodologiji in namenu ne sodi v literarno vedo in torej ne spada v historiat, če ga razumemo kot strogo definiran termin. Kljub temu se postavlja vprašanje, kakšno vrednost ima vse to gradivo za raziskovanje odmevov slovenske književnosti v italijanskem kulturnem prostoru. Vsa slovenska leposlovna dela, ki so bila prevedena v italijanščino in so izšla v knjižni izdaji, pa celo posamezni revijalni članki ter poročila v dnevnem tisku so bili v Sloveniji deležni posebne pozornosti, ki je praviloma presegala zanimanje v Italiji. Manj opažene ali prezrte so poleg književnosti za mladino ostale le nekatere knjige, katerih izid so omogočile slovenske ali majhne italijanske založbe, društva in druge polzaložniške ustanove ali pa so izšle na način, ki je po svojih značilnostih še najbliže samozaložništvu, vključujejo pa se med tiste številne italijanske lokalne publikacije, ki ostajajo znotraj ožjih skupin, društev in krožkov ter ne prodrejo v širšo javnost.[2] Zaradi takega zanimanja slovenske javnosti nastaja množica člankov in poročil, ki jih ni mogoče preprosto prezreti, pač pa ugotoviti njihovo vrednost. Ker se v historiatu ne da reproducirati niti vseh najpomembnejših člankov, je odgovor na zastavljeno vprašanje mogoče najti le, če na podlagi analize to gradivo sistematiziramo tako, da razkrije kvaliteto informacij ter odpre vpogled v globljo logiko, na katero se navezuje in od koder izvira.

[2] Za ilustracijo, kakšno je to gradivo, naj navedemo izbor takšnih del: Gianni Martinolli: Rugiada di memorie, Čedad, Società Cooperativa editrice Dom 1988, 94 str.; Janko Messner: Kärntner Triptychon = Koroški triptih = Trittico carinziano, Celovec, Robert - Musil - Archiv 1990, 55 str.; Aleksij Pregarc: Samohodec - Il viandante solitario, Ljubljana, Mihelač 1991; France Prešeren: I sonetti della sventura, Ljubljana, CZ 1983, 38 str.; Maja Razboršek: [Pesmi - Poesie], Arezzo, De Filippis Editore 1988; Viljam Stegu: Quando giacerò sotto terra, Poesie, Doberdob, samozaložba, 1991; Rafko Vodeb: Dove le nubi fuggono? Versione libera dallo slovenno come manoscritto, Rim, samozaložba 1953, 22 str.; Niko Župan: [Izbor pesmi], Grafike Zvest Apollonio, Izola, Galerija Insula 1992, 24 str.

Vse zapise o prodiranju slovenske književnost v Italijo je mogoče razvrstiti v *tri kategorije*, ki obstajajo sočasno in se pojavljajo skozi vse obravnavano obdobje. Najštevilnejši so *sprotni časopisni in revijalni članki*, objavljeni ob izidu vsakega slovenskega dela v italijanščini. Drugo skupino predstavljajo *italijanske slovenistične razprave* ter analize ožjih problemskih krogov, ki spadajo v območje literarne zgodovine. Neposredno z obravnavano temo pa je povezana tretja skupina, v katero sodijo *analize odmevov slovenske književnosti v Italiji* s širših problemskih vidikov.

2.1. Publicistika in članki v dnevnem tisku

Sprotno spremljanje in novinarsko poročanje o odmevih slovenske književnosti v tujini ima globoke korenine in je značilno za vrsto znanih kulturnih novinarjev, kot so npr. *Božidar Borko, Peter Breščak, Jože Horvat, Iztok Ilich, Lojze Kante, Dušan Mevlja, Bogdan Pogačnik, Miroslav Ravbar, Slavko Rupel, Josip Tavčar, Tit Vidmar, Dušan Željeznov* in še kdo. Poleg njih nastopajo še številni poročevalci, ki so o teh pojavih pisali tudi zato, ker je bila to ena izmed nalog poklicnega kulturnega novinarja ali dopisnika iz tujine, tako da se pojavljajo le občasno v letih, ko so na določenem delovnem mestu. V tok poročanja se vključujejo tudi številni kulturni delavci, med katerimi je treba upoštevati *Marijana Breclja, Andreja Budala, Marija Čuka, Leva Detelo, Bogomila Gerlanca, Marka Kravosa, Aleša Lokarja, Aceta Mermoljo, Miro Mihelič, Pavla Merkùja, Borisa Pahorja, Alojza Rebulo, Vojmira Tavčarja, Cirila Zlobca* idr. Pri teh se omenjena problematika vključuje v njihovo ustvarjalno delo, in čeprav je v različnih obdobjih različno intenzivno prisotna, vendarle ostaja opazna konstanta njihovega dela. Ob izidu posameznih prevodov se vključujejo v sprotno poročanje tudi nekateri strokovnjaki in celo znanstveniki, ki se jim takšna recenzija zdi dovolj pomembna, da se odtrgajo od svojega sistematičnega raziskovalnega dela. Med slednjimi so najopaznejši *Fran Albreht, Andrej Budal, France Dobrovoljc, Martin Jevnikar, Miran Košuta, Bratko Kreft, Lino Legiša, Milko Matičetov, Pavle Merkù, Dušan Moravec, Marija Pirjevec*. Seveda je treba istočasno ugotoviti, da del teh člankov ostaja na ravni kulturnega novinarstva in da se ne loči od poročil o odmevih slovenske književnosti v drugih nacionalnih prostorih. Pisci navadno ostajajo le pri oceni posamezne konkretne knjige, praviloma nikoli ne pritegnejo v obravnavo drugih prevodov istega prevajalca ali istega pisatelja, neobdelana ali vsaj obrobna ostajajo tudi vsa druga vprašanja, ki jih odpira takšen odmev v tujem kulturnem prostoru. Velika večina se zadovolji z informacijami, ki jih novinar ali kulturni delavec zve na javni predstavitvi knjige. Pišejo torej o zanimivem kulturnem dogodku, ki ga tudi najširša javnost ne more prezreti, ne spuščajo pa se v

strokovno analizo, zato se natančnejša analiza tega gradiva na tem mestu ne zdi smiselna, pač pa je treba najbolj relevantne informacije upoštevati pri obravnavi posameznih pojavov.

Vseeno to obsežno gradivo ponuja spoznanje, ki je pomembno tudi za pričujočo raziskavo. Obravnavano delo poročevalci praviloma *vedno znova dojemajo kot nov korak na premočrtni poti k priznanju in poznavanju slovenske literature*, ki je torej eo ipso v mednarodnem kulturnem prostoru slabo znana in malo cenjena. Pisci izražajo navdušenje nad uspehom, da je izšel nov prevod v italijanščini, ki bo že sam po sebi omogočil afirmacijo slovenske književnosti kot umetniške kvalitete, pri čemer praviloma ne dvomijo v prepričljivost prevedenega dela. Poudarjajo pomen takšnih "podvigov", ki naj bi prispevali celo k razreševanju političnih problemov med obema državama, blažili nasprotja in nacionalno nestrpnost, ki se na različne načine vedno znova manifestira predvsem na narodnostno mešanem območju v Italiji. Slednje vključuje – marsikdaj nezavedno – prepričanje, da književnost ni pomembna zaradi svoje literarnosti. Vključujejo jo v utilitaristične aplikacije in jo dojemajo kot sredstvo za spreminjanje resničnosti. Če zapažene značilnosti skušamo združiti in poiskati njihov skupni temelj, ne moremo mimo ugotovitve, da predstavlja književnost Slovencem posebno vrednoto, ki doživlja z izidom vsakega posameznega dela pri sosednjem narodu svojo afirmacijo v smislu Goethejeve opredelitve svetovne književnosti. Vseeno mnogim Slovencem takšna potrditev marsikdaj ni zadostna in jo skušajo dodatno osmisliti na ravni objektivnega nacionalnega obstoja, čemur bo na drugem mestu namenjena večja pozornost, saj takšna analiza ne sodi v historiat problema.

* * *

Slovenska publicistika redno spremlja odmeve slovenske književnosti v italijanskem kulturnem prostoru. Pri tem se pojavljajo tudi prispevki, ki zaradi svoje temeljitosti presegajo raven dnevnega kulturnega novinarstva ter se *približujejo strokovno neoporečnim analizam*, vendar kljub vsemu *ostajajo znotraj že opisanih značilnih stereotipov*. Da bi se pokazale razsežnosti ter vrednost tovrstnega poročanja in da bi se izluščili za našo raziskavo relevantni pojavi, je treba razčleniti nekaj izstopajočih analiz prevodov, ker odpirajo tudi nekatera načelna vprašanja, vendar v kasnejših obravnavah ostajajo v glavnem pozabljeni ali vsaj neupoštevani, izgubljeni v dnevnem tisku.

Ob izidu *Salvinijeve* antologije *Sempreverde e rosmarino* – k njej se bo treba kasneje še povrniti – se na tej stopnji analize pokažejo značilnosti spremljanja prevodov slovenske književnosti v transparentni obliki, tako da opozarjajo na že izpostavljene zakonitosti, ki obvladujejo tovrstne obravnave.[3] Ker je antologija zbudila veliko zanimanje v Italiji, predvsem pa pri Slovencih, čeprav so posamezna poročila

[3] Sempreverde e rosmarino, Poeti sloveni moderni, ur. in kom. Luigi Salvini, različni prevajalci, Rim, Carlo Colombo 1951 (La Bilancia - Antologie di letterature straniere).

izšla celo v Grčiji, Španiji in Franciji, je treba vse to obsežno gradivo tudi v tem primeru razvrstiti v že opredeljene skupine. Prvo predstavljajo poročila na ravni kulturnega novinarstva in so v glavnem izšla v dnevnem časopisju, v drugo sodijo temeljite kritike, ki s svojo poglobljeno analizo in bogatim gradivom presegajo raven običajnih kritik in preraščajo v študije, vendar so bile kmalu pozabljene in njihova spoznanja se kasneje niso upoštevala.

Ob ugotavljanju, kakšne značilnosti prevladujejo v prispevkih *prve skupine*, se pokaže, da je slovenska publicistika namenjala Salvinijevi antologiji veliko pozornost, saj so o njej poročali celo že pred njenim izidom, kasneje pa je bila opažena skoraj v vsakem slovenskem časopisu.[4] Vsa ta poročila ostajajo v okviru stereotipne predstavitve, ki najprej seznanja bralca z urednikom antologije ter z njeno vsebino, vendar se iz poročanja nemalokrat ne da razbrati niti tega, ali je poročevalec antologijo prelistal, ker je pisanje preveč posplošeno. Dosledno jo navdušeno ocenjujejo kot pomemben in nov korak k boljšemu poznavanju slovenske književnosti v sosednji državi. Značilno je, da skoraj ne srečamo izvirnih pristopov, iskrivih domislic, kritične distance, izjemo predstavlja le Legiševo poročilo v Slovenskem poročevalcu, ki pa dosega višjo stopnjo predvsem z argumentacijo in daljšim obsegom. Tako se potrjuje teza, da tovrstna poročila v glavnem ne prinašajo novih splošno veljavnih ugotovitev o zakonitostih sprejemanja slovenske književnosti v Italiji, ampak le informirajo o izidu določene publikacije v italijanskem prostoru, ki jo ocenjujejo izolirano, brez širšega konteksta. Seveda je ta vloga slovenskega kulturnega novinarstva pomembna, saj omogoča rekonstrukcijo repertoarja prevedenih del v italijanščino, odkriva različne relevantne, v javnosti preverjene podatke. Predstavlja pa tudi določeno motivacijo za avtorja, saj mu daje priznanje, ki je v italijanskem prostoru praviloma neprimerno manjše. Na tem mestu izstopa paradoks: uveljavljanje slovenske književnosti v italijanskem prostoru pomeni prej afirmacijo posrednika v Sloveniji kot v Italiji.

Ob običajnih člankih na ravni kulturnega novinarstva je nastalo tudi nekaj tehtnih strokovnih ocen antologije *Sempreverde e rosmarino*, ki jih uvrščamo v *drugo skupino* gradiva, prispevali pa so jih *Božidar Borko, Andrej Budal, Lino Legiša, Boris Pahor ter Stanko Škerlj.*[5] Analizirali so izbor, primernost in estetsko vrednost samih prevodov ter obravnavali obsežen Salvinijev uvod. Čeprav se

[4] France Prešeren v italijanski luči, Soča 7.6.1949, št. 80; Slovenci v italijanski luči, Soča 2.7.1949, št. 99, str. 2; [Ludvik Zorzut]: Slovenska lirika v italijanščini, Soča 8.4.1950, št. 139, str. 2; Niko Košir: Na obisku pri profesorju Salviniju v Rimu, PDk 7.7.1950, št. 159, str. 3; (ponatis v SPor 1951, št. 157). Prim. tudi: Božidar Borko: Luigi Salvini o naši literaturi, SPor 1951, št. 109, str. 4; Lino Legiša: Zimzelen in rožmarin, Antologija slovenske poezije v italijanščini, SPor 1951, št. 43, 44; Lino Legiša: Nov glas o Salvinijevi antologiji, SPor 1951, št. 98, str. 5; Miroslav Ravbar: Luigi Salvini, Zimzelen in rožmarin, PDk 1951, št. 47, str. 3; V.B.: Zimzelen in rožmarin, Demokracija 1951, št. 11, str. 3; Rafko Vodeb: Luigi Salvini, Katoliški glas 1951, št. 11, str. 3; Bogdan Pogačnik: Slovenski zimzelen, literarni večer v Ljubljani, Delo 11.11.1951, št. 309, str. 5; Ivo Skušek: Najnovejša antologija slovenske poezije v italijanščini, MR 1950/51, str. 493-495.

[5] Božidar Borko: Italijanska antologija slovenske poezije, NO 1951, str. 185-191; Božidar Borko: Italijanski glasovi o slovenski poeziji, NO 1952, str. 382-387; Andrej Budal: Slovenska antologija v italijanščini, Razgledi 1951, str. 281; Lino Legiša je objavil več člankov v SPor št. 43, 44, 98; Boris Pahor: Bela knjiga, PDk 15.10.1961, št. 245, str. 3; Stanko Škerlj: Salvinijeva italijanska antologija slovenskega pesništva, Zimzelen in rožmarin, NS 1952, str. 166-175, 265-272.

kritike dvigajo na neprimerno višjo raven z natančno in poglobljeno razčlembo, pa kljub vsemu ostajajo v okviru stereotipne naklonjenosti vsakemu pojavljanju slovenske književnosti v italijanskem prostoru. Ta apriorna sodba je tako močna, da obvelja kot končna ocena pozitivna, četudi je njihova kritična analiza nikakor ne dopušča. Tako se postavlja vprašanje, zakaj tako visoko cenijo antologijo, pri kateri odkrivajo nemalo pomanjkljivosti.

Ob vseh teh odprtih vprašanjih je v recenzijah zbrano ogromno gradiva, ki ga ne more obiti nobena resna raziskava in ga je treba upoštevati pri določanju mesta, ki ga ima delo v procesu uveljavljanja slovenske književnosti v Italiji.

* * *

Podobna spoznanja se potrdijo pri ocenah pomembnejših prevodov Cankarja, Kosovela, Zlobca ali antologij, le število odmevov je bistveno skromnejše, še redkejše pa so poglobljene in natančne kritike, tako da jih je pri proučevanju odmevov slovenske književnosti treba upoštevati predvsem zaradi *odkrivanja literarnozgodovinskih dejstev*, ki bi sicer ostala izgubljena v obsežni italijanski publicistiki. Dejstvo, da posamezna srečanja s slovensko književnostjo v italijanski javnosti zelo hitro tonejo v pozabo in da jih je mogoče rekonstruirati le z upoštevanjem gradiva slovenskega izvora, že samo po sebi odpira tudi eno ključnih vprašanj, ki ga bo v nadaljevanju potrebno natančneje osvetliti. Prodiranje slovenske književnosti v italijanski prostor ima za slovensko javnost in tudi za literarno zgodovino drugačen pomen kot za italijansko. Mimo tega dobi publicistično poročanje o usodi slovenskih leposlovnih del v Italiji dodaten pomen, ko se prebije do *širših spoznanj*, tako da lahko postavi *teze, ki vzdržijo strokovno preverjanje*, kot bo razvidno iz naslednjih primerov.

Značilnosti, skupne sorodnim delom je *Jolka Milič* osvetlila v marsikaterem duhovitem članku. V kritični analizi prevoda *Kosmačevega Tantadruja*, ki ga je Patrizia Raveggi preimenovala v *Stostollà*, je ob ugotavljanju ustreznosti in njegovi stilistični uspešnosti med drugim opozorila tudi na nedoslednosti pri prevajanju osebnih lastnih imen, kar povzroča težave tudi Pavlu Merkùju, Jaši Zlobcu, Niku Koširju idr.[6] Prevajalka *Patrizia Raveggi* se ni odzvala izzivu v slovenski publicistiki, pač pa je nekaj let kasneje obračunala s svojo kritičarko na nekem milanskem srečanju prevajalcev in svoj odziv kasneje objavila v reviji *Lingua e letteratura*.[7] Franc Dakskobler je ob kritiki Jolke Milič opozarjal na nepoznavanje

[6] Ciril Kosmač: Tantadruj, Stostollà; prev.: Patrizia Raveggi. Trst, ZTT 1981, 147 str.; Jolka Milič: Anatomija nekega prevoda, pa še kaj, Primorska srečanja 1982, str. 220.

[7] Prevajalka je obravnavala Dantejev verz *la bocca mi baciò tutto tremante*, ki ga je Gradnik zaradi rime prevedel *poljubil usta mi in lice*, kar se Patrizii Raveggi zdi nesprejemljivo, ker je spregledala, da ima slovenska beseda lice več pomenov. Po eni strani je to sinonim za obraz (obličje), lahko pa pomeni tudi del obraza. V svoji kritiki je prevajalka aktualizirala le drugi, ožji pomen ter prevajala besedo lice z guancia, pozabila pa na pomen, ki ga podajajo italijanski izrazi

slovenske književnosti v Italiji in na nezanimanje zanjo, zaradi česar bi verjetno morali *hvaliti ali vsaj z naklonjeno obzirnostjo oceniti vsak objavljen prevod.*[8] Zgovorno stališče nas postavlja v čase Levstikove borbe za slovensko literarno kritiko, vendar je implicitno prisotno v številnih slovenskih kritikah italijanskih prevajalcev slovenskega leposlovja. Gre za dokaj utemeljen strah slovenskih kulturnih delavcev, da bo zapravljena naklonjenost še tistih redkih Italijanov, ki se zanimajo za Slovence in za njihovo književnost, če bodo sodbe prestroge. Slovenska kritika to zelo pogosto upošteva, saj je skorajda pri vseh delih, ki so bila izpostavljena natančnejši analizi, odkrila množico pomanjkljivosti in navadno tudi grobe vsebinske ter pomenske spodrsljaje, pa je vseeno premogla hvalo in zahvalo za trud prevajalcev, da so objavili slovensko delo v italijanščini. Če pa to ni bilo storjeno, je nastala zamera, ki je večinoma povzročila prekinitev zanimanja za slovensko književnost pri posredniku, četudi je bil izpostavljen še tako upravičeni kritiki.

Podobne polemike omogočajo spoznavanje kriterijev, na podlagi katerih se zelo pogosto poroča o odmevih slovenske književnosti v Italiji. Gre za izrazito *dvojna merila*, ki jih uporablja slovenska kritika. Če je pri pripravi knjige sodeloval tujec, je neprimerno bolj tolerantna kot pri oceni dela, ki ga je ustvaril Slovenec, osnovno noto pa daje prepričanje, da je vsak izid slovenskega leposlovja v Italiji že sam po sebi hvalevredno dejanje. Članki opozarjajo tudi na rivalstvo in protekcionizem med določenimi skupinami, ki bi si najraje vzele v zakup zasluge za posredovanje vsaj določenih plasti slovenske literature Italijanom, kar predstavlja v naši javnosti nesporno vrednoto, kot je razvidno iz razpoložljivega gradiva. Prav na špekulacije, ki se pojavljajo okrog posredovanja slovenske književnosti v tujino, je Jolka Milič večkrat ostro opozorila. Tokrat, ob prevodu Kosmačevega Tantadruja, je odbila zahteve po prizanesljivosti do prevajalke, ko je dodala, da je prevod Kosmača izšel pri slovenski tržaški založbi z državno subvencijo in torej avtorica ni bila izpostavljena kakšnim posebnim naporom, da je dosegla izid svojega prevoda. Debata se je iztekla v pikro pripombo Jolke Milič: "*Če 'najboljši' Calvijevi, Cronievi, Salvinijevi itd. prevodi niso boljši od prevoda Tantadruja, potem se ne čudim več, zakaj je slovenska literatura za naše sosede popolnoma nezanimiva.*"[9]

Kritični članki Jolke Milič največkrat spadajo v tekstno kritiko in nekateri vsebujejo pravo zbirko večjih ali manjših *prevajalskih spodrsljajev*, ki bralca imenitno zabavajo. Številne konkretne ugotovitve

volto, viso, faccia. Oboje navaja tudi Kotnikov Slovensko-italijanski slovar. Njena svoboda pri prevajanju Kravosove besedne igre s slovenskim frazeologemom *beseda ni konj* v *beseda ni tramvaj* pa se Patrizii Raveggi zdi povsem posrečena rešitev, čeprav tudi tu ne nastane asociacija, ki jo zbudi slovensko reklo in pesnikova besedna igra. Rešitev je italijanska prevajalka iskala v stari izvedbi tramvaja, ki so ga vlekli konji, ne pa v ustreznem italijanskem frazeologemu. Prim. tudi: Martina Ožbot: Italijansko delo o Danteju v slovenščini, Primorska srečanja 1991, str. 592; Arnaldo Bressan: Dante in Sloveno, Udine, Istituto di lingue e letterature dell'Europa Orientale 1990, 188 str; isti: Dante nei paesi dell'ex-Jugoslavia, v zborniku Dalla Bibliografia alla Storiografia, La critica dantesca nel mondo dal 1965 al 1990, Ravenna, A. Longo Editore 1995, str. 125-143. (Lingua e letteratura 1984, št. 2).

[8] Franc Dakskobler: Nekaj opazk o recenziji prevoda Tantadruja Cirila Kosmača, ibd., str. 196.

[9] Jolka Milič: Nekaj opazk o recenziji prevoda "Tantadruja" Cirila Kosmača, ibd., str. 197.

vsebuje npr. članek *Tolminci, sivke in generali*.[10] Ko so v tržaški reviji Mladika ošvrknili Brazzodurov prevajalski spodrsljaj, ker je Kosovelovo *raztrgano sivko Bedo* spremenil v *oskubljeno (pepelnato)sivo kravo*, je mimogrede opazila napako anonimnega kritika, ki je napačno prepisal inkriminirano mesto (napisal je *grigia* [=siva] namesto *bigia* [=pepelnata]).[11] Na podlagi primerjave ustreznih gesel v dostopnih slovensko-italijanskih slovarjih ter v Slovarju slovenskega knjižnega jezika je razložila, kaj je zavedlo Gina Brazzodura, da je tako nesmiselno prestavil Kosovela, ter pokazala na velike *vrzeli v naših slovarjih*, ki prav gotovo tudi vplivajo na usodo slovenske književnosti v italijanskem prostoru. Seveda ni pozabila omeniti, da so posmehljivci Brazzodurovim prevodom molče obšli enako grobe napake v prevodih Kocbeka, ki so jim sami botrovali, s čimer je namignila na neenotnost slovenske manjšine, kar se pozna tudi pri ocenjevanju, vrednotenju in podpiranju prevodov slovenske književnosti v italijanščino.[12]

Podobna polemika se je razvila 1998. ob izidu antologije *Nuova poesia slovena*, ki jo je uredil pesnik in publicist iz Beneške Slovenije, *Michele Obit.*[13] Ker naj bi na predstavitvi urednik in prevajalec izjavil, da naj bi se dotedanjim prevajalcem iz slovenščine v italijanščino poznalo, da niso z dvojezičnega območja, ga je Jolka Milič poučila, da slovenski prevajalci so dvojezični, objavila pa je tudi seznam drobnih spodrsljajev, ki jih je zagrešil.[14]

Jolka Milič ni edina, ki objavlja zbirke tako hudih prevajalskih spodrsljajev, da posegajo celo v samo semantiko izvirnika. Ob izidu izbora *Kocbekovega* pesništva v italijanščini *(Poesie)* je tudi *Boris Pahor* opozoril na pomanjkljivosti prevoda ter se oprl na svoje izkušnje pri prevajanju tega avtorja.[15] Podobne pomanjkljivosti se pokažejo ob *Salvinijevi* antologiji *Sempreverde e rosmarino*, posameznih

[10] PDk 5.4.1990, št. 90, str. 9. Primerjaj tudi njen članek Prevajalec, izdajalec, NRazgl 13.3.1987, št. 7, str. 136-137.

[11] Morda ne veste, Mladika 1990, št. 14, str. 16.

[12] V ilustracijo je nanizala, kako je v prevodu opere Ubalda Vrabca Tolminski puntarji (Trst 1989) *blažen od kadila* spremenjen v *bled*; *gromek* postane v prevodu *grenek*; *najgostejši* prevedejo z *najpreprostejši*; namesto *na barko* kliče Noe *z* barke itd. Najzabavnejša je transformacija *šopka šmarnic* v šopek *majskih hroščev* (namesto *mughetti* je napisano *maggiolini*, ker prevajalec ni poznal sinonima majnice za šmarnice). Edvard Kocbek: Poesie, prev. Antonio Setola, Bologna, Centro studi Europa Orientale 1979 (Collana di poeti dell'Est). S prevajalcem so sodelovali Kocbekovi tržaški prijatelji, ki so blizu reviji Mladika.

[13] Nuova poesia slovena, A cura di Michele Obit, prev. in ur. Michele Obit, kom. Miran Košuta. Trst, Založništvo tržaškega tiska 1998, 191 str.

[14] Jolka Milič: O prevajanju (recimo bobu bob), PDk 22.12.1998, št. 302, str. 23; Miha Obit: Jaz sem ateist, PDk 24.12.1998, št. 304, str. 17; Miha Obit: O prevajanju in prevajalcih; PDk 30.1.1999, št. 25, str. 10. Očitane napake: frazeologem iz oči v oči je preveden dobesedno namesto s frazo tu per tu ali faccia a faccia (str. 20/21), sinoči prevaja z nocoj (str. 80/81), ugasniti luč spremeni v prižgati, odgrniti svetlobo v odmakniti (str. 78/79), uklete besede spremeni v uklenjene, grad v trdnjavo (str. 154/155), nečimrnost (vanita) prevede v domišljavost (presunzione) (str. 120/121) itd.

[15] Boris Pahor: Kocbekova lirika v italijanščini, Novi list 30.8.1979, št. 1241, str. 6 ter 20.9.1979, št. 1243, str. 6. *Krtine* je prevajalec nadomestil z *monticelli* (=grički); trdo napeta ožilja v prste *delle vene saldamente tese nelle dita*; *preudarnega človeka* v *le persone che pensano* (=ki razmišljajo); *najduhovitejšo* resnico v *la più spirituale delle verità* (=duhovno resnico); *bunker, ki se je režal* pa v *bunker ringhioso* (=renčal); *grmeti* je prevedeno z *mugghiare* (=mukati, rjoveti); *vsi razgledi zaprti* s *tutti gli sguardi serrati* (=pogledi) itd. Prim.: Edvard Kocbek: Poesie; prev. Antonio Setola, Bologna, Centro studi Europa Orientale 1979 (Collana di poeti dell'Est); Edvard Kocbek: Compagnia, La resistenza partigiana in Slovenia, (Tovarišija : Partizansko odporništvo v Sloveniji); prev. in kom.: Alojz Rebula, Milano, Jaca Book 1974, 270 str. (Saggi per la resistenza europea 62). Svoje prevode Kocbekove poezije Pahor mimogrede omenja v dnevniških zapisih Ta ocean strašno odprt (Ljubljana 1989).

knjižnih prevodih *Cankarja, Zlobca* itd. Pri nekaterih prevodih v italijanščino je torej kritika našla napake, vendar preseneča, kako *redke so konkretne analize*. Ti rezultati bodo v raziskavi sicer povzeti, razčlenjevanje prevodov samih pa bo izpuščeno, ker ne prispeva tehtnejših odgovorov na zastavljena vprašanja.

Ker bi podobni ekskurzi vodili predaleč od namena historiata, naj bo navedeno le še nekaj ugotovitev Jolke Milič, ki spodbijajo predsodke o uspešnosti in sprejemljivosti slovenske književnosti v tujini. Leta 1980 je v polemiki z *Jožetom Javorškom*, ob njegovem tarnanju nad nepoznavanjem slovenske književnosti v svetu, zaradi česar bi morali vsakega tujega prevajalca častiti, razkrila, da marsikateri tujec pozna naša leposlovna dela celo bolj, kot priznava. Za dokaz navaja, da je tržaški pesnik in pisatelj *Carolus L. Cergoly* v svoji povesti *Fermo là in poltrona* zagrešil skorajda *plagiat Levstikovega Martina Krpana*.[16] Cergoly je svojo povest napisal v dveh variantah in jo objavil kar trikrat. Prvo varianto, v kateri Levstik celo bežno nastopi, je 9. 8. 1980 prinesla revija Tuttolibri, odmevna priloga turinskega dnevnika La Stampa. Kasneje je delo izšlo januarja 1988. v reviji *Casaviva*, istega leta pa tudi v knjižni izdaji, ki jo je znana založba *Mondadori* vključila v zbirko *Collezione Scrittori italiani e stranieri*. Prvo verzijo Cergolyjevega Krpana je v hrvaščino prevedel zagrebški italijanist in pisatelj *Nedjelko Fabrio* in jo objavil v antologiji povojnih italijanskih povesti (Zagreb, 1984) ter Tržačanovo delo omenil Jolki Milič.[17] Ta je pisno opozorila urednike revije Tuttolibri, knjižnih izdaj Mondadorija ter revije Casaviva, da Cergolyjeva povest ni *"zgnetena le iz njegove moke, pač pa je delo štirih rok",* o čemer bi morali obvestiti javnost.[18] Ob knjižni izdaji 1988. je bil v Primorskem dnevniku objavljen zanimiv članek o virih, ki bi jih utegnil poznati tržaški pisatelj, ter kratka primerjava obeh del.[19] Opozorilo Jolke Milič je kasneje upošteval *Miran Košuta* v svoji razpravi o italijansko slovenskih odnosih, v kateri je kot rdečo nit uporabil členitev povesti o Krpanu, v slovenščino pa je Cergolyjevo povest prevedel *Edo Torkar*.[20] Ostala slovenska javnost najprej sploh ni opazila tega plagiata, saj ji je bil tudi avtor malo znan, čeprav so mu marsikaj objavili v reški reviji Battana in se je zanimal za slovensko kulturo v Trstu, vendar intimno, brez

[16] Jolka Milič: O Krpanovi kobilici, Cergolyjevi mezgici in samotnem jezdecu, NRazgl 26.12.1980, št. 24, str. 708-709.

[17] Pismo Jolke Milič podpisanemu z dne 15.2.1994.

[18] "[...] però sarebbe doveroso raccontare o sottolineare che quelle quattro o cinque paginette [...] non sono del tutto farina del sacco dello scrittore Carolus L. Cergoly, ma un pezzetto fatto a quattro mani." Iz pisma Jolke Milič založbi Mondadori 1.3.1988. Nekaj mesecev kasneje ji je uredništvo revije diplomatsko odgovorilo, da bodo opozorilo upoštevali ob eventualnih kasnejših izdajah, o objavi pojasnila pa niso napisali nobene besede.

[19] Martin Krpan po celem svetu znan, Italijanska revija objavila Cergolyjevo "pravljico" o Levstikovem junaku, PDk 5.2.1988, št. 29, str. 9; Carolus L. Cergoly: Cesar in tihotapec, Primorska srečanja 1988, št. 79, str. 56-57.

[20] Miran Košuta: Krpanova sol, Slovensko-italijanski in obratni literarni odnosi, Jezik in književnost, II/1991, str. 33-52. Ponatis v njegovi knjigi Krpanova sol, Ljubljana 1996.

javnega nastopanja.[21] Še bolj verjetno pa je, da je bila ugotovitev potisnjena v pozabo, ker odstopa od ustaljenega stereotipa o nepoznavanju in nezanimanju za našo književnost v tujini.[22]

* * *

Med obsežnim publicističnim gradivom razmeroma malo prispevkov dosega opisano raven in vsebuje spoznanja, ki bi sodila v okvir raziskovanja odmevov slovenske književnosti v Italiji. Preverjanje te hipoteze sicer zahteva nemalo naporov, ne glede na to pa material vključuje tudi informacije, ki omogočajo *rekonstrukcijo literarnozgodovinskih procesov* v italijanskem prostoru, kjer posamezna, za nas pomembna dogajanja, izgubljajo razpoznavnost. Tako je mogoče le z upoštevanjem slovenskih ocen zaznati procese obravnavane problematike. To gradivo je torej eden izmed *virov za rekonstruiranje repertoarja prevedenih del*.

Preseneča, da slovensko poročanje o odmevih slovenskih literarnih del v Italiji vsebuje *skromne informacije o tamkajšnji kritiki*, kar pa postane razumljivo ob upoštevanju temeljnega dejstva, da so prevodi bolj odmevni v slovenskem kot v italijanskem prostoru. Vendar to sili k razmišljanju le redke Slovence, medtem ko se Italijanom navadno zdi samoumevno. Če se neodmevnost prizna, potem se vzroki iščejo v nepoznavanju ali pa kvečjemu še v splošnih zakonitostih, da literatura malih narodov težko prodre v kulturni prostor velikih. Skoraj nikoli pa se v okviru takšnega pisanja ne postavljajo radikalna vprašanja o kvaliteti slovenskih leposlovnih del in njihovih prevodov.

2.2. V Italiji nastale študije o slovenski literaturi

Člankom o pojavljanju slovenske književnosti v Italiji so po nekaterih lastnostih podobne ocene, ki so nastale kot neposreden odziv na posamezne italijanske študije o slovenski literaturi, obravnava pa jih poleg dnevnega časopisja in publicistike tudi literarna veda v Sloveniji. To gradivo je za raziskovanje odmevov slovenske književnosti v Italiji pomembno, ker italijanskemu naslovniku manjkajo informacije

[21] O odnosu Carolusa L. Cergolyja (1908-1987) do slovenske kulture prim.: Ferruccio Fölkel: Giovane frenesia, precoce autunno, La statura del poeta sloveno, morto giovanissimo nel '26, di cui è uscita la prima biografia italiana, Il Piccolo 12.3.1994, str. 3. V svojem romanu Il complesso dell'imperatore (1979) je Carolus L. Cergoly upodobil tudi požig Narodnega doma v Trstu. V slovenščino je roman prevedla Neva Godini. Cergolyja omenja Boris Pahor v svojih delih *Napovedi nove plovbe*, *Slovenska svatba*, ter *V labirintu*. Pisatelj je rad poudarjal, da se v njegovih tržaških žilah pretaka italijanska, hrvaška in slovenska kri. Prim.: Renata Hace: Dietro le quinte della pagina, Reka, EDIT 1996, 115 str.; Multikulturnost narečnega pesnika, Spomin na kozmopolitskega plemiča, PDk 12.12.1998, št. 294, str. 10.

[22] Carolus L. Cergoly je sodeloval s Ferrucciom Fölkelom pri nastajanju knjige Trieste, provincia imperiale, Milan 1983, str. 145-149, 225, v kateri je Kosovel označen (poleg Sveva in Sabe) za enega treh velikih Tržačanov. Carolus L. Cergoly je tudi zanimiv komentator Slataperjevega dela Moj Kras (Il mio Carso. Prim. tudi Suzi Pertot: Carlo L. Cergoly o Sabi in Trstu, PDk 28.10.1983, str. 3.

o širšem kontekstu, v katerega je potrebno vpeti literarno delo za komunikacijo z njim, prav slovenistične raziskave v Italiji pa imajo možnost, da zapolnijo to vrzel. Poleg tega nekatera dela iz te skupine tudi neposredno razčlenjujejo vprašanja, ki so vezana na obravnavano temo.

Analiza tega gradiva opozarja na zanimivo situacijo, ki postavlja kar nekaj vprašanj, izhajajočih iz dejstva, da se v tem primeru stroka cepi na dve sferi. Po eni strani deluje *matična literarna veda v Sloveniji*, na drugi strani pa nastajajo *v Italiji* strokovna dela, orientirana na isti raziskovalni predmet. Zaradi različnih metod raziskovalnega dela, zaradi drugačnih konceptualnih pogledov na literarno vedo in na predmet njenega proučevanja, se odpirajo zanimive možnosti medsebojnega oplajanja in dialoga, vendar se oboja raziskovalna prizadevanja niso nikoli zlila v celoto. Očitna je dominanca matične stroke, ki se pri spremljanju tujih raziskav istega predmeta postavlja na pozicijo zrelejšega in uspešnejšega proučevalca, pravo in plodno *sodelovanje med obema pa se ni razvilo*. Opaziti je mogoče kvečjemu mentorski odnos do tujih raziskovalcev, ki pa so svoje delo opravljali marsikdaj dokaj samovoljno in ga podrejali posebnim interesom. Poleg tega se italijanski raziskovalci z nespornimi kvalifikacijami mednarodno priznanih slavistov ob svojih slovenističnih raziskavah največkrat znajdejo na spolzkih tleh in postanejo nebogljeni pred kritično presojo slovenskih strokovnjakov, ki so praviloma manj uveljavljeni v mednarodnem prostoru kot pa avtorji ocenjevanih del.

* * *

Sorazmerno precejšnje pozornosti je bila deležna *Cronieva* študija *La conoscenza del mondo slavo in Italia*.[23] Kot avtor prve monografije o Otonu Župančiču je imel *Arturo Cronia* že pred vojno ugled tudi v slovenskih strokovnih krogih, nekateri Slovenci so pri njem študirali ali nostrificirali diplome, zato ne preseneča zanimanje za to njegovo delo, čeprav slovensko književnost obravnava le bežno na posameznih mestih.[24] Obsežno in izčrpno poročilo je objavil *Andrej Budal* v Primorskem dnevniku, kasneje pa dobršen del tega gradiva uporabil tudi v drugih člankih, vendar ne omenja, da je bilo podobno delo prvič objavljeno v Zadru že 1933. leta in da je v njem Cronia namenil slovenski književnosti zelo malo

[23] Arturo Cronia: La conoscenza del mondo slavo in Italia, Padova, Istituto di studi adriatici, Venezia 1958, 792 str. To temo je obravnaval že v svojem zgodnjem delu Per la storia della slavistica in Italia, Zadar, Schonfeld 1933.

[24] Nestor italijanske slavistike je pri nas objavil tudi nekatere svoje izvirne študije (npr. Contributi alla dialettologia slovena, SR 1950, str. 321). Vsa njegova dela, ki se navezujejo na slovensko književnost, so bila deležna pozornosti strokovne javnosti. Tako je npr. Andrej Budal poročal o Cronievi analizi Kocijančičevega rokopisnega slovensko-nemškega slovarja, ki je izšla v goriški reviji Studi Goriziani (Razgl 1955, str. 108-109), Milko Matičetov je ocenil njegovo monografijo o ljudski poeziji "mediteranskih" Slovanov - Poesia popolare degli Slavi meridionali (SE 1951, str. 439), o jugoslovanski mladinski književnosti (La letteratura giovanile jugoslava), ki jo je izdal z Martinom Jevnikarjem, sta poročali Marija Pirjevec (NRazgl 20.6.1969, str. 368) ter Zora Tavčar (Zaliv 1969, str. 115) itd. Prim. geslo Martin Jevnikar: Cronia Arturo, Primorski slovenski biografski leksikon, Gorica 1976, 3. snopič, str. 207-208.

prostora.[25] Recenzent obsežnega dela, mimo katerega ne more noben slavist v Italiji, izhaja iz Cronievega ostro formuliranega spoznanja, da je slavistika v njegovi domovini več kot skromno razvita, saj še vedno izhajajo "*brezbarvna in neizvirna dela, ubožna v mislih in dokumentaciji*", zato meni, da se še ni konstituirala kot prava veda.[26] Ob povzetku gradiva, ki se nanaša na slovenistiko, je Budal citiral tudi Cronievo ugotovitev, da je Italijane zanimala slovenska književnost le zaradi sosedstva s Slovenci in zaradi narodnostno mešanega ozemlja, *ne pa zaradi izvirnih vrednot njihove književnosti*. Vzrok, da so komajda lahko zbudili zanimanje drugih, pa naj bi bilo njihovo tisočletno podložništvo.[27] V recenziji je poleg tega značilno poudarjena teza, da je v zadnjih letih, to je ob nastajanju dela, pri italijanskih slavističnih prispevkih opazen tako kvantiteten kot kvaliteten napredek. Tu je Andrej Budal pristal na tezo o pozitivnem, kontinuiranem in linearnem razvoju zanimanja Italijanov za slovensko književnost, kar postaja stalnica v poročanju o poznavanju slovenske literature v Italiji. Posamezni odmevi so reflektirani kot del skladnega in pozitivnega razvojnega procesa, ki bo v končni fazi pripeljal do temeljitega poznavanja in do priznanja kakovosti slovenske književnosti v italijanskem kulturnem prostoru.

* * *

Če ne upoštevamo krajših pregledov slovenske književnosti, ki so izhajali v različnih priročnikih, je italijanska slavistika v šestdesetih letih prispevala dve *literarni zgodovini*, poleg tega pa je v Salvinijevi antologiji obsežen uvod, ki prav tako podaja prerez razvoja slovenske literature.[28] Tako je Italija prostor, v katerem je nastalo največ literarnih zgodovin, kar postavlja vprašanje, ali so odkrile nove in prezrte razsežnosti v razvoju slovenske literature.

---

[25] Andrej Budal: Arturo Cronia - Poznavanje slovanskega sveta v Italiji, PDk 1.2.1959, št. 28, str.3; Andrej Budal: O slovenistiki v Italiji po drugi svetovni vojni. SR 1961/62, 1-4, 267-275.

[26] Ta ugotovitev se je kasneje še večkrat citirala pri obravnavi odmevov slovenske književnosti v Italiji. Prim. Marija Pirjevec: Slovenistika v Italiji (1921-1951), SR 1990, str. 221.

[27] "Gli Sloveni richiamarono l'attenzione degli Italiani soprattutto - e ciò non molto - per il fatto che erano loro confinanti ad oriente ed i singoli settori avevano con loro zone comuni e confini, anche linguisticamente, mal delineati. Perciò più che la loro vita politica e la loro attività culturale, modesti come erano, interessò anzitutto la situazione geogarfica, etnica. E si diede notizia di questi Sloveni anche con special riguardo di quelli, che avevano le loro colonie in Italia, oppure dei Croati promiscui a loro nelle terre d'Istria. E cosí anche negli scritti di informazione generale si fece sentire la nota linguistica con intonazione più o meno politica."

[28] Giovanni Maver: Letteratura slovena, Appiano Gentile (Como), Casa editrice Dr. Francesco Vallardi 1960. Bruno Meriggi: Le letterature della Jugoslavia, Firenze, G. C. Sansoni - Milano, Accademia - Sansoni 1970, 617 str. (Le letterature del mondo 24). Sempreverde e rosmarino, Poeti sloveni moderni, ur. in kom. Luigi Salvini, prev. različni, Roma, Carlo Colombo 1951 (La Bilancia - Antologie di letterature straniere). Arturo Cronia je napisal takšen pregleden članek o razvoja slovenske literature za Enciklopedijo Universale Vallardi ter se pri tem naslonil na podoben prispevek Alojzija Resa v italijanski enciklopediji Treccani. Konec sedemdesetih let je izšel tudi članek Mare Debeljuh Poldini Letteratura slovena v Enciklopediji Furlanije-Julijske krajine (Videm 1979, str. 1265-1288). Prim.: Marija Pirjevec: Alojzij Res - posrednik med slovensko in italijansko kulturo, objavljeno v Zborniku Alojzija Resa, Goriški letnik XXII/1996, str. 33-38; Marija Pirjevec: Tržaški zapisi, Trst, Mladika 1997, str. 85-94.

Po drugi svetovni vojni je prvi zgodovinski pregled slovenske literature pripravil *Luigi Salvini* kot uvod v svojo antologijo *Sempreverde e rosmarino*, ki ima zaradi velike odmevnosti v Italiji in Sloveniji posebno mesto. Antologijski del smo analizirali na drugem mestu, zato tu namenjamo pozornost predvsem literarnozgodovinskemu uvodu.

Prvi osnutek spremnega eseja je Salvini objavil 1946. leta v brescianski reviji Humanitas (št. 11, str. 1149–1155), poleg tega pa tudi v prispevku Letterature jugoslave, ki je izšel v mesečniku Rassegna di cultura e vita scolastica 31. 3. 1952 in 30. 4. 1952, (št. 3 in 4). Obe objavi sta ostali po našem vedenju neopaženi in tudi nam nedostopni.

Skoraj šestdeset strani dolg *Uvod* v antologijo (*Introduzione. Gli Sloveni e la loro poesia*), ki mu je dodana izčrpna bibliografija, poleg tega pa še predstavitev vsakega pesnika posebej pred izborom njegovih leposlovnih del, je še danes eden obsežnejših pregledov celotne zgodovine slovenske literature v italijanščini, vendar je bil v vseh številnih obravnavah antologije deležen le skromne pozornosti.[29] Najbolj se mu je posvetila *Marija Pirjevec*, ki je ugotovila, da se avtor ni zadovoljil z že znanimi dejstvi, pač pa je literarnozgodovinski razvoj osvetlil s svojimi opažanji o folklorni simboliki in tipoloških značilnostih duhovnega profila slovenskega človeka. Zato ga je označila kot tenkočutnega in pronicljivega literarnega zgodovinarja.[30] Drugi ocenjevalci in poznavalci Salvinijevega dela niso enakega mnenja, čeprav je antologija obveljala za klasičen in za marsikoga edini uspešen primer posredovanja slovenske književnosti v italijanski prostor. Nekatere ocene te antologije so po obsegu in razčlembi gradiva že prave študije, vendar so obravnavo *Uvoda* v glavnem obšle in se zadovoljile z ugotovitvami, da bi potreboval posebno, natančnejšo analizo.[31] Le *Andrej Budal* je kasneje opozoril na stvarne napake, ki jih je našel v Salvinijevem pregledu.[32]

Pri ocenjevanju Salvinijevega pregleda je potrebno upoštevati, da je to uvod v antologijo lirike, s katerim skuša avtor podati osnovna literarnozgodovinska dejstva, ki naj bi bralcu olajšala razumevanje

[29] France Prešeren v italijanski luči, Soča 7.6.1949, št. 80; Slovenci v italijanski luči, Soča 2.7.1949, št. 99, str. 2; [Ludvik Zorzut]: Slovenska lirika v italijanščini, Soča 8.4.1950, št. 139, str. 2; Niko Košir: Na obisku pri profesorju Salviniju v Rimu, PDk 7.7.1950, št. 159, str. 3; (ponatis v SPor 1951, št. 157); Božidar Borko: Luigi Salvini o naši literaturi, SPor 1951, št. 109, str. 4; Lino Legiša: Zimzelen in rožmarin, Antologija slovenske poezije v italijanščini, SPor 1951, št. 43, 44; Lino Legiša: Nov glas o Salvinijevi antologiji, SPor 1951, št. 98, str. 5; Miroslav Ravbar: Luigi Salvini, Zimzelen in rožmarin, PDk 1951, št. 47, str. 3; V.B.: Zimzelen in rožmarin, Demokracija 1951, št. 11, str. 3; Rafko Vodeb: Luigi Salvini, Katoliški glas 1951, št. 11, str. 3; Bogdan Pogačnik: Slovenski zimzelen, Literarni večer v Ljubljani, Delo 11.11.1951, št. 309, str. 5; Ivo Skušek: Najnovejša antologija slovenske poezije v italijanščini, MR 1950/51, str. 493-495. Božidar Borko: Italijanska antologija slovenske poezije, NO 1951, str. 185-191; Božidar Borko: Italijanski glasovi o slovenski poeziji, NO 1952, str. 382-387; Andrej Budal: Slovenska antologija v italijanščini, Razgledi 1951, str. 281; Boris Pahor: Bela knjiga, PDk 15.10.1961, št. 245, str. 3; Stanko Škerlj: Salvinijeva italijanska antologija slovenskega pesništva, Zimzelen in rožmarin, NS 1952, str. 166-175, 265-272.

[30] Marija Pirjevec: Tržaški zapisi, Trst, Mladika 1997, str. 85-94.

[31] Božidar Borko: Italijanska antologija slovenske poezije, NO 1951, str. 185-191; Božidar Borko: Italijanski glasovi o slovenski poeziji, NO 1952, str. 382-387; Andrej Budal: Slovenska antologija v italijanščini, Razgledi 1951, str. 281; Lino Legiša je objavil več člankov v SPor št. 43, 44, 98; Boris Pahor: Bela knjiga, PDk 15.10.1961, št. 245, str. 3; Stanko Škerlj: Salvinijeva italijanska antologija slovenskega pesništva, Zimzelen in rožmarin, NS 1952, str. 166-175, 265-272.

[32] Andrej Budal: Slovenistika v Italiji, SR 1961/62, str. 267-275.

predstavljenih leposlovnih besedil in istočasno utemeljila izbor. Zato skorajda ne obravnava dramatike in razmeroma malo prostora namenja razvoju slovenskega pripovedništva. Prav tako ne oblikuje sistematičnega opisa razvojnega loka slovenske književnosti na podlagi periodizacije, pač pa se dokaj svobodno sprehaja po zgodovini starejših obdobij, predvsem do moderne. Ne gre torej za samostojen literarnozgodovinski pregled slovenske književnosti, ki bi razkril strokovne poglede znanstvenika, specialista za slovensko književnost.[33]

Pri pisanju svojega dela se je avtor zavedal, da naslovnik razpolaga kvečjemu z zelo skromnimi informacijami o slovenskem narodu in njegovi kulturi. Zato je Slovence najprej predstavil in podal osnovne podatke o njihovem številu ter nacionalnem prostoru. Izpostavil je dve značilnosti: izoliranost od ostalih Slovanov in vkleščenost med nemški in italijanski svet. Od tod je izpeljal tri ključna vprašanja, ki jih je vtkal v besedilo kot osnovno rdečo nit.

Najprej ga zanima *narodni značaj*, ki je Slovencem omogočil obstoj, kljub temu da niso imeli lastne države, da na nacionalnem ozemlju ni bilo velikih povsem slovenskih mest in ne višjih slovenskih slojev, karizmatičnih političnih vodij pa tudi njihov jezik se je le s težavo uveljavljal v javni rabi. Poskus, da bi opisal "narodni značaj Slovencev", je bolj kot s tedanjim italijanskim vrednotenjem književnosti povezan z željo, da bi bralcu čim bolj plastično prikazal slovenske značilnosti, ki so vplivale na razvoj slovenske lirike in mu jo lahko dodatno približajo. Zato je namenil razmeroma obsežen prostor opisu ljudske kulture (čipke, rezbarstvo, stavbna kultura, ljudska kulinarika), razvoju likovnih umetnosti (kiparstvo, arhitektura, slikarstvo), podatkom iz splošne zgodovine (naselitev, obred ustoličevanja, pokristjanjevanje, turški vpadi, kmečki punti …) in celo nekaterim geografskim značilnostim. Iz teh opažanj izvira tudi naslov antologije Zimzelen in rožmarin, ki v italijanščini izgubi simbolni pomen.

Ob nekaterih danes že preseženih stereotipih je navedel zanimive podrobnosti, ki poleg obsežne referenčne literature kažejo, kako dobro je bil seznanjen s slovensko literarno zgodovino. Na tej osnovi povzema znano tezo, da so se Slovenci, ki so se povzpeli na socialni lestvici, potujčili. Poudarja, da so Brižinski spomeniki med prvimi evropskimi zapiski v vulgarnih jezikih. Navaja humaniste slovenskega porekla na dunajski univerzi, panslavizem v Bohoričevi slovnici, Kreljevo znanje hebrejščine in drugih orientalskih jezikov. Ne pozabi, da je Engels občudojoče ocenil veliki kmečki punt iz leta 1573 itd.

Drugo vodilo, na katero je naslonil svojo interpretacijo slovenske književnosti, je oblikoval na podlagi tez utemeljiteljev slovenske literarne zgodovine (predvsem Franceta Kidriča). Historične procese je zato spremljal tudi kot dialektično spreminjanje odnosa med “laično” in “katoliško” kulturo, pri čemer

[33] Luigi Salvini je sicer bil redni univerzitetni profesor na rimski, oziroma neapeljski univerzi, vendar se je bolj uveljavil kot poliglot in prevajalec. Opravljal je tudi visoke državne funkcije, prevajal in izdal je več antologij bolgarske, hrvaške, poljske, ukrajinske, finske, estonske, letonske, madžarske, romunske književnosti. Martin Jevnikar: Luigi Salvini, Primorski slovenski biografski leksikon, 13. snopič, Gorica 1987, str. 274-277; Zoltan Jan: Salvini Luigi, Enciklopedija Slovenije, 10. zvezek, Ljubljana 1996.

je slednja po njegovem mnenju konservativna in manj produktivna. Vendar ko skuša oblikovati lastne teze, postane v argumentaciji nezanesljiv in nemalokrat naredi tudi kakšno stvarno napako. Ob dokazovanju, da obdobje rekatolizacije od konca 16. do druge polovice 18. stoletja ni bilo prazno, navaja imena, ki jih v ta čas ni mogoče uvrstiti: Andreja Šusterja Drabosnjaka (1768–1825), Urbana Jarnika (1784–1844), pa celo Frana Gestrina (1865–1893) ter Etbina Kristana (1867–1953). Pojavljajo se tudi druge napake, med katerimi izstopajo tiste, ki same po sebi odkrivajo tudi vzroke za njihov nastanek oziroma temeljitost Salvinijevega poznavanja zgodovine slovenske literature: tržaški škof Bonomo je napačno zapisan kot Bonanno (str. 16), Pohlina ima za urednika Pisanic (str. 29), Belina ni napisal Zupan (str. 31), Metelko ni imel stolice za italijanščino, pač pa za slovenščino (str. 35), Zois ni gostil italijanske opere 1660. leta (str. 36), Luka Puntar je spremenjen v Pintarja (str. 87), Tona Zidarjeva je Tonka (str. 116), Cigler je zapisan po nemškem pravopisu Ziegler (str. 117), Gregorčič ni študiral na Dunaju in Iskric domorodnih ni objavil pri trinajstih letih, naslov pesmi Oljki je napačno preveden, pastir je spremenjen v pastorja (str. 133), Izidor Cankar ni bil brat velikega klasika (str. 176, 237), Igo Gruden je preimenovan v Iva (str. 55). Marsikje je ostala tudi kakšna tiskarska napaka: Damascen je zapisan kot Damašen (str. 20), Železniki so postali Zeleniki (str. 27), Paglovec je Paglov (str. 36), Matija Gubec, Tomaž Hren, Novice so ponekod zapisani po italijanskem pravopisu Mattia, Tommaso, Notizie (str. 20, 24, 33) itd. Zaradi kontaminacije s srbohrvaščino so Dunajski soneti postali Bečki (str. 122), pri omembi Klopčičevega prevoda Puškina postanejo izbrane pesmi izabrane (str. 261).[34]

Najbolj pa je izstopala *tretja vodilna teza*. Slovenska zgodovina se zdi Salviniju kot občudovanja vreden boj za ohranjanje nacionalne identitete in obramba pred germanizacijo. Ko zavrže nekatere možne razlage za ohranjanje slovenske integritete (številčnost, kulturna superiornost, različna religija itd.), postavi tezo, da so se Slovenci ohranili, ker so živeli med vplivom dveh velikih kultur. Po eni strani so bili izpostavljeni germanskemu vplivu, ki je razjedal njihovo etnično ozemlje, po drugi pa so bili pod močnim romanskim vplivom, ki pa naj bi imel izrazito pozitivno vlogo in služil kot protiutež germanskemu potujčevanju. Salvini meni, da italijanski oziroma "*romanski*" vpliv ni imel le naključne, obrobne vloge, temveč je obstajal od naselitve, se povečal ob protireformaciji in bil izrazit tudi v preporodu:

"*Così anche l'elemento romanzo ebbe radici antichissime, e più positivamente formative, se intese nel senso nazionale sloveno; e costituì un contrappeso, un argine allo strapotere germanico,*

[34] Božidar Borko: Italijanski glasovi o slovenski poeziji, NO 1952, str. 382-387; Andrej Budal: Slovenska antologija v italijanščini, Razgledi 1951, str. 281; Stanko Škerlj: Salvinijeva italijanska antologija slovenskega pesništva, Zimzelen in rožmarin, NS 1952, str. 166-175, 265-272.

contribuendo a creare un equilibrio a tutto vantaggio dell'elemento sloveno, che non si trovò mai completamente abbandonato alle sue forze di fronte alla pressione tedesca. " (Luigi Salvini 1951: 11)[35]

To je osrednja rdeča nit njegove historične interpretacije, ki je zbudila največ pomislekov. V svojem delu avtor vseskozi išče paralele in stičišča med slovensko književnostjo ter "romanskim duhom" in tako posredno utemeljuje svoj izbor, "očiščen" tistih stvaritev, ki so po njegovem preveč očitno vezane na germanski svet in zato tuje italijanskemu okusu oziroma jeziku, v katerega je tudi prevajal.[36] Iskanje teh *sledi italijanskega vpliva* na slovensko književnost je ponekod pretirano in je močno motilo slovenske recenzente, še posebej na tistih mestih, kjer Salvini posredno namiguje – in to v letih neposredno po fašističnem genocidu nad Slovenci – da se ta narod brez blagodejnega romanskega vpliva ne bi ohranil. Svojo tezo opira na materialno dediščino ob naselitvi (ceste, romanska mesta v Istri), na vpliv oglejskega patriarhata ter italijanske vplive v protireformaciji in preporodu. Prezrl je, da se vezi z italijanskim svetom marsikdaj pojavljajo v obdobjih upočasnjenega razvoja, ki so bila najmanj produktivna za nastajanje samobitne slovenske književnosti (pokristjanjevanje, rekatolizacija). Tako njegova teza težko vzdrži strožje preverjanje, ne glede na navajanje nekaterih pojavov, ki so pospešili razvoj naše književnosti (npr. petrarkizem, akademije). Takšno opazovanje razvoja slovenskega knjižnega ustvarjanja je sicer možno, razumljivejše pa postane, če upoštevamo vso ambiguiteto časa, v katerem je antologija izšla. Zgodnja petdeseta leta predstavljajo obdobje napetih italijansko – jugoslovanskih odnosov, ko niti meje med državama še niso bile dokončne. Na višku je bila nestrpnost do obeh manjšin, slovenske v Italiji in italijanske v Sloveniji, ki sta bili izpostavljeni tudi fizičnemu nasilju, Jugoslavija pa se je po resoluciji informbiroja spopadala s številnimi notranjimi pretresi. Vse to pojasnjuje slovensko odklanjanje Salvinijeve interpretacije, saj so bile rane fašističnega preganjanja Slovencev še žgoče.[37] Temu nasprotno je avtor prav v takšni interpretaciji videl možnost, da se slovenska književnost *približa italijanskemu bralcu* in tej viziji na nekaterih mestih prilagodil svoj izbor predstavljenega leposlovja.

Za razumevanje slovenske zadrege pri ocenjevanju Salvinijevega *Uvoda* je treba poudariti, da je označen kot "saggio", torej za *italijansko različico eseja*, zaradi česar je besedilo *tekoče in iskrivo sproščeno*, za slovenska merila celo preveč leporečno, vendar blizu italijanskemu načinu razpravljanja, kjer najdemo na mnogih mestih pogovorne formulacije, polne nedorečenosti in tveganih preskokov.

[35] Tezo so ponavljali domala vsi italijanski recenzenti, ki jih navaja Božidar Borko v svojem poročilu: Enrico Damiani: Poeti stranieri, Nuova Antologia, avgust 1951; Wolfango Giusti, Giornale d'Italia 26.4.1951; Umberto Urbani: Sempreverde e rosmarino, Poeti sloveni moderni, Corriere di Trieste 10.3.1951; Bartolomeo Bartoli, Rivista Latina, avgust - september 1951; Carlo Picchino: Poesia ignota alle soglie d'Italia, La Fiera letteraria 25.2.1951; Giovanni Picchioni, Anteprima, februar - marec 1951; Margherita Marcucci: Recensione di Sempreverde e rosmarino, Bollettino di Legislazione scolastica comparata 1951; Guglielmo Cascino, Tecnica dell'insegnare junij - julij 1951; anon., Rassegna di Cultura e Vita scolastica 1951; Cesare Pesce, Corriere di Roma 22.3.1951; Cesare Pesce, La Voce repubblicana 19.2.1952; Mario Picchi, Il Momento 7.3.1951; Giovanni Picchioni, Popolo di Roma 1.6.1951; anon. La Gazzetta del Popolo 2.2.1951 (Božidar Borko 1952: 382-387).

[36] Salvinijeva izjava v intervjuju Rafka Vodeba: Na obisku pri prof. Salviniju, Katoliški glas 1951, št. 11, str. 3.

[37] Takšen je npr. očitek Andreja Budala v njegovi recenziji.

Očitno gre v italijanskem prostoru za *drugačen način komunikacije* in za različne kriterije in drugačno presojo strokovnega pisanja, kar je Salvini seveda moral upoštevati, če je hotel doseči svoj namen in pritegniti pozornost *italijanskega* bralca. In pri tem je do neke mere uspel: njegov prispevek je postal temeljni pregled zgodovine slovenske literature v italijanščini. Večina slovenskih recenzentov tega ob izidu antologije ni zaznala, uvodu so se – kot je bilo že rečeno – domala vsi izognili. Ob italijanskem načinu strokovne komunikacije so bili razoroženi in se niso spuščali v konkretne napake, na katere je prvi opozoril Andrej Budal šele deset let kasneje.[38] Morda so avtorja opozorili na napake med osebnimi srečanji, vsekakor pa tudi ta primer potrjuje znano prizanesljivost slovenskih kritikov do tujih posrednikov slovenske književnosti.

Tako je Salvinijev Uvod obveljal za izviren in korekten, a v italijanski maniri predstavljen oris razvoja slovenske literature, ki v bibliografiji in opombah navaja tedanjo najpomembnejšo strokovno literaturo. Čeprav se ob novejših spoznanjih slovenske literarne zgodovine kaže danes na marsikaterem mestu presežen, je po svojem obsegu in informativni vrednosti še vedno pomembnejši *pregled razvoja slovenske literature v italijanščini*.

* * *

Vsestranski slavist dunajske šole *Giovanni Maver* (1891–1970), eden izmed utemeljiteljev slavistike v Italiji, se je zanimal tudi za slovenistiko, vendar je to področje ostalo na obrobju njegovega strokovnega dela, čeprav je bil poročen s Slovenko in osebni prijatelj Frana Ramovša, Franceta Bezlaja, Bratka Krefta in še koga, v svojem seminarju v Padovi pa je imel tudi več slovenskih profesorjev, ki so morali skorajda na novo študirati v Italiji, da so dosegli nostrifikacijo jugoslovanskih diplom. Njegovo zanimanje za slovenistiko se je nekoliko intenziviralo leta 1925, ko je na začetku svoje poklicne poti v Padovi objavil študije o vplivu italijanske kulture na Slovane v knjigi *Letterature slave nei secoli XIX e XX*, nato pa temo poglabljal v delih *Letterature slave* (Padova 1927), *Gli Sloveni e la cultura italiana* (1941), *Un secolo di lirica slovena* (1941), ki je izšel v posebni, Sloveniji posvečenih številki ene največjih italijanskih literarnih revij *Primato* avgusta 1941. leta.[39] Z gesli o slovenski književnosti je

[38] Andrej Budal: Slovenistika v Italiji, SR 1961/62, str. 267-275.

[39] Jan Slaski: Giovanni Maver e gli inizi della slavistica universitaria italiana a Padova, v: Studi slavistici in onore di Natalino Radovich, Venezia, Dipartimento di Studi Eurasiatici Università degli Studi Ca' Foscari di Venezia 1994, 307-329 (Quaderni del Dipartimento di Studi Eurasiatici, Università degli studi Ca' Foscari di Venezia 43). Članek v reviji Primato omenja tudi Maša Šipič v članku Italijanska kulturna politika v Ljubljanski pokrajini, Primorska srečanja 2000, št. 233, str. 628.

sodeloval tudi v enciklopediji *Treccani*.[40] Kasneje se ni več vrnil k tej temi, le v Slavistični reviji je 1950. objavil članek *Kanata*.[41]

Ugledni univerzitetni profesor za poljščino in slovansko filologijo v Rimu, po rodu Korčulan, je tudi avtor kratkega pregleda zgodovine slovenske literature – *Letteratura slovena*, ki je pravzaprav del šestega zvezka zbirke *Storia delle letterature moderne d'Europa e d'America*, v katerem je objavil tudi pregled hrvaške in srbske književnosti, medtem ko je v petem zvezku predstavil poljsko književnost. Maverjev pregled slovenske literature se občasno samo omenja, predstavljen pa je bil le v eni resnejši recenziji, ki kljub naklonjenosti ni mogla mimo ugotovitve, da v tako tesnem okviru ni imel možnosti obravnavati vseh literarnih tokov, zameri pa mu tudi, ker naj bi prezrl vrsto pomembnih sodobnejših pripovednikov in pesnikov.[42] Recenzent je tudi vljudno spregledal nekatere manjše spodrsljaje, kot npr. da se Prešernov Črtomir ni zatekel na Bled, da je Stritar umrl leta 1923 in ne 1924, za Gregorčiča bi težko rekli, da piše o kraških vaseh, Janko Kersnik je spremenjen v Jana itd.

Skromen obseg pregleda je avtorja silil, da je opravil temeljito selekcijo literarnozgodovinskega gradiva, kar je po našem mnenju ena večjih prednosti tega dela, ki dobiva posebno vrednost tudi zato, ker izbor vzdrži kritiko. Istočasno si je s tem zaprl možnost za prevrednotenje ustaljenih predstav. Gradivo je razvrstil v tri dele: od začetkov do Prešerna, od Prešerna do 20. stoletja in 20. stoletje, vendar je pri obravnavi literarnih smeri znotraj teh obdobij ohranil slovensko terminologijo pri opisovanju literarnozgodovinskih pojavov, ki jih je zajel do srede 20. stoletja. Le pri sodobnikih oziroma ustvarjalcih, ki so se pojavili med obema vojnama, so vrzeli precejšnje, tako da je že tedanja kritika pogrešala vrsto pomembnih ustvarjalcev, od Slavka Gruma in Mirana Jarca do Boža Voduška, Jožeta Udoviča, Edvarda Kocbeka, čeprav se je njegova obravnava zaključila nekako s socialnim realizmom.

V kratkem uvodu Maver označi geopolitični prostor Slovencev, socialno strukturo naroda in poudari sosedstvo velikih narodov, ki ogrožajo slovenski nacionalni obstoj, pri čemer ne pozabi omeniti, da je sosedstvo latinskega juga prej produktivno (profiquo) kot škodljivo za razvoj slovenske literature. Drugih zunajliterarnih podatkov skorajda ni, saj je nekaj besed namenil le protestantizmu, revoluciji leta 1848, razvoju revijalnega tiska, Novicam in opozorilu na pomen nekaterih založb, med katerimi se mu zdi posebej zanimiva Mohorjeva družba. Posreči pa se mu v nekaj odstavkih podati razvojni lok slovenske književnosti in poudariti, kako velik pomen ima za Slovence leposlovje, ki je za ta narod samoumevna vrednota.

---

[40] Jan Slaski: Giovanni Maver e gli inizi della slavistica universitaria italiana a Padova, v: Studi slavistici in onore di Natalino Radovich, Venezia, Dipartimento di Studi Eurasiatici Università degli Studi Ca' Foscari di Venezia 1994, 307-329 (Quaderni del Dipartimento di Studi Eurasiatici, Università degli studi Ca' Foscari di Venezia 43).

[41] Martin Jevnikar: Maver, Giovanni, v: Primorski slovenski biografski leksikon, 1984, 10. snopič, str. 394-395.

[42] Božidar Borko: Italijanski pregled slovenske literature; NRazgl 11.6.1960, št. 11, str. 271.

Maver skuša svoj prikaz razvoja slovenske književnosti opreti na tri osnovne opazovalne smeri, čeprav je ostala rdeča nit dokaj zabrisana in težko prepoznavna. Najizrazitejši opazovalni kriterij je nastajanje posameznih literarnih zvrsti in pojavljanje inovacij v razvojnem toku. Pri tem se je pojavila dokajšnja zadrega, ker je za slovensko književnost značilno, da s svojim pomenom prevladuje lirika, zelo skromna pa je dramatika, pri kateri Maver prav zaradi njene nerazvitosti vse do najnovejših obdobij upošteva tudi dokaj obrobna imena (Anton Medved, Fran Govekar), ki bi jih težko brez zadržkov uvrstili v tako kratek pregled slovenske literarne zgodovine.[43]

Zasledovanje nastajanja posameznih literarnih zvrsti je avtorju omogočilo, da se je osredotočil na spremljanje inovacij, ki so jih posamezni pisatelji vnašali v slovensko književnost. Pri Levstiku poudari njegov pomen za prenovo slovenske literarne kulture in prepozna simbolni pomen Krpanovega lika, Stritar je predstavljen kot organizator literarnega življenja, pri Jurčiču izpostavi njegov realistično opisani "provincialni ambient". Pozoren je na Kersnika, o katerem je poudaril, da je prvi lotil družbenih nasprotij v slovenskih družbenih slojih. Pri Tavčarju je podčrtal njegovo povezovanje zgodovinske snovi z referencami v sodobnosti, Finžgarjevo upodabljanje kmečkega življenja pa navezuje na dosežke Jurčiča, Tavčarja in Kersnika. Za Preglja, Bevka in Voranca je po njegovem mnenju pomembno, da so v slovensko literaturo vnesli regionalizem, ki je kot vemo pomemben za zgodovino italijanske književnosti.

Od tod se avtorju ponuja možnost, da inovacije povezuje s sočasnimi pojavi v drugih literaturah, pri čemer se opira na svojo široko razgledanost po slovanskih književnostih. Razsvetljenstvo je tako kot pri Čehih tudi pri Slovencih dalo nov zagon razvoju književnosti, ob revolucionarnem letu 1848 opozori na podobno dogajanje pri Hrvatih in drugih Slovanih, pri katerih vidi vzporednice tudi pri nihanju med realizmom in romantiko. Samoumevno je, da so omenjene tudi vse povezave z italijanskim svetom: Bonomo, Vergerij, gostovanje italijanskih gledališč, Alasio da Sommaripa, Valvazor, Zois, Bohorič in Melanchton (Maver piše Melantone), Matija Čop, Alojz Gradnik, Silvin Sardenko, Vojeslav Molè itd. Poudariti velja, da ta opozorila niso ne pretirana in ne vsiljiva, pač pa vključujejo razvojno linijo slovenske književnosti v širše evropske okvire.

Vrednotenje pomena posameznih pisateljev in njihovih del je za pregled takšnega obsega, kot je Maverjev, seveda ključno in istočasno tudi zelo tvegano. Klišejskim in sentimentalnim oznakam se je avtor znal izogniti s trezno presojo brez superlativov in z izbiranjem kriterijev na različnih ravneh. Izstopa vrednotenje s stališča razvoja umetniškega jezika in poznavanja literature kot samostojne umetniške kategorije. Zelo izrazit je tudi kriterij idejne izvirnosti in sporočilne vrednosti, tako da se na mnogih mestih približuje duhovni zgodovini, čeprav ostaja izven obsežnejših filozofskih razmišljanj. Večkrat

[43] "Anche presso gli Sloveni, come presso quasi tutti gli Slavi, il dramma, non è all'altezza della lirica e della narrativa. Non sono certo mancati, dopo Cankar, tentativi drammatici, che per giunta hanno trovato un forte appoggio nell'ottima organizzazione teatrale di Lubiana, ma si tratta appunto di tentativi dovuti a scrittori il cui temperamento era in primo luogo, se non proprio esclusivamente, o lirico o narrativo." (Giovanni Maver, n. m., str. 96).

naletimo na opozorila, koliko je posamezni pisatelj prispeval, da se je narečje povzdignilo na "*dostojnost*" avtonomne literature. Pri Jenkovi poeziji začuti nežno lirski značaj, pri Gregorčiču potrebo po širših duhovnih obzorjih. Kette je po njegovem mnenju med veliko četverico sicer najmanj inovativen, toda išče nova izrazna sredstva in ljudsko dojemanje razširja na vizijo trpečega človeštva. Murnova poezija je še sedaj nadvse živa. Župančič je pesnik življenja, v katerem instinktivno in brez programskih predpostavk "*reflektira fuid*" v najbolj raznolikih oblikah, ki ob poudarjenem vitalizmu vključujejo tudi trenutke melanholije in žalosti. S tega stališča seveda dobivajo negativni vrednostni predznak vsi pojavi, ki vnašajo v leposlovje prosvetiteljske, didaktične, utilitaristične ali tendenciozne komponente, saj je literatura zanj avtonomna vrednota z lastnim, izvirnim poetičnim in človečanskim sporočilom. Skladno s tem izbira in največkrat samostojno prevede tudi ilustrativne primere, ki marsikje kažejo na inovativne poglede. Zanimivo je, da se pri tem ni oprl na Salvinijeve prevode in da ga ne upošteva niti v bibliografiji.

Poznavalci cenijo Maverjev literarnozgodovinski pregled, ker jasno in prepričljivo podaja razvoj slovenske književnosti in označuje njene glavne predstavnike, kar bi tudi danes težko dopolnili.[44] Obžalujemo lahko le, da svojega dela ni razširil in poskrbel za širšo popularizacijo, saj vsebuje elemente, ki bi lahko zadostili potrebi po primernem priročniku slovenske literarne zgodovine namenjenem italijanskemu bralcu.

* * *

Tudi *Bruno Meriggi* (1927–1970) se po svojem strokovnem profilu uvršča med "splošne" slaviste, ni se specializiral le za eno panogo, temveč je preučeval različne slovanske književnosti, mitologijo, ljudsko izročilo, se ukvarjal z dialektologijo in drugimi jezikoslovnimi vedami itd. Kot lektor za češčino in ruščino ter profesor za slovansko filologijo je deloval na univerzah v Firencah in Pizi, od 1960. pa je bil redni univerzitetni profesor za slovansko filologijo ter "*pooblaščeni*" profesor za poljsko književnost in jezik v Milanu.[45] Čeprav je študiral v Italiji, je imel osebne stike s številnimi slavisti po svetu in krajši čas preživel tudi na študijskem dopustu v Ljubljani, nekoliko dlje se je mudil v Zagrebu.

V nasprotju s starejšima pregledoma slovenske literature je bila literarna zgodovina *Bruna Meriggija* pri nas deležna posebne pozornosti. Druga izdaja, ki se komajda kaj razlikuje od prve, je kot 24. zvezek zbirke *Le letterature del mondo* vključena v prikaz jugoslovanskih književnosti *Le letterature della Jugoslavia.* Slednjo je natančno ocenil *Fran Petrè*, ki je bil poleg *Stanka Škerlja, Antona Slodnjaka* in *Bratka Krefta*, pa tudi *Iva Frangeša* in *Mateta Hrasteta* eden izmed avtorjevih konzulentov.[46]

[44] Martin Jevnikar: Maver, Giovanni, v: Primorski slovenski biografski leksikon, 1984, 10. snopič, str. 394-395.
[45] Martin Jevnikar: Meriggi, Bruno, v: Primorski slovenski biografski leksikon, 1984, 10. snopič, str. 405.
[46] Fran Petrè: Bruno Meriggi, Le letterature della Jugoslavia. Slavistična revija 1970, št. 3/4, str. 257-263.

Recenzent je najprej nejasno predstavil obsežen založniški podvig, v okviru katerega je izšla Meriggijeva "*zgodovina jugoslovanskih književnosti*", saj je bila vključena v zbirko *Le letterature del mondo*, znotraj katere je založba Sansoni izdajala tudi delo *Enciclopedia universale delle letterature*.[47] Za tem, že na začetku svoje ocene, je *Fran Petrè* poudaril, da avtor ločuje med posameznimi nacionalnimi književnostmi, ker mu nadpomenka *jugoslovanske* predstavlja predvsem geografsko in politično, ne pa literarnozgodovinsko oznako. Razvoj slovenske literature je prikazan kot posebna literarna zgodovina, ločena od skupne predstavitve književnosti Srbov in Hrvatov ter posebne obravnave makedonske književne ustvarjalnosti. Kljub temu Petrè ni hotel tvegati nesporazumov. Čeprav je opazil pomemben problem, se v nadaljevanju ni poglobil v razmišljanja o dejstvu, da se po drugi svetovni vojni slovensko leposlovje zelo pogosto pojavlja nesamostojno, največkrat v okviru predstavitve jugoslovanskih književnosti, kar je seveda imelo daljnosežne posledice za prepoznavnost slovenske književnosti.[48] V nadaljevanju omenja, da gre pravzaprav za ponatis dela *Storia della letteratura slovena con un profilo della letteratura serbo – lusaziana*, ki je izšlo 1961. leta, ne opaža pa, da je avtor odpravil večino pomanjkljivosti in spodrsljajev, ki so mu jih je ob prvi izdaji očitali *Ivan Šavli* in drugi recenzenti.[49] Prav tako ni opozoril na pomanjkljive prevode in na napake, ki so žal ostale tudi v novi različici besedila: med ilustrativne primere vključene štiri verze Srečka Kosovela v Meriggijevem prevodu na str. 527 ni mogoče identificirati, Mitjo Šarabona ima za žensko (str. 532), Potrčevo Nesmilečno življenje prevede v Vita impensata, kar pomeni nesmiselno življenje (str. 539), prve izdaje lastnega pregleda ni objavil leta 1901, pač pa 1961 (str. 584) itd. Dodati bi bilo potrebno tudi, da delo vključuje številne zglede leposlovnih del, med katerimi prevladujejo Salvinijevi prevodi, marsikaj pa je prispeval tudi avtor sam. Seveda je razumljivo, da v prvi izdaji ne upošteva Maverjevega pregleda, saj sta deli nastajali istočasno, manj sprejemljivo pa je, da ga prezre tudi v deset let kasnejši drugi izdaji, kjer ga omenja le v bibliografiji.

Ker je Petrè pisal za slovensko strokovno publiko, je opazoval predvsem inovacije, ki jih je Meriggi vnesel v organizacijo literarnozgodovinskega gradiva in v periodizacijo. Vrednotenje Meriggijeve literarne zgodovine sloni na kriterijih, ki jih predstavljajo razvojni procesi slovenske literarne zgodovine v Sloveniji, ne postavi pa je v razvojne tendence italijanske literarne vede. Obravnavani pregled je

[47] Osnovno besedilo je na straneh 315-540, bibliografija na straneh 583-588; imensko kazalo na straneh 601-609. Vse je dosledno ločeno od drugih jugoslovanskih književnosti, to je od "srbohvaške" in makedonske.

[48] Prim.: Novellieri Slavi, Panorama della letteratura novellistica Russa, Ucraina, Polacca, Boema, Slovacca, Serba, Croata, Slovena e Bulgara, Roma, De Carlo Editore 1946, 914 str. (Enciclopedia della novella); Scrittori stranieri, Milano, Trevisini 1947, Zagreb 1949; Poesia jugoslava contemporanea, Padova, Bino Rebellato Editore 1959 (Biblioteca del Castello, Collana Poeti stranieri 1); Letteratura e arte figurativa nella Jugoslavia del Dopoguerra, Galleria, rassegna bimestrale di cultura (Caltanissetta - Roma) XI, 1961, št. 5 - 6, marec 1962, str. 217 - 454; Nuova poesia jugoslava, Parma, Guanda S.T.E.B. 1966, 461 str. (Collana Fenice, Nuova serie, Sezione antologie 12); La letteratura giovanile jugoslava, Milano, Trevisini 1968, 189 str. (Università degli studi di Padova, Collana di studi sull'Europa orientale 8).

[49] Temeljite ocene prve izdaje so napisali Ivan Šavli (PDk 30.7.1961, št. 180, str. 3-5), Boris Pahor (PDk 15.10.1961, št. 245, str. 5), Božidar Borko (NRazgl 26.8.1961, št. 16, str. 394-395).

pozitivno ocenjen, ker se oddaljuje od pozitivizma in opušča stare teze o slovenskem zamudništvu, pri čemer ni težko prepoznati zapoznelih sledi polemike s Kidričevim konceptom literarne zgodovine.

Italijanski literarni zgodovinar je uporabljal dva periodizacijska sistema, saj ločuje zgodovinska obdobja, ki jih postavlja zelo široko, ter umetnostne tokove, ki se v glavnem pokrivajo z ugotovitvami matične stroke. V prvem delu, ta obsega dve poglavji, predstavi srednji vek ter reformacijo in protireformacijo. Drugi del naslovi *Illuminismo e le correnti ottocentesche* (Razsvetljenstvo in tokovi sedemnajstega stoletja), posamezna poglavja pa: Med razsvetljenstvom in predromantiko, Romantika, Od romantike k realizmu, Realizem in naturalizem. Tretji del obravnava 20. stoletje, posamezna poglavja pa "*l'età della "Moderna", tra le due guerre, l'età contemporanea* (obdobje moderne, čas med obema vojnama, sodobni čas). Najpomembnejša odstopanja od tedanjih ustaljenih predstav so pri romantiki, ki jo omejuje na obdobje od 1830 do 1848, to je na čas izhajanja Kranjske čbelice.[50] Nerazčiščeno ostaja Meriggijevo definiranje slovenskega realizma, kjer se mu delno pozna Ocvirkov, delno pa Slodnjakov vpliv, vendar izhaja iz političnega dogajanja v obravnavanem obdobju. Dobo od leta 1848 do nastopa Kersnika in Tavčarja označi kot prehodno obdobje med romantiko in realizmom. Tudi tu najprej opiše politično dogajanje, program zedinjene Slovenije ter razkol med staro- in mladoslovenci.

Manj pronicljiv je pri obravnavi literarnih tokov 20. stoletja, to je moderne (pri tem odstopa od novejših razločevanj posameznih stilnih tokov), predvsem pa ekspresionizma in socialnega realizma, ker se, kot pravi tudi Petrè, pri tem ni mogel nasloniti na sintetične študije matične stroke.[51] Tudi pri obravnavi 20. stoletja izhaja Meriggi iz družbeno-političnega dogajanja na prelomu stoletja, pri čemer se na treh konciznih straneh osredotoči predvsem na tokove, ki privedejo do "pridobitve in obrambe neodvisnosti" (*conquista e difesa dell'indipendenza*), to je do nastanka Jugoslavije. Kritično oceni nekatere pojave (tivolska "*resolucija*" 1909 se mu npr. zdi diletantska, ker poenostavlja in zanemarja kulturno različnost južnoslovanskih narodov) ter poudari jasnovidnost Cankarjevih stališč, pozornost pa nameni tudi osrednjim etapam političnega dogajanja v stari Jugoslaviji. Morda zbujata pomisleke in nekoliko presenečata stališči, da je vključevanje Slovencev v Jugoslavijo osvoboditev, in odsotnost opredelitve, kolikšnega pomena je bilo, da je tretjina naroda ostala izven jugoslovanskih meja v treh državah, kjer je bila kmalu izpostavljena različnim oblikam fašističnega nasilja.[52]

Literarno dogajanje po prvi svetovni vojni opredeli na ne preveč natančno določene skupine: "*i seguaci di Izidor Cankar, i 'preporodovci', prosatori minori dell'immediato dopoguerra, il teatro prima di Bratko Kreft, i poeti espressionisti, la poesia sociale, la crisi del 1930, la poesia dopo il 1930, Bratko Kreft e il teatro, la prosa*" (somišljeniki Izidorja Cankarja, "preporodovci", manjši prozaisti neposredno

[50] Bruno Meriggi, n. d., str. 360.
[51] Fran Petrè, n. d., str. 260, 261.
[52] Bruno Meriggi, n. d., str. 454.

po vojni, gledališče pred Bratkom Kreftom, ekspresionistični pesniki, socialna poezija. kriza 1930, poezija po 1930, Bratko Kreft in gledališče, proza).

Vidimo, da je pri tem uporabljal različne kriterije, deloma pa tudi prenagljeno vrednotil. Posebno mesto pripisuje Bratku Kreftu, ki ga ima *za nedvomno najboljšega živečega slovenskega dramatika*: "*Bratko Kreft è indubbiamente il migliore drammaturgo sloveno vivente, perfetto conoscitore della tecnica scenica, acuto psicologo, dotato di sicuro intuito che gli consente di relevare gli aspetti essenziali delle vicende che sceglie per le sue trame*."[53] Ocena je težko sprejemljiva, kot tudi uvrščanje Kosovela med socialne pesnike, pomembna pa je, ker se je od tod prenesla tudi v Garzantijevo enciklopedijo. Od leta 1972 izhaja pri navedeni založbi tudi literarna enciklopedija, ki je leta 1999 doživela četrto dopolnjeno in popravljeno izdajo. Poleg drugih preglednih poglavji vsebuje tudi "zgodovinske profile svetovnih literatur", kjer so med literaturami "bivše Jugoslavije" namenili slovenski književnostmi 60 vrstic. Značilno je, da se tudi na tako skopo omejenem prostoru ponavlja Meriggijevo stališče, da je najpomembnejše gledališko ime Bratko Kreft.[54]

Zdi se, da gre v teh in podobnih primerih za neprimeren vpliv (ali hvaležnost) informatorjev, avtor sam pa si očitno ni dovolj jasno oblikoval samostojnega mnenja.

Meriggiju se je v poglavju o času med obema vojnama in pri urejanju posameznih literarnozgodovinskih pojavov podirajo literarnozgodovinski kriteriji, s katerimi skuša opredeliti razvoj slovenske književnosti.[55] Prav tako pričenja kopičiti imena, samostojne predstavitve pa omeji na kratke oznake, le Kosovelu in Prežihu nameni več kot stran besedila. Skorajda golo naštevanje pa postane podajanje leposlovja v prvih letih po drugi svetovni vojni. Med pesniki, ki so ustvarjali med drugo svetovno vojno, omenja le Kajuha in Bora, pri čemer je odpadla "varovalka" iz prve izdaje, ki opozarja, da predstavlja le dva partizanska pesnika. Kljub temu avtorju ne moremo očitati, da njegova selekcija pesnikov in pisateljev ni premišljena, saj so odstopanja od današnjega repertoarja minimalna. Prezrto ne sme ostati tudi dejstvo, da Meriggi samoumevno namenja primerno pozornost pisateljem, ki so povezani z zamejstvom in so delovali ali bili rojeni znotraj takšnih ali drugačnih italijanskih meja (Simon Gregorčič, Alojz Gradnik, France Bevk, Ivan Pregelj, Ciril Drekonja, Rudolf Golouh, Angelo Cerkvenik itd.). Na ustreznih mestih omenja tudi fašistično nasilje nad Slovenci v Italiji, vendar te pojave navaja

[53] Bruno Meriggi, n. d., str. 532.

[54] Jolka Milič: Slovenski literarni velikani, Sodobnost 2000, št. 10, str. 1479 – 1481. V samostojnih geselskih člankih so predstavljeni A. Aškerc, I. Cankar, J. Dalmatin, F. S. Finžgar, S. Jenko, J. Jurčič, J. Kersnik, D. Kette, B. Kreft, J. Murn, F. Levstik, F. Prešeren, P. Trubar in S. Vraz. V tretji izdaji so bili poleg teh predstavljeni tudi F. Erjavec, S. Gregorčič, S. Krelj in A. T. Linhart.

[55] "Già la "Moderna" ha proclamato la libertà dell'arte, Izidor Cankar, da parte cattolica, ha riconosciuto la legittimità delle sue impostazioni, Gradnik si è messo alla ricerca dell'immortalità dello spirito umano. Tra le brecce aperte da queste correnti d'idee passano i letterati delle nuove generazioni, cui l'espressionismo tedesco ha influsso la convinzione che i loro occhi, i loro cuori, le loro menti, hanno il potere di percepire l'essenza delle cose oltre le mutevoli vesti dell'apparenza, ed ha conferito la risolutezza e la violenza necessarie per abbattere miti, per scalare castelli, per urlare a tutti la propria soggettiva verità." Bruno Meriggi , n. d., str. 515-516.

neprizadeto in mimogrede kot splošno znana dejstva. Tako je Meriggi izkazal svojo intelektualno poštenost, spretno pa se je izognil vsakršni opredelitvi, ki bi pri italijanskem naslovniku zbudila pomisleke, slabo vest ali celo polemike. Našel je dokaj sprejemljiv kompromis, da je zadovoljil tako slovenskega kot italijanskega bralca.

Pregled osnovnih značilnosti Meriggijevega dela vodi od spoznanja, da gre za zanimiv in verodostojen prerez slovenske literarne zgodovine, v katerem so pregledno in strnjeno podani temeljni pojavi in zunajliterarne okoliščine, vendar velja ta ocena predvsem za starejša dogajanja, to je do prve svetovne vojne. Manj sprejemljiva je končna ocena Frana Petrèta, ki je kljub nekaterim pomislekom zaokrožil svojo recenzijo z opažanji o Meriggijevem konceptu pojmovanja literarne zgodovine. Po njegovem se je italijanski literarni zgodovinar osvobodil preobremenjenosti s pozitivističnim gradivom in iskal podobo duhovnih valovanj z upoštevanjem osnovnih družbenih dogajanj. Literarna zgodovina je za italijanskega profesorja po Petrètovem mnenju kontinuiteta literarnih del. Prednost daje zanimanju za umetniško stran književnosti, ki jo avtor vključuje v evropske literarne tokove, išče pa tudi posamezna stičišča z razvojem literature v Italiji. Interpretacijo gradi predvsem na analizi miselnih in emocionalnih prvin, precej pozornosti pa posveča tudi pesniškemu izrazu. Neprestano je v ospredju literarno delo.

Najpomembnejša recenzija v Italiji napisane slovenske literarne zgodovine nam odkrije pomembno stalnico v presojanju tujih literarnozgodovinskih del: recenzenti praviloma sprejemajo kot merilo za presojo kvalitete matično stroko, do vsakega odstopanja od tega "standarda" pa so nezaupljivi, ga strogo ocenjujejo ali pa kar obidejo.

* * *

Pri vseh treh italijanskih literarnozgodovinskih pregledih slovenske literature, ki so nastali v dobrem desetletju, se kljub njihovi različnosti pokažejo nekatere skupne značilnosti. Najprej izstopa dejstvo, da noben avtor ni bil specialist za slovensko književnost in da to področje v njegovem strokovnem delu ne zavzema najpomembnejšega mesta. Prav zato so ta dela nekakšen odsev splošno sprejemljivih spoznanj slovenske literarne vede, brez novih odkritij.

Kljub velikim razlikam v načinu podajanja snovi in tudi namenu vsakega izmed treh pregledov večinoma uporabljajo slovensko terminologijo in literarnozgodovinski aparat, tako da nimamo pomembnih prevrednotenj pojavov. Redka so izvirna opažanja. V bistvu gre za tri kompilacijska dela, ki skušajo posredovati nepoučenemu uporabniku osnovne informacije o neki tuji književnosti, vendar se težko oddaljijo od literarnovednih spoznanj matične stroke. Tako je njihova največja odlika premišljena selekcija gradiva in primeren izbor informacij, ki jih posredujejo uporabniku, ostajajo pa dokaj slična

slovenski literarni zgodovini, čeprav se med seboj zelo razlikujejo. S tem se je zaprla možnost, da bi bila slovenska literarna zgodovina osvetljena z drugačnih metodološki izhodišč, ki bi omogočila bistveno drugačno branje slovenskih leposlovnih del. To je toliko bolj presenetljivo, ker noben pregled ni samostojno delo, vsi so vključeni v širše edicije in tako podrejeni zunanjim uredniškim konceptom, Salvinijev pa je v bistvu le uvod, predgovor v antologijo.

Ob njihovi razčlenitvi se pokaže njihovo izostreno podajanje osnovnih razvojnih linij slovenske književnosti, kar je zahteval omejen obseg, ki je bil avtorjem na razpolago. Smeri razvoja so pregledne in dovolj jasno podajajo literarni, kulturni in zgodovinski kontekst, čeprav je pri vseh teh avtorjih opazno, da se želijo približati predvsem leposlovnemu delu. Splošno kulturnopolitično dogajanje, s katerim so obremenjene nekatere slovenske literarne zgodovine, jih spravlja v zadrego in bi se mu najraje izognili, saj se zdi, da po njihovem mnenju to ne pojasnjuje leposlovnega dela. Nedoslednosti se pojavljajo, ko se med imanentno literarne vrednostne kriterije vpletejo zunanje motivacije, med katerimi je najbolj izrazito opozarjanje na čudež, da je tako majhen narod preživel sredi velikih sosedov. Na drugem mestu po frekventnosti so mnenja, da je slovenska književnost zanimiva, čeprav je po obsegu majhna. Ob tem bi se na nekaterih mestih morda dalo sklepati celo na bolj ali manj zastrto misel o majhnem pomenu slovenske književnosti, ki si jo je ob neki drugi priložnosti upal eksplicitno izraziti le profesor slovenščine na tržaški univerzi *Romeo Colognati*.[56] Ne glede na to vprašanje imajo vsi obravnavani avtorji primerno distanco do pojavov, kar jim omogoča selekcijo, tako da nikjer, razen morda ponekod Salvini, ne zaidejo v pretirane podrobnosti. Kljub temu namenjajo veliko pozornost posameznim konkretnim literarnim delom, ki so ne glede na omejenost prostora predstavljena s številnimi ilustrativnimi prevodi.

Pisci se kljub manjšim, nebistvenim stvarnim napakam izkažejo kot primerni poznavalci slovenske književnosti in njene zgodovine, razgledani so po strokovni literaturi, a v glavnem dovolj samostojni, da oblikujejo oznake, ki so sprejemljive kljub njihovi splošnosti in tveganosti takšnega abstrahiranja. Oznake *Giovannija Maverja* so prefinjene in usklajene z njegovo vizijo osnovne razvojne linije. Presenetljiva je njihova natančnost in ubeseditvena spretnost, ki se izkaže pri preverjanju formulacij. Po premisleku se navidezno leporečje izkaže za zanesljivo. Naslonil se je na osnovne linije, jih opazoval in postale so vezno tkivo razmeroma kratkega pregleda. Pri *Brunu Meriggiju* imamo strožje, hladnejše formulacije, ki dajejo slutiti znaten vpliv slovenskih informatorjev. Najbrž je zato njegovo delo najbolj podobno slovenskim literarnim zgodovinam in kaže na tesnejše vezi s Slodnjakovim *Pregledom slovenskega slovstva*, čeprav ne gre spregledati, da je Meriggi podal širšo snov in opisal tudi pojave, ki pri Slodnjaku

[56] È logico quindi che, nella nazione italiana, l'interesse per il mondo e la cultura slovena sia commisurato all'importanza che esso ed essa hanno nell'ambito delle nazioni civili. (Naturalmente per conoscere questa misura, bisogna imparare a conoscere questo mondo e questa cultura). Dunque, un interesse, in confronto a quello imposto da altre nazioni più numerose e di maggiori tradizioni culturali che chiameremo minore e marginale, anche se tutt'altro che trascurabile." Romeo Colognati: Vita e cultura delle minoranze, Umana 1958, št. 1-8, str. 104.

tedaj še niso mogli biti upoštevani. Najbolj izviren v svojih pogledih in tudi po konceptu zaznavanja tipoloških značilnosti slovenskega naroda in njegove literature je *Luigi Salvini*, ki skuša preseči ustaljeno podajanje literarnega razvoja. Žal se mu to ni vedno najbolje posrečilo, ker ima preveč zastranitev in preskokov, podajanje je ponekod nepregledno. Premalo upošteva časovno zaporednost dogajanja, ponekod so drzne, tvegane in celo nesprejemljive teze. Bistveno boljše so njegove kratke biografske oznake posameznih predstavljenih avtorjev, ki jih najdemo neposredno pred izborom njihovih leposlovnih del. Zanimivo je, da Salvinijeve interpretacije niso imela večjega vpliva na ostala avtorja, ki sta se bolj kot na njegov uvod naslonila na slovenske priročnike.

* * *

Na podoben način je bilo ocenjeno tudi najbolj sporno italijansko delo o slovenski literaturi – *Calvijeva* študija *Fonti italiane e latine nel Prešeren maggiore.*[57] Slovenski odmevi na italijansko razpravo o vplivu italijanske in latinske književnosti na zrelega Prešerna najprej opozarjajo na dva načina presojanja. Prvi članki so o delu poročali z naklonjenostjo, ker so ga razumeli kot odraz zanimanja za slovensko literaturo in kot novo stopnjo v njenem poznavanju pri sosedih.[58] Poudarjajo tista mesta v Calvijevi študiji, kjer avtor izreka priznanje Prešernu in se zavzema *"za dobro vzdušje med narodoma na obeh straneh Jadrana".* Takšna naklonjenost je seveda posledica hitrih ocen, ki niso nastale na podlagi resnega poznavanja Calvijeve razprave, opirajo pa se na njegov predvojni prispevek k poznavanju slovenske književnosti v Italiji.[59]

Bistveno strožja je temeljita strokovna recenzija *Borisa Merharja*.[60] Študijo sooča z ugotovitvami literarne vede pri nas in se odmika od apriorne klišejske naklonjenosti do vsakega dela, ki je pozitivno ocenjeno že samo zato, ker v tujini namenja pozornost naši literaturi. Že v uvodu formulira sodbo, da ob ostalih dveh italijanskih slovenikah zadnjih let (Salvinijevi antologiji *Sempreverde e rosmarino* ter Meriggijevi literarni zgodovini *Storia della letteratura slovena con un profilo della letteratura serbo-lussiana)* Calvijeva študija ni najpomembnejša. V nadaljevanju ugodno oceni kvaliteto prevodov, ki so bili do tedaj najobširnejši izbor našega pesnika v tujini, kar je za recenzenta največja vrednost knjige.

---

[57] Bartolomeo Calvi: Fonti italiane e latine nel Prešeren maggiore, Torino, Società Editrice Internazionale 1959, 298 str.

[58] Med najpomembnejša poročila spadajo članki: Marijan Brecelj: Nove knjige, Calvijevo delo o Prešernu, PrimN 5.5.1960, št. 20, str. 6; Bogomil Gerlanc: Razprava in prevodi Prešerna v italijanskem jeziku, NRazgl 6.2.1960, št. 3, str 62-63; Marija Pirjevec: Prešernov sonet po italijansko, Z mednarodnega simpozija Obdobja 16, Delo 6.7.1995, št. 154, str. 9-11 (Književni listi).

[59] Martin Jevnikar: Calvi Bartolomeo, Primorski slovenski biografski leksikon, 19. snopič, Gorica, 1993, str. 512-513. Po nekaterih virih je Bartolomeo Calvi med drugo svetovno vojno na Univerzi v Ljubljani predaval o italijanski literaturi (prim. Maša Šipič: Italijanska kulturna politika v Ljubljanski pokrajini, Primorska srečanja 2000, št. 233, str. 629, 631.

[60] Boris Merhar: Calvijev "Prešeren", NSd 1961, str. 1023-1028, 1141-1150.

Natančna analiza Calvijevih izsledkov je sicer prepričljivo pokazala na pomanjkljivosti študije, ki kar preveč očitno prireja objektivni material in ga ne upošteva v kontekstu celotnega Prešernovega obzorja, povsem pa prezre pesnikove povezave z grško antiko, nemško romantiko in z drugimi literarnozgodovinskimi pojavi. Za pričujoče opazovanje je zgovoren kritični aparat slovenskega ocenjevalca: kot merilo jemlje ugotovitve slovenske literarne zgodovine, ki so jih ob Kidriču, Slodnjaku, Žigonu in Pintarju prispevali celo taki avtorji, kot so Jurca, Ilešič, Ozvald, Pajk, Grošelj. V zaščito sprejme tako Kidriča kot Slodnjaka, končno sodbo pa opre na Ocvirkovo teorijo primerjalne literarne zgodovine ter Calviju (sicer povsem utemeljeno) očita "*preozek tendenčni koncept*" ter "*neprijetno superiornost nasproti obravnavanemu pesniku*", ki postane "*kot nekakšen literarni vazal*" italijanskih pesnikov, saj ga še zdaleč ni "*razvojno opredelil in ga dojel v njegovi tvornosti*".[61] Zaradi tega mu Merhar očita tudi neskladnost med "*demokratičnimi gesli in manifestacijami obeh narodov, ki se nanje uvodoma in z debelim tiskom sklicuje*", ter rezultati raziskave.[62] Slovenski recenzent je povsem nedostopen tudi za italijansko retoriko ter za različne drzne asociacije, paralele, domisleke, mimo katerih ne more marsikatero italijansko strokovno delo in je večkrat motilo tudi recenzente drugih del, kot bo vidno kasneje. Kljub vsemu pa tudi Merhar vidi pozitivno vrednost študije v njeni spodbudi k nadaljnjemu raziskovanju, ki ga Calvijeva knjiga vendarle predstavlja že sama po sebi.

Tudi v tem primeru se vidi, da so tuji avtorji pretirano občutljivi za slovenske kritike njihovega dela.[63] Po kritiki te razprave se Bartolomeo Calvi ni več ukvarjal s slovensko literaturo, ki ga je zanimala od njegovega učiteljevanja v Tolminu po prvi svetovni vojni in se ji je posvečal vrsto let kot samosvoj raziskovalec in prevajalec tudi med svojo univerzitetno kariero v Turinu, ko je pripravljal več študij o slovenski književnosti in marsikaj prevedel.[64] Snoval je tudi novo antologijo slovenskega leposlovja, ki bi utegnila biti zaradi kvalitete prevodov na višji stopnji kot Salvinijeva.[65]

Ker smo že zastavili vprašanje o razmerju med slovenističnimi študijami, ki so nastajale v Italiji, in med tistimi iz Slovenije, je zanimiv tudi *kasnejši odnos slovenskega prešernoslovja do Calvijeve raziskave*. *Anton Slodnjak* ga je v četrti izdaji svoje monografije o Prešernu upošteval predvsem pri obravnavi vplivov na nastanek Sonetnega venca in ob analizi Krsta pri Savici ter obakrat zavrnil njegove

[61] Boris Merhar, n. m., str. 1150.

[62] Boris Merhar, n. m., str. 1150.

[63] Zgovorna je korespondenca med Bartolomeom Calvijem in Francem Batičem, ki je leta 1957 pripravil seminarsko nalogo za B diplomski izpit o njegovih prevodih Cankarja v italijanščino.

[64] Zoltan Jan: Zanimanje za slovensko književnost v obdobju fašizma. Primorska srečanja 1995, št. 170/171, str. 422-428.

[65] Med Calvijevimi prevodi in knjižnimi objavami naj omenimo Cankarjevega Kralja na Betajnovi (Turin 1929), Gregorčičevo Jeftejevo prisego (Mantova 1929), Cankarjeve črtice (Mantova 1930), Cankarjeve podobe iz sanj (Mantova 1934), izbor ljudskega slovstva (Mantova 1935). Prevajal in komentiral je tudi Gradnika, slovensko ljudsko pesem, svoje delo pa je zastavil v širšem konceptu, saj je snoval obsežno antologijo. Prim.: Bartolomeo Calvi: Verso un'antologia slava in italiano, v knjigi Ivan Cankar: Le immagini di sogni, Torino 1941; Andrej Budal: Bartolomeo Calvi o Alojzu Gradniku, Razgledi 1948, str. 213-214; France Dobrovoljc: Gregorčičeva pesem v svetu, NS 1949, str. 1090-1095; France Dobrovoljc: Pesniško delo Alojza Gradnika v prevodu, Bori 1955, str. 78-83, 345.

teze. Prevzel je Merharjevo sodbo in avtorju študije očital, da *"ni pokazal čuta in razumevanja za to, kaj je in kaj ni literarni vpliv*". Calvijeva teza o zgledovanju pri sienskem sonetnem vencu mu služi celo kot dokaz o njeni nevzdržnosti.[66] V svojih prešernoslovnih študijah se *Boris Paternu* ne ukvarja s Calvijem niti pri obravnavi stičnih problemov, čeprav sicer natančno upošteva dognanja prešernoslovja, ki je nastalo v tujini.[67]

Globlji vzroki za opisani odnos do Calvijevega dela se odkrijejo, ko se pregleda, kako Calvija upošteva *Janko Kos*. V svoji doktorski disertaciji preverja predvsem njegova dognanja v zvezi s paralelizmi med Prešernom in Tassom tako pri razvoju stance kot tudi pri Prešernovih postopkih subjektivizacije in njenih funkcijah.[68] Najbolj relevantne se mu zdijo teze o povezanosti Prešerna s Tassovim Osvobojenim Jeruzalemom, pri čemer ugotavlja, "*da je Prešeren Tassovo delo nedvomno dobro poznal in da je iz njegove tehnike, forme in stila verjetno povzel posamezne elemente prav v Krstu*".[69] Ko analizira možne izvore za Prešernovo primerjavo vojaškega spopada z deročo vodo, enakovredno obravnava tudi Calvijevo opozorilo na podobnost v Tassovem 5. spevu Osvobojenega Jeruzalema, vendar pride do sklepa, da pri obeh pesnikih izvira predvsem iz skupne odvisnosti od Homerja in Vergila. Kosova obravnava podobnosti Prešernovega Uvoda z Vergilovim opisom padca Troje v 2. spevu Eneide zavrača Calvijevo "*prisiljeno analogijo*" med Prešernovim prizorom, ko se Črtomir sreča z Bogomilo in duhovnikom, ter Vergilovim opisom, kako si Enej premisli in ne ubije Helene. Calviju očita, da je spregledal globljo povezavo, saj "*je motivni tloris Uvoda v marsičem blizu vzorcu, ki ga je mogoče prepoznati v jedru Vergilovega speva o padcu Troje*". Kritičen je tudi do Calvijeve teze o paralelizmu med Tassovim Osvobojenim Jeruzalemom ter Prešernovim Krstom, kar naj bi se kazalo v razpetosti med ljubezenskimi željami in odpovedjo religiozno moralne narave. Za Kosa so sprejemljivejše ugotovitve Henryja R. Cooperja, ki vzpostavlja globljo odvisnost med Tassovim epom in Prešernom. Ta se kaže v "*tipični obravnavi obeh sil, ki ženeta junake; to sta ljubezen in verska gorečnost*."[70]

V Kosovih komparativnih študijah se Calvi pokaže kot skromen opazovalec, katerega teze postanejo vprašljive, če upoštevamo vzroke opaženih značilnosti, kar pa italijanskemu prevajalcu in raziskovalcu ni bilo dosegljivo, kot je opozoril že Boris Merhar. S tem postanejo razvidni razlogi, ki so implicitno prisotni v drugih študijah in ponujajo odgovor na vprašanje, zakaj Calvija slovensko

---

[66] Anton Slodnjak: Prešernovo življenje, Ljubljana, Mladinska knjiga 1974, str. 146, 313.

[67] Enak odnos je ohranil tudi v novejši študiji, ki je izšla v Nemčiji ter 1994 v slovenskem in italijanskem prevodu. Prim.: Boris Paternu: France Prešeren, München, Slavica Verlag Kovač 1994, 271 str.; isti: France Prešeren, Poeta sloveno, 1800 - 1848, kom. Lojzka Bratuž, prev. Paolo Pivitera, Gorica, Goriška Mohorjeva družba 1999, 306 str.

[68] Janko Kos: Prešeren in evropska romantika, Ljubljana, DZS 1970, str. 139, 167, 203.

[69] Janko Kos: Prešeren in njegova doba, Koper, Lipa 1991, str. 147, 150, 156-157.

[70] Henry R. Cooper: Tasso and Prešeren's Krst pri Savici, Papers in Slovene Studies 1976.

prešernoslovje ne upošteva bolj. Gre predvsem za skromno vrednost italijanske študije, ki ni vzdržala strožje kritične presoje.[71]

* * *

Večje pozornosti so bila deležna predvsem dela najuglednejših italijanskih slavistov *starejše generacije,* čeprav je njihovo zanimanje za slovensko literarno zgodovino ostalo bolj na obrobju njihovega strokovnega dela in so naše področje upoštevali le v okviru najsplošnejših slovenističnih raziskav, izhajajoč iz dunajske opredelitve slavistike. Takšnih del ni veliko. Gre za manj kot dvajset prispevkov, med katerimi je nekaj objav v zbornikih, vse drugo je raztreseno po različnih strokovnih in splošnih kulturnih revijah.[72] Redke samostojne raziskave zgodovine slovenske literature se ukvarjajo predvsem s *paralelizmi med slovensko in italijansko književnostjo,* ki vodijo v dokazovanje moči in premoči slednje. Avtorji so prezrli nevarnosti, ki jih je razčlenil že *Anton Ocvirk* v svoji *Teoriji primerjalne literarne zgodovine* 1936. leta, ko je opozarjal na nujnost razlikovanja med vplivom in posnemanjem. Temu ustrezen je bil odziv slovenske strokovne kritike, ki je bila najbolj stroga pri oceni Calvijeve študije *Fonti italiane e latine nel Prešeren maggiore.* Vprašanje, zakaj *druge slovenistične študije*, ki so nastale in bile objavljene v Italiji, *niso imele večjega ali sploh nobenega odmeva* v slovenski literarni vedi, potrebuje še dodatno osvetlitev.

Vprašanje vodi k spoznanju, da celo nekatere monografske objave ne dosegajo zadovoljive strokovne ravni in da gre marsikdaj za vljuden molk stroke. Tako je npr. *Umberto Urbani* ob svoji petdesetletnici pripravil samostojno publikacijo *Alojz Gradnik un poeta del'anima italoslava* in jo izdal na pol v samozaložbi nekaj mesecev pred svojo smrtjo pri majhni založbi v Modici.[73] Skušal je pokazati Gradnikovo navezanost na italijansko književnost, ob tem pa je nekritično razbiral le njegovo posnemanje italijanskih pesnikov. V dobršnem delu na hitrico oblikovanega dela je uporabil besedilo svojega časopisnega članka, ki je izšel 1932. leta v tržaškem dnevniku Il Piccolo kot poročilo o Gradnikovi zbirki *Harfa v vetru*. Pri tem je spregledal vrsto lastnih napak, celo tiskarskih je toliko, da se zdi, kot da korekture niso bile opravljene. Delo je torej nekritičen razširjen ponatis časopisne kritike, izdane v knjižni obliki, kar v italijanskih razmerah, ko avtorji sami poskrbijo za dokaj ceneno knjižno objavo, ni nič nenavadnega, nesprejemljiva pa je kvaliteta dela. Slovenska javnost in literarna veda sta ga povsem

[71] Podobne ugotovitve o skupnem modelu je razvila Marija Pirjevec v študiji Dalla letteratura per "pacifici agricoltori" alla letteratura d'élite, aspetti e particolarità del romanticismo sloveno; v knjigi Marija Pirjevec: Saggi sulla letteratura slovena dal XVII° al XX° secolo, Trst, ZTT 1983, str. 27.

[72] Prim. Primerjaj bibliografski dodatek v knjigi Zoltan Jan: Cankar, Kosovel, Zlobec in Ljubka Šorli pri Italijanih, Ljubljana 2001 (Slavistična knjižnica 5).

[73] Umberto Urbani: Alojz Gradnik un poeta del'anima italoslava; Modica, Gugnali editore 1967, 23 str.

upravičeno spregledali.[74] Na podobni ravni sta tudi članka *Umberta Urbanija* o Gregorčiču in Prešernu, ki sta bila istega leta objavljena v goriški lokalni reviji *Iniziativa Isontina* in nista bila deležna pozornosti strokovne javnosti, saj sta omenjena le v poročilih o reviji.[75]

Izstopa tudi dejstvo, da slovenska literarna veda *ni bila pozorna do nekaterih ponatisov slovenskih del*, ki so izšli v Italiji, predvsem pa so imeli manjši odmev prispevki, ki so jih objavili *slovenisti slovenske narodnosti*, pa čeprav so nastali na italijanskih univerzah kot raziskovalne ali diplomske naloge ali pa so bila objavljeni v različnih strokovnih revijah in zbornikih.[76]

Nenavadno je, da ima skromen odmev večina študij, ki *nastajajo na novih univerzitetnih slovenističnih centrih v Trstu in Vidmu*. Pri tem je treba najprej upoštevati, da je na proučevanje slovenske literature vplival tudi *razvoj italijanskega visokošolskega sistema*. Ob množičnem nastajanju novih univerz na prehodu iz šestdesetih v sedemdeseta leta se je preneslo težišče slovenistike iz osrednje Italije na novejše univerzitetne centre, ki so se razvili na narodnostno mešanem območju, kjer pa se vsaj v nekaterih okoljih pojavljajo tiha nasprotovanja možnosti, da bi se izraziteje uveljavile takšne vede, ki nosijo v sebi elemente nacionalne zavesti narodne manjšine, čemur del slovenistike na obeh obmejnih univerzah nedvomno tudi služi. Ekspanziji univerzitetnega študija je ob gospodarski recesiji sledila nasprotna reakcija in vrsta ukrepov, ki so preprečevali normalen razvoj univerz in posledično tudi omejitve možnosti za poklicno napredovanje zaposlenih. Mesta rednih profesorjev so postajala vedno težje dosegljiva, za slovenski jezik in književnost je bila do sedaj podeljena ena sama katedra. Ob koncu devetdesetih let se je poleg tega pojavila še nova sistematizacija delovnih mest na italijanskih univerzah, ki predvideva le mesta za *slovanske* jezike in književnosti, tako da se na razpisano mesto lahko pojavi katerikoli slavist, ki si potem samostojno izbere delovno področje (npr. rusistiko, polonistiko), kar seveda pomeni, da se mora slovenist spopasti s konkurenco kandidatov vseh slavističnih ved. Ob omejevanju predimenzioniranega univerzitetnega sistema se je razvil oster in brezobziren boj za vsako mesto posebej, tako da je slovenistom še teže napredovati, čeprav imajo obsežno bibliografijo in nesporne reference. S tem se zmanjšujejo možnosti, ki jih imajo za razvijanje stroke in za populariziranje slovenske književnosti, saj so konec devetdesetih let redno zaposlena le dva izredna (associato) profesorja ter nekaj raziskovalcev in lektorjev, ki se ukvarjajo s slovenistiko, med temi pa je vrsta strokovnjakov, ki imajo

[74] Prim: Marijan Brecelj: Knjiga o Alojzu Gradniku; GS 1967, 53-54.

[75] Umberto Urbani: Il poeta Gregorčič, Iniziativa Isontina (Gorica) 1967, št. 30, str. 75; isti: La vita e l'opera di France Prešeren. Iniziativa Isontina (Gorica) 1967, št. 33, str. 33. O reviji Studi Goriziani je poročal Marijan Brecelj v Knjižnici 1968.

[76] Če ne upoštevamo posameznih študij v italijanskih strokovnih revijah, so povsem brez odmeva pri nas ostala naslednja obsežnejša dela: Ivan Grafenauer: Origine, sviluppo e dissoluzione della ballata popolare "Lepa Vida", Lares 1953; Mara Poldini-Debeljuh: Rapporti tra la cultura italiana e quella slovena nel Litorale, 1900-1940, Trieste, ZTT 1973, 47 str.; Magda Jevnikar: Le discussioni sulla letteratura italiana nelle riviste slovene di Trieste, Università di Trieste, Facoltà di lettere e filosofia 1979-80; Jože Koruza: Il cosmopolitismo del teatro di Slavko Grum, Teatro contemporaneo (Roma) 1983, str. 105-112; Fedora Ferluga-Petronio: Ivan Trinko, Poeta e scrittore della Slavia Veneta, Padova, Centro Studi Europa Orientale 1984, 109 str.; Ricerche su Ivan Trinko, Udine, Provincia di Udine 1986, 159 str.; Arnaldo Bressan: Dante in Sloveno, Udine, Istituto di lingue e letterature dell'Europa Orientale 1990, 188 str.

povsem zaprte možnosti za normalno napredovanje. Razvoj omejujejo napete in marsikdaj slovenistiki nenaklonjene razmere na posameznih inštitucijah, kot razkriva usoda inštituta za slovanske jezike tržaške filozofske fakultete.[77] Najuspešnejši strokovnjaki so morali ta inštitut zapustiti, če so hoteli nadaljevati svojo kariero, tako da je večinoma deloval brez redno nastavljenih profesorjev, kar je privedlo do njegove ukinitve, slavistika pa se je ohranila v okviru oddelka Dipartimento di lingue e letterature dei paesi del Mediteraneo.[78] Vrzeli so začeli zapolnjevati honorarno nastavljeni profesorji in dva lektorja, ki pa sta svoje delo lahko nadaljevala le zaradi meddržavnih sporazumov. Ob tem se je v Trstu razvila slovenistika na Visoki šoli modernih jezikov za tolmače in prevajalce, kjer je dobila nastavitev univerzitetna profesorica *Marija Pirjevec* ob njej pa še nekateri raziskovalci in drugi sodelavci, vendar kljub razvejani dejavnosti ne predstavlja tiste stopnje raziskovalnih možnosti, kot jih je nekdanja slovenistika na tržaški filozofski fakulteti.[79]

Tudi razvoj *slovenistike na univerzi v Vidmu* je ostal dokaj na obrobju pozornosti slovenistične strokovne javnosti, čeprav je nekaj časa na tej ustanovi delovalo kar šest raziskovalcev slovenističnih vprašanj in je razpolagala s prvo in do sedaj z edino stolico za slovenski jezik in književnost v Italiji, tako da je tu nastala vrsta strokovnih del.[80] Dokaj indiferenten je bil tudi odnos matične stroke do slovenistike na Videmski univerzi, kjer so ji bili nekaj časa zelo naklonjeni. Po prizadevanjih dekana Giorgia

[77] Zoltan Jan: Položaj in delo slovenskega lektorata na tržaški univerzi, JiS 1992/93, št. 4, str. 135-140; Ali bo slovenščina izginila s tržaške univerze, PDk 23.4.1993, št. 106, str. 3; Zoltan Jan: Izgon slovenščine z univerze, PrimN 30.4.1993, št. 33, str. 27; Bo slovenski lektorat na tržaški filozofski fakulteti odmrl?, Šolski razgledi 10.5.1993, št. 9, str. 4; Patrizia Venucci Merdžo: La soluzione dalla diversità?, La voce del popolo (Reka) 18.5.1993, št. 87, str. 8; Zoltan Jan: Odprto pismo Državnemu svetu RS, Delo 22.5.1993, št. 116, str. 35 (Sobotna priloga); Slovenistiko ukinjajo, mar ne? Na kaj dr. Janez Drnovšek ne sme pozabiti med obiskom v Italiji, PrimN 7.12.1993, št. 95, str. 11; M.B. V korist samega Trsta je razviti slavistične študije, Pogovor s prof. Kmeclom, PDk 29.5.1993, št. 141, str. 4; Inštitut za slovansko filologijo, Novi problemi na tržaški univerzi, Katoliški glas 3.6.1993, št. 21, str. 5; I lettori di Lingue sul piede di guerra per lo stipendio, Il Piccolo 11.11.1994; Matejka Grgič: Inštitutu za slovansko filologijo grozi zaprtje, PDk 12.5.1996, št. 109, str. 1 in 3; Rektor Borrusso o slavistiki v Trstu, PDk 15.5.1996, št. 111, str. 5; Bodo zaprli slovanski inštitut?, Novi Matajur 16.5.1996, št. 20, str. 4; Trst: zapiranje vrat proti slovanskemu vzhodu, Delo 17.5.1996, št. 112, str. 8; Doriana Segnan: Filologia slava rilancia l'attività accademica, Il Piccolo, 21.4.1997, str. 5.

[78] Zakaj so zavrnili naše sodelovanje?, PDk 17.5.1996, št. 113, str. 5; Ivan Verč: O dejanskih vzrokih propada Inštituta za slovansko filologijo, PDk 15.5.1996, št. 111, str. 4.

[79] Prvi slovenitični dan na šoli za prevajalce, PDk 6.5.1998, št. 105, str. 12; Prvi slovenitični dan na šoli za prevajalce, PDk 8.5.1998, št. 107, str. 5; Obisk ljubljanskih študentov, PDk 20.11.1997, št. 283, str. 5.

[80] Sergio Bonazza: Bartholomäus Kopitar, Italien und der Vatican, München, Trofenik 1980, 376 str.; Kopitar als Vermittler zwischen Jacob Grimm und Italien, Ob dvadesetgodišnjici Jakoba Grimma, Beograd 1988, str. 215-232. Est Europa. Volume I. Miscellanea Slovenica. Dedicato a Martin Jevnikar; (Vzhodna Evropa. I. zvezek. Miscelana Slovenica. Posvečeno Martinu Jevnikarju) Ur.: Riccardo Casimiro Lewanski, Neva Godini, Lojzka Bratuž, Robert Petaros. Udine, Università degli studi di Udine, Istituto di Lingue e letterature dell'Europa Orientale "Jan I. N. Baudouin de Courtenay 1984, 245 str. Fedora Ferluga-Petronio: Ivan Trinko, Poeta e scrittore della Slavia Veneta, Padova, Centro Studi Europa Orientale 1984, 109 str. Arnaldo Bressan: Pustolovščina besede, Slovenski eseji, Koper - Trst, Lipa - ZTT 1985; Dante in sloveno, Udine, Istituto di lingue e letterature dell'Europa Orientale 1990, 188 str.; Bratuž, Lojzka: Goriški nadškof Karel Mihael Attems (1711-1774) - Slovenske pridige. Za prvo objavo pripravila in s spremnimi besedili opremila Lojzka Bratuž. Trst, ZTT 1993, 218 str.; Bratuž, Lojzka: Manoscritti sloveni del settecento. Omelie di Carlo Michele d'Attems (1711-1774), primo arcivescovo di Gorizia (Slovenski rokopisi osemnajstega stoletja. Pridige Carla Michela d'Attemsa (1711-1774), prvega goriškega nadškofa). Udine, Facoltà di lingue e letterature straniere 1994, 109 str. (Collana dell'Istituto di lingue e letterature dell'Europa Orientale - Università di Udine, Sezione di slavistica); Gorizia nella letteratura slovena. Poezie e prose scelte. A cura di Lojzka Bratuž. (Gorica v slovenski književnosti. Izbor poezije in proze. Uredila Lojzka Bratuž). Gorica, Goriška Mohorjeva družba 1997, 205 str. Prim. tudi ustrezna gesla v Primorskem slovenskem biografskem leksikonu.

Valussija so iz Ljubljane nekaj časa sicer prihajali poverjeni profesorji (Jože Toporišič, Janez Rotar), nato je mlada univerza dobila svoja profesorja (Sergio Bonazza in Arnaldo Bressan), ki pa sta si kmalu našla premestitev, sodelavci slovenske narodnosti (*Martin Jevnikar, Lojzka Bratuž, Robert Petaros* in nekateri drugi) pa niso napredovali v skladu z običajnimi pričakovanji.[81] Res je sicer, da je v zadnjih desetletjih *Komisija za pospeševanje slovenščine na neslovenskih univerzah* podpirala to dejavnost, svojo vlogo je do neke mere opravil *Seminar slovenskega jezika literature in kulture* pa tudi vsakoletni *simpozij Obdobja*, sodelavce slavističnih inštitutov so vabili na različna strokovna srečanja v Ljubljano, nekateri so prejeli slovenske študijske štipendije, pa tudi gostovanja slovenskih strokovnjakov na italijanskih ustanovah niso bila redka, vendar vse te oblike pomoči niso podobne možnostim, ki jih tujim strokovnjakom nudijo "veliki" narodi. Morda so pričakovanja prevelika, vendar so enotna in eksplicitna pri Salviniju, Calviju in Bressanu, ko so omenjali svojo poklicno pot.[82] Skrbnejše spremljanje dela slovenskega lektorata v Rimu je pogrešal *Srečko Renko* ob zaključku svoje kariere.[83] Podoben odnos je vplival na razvoj oziroma zatonom slovenistike na univerzi v Padovi, kjer so se zanimali za slovenistiko ugledni italijanski slavisti od Artura Cronie do Giovannija Mavera, potem pa, ko Martin Jevnikar ni dobil mesta stalnega profesorja, je slovenistika praktično izginila s te ugledne univerze .[84]

Res pa je tudi, da je npr. študija *Arnalda Bressana Dante in Sloveno* pritegnila pozornost le dveh recenzentk, ki sta svoji poročili objavili v splošni kulturni reviji, medtem ko njegovo delo *Dante nei paesi dell'ex-Jugoslavia* ni bilo strokovno ocenjeno, čeprav je avtor poskrbel, da so razmnoženi separat prejeli številni strokovnjaki, kar ga je še posebej prizadelo.[85] Kljub temu je mogoče zagovarjati tezo, da je zanimanje za marsikatero delo italijanskih slovenistov neprimerno večje v Sloveniji kot v Italiji, kar med drugim potrjuje odmevnost dela *Arnalda Bressana*, pa tudi njegova poklicna pot in ne nazadnje tudi jugoslovanska državna priznanja, ki so jih prejeli italijanski raziskovalci. Prevod knjige *Pustolovščina besede Arnalda Bressana* je izšel v Sloveniji še preden se je pojavil izvirnik, odziv pa je bil neprimerno večji kot v Italiji, saj italijanska verzija še po desetih letih ni bila razprodana in so jo ponujali študentom

[81] Ivan Žerjal: Pomembna vloga Univerze v Vidmu, Intervju z Robertom Petarosom, Novi glas, 26.3.1998, št. 12, str. 3.

[82] Giorgetta Dorfles: Avventure quasi libertine, Arnaldo Bressan: percorsi fra confini e parole, dalla traduzione al romanzo, Intervista Giorgetta Dorfles, Il Piccolo 17.2.1994, str. 5. Prim. tudi poglavje 4.6. o posameznih izborih slovenske književnosti v različnih periodičnih publikacijah in zbornikih.

[83] Srečko Renko: Slovenski jezik in književnost na največji evropski univerzi, Delo 16.8.1996, št. 188, str. 12 (Književni listi). Prim. tudi opozorilo v Delu 6. 7. 2000, št. 155, str. 14 (Književni listi).

[84] Tone Perčič: Kdaj spet slovenščina na padovanski univerzi, Delo 24.7.1997, št. 169, str. 12 (Književni listi).

[85] Martina Ožbot: Italijansko delo o Danteju v slovenščini, Primorska srečanja 1991, str. 592; Ester Sferco : Dante in Sloveno, Mladika 1991, str. 195. Arnaldo Bressan: Dante in Sloveno, Udine, Istituto di lingue e letterature dell'Europa Orientale 1990, 188 str; isti: Dante nei paesi dell'ex-Jugoslavia, v zborniku Dalla Bibliografia alla Storiografia, La critica dantesca nel mondo dal 1965 al 1990, Ravenna, A.Longo Editore 1995, str. 125-143. Prim. tudi Giorgetta Dorfles: Avventure quasi libertine, Arnaldo Bressan: Percorsi fra confini e parole, dalla traduzione al romanzo, Intervista Giorgetta Dorfles, Il Piccolo 17.2.1994, str. 5.

slavistike na tržaški filozofski fakulteti.[86] Potrditev, da so delo slavistov italijanske narodnosti v Sloveniji pazljivo spremljali, je mogoče najti v odnosu do dela *Artura Cronie*.[87] Podobna velja tudi za *Luigija Salvinija, Ettora Lo Gatta, Bruna Meriggija, Enrica Damianija* kot tudi za druge večje italijanske slaviste. Podpora seže tako daleč, da ocenjevalcev dela *Umberta Urbanija* celo v napetih prvih povojnih letih ni motil njegov položaj v obdobju fašizma in se je zaradi njegovega kasnejšega delovanja v projugoslovanskem okolju hitro pozabilo na njegovo preteklost, ko je bil med drugim tudi šef tiskovnega urada italijanske okupacijske uprave v Ljubljani.[88] Tudi pri *Bartolomeu Calviju* se ne omenja, da je bil prestavljen iz Turina na tolminsko učiteljišče v letih, ko je fašizem zatrl slovensko šolstvo na Primorskem.[89] Molči se, da je bil Salvini sin generala in da je med italijansko okupacijo opravljal naloge v Ljubljani. Naklonjenost do tujih slavistov se kaže tudi v vrsti jubilejnih člankov, s katerimi so bili počaščeni *Arturo Cronia, Ettore Lo Gatto, Umberto Urbani, Bruno Meriggi*.[90] Ob njihovi smrti pa so se ob nekrologih v dnevnem časopisju in strokovnem tisku pojavili članki, ki so se opredeljevali tudi do njihovega prispevka na področju slovenske literarne vede.[91] Vendar velja vsa ta pozornost predvsem generaciji starejših slavistov in delom, ki so nastajala do srede šestdesetih let.

Odzivnost študij, ki so nastale v Italiji, sicer presega zanimanje za enakovredna dela v Sloveniji, vendar se frekvenca odmevov zmanjšuje, kar bi bilo možno razložiti na dva načina. Lahko bi se sicer trdilo, da novejše študije ne dosegajo pomena tistih, ki so nastale do omenjenega mejnika in so jih prispevali uveljavljeni italijanski slavisti starejše generacije od Cronie do Calvija. Vseeno se zdi

[86] Arnaldo Bressan: Le avventure della parola, Milano, Il Saggiatore 1985, 240 str. (L'arco 23); slovenska izdaja: Pustolovščina besede, Slovenski eseji, Koper - Trst, Lipa - ZTT 1985. Slovenski izdaji je dodan prevod šestih portretov - intervjujev, ki so izšli v milanski reviji Uomini e libri od junija 1983 do oktobra 1984 pod skupnim naslovom Slovenski pisatelji, izpuščena pa so nekatera pojasnila italijanskemu bralcu.

[87] Poleg že omenjenih recenzij velja upoštevati, da so Slovenci prispevali k poznavanju njegovega znanstvenega dela. Prim. Martin Jevnikar: Prispevki Martina Benčine za Cronievo knjigo o Župančiču, JiS 1978/79, str. 20-23, 55-58, 121-124, 172-175; isti: Dopisovanje med Ivanom Trinkom in Arturom Cronio, JiS 1980/81, str. 105-110; Janko Jež: Arturo Cronia, Novi list 11.7.1996, št. 27, str. 6-7. Manj znan je prevod Župančičeve Dume, ki je izšel 1924. leta v Modeni (Oton Zupancic "Duma", Saggio di poesia e letteratura, Jugoslava – Slovena. Versione di Italo Maffei e Fany Sinkovec-Mayer, Modena 1924, 57 str.).

[88] Ob njegovi sedemdesetletnici so mu bili posvečeni članki v Primorskem dnevniku (27.5. 1958, št. 125, str. 3), Naših razgledih (21.6.1958, št. 12, str. 298), Primorskih novicah (18.7.1958, št. 29, str. 6). Prim. tudi: Obisk italijanskega slavista Umberta Urbanija, Delo 20.9.1960, št. 258, str.6; Lino Legiša, SBL IV, str. 300-301; Martin Jevnikar, Primorski slovenski biografski leksikon, 4. snopič, Gorica 1977, str. 125-126; Srečko Renko: Il contributo dato da Umberto Urbani alla Conossenza del mondo slavo, Annali del IUO di Napoli 1979; Aleš Gabrič: Kulturni molk, Prispevki za novejšo zgodovino 1989, št. 2, str. 393.

[89] Zoltan Jan: Zanimanje za slovensko književnost v obdobju fašizma, Primorska srečanja 1995, št. 170-171, str. 422-428.

[90] Andrej Budal: Prof. Arturo Cronia šestdesetletnik, PDk 24.7.1957, št. 175, str. 3; Marijan Brecelj: Umberto Urbani sedemdesetletnik (PrimN 18.7.1958, št. 29, str. 6) ter podobni članki (PDk 27.5.1958; NRazgl 21.6.1958); Bratko Kreft: Bruno Meriggi, Delo 28.7.1961, št. 204, str. 6; Janko Jež: Arturo Cronia, Novi list 11.7.1996, št. 27, str. 6-7.

[91] Ob smrti *Luigija Salvinija* je izšla vrsta nekrologov: SPor, 7.6.1957, št. 132, str. 3; PDk 11.6. 1957, št. 138, str. 5; KatG 13.6.1957, št. 21, str.2; Knjiga 1957, str. 329-332; NRazgl 22.6.1957, str.292; IzvTrst 1957, str. 61; NSd 1957, str. 851-852; Mladika 1957, str. 28-29, 72-73; Medd 1959, str. 95-99. Ob smrti *Enrica Damianija* je pisal v Slavistični reviji Stanko Škerlj (SR 1955, str. 117-119), Božidar Borko pa v Novih obzorjih (NO 1954, str. 264), o *Brunu Meriggiju* Bratko Kreft (JiS 1970/71, str. 144-146). Ob smrti so se spomnili *Arnalda Bressana*: Ciril Zlobec: Lastovka, ki oznanja pomlad, Delo 28.3.1996, št. 73, str. 8; Diomira Fabjan-Bajc: Umrl je prijatelj Slovencev, PDk 7.5.1996, št. 104, str. 4.

pomembnejše, da slovenska literarna veda od druge polovice šestdesetih let v vseh in ne le v aktualiziranih segmentih stroke namenja malo pozornosti kritiki in refleksiji novih spoznanj.

Upadanje pozornosti ilustrirajo *vse redkejše strokovne recenzije*, ki jih izčrpa razmeroma skromen seznam. Tudi zato, ker večina slovenskih slavistov ne obvlada italijanščine v takšni meri kot nemščino, je bilo razmeroma malo pozornosti deležno delo *Diomire Fabjan Bajc, Milka Matičetova, Sergia Bonazze, Fedore Ferluge Petronio, Mare Poldini Debeljuh, Neve Godini, Srečka Renka*. O slovarjih paronimov in frazeologije *Diomire Fabjan Bajc* so poročali *Jože Horvat*, *Ivanka Hergold*, *Janez Gradišnik*, *Pavle Merkù* in *Giovanni Tallone*, medtem ko je bilo njeno prevajalsko delo manj opazno.[92] *Lino Legiša* je ocenil Jevnikarjevo razpravo *Veronica di Desenice nella letteratura slovena* ter študijo Marije Pirjevec *Srečko Kosovel, Aspetti del suo pensiero e della sua lirica*, ki je zbudila tudi pozornost *Marije Zlobec-Skaze*.[93] O Cronievi in Jevnikarjevi antologiji jugoslovanske književnosti za mladino *La letteratura giovanile jugoslava* sta pisali *Marija Pirjevec ter Zora Tavčar.*[94] *Jože Pogačnik* je povzel študijo Alojza Rebule o slovenskih prevodih Danteja *La divina Commedia nelle traduzioni slovene*.[95] *Zoltan Jan* je poročal o nekaterih slovenističnih zbornikih, ki so izšli v Vidmu in Trstu, ocenil knjige Marije Pirjevec, Lojzke Bratuž ter študije Mirana Košute.[96] *Ljudmila Cvetek Russi* je ocenila študijo Nikolaja Mikhailova o slovenskih jezikovnih spomenikih iz "rokopisne dobe", ki je izšla v Pizi.[97] Delo *Lojzke Bratuž* je zbudilo zanimanje predvsem, ko je raziskovala slovenske pridige goriškega nadškofa Attemsa, ki jih je predstavila na različnih simpozijih ter objavila tudi v dveh samostojnih knjižnih izdajah.[98] Strokovno sta jih ocenila *Ljudmila Cvetek Russi* in *Zoltan Jan*, v italijanski javnosti pa se je poročalo predvsem o javnih predstavitvah knjig.[99] Kljub relativno velikemu zanimanju v širši kulturni javnosti še ni nastala poglobljena strokovna presoja njenih drugih raziskovalnih rezultatov, pa naj gre za večkratno predstavitev

[92] Giovanni Tallone: In tema di lessicografia italo-slovena, Studi Goriziani 1995, str. 107-111; Ivanka Hergold: Štirje slovarji – štirje cvetovi v puščavi, Delo 4. 5. 1995, št. 155, str. 32 (Književni listi); Jože Horvat: Slovarja, nastala iz prevajalske prakse in izkušenj z dvojezičnostjo, Delo 8. 6. 1995, št. 187, str. 34 (Književni listi); Janez Gradišnik: Dve knjigi na en mah, Slovenec 30. 9. 1995, št. 86, str. 5; Pavle Merkù: Dva slovarja na en mah, Primorska srečanja 1995, št. 169, str. 512; Giovanni Tallone: Recentia slovenica, Studi Goriziani 1998, str. 340-342, 348-349.

[93] O tem Jevnikarjevem delu prim.: Lino Legiša, JiS 1967, str. 57-58. O isti publikaciji je poročal tudi Anton Slodnjak v Zalivu 1967, str. 46-48. O študiji Marije Pirjevec prim.: Lino Legiša, SR 1975, str.84-85; Marija Zlobec Skaza, JiS 1975/76, str. 25-27; Ace Mermolja, PDk 27.2.1977, št. 45, str. 5.

[94] Prim.: Marija Pirjevec, NRazgl 20.6.1969, št. 12, str. 368; Zora Tavčar, Zaliv 1969, št. 18/19, str. 115-119.

[95] Prim. Jože Pogačnik, JiS 1961/62, št. 6, str. 186-188.

[96] SR 1984, str. 65-68; SR 1985, str. 130-133; Studi Goriziani 1986, str. 31-33; JiS 1987/88, str. 79-80; JiS 1987/88, str. 244-245; Primorska srečanja 1989, str. 900-907; JiS 1992/93, št. 3, str. 130-132.

[97] Ljudmila Cvetek Russi: Prispevek italijanske slavistike k slovenističnim raziskavam, Delo 9.10.1997, št. 234, str. 49 (Književni listi).

[98] Bratuž, Lojzka: Goriški nadškof Karel Mihael Attems (1711-1774) - Slovenske pridige, Za prvo objavo pripravila in s spremnimi besedili opremila Lojzka Bratuž, Trst, ZTT 1993, 218 str; Manoscritti sloveni del settecento, Omelie di Carlo Michele d'Attems (1711-1774), primo arcivescovo di Gorizia, Udine, Facoltà di lingue e letterature straniere 1994, 109 str. (Collana dell'Istituto di lingue e letterature dell'Europa Orientale - Università di Udine, Sezione di slavistica).

[99] Zoltan Jan: Kritična izdaja slovenskih pridig prvega goriškega nadškofa; SR XLI/1993, št. 4, str. 601-605 (ponatis: Primorska srečanja 1993, št. 149, str. 690-693); Italijanska študija Lojzke Bratuž o slovenskih pridigah goriškega nadškofa, JiS 1993/94, št. 7-8, str. 354-358 (ponatis: Primorska srečanja 1994, št. 159, str. 464-466); Ljudmila Cvetek Russi: Slovenske pridige goriškega nadškofa Attemsa, Delo 1995, (Književni listi).

slovenske književnosti v Gorici in s tem mestom povezanih leposlovnih del, ali pa za razčlenitev posameznih primorskih literarnih ustvarjalcev.[100] Podobno usodo sta doživeli knjigi *Mirana Košute* o vzporednicah med slovensko in italijansko književnostjo.[101] Kljub številnim javnim predstavitvam in mnogim odmevom v dnevnem časopisju nobena od obeh knjig Lojzke Bratuž še ni dočakala nobene druge resne strokovne ocene razen omenjene, čeprav italijansko verzijo omenja celo Enzio Berti med opombami svojega romana o življenju devinskega grofa Ernesta della Torre.[102] Tudi spremne študije knjižnih prevodov in različni referati na znanstvenih sestankih redkokdaj dosežejo večje zanimanje. Največkrat se omenjajo v dnevnem tisku, strokovnjaki pa jih navadno prezrejo ali le omenijo. Enako usodo je doživela v italijanščini napisana študija *Martina Breclja* o filozofski misli *Dušana Pirjevca*.[103] Znanih je več poročil o javnih predstavitvah dela, eno samo nekoliko izčrpnejše poročilo in nobena temeljitejša recenzija.

Skupna značilnost omenjenih strokovnih recenzij je dosledno uresničevanje dveh osnovnih namenov. Poročevalci želijo s kritično distanco seznaniti strokovno javnost o novih spoznanjih v stroki. Najprej na kratko predstavijo avtorja, večinoma mu izrekajo priznanje, ker je prispeval k poznavanju določenega problemskega sklopa v italijanskem prostoru in si prizadeva za italijansko – slovensko zbližanje. Nato povzemajo teze, eventualno ocenijo njihov pomen, vendar so kriteriji vrednotenja vedno utemeljeni v že doseženih spoznanjih matične stroke. Največkrat slovenska strokovna kritika *preverja predvsem usposobljenost* italijanskega avtorja in njegovo poznavanje problematike, kar še ne pomeni, da ga ne sprejema kot enakovrednega raziskovalca, a ga mnogokrat postavlja v položaj *posrednika dosežkov matične stroke v tujino*. Res je sicer, da gre največkrat za raziskave manjših razsežnosti, omejene na ožja problemska področja, vendar je očitno tudi dejstvo, da jim kritiki niso namenjali posebno natančnega preverjanja, niso jih dopolnjevali s primarnim gradivom, do njih niso polemični in temeljnih tez ne preverjajo z drugačnih opcij. Večina recenzentov tudi ni specializiranih za področje, ki ga obravnavajo

[100] Gorizia nella letteratura slovena. Poezie e prose scelte. A cura di Lojzka Bratuž, Gorica, Goriška Mohorjeva družba 1997, 205 str.; Lojzka Bratuž: *Il Novecento*. v: *La cultura slovena nel litorale*, Gorizia, Istituto di storia sociale e religiosa 1988, str. 31-52. (Fonti e studi di storia sociale e religiosa 5); Lojzka Bratuž: *La letteratura slovena nel Goriziano*. V: *Friuli di Soreli Jevat*, Gorica 1990, str. 229-241. O tej temi je 14. 2. 2001 predavala tudi italijanskim staršem otrok, ki obiskujejo šole s slovenskim učnim jezikom. *Prim.* Predavanje prof. Lojzke Bratuž : Gorica v slovenski književnosti, PDk 14. 2. 2001, št. 38, str. 12; Korak k globljemu sožitju, PDk 22. 2. 2001, št. 45, str. 12.

[101] Miran Košuta: Krpanova sol. Književni liki in stiki na slovenskem zahodu, Ljubljana, Cankarjeva založba 1996, 220 str.; Košuta, Miran: Scritture parallele, Dialogi di frontiera tra letteratura slovena e italiana, Studi e saggi, Trst, Lint 1997, 205 str. Ezio Berti: La rinuncia di Massimiliano, Trst 1999; Vzporedni književnosti, PDk 5.12.1997, št. 289, str. 8;Važen stik slovenske z italijansko kulturo, PDk 9.12.1997, št. 292, str. 3; Miran Košuta bo v Vidmu predstavil svojo knjigo, PDk 12.3.1998, št. 60, str. 3; Miran Košuta predstavil svojo knjigo "Scritture paralelle", PDk 14.3.1998, št. 62, str. 2; Spoznajmo se! Novi glas 19.3.1998, št. 11, str. 12; In Benecia un apporto tutt'altro che scotato, Novi Matajur 19.3.1998, št. 1998, str. 3;.

[102] Ezio Berti: La rinuncia di Massimiliano, Trst 1999.

[103] Martin Brecelj: Rivoluzione e catarsi, Il pensiero filosofico di Dušan Pirjevec, Trst, Mladika 1999, 365 str.; Patricija Dodič: "Pred 'grozno ogromnostjo' literarnega Niča", PrimN 10.12.1999, št. 96, str. 24 (7. val).

raziskave, pač pa obstajajo med njimi takšne ali drugačne osebne vezi, zato izpolnjujejo svojo nalogo v mejah rutinskega poročanja o razvoju stroke v tujini.

Istočasno je treba upoštevati, da spremljanje del, nastalih v Italiji, *ne predstavlja kakšne posebne naklonjenosti* ali izjeme, saj je literarna veda v Sloveniji enako pozorna do vseh v tujini nastalih slovenističnih raziskav, lahko se trdi celo, da so bolj od italijanskih odzivna dela, ki nastajajo v nemškem ali anglosaškem prostoru.[104]

* * *

Posebno poglavje predstavljajo italijanske strokovne *slavistične revije*, v katerih je objavljenih tudi nekaj slovenističnih prispevkov. Ena izmed teh, *Il Mondo Slavo,* je že prenehala izhajati, *Ricerche slavistiche* izhajajo v velikih časovnih presledkih, najnovejša revija pa izhaja v Trstu in je posvečena predvsem rusistiki. Če ne upoštevamo možnosti za objavljanje v razmeroma številnih zbornikih, je treba ugotoviti, da obstaja v Italiji dokaj skromno število strokovnih periodičnih slavističnih publikacij, ki bi kolikor toliko redno izhajale, kar vpliva na razvoj stroke.

Univerzitetni profesor za poljščino in slovansko filologijo, po rodu Korčulan, *Giovanni Maver* – kot slavist je deloval tudi v Trstu in Padovi – je 1952. leta v Rimu ustanovil revijo *Ricerche slavistiche*, ki jo je skupno z *Enricom Damianijem, Ettorom Lo Gattom in Leonom Pacinijem* urejal do svoje smrti 1970. leta. Za tem je ta najuglednejša slavistična revija v Italiji, ki je pravzaprav vseskozi ostajala letnik, zašla v težave, tako da je naslednji zvezek izšel šele 1972., nato je izhajala vsaki dve leti, 1990. in 1991. je izšla kot letnik, sledila sta dva zvezka kot letnik XXIX-XL z letnicama 1992/93. Vsestranski slavist dunajske šole *Giovanni Maver* se je zanimal tudi za slovenistiko in med drugim omogočil italijansko nostrifikacijo diplom slovenskim profesorjem, sam pa je objavil študije o vplivu italijanske kulture na Slovence, o slovenski liriki, že omenjeni pregled slovenske književnosti ter sodeloval v Ramovševem zborniku Slavistične revije.[105] Zaradi tega je razumljivo, da je med sodelavce svoje revije pritegnil tudi nekatere sloveniste, tako da so v njej objavljali *Jože Pogačnik, Milica Kacin, Milko Matičetov, Sergio Bonazza*, drugi sodelavci pa so prispevali nekaj recenzij slovenskih strokovnih del. Do dvanajstega letnika, ki je izšel z letnico 1964, a z večletno zamudo, je tako izšlo osem člankov, kasneje pa slovenističnih prispevkov skorajda ni več, saj je za tem le še *Srečko Renko* pisal o Starogorskem rokopisu.[106]

[104] Marija Pirjevec: Upati je, da bodo komunikacijski procesi res dvosmerni, Gostja iz Trsta, Intervju z Marijo Pirjevec, Delo 15.3.1990, št. 92, str. 8 (Književni listi).

[105] Gli sloveni e la cultura italiana, La Nuova antologia, (Rim) 16.5.1941; Un secolo di lirica slovena, Primato 1947, II.letn.; Kanata, SR 1950, str. 504. Prim.: Martin Jevnikar: Giovanni Maver, Primorski slovenski biografski leksikon, 10. snopič, Gorica 1984, str. 394-395. Giovanni Maver je bil Ramovšev osebni prijatelj, sicer pa poročen s Slovenko.

[106] Enrico Damiani je ocenil Narodopisje Slovencev (Ricerche Slavistiche 1953), Milko Matičetov je objavil rokopisni slovarček rezijanskega župnika Odorica Buttola ter njegova očenaša v rezijanskem narečju, temu pa je Giovanni Perusini dodal

Revija *Il Mondo Slavo* je izhajala razmeroma kratko dobo (1968–1978) in je usahnila predvsem zaradi kadrovskih težav že kmalu potem, ko je umrl *Arturo Cronia* (1976) in se je zaradi zdravstvenih težav umaknil iz javnosti tudi češki duhovnik Durica, ki je bil eden pomembnejših pobudnikov za njeno ustanovitev.[107] Nastala je po ponovnem razmahu slavistike na univerzi v Padovi, kjer so 1963. uvedli možnost samostojnega študija slavističnih strok kot osnovnih predmetov in so poleg že obstoječe češčine, ruščine in srbohrvaščine pričeli poučevati še slovenščino, slovaščino in poljščino.[108] Osrednji in edini slovenistični avtor revije je bil *Martin Jevnikar*, ki je sodeloval v štirih od sedmih letnikov. Njegovi prispevki so nastali v letih, ko je poučeval slovenščino v Padovi (1963–1975).[109]

V obeh italijanskih slavističnih revijah je slovenska literarna zgodovina sorazmerno *dobro zastopana*, čeprav objavljene študije *niso novitete* in zato niso imele večjega odmeva v slovenskih strokovnih krogih. O njih se najde le kakšno osamljeno poročilo v dnevnem časopisju.[110] Najbolj izstopa dejstvo, da so *njihovi avtorji Slovenci*, izjemo predstavljata le *Enrico Damiani,* ki je bil pri eni objavi soavtor, ter *Giovanni Perusini,* ki je poročal o dveh slovenističnih delih. Razmeroma skromen prostor za strokovne objave zapolnjujejo v največji meri rusistika, bohemistika in polonistika, sledi pa jim slovenistika.

* * *

Pri raziskovanju recepcije slovenske književnosti v Italiji je potrebno upoštevati tudi članke, ki *obravnavajo tamkajšnji razvoj slavistike ter pozornost*, ki jo je ta stroka namenila slovenski književnosti. Povsem upravičeno bi bilo pričakovanje, da bodo ta dela z analizo posameznih pojavov odkrila značilne zakonitosti o sprejemanju odmevov slovenske književnosti v Italiji, vendar se za večino obetavnih naslovov odkrijejo skromna, na pol bibliografska dela ali priložnostne kompilacije, kakršne so prispevali *Enrico Damiani, Fedora Ferluga Petronio, Giovanni Maver, Robert Petaros, Luigi Salvini, Umberto*

opis Rezije (n. m. 1956); Milica Kacin je objavila članek o mladosti Žige Zoisa (n. m. 1957); Natalino Radovich je pripravil oceno Ruplove knjige o Primožu Trubarju (n. m. 1961); Jože Pogačnik je za to revijo prispeval študijo Odsevi evropskih literarnih gibanj v stari slovenski literaturi (n. m. 1961); Milko Matočetov je objavil tudi svoje Rezijanske zapise, v katerih je navedel še odprte probleme v proučevanju rezijanskih vprašanj (n. m. 1964); Sergio Bonazza je pisal o Kopitarjevi korespondenci s Clozem (n. m. 1973-74); Evel Gasparini je poročal o 4. številki revije Le livre slovène (n. m. 1973-74); Srečko Renko o Starogorskem rokopisu (n. m. 1975-76).

[107] Maja Brajkovič: Il mondo slavo, Primorska srečanja 1993, str. 373.

[108] Na univerzi v Padovi so za vojaške potrebe učili slovenščino že v letih 1914-15. Celoletne tečaje je vodil Bruno Guyon, doma iz Beneške Slovenije, ki je tedaj napisal tudi slovensko slovnico.

[109] Impulsi italiani agli inizi della letteratura slovena (Il mondo slavo 1969); Le grammatiche della lingua slovena per gli Italiani attraverso i secoli (Il mondo slavo 1971); Impressioni italiane dello scrittore F. S. Finžgar (Il Mondo slavo 1970); Mihael Opeka, I versi romani (Il Mondo slavo 1974).

[110] Prim.: Ricerche slavistiche, Knjiga I, 1952, PDk 19.10.1952, št. 253, str. 4 in 7; Josip Tavčar: Izšel je drugi zvezek revije Il Mondo slavo, PDk 8.8.1971, št. 183, str. 5.

Urbani.[111] Nekateri tovrstni članki vsebujejo zgolj sprotno informativno poročanje o slavističnih novitetah.[112] Drugi prinašajo zanimivo in malo znano pozitivno gradivo, vendar brez kritične analize kot npr. članek *Martina Jevnikarja*, ki je brez posebnih ambicij objavil seznam slovenističnih diplomskih nalog na univerzi v Padovi. V prvem delu članka, ki je nastal v času, ko se je nameraval posvetiti univerzitetni karieri v Padovi, je na kratko označil razvoj tamkajšnje slavistike in zasluge Artura Cronie, pri katerem je diplomiralo okrog tristo študentov, med njimi trideset s tezami iz slovenistike (petindvajset literarnozgodovinskih tem). Med avtorji, meni Martin Jevnikar, je razmeroma malo kasneje uveljavljenih ustvarjalcev, kot so Mirko Zupančič, Boris Pahor, Franc Škerlj. Ker večina nalog obsega okrog 150 strani tipkopisa, gre za pomemben vir sekundarnega gradiva.[113] Zanimiv je tudi prispevek *Srečka Renka* o začetkih poučevanja slovenščine v Italiji *I primi insegnamenti di sloveno in Italia*, ki je izšel v neapeljskem zborniku Europa Orientalis in obravnava predvsem delo Bruna Guyona.[114]

Čeprav so nekateri omenjenih člankov kasneje dozoreli in prerasli v knjižno izdajo, kot npr. Damianijev, se ne spuščajo v analizo značilnih pojavov, pač pa se zadovoljijo predvsem z evidentiranjem posameznih objav.[115] Kot stalnica se pojavlja presenečenje nad razmeroma veliko količino odkritih bibliografskih enot, nihče pa se ne vpraša, kaj to predstavlja v okviru tolikih univerzitetnih središč, kot jih deluje v Italiji, kjer se vseeno zelo malo ve o slovenski književnosti. S*kupna značilnost* teh prispevkov razkriva prepričanje, da je slavistika v Italiji slabo razvita stroka, poznavanje slovanskega sveta pa pomanjkljivo, kar je s svojo avtoriteto uveljavil *Cronia* v knjigi *La conoscenza del mondo slavo in Italia*.[116] Tezo, ki s svojim nastankom sega v same začetke italijanske slavistike in je služila kot utemeljitev prizadevanj, da bi se stroka hitreje razvijala, srečamo že v delu pionirja *Ettora Lo Gatta* 1927. leta, izkaže pa se kot vprašljiva, če jo primerjamo s številom del, ki posegajo na področje slovenistike, in ne upoštevamo istočasnega razvoja sorodnih strok.[117] Od tod izvira *značilen navidezen paradoks*, ki postaja stalnica v proučevanju odmevov slovenske književnosti v Italiji s širših problemskih vidikov. Avtorji namreč izhajajo iz apriornega prepričanja o slabem poznavanju obravnavane problematike, nato pa jih preseneti razmeroma obsežno gradivo, ki jih vodi k zaključku, da se razmere postopoma

[111] Enrico Damiani: Cultura slovena in Italia, Appunti bibliografici, SR 1950, str. 464-485; Fedora Ferluga Petronio: Rassegna bibliografica della slovenistica (1988-1991), Annali dell'Istituto Universitario Orientale di Napoli (AION), Napoli 1993, str. 395-410; Giovanni Maver: La slavistica in Italia, Scuola e cultura nel mondo 1957, str. 235; Robert Petaros: Italijanska slovenistika, KolGMD 1992, str. 100-103; Luigi Salvini: Italijani o slovenski kulturi, SR 1951, str. 137-138, 286-287.

[112] Andrej Budal: O novih italijanskih delih iz slavistike, Razgl 1949, 239-240, 334-338, 429-439.

[113] Martin Jevnikar: Slovenistika v Padovi, Most 1967, str. 265.

[114] Srečko Renko: I primi insegnamenti di sloveno in Italia, Bruno Guyon, docente al R. Istituto Orientale di Napoli, Europa Orientalis 1983.

[115] Enrico Damiani je npr. vključil svoje bibliografske beležke iz tega članka v knjigo Storia letteraria dei popoli slavi (Rim 1952), vendar je tudi to delo ohranilo značilnosti komentirane bibliografije ter nekaj potez vademekuma za študente slavistike v Italiji.

[116] Arturo Cronia: La conoscenza del mondo slavo in Italia. Padova, Istituto di studi adriatici, Venezia 1958, str. 504, 518.

[117] Ettore Lo Gatto: Gli studi slavi in Italia, Rivista di Letterature Slave 1927, str. 455.

izboljšujejo. *Ambicioznejše* so le redke obravnave, pri katerih se poleg informativnega vidika pojavlja tudi analiza splošnih značilnosti razvoja italijanske slavistike ter iskanje mesta slovenistike v tej stroki.

Najstarejši tovrstni prispevek v obravnavanem obdobju je nastal razmeroma pozno. Šele v začetku šestdesetih let je *Andrej Budal* prispeval članek *O slovenistiki v Italiji po drugi svetovni vojni*.[118] Konstituiranje italijanske slavistike postavlja v obdobje med obema svetovnima vojnama in ga povezuje z nastankom novih italijanskih državnih mej, pri čemer bi morali imeti Slovenci privilegiran položaj kot njim najbližji slovanski narod. V nadaljevanju omenja univerzitetne centre z razvito slavistiko in strokovne revije. Pretežni del članka namenja oznaki dela vsakega slavista posebej, podani so podatki o njihovih univerzitetnih karierah ter povzetki osrednjih del, ki jih je avtor tudi sicer ocenjeval v sprotnem poročanju v revijalnem tisku. Poleg podrobnejše obravnave Salvinijeve antologije *Sempreverde e rosmarino*, v kateri opaža tudi številne stvarne napake, pripada osrednje mesto v članku Arturu Cronii in obema njegovima tezama o nerazvitosti slavistike v Italiji ter o krivični zapostavljenosti slovenske književnosti, zamolči pa, da so odmevi slovenske književnosti odpravljeni z nekaj skromnimi stavki. Dodaja še spoznanje, da so Italijani prevajali in raziskovali slovensko leposlovje nekoordinirano in nenačrtno, saj so skorajda istočasno izšli kar trije prevodi Cankarjevega Hlapca Jerneja, hkrati pa se je njihovo zanimanje omejilo le na najvišje dosežke slovenske književnosti, tako da še vedno ostaja odtujenost med "*slovanskim*" in romanskim svetom. Pomembno, čeprav ne povsem novo, je opozorilo, da so na odmeve slovenske književnosti v Italiji odločilno vplivale tudi politične napetosti med obema sosednima državama.

Celoten Budalov članek je zgrajen na opazovanju, kako se oblikuje zanimanje za slovensko leposlovje kot samostojno raziskovalno področje, pri čemer pa je spregledal nekatere zgovorne pojave. Neovrednoteno je ostalo dejstvo, da *večina italijanskih slavistov izvira iz narodnostno mešanega ozemlja* (marsikateri ima kakšnega slovanskega prednika) in da so premagali sicer težko premostljivo jezikovno bariero že v rani mladosti. Arturo Cronia je bil Zadrčan, Wolfango Giusti je bil po materi Lužiški Srb, Giovanni Maver je po rodu Korčulan, Umberto Urbani Koprčan, Arnaldo Bressan je rojen v Izoli itd. Med redkimi, ki so se samostojno in posebej naučili slovenščine, lahko navedemo le Luigija Salvinija, Enrica Damianija, Bartolomea Calvija, Enza Martina in Patrizio Vascotto.

Težave, ki jih Italijanom in celo slavistom povzroča učenje slovanskih jezikov, so povezane s še pomembnejšo zakonitostjo, ki je Budal prav tako ni analiziral, čeprav je značilna za razvoj italijanske slavistike in njenega odnosa do slovenske literature. Za slovensko književnost so se zanimali najvidnejši in mednarodno priznani italijanski slavisti, dokler *je bila integrirana v splošno slavistiko*, ki je obstajala

[118] Andrej Budal: O slovenistiki v Italiji po drugi svetovni vojni, SR 1961/62, str. 267-275.

na ravni slovanske filologije in ni zahtevala specializacije. Tedaj obstaja dokaj kontinuiran razvoj zanimanja za slovensko književnost, ki se prične ob oblikovanju te stroke v Italiji in privede sredi petdesetih let do nastanka najznačilnejših slovenističnih del, ki pa so bila domala vsa zasnovana že pred drugo svetovno vojno. Kontinuiteta se prekine prav neposredno pred nastankom Budalovega članka deloma zaradi *generacijske menjave*, predvsem pa z *nastopom slavistov, ki so slovenske narodnosti* in nimajo tradicionalnih težav z jezikom, pa tudi njihovo poznavanje stroke, kulture in splošne zgodovine Slovencev je mnogo bolj poglobljeno. Od konca petdesetih let zahteva raziskovanje slovenske književnosti bistveno večjo stopnjo znanja in specializacijo v stroki, ki postaja tudi v Italiji že samostojna veda. Zaradi tako visokih zahtev se s proučevanjem slovenske literature ne ukvarjajo več vodilni italijanski slavisti, vendar je pri tem treba upoštevati, da danes ta stroka ne premore več takih imen, kot so predstavljala prvo generacijo. Opisana značilnost ni posebnost razvoja slovenistike, pač pa tudi ostalih slavističnih disciplin v Italiji. Zanje je namreč značilno, da mnogi vidnejši raziskovalci od rusistov do polonistov in bohemistov *niso italijanskega porekla,* nemalokrat so optanti ali celo emigranti, ki proučujejo v Italiji, njihova integriranost v italijansko kulturno življenje in odmevnost njihovega dela pa je seveda vprašljiva.

Omenjeno prelomnico v razvoju italijanske slovenistike je zaznala *Marija Pirjevec*, ki je svoj članek *Slavistika v Italiji* zamejila z letnicama 1921 in 1951, čeprav je zaradi te odločitve ostalo Calvijevo prešernoslovno delo izven njene pozornosti, izpostavlja pa izid Salvinijeve antologije kot mejnik v prodiranju slovenske književnosti v Italijo.[119] Ob upoštevanju Cronieve avtoritete se je osredotočila predvsem na opredelitev nalog stroke ob njenem konstituiranju. Pri oznaki posameznih slavistov jo zanima predvsem njihovo proučevanje slovenske književnosti. Preobremenjenosti s faktografijo in nevarnosti, da članek ostane na biografsko-bibliografski stopnji leksikografije, se je izognila z iskanjem stalnic, ki so prisotne v razvoju italijanske slovenistike. Pokazala je, kako se zanimanje za slovensko književnost med Italijani v mnogih primerih veže z razvojem političnega dogajanja. Za Slovane so se pričeli zanimati v obdobju narodne prebuje (t. i. risorgimentu), ko sta tako Cavour kot Mazzini videla v njih naravne politične zaveznike v borbi za samostojno državo. Med obema svetovnima vojnama se je zanimanje intenziviralo po priključitvi Primorja, upadlo naj bi ob vzpenjanju fašizma in se ponovno razmahnilo po zbližanju italijanske in jugoslovanske politike v tridesetih letih, okupacija dela Slovenije in ustanovitev Ljubljanske pokrajine je pospešila objavo nekaterih italijanskih knjig o slovenski književnosti. Podobne relacije so vidne tudi po letu 1945, vendar jih ni obravnavala.

[119] Marija Pirjevec: Slavistika v Italiji, 1927-1951, SR 1990, str. 221-232. Avtorica je omejitev implicitno utemeljila z dejstvom, da Cronia Calvija nima za strokovnjaka, pač pa le za poznavalca, kar je za njo povzel Sergio Bonazza, ne da bi navedel njen članek.

Pomembna so še nekatera njena opozorila. Slovane so Italijani dolgo časa (širša javnost pa deloma še danes) sprejemali kot *etnično nediferencirane narode*. Večina slavistov sicer prihaja iz etnično mešanih območij, z razvojem slavistike pa se vseeno počutijo vedno bolj negotovi pri svojem raziskovanju in prevajanju slovenske književnosti, tako da iščejo sodelovanje slovenskih strokovnjakov, med katerimi so imeli najvidnejšo vlogo *Alojzij Res, Andrej Budal, Janko Jež.* V kasnejših letih, ki tu niso obdelana, se jim pridružijo še drugi, tako da to sodelovanje postane v veliki meri stalnica, ki končno preraste do tiste stopnje, ki smo jo že omenili ob Budalovem članku. Zanimiva je tudi njena ugotovitev, da je Italija do tuje literature v bistvu ravnodušna, česar večina drugih proučevalcev odmevov slovenske književnosti v Italiji ni upoštevala, izjemo predstavlja kasneje le Miran Košuta. Marija Pirjevec tudi ni spregledala drugega pomembnega pojava pri italijanskem zanimanju za slovensko književnost. Nekateri strokovnjaki namreč kažejo izrazito tendenco, da *v slovenski književnosti iščejo predvsem sledi italijanskih vplivov*. To je do neke mere razumljivo, vendar je ta smer proučevanja, ki se pričenja zelo izrazito kazati pri Urbaniju in se nadaljuje med drugim tudi pri Salviniju, privedla do ozkih in pretiranih tez ter kasneje do ostre reakcije na Calvijevo interpretacijo Prešerna, kot smo že opozorili. Med dosežki italijanskega proučevanja slovenske književnosti Pirjevčeva priznava največji pomen Salvinijevi antologiji, opozori pa tudi na dejstvo, da je prvo monografijo o Župančiču napisal Cronia in jo izdal še pred Tesnièrovo in Vidmarjevo študijo leta 1928.[120] Zaključi s priznanjem italijanski slavistiki, ker se ni pustila vkleniti v "*politične obroče*" in je ohranila relativno avtonomijo stroke, tako da se ni vpletala v dnevno politično dogajanje.[121]

Najbolj porazno oceno razvoja italijanske slovenistike je podal *Sergio Bonazza* v svojem referatu *Bilancio della slovenistica italiana* na zborovanju italijanskih slavistov 1991. leta in izzval oster protest nekaterih udeležencev ter incident z Arnaldom Bressanom, tedanjim kolegom na Inštitutu za vzhodnoevropske jezike videmske univerze.[122] V prispevku je slovenistika kot del italijanske slavistike prvič eksplicitno opredeljena kot samostojna veda s posebnimi nalogami zaradi naše narodne manjšine, ki s svojo "*literarno produkcijo predstavlja dopolnilo književnosti matičnega naroda in mu namenja svoja*

[120] Arturo Cronia: Ottone Župančič, Rim 1928. Isto poudarja tudi Sergio Bonazza brez navedbe prve ugotovitve.

[121] Zanimivo je, da so nekateri to od italijanske slavistike celo zahtevali, kot npr. Božidar Borko v članku Italijanski slavisti in slovenska kultura v Trstu (LD 15.5.1952, št. 114, str.5). Ob polemikah v zvezi z načrtovanim zakonom za zaščito slovenske manjšine v Italiji in o stopnji zaščite, ki naj bi je bila deležna slovenska manjšina v Beneški Sloveniji, se je stroka tudi neposredno opredelila. Italijansko slavistično društvo (Associazione italiana degli slavisti) je 18.5.1990 ministru za deželna vprašanja izročilo spomenico, v kateri je poudarilo, da je dialekt Beneških Slovencev del slovenskega jezika, zato morajo biti Beneški Slovenci deležni enake zaščite kot ostali pripadniki manjšine na Tržaškem in Goriškem, saj so integralni del avtohtone manjšine slovenskega naroda in ne uporabljajo nekakšnega "italijanskega krajevnega govora", kot so trdili nekateri nasprotniki zaščite manjšine. (Novi list 14.6.1990. št. 1741, str. 3; Dom 31.5.1990, št. 10, str. 8; I nostri dialetti sono sloveni, Dom 31.7.1995, št. 14, str. 5).

[122] Sergio Bonazza: Bilancio della slovenistica italiana, (1940-1990), tipkopis, 21 str. Objava v zborniku: La slavistica in Italia, Cinquant'anni di studi (1940-1990), Libri e riviste d'Italia, Saggi e documenti. Roma 1994, str. 377- 399.

leposlovna sporočila v večji meri kot večinski naciji". Spregledal je bistveno razsežnost tega tako zviška zavrnjenega *lokalističnega interesa manjšine* za posredovanje literature matičnega naroda večinskemu narodu: vero v literaturo in njeno moč, ki je pri Slovencih izredno živa; vero, da se bodo nacionalne napetosti zgladile, če bodo sosedi spoznali njihovo kulturno identiteto, kar bi lahko dosegli prek literature in umetnosti.

Razvoj slovenistike v Italiji deli Bonazza glede na "*metode dela in raziskovalne perspektive*" v dve obdobji. V prvem, ki sega v referatu od 1940. do 1961. leta, so slovenistične študije *nadaljevanje predvojnih raziskav in slovenistika je zgolj del splošne slavistike*. Pravih slovenistov takrat še ni, nastajanje raziskav je enakomerno razpršeno po vsem italijanskem prostoru, Slovence pa obravnavajo kot del panslovanskega prostora in le Cronia je v tem obdobju pokazal samostojnost in neodvisnost v svojih sodbah. Prvi in zaenkrat edini univerzitetni profesor s stolico za slovensko književnost v Italiji, rojen v Dolini pri Trstu, meni, da se je v drugem obdobju *razvoj slovenistike koncentriral na obmejne dežele*. Vodstvo prevzamejo Trst, Gorica in Videm, med katerimi naj bi slednji imel levji delež ("*la parte del leone*"), ker je ob "*eksploziji*" italijanskega univerzitetnega študija in uvedbi slovenistike na inštitute rimske, neapeljske in tržaške univerze edini ustanovil katedro za to področje. Avtorju se zdi značilno, da raziskave niso več usmerjene na literaturo celotne nacije, pač pa *se omejujejo na lokalno problematiko obmejnih območij*. Ta teza o lokalistični razvadi ("*vizio localistico*") mu služi kot izhodišče za posmehljivo oznako praktično vsega avtorju znanega gradiva, v katerem ne zasledi "*razmisleka, kaj pomeni opazovati slovensko kulturo iz tujine in širših okvirov*".[123] Avtor v svojem *odklanjanju večine slovenističnih del* prestopi vsako razumno mejo, ki bi še zdržala kritično presojo, ko trdi, da so najizvirnejši prispevki nastali "*izven ožjega kroga slovenistov*", kar se nanaša na srbokroatistko Jolando Marchiori, filologa Natalina Radovicha, "glasbenika" Pavla Merkùja, zgodovinarja Silvana Cavazzo in Antonia Trampusa, italijanista Giovannija Fraua ter pisatelja Alojza Rebulo. S takimi oznakami je obšel njihovo slovenistično strokovno usposobljenost, da bi bila trditev bolj konsistentna.[124] Prizanesljiv je le do *Merkùjeve* knjige *Slovenska plemiška pisma*, vendar avtorja razglasi za glasbenika in zamolči njegov

[123] Pri oznaki dela Martina Jevnikarja omenja, da se je posvetil že starim temam o odnosih med italijansko kulturo in slovenskim okoljem, posmehljivo pa navaja, da je v kar trinajstih svojih objavah obravnaval "skromnega lokalnega poeta" Ivana Trinka (str.8). V celotnem delu *Marije Pirjevec* priznava "koristnost" le njeni "vestni kompilaciji bibliografije", njenih prevodov slovenskega leposlovja v italijanščino, nekaj njenih knjig (v italijanščini!) pa zamolči. *Fedora Ferluga Petronio* se po njegovem mnenju ukvarja zgolj z najbolj parcialnimi raziskavami, ki so zanimive le v lokalnem kontekstu, ne zmorejo pa konfrontacije s kulturo iznad regionalnih okvirov (str. 10). Knjigo *Mare Poldini Debeljuh* označi v eni vrstici kot plod deskriptivnega in kompilacijskega lokalizma (str.11). *Lojzko Bratuž* pohvali le zaradi njenega referata o slovenskih besedilih goriškega nadškofa Karla Mihaela Attemsa, vse ostalo njeno delo pa so le "notice za bibliografske leksikone o lokalnih primorskih pesnikih" (str. 11). Med slovenističnimi "aktivisti" je po njegovem mnenju *Srečko Renko* prispeval nekaj prispevkov, delo *Neve Godin*i o slovarju Alassie da Sammaripa pa je "kar natrpano" z napakami in pomanjkljivostmi, ker je spregledala referentov ter Oblakov članek o tej tematiki (str. 11). Najbolj grob je v oceni knjige *Arnalda Bressana Pustolovščina besede*, ki ji očita "abstrakten solipsizem", in meni, da v njej prevladuje bolj leposlovna fantastika kot literarna veda in to zaradi napak in njene preproste tehnike hipertrofiranega in robatega označevanja, ki vsakega slovenskega pesnika avtomatično razglaša za mit, legendo, Orfeja. Najbolj mu zameri, ker "nekega sodobnega slovenskega pesnika in dvorljivca maršala Tita" [to je Ciril Zlobec] razglaša za "edinstveno kot tudi neponovljivo metaforo v evropski liriki" (str. 11-12).

slovenistični opus in strokovno znanje. Tako lahko utemelji lastno raziskovalno področje, ki je domala v celoti vezano le na Kopitarja, dela pa je objavil pretežno v nemščini. Le tako postane sam nekaj prelomnega in bistveno pomembnega v italijanski slovenistiki.[125]

Čeprav bi se tri teze Sergia Bonazze dalo delno utemeljiti z objektivnim gradivom, motijo pretirano vehementne in krivične ocene njemu znanih del, ker niso podkrepljene z analizo in izničujejo praktično vsa raziskovalna prizadevanja celotne stroke, ob tem ko marsikaterega tehtnega dela italijanskih slovenistov ne omenja. Prav tako je *sporen njegov koncept slovenistike v Italiji*, ki ga sicer nikjer jasno ne razvije in utemelji, vendar jo postavlja v že zdavnaj presežene okvire filologije dunajske šole.

* * *

Proučevanje slovenske književnosti v Italiji je privedlo do nekaterih *obsežnih študij* in slovenistiki zagotovilo določeno mesto v okviru italijanskega univerzitetnega sistema, tako da se danes več *slovenistov poklicno ukvarja* s proučevanjem slovenske literature. Po *številu univerz, kjer je možno študirati slovenščino* na različnih stopnjah, je med evropskimi državami Italija celo na drugem mestu. Med univerzitetnimi učitelji v zadnjem času prevladujejo strokovnjaki slovenske narodnosti, ki dosegajo visoko stopnjo specializiranosti, vendar *s težavo prodirajo v širši strokovni prostor*, tako da njihovo delo ostaja pogosto po krivici prezrto. Ne glede na pomisleke o kvaliteti nekaterih italijanskih slovenističnih raziskav, se ne da spregledati, da je *slovenska literatura* za italijansko slavistiko manj pomemben in *malo privlačen raziskovalni predmet*. Praktično vsi raziskovalci so poleg tega morali sami skrbeti za *popularizacijo raziskovalnega področja*, se posvečati tudi *prevajanju, iskanju založnikov ter širjenju slovenskega leposlovja v javnosti*, kar zahteva ogromno energije.

2.3. Dosedanje obravnave odmevov slovenske književnosti v Italiji

Ob publicističnih in esejističnih prispevkih bolj splošne narave, ki ne slonijo na literarnozgodovinskem gradivu, sodijo neposredno v historiat obravnavane teme dela *Umberta Urbanija, Janka Ježa, Marije Pirjevec, Mirana Košute* in *Mare Poldini-Debeljuh*, delno pa tudi že obdelani prispevki starejših italijanskih slavistov, ki so vključeni v splošne preglede dosežkov italijanske

[124] N. m. str. 9. Pet od osmih najboljših slovenističnih prispevkov po oceni Sergia Bonazze predstavljajo Merkùjeva objava posameznih arhivskih listin oziroma posameznih pisem, obravnava "slovenskih grafičnih sistemov v šestnajstem stoletju" Natalina Radovicha, analiza slovenske verzije parabole o izgubljenem sinu Giovannija Fraua ter Rebulova razprava o slovenskih prevodih Božanske komedije.

[125] Sergio Bonazza: Bartholomäus Kopitar, Italien und der Vatican, München, Trofenik 1980, 376 str.

slavistike.[126] Na tem mestu niso upoštevani publicistični in esejistični prispevki, nekateri priročniki ter obravnave odmevov posameznih pisateljev ali celo posameznih del, ker raziskava želi preseči evidentiranje posameznih odmevov in išče značilne skupne konstante celotnega prodiranja slovenske književnosti v Italijo.

* * *

Pretežni del za nas pomembnih člankov se ukvarja z evidentiranjem gradiva, kar je značilno tudi za *Umberta Urbanija*. Svoje *delo Jugoslovanska slovstvena dela v italijanskih prevodih* je objavil sredi petdesetih let, vendar se je naslonil na esej Božidarja Borka o italijansko-jugoslovanskem sodelovanju, ki je izšel v rimskem časopisu Augustea 1939. leta.[127] Pravzaprav gre za prevod časovno omejenega tržaškega predavanja, kar je avtorju preprečilo, da bi bil bolj sistematičen. Zato je iz široko koncipiranega uvoda obstal predvsem pri rekonstrukciji repertoarja prevodov iz jugoslovanskih književnosti in je le manjši del prostora namenil slovenski književnosti, pa še tu je poudarek na starejših pojavih. Na marsikaterem mestu moti samozaverovanost in samohvala koprskega profesorja srbohrvaščine na tržaški univerzi, vendar so v članku raztreseni nekateri zanimivi podatki o neobjavljenih prevodih, ki pri italijanskih založnikih niso mogli prodreti. Pomudi se tudi pri sodelovanju italijanskih slavistov s slovenskimi prevajalci ter pri občutljivosti italijanskih avtorjev za slovenske kritike. Članek se zaključuje s citatom Budalove ocene italijanskih prevodov slovenskega leposlovja, v katerem je že 1927. leta, sredi fašističnega pohoda, zapisal, da je soseščina narodov lahko prekletstvo ali dragocen zaklad, navadno pa se prepleta oboje.[128]

* * *

[126] Enrico Damiani: Cultura slovena in Italia. Appunti bibliografici, SR 1950, str. 485-464; Enrico Damiani: Storia letteraria dei popoli slavi, Roma 1952; Giovanni Maver: La slavistica in Italia, Scuola e cultura nel mondo 1957, str. 235; Luigi Salvini: Italijani o slovenski kulturi, SR 1951, str. 137-138, 286-287; Arturo Cronia: La conoscenza del mondo slavo in Italia, Padova, Istituto di studi adriatici, Venezia 1958, 792 str. Poleg tega nekatera dela, ki so nastala v obravnavanem obdobju, raziskujejo problematiko naše teme v starejših obdobjih, kot npr. Mara Poldini-Debeljuh: Rapporti tra la cultura italiana e quella slovena nel Litorale, 1900-1940, Trst, ZTT 1973, 47 str. Pri svojem delu so se novejši raziskovalci lahko naslonili tudi na *priročnike*, med katerimi ni mogoče prezreti *Bibliografije prevodov iz slovenskega leposlovja*, ki jo je pripravil *Marijan Brecelj* ter dopolnil *France Dobrovoljc* (Le livre slovène 1971, 1984), *Slovenskega leksikona novejšega prevajanja* (Ljubljana 1985) *Janka Modra,* bibliografije Založništva tržaškega tiska z izdajami Gregorčičeve založbe, ki sta jo pripravili Ksenija Majovski in Magda Pavlič Maver (Trst 1985) ter tekoče bibliografije slovenskega tiska v Italiji, ki jo sodelavci Narodne in študijske knjižnice vsako leto objavljajo v *Jadranskem koledarju*.

[127] Umberto Urbani: Jugoslovanska slovstvena dela v italijanskih prevodih, NSd 1954, str. 453-467. Prim. Božidar Borko: Collaborazione culturale italo-jugoslava, Augustea (Rim) 30.4.1939, (prev. Luigi Salvini). Urbani se je tedaj že dlje časa poznal z Božidarjem Borkom, ki mu je za tržaški dnevnik z značilnim fašističnim profilom Il Popolo di Trieste prevedel esej o Kosovelu (Božidar Borko: Un poeta italiano del Carso, Il Popolo di Trieste (Trst), febr. 1938).

[128] N. m. str. 466.

Razumevanje literature kot sredstva za izboljševanje mednacionalnih odnosov, ki mora sloneti na medsebojnem poznavanju, je rdeča nit dvaintridesetih člankov tržaškega profesorja *Janka Ježa* s skupnim naslovom *Italijansko-slovenski stiki skozi stoletja*, ki so nastajali kot niz oddaj na Radiu Trst A konec šestdesetih let in so bili nato objavljeni tudi v Primorskem dnevniku.[129] Avtor, ki je poleg dela srednješolskega profesorja zmogel tudi obsežne naloge kulturnega delavca, je sodeloval z večino italijanskih slavistov, ki so se zanimali za slovenistiko.[130] Izhajal je iz predpostavke o enakovrednosti obeh nacionalnih kultur, zato je neprestano opozarjal tudi na paralele z odmevi italijanske književnosti pri Slovencih, kar naj bi pričalo, da so Slovenci vedno kazali neprimerno večje zanimanje za italijansko književnost kot oni za slovensko. Misel, ki naj bi prispevala k širjenju italijanskega zanimanja za slovensko književnost, je prisotna v večini tovrstnih člankov, zato avtor praviloma upošteva odmeve slovenske književnosti v Italiji in italijanske pri Slovencih.

Bogato dokumentarno gradivo, ki je tu prvič zbrano v takšnem obsegu in bi prav gotovo zaslužilo knjižno izdajo, je mestoma sicer nesistematično in nepregledno podano, vendar posega v vse segmente, ki so pomembni za proučevanje odmevov slovenske književnosti v Italiji, saj je Janko Jež zbral celo podatke o naši zastopanosti v italijanskih leksikalnih delih, ki so jih prispevali Alojzij Res, Arturo Cronia, Andrej Budal idr., omenja pa tudi nekatere članke v italijanski periodiki.[131] Prvotno je verjetno mislil obdelati gradivo po tematskih sklopih, ki bi obsegali stike na področju gledališke dejavnosti, leposlovja, slavistike itd., vendar pri realizaciji koncepta ni bil dosleden, kar je povzročilo naglo mešanje urejevalnih kriterijev. Nemalokrat se je zadovoljil z golim asociativnim povezovanjem posameznih podatkov. Pri starejšem gradivu upošteva literarnozgodovinska obdobja in kvaliteta analitične obdelave je na višji stopnji. Povzema znane ugotovitve literarne zgodovine, jih dopolnjuje z manj znanimi podatki ter se mestoma spušča tudi v interpretacijo pojavov. Obravnava zadnjega stoletja (to je od druge polovice 19. stoletja) je manj konsistentna, vse bolj prehaja v naštevanje posameznih objav ter se izteče v pregled dela posameznih "*slovenskih italijanistov*", med katere prišteva tako tiste, ki so se ukvarjali z italijansko kulturo, kot tudi one, ki so posredovali slovensko sosednjemu narodu.[132]

Ne glede na metodološke pomanjkljivosti je Janko Jež gotovo prvi zbral toliko gradiva o kulturnih stikih med Slovenci in Italijani ter se tako vključil v "*bujno razvijajočo se gospodarsko in kulturno izmenjavo med obema sosednjima državama*", ker meni, da smo Slovenci "*po svoji zemljepisni legi*

[129] Janko Jež: Italijansko-slovenski stiki skozi stoletja, PDk 14.1. – 20.10.1968, št. 12-242.

[130] Janko Jež: Življenje moje, Gorica, Goriška Mohorjeva družba 1997, str. 148; Marijan Kemperle: Fašizem nas je nacionalno skopil, PrimN 24.10.1997, št. 83, str, 26.

[131] Andrej Budal je pisal v Italijansko enciklopedijo Treccani, Bompianijev Leksikon del svetovne književnosti ter Enciklopedijo predstav, ki jo je izdala rimska založba Le Maschere. V enciklopediji Treccani so z gesli o slovenski književnosti sodelovali tudi Giovanni Maver, Elio Migliori, Oscar Randi. Spregledana so gesla, ki jih je Alojzij Res prispeval za edicijo Grande enciclopedia Italiana.

[132] N. m., 4.8.1968, št.177; 11.8.1968, št. 183.

naravnost poklicani, da nastopamo kot najbolj prizadeti posredniki pri izglajevanju splošnih naravnih stičišč med Jugoslavijo in Italijo".[133]

Svoj cilj, da bi kdo njegovo "*delo v celoti ali pa po ločenih poglavjih oziroma obdobjih nadaljeval in poglobil*", je Janko Jež dosegel, saj so kasneje na to področje posegali mlajši raziskovalci, ki so svoje proučevanje zmogli dvigniti na višjo raven, ker jim zbiranje gradiva ni več povzročalo tolikšnih težav.

* * *

Mara Debeljuh-Poldini je v delu *Rapporti tra la cultura italiana e quella slovena nel Litorale* obravnavala obdobje, ki kronološko sega do našega raziskovalnega segmenta.[134] Izpostavlja predvsem tezo, da odsotnost resnejšega zanimanja Italijanov za slovensko književnost izhaja iz konceptualne različnosti obeh kultur ter drugačnega družbenega položaja, ki sta ga obe narodnostni skupnosti imeli. Pomembnejša kot razmerje med kulturo "*majhnega*" in "*velikega*" naroda se avtorici zdi temeljna orientacija slovenske književnosti, ki ima ob predsodkih do elitistične kulture za naslovnika celoten narod, tako da do najnovejšega časa ne obstajajo nasprotja med meščansko in kmečko kulturo.[135] Prav tako meni, da odtujenost in potujčenost slovenskih vrhnjih družbenih slojev sovpada z italijanskim bojem za politično in gospodarsko prevlado na narodnostno mešanem ozemlju, ki je moral gojiti lastno superiornost do nižjih slojev in ni smel dopuščati možnosti, da bi dozorel resen interes za literarno dogajanje sosednjega naroda. Urbana središča postajajo prostor asimilacije in italijanizacije, meščanstvo vidi v sosednjem narodu le nižji družbeni razred, ki ga zanima le zaradi uresničevanja lastnih gospodarskih interesov. Iz tega Mara Debeljuh-Poldini zaključi, da je komajda kakšen italijanski intelektualec pokazal zanimanje za bolj ekskluzivne dosežke slovenske književnosti, zaradi česar ni kontinuitete v razvoju odmevov.[136]

* * *

[133] N. m., 17.10.1968, št. 236.

[134] Mara Debeljuh-Poldini: Rapporti tra la cultura italiana e quella slovena nel Litorale, 1900-1940, Trst, ZTT 1973, 47 str.

[135] "I valori culturali, proprio per questa loro aderenza all'anima popolare, tenderanno a diffondersi rapidamente tra il pubblico, rappresentato da tutto il popolo, favoriti anche dall'omogeneità della composizione sociale degli sloveni, presso i quali non esiste - per lo meno per lunga parte della loro storia - contraddizione fra cultura nazionale cittadina e contadina ..." N. m., str. 39.

[136] "[...] la classe dirigente che amministrava il centro economico del Litorale era italiana, impegnata essa stessa in una lotta quotidiana per [...] affermazione della propia superiorità nei confronti delle classi inferiori. Il suo modello culturale, nutrito di argomenti irredentistici, veniva così a servire la causa di una supremazia e non poteva trovare in sé lo spazio per un discorso di tipo diverso." N. m., str. 14.

V svoji razpravi *Opere letterarie slovene nelle traduzioni italiane* je bila *Marija Pirjevec* pozorna tudi na splošno politično in kulturno dogajanje, ki je vplivalo na nastajanje in izid posameznih prevodov.[137] Rdeča nit sumarične kronološke obdelave gradiva so dejstva iz splošne zgodovine, s katerimi pojasnjuje, zakaj potihnejo tudi redki glasovi o slovenski književnosti neposredno ob prvi svetovni vojni in zakaj se okrepi zanimanje v dvajsetih letih ter tik pred drugo svetovno vojno, ko so se italijanski in jugoslovanski politični interesi navidezno zbližali. Ugotavlja, da so po italijanskem napadu in okupaciji dela Jugoslavije pričele izhajati knjige o slovenski literaturi in med njimi nekatere že obravnavajo slovensko kulturo kot integralni del italijanskega prostora. Nedefinirane državne meje med Italijo in Jugoslavijo so prej pospeševale kot zavirale izhajanje prevodov, ki so postali še frekventnejši po rešitvi tržaškega vprašanja in med postopnim izboljševanjem meddržavnih odnosov po 1954. letu. Izhajajoč iz ugotovitve, da je bila slovenska književnost deležna manjše pozornosti kot druge tuje in celo slovanske literature, opozarja na paradoks, da so Slovenci Italijanom sosednji narod, katerega del nacionalnega prostora je vključen v njihovo državo od 1867., ko sta Italiji pripadli Furlanija in Benečija. Avtorica ugotavlja, da zanimanja niso nikoli pospešili ne literarna moda, niti intelektualna iskanja, niti materialni interesi sosednjega naroda. Čeprav je bilo vedno prisotno zanimanje določenih italijanskih intelektualcev za slovenski svet, prevladujejo med prevajalci Slovenci. V italijanščino so prevedena dela vseh največjih slovenskih pisateljev, vendar so pustili komaj kakšno sled v italijanskem intelektualnem življenju, ostali so med platnicami malo razširjenih knjig in revij kljub nujnosti, da se sosednja naroda med seboj spoznavata tudi prek literarnih del, zaključuje Marija Pirjevec.

* * *

Kot urednik Založništva tržaškega tiska, ki je dobršen del svoje dejavnosti namenjalo izdajanju slovenskih knjig v italijanščini, se je posvetil naši temi tudi *Miran Košuta*, vendar je to storil neprimerno bolj temeljito in strokovno, kot bi zahtevale pragmatične poklicne potrebe.[138] Poleg treh razprav, med katerimi vsaka predstavlja novo stopnjo raziskovalnega procesa, je svoje teze predstavil tudi na

[137] Marija Pirjevec: Opere letterarie slovene nelle traduzioni italiane, v knjigi: Marija Pirjevec, Saggi sulla letteratura slovena dal XVII° al XX° secolo, Trst, ZTT 1983, str. 85-106. Prim. tudi: Zoltan Jan: Italijanom o Slovencih, SR 1984, str. 65-68.

[138] Miran Košuta: Soočanja, Bioi paralleloi, Sodobnost 1989, str. 161-172; isti: Italijansko-slovenski odnosi, Književnost, Enciklopedija Slovenije, IV. zv., str. 203-205; isti: "Tamquam non essent?" Traduzioni italiane di opere letterarie slovene, Metodi e ricerche (Videm) 1992, št. 1, str. 9. Večino teh esejev je dopolnil in izdal tudi v knjigi Krpanova sol, Književni liki in stiki na slovenskem zahodu, Ljubljana, Cankarjeva založba 1996, 220 str. Izšla je tudi italijanska različica dela: Scritture parallele, Dialogi di frontiera tra letteratura slovena e italiana, Studi e saggi, Trst, Lint 1997, 205 str. Italijanske recenzije slednjega dela: Roberto Dedenaro: Le carte degli altri, "Lettere triestine", novembre 1996, str.13; Elvio Guagnini, Dialoghi di frontiera, Fra la letteratura slovena e quella italiana, Il Piccolo, 7.12.1997, str. 25; En.(rica) Cap.(uozzo): "Scritture parallele" di Kosuta, La letteratura varca i confini, Il Piccolo, 10.12.1997, str. 23.

mednarodnih strokovnih posvetovanjih, v različnih člankih in spremnih študijah ter tudi v dveh knjižnih objavah.[139]

V njegovem prvem temeljitejšem prispevku – *Soočanja, Bioi paralleloi* – ga zanimajo predvsem možnosti za medsebojno oplajanje obeh književnosti, ki sta si geografsko in zgodovinsko sosedi. Kljub temu da Kosovelova "*konstruktivistična, dadaistična, nadrealistična, ekspresionistična, zenitistična in delno futuristična iskanja*" časovno sovpadajo s pojavom futurizma v Trstu, kljub temu da se kaže v tržaški književnosti zanimanje za psihoanalizo istočasno, ko ustvarjata Slavko Grum in Vladimir Bartol, sta si obe književnosti povsem tuji, slovenska imena bi zaman iskali v kateremkoli pregledu "*tržaške (italijanske) književnosti*", obe literaturi živita samosvoje življenje, v katerem so stiki bolj izjema kot pravilo zaradi iracionalnega strahu pred slovansko nevarnostjo, ugotavlja Miran Košuta.

Najzanimivejši je izčrpen pregled tržaških italijanskih pisateljev in tistih mest v njihovem delu, kjer pišejo o Slovencih. Starejši ustvarjalci, meni Košuta, npr. Italo Svevo, Scipio Slataper, Umberto Saba, Slovencev ne omenjajo.[140] Istrski pisatelji, ki so v Trst prišli ob izseljevanju po drugi svetovni vojni, ter mlajši ustvarjalci, med katerimi upošteva Guida Miglia, Fulvia Molinarija, Fulvia Tomizzo, Renza Rossa, Enzia Bettiza, Stelia Mattionija, Carolusa L. Cergolyja, Ferruccia Fölkela, Renata Ferrarija, Carla Sgorlona, so se postopoma znebili predsodkov do Slovencev.[141] Od petdesetih let dalje pri nekaterih tržaških pisateljih italijanskega rodu ugotavlja "*klice dialoga*", od šestdesetih pa "*novo, mediteransko znosnejšo literarno klimo*", ker *"književna ubeseditev slovenskega človeka, njegove kulture in slovstva ni več tabu",* vendar ne more bistveno spremeniti že znane ugotovitve, da *"je komunikacija še zmeraj prevečkrat enosmerna"* in da je *"ravnotežje iz 16. stoletja danes daljni sen*".[142] To temo je večkrat predstavil tudi italijanskemu občinstvu.[143]

Njegovo geslo v četrtem zvezku *Enciklopedije Slovenije* pokaže dopolnjeno gradivo, zato se je v naslednjih člankih lahko dvignil na raven suverene interpretacije pojavov, ki so povezani z medsebojnimi

[139] Med drugim je decembra 1988 sodeloval na simpoziju celovške univerze Literatura in medkulturni odnosi v regiji Alpe-Jadran in v Švici, na simpoziju Književnost ob meji in prepletanje kulture v Grenoblu 17. maja 1990 (objave: Il fantasma di Trieste : Essere e non essere della letteratura slovena, v: Več avtorjev, Novecento, Volume 1. Grenoble, Cahiers du CERCIC št.12, 1990, str. 195-208; Das grüne Exil. Slowenische Literatur in Triest (Soavtorica: Barbara Gruden), v: več avtorjev, Trieste, Trst, Triest. Wien, Umbruch, 1992, str. 108-114). Referati s tega in podobnih posvetovanj so objavljeni v njegovi knjigi Scritture parallele, Trst, Lint 1997, 205 str. Prim.: Miran Košuta: Obrobje in središče, NRazgl 24.10.1986, št. 56, str. 455; isti: O založništvu Slovencev v Italiji, Primorska srečanja 1989, str. 625-627; isti: Krpanova sol, Književni liki in stiki na slovenskem zahodu, Ljubljana, Cankarjeva založba 1996, 220 str.; isti : Scritture parallele, Dialogi di frontiera tra letteratura slovena e italiana, Studi e saggi, Trst, Lint 1997, 205 str.

[140] Ob tem je po našem mnenju treba upoštevati prevečkrat prezrto dejstvo, da je beseda Slovan (Slavo) v tržaščini lahko pogovorni izraz za Slovence, vendar ni mogoče spregledati, da ostajajo na obrobju njihovega obzorja.

[141] To temo je obravnavala tudi Marija Pirjevec: Podoba Slovencev v literarnih delih italijanskih književnikov XX. stoletja v Trstu, JiS 1985/86, 5, str. 147-149; Nekatere tipološke lastnosti slovenske književnosti v Trstu, Sd 1991, št. 11, str. 1069-1075; Slovenci v literaturi italijanskega Trsta; PDk 22.7.-26.7.1992, št. 168 -172.

[142] Soočanja, Bioi paralleloi, Sd 1989, str. 161-172.

[143] Oris slovenske literature v Trstu, Društvo "Maria Theresia", PDk 15.6.2000, št. 137, str. 5.

razmerji obeh književnosti.[144] Študija o "*slovensko-italijanskih in obratnih literarnih odnosih*" *Krpanova sol* je nastala kot predavanje na tržaški filozofski fakulteti in jo je kasneje predstavil tudi na Koroškem.[145] Zgrajena je na že znani tezi, da se poznavanje slovenske književnosti v Italiji postopoma poglablja in širi. Proces razčlenjuje Košuta z duhovito aplikacijo Krpanove zgodbe, ki mu služi kot metaforična ilustracija posameznih faz v razvoju medsebojnih odnosov. V obravnavanem procesu prepoznava naslednje stopnje: *Čas spoznanja ali kako je Krpan cesarja srečal* (tako poimenuje obdobje prvih stikov); *Čas sožitja, ko so se Krpana na Dunaju veselili; Čas stikov ali kako sta se Martin in cesar Janez pod košato lipo na Dunaju menila* (to je obdobje od reformacije prek sodelovanja romantikov do začetka 20. stoletja); *Čas asimilacije in nasprotovanja, ko se mora Krpan podrediti cesarjevemu ukazu, ko "vzame kij in mesarico, zasede kobilico, pa jezdi iz mesta na travnik, kjer se je Brdavs bojeval* (obdobje od prvih pojavov italijanskega iredentizma do konca druge svetovne vojne); *"Midva ne bova v sovraštvu ostala, če Bog da, da ne," pravi cesar Krpanu ob svitu poslednjega časa, časa dialoga.* Obravnava se izteče v naštevanje drobnih usedlin iz slovenskega življenja v italijanski literaturi in v opozorilo na že obravnavani Cergolyjev plagiat Martina Krpana.

Miran Košuta v svojem prispevku *"Tamquam non essent?"* zaznava troje zakonitosti, ki uravnavajo frekvenco in obseg odmevov slovenske književnosti v Italiji.[146] Prvi, "*ergonomični*" kriterij izhaja iz prepričanja, da bralci nimajo popolnejše informacije o slovenski literaturi, zato jim ponujajo antologije s čim večjim izborom različnih piscev. Založniška previdnost, nemalokrat pa tudi iskrena želja, posredovati literarno najboljše, narekuje *"načelo klasike"*. Tretji kriterij pa je kar se da *"ažurno prevajanje tekoče produkcije"*.

V tej svoji dvodelni študiji je poleg kronološke rekonstrukcije posameznih odmevov slovenske književnosti v Italiji nakazal tudi razsežnosti repertoarja prevodov, ki ga sestavljajo predvsem prevodi poezije, komajda prisotna je dramatika, obsežno je prevajanje mladinskih in otroških del, ki so za italijanske založnike očitno tudi komercialno zanimiva.[147] Izbor prevedenih avtorjev je po mnenju Mirana Košute zadovoljiv kljub številnim vrzelim, ki so nastale, ker politika prevajanja ni plod jasne založniške ali uredniške politike in je izbor največkrat prepuščen naključju ali celo osebnim znanstvom. Sodbe kritikov o kvaliteti prevodov so zelo različne, vendar avtor meni, da se postopoma izboljšujejo in se

[144] Italijansko-slovenski odnosi, Književnost, Enciklopedija Slovenije, IV. zv., str. 203-205.

[145] Miran Košuta: Krpanova sol, Slovensko-italijanski in obratni literarni odnosi, Jezik in književnost II/1991, str. 33-52.

[146] Miran Košuta: "Tamquam non essent?" Traduzioni italiane di opere letterarie slovene, Metodi e ricerche (Videm) 1992, št. 1, str. 9.

[147] Razprava obsega v prvem delu literarnozgodovinsko obravnavo odmevov, v drugem pa bibliografijo knjižnih izdaj prevodov, izpuščena so mladinska dela. Prim.: Zoltan Jan: Dve slovenistični raziskavi v videmski reviji, Primorska srečanja 1992, št. 139, str. 751-753.

približujejo prevajalčevi kreativni interpretaciji pesnika. Pojavljata se dva tipa prevajalcev, Italijani, ki se navadno tudi poklicno zanimajo za slovensko književnost, ter dvojezični Slovenci. Količinsko predstavlja slovenska književnost v italijanski prevodni literaturi zelo majhen delež, vendar opazen. Večji so problemi zaradi distribucije in dostopnosti publikacij, ki težko presegajo čeri med nacionalnim in lokalnim.

S publikacijami Mirana Košute se zaključuje dosedanje raziskovanje odmevov slovenske književnosti v Italiji, ki je preseglo evidentiranje materiala. S kronološko členitvijo različnih odmevov si odpira poti v problemsko analizo vprašanj, ki se pojavljajo ob teh odmevih. S tem pa je vzpostavljena tudi osrednja linija dosedanjega razvoja raziskovanja odmevov slovenske književnosti v Italiji.

2.4. Možnosti nadaljnjih raziskav in odprti problemi

Domala vse dosedanje obravnave odmevov slovenske književnosti v Italiji izhajajo iz različno formuliranega prepričanja, da je slovenska književnost pri sosednjem narodu malo znana. Pri nadaljnjem delu proučevalce preseneti količina prevedenih del, ki povzroči, da se pričenjajo spopadati z evidentiranjem gradiva, medtem ko postajajo manj pozorni do vprašanj, ki jih postavljajo ti procesi. Večinoma vsako knjigo o slovenski književnosti ali prevod v italijanščino gledajo izolirano, ne upoštevajo pa prostora, v katerem se pojavlja, kar so presegle šele novejše raziskave. Množica gradiva je večini preprečila, da bi posamezne procese analizirali ob upoštevanju temeljnih značilnosti kulturnega prostora, v katerega prodira slovenska književnost. Največkrat so se zadovoljili s kronološkim urejevalnim principom, ki sicer ponuja določene raziskovalne možnosti za odkrivanje zakonitosti posameznih pojavov in celo omogoča določeno periodizacijo procesov širjenja poznavanja slovenske književnosti v tem prostoru, vendar se ne prekriva ne z razvojem italijanske ne slovenske književnosti, niti ne korelira s politično zgodovino meddržavnih odnosov. Zato navadno ostaja takšen pristop samemu sebi namen, vendar lahko zavede v samovoljno sklepanje brez opore v stvarnem literarnozgodovinskem gradivu. Prav tako tudi avtorski princip, ki upošteva bodisi prevedene pisatelje bodisi prevajalce ali posrednike slovenske književnosti v italijanski prostor, ni bistveno bolj produktiven, ker se preveč drobijo posamezni med seboj vzročno-posledično povezani pojavi, tako da proučevalec izgubi preglednost nad nekaterimi procesi.

Ker nobena teh raziskovalnih perspektiv sama po sebi ni zadostna, so posamezni raziskovalci skušali identificirati tudi značilnosti celotnega repertoarja prevedenih del ter definirati tista mesta, kjer bi lahko prišlo do globljih povezav med obema literaturama, vendar tudi takšen raziskovalni pristop ponuja

kvečjemu ugotovitev, da do tega pač ni prišlo. Mara Debeljuh-Poldini je pri raziskovanju prve polovice 20. stoletja ugotavljala velike razlike v družbenih razmerah, v katerih sta živela oba naroda in so preprečevale tesnejše povezave, toda ostala je pri zelo posplošenih sociioloških tezah. Najdlje je pri raziskovanju usode slovenske književnosti v italijanskem prostoru prišel Miran Košuta, ki je definiral posamezne periode v njenem prodiranju v Italijo ter upošteval tudi nekatere italijanske pisatelje, pri katerih bi lahko pričakovali večji odziv na slovenska leposlovna iskanja, vendar ni praktično nikjer izpričan. Pri iskanju vzrokov za takšen odnos je Marija Pirjevec analizirala tudi značilnosti ustvarjanja italijanskih tržaških pisateljev in njihove upodobitve Slovencev, ki razkrivajo, kako gledajo na sosednji narod in zakaj ni mogoče pričakovati, da bi jih pritegnilo slovensko literarno ustvarjanje. Zelo pogosto je prepričanje, da je italijanska literatura več vredna kot slovenska, zaradi česar redke italijanske proučevalce zgodovine slovenske literature zanimajo kvečjemu italijanski vplivi na našo književnost. Ob takšni raziskovalni liniji je Miran Košuta odkril tudi nekatera načela, na podlagi katerih se oblikuje repertoar prevedenih del, ugotovil pa je tudi, kako malo Italijanov je pravzaprav sodelovalo pri njegovem nastajanju. Redki so Italijani, ki so se ukvarjali s slovensko književnostjo kot prevajalci ali proučevalci in obvladali slovenščino do tolikšne mere, da ne bi bile možne grobe, povsem semantične napake pri razumevanju literarnih besedil. Celo med prevajalci prevladujejo Slovenci, večino izdaj so tudi komentirali in uredili, prav tako imajo med založniki znaten delež slovenske založbe, to pa pomeni, da se v italijanski prostor prestavlja predvsem slovensko razumevanje lastne književnosti.

Vsa ta dejstva so bila sicer evidentirana, vendar so ostala v veliki meri na obrobju dosedanjih analiz, ker so pri proučevalcih neprestano prisotne različne zavore, ki onemogočajo prikaz vseh razsežnostih določenih pojavov. Poleg tega mnoge raziskave obvladuje ambicija, da v razmeroma skromnem obsegu prispevka zajamejo celotno zgodovino pojavljanja slovenske književnosti v Italiji. Tako se morajo boriti z množico gradiva ter zanemarjati posamezne konkretne dogodke, ki so pri teh procesih odločujoči in zahtevajo omejitev obravnave na krajše časovno obdobje ter koncentracijo na iskanje vzročno-posledičnih povezav in skupnih značilnosti posameznih literarnozgodovinskih pojavov.

Med množico dosedanjih obravnav prevladujejo drobna sprotna poročila o posameznih prevodih slovenskih leposlovnih del, ki pa vendarle ponujajo ogromno materiala in literarnozgodovinskih dejstev, tako da jih je potrebno upoštevati pri analizi posameznih procesov, ker omogočajo njihovo definiranje ter interpretacijo. Čeprav so nastale tudi nekatere širše zastavljene raziskave, je zaradi preširokih okvirov ostal prezrt marsikateri segment. Sem sodi celotna književnost za mlade bralce, prisotnost slovenske književnosti v revijalnih objavah pa tudi uprizoritve posameznih del na gledaliških odrih, kar odpira tudi vprašanja o sodelovanju gledališč in seveda drugih inštitucij, ki vplivajo na poznavanje tuje književnosti v določenem kulturnem prostoru. Zaradi tega je treba posvetiti pozornost tudi vplivu šolskih programov,

publicistiki in kritiki ter drugim vzvodom, ki oblikujejo javno mnenje in posredno zbujajo zanimanje za slovensko književnost ali vsaj za nekatere njene ustvarjalce. To je širok problemski spekter, kjer izstopajo vsaj naslednja vprašanja: kaj pomeni, da je imela največji uspeh v Italiji književnost za mladino, da narodnostno mešani prostor ter narodne manjšine ne uspejo biti posredniki slovenske književnosti v italijanski prostor, pač pa lahko delujejo le obratno – kot posredniki iz Italije. Gre tudi za vrednotenje pojava, da se slovenska književnost marsikdaj posreduje italijanskemu občinstvu kot del jugoslovanske kulture, da se v italijanskem prostoru pojavljajo tudi med Slovenci manj priznani ustvarjalci, da pa je istočasno zanimanje za nekatere klasike slovenske književnosti neaktualno, nekateri drugi pa imajo nepričakovan uspeh.

Kljub dosedanjim obravnavam se zato ponuja široka paleta odprtih vprašanj, ki jih je mogoče analizirati ob posameznih kategorijah prevedenih del, tako da se ob že znanih dejstvih upoštevajo tudi prezrta in se sintetizirajo v odkrivanje procesov in zakonitosti prodiranja slovenske književnosti v italijanski kulturni prostor.

III.

SLOVENSKO LEPOSLOVJE

ZA OTROKE IN MLADINO

3.1. Repertoar prevedenih del in njegovo oblikovanje

Velik delež prevedene slovenske književnosti predstavljajo dela za otroke in mladino (štirideset od sto osemdesetih knjižnih prevodov), za katera kažejo zanimanje tudi velike italijanske založbe in kar spravlja v zadrego raziskovalce, ki praviloma tega fenomena ne obravnavajo, pač pa ga kvečjemu omenjajo in se zadovoljujejo z ugotovitvijo, da gre v tem primeru za komercialno zanimivo blago.[148] Res je, da literarna kritika tej zvrsti navadno namenja malo pozornosti, toda istočasno se zdi, da se ob teh pojavih postavljajo tudi druga vprašanja, ki nas bodo zanimala na tem mestu. Podatkov o razmeroma uspešni prodaji namreč ni mogoče uskladiti z ustaljenimi stereotipi, da slovenska književnost v Italiji ni znana, da se je ne da tržno izkoristiti in da je publika do nje indiferentna. Predstavitev repertoarja prevedenih del, njegovega nastajanja ter rekonstrukcija procesov prodiranja te zvrsti slovenske književnosti v italijanski prostor želi najti odgovor, kako se takšna odmevnost lahko doseže in katere plasti posameznih leposlovnih del so realizirane v literarni komunikaciji z bralcem.

* * *

[148] Miran Košuta: "Tamquam non essent?" Traduzioni italiane di opere letterarie slovene; Metodi e ricerche (Videm) 1992, št. 1, str. 3-29.

Repertoar prevedenih del obsega predvsem drobne knjižne izdaje, med katerimi prevladujejo slikanice, vendar tudi obsežno antologijo ter nekaj daljših del za mladino.[149] Sodobni pisatelji *Kajetan Kovič, Svetlana Makarovič, Mira Mihelič, Ela Peroci, Leopold Suhadolčan in Dane Zajc* so zastopani s skupno enajstimi knjižicami. Viden delež imajo prevodi ljudskega slovstva (šest samostojnih knjižnih izdaj, poleg tega je ta zvrst zastopana tudi v treh širših antologijah). Starejši avtorji – *Fran Levstik, Matija Valjavec, Josip Jurčič, pa tudi Josip Ribičič, Prežihov Voranc, France Bevk in Anton Ingolič* – so predstavljeni v osmih knjigah, medtem ko je književnost za mladino, kljub uspehu *Ingoličeve Gimnazijke* ter *Seliškarjeve Bratovščine Sinjega galeba*, bolj skromno prisotna. Repertoar je zaokrožen z antologijo *jugoslovanskega slovstva za mladino*, v katero so vključeni vsi klasiki te plasti slovenske književnosti.[150] Slika se še bolj izostri, če upoštevamo, da sta bili deli *Solzice* ter *Krpan* upoštevani kot književnost za mladino in da sta zaradi vključenosti v ta sklop izšla tudi *Jurčičev Sosedov sin* ter *Jurij Kozjak*.

Nekatera teh del so doživela ponatise ali izšla v dokaj visokih nakladah. Pomembno posebnost predstavlja dejstvo, da imamo iz slovstva za mladino prevedena *predvsem pripovedna dela* in komajda kaj lirskih, ker skoraj ni prevajalcev poezije za otroke. Največ prevedenih del ima za naslovnika *otroka na predšolski stopnji, zanemarja se bralec mladinskih del*. Najštevilnejša imajo preprosto fabulo in enega samega *glavnega junaka*. Ta je v svojem spoznavnem in doživljajskem svetu blizu otroku in doživlja podobna izkustva, kot mladi bralec v svojem najzgodnejšem dozorevanju. Junaki ostajajo otroci, pa čeprav so lahko odeti v živalski lik (*Muca copatarica, Bela mačica, Zmajček Direndajček, Dvanajst slončkov, Trije grahki, Miškulin, Miška spi, Tri botre lisičice* itd.), lahko pa so tudi otroci, ki s pomočjo pravljičnih rekvizitov doživljajo različne pustolovščine, vendar ostajajo znotraj meja realnega in pričakovanega (*Moj dežnik je lahko balon*). Kvantitetno podoben obseg imajo dela o pretresljivo žalostnih, domala *tragičnih usodah otroških junakov*, pri katerih pa je dogajalni čas odmaknjen v preteklost ali v tuje socialno okolje, kar blaži identifikacijo bralca z literarnim likom, a vendar ohranja poučnost (*Pestrna, Kdo je napravil Vidku srajčico, Pastirček, Solzice* ipd.). Manj številna so dela o *doživetjih otrok sodobnega časa*, ki se jim ob zanimivem in napetem spletanju fabule pripetijo različne, bolj ali manj poučne ali prisrčne dogodivščine (*Zgodbe o Puhku*). Še manj je klasičnih pravljic z značilno strukturo besedila, v katerih nastopajo čarovnice, palčki, princi, kralji, kraljične ... s tipično karakterizacijo ter posrednim vzgojnim sporočilom, ki ostaja znotraj preglednega etičnega principa.

Prevedena dela imajo torej *značilnosti tradicionalnih otroških del brez izrazitih modernizacij in brez poudarjenih potez nacionalne književnosti*, tako da v pretežni meri niso pričevalci o slovenski

[149] Primerjaj bibliografski dodatek v knjigi Zoltan Jan: Cankar, Kosovel, Zlobec in Ljubka Šorli pri Italijanih, Ljubljana 2001 (Slavistična knjižnica 5).

[150] La letteratura giovanile jugoslava, ur. Arturo Cronia, Martin Jevnikar, prev. Martin Jevnikar, Milano, Trevisini 1968, 189 str. (Università degli studi di Padova. Collana di studi sull'Europa orientale 8).

nacionalni biti, specifičnem izkustvenem in doživljajskem svetu našega otroka, vendar se ne uvrščajo v območje skrajne komercializacije.

Ugotovljene lastnosti odkrivajo *razlike* v primerjavi z repertoarjem drugih prevedenih zvrsti, kar je eden od vzrokov, da imajo po eni strani večji uspeh kot druga dela, po drugi strani pa prav od tod izhaja dejstvo, da se nanje pozablja in da niso prisotna v slovenskem spominu. Previdnost pri izbiranju prevedenih del in izogibanje drznim inovativnim besedilom kažeta na najverjetnejše razloge, zakaj slovenska književnost za mlade bralce ni imela še večjega uspeha.

Poleg nanizanih vprašanj je treba pri obravnavi pojavljanja te zvrsti slovenske književnosti v italijanskem prostoru upoštevati še eno lastnost. Znotraj prevodov so vidne *tri plasti*, ki vplivajo na razpoznavnost literarnozgodovinskih procesov. V italijanske založniške programe je večina del prišla po *prizadevanjih posameznih posrednikov*, ki so za to uporabili neverjetno iznajdljivost in vztrajnost, čeprav marsikdaj niso dosegli pričakovanega uspeha in celo med Slovenci nekateri niso bili deležni zaslužene pozornosti. Mnogi prevodi so izšli v *kooperaciji Mladinske knjige z italijanskimi založbami*, kar predstavlja poleg dejavnosti Založništva tržaškega tiska edini primer institucionaliziranega posredovanja slovenske književnosti v italijanski prostor, ki je bil sistematičen in je trajal daljše časovno obdobje. Tretji sklop sestoji iz del, ki so jih izdale *manjšinske organizacije za lastno afirmacijo in za potrebe svoje skupnosti*.

* * *

Posebno mesto ima prizadevanje *Ferdinanda Kolednika*, ki je veliko svojih moči namenil širjenju poznavanja *Jurčičevega Jurija Kozjaka* in mu je uspelo zagotoviti prevode v skoraj petdeset različnih jezikov in seveda tudi v italijanščino.[151] Posrednika največkrat prevedenega slovenskega dela v tuje jezike je sicer vodilo prepričanje, "*da je malokateri pisatelj znal kakor Jurčič prikazati in poosebiti vsakovrstne nasilnike in zatiralce slovenskega naroda v Turkih, ki so divjali, morili in rušili*", vprašanje pa je, kateri razlogi so prevladali pri založnikih.[152] Znano je, da so večinoma razumeli dvoumen podnaslov "*racconto storico del XV° secolo"*, kot da gre za povest, ki je nastala v petnajstem stoletju, ne pa kot podatek, da se v tem času dogaja. Verjetno so bili za založnike odločilnejši prav ti razlogi in jih ni prepričalo njegovo

[151] Josip Jurčič: Giorgio Kozjak, giannizzero sloveno, Racconto storico del XV secolo, prev. Ferdinand Kolednik, Milano, Istituto di propaganda libraria 1947, 157 str. Ponatisi: 1947, 1959, 1968. Isti: La vendetta dello Zingaro Giorgio Kozjak, giannizzero sloveno, prev. Franc Kolednik, Padova, EMP 1974. Njegova prizadevanja so bila deležna največjega priznanja v Franciji, kjer je dvakrat (2.12.1938 za prevod Jurija Kozjaka in 21.6.1955 za prevod Voznikov Lipeja Terčeljskega Grivškega v francoščino) prejel nagrado - Prix Langelois francoske akademije. Prim.: Ferdinand Kolednik: Prevodi nekaterih spisov Goriške Mohorjeve družbe v tuje jezike, Koledar Goriške Mohorjeve družbe 1976, str. 69.

[152] Prijatelj Jurija Kozjaka, Srečanje z možem, ki je "spravil" Jurčičev roman že v 46 jezikov, Večer 4.10.1948, št. 233, str. 5; Božidar Borko: Ferdinand Kolednik, 70-letnik, Delo 26.5.1977, št. 120, str. 7; Ferdinand Kolednik: Prevodi nekaterih spisov Goriške Mohorjeve družbe v tuje jezike, Koledar Goriške Mohorjeve družbe 1976, str. 69.

mnenje: "*Večkrat sem v tujini ugotovil, kako velik vpliv imajo domače knjige, pa četudi v prevodu, na drugi, tretji in celo četrti rod izseljencev. Mali ljudje, ki so nekaj slišali o 'stari domovini', jemljejo s posebnim zanimanjem in svetim spoštovanjem v roke knjige, ki so jih napisali sorojaki v domovini*."[153] V tem primeru gre torej za splet okoliščin, ki so privedle po stranski poti do izida slovenskega dela v italijanščini. Po eni strani imamo prizadevanja posameznika, ki verjame v vzgojno in narodno osveščujočo komponento literarnega dela, po drugi strani gre za delo, ki je sposobno pritegniti ne le italijanskega, pač pa vsakega mladega bralca.

Franc Kolednik je pri pripravi izdaje Jurija Kozjaka v Padovi sodeloval z drugim pomembnim posrednikom slovenske književnosti za mladino, z učiteljem *Francem Dakskoblerjem*. Tega Tržačana so fašistične šolske oblasti kot slovenskega učitelja premestile najprej v okolico Vicenze, kasneje pa v Padovo, kjer se je uveljavil kot ugleden pedagog. Po upokojitvi mu je v enem desetletju uspelo pri založbi *Messaggero v Padovi* izdati tri dela *Antona Ingoliča* (*Tajno društvo PGC, Gimnazijka, Potopljena galeja*), izbor pravljic *Svetlane Makarovič*, iz patrimonija *slovenskega ljudskega slovstva* pa izbor slovenskih legend ter antologijo slovenskih umetnih živalskih pravljic.[154] V prizadevanja za izid teh šestih knjig – nekatere so obsežne in opremljene s komentarji, nekatere so bile ponatisnjene – je bilo potrebno vložiti veliko naporov, ki jih slovenska javnost praktično ni opazila, podobno kot je prezrla tudi ostalo nemajhno Dakskoblerjevo delo za poznavanje slovenske književnosti v Italiji, ki sega od vzgoje italijanskih prevajalcev pa do publicističnega dela in radijskih oddaj.[155] O teh naporih nam priča njegov že omenjeni zagovor prevoda Kosmačevega Tantadruja Patrizie Raveggi, kjer je opisal svoje izkustvo, kako je v Italiji prevajanje malo cenjeno, tako da mora prevajalec romati od vrat do vrat, preden kakšno delo tudi dejansko izide, praviloma pa je še slabo nagrajen.[156] Zanimivejši je njegov občutek, da prevajalec, ki objavlja v tujini prevode slovenskega leposlovja, opravlja pomembno, narodno koristno delo, ki bi ga morala domovina bolj spoštovati in podpirati. Prav gotovo s svojimi prevodi ne bi prodrl, če si v dolgih desetletjih uspešnega dela v šolstvu ne bi bil pridobil ugleda in spoštovanja kot viden funkcionar šolskih

[153] Ferdinand Kolednik: Prevodi nekaterih spisov Goriške Mohorjeve družbe v tuje jezike, Koledar Goriške Mohorjeve družbe 1976, str. 69.

[154] Anton Ingolič: La banda dei chiodi, La società segreta P.G.C., prev. Franc Dakskobler, kom. Vittorio Marino, Padova, Messaggero 1974, 108 str.; Anton Ingolič: La liceale, prev. Franc Dakskobler, Padova, Messaggero 1976; Anton Ingolič: La Galea sommersa, prev. Franc Dakskobler, Padova, Messaggero 1979; Svetlana Makarovič: Tredici fiabe per la buonanotte, prev. Franc Dakskobler, Brescia, La scuola 1977; Leggende slovene, ur. Franc Dakskobler, prev. Franc Dakskobler, Padova, Messaggero 1981, 155 str.; Gli animali dello zodiaco ed altre novelle, prev. Franc Dakskobler, Padova, Messaggero 1979.

[155] O njegovih prevodih so pisali le Božidar Borko (Delo 22.10.1974, št. 345, str. 5; Delo 20.2.1976, št. 42, str. 8; Knjiga 1976, št. 4-5, str. 252), Martin Jevnikar (LitV 1975, št. 6, str. 45) in Marijan Brecelj (PrimN 20.2.1977, št. 11, str. 11; PrimN 14.5.1976, št. 20, str. 11). V letih 1976-80 je med drugim pripravil tudi okrog petdeset radijskih oddaj o slovenskih pesnikih in pisateljih v italijanščini za Radio Koper. Prim. Marijan Brecelj: Dakskobler, Franc, Primorski slovenski biografski leksikon, 4. snopič, Gorica 1977, str. 254.

[156] Franc Dakskobler: Nekaj opazk o recenziji prevoda Tantadruja Cirila Kosmača, Primorska srečanja 1983, str. 196. Prim. poglavje o historiatu raziskave.

sindikatov, avtor učbenikov in organizator šolstva, za kar je prejel tudi več javnih priznanj. Franc Dakskobler je eden redkih, ki je svoj poklicni uspeh združil s prizadevanji za širjenje poznavanja slovenske književnosti v Italiji.

Podobno kot Ingoličev je tudi *Bevkov* prodor v italijanski prostor rezultat prizadevanj njegovega prevajalca *Ezia Martina*, vendar so v tem primeru rezultati skromnejši. Piemontski profesor, ki se čuti pripadnik francoske manjšine v Italiji, se je pobliže seznanil s slovensko kulturo med drugo svetovno vojno, ko se je kot italijanski vojak v Baški grapi sredi vojne vihre naučil slovensko in se je po njenem koncu ob neštetih zapletih poročil s Slovenko.[157] Kot ambiciozen srednješolski profesor si je prizadeval dobiti mesto na univerzi, sodeloval je tudi s Calvijem, univerzitetnim profesorjem za slovansko filologijo v Turinu, ki je skušal uvesti slovenski lektorat. Med drugim se je Ezio Martin spoznal z Bevkom in se skušal tudi v prevajanju, vendar je imel zelo hude težave pri iskanju založnikov, ki bi bili pripravljeni izdati kakšen prevod Bevkovih del.[158] Po velikih naporih mu je najprej uspelo pri švicarski založbi v Zürichu izdati *Pestrno*, dve leti kasneje pa so v Turinu objavili še mladinsko povest *Tovariša* in ponatisnili *Pestrno*.[159] Čez šest let je *Pestrna* doživela še en ponatis, tako da je izšla v skupni nakladi 6.000 izvodov, kar tudi v Italiji ni malo, vendar Eziu Martinu ni uspelo prodreti z drugimi prevodi Bevkovih del.[160] Navezal je stike s petnajstimi italijanskimi založbami, toda njegov naslednji prevod je izšel šele po tridesetih letih, ko je Založništvo tržaškega tiska v zbirko Est Libris vključilo roman *Mrak za rešetkami (Crepuscolo)*.[161] V rokopisu so ostali njegovi prevodi *Pastircev, Grivarjevih otrok, Matere Polone, Legend*, pa tudi *Kaplana Martina Čedermaca*, ki ga italijanske založbe niso hotele objaviti zaradi pisateljeve obtožbe orožnikov (carabinierov), reška založba EDIT pa zato, ker je osrednji junak duhovnik in je v tistih letih potekala kampanja proti nevarnosti klera.[162] Zaradi takšnega spleta okoliščin je bil odlomek iz *Kaplana Martina Čedermaca* prvič objavljen šele 1994. v goriški krajevni reviji, vendar brez upoštevanja naporov Ezia Martina.[163] Neobjavljeni so ostali tudi njegovi prevodi Prežihovega Doberdoba, Jurančičevega dela Južnoslovanski jeziki, Kreftove Balade o poročniku in Marjutki, Pregljeve novele

[157] Marijan Brecelj: Dr. Ezio Martin, Novi posrednik slovenske literature v italijanskem svetu, Vestnik založbe Lipe 1960, št. 13/14, str. 2-3; Martin Jevnikar: Martin, Ezio, Primorski slovenski biografski leksikon, 20. snopič, Gorica 1994, str. 713-714; Alojz Rebula: Provansalec po rojstvu, Slovenec po srcu (Intervju), Celovški zvon 1993, št. 40, str. 69-85; Zoltan Jan: Zanimanje za slovensko književnost v obdobju fašizma, Primorska srečanja 1995, št. 170-171, str. 422-428.

[158] Ezio Martin: Bevkovo dopisovanje z menoj, Zaliv 1977-1983, od št. 58/59 do št. 1/4.

[159] France Bevk: La bambinaia, prev. Ezio Martin, Zurigo, Edizioni svizzere per la gioventù 1957, 36 str.; France Bevk: Ragazzi soli, prev. Ezio Martin, Torino, G. B. Parovia & C. Colona 1959, 145 str. (Le Gemme d'oro per ragazzi); Ponatis 1965.

[160] Ezio Martin: France Bevk, autore per ragazzi, Iniziativa Isontina (Gorica) 1970, št. 47, str. 45-51; Alojz Rebula: Provansalec po rojstvu, Slovenec po srcu (Intervju), Celovški zvon 1993, št. 40, str. 69-85.

[161] France Bevk: Crepuscolo, (Mrak za rešetkami), prev. Ezio Martin, Trst, ZTT 1989, 170 str. (Est Libris, Collana di letteratura).

[162] Marijan Brecelj: Bevkove "Legende" v italijanščini, PrimN 22.3.1961, št. 12, str. 5.

[163] France Bevk: Messa con predica, prev. Giovanni Tallone, Iniziativa Isontina 1994, št. 10, str. 70-74.

Dom gospe matere Serafine ter odlomki iz del Franceta Prešerna, Janeza Trdine, Frana Levstika, Josipa Stritarja, Simona Jenka, Simona Gregorčiča, Janeza Janžekoviča, Karla Mauserja in še koga.[164] Pisal je tudi o Preglju, ohranjeno je pričevanje, da se je ukvarjal še s Stritarjem, Jenkom, Levstikom, Gregorčičem, vendar je na koncu poklonil svoje rokopise *Goriški knjižnici Franceta Bevka*, ker je obupal v neskončnih brezplodnih prizadevanjih, da bi našel založnika. Njegov prevod *Pahorjeve Nekropole* je prejel Kosovelovo nagrado Javnega večnamenskega središča v Ronkah šele leta 1996, potem ko je delo bilo objavljeno že v francoščini in angleščini, izšlo pa je leta 1997.[165] Prizadevanja enega redkih Italijanov, ki se je naučil toliko slovenščine, da je bil sposoben prevajati, in se je vrsto let neumorno trudil za širjenje poznavanja slovenske književnosti v Italiji, so ostala torzo. France Bevk, primorski mladinski pisatelj, ki s svojo motiviko pogosto posega na narodnostno mešano ozemlje in bi moral zbujati zanimanje pri sosednjem narodu, je ostal v italijanskem prostoru povsem neznan kljub številnim prevodom svojih del v druge jezike.[166] Motivacija o uspešnosti Bevkovih del v drugih okoljih ni zadostovala za njegovo vključitev v italijanske založniške programe književnosti za mladino.

Med posamezniki, ki so s svojo vztrajnostjo dosegli objavo slovenskih mladinskih del, je treba omeniti vsaj še salezijanca *Mirka Rijavca.* Potem ko mu zdravje ni več dopuščalo opravljati misijonarskega dela v ekvatorskih deželah, se je posvetil šolstvu in kulturnemu delu v Gorici, kjer je bil med drugim tudi predsednik Goriške Mohorjeve družbe.[167] Med svojim raznovrstnim delom je ta Bovčan prevajal v španščino in italijanščino. Največji uspeh je imel s prevodom *Prežihovih Solzic,* ki jih je 1966. leta v Bresci izdala *La scuola Editrice*, ista hiša, ki bo čez dobri dve desetletji v svojem pomožnem učbeniku o regionalnih književnostih upoštevala tudi slovensko literaturo v Italiji ter izdala biografiji dveh Slovencev, Srečka Kosovela in Jakoba Ukmarja.[168]

---

[164] Ezio Martin: Ivan Pregelj e l'epopea dei contadini di Tolmino, Studi Goriziani 1965, str. 16; Marijan Brecelj: Bevkove "Legende" v italijanščini, PrimN 22.3.1961, št. 12, str. 5.

[165] Prim.: France Dobrovoljc: Literarno delo Franceta Bevka v prevodu, Pregledna bibliografska slika, Bori 1955, št. 3, str. 152, 345. Prim.: Prvič so podelili nagrade "S. Kosovela", PDk 24.3,1996, št. 68, str. 8; Prevajalka Jolka Milič, dobitnica Kosovelove nagrade; Jurij Paljk: Podelili nagrade Srečka Kosovela v Večnamenskem središču, Novi glas 28.3.196, št. 12, str. 10; Boris Pahor zasluži več pozornosti tudi v italijanski javnosti; Slovenska literatura prepočasi prodira v italijanski prostor, PDk 21.12.1997, št. 303, str. 10; PDk 3.4.1996, št. 75. Pahor, Boris: Necropoli; prev. Enzio Martin, kom. Martina Legiša in Marija Pirjevec. San Canzian d'Isonzo, Edizioni del consorzio culturale del Monfalconese 1997, 195 str.

[166] Prvi prevodi Bevka so izšli že pred drugo svetovno vojno. Znani slavist Wolfango Giusti je objavil 1925. in 1926. leta njegove novele Faraon, Most samomorilcev ter Rablji v reviji I nostri quaderni, ki je izhajala v Lucianu (Abruzzi). Umberto Urbani je 31.3.1937 objavil Kresno noč v tržaškem dnevniku Il Piccolo di Trieste ter jo ponatisnil v milanski reviji Le lingue estere 1937. Zaradi Bevkove izpostavljenosti v fašizmu je bilo prevajanje in izdajanje njegovih del tvegano in otežkočeno.

[167] Jožko Vetrih: Rijavec, Mirko, Primorski slovenski biografski leksikon, 13. snopič, Gorica, Goriška Mohorjeva družba 1987, str. 209-210.

[168] Friuli Venezia Giulia, Letteratura delle regioni d'Italia, Storia e testi, Brescia: La scuola 1989, 395 str.; Alojz Rebula: Jakob Ukmar, Pordenone, Studio tesi 1992 (Civiltà della Memoria); Boris Pahor: Srečko Kosovel, Pordenone, Studio tesi 1994, 120 str. (Civiltà della Memoria).

Druga italijanska založba, ki je imela uspeh s slovenskim leposlovjem za mlade bralce, je bila firenška založba *Marzocco*. Že leta 1951 je izdala *Seliškarjevo* delo *Il Gabbiano Azzurro (Bratovščina Sinjega galeba)* in ga ponatisnila tudi 1963. ter 1966. leta, kasneje pa objavila še dve knjigi iz slovenskega ljudskega slovstva.[169] Avtorji, ki so z njo sodelovali, izvirajo iz zelo različnih okolij, zato gre v tem primeru za enega redkih primerov, ko se je italijanska založba zanimala za slovensko književnost, kar je privedlo do kasnejšega sodelovanja z Mladinsko knjigo. Pozabljeno je ostalo, da je veliko posluha pri posredovanju pokazal *Luigi Salvini*, ki je uspel pridobiti *Carla Paulettija* (Karlo Pavletič), da je prevedel *Seliškarjevo Bratovščino Sinjega galeba*, najuspešnejšo izdajo slovenske književnosti za mladino v Italiji, česar naše založbe niso znale ali mogle izkoristiti, saj so ostale le pri objavljanju slikanic in drobnih del.[170]

Leta 1968. se je *Martin Jevnikar* vključil v projekt *Artura Cronie*, tako da sta pripravila antologijo jugoslovanskega slovstva za mladino *La letteratura giovanile jugoslava*, v kateri so zastopani tudi slovenski klasiki *Josip Stritar, Fran Levstik, Ivan Cankar, Dragotin Kette, Oton Župančič, Franc Saleški Finžgar, Vida Jeraj, Igo Gruden, Cvetko Golar, Danilo Gorinšek, Tone Seliškar in ljudska pripovedka Sirota Jerica.*[171] Antologija sama, za katero je *Martin Jevnikar* prispeval tudi obsežen pregled razvoja te književnosti, v javnosti ni imela prevelikega odmeva in je ostala znana predvsem v strokovnih krogih, ki jim je bila prvenstveno namenjena in čemur je služilo tudi ime tako uglednega nosilca projekta.[172] Antologijski izbor ni le zaokrožil repertoarja slovenskih prevedenih del v italijanščino, temveč tudi spodbudil nekatera prizadevanja, ki zaslužijo pozornost.

Tako je nekaj let kasneje ob mednarodnem letu knjige Goriška knjižnica v Novi Gorici v sodelovanju z Biblioteco Statale iz Gorice pripravila obsežno *razstavo knjig mladinske književnosti*, ki je bila postavljena v Gorici in Novi Gorici, nato pa je gostovala tudi v Ljubljani in Celovcu ter povsod zbudila zanimanje.[173] Prodiranje slovenske književnosti za mlade bralce se je pričelo navezovati na inštitucije in doseglo novo stopnjo uveljavljanja. Do tedaj so namreč posredniki delovali v glavnem *med seboj nepovezano*. Po neuspehih se je njihovo prizadevanje mnogokrat znašlo na obrobju njihovih ustvarjalnih iskanj, ker jih ni nihče podpiral, največkrat pa tudi njihovi uspehi niso bili niti opaženi v

[169] Anton Seliškar: Il Gabbiano Azzurro, prev. Carlo Pauletti, Firenze, Marzocco 1951; Le tre comari volpi, ur. Milko Matičetov, prev. Gino Brazzoduro, Firenze, Marzocco 1978, 24 str.; Gianni Riccino, prev. Vasilka Stanovnik, Firenze, Marzocco 1987, 18 str.

[170] Anton Seliškar: Il Gabbiano Azzurro, prev. Carlo Pauletti, Firenze, Marzocco 1951. Prim. tudi: Bogomil Gerlanc: Seliškar v italijanščini, SPor 23.4.1952, št. 47.

[171] La letteratura giovanile jugoslava, ur. Arturo Cronia, Martin Jevnikar, prev. Martin Jevnikar, Milano, Trevisini 1968, 189 str. (Università degli studi di Padova. Collana di studi sull'Europa orientale. 8).

[172] Prim. recenzije Zore Tavčar (Zaliv 1969, št. 18/19, str. 115-119) ter Marije Pirjevec (NRazgl 20.4.1969, št. 12, str. 368).

[173] V slovenskem časopisju je bila razstava deležna le manjše pozornosti, prav tako tudi v Italiji, pač pa so o njej poročali celovški časniki Kärntner Tageszeitung, Kleine Zeitung ter Volks Wille 28. in 29.11.1972.

slovenski javnosti, zato ni čudno, da je marsikaj ostalo neobjavljeno in da je marsikdo opustil delo na tem področju.

* * *

Po omenjenih prizadevanjih se je oblikovalo dovolj referenc o slovenski književnosti za mlade bralce in postopoma so se pričeli oblikovati pogoji, da je bilo mogoče zbuditi zanimanje italijanskih založb, kar je med drugim privedlo do sodelovanja *Mladinske knjige* z italijanskimi partnerji ter prešlo na inštitucionalno raven, ki bi lahko omogočila povsem novo kvaliteto poznavanja slovenske književnosti. Čeprav menda ni bilo deležno državne podpore, je to eden redkih primerov, da se je s posredovanjem slovenske književnosti ukvarjala poklicna ustanova, vendar je bila tudi v tem primeru ta dejavnost le stransko in ne najpomembnejše področje njenega delovanja.[174] Obravnavana dejavnost Mladinske knjige je imela v veliki meri povsem poslovne knjigotrške značilnosti, vseeno pa je kasneje poskušala svoje delovanje razširiti tudi s prevodi drugih slovenskih leposlovnih del, med katerimi izstopajo poskusi s Prešernom.[175]

Rijavčev prevod Solzic je bil eden njegovih razmeroma redkih uspehov, ki ga je slovenska javnost opazila. Verjetno je zaradi tega prevajalca povabila k sodelovanju Mladinska knjiga, ki je nato v drugi polovici šestdesetih let izdala šestnajst knjig za otroke v koprodukciji s firenško hišo *Marzocco* ter milanskima založbama *AMZ* in *Mondadori*. Pri navezovanju stikov bi poleg tega za referenco lahko šteli tudi knjigotrški uspeh 1951. leta izdanega prevoda *Seliškarjeve Bratovščine Sinjega galeba*. Vse navedeno je omogočilo, da so v italijanskih prevodih izšla dela za mlade bralce *Kajetana Koviča, Frana Levstika, Mire Mihelič, Ele Peroci* (pet knjig)*, Josipa Ribičiča, Matije Valjavca ter tri knjige ljudskih pripovedk in pravljic.*[176] Sodelovanje Mladinske knjige je najobsežnejše navezovanje delovnih stikov med slovenskimi in italijanskimi založniki, saj drugi primeri niso privedli do podobnih rezultatov.[177]

Zdi se, da so bile poleg predhodnih referenc pomembne tudi jugoslovanske razmere. Ob eni izmed kampanj za reformo gospodarstva, ko so založbe izgubile položaj "dejavnosti posebnega družbenega pomena", ter ob razširitvi svojih tiskarskih zmogljivosti s takrat enim najsodobnejših tiskarskih strojev za šestbarvni tisk si je Mladinska knjiga pričela prizadevati za lastno "izvozno orientacijo". Nemčiji je prodala paket štiridesetih slikanic, ki pa niso imele posebnega komercialnega uspeha, saj so imele kar

[174] Iz pogovora z Zorko Peršič 18.11.1993.

[175] Prim. poglavje 5.2. o slovenskih pesnikih v samostojnih predstavitvah.

[176] Primerjaj bibliografski dodatek v knjigi Zoltan Jan: Cankar, Kosovel, Zlobec in Ljubka Šorli pri Italijanih, Ljubljana 2001 (Slavistična knjižnica 5). Pravljice za lahko noč Ele Peroci so izšle v dveh knjigah in doživele ponatis, čeprav je prva naklada dosegla 5.000 izvodov.

[177] Sodelovanje je poskušalo vzpostaviti Založništvo tržaškega tiska, ena njegovih naslednic - Založba Devin ter založba Maja, vendar so rezultati zanemarljivi.

štirikrat nižjo ceno kot druge istovrstne knjige, sodelovanje je skušala navezati z Nizozemci, kasneje pa ji je uspelo vzpostaviti stike z vrsto drugih držav, celo z Japonsko.[178] Relativno skromni začetni dosežek je kljub temu privedel do sodelovanja s firenško založnico *Marzocco*, katere večinski lastnik, znani založnik Giunti, si je med prvimi prizadeval navezati poslovne stike z Vzhodom ter je že pred tem izdal omenjene prevode iz slovenske književnosti za mladino. Verjetno so tudi pri tem sodelovali prizadevni posamezni posredniki, vendar se njihove vloge ni dalo zanesljiveje določiti. Vsekakor je izpričan splet vsaj omenjenih treh okoliščin, ki so omogočile tedanji podvig, slutiti pa se da celo možnost njegovega nadaljevanja.

Za navezovanje poslovnih stikov Mladinske knjige je pomembna tudi njena vsakoletna prisotnost na *bolonjskem sejmu mladinske književnosti (Fiera del Libro per Ragazzi),* ki spada med največje tovrstne prireditve.[179] Sprotna poročila v dnevnem tisku o slovenskih vsakoletnih predstavitvah na tem sejmu so v glavnem ugodna in pohvalna, a obenem med vrsticami posredno opozarjajo, da kvaliteta teh izdaj za najmlajše vendarle ni na tako visoki ravni, kot se navadno misli. Slovenske knjige so kljub mnogokratnim kandidaturan prejele komajda kakšno nagrado za grafično opremo ali ilustracije, pa tudi v izbor za razstavo najbolje opremljenih knjig so redko prišle.[180] Prvo pomembnejše priznanje so slovenski ustvarjalci sicer prejeli že 1958. leta, ko je *Ela Peroci* prejela častno listino Mednarodne zveze za mladinsko književnost (International Board on Books for Young People – IBBY), drugič je bila deležna enakega priznanja 1966. leta. Čez štiri leta (1970.), ko je napisala tudi posebno poslanico vsem otrokom sveta, je skupno z ilustratorko *Lidijo Osterc* prejela posebno priznanje te ugledne mednarodne zveze. Častno listino IBBY je prejela leta 2000 za knjigo *Moja dolina*.[181] Oktobra 1994. leta so na 24. kongresu

[178] Stanka Godnič: Na poti knjižnega sodelovanja, Kooperacija v založniškem programu Mladinske knjige, Delo 31.5.1964, št. 147, str. 7; Zorka Peršič: Plodno sodelovanje "Mladinske knjige" z domačimi in tujimi založniki, Komunist 7.5.1965, št. 19, str. 10; Bogomil Gerlanc: Knjigi na pot v svet, Večer 14.3.1969, št. 61, str. 5; Bogomil Gerlanc: Slovenske slikanice prodajamo tudi v Franciji, Dnevnik 9.11.1969, št. 305, str. 10; Slavko Pregl: S knjigo po svetu, VII, Delo 11.6.1987, št. 169, str. 9 (Književni listi). Omenjeno je 17.10.1993 v pogovoru potrdila tudi Kristina Brenk.

[179] Sejem je bil prvič organiziran 1964. leta. Med sodelujočimi je vsako leto na tem pomladanskem sejmu okrog 400 italijanskih in prek 1.000 inozemskih založnikov (leta 1995 je bilo 1441 razstavljavcev, 1996 - 1418 založnikov iz 75 držav, 1997 1.345 razstavljalcev iz 80 držav; 2000 - 1445 razstavljalcev iz 81 držav). Razstavni prostor obsega 21.000 m^2, sejem pa spremlja vrsta vzporednih prireditev - vse od različnih razstav, novinarskih konferenc, srečanj z avtorji, javnega podeljevanja nagrad do strokovnih posvetov. Poleg Mladinske knjige so na sejmu občasno sodelovale tudi nekatere slovenske tiskarne, pa tudi druge založbe (1995 sta sodelovali npr. DZS in Založba Devin), vendar ni podatkov, da bi prispevale k širjenju slovenske knjige v Italiji. Med zanimivejšimi projekti predstavljenimi na bolonjskem sejmu naj omenimo predstavitve nekaterih multimedijskih publikacij ter gostovanje doberdobske šole s slovenskim učnim jezikom v šolskem mestecu, kjer so predstavili lutko Strica Lovreta (Stric Lovre je "osvojil" Bologno, PDk 22.4.1999, št. 94, str. 12). Od srede devetdesetih let najopaznejše knjige z bolognjskega sejma razstavijo tudi v ljubljanskem Pionirskem domu, razstava pa gostuje tudi po različnih krajih v Slovenji.

[180] Marijan Zlobec: Med založniki otroških del zmeraj tudi Slovenci, Delo 9.4.1997, št. 81, str. 14; Marijan Zlobec: Spet slab slovenski vtis, Delo 14.4.1997, št. 85, str. 7; Barbara Hamuš: Podarjajmo zgodbe drug drugemu (ne le aprila in maja), Bologna 1997, Delo 17.4.1997, št. 88, str. 15; Barbara Hamuš: Poleti, moj papirnati avion, Delo 9.4.1997, št. 83, str. 13; MK letos v Bologni, PDk 1.4.1998, št. 76, str. 12; Jože Horvat: Založništvo literature za mlade bralce v vzponu, Delo 4.4.1998, št. 79, str. 8; Jasna Merkù: Začenja se že 34. izvedba tradicionalnega sejma, PDk 9.4.1997, št. 84, str. 18; Marijan Zlobec: Slovenija je najbolj raztresena država, Delo 4.4.2000, št. 79, str. 9.

[181] Ela Peroci: Povestice tik tak, Ljubljana, Mladinska knjiga 1998. Korekturo pomanjkljivih podatkov, ki sem jih objavil v razpravi *Poznavanje slovenske književnosti za mlade bralce v italijanskem prostoru* (Otrok in knjiga 1998, št. 45, str.

Mednarodne zveze za mladinsko književnost ob številnih nagradah uvrstili na "častno listo" pisateljico *Svetlano Makarovič* za delo *Mačja preja*, *Marlenko Stupico* za ilustracije *Grdega račka* ter *Dušana Ogrizka* kot prevajalca *Bele košute Jamesa Thurberta*.[182] Poleg tega je bilo 1996. leta besedilo Borisa A. Novaka izbrano kot poslanica ob mednarodnem dnevu knjig za otroke.[183] Uspešno so sodelovali tudi leta 2000, ko je *Matjaž Schmidt* sodeloval v žiriji za podelitev Andersenove nagrade. Slovenski ustvarjalci, pisateljica *Kristina Brenk*, ilustratorka *Ančka Gonik Godec* in prevajalka *Dušanka Zabukovec* so prejeli častne listine.[184] Podobnih predlogov je bilo še več, vendar doslej še ni privedlo dosti dlje od nominacije oziroma častne listine.

Uspeh Mladinske knjige je torej zanimiv, vendar je *omejen na razmeroma kratko obdobje*, saj je petnajst od šestnajstih knjig izšlo v letih 1965 – 1970. Štiri enote so izdali v sozaložništvu s firenško založbo Marzocco 1965, nato pa po tri z milansko založbo AMZ oziroma Mondadori v letih 1967, 1969 in 1970. Očitno so nastale ovire, saj je slovenska založba najprej zamenjala partnerja, nato pa je sodelovanje zamrlo in se kasneje pojavljalo le še sporadično. Iz razpoložljivega gradiva je težko sklepati o vzrokih, zaradi katerih je prišlo do težav, vsekakor pa so se sledi sodelovanja poznale še kasneje, tudi po zamenjavi urednikov ter upokojitvi *Zorke Peršič*, ki je vodila te stike.

3.2. Književnost za mlade bralce pri narodnostni manjšini

Izdaje slovenskega leposlovja za mlade bralce v italijanščini imajo posebno vlogo tudi v življenju slovenske manjšine, zato so številne namenjene predvsem njej in ne italijanski publiki. Vseeno se tudi v teh primerih pojavljajo, zaenkrat sicer malo upoštevane, možnosti, da se širi poznavanje slovenske književnosti v italijanskem prostoru, čemur je namenjena naša nadaljnja pozornost.

Založništvo tržaškega tiska je druga slovenska založba, ki je namenjala več naporov širjenju poznavanja slovenske književnosti za mladino v Italiji, vendar so rezultati teh prizadevanj neprimerno skromnejši, saj gre poleg avdio kaset v bistvu le za tri knjižne izdaje: za prevod *Levstikovega Martina Krpana, Bambičeve manj znane slikanice Kralj Honolulu ter za Zimsko pravljico Mjute Povasnice*.[185]

45) mi je ljubeznivo sporočil Milan Peroci, za kar se mu lepo zahvaljujem. Prim. tudi Tanja Pogačar: Priznanja ustvarjalcem mladinskih del, Delo 4.10.2000, št. 231, str. 29 (Književni listi).

[182] Tanja Pogačar: Priznanja našim ustvarjalcem, Delo 22.10.1994, št. 246, str. 9; Častna priznanja slovenskim ustvarjalcem za mladino, Knjiga 1994, št. 9/10, ovitek); Tanja Pogačar: Knjige kot most med otroki in odraslimi, Delo 19.9.1996, št. 217, str. 15, (Književni listi); Marijan Zlobec: Slovenija je najbolj raztresena država, Delo 4.4.2000, št. 79, str. 9.

[183] Otroštvo svetlobe in sence, Poslanica za 2. april 1997, Delo 18.4.1996, št. 90, str. 13 (Književni listi)); Tanja Pogačar: Knjige kot most med otroki in odraslimi, Delo 19.9.1996, št. 217, str. 15, (Književni listi); Marijan Zlobec: Slovenija je najbolj raztresena država, Delo 4.4.2000, št. 79, str. 9.

[184] Tanja Pogačar: Priznanja ustvarjalcem mladinskih del, Delo 4.10.2000, št. 231, str. 29 (Književni listi).

[185] Fran Levstik: Martin Krpan, Trst, ZTT 1983; Milko Bambič: Re Honolulu, Trst - Verona, ZTT- Graphic Studio 1990, 63 str.; Mjuta Povasnica [psevdonim, pravo ime avtorja je Paolo Petricig]: Zimska pravljica, Trst, ZTT 1991.

Založništvo je skušalo razširiti dejavnost tudi na to področje v času svojega intenzivnega razvoja od druge polovice sedemdesetih do devetdesetih let. Prizadevanja so povezovali še z drugimi založniškimi akcijami, s katerimi so želeli uresničiti svoje poslanstvo manjšinske kulturne ustanove.

Prva izdaja je bila 1983. vključena v širši *projekt popularizacije Levstikovega Krpana* med mladimi bralci in so jo pripravili istočasno s slovensko in nemško izdajo povesti, z grafično mapo ter posnetkom besedila na stereo in mono avdio kaseti. Poleg tega so ponudili možnost novi obetajoči italijanski prevajalki *Patrizii Raveggi*, ki ji je pomagal Alojz Rebula, lahko pa se je naslonila tudi na predhodne izdaje Krpana, čeprav je v kolofonu založnik navedel, da naj bi bila to prva italijanska izdaja.[186] Knjigotrški uspeh ni dosegel pričakovanj, saj jo je uredništvo Primorskega dnevnika še čez deset let (1993) ponujalo brezplačno naročnikom, ki bi predčasno poravnali naročnino. Zanimivo je tudi, da so pri tem projektu prezrli edini večji doslej znani vpliv slovenskega literarnega dela na italijanskega pisatelja, o čemer je 1980. leta v polemiki z Javorškom pisala Jolka Milič, kot je bilo že omenjeno.

Bambičeva slikanica – napol strip – je ena izmed izdaj Založništva tržaškega tiska, ki je posvečena slikarjevi petinosemdesetletnici in je ostala dokaj neopažena. V obeh primerih se je tako kot ob podobnih prizadevanjih izkazala nemoč slovenske zamejske založbe, da bi prodrla v italijansko knjigotrško mrežo.

* * *

Zanimivejši je italijanski prevod *Zimske pravljice*, ki je 1991. leta istočasno izšla v slovenščini, sardščini ter ladinščini, tako da so se ob tem projektu *združile založbe treh manjšin*.[187] Kasneje, po ukinitvi Založništva tržaškega tiska, se pojavi še nekaj podobnih poskusov tega zanimivega sodelovanja, čeprav na drugačni ravnini. Čez pet let je izšla podobna slikanica istega avtorja *Jubica an Arpit* v nadiškem narečju, knjižni slovenščini, italijanščini in dveh različicah furlanščine.[188] Še pred tem, 1994. leta, je bila na knjižnem sejmu v Bologni posebna razstava književnosti za otroke, ki jo izdajajo založbe manjšin iz Italije. V tedaj izdanem katalogu so bili prvič natančneje zbrani podatki o mladinskih delih v manjšinskih jezikih, načrtovali pa so še simpozij o književnosti za mladino pri manjšinah, ki pa ni bil realiziran. Tedaj je bila razstavljena tudi prva knjižna izdaja slovstva za otroke v terskem narečju *Po*

[186] Delo je bilo pred tem objavljeno v dveh antologijah: Novellieri Slavi, Roma, De Carlo Editore 1946, 914 str. (Enciclopedia della novella); Scrittori jugoslavi. Fiume, EDIT 1956.

[187] Povasnica, Mjuta: Zimska pravljica. Trst, ZTT 1991. Knjiga je izšla istočasno v štirih jezikih: slovenščini, italijanščini, ladinščini (Istitut Cultural Ladin di Vigo di Fassa), sardščini (Papiros di Nuoro). Mjuta Povasnica je psevdonim, pravo ime je Paolo Petricig (Petričič).

[188] Mjuta Povasnica: Jubica an Arpit, ilustr. Luisa Tomasetig, Špeter Slovenov, Študijski center Nadiža 1996. Prim.: Il libro di Luisa, "Jubica an Arpit" in sloveno, friulano ed italiano, Novi Matajur 29.2.1996, št. 8, str. 3; Pavel Petričič: Nova lepa slikanica iz Nadiških dolin, PDk 29.2.1996, št. 48, str. 10.

našin, ki jo je založila občina Bardo. Najpomembnejši organizator razstave je bil *Centro studi Alberto Alberti v Trstu*.[189]

Stiki med založbami manjšin so se pričeli intenzivneje oblikovati po *prvem italijanskem vsedržavnem posvetovanju o književnosti za mladino in otroke*. V Trstu ga je organiziral *Centro studi Alberto Alberti* 1988. leta.[190] Tokrat so osrednjo pozornost posvetili založništvu književnosti za mladino pri narodnih manjšinah v Italiji, ki so se intenzivno odzvale pobudi, tako da so sodelovali predstavniki osemnajstih skupnosti, med katere se je aktivno vključila tudi slovenska. Narodna in študijska knjižnica v Trstu je pripravila eno izmed dveh odmevnih knjižnih razstav mladinskih publikacij, ki jih je slovenska manjšina izdala na ozemlju današnje Furlanije-Julijske krajine. Avtorici *Magda Pavlič Maver* ter *Ksenija Majovski* sta zbrali več kot 300 tovrstnih del, bibliografski popis pa je celo obsežnejši.

S samostojnim referatom je na simpoziju sodelovala *Živa Gruden*.[191] Poleg dejavnosti Založništva tržaškega tiska je predstavila *Študijski center Nadiža*, ki je tedaj imel za seboj že desetletno raznovrstno dejavnost, v kateri so vidno mesto zavzele publikacije, namenjene zbližanju in medsebojnemu spoznavanju slovenskih in italijanskih otrok, obenem pa tudi osveščanju narodno indiferentnih pripadnikov manjšine. Značilna je serija sicer drobnih, le po šestnajst strani obsegajočih knjižic *Pravce iz Benečije*. Prinašajo zapise ljudskih pravljic v narečju in prevode v italijanščino, ki so jih zbrali na natečaju *Moja vas*, na katerega pošiljajo svoje spise otroci. Te knjižice ostajajo namenjene le internim potrebam Beneških Slovencev, na širšem knjižnem trgu pa se niso pojavile in so težko dostopne.[192] S temi izdajami se je Študijski center Nadiža uvrstil med vodilne tovrstne ustanove.[193] Poleg referatov je tudi diskusija na okrogli mizi pokazala, kako pomembna je književnost za mladino in otroke, s katero vse manjšine skušajo v večjezičnem okolju razvijati jezikovno kulturo svojih otrok in okrepiti zavest o nacionalni pripadnosti.

Nacionalna komponenta je ostala stalnica pri delu, ki ga *Centro studi Alberto Alberti* v Trstu spodbuja še z drugimi akcijami, čeprav se pri tem bori s precejšnjimi težavami. Po prvem skupnem natečaju za mladinsko književnost manjšinskih jezikov v Italiji ter izdaji *Zimske pravljice* 1991. leta se je

[189] Mladinski knjižni sejem pozna manjšine, PDk 6.4.1994, št. 92, str. 4; Prvi skupni nastop manjšinskih založb, PDk 8.4.1994, št. 93, str. 11; Marijan Zlobec: Z ignoranco uveljavitve ne bo, Delo 12.4.1994, št. 84, str. 8.

[190] Predstavniki osemnajstih manjšin kritično o mladinski literaturi; PDk 3.12.1988, št. 270, str. 6; Razstava in bibliografija slovenskih publikacij, PDk 4. 12. 1988, št. 271, str. 6; Otrok, jezik in knjiga, Novi Matajur 8.12.1988, št. 45, str. 3; Un libro solo ma in più lingue, Novi Matajur 8.12.1988, št. 45, str. 3. O srečanju, ki je potekalo sredi sedemdesetih let je poročal Marijan Brecelj v Knjižnici 1975, št. 1-4, str. 165-166, vendar na tržaškem posvetu 1988. leta ni bilo omenjeno.

[191] Živa Gruden: Otrok, jezik in knjiga, Novi Matajur 1988, št. 45, str. 3.

[192] Il mendicante avido, zapisala učenka Anna Mattielig, prev. Paola Lucchesi, ilustr. Luisa Tomasetig, Trst, ZTT - Študijski center Nadiža 1992, 16 str.; Il servitore del diavolo, zapisala učenka Mariarosa Bucovaz, prev. Paola Lucchesi, ilustr. Alvaro Petricig, Trst, ZTT - Študijski center Nadiža 1992, 16 str.; Tonino e la ragazza dai piedi rovesciati, zapisal Daniele Crucil, prev. Paola Lucchesi, ilustr. Luisa Tomasetig, Trst, ZTT - Študijski center Nadiža 1992, 16 str.; Gli uomini della grandine, zapisal Igor Cencig, prev. Paola Lucchesi, ilustr. Alvaro Petricig, Trst, ZTT - Študijski center Nadiža 1992, 16 str.

[193] Lingua dell'Infazia e Minoranze, Otroški govor in manjšine, Children Language: the Education of Minorities; Špeter Slovenov, Študijski center Nediža 1996, 490 str. Vsebuje gradivo z mednarodnega kongresa, ki je potekal 1994. leta v Špetru Slovenov.

v širši javnosti malokrat pojavljal, tako da je ponovno zbudil večjo pozornost šele 1994., ko je postal nosilec priprav za skupen nastop manjšinskih založb na bolonjskem sejmu. Nato, 1995. leta, je bila ustanova zadolžena, da pripravi program za mlade bralce v okviru drugega tržaškega knjižnega sejma *Trg Gutenberg*. Zagotovljena je bila tudi slovenska prisotnost, slovenskim ustvarjalcem so omogočili javne nastope, kar se je nadaljevalo tudi naslednja leta.[194] Kasneje so poskrbeli, da so bili na knjižni razstavi v tržaški občinski knjižnici prisotni tudi slovenski založniki in slovenski pisci za mladino.[195] Vztrajno povezovalno spremljanje manjšinskih založb, vzpostavljanje distribucijske mreže in podobna prizadevanja so dala prve rezultate, vendar predvsem zaradi vztrajnosti, ki jo je vložil vodja tržaškega centra *Livio Sossi*, ki je kasneje pripravil obsežno razstavo in objavil deželno bibliografijo mladinske literature, v kateri je upoštevana tudi slovenska ustvarjalnost s tega področja.[196]

Zavest o pomenu mladinske književnosti za vzgojne namene pri oblikovanju nacionalne strpnosti in medsebojnega spoštovanja ostaja živa in se občasno uresničuje na različne načine pri izdajanju književnosti za mlade bralce.[197] Oddelek za sodobne jezike videmske univerze je oktobra 1994. izdal slikanico *Relè in sreča*.[198] Relè, mala miška, ki se zna pogovarjati v devetih jezikih, je glavni junak dela, ki želi na svojevrsten način prispevati k odpravljanju jezikovnih pregrad in obenem spodbuditi med otroki ljubezen do maternega jezika ter spoštovanje do jezika sosedov. Knjigo so izdali s sodelovanjem slovenskega kulturnega društva Studenci in Zveze Slovencev po svetu. Slovesno so jo predstavili v Svetem Lenartu Slovenov ter jo poklonili vsem osnovnošolcem videmske pokrajine, kar je nedvomno spodbudno, opozarja pa na poseben pomen, ki ga v teh primerih dobiva leposlovje za mlade bralce in zahteva dodaten premislek.[199] Podobno pozornost je 1977. leta doživela ilustrirana dvojezična knjižica o Tartiniju *Bronasti violinist*, ki jo je izdala Matična knjižnica Piran in so jo predstavili tudi Trstu ob

[194] Tatjana Dolhar: Sossi: "Veliko mi je bilo do slovenske prisotnosti", 2. Trg Gutenberg, PDk 25.5.1995, št. 138, str. 13; prim. tudi plejado člankov od 26.5. do 5.6.1995 v Primorskem dnevniku. Leta 1996 je na tretji tovrstni prireditvi sodeloval Boris A. Novak, poleg tega pa so počastili petdesetletnico revije Pastirček, ilustratorka Jasna Merkù je vodila delavnico, predstavila se je tudi ilustratorka Vesna Benedetič. Prim. (bip): Vabljiv program tretje izvedbe Trga Gutenberg, PDk 31.5.1996, št. 125, str. 5; -bov-: Pesnik Boris A. Novak v gosteh, PDk 12.6.1996, št. 135, str. 5; Državne knjižnice ne bo na Gutembergovem (sic!) trgu, PDk 19.3.1997, št. 95, str. 5; Tudi slovenska knjiga in beseda, Na pobudo centra "Alberti" in TK, PDk 3.6.1997, št. 131, str. 7; Trg Gutenberg: pozitivna izkušnja za Tržaško knjigarno, PDk 7.6.1997, št. 135, str. 18; Slovenska mladinska literatura, PDk 1.6.1998, št. 130, str. 3; Jutri o slovenski ustvarjalnosti, PDk 12.6.1998, št. 137, str. 5; Trg Gutenberg bo danes slovenski, PDk 13.6.1998, št. 138, str. 4; Pestra ponudba za bralce, ki ne obvladajo slovenščine, PDk 14.6.1998, št. 139, str. 4; Razkrivanje slovenske ustvarjalnosti v Trstu, PDk 16.6.1998, št. 141, str. 7; Vrsta prireditev za razvoj kulture, PDk 29.6.1999, št. 125, str. 7.

[195] Tudi slovenski avtorji mladinske literature, PDk 21.1.2000, št. 17, str. 6; Dvojezična razstava o ljudskih knjižnicah, PDk 29.1.2000, št. 24, str. 7.

[196] Sossi, Livio: Gli scrittori per ragazzi del Friuli-Venezia Giulia, Appunti per una bibliografia, (Pisci za otroke v Furlaniji Julijski krajini. Gradivo za bibliogarfijo), Trst, Centro Alberti 2000, 160 str. Tudi slovenski avtorji mladinske literature, PDK 21.1.2000, št. 17, str. 6; Nada Čok: Livo Sossi zastavil prvo deželno bibliografijo, PDk 13.4.2000, št. 85, str. 11.

[197] Prim.: Lingua dell'Infazia e Minoranze, Otroški govor in manjšine, Children Language: the Education of Minorities, Špeter Slovenov, Študijski center Nediža 1996, 490 str.

[198] Alessandro D'Osualdo: Relè e la fortuna, Videm, Università degli studi di Udine 1994.

[199] Rudi Pavšič: "Relè" odpravlja jezikovne pregrade, PDk 4.10.1994, št. 271, str. 10; "Rele in sreča" v dialektu Rezije, Novi Matajur 5.6.1997, št. 22, str. 3.

sodelovanju že omenjene ustanove *Centro studi Alberto Alberti*, združenja *Lupusinfabula, Kluturnega krožka "Istria"*.[200] Sledila je večjezična izdaja slikanice *Nori bik*, ki jo je pripravila založba *Sanjska knjiga* iz Ljubljane, večjezični izbor iz *Kosovelove otroške poezije* in morda še kakšno delo.[201]

* * *

Oznaka najbolj zanimivih izdaj književnosti za mlade bralce kaže, da manjšinske založbe oziroma ustanove, ki delujejo na narodnostno mešanih območjih, v svoje programe za mladino dosledno vključujejo *literarna dela z nacionalnimi vrednotami*, s katerimi skušajo privzgojiti mlademu bralcu čut za materni jezik, ga narodno ozavestiti ter oblikovati pozitiven odnos do nacionalne kulture. To pa je tudi edina situacija, ko se *književnost za mlade bralce vključuje v hierarhijo nacionalnih vrednot in kulturne identitete*. Sicer pa ostaja književnost za otroke in mladino tudi v okviru pričujoče raziskave anonimna, miljejsko komajda determinirana, ne povezuje se ne z avtorjem ne s specifičnimi vrednotami naroda, ki mu pripada. Prav zato ostaja v veliki meri prezrta tako pri prevajalcih kot pri kritikih, ki se pri spremljanju poznavanja neke književnosti v drugem nacionalnem prostoru ne morejo izogniti tem pojavom. Oddaljena je od možnosti, da bi postala predmet širše kritične obravnave, da bi zbujala večje zanimanje publicistike in da bi služila tudi za afirmacijo književnosti nekega naroda pri sosednjem. Književnost za mlade bralce ostaja v prvi vrsti zanimivo tržno blago in tudi tovrstna slovenska književnost v Italiji ima predvsem takšne knjigotrške značilnosti. V okviru teh njenih lastnosti je mogoče iskati odgovor na vprašanje, zakaj so raziskovalci literarnih stikov posvetili tej zvrsti tako malo pozornosti, kljub temu da je dosegla največji obseg in zelo raznovrstne oblike prodiranja v italijanski prostor. Prevodi te plasti slovenske književnosti so ostali v veliki meri zapisani dnevnemu dogajanju, drugačen položaj si je pridobila le pri narodnih manjšinah.

Na tem mestu tako postane razvidno jedro v uvodu opredeljenega vprašanja. *Književnost za mlade bralce s svojo literarnostjo funkcionira avtonomno, celo zunaj neliterarnega konteksta*. Dosega torej tisto stopnjo, ki si jo želi večina posrednikov, ko hoče, da prevod leposlovnega dela *učinkuje zaradi svoje literarne kvalitete in ne zaradi sekundarnih motivov*. Obenem pa prav zaradi tega izid in *usoda prevoda ne pomenita afirmacije nacionalne književnosti.* Ostaja celo *izven zanimanja raziskovalcev,* ki se največkrat ukvarjajo z uveljavljanjem literature kot sredstvom za nacionalno afirmacijo. Opisana dvojnost ima določen pomen za raziskovanje položaja slovenske književnosti za mlade bralce. Navadno se želi, da

[200] Zlata Jurin, Sandra Kump: Il violinista di bronzo - Bronasti violinist. Piran, Matična knjižnica Piran 1997. Prim.: V torek predstavitev mladinske knjige, PDk 23.5.1997, št. 70, str. 4.

[201] Bizjak, Ivan: Nori bik - Il toro pazzo, ilustr. Rudi Skočir, Ljubljana, Sanjska knjiga 1998; Kosovel, Srečko: Il ragazzino e il sole, prev. Michele Obit; Trst, Revija Galeb - Zadruga Novi Matajur 2000, 84 str. Prim. Slikanica Nori bik Ivana Bizjaka v sedmih jezikih, PDk 19.2.1998, št. 42, str. 8; [Ace Mermolja]: Kosovelove otroške pesmi v štirih jezikih, PDk 17.2.2000, št. 40, str. 11; Kosovel za otroke v štirih jezikih, PDk 25.2.2000, št. 46, str. 10.

bi jo sosednji narod sprejemal kot umetniško sporočilo, ki je enako drugim delom svetovne književnosti, vendar postane takšen cilj nezanimiv, če se izgubijo lastnosti, ki določeno besedno umetnino uvrščajo v nacionalno literaturo. Vprašanje je, ali sta ti dve zahtevi združljivi, saj tega v dosedanjih procesih ni bilo mogoče opaziti.

IV.

SLOVENSKA KNJIŽEVNOST

V ANTOLOGIJAH

Drugi, obsežni del repertoarja slovenske književnosti v italijanskem prostoru predstavljajo *antologije in različni izbori*, ki nadaljujejo starejšo tradicijo tovrstnega posredovanja slovenske književnosti.[202] Samo v obravnavanem obdobju je izšlo več kot dvaindvajset antologij, ki vsebujejo širši

[202] Canti del popolo slavo, I.-II. zv., ur. Giacomo Chiudini, Firenze 1878 (vključuje tudi dve slovenski ljudski pesmi); Il libro dell'amore, I.-III. zv., ur. Marco Antonio Canini, Benetke 1885-1889 (upošteva Prešerna); Canti jugoslavi, ur. Giovanni Kušar, Rocca di San Casciano - Bologna 1910 (v 1. zv. so predstavljeni Prešeren, Gregorčič, Kette); Poeti jugoslavi del Rinascimento, ur. Giovanni Kušar, Trieste 1926 (3. razdelek 2. zv. vsebuje tudi pesmi Prešerna, Gregorčiča, Ketteja); Umberto Urbani: Scrittori Jugoslavi, Zadar 1936 (2. zv. vsebuje eseje o Gregorčiču, Aškercu, Tavčarju, Cankarju, Župančiču, Gradniku, Mešku); Liriche slovene moderne, ur. Luigi Salvini, Ljubljana - Neapelj 1938 (24 slovenskih pesnikov); Antologìa della Lirica Jugoslava Contemporanea, ur. Luigi Salvini, La ruota, Roma 1938 (Župančič, Cankar, Murn, Kosovel); Poeti del mondo, ur. Massimo Spiritini, Milano 1940; Le candide vile, Poesie Jugoslave, ur. Luigi Salvini, Roma 1941 (vključuje Župančiča, Murna, Gradnika, Golio, A. Vodnika, Klopčiča); Piccolo mondo sloveno, ur. Umberto Urbani, Ljubljana 1941; Romanticismo,

ali ožji izbor slovenskega leposlovja in skupno vključujejo okrog stopetdeset pesnikov in deloma pisateljev oziroma prek tisoč različnih literarnih del ali odlomkov.[203] Prevladujejo takšne, ki poleg slovenskih vsebujejo tudi dela iz drugih književnosti, največkrat iz jugoslovanskih ali slovanskih. Poleg tega so posamezni slovenski predstavniki vključeni v širše izbore in različne tematske antologije. Gre torej za *dva tipa antologij*, med katerimi niso najštevilčnejše tiste, ki obsegajo samo slovensko književnost, kajti teh je le šest. Domala petina vseh knjig slovenske književnosti v italijanščini jo predstavlja bralcu v dvojni optiki, ker jo vključuje v izbor leposlovnih del drugih narodov in tako odpira pomembno vprašanje o njeni primerljivosti s svetovno književnostjo. Petkrat se slovenska literatura pojavlja v okviru jugoslovanskih književnosti, kar narekuje premislek, kakšne posledice ima takšno posredovanje za njeno razpoznavnost. Ob obravnavi teh problemskih sklopov je potrebno razčleniti tudi procese sprejemanja, uredniške kriterije ter motivacijo, ki je odločala pri izdajanju antologij slovenske književnosti v italijanščini.

Antologije oziroma izbori, ki podajajo takšen ali drugačen zaokrožen prerez slovenske književnosti, skušajo na najbolj ekonomičen način dopolniti bralčevo razgledanost po slovenski literarni ustvarjalnosti. Nastajanje takšnih del je navadno povezano s prepričanjem, da slovenska književnost v Italiji ni poznana v zadostni meri, zaradi česar je potrebno kar najbolj učinkovito zapolniti informacijsko praznino in s tem pospešiti zanimanje zanjo. V ospredju je prepričanje, da italijanski bralec redko posega po slovenskem leposlovju le zato, ker ga ne pozna in mu ni dostopno. Mnenje je pri večini posrednikov in proučevalcev odmevov slovenske literature v tujini zelo pogosto. To narekuje uredniške kriterije, ki upoštevajo predvsem značilnosti posredovane plasti književnosti in ne naslovnika, njegovih potreb in literarnih nazorov, s čimer se pomembno zmanjšuje možnost, da bi se zbudilo živo zanimanje pri publiki, ki jo ob izidu izbora lahko pritegne nekaj povsem drugega. Ob tem izstopa ugotovitev, da ni izšla nobena antologija s prerezom celotne slovenske književnosti. Le Salvinijev *Sempreverde e rosmarino* podaja pregled celotnega slovenskega pesništva. Vse ostale prinašajo še ožje izbore.

4.1. Pregledna antologija slovenske poezije

Med vsemi antologijami ima *Salvinijeva* antologija *Sempreverde e rosmarino* pomembno mesto.[204] Ker je bilo že v historiatu obravnave opozorjeno na nekatere pomanjkljivosti te antologije ter na

ur. Salvatore De Carlo, Roma 1944 (vključuje Jurčiča).

[203] Miran Košuta: "Tamquam non essent?" Traduzioni italiane di opere letterarie slovene, Metodi e ricerche (Videm) 1992, št. 1, str. 3-29.

[204] Sempreverde e rosmarino, Poeti sloveni moderni, ur. in kom. Luigi Salvini, Roma, Carlo Colombo 1951 (La Bilancia - Antologie di letterature straniere).

zamejenost njenih odmevov v italijanskem prostoru, se na tem mestu postavlja vprašanje, kako je kljub vsemu dosegla tako viden položaj. Deloma je pojav razložljiv z *avtorjevim ugledom*, ki si ga je ustvaril ne le pri Slovencih, pač pa tudi v mednarodnem prostoru, vendar zgolj ta razlog ne pojasnjuje vseh razsežnosti vprašanja.[205] Tudi drugo dejstvo, da je to *edina antologija* v italijanščini, ki podaja celovit pregled slovenske poezije, v Uvodu pa tudi razvoj celotne književnosti (ne samo lirike, kot bi sklepali po naslovu), ne pojasnjuje povsem njenega sedanjega mesta v zgodovini uveljavljanja slovenske književnosti v Italiji, čeprav je že samo zaradi svojega slovesa vplivala na vsebinski koncept vseh kasnejših, ki se danes kažejo predvsem kot njene dopolnitve. Po eni strani je torej očiten njen uspeh in splošno prepričanje, da gre za pomembno posredniško dejanje, po drugi strani pa so jasna znamenja, ki ne opravičujejo takšne ocene. Pojavili so se pomisleki o kvaliteti prevodov z opozorili na vrsto pomenskih napak pri prevajanju besedil in na stvarne napake v komentarjih, problematiziran je bil literarnozgodovinski uvod. Vprašljiva je tudi ustreznost izbora in prilagajanje italijanskim razmeram ter okusu potencialnega bralca. Kljub vsemu naštetemu je antologija obveljala za klasičen in za marsikoga edini uspešen primer posredovanja slovenske književnosti v italijanski prostor. Tako se postavlja vprašanje, kaj odloča, da neko delo obvelja kot reprezentativna predstavitev slovenske književnosti v Italiji. Da bi se pojasnilo to vprašanje, je treba najprej pretehtati značilnosti antologije ter preveriti, ali opravičujejo njeno sedanje mesto v procesih uveljavljanja slovenske književnosti v Italiji.

* * *

Med razlogi, ki bi poleg že omenjenih potrjevali pomen Salvinijeve antologije, so nekateri razpoznavni ob upoštevanju osnovnih literarnozgodovinskih dejstev, med katera nedvomno spadata dolg *historiat njenega nastajanja* in podatek, da je bil dobršen del prevodov, domala v celoti pa drugi del antologije, že objavljen v avtorjevi predvojni različici tega dela, v njegovi knjigi *Liriche slovene moderne*, ki je žela priznanja tedanjih slovenskih recenzentov, v začetku druge svetovne vojne pa je bil del tega izbora ponatisnjen v antologiji jugoslovanske poezije.[206] Tako je bilo težko spreminjati tedanjo navdušeno sodbo, saj gre v bistvu za dopolnitev prejšnjih izdaj.

Pri *predvojnem izboru* se je Salvini naslonil na Vodnikovo antologijo *Sodobna slovenska lirika* iz leta 1934, vendar najnovejših del mlajše generacije ni upošteval. Obšel je avtorje, ki so do tedaj ustvarili manj obsežen opus, zaradi česar so izpadli pomembni slovenski pesniki od Kocbeka in Voduška do Bora,

[205] Salvini, univerzitetni profesor, ki je opravljal tudi visoke državne funkcije, je prevajal in izdal več antologij bolgarske, hrvaške, poljske, ukrajinske, finske, estonske, letonske, madžarske, romunske književnosti. Prim.: Martin Jevnikar: Salvini Luigi, Primorski slovenski biografski leksikon, 13. snopič, Gorica 1987, str. 274-277; Zoltan Jan: Salvini Luigi, Enciklopedija Slovenije, 10. zvezek, Ljubljana 1996; Marija Pirjevec: Tržaški zapisi, Trst, Mladika 1997.

[206] Liriche slovene moderne, Ljubljana - Neapelj 1938; Le candide Vile, Roma 1941. Pri prvi antologiji je sodeloval tudi Silvester Škerlj, osrednji kritik povojne variante dela.

Vipotnika, Udoviča, Minattija. Iz predvojnega izbora je v povojni varianti izvzel Antona Debeljaka ter Janka Glazerja, dodal pa Jožo Lavrenčiča, Iga Grudna, Boža Voduška, Antona Vodnika ter Bogomira Faturja, še vedno pa ni vključil nekaterih pesnikov, brez katerih si danes težko predstavljamo sodobno slovensko poezijo. Tako v njej ne najdemo Kocbeka, ki je do tedaj objavil le eno zbirko, Udoviča, Minattija.[207] Odločitev bi bila zaradi dinamike njihovega uveljavljanja po svoje razumljiva, vendar kaže, da je v tem primeru *prevladal predvsem kriterij* števila knjižnih objav, ki je za Slovence več kot problematičen, za Italijane pa dokaj samoumeven, kot bo mogoče videti tudi pri kasnejši Cronijevi recenziji Zlobčeve antologije *Nuova poesia jugoslava*.[208] Še pomembnejše je, da takšen izbor ni bil presežen vse do danes, kajti Salvinijeva antologija je edina celostna predstavitev slovenske poezije italijanskim bralcem.

V drugem delu Salvinijeve antologije, ki je – kot rečeno – v dobršni meri ponatis predvojne, ne gre le za vpliv Vodnikove, ki je uredniku nedvomno služila kot osnova za oblikovanje izbora, pač pa tudi za odločitev, oblikovati antologijo na podlagi *estetskih meril italijanskega bralca* ter mu omogočiti vpogled v razvojne linije celotne slovenske književnosti in mu pojasniti "*slovensko narodno dušo*". Na podlagi takšnih ureditvenih kriterijev sta v antologijskem delu knjige, ki obsega nekaj manj kot dve tretjini prostora, oblikovani *dve jedri*: Prešeren s prevodi šestindvajsetih pesmi v starejši in Župančič s petindvajsetimi prevodi v novejši slovenski liriki, vendar je le slednji sprejet povsem brez zadržkov. To sta tista vrhova slovenske književnosti, ki sta se tudi Salviniju zdela kvalitetno na evropski ravni ter primerna, da se ju ponudi italijanskemu bralcu. S tem je pravzaprav pristal na ustaljeno predstavo o slovenski književnosti, ki je bila v Sloveniji neproblematična, v Italiji pa vsaj deloma že prisotna. Tako dojemanje zahteva le še vključitev Cankarja, zato Salvini njegovo delo natančneje ilustrira v komentarju, ne pogreša pa ne Kosovela ne Kocbeka in še koga drugega, ki bi v antologijo sodil.

Ureditveni kriteriji kažejo, da je v antologiji podana tradicionalna podoba slovenske poezije, ki ni inovativna in je sprejemljiva tako za italijansko kot za slovensko stran. V obeh okoljih je bila preizkušena in zato kritika ni imela pomislekov o izboru predstavljenih del, čeprav je to vprašanje navadno ključno pri oceni vsake antologije. Njeno dolgotrajno nastajanje, urednikove izkušnje pri urejanju podobnih del drugih narodov ter predhodne objave so nevtralizirale tisto območje, ki je najbolj kritično.

Kljub temu je nekakšna nelagodnost razpoznavna v osrednjih kritikah *Stanka Škerlja, Andreja Budala* ter *Lina Legiše*, ki historiat nastajanja antologije sicer omenjajo, a ga pri analizi in oceni ne

[207] Antologija tako vključuje naslednje ustvarjalce: F. Prešeren, F. Levstik, J. Stritar, S. Gregorčič, A. Aškerc, D. Kette, J. Murn, I. Cankar, O. Župančič, A. Gradnik, S. Sardenko, C. Golar, V. Molè, P. Golia, S. Majcen, F. Albreht, J. Lavrenčič, I. Gruden, T. Seliškar, M. Jarc, A. Vodnik, F. Vodnik, J. Pogačnik, Vida Taufer, S. Kosovel, M. Klopčič, B. Vodušek, B. Fatur, M. Bor, K. Destovnik, F. Kosmač.

[208] Arturo Cronia: Ciril Zlobec ed. - Nuova poesia jugoslava [...], L'Italia che scrive, december 1966. Nuova poesia jugoslava, ur. Ciril Zlobec s sodelovanjem Slavka Mihalića, Aleksandra Spasova, kom. Mitja Mejak, Parma, Guanda S.T.E.B. 1966, 461 str. (Collana Fenice. Nuova serie. Sezione antologie. 12).

upoštevajo.[209] Nastaja vtis, kot da bi se poročevalci bali s temi podatki zmanjšati pomen dela, ali pa so se morda na ta način izognili možnosti, da bi se pričela razprava o Salvinijevem položaju med italijansko okupacijo "Ljubljanske pokrajine", čeprav so izpričani celo primeri, ko je interveniral v korist posameznih sodelavcev Osvobodilne fronte. Med drugim je posredoval v korist Župančičevega sina Marka, ko so ga aretirali, kasneje pa ga je pesnik prosil tudi za zaščito Juša Kozaka in njegovega sina, pa tudi za Franceta Vodnika, Dušana Ludvika, Stanka Kocipra in morda še koga.[210]

Pri iskanju razlogov za ugodno oceno antologije ne gre prezreti še ene razsežnosti historiata njenega nastajanja. Med Salvinijem in številnimi slovenskimi ustvarjalci se je razvijalo sodelovanje na *osebni prijateljski ravni* in zaradi tega je bilo težko ohraniti dosledno objektivnost. Ocenjevalci in ocenjevanec so bili prijatelji, njihove medsebojne vezi so nastajale dolga desetletja, tako kot je zorela tudi obravnavana antologija. Začetek Salvinijevega zanimanja za slovensko književnostjo je sicer nejasen. Verjetno se je z njo srečal že zelo zgodaj. V študentskih letih se je poznal z Enricom Damianijem, ki je proučeval tudi slovensko literaturo in je prijateljeval z Jankom Ježem, s katerim sta skupno pripravila izid marsikaterega knjižnega prevoda v Italiji, po Salvinijevi smrti pa ga je nasledil na rimski univerzi. Druga možnost za Salvinijevo srečanje s slovensko književnostjo bi lahko nastala med njegovim izpopolnjevanjem na Finskem, kjer se je seznanil z Mailo Talvi, ki je med drugim v finščino prevajala Cankarja. Pogovori z njo bi mu lahko nudili priložnost za izmenjavo informacij o Slovencih, čeprav ne smemo pozabiti, da Salvinijevo zanimanje za Slovence in njihovo književnost ni imelo kakšnega izjemnega mesta v njegovem mnogoplastnem ustvarjanju in širokem zanimanju za številne vzhodnoevropske jezike, ki se jih je z lahkoto učil.

Vsekakor je bilo odločilno njegovo znanstvo z *Božidarjem Borkom.* Nastalo je 1937. leta v Neaplju, kamor je ljubljanski publicist prišel s skupino novinarjev na turističnem potovanju ter med drugim obiskal tamkajšnji *Reale istituto superiore orientale* (Višji kraljevi inštitut za vzhodne jezike), kjer je bil predstojnik oddelka za slavistiko Luigi Salvini. V tamkajšnji knjižnici ni bilo niti ene slovenske knjige, in to kljub "*novim odrešenim deželam*" Julijske krajine, ki so po Rapalski pogodbi pripadale Italiji. Čez pol leta je italijanski slavist, univerzitetni profesor, ki je opravljal tudi visoke državne funkcije, obiskal Ljubljano, med tem pa si je že pridobil toliko znanja, da je lahko bral slovensko. Za nastanek njegove antologije je bilo najpomembnejše njegovo bivanje v Ljubljani 1938. leta, ko je tu imel že vrsto znancev.[211] Na poti v Beograd, kamor je potoval kot izredni pooblaščenec zunanjega ministrstva Italije, da ustanovi Inštitut za italijansko kulturo, ga je v slovenski prestolnici zadržala bolezen. Med enotendenskim

[209] Stanko Škerlj: Salvinijeva italijanska antologija slovenskega pesništva, Zimzelen in rožmarin, NS 1952, str. 166-175, 265-272; Andrej Budal: Slovenska antologija v italijanščini, Razgledi 1951, str. 281; Božidar Borko: Italijanski glasovi o slovenski poeziji, NO 1952, str. 382-387; Lino Legiša je 1952. leta objavil več člankov v Slovenskem poročevalcu št. 43, 44, 98.

[210] Rafko Vodeb: Župančičeva pisma Salviniju, Znamenje 1978, št. 4, str. 318-323, (ponatis iz Meddobij 1959, str. 84-88).

okrevanjem v hotelu Union so mu slovenski znanci posojali slovenske knjige. Ker ni skoraj nič spal in ker je z lahkoto osvajal tuje jezike, je pričel v prečutih nočeh prevajati posamezne pesmi ter rezultate pokazal presenečenim slovenskim prijateljem.[212] Tako je že naslednje leto izšla njegova prva antologija slovenske moderne lirike *Liriche slovene moderne*. Poleg *Akademske založbe* je bil sozaložnik tudi *Reale istituto superiore orientale*. Zgovorno je, da so delo, iz katerega je čez dve desetletji nastala nova, popolnejša antologija *Sempreverde e rosmarino*, izdali v Ljubljani. Slovenske knjige so Salviniju pošiljali v zameno ali v dar tudi kasneje, vendar vse kot osebni prijatelji, in mu tako priskrbeli potrebno literaturo. To ga je verjetno vsaj nekoliko spravljalo v zadrego, saj je tudi sam izjavil, kako je ob teh privatnih darovih pogrešal materialno pomoč institucij naroda, katerega književnost je populariziral v Italiji. Tu se pokaže značilna poteza ne le Salvinija, pač pa lastnost vseh tujih posrednikov slovenske književnosti, ki se ne morejo znebiti svoje superiornosti in pričakujejo izjemno priznanje za svoje delo, brezpogojno hvalo ter tudi materialno pomoč. Svoje posredništvo sprejemajo kot posebno uslugo nekemu neznatnemu narodiču in temu sorazmerna so tudi njihova pričakovanja hvaležnosti.[213] Danes je možna ugotovitev, da pomoč slovenskih prijateljev ni bila ravno neznatna, saj je kasneje Rafko Vodeb izjavil, da je pri Salviniju vedno našel vse novejše pesniške zbirke.[214] Navedeno priča, kako krčevito so si posamezni Slovenci – in ne kakšna nacionalna inštitucija – prizadevali, da bi ohranili in krepili vezi z vsakim tujcem, ki se je zanimal za našo književnost in si tudi prizadeval za njeno populariziranje.

* * *

Drugo problemsko območje obsega vprašanje, kako je kljub številnim Salvinijevim znancem v Sloveniji, kljub dolgemu zorenju in kljub ponatisom posameznih prevodov ostalo v njegovi antologiji toliko *napak in pomanjkljivosti*. Zanima nas, kaj se skriva za Škerljevo sodbo, "*da je skoro vsaka pesem omadeževana s težjim ali lažjim pogreškom čisto pomenske narave, ki izhaja iz slabega znanja jezika*", in kaj za obžalovanjem, da si prevajalec ni izbral konzulenta. Ker so se, sodeč po dostopnih podatkih, med njimi razvili zgledni odnosi, ki so temeljili na zaupanju in odkritem sodelovanju, mu pomoči verjetno ne bi odrekel nobeden izmed številnih slovenskih prijateljev, s katerimi je bil v neprestanih stikih in so si

[211] Salvini si je dopisoval z Župančičem, Božidar Borko ga je obiskal v Neaplju in Rimu, kjer je bil tudi Bratko Kreft, dober znanec je bil z Antonom Vodnikom in Francetom Kosmačem, po vojni pa mu je tudi Bogomil Gerlanc pošiljal knjige in revije. Rafko Vodeb se je z njim tako spoprijateljil, da mu je na smrtni postelji podelil poslednje zakramente. Salvini je sodeloval tudi z Damianijem, Urbanijem, Ježem in drugimi posredniki slovenske književnosti v italijanski prostor.

[212] Božidar Borko: Srečanja, Ljubljana 1971, str. 106-112.

[213] Do določene mere je Slovenija vendarle pokazala hvaležnost za njegovo delo. Po njegovi smrti je npr. počastila vdovo in njuna otroka ter jim omogočila počitnice pri nas v protokolarni vili na Bledu, o čemer je poročal TT 10.9.1958, št. 36, str. 5.

[214] France Pibernik: Pride čas, ko se vrneš v kraje svojega otroštva, Kasnejši pogovor, Delo 23.3.1995, št. 68, str. 9, 11 (Književni listi).

osebno prizadevali za pomoč pri njegovem delu, mu pošiljali gradivo, mu svetovali, ga spodbujali. Očitno so mu vsaj v prvem obdobju, verjetno pa tudi kasneje, omogočili izid publikacij v italijanščini, jih v javnih ocenah naklonjeno ter pozorno sprejeli, pisali pa so bolj tehtno kot Italijani.

Antologija zahteva skrbno oceno prav zaradi predhodnih Salvinijevih objav in kasnejših ponatisov v različnih italijanskih revijah.[215] Njegovi izdelki so vplivali na to, katera in kako prevedena dela je brala italijanska publika, ko je slovenska kritika zamudila priložnost za pravočasna opozorila na pomanjkljivosti prevodov in možnost, da bi jih korigirala. Šele Škerljeva temeljita in – kot rečeno – vljudna kritika je namreč odkrila množico napak pri samem razumevanju vsebine posameznih del. Prevajalec preprosto ni razumel določenih besed, zamenjal jih je s sozvočnicami oziroma zvočno podobnimi besedami drugih slovanskih jezikov (*blažen* – prevede v *blazen*, besedo *v svetlem* – prestavi *v svetem*) ali pa jih je napačno prevedel zaradi kontaminacije s srbohrvaščino (*stol* prevaja kot *mizo*, *svetec* je zanj *svečenik*, *dvanajst* postane *dvajset* itd.). Ker bi nas analiza vseh prevedenih pesmi odvedla predaleč, povzemamo za ilustracijo le nekaj posameznih mest, kjer so semantična odstopanja še posebno izrazita, tako da spreminjajo pomen in vsebino pesniškega dela. Že pri prevajanju Prešernovega mota k Poezijam namesto *sperare* in *temere* za Prešernov "*upal in se bal*" uporablja prevajalec izraza *credere* (verovati) in *dubitare* (dvomiti), tako da dobimo prevod: "*A lungo credetti e dubitai a lungo*; / *addio alla speranza dissi ed al timore*; / *ma triste è il cuore e mai più felice*, / *di nuovo il timore bramo e la speranza*." Pri prestavljanju pesmi *Pod oknom* ni razumel verza "*K oknu pridi, drug ne vidi ko nebeške zvezdice*", ki se v prevodu glasi "*Se al balcon tu t'affacci miri sol le stelle in ciel*," kar bi pomenilo "*Če se na balkonu pokažeš, si ogleduješ (gledaš) le zvezde na nebu*". V *Turjaški Rozamundi* je slovensko besedo *spremiti* razumel kot srbohrvaško enakozvočnico in jo prevedel v *preparare* (kar pomeni *pripraviti*) in ne s primernejšo besedo *accompagnare*. V prvem sonetu *Sonetnega venca* je besedo *péti* (cantare) prevedel kot vrstilni števnik *pêti* in nastal je prevod "*tre volte per cinque il magistrale*". V drugi kitici *tretjega*

[215] Izbor ponatisov posameznih prevodov: *Scrittori stranieri*, Milano, Trevisini 1947, (trije Salvinijevi prevodi); *Orfeo*, Il tresore della lirica universale interpretata in versi italiani, Firenze, Sansoni 1949, (več ponatisov, trinajst Salvinijevih prevodov); *Scrittori jugoslavi*, Fiume, EDIT 1956, (enajst Salvinijevih prevodov); Bruno Meriggi*: Storia della letteratura slovena con un profilo della letteratura serbolusaziana*, Milano, Nuova Accademia Editrice 1961, (dvajset Salvinijevih prevodov); Bruno Meriggi: *Le letterature della Jugoslavia*, Firenze, G. C. Sansoni - Milano, Accademia - Sansoni 1970 (večkrat citira Salvinija). Dobršen del prevodov je Salvini uporabil tudi v svojih tematskih revijalnih objavah prevodov "jugoslovanske književnosti", v katerih pa ostaja nejasna razmejitev med posameznimi nacionalnimi literaturami: Antologia della lirica jugoslava contemporanea, La Ruota (Rim) 1938, št. 3/4; Letteratura e poesia dei Jugoslavi, Rassegna italiana politica, letteraria e artistica (Rim) junij 1938, str. 442-456. Izbor prevodov Župančičeve poezije mu je uspelo objaviti tudi v magazinu z izredno visoko naklado, v reviji Epoca, v kateri so izšle pesmi: V teh težkih dneh, Marica, Melanhonija, Barčica, Vsa tenka, vsa mirna (Epoca 21.3.1965).

V enciklopediji Bompiani, Dizionario letterario delle opere e dei personaggi di tutti i tempi e di tutte le letterature, Zv. I-VII, Milano 1947-49, je prispeval članek o Cankarjevem Mojem življenju, k sodelovanju pa je pritegnil tudi Andreja Budala ter Umberta Urbanija, ki sta prispevala članke o Valentinu Vodniku, Francetu Prešernu, Franu Levstiku, Antonu Aškercu, Simonu Gregorčiču, Simonu Jenku, Josipu Jurčiču, Janku Kersniku, Ivanu Tavčarju, Dragotinu Ketteju, Ivanu Cankarju, Franu Maslju-Podlimbarskem, Srečku Kosovelu in Ivanu Prijatelju. Prvi osnutek spremnega eseja je objavil v brescianski reviji Humanitas 1946., št. 11, str. 1149-1155, poleg tega pa tudi v prispevku Letterature jugoslave, Rassegna di cultura e vita scolastica, 31.3.1952, št.3, 30.4.1952, št. 4.

soneta je Prešernovo besedo *das'* (dasi) prevedel kot *oggi* (danes) namesto *sebbene*. V *Sili spomina* izraz *plašen* zamenja z *ardente* (goreč), tako da verz "*iščeš okoli s plašnimi očmi*" postane "*con ardenti pupille mi ricerchi*". Pri Levstikovi pesmi *Njena družba* je izpadla ena kitica, *brezno* v *Ubežnem kralju* je zamenjal z *brezo*, *stol kraljevi* pa s *kraljevo mizo* zaradi srbohrvaške enakozvočnice. V Molètovi pesmi *Lazar* je besedo *blažen* zamenjal z *blazen*. Pri pesmi Silvina Sardenka *Pesem rimske dece* ni razbral plurala v naslovu in tako je nastal prevod z naslovom Pesem rimske deklice. V Gradnikovi pesmi *Dvogovor* je *prst* **(***terra***)** prevedena z besedo *cuore* (srce).[216] Tudi na marsikaterem drugem mestu je izpadel kakšen verz, ponekod pogrešamo cele kitice, kot npr. v Kettejevi *Zimski romanci*, Župančičevi *Kaj nisi to ti, o batjuška moj*? Tudi v *Dumi* manjkata dve kitici in en verz, kljub temu pa so prevod nekateri kritiki hvalili in Salvini ga je kar nekajkrat objavil.

Delno pojasnilo za nemoč njegovih slovenskih prijateljev pri izboljševanju njegovega prevajanja najdemo v Salvinijevi načelni izjavi, podani ob neki drugi priliki. *Za prevajalca zahteva veliko svobodo*. Največ mu pomenijo notranje sestavine leposlovnega dela, zaradi katerih žrtvuje rimo in verjetno tudi določene pomenske nianse besedila. Želi ohraniti predvsem osnovni *"ton, ki se zdi tako bistven element poezije*".[217] Tako opredeljeno pojmovanje prevajanja je osvobojeno tesnih vezi z originalom, vendar se je Salvini trudil, da bi posnemal slovenski verz tako v ritmu kot v številu akcentskih mest, in kjer se je dalo, je uporabljal ustrezno italijansko obliko verza. Zelo pogosto je žrtvoval rime, ki po njegovem mnenju v italijanski poeziji po Leopardiju izginjajo. Vsa ta stališča opozarjajo, da je njegovo razumevanje prevajalčeve svobode bistveno širše, kot ga navadno priznava slovenska literarna veda, vendar kljub temu ni naletelo na ostrejše nasprotovanje, ki bi ga pričakovali tudi zato, ker v številnih primerih odstopanje vendarle ni opravičljivo s prevajalčevo svobodo pri interpretaciji originala. Kljub opozorilom na številne napake in kljub razlikam v pojmovanju prevajanja so slovenski kritiki ohranili pozitivno sodbo o njegovem delu še vse do danes: "*Lahko trdimo, da so Salvinijevi prevodi če že ne idealni, vsaj dovolj solidni in zato uspeli. Ti prevodi predstavljajo posrečeno simbiozo med dovolj natančnim prevajanjem, seveda z izjemami, in delno resničnim poustvarjanjem. Salvini se v pretežni večini prevodov zvesto drži predloge, upošteva pa posebnosti svojega jezika*."[218]

* * *

[216] Stanko Škerlj: Salvinijeva italijanska antologija slovenskega pesništva, Zimzelen in rožmarin, NS 1952, str. 166-175, 265-272.

[217] "Abbiamo preferito conservare il ritmo sacrificando la rima; e abbiamo cercato di mantenere il 'tono', che della poesia sembra così essenziale elemento." Luigi Salvini: Poeti Croati moderni, Milano 1942, str. 6.

[218] Marijan Brecelj: Oton Župančič v italijanskih prevodih; v zborniku Oton Župančič v prevodih, Koper 1980, str. 60.

Podobno vprašljiv je tudi skoraj osemdeset strani dolg *Uvod* v antologijo, ki je še danes eden najobsežnejših pregledov celotnega razvoja slovenske literature v italijanščini, kot smo videli v poglavju o historiatu raziskave. Kljub temu pa ni mogoče prezreti *strokovnega interesa*, ki je izpričan že ob izidu antologije in je ostajal živ tudi v kasnejših letih, saj knjigo omenjajo vsi temeljni slovenistični priročniki ter vse obravnave odmevov slovenske književnosti v Italiji.[219] To je odločilno tudi za sedanje mesto tega dela, ki je postalo in v veliki meri ostalo vademekum vsakemu italijanskemu študentu slovenistike. *Antologija je postala najbolj razširjen priročnik* za spoznavanje slovenske književnosti, kljub temu da želi predstaviti le liriko. Svoje mesto si je pridobila zaradi *primernosti svojega obsega, preglednosti in informativne vrednosti*. V ne preveč dragi izdaji ponuja na enem mestu širok in dovolj reprezentativen izbor prevodov lirike, podaja prerez zgodovine Slovencev in razvoja njihove literature, vsebuje najnujnejše podatke o osrednjih avtorjih ter navaja izčrpen bibliografski pregled osnovne literature za poglabljanje znanja. Vse pomanjkljivosti in napake so seveda ostale, pa tudi povzetek razvoja slovenske literature je ostal na tisti točki, ki ga je le-ta dosegla pravzaprav že pred drugo svetovno vojno, ker obravnavana varianta s tega vidika ni bistveno izpopolnjena, kasneje pa ni prišlo do nove izdaje.

* * *

Prizanesljiv odnos sicer natančnih slovenskih kritikov do antologije je morda nastal tudi zaradi njene *odmevnosti v italijanskem prostoru*, ki jo je Salvini dosegel kljub velikim težavam. Imel jih je že z založnikom svoje antologije, saj je antologija čakala na izid domala dve leti, kot se vidi iz njegovih pisem.[220] Izšla je v napetem obdobju hladne vojne, ko odnosi med državama še niso bili urejeni in so jih obremenjevali številni problemi, tržaška kriza zaradi Svobodnega tržaškega ozemlja in drugih odprtih vprašanj državnih meja, ko odnosi med državama z "*različno družbeno ureditvijo*" še niso bili normalizirani. Vseeno se je Salviniju posrečilo, da je knjiga prodrla v *vsedržavno knjigotrško mrežo*, tako da je bila dostopna v vidnejših knjigarnah velikih italijanskih mest, kar je uspelo malokateremu slovenskemu delu. Kot sodelavec italijanskih šolskih oblasti je dosegel, da je izšla pri dokaj ugledni

[219] Salvinijevo delo med drugim upoštevajo: Enrico Damiani: Cultura slovena in Italia, SR 1950, str. 485-464; Giovanni Maver: La slavistica in Italia, Scuola e cultura nel mondo 1957, str. 235; Arturo Cronia: La conoscenza del mondo slavo in Italia, Padova 1958; Andrej Budal: O slovenistiki v Italiji po drugi svetovni vojni, SR 1961/62, 1-4, 267-275; Bruno Meriggi: Storia della letteratura slovena con un profilo della letteratura serbolusaziana, Milano 1961; Janko Jež: Italijansko-slovenski kulturni stiki skozi stoletja, PDk, 3.3.1968-20.10.1968, št. 54-242; Bruno Meriggi: Le letterature della Jugoslavia, Firenze, - Milano, 1970; Marija Pirjevec: Saggi sulla letteratura slovena dal XVII° al XX° secolo, Trst 1983; Miran Košuta: Soočanja, Bioi paralleloi, Sd 1989, str. 161-172; Miran Košuta: Krpanova sol, Slovensko-italijanski in obratni literarni odnosi; Jezik in književnost II/1991 str. 33-52; Marija Pirjevec: Slovenistika v Italiji (1921-1951), SR 1990, str. 221-232; Sergio Bonazza: Bilancio della slovenistica italiana, (1940-1990), Videm 1991, tipkopis; Miran Košuta: "Tamquam non essent?" Traduzioni italiane di opere letterarie slovene, Metodi e ricerche (Videm) 1992, št. 1, str. 3-29; Robert Petaros: Italijanska slovenistika, KolGMD 1992, str. 100-103.

[220] V pismu Bogomilu Gerlancu z dne 7.3.1950 potoži, da njegova antologija "mirno spi pri založniku". (Pismo hrani NUK, MS 5/77.) Prim. tudi članek Slovenci v italijanski luči, Soča 2.7.1949, št. 80, str. 4.

rimski založbi in da je bila vključena v knjižno zbirko pomožnih učbenikov *La Bilancia - Antologie di letterature straniere*. Značilno se zdi, da so slovenski recenzenti opustili relevanten podatek, da je antologija izšla v zbirki, ki je bila *namenjena dijakom kot pomožno berilo*, čeprav to omenja tudi Salvini sam v svoji korespondenci s slovenskimi publicisti, recenzenti pa kot da bi se bali zmanjšati njen pomen, čeprav je morda prav zaradi te umestitve kasneje postala priročnik vsem italijanskim študentom slovenščine.[221] V skrbi, da ne bi zasenčili pomena antologije, so zamolčali prav tisto okoliščino, ki ji je zagotovila sedanje mesto v procesih uveljavljanja slovenske književnosti v italijanskem prostoru.

Pretiran poudarek je v slovenskih poročilih dobilo tudi dejstvo, da so o antologiji *poročali različni italijanski časopisi* in nekatere strokovne revije s področja šolstva, kar je avtor dosegel s pomočjo svojih prijateljskih vezi. Ostalo je prezrto, da med poročevalci prevladujejo nekatera imena urednikovih osebnih prijateljev, kar postavlja odmevnost antologije v italijanskem prostoru v povsem drugačen položaj, kot so ga hoteli videti v Sloveniji.[222] Enaka je logika ocen, ki so obravnavale, kar so Italijani sami pisali o tem izboru slovenske poezije. *Božidar Borko* je o antologiji, ki jo je uredil njegov dolgoletni znanec, pisal večkrat.[223] Njegovo razpravljanje o italijanskih odmevih, ki jih je delno zbral sam, delno mu jih je posredoval *Škerlj*, deloma pa *Salvini*, kaže, da je obvladal celotno problematiko in je ohranil gradivo, ki bi bilo sicer izgubljeno v oceanu italijanske periodike.[224] Vseeno gre tudi v tem primeru za povzetke posameznih člankov brez razmisleka o splošnih značilnostih. Razpon nereflektiranih ugotovitev sega do dejstva, da najbolj množični italijanski mediji o antologiji molčijo ali se zadovoljijo s skopim notiranjem, medtem ko zavzemajo osrednje mesto med italijanskimi recenzijami strokovne revije s področja šolstva, kar seveda ni naključno, saj je bil Luigi Salvini dve desetletji nadzornik za pouk jezikov pri ministrstvu za šolstvo, antologija pa je izšla v zbirki pomožnih učbenikov. Kvaliteta in kvantiteta poročil o Salvinijevi antologiji *Sempreverde e rosmarino* ne dopušča sklepanja, da gre za posebno uspešen prodor slovenske poezije v italijanski prostor, toda tega noben Slovenec ni konstatiral.

[221] Prim. pismo Luigija Salvinija Božidarju Borku z dne 2.10.1951. Hrani NUK, MS 1171/IV, Salvini.

[222] Italijanske recenzije Salvinijeve antologije: Enrico Damiani: Poeti stranieri, Nuova Antologia, avgust 1951; Wolfango Giusti, Giornale d'Italia 26.4.1951; Umberto Urbani: Sempreverde e rosmarino, Poeti sloveni moderni, Corriere di Trieste 10.3.1951; Bartolomeo Bartoli, Rivista Latina, avgust-september 1951; Carlo Picchino: Poesia ignota alle soglie d'Italia, La Fiera letteraria 25.2.1951; Giovanni Picchini, Anteprima, februar-marec 1951; Margherita Marcucci: Recensione di Sempreverde e rosmarino, Bollettino di Legislazione scolastica comparata 1951; Guglielmo Cascino, Technica dell'insegnare junij-julij 1951; anon., Rassegna di Cultura e Vita scolastica 1951; Cesare Pesce, Corriere di Roma 22.3.1951; Cesare Pesce, La Voce repubblicana 19.2.1952; Mario Picchi, Il Momento 7.3.1951; Giovanni Picchini, Popolo di Roma 1.6.1951; anon. La Gazzetta del Popolo 2.2.1951; anon. Il Giornale del Turismo 21.2.1951; Gianni Barrella, Libertà d'Italia 14.1.1951.

[223] Poleg že omenjenih revijalnih objav primerjaj tudi njegova članka v Slovenskem poročevalcu 11.5.1951 (št.109) ter 8.7.1951 (št.166).

[224] Prim. pismo Luigija Salvinija Božidarju Borku z dne 10.12.1951. Hrani NUK, MS 1171/IV, Salvini.

Razpon nepoglobljenih razmišljanj torej sega do dejstva, da najbolj množični italijanski mediji o antologiji molčijo ali se zadovoljijo kvečjemu s skopim notiranjem, medtem ko zavzemajo osrednje mesto italijanske strokovne revije s področja šolstva.[225] Istočasno ni mogoče obiti dejstva, da je ob številnih recenzijah v slovenski periodiki (med njimi so vsaj tri na ravni kritične študije) izšlo v neprimerno številčnejšem italijanskem časopisju komajda šestnajst poročil osmih avtorjev. Med njimi srečamo poleg znanih italijanskih slavistov, ki so o delu poročali zaradi strokovnega interesa ali poklicnega sodelovanja z urednikom (*Enrico Damiani, Wolfango Giusti, Umberto Urbani*), predvsem njegove prijatelje in znance, ki so delovali na šolskem področju (*Margherita Marcucci, Guglielmo Cascino, Carlo Picchino*). Komajda kakšen odmev se lahko zabeleži v splošnih kulturnih revijah ter osrednjih časopisih, saj sta znani le dve takšni poročili v dnevnikih *Giornale d'Italia* ter *Corriere di Roma*. Salvinijeva antologije je resda delo, o katerem je izšlo *največ italijanskih člankov*, vendar jih je treba presojati v *kontekstu odzivnosti italijanskega prostora*, ne le v luči skromnega zanimanja, ki ga navadno zbujajo prevodi slovenskih del. V takšni perspektivi se ne pokaže le nezanimanje Italijanov za najbolj odmevno slovensko knjigo pri njih, pač pa praznina ob vseh delih.

Prav tako je vprašljiva *strokovna vrednost vseh teh člankov.* Po svojih značilnih skupnih lastnostih nikakor ne presegajo ravni poročil.[226] Svoje analize opirajo zgolj na gradivo, obravnavano v Salvinijevi antologiji in ne pokažejo samostojnih pogledov ali suverenega obvladovanja problematike, o kateri poročajo. Poudarjajo, kako neznana je književnost sosednjega naroda v Italiji, opozarjajo na pristnost umetniške izpovedi, hvalijo prevode, čeprav niti en pisec ni znal slovensko, kar pa za Italijane ni pomembno, ne v tem ne v drugih primerih. Carlo Picchino npr. utemeljuje hvalo prevodov na podlagi spekulativne dedukcije: prevodi so gotovo zvesti izvirnikom, sicer bi se "*razblinil njihov parfum*", kot piše. Poleg tega italijanski kritiki poudarjajo predvsem *paralele in vplive italijanske književnosti na slovensko*. Omenja jih tudi Salvini sam, vendar so v teh kompilacijah pretirani do tiste mere, da ne vzdržijo več kritike, kot so opozorili tudi slovenski recenzenti.[227] Salvini je bil pozoren tudi do slovenske književnosti, ki je povezana z italijanskim prostorom, saj je predstavil tovrstna dela Silvina Sardenka, Dragotina Ketteja, Vojeslava Molèta pa tudi pisatelje, ki so bili rojeni znotraj rapalskih meja Italije (Kosovel, Gradnik, Gruden). Kljub temu v italijanskih recenzijah ni omenjena slovenska manjšina v Italiji ter njena kultura, kar postavlja zapisane fraze o zbliževanjih med narodi v dvomljivo luč. Na to dejstvo in na molk v Trstu je opozoril *Umberto Urbani*, ki je v projugoslovanskem časopisu *Corriere di Trieste* zapisal, da je bil sprejem antologije 1938., kljub fašizmu, povsem drugačen kot v letih nerešenega

[225] Martin Jevnikar: Salvini Luigi, Primorski slovenski biografski leksikon, 13. snopič, Gorica 1987, str. 274-277.

[226] Povzetke je objavil Božidar Borko v prispevku Italijanski glasovi o slovenski poeziji, NO 1952, str. 382-387. Primerjaj tudi poglavje o historiatu pričujoče raziskave.

[227] Božidar Borko: Italijanski glasovi o slovenski poeziji, NO 1952, str. 382-387.

tržaškega vprašanja.[228] V večini poročil gre torej za dokaj klišejsko, včasih tendenciozno in potrebam dnevne politike prilagojeno, navadno tudi površinsko poročanje, ki se ne more primerjati z že omenjenimi slovenskimi analitično poglobljenimi kritikami ter kasnejšimi analizami v preglednih študijah o slovenistiki v Italiji. Razmeroma številni italijanski odmevi torej nikakor ne potrjujejo teze o posebni uspešnosti antologije pri italijanski publiki in kritiki.

* * *

Če obravnavane pojave strnemo v odgovor na izhodiščno vprašanje, je treba ugotoviti, da edina italijanska antologija, ki podaja zaokroženo podobo slovenske poezije, vključuje tudi najobsežnejši pregled razvoja slovenske literature, ki ga je avtor kasneje ilustriral tudi s prevodi nekaterih leposlovnih zgledov. Danes je sicer že presežena v nekaterih temeljnih razsežnostih – tako glede samega izbora kot pri interpretaciji razvoja literature, vendar kljub vsem ugotovljenim napakam in pomanjkljivostim velja za najboljšo antologijo slovenske poezije v italijanščini. Še vedno jo uporablja vsak italijanski študent slovenistike, ker drugih priročnikov, še manj pa boljših, pač ni na razpolago. Ne glede na to, da Slavinijevo delo danes kroži tudi v številnih kseroks kopijah, ni nastala nobena nova pregledna antologija slovenske poezije, in prav tako ne antologija celotne slovenske književnosti. Zdi se, kot da bi bila temeljna naloga, ponuditi zaokrožen in reprezentativen pregled slovenske poezije, enkrat za vselej izpolnjena

Mogoče je zaznati še dodaten pomen Salvinijevega antologije. V svoji karieri je bil večinoma prisiljen pisati o "*jugoslovanski književnosti*", tako da je bila razmejitev med posameznimi nacionalnimi literaturami te države marsikdaj nejasna. Imel je očitne težave pri posredovanju slovenske književnosti v italijanski prostor, ki ni ločeval niti med posameznimi slovanskimi narodi, kaj šele med narodi sosednje države, zaradi česar so založniki dajali prednost jugoslovanskim in slovanskim antologijam. Salviniju je vendarle uspelo preseči te zahteve založnikov, medtem ko so se jim kasnejši uredniki morali ukloniti, tako da v antologijah največkrat predstavljajo jugoslovanske književnosti, saj izide zadnja te vrste celo po razpadu države. S tem je bledela razpoznavnost slovenske literature in se zoževala možnost za njeno poznavanje v italijanskem prostoru, čemur bo potrebno nameniti potrebno pozornost pri obravnavi antologij jugoslovanskih književnosti.

4.2. Tematsko zasnovane antologije slovenske književnosti

[228] Umberto Urbani: Sempreverde e rosmarino, Il Corriere di Trieste 10.3.1951, št.1746, str.3.

Antologije, ki v samostojnih knjigah predstavljajo samo slovensko književnost, so tematski izbori slovenskih leposlovnih del na podlagi zvrstnih, časovnih in krajevnih ureditvenih kriterijev, ki odločajo pri oblikovanju posameznih antologij, nobena pa ne podaja širšega pregleda celotne slovenske književnosti.[229] Na nek način, včasih tudi ne zavestno, vsaka s svojega vidika dopolnjuje Salvinijev *Sempreverde e rosmarino*, ki je pri posrednikih očitno obveljala kot dokončno in za vselej izpolnjena naloga, podati pregled celotne slovenske poezije. Razen Calvia in Bressana ni nihče jasneje pokazal ambicije, da bi podal pregled celotne slovenske književnosti ali vsaj tako širok izsek, ki bi bil primerljiv s Salvinijevim. Tako antologije prinašajo izbor trinajstih sodobnih slovenskih lirikov, slovensko dramatiko, slovenske tržaške pesnike, rezijske in beneškoslovenske avtorje, ljudske pravljice, prispevek o razvoju slovenske književnosti v Trstu, izbor najnovejše slovenske ustvarjalnosti. Zajemajo torej tiste plasti, ki jih Salvini ni mogel upoštevati. Kljub njihovi številčnosti italijanski bralec še vedno nima na razpolago celovitega in reprezentativnega pregleda slovenske književnosti.

Ob njih se pojavlja paleta vprašanj, ki presegajo zgolj njihove ozke enkratne značilnosti in zahtevajo razmislek o širših problemih, povezanih s poznavanjem slovenske književnosti v Italiji. Med te uvrščamo literarnozgodovinske determinante in značilnosti italijanskega kulturnega prostora, delovanje knjižnega trga ter druge vzvode, ki prispevajo k vključitvi nekega literarnega dela v kolektivni spomin določenega okolja. Ta položaj se po spoznanjih sociologije literature oblikuje z odmevi v najbolj množičnih sredstvih javnega obveščanja, z odzivnostjo literarne kritike in publike.[230] Pri presoji odmevnosti je treba upoštevati tudi šolski sistem in njegovo vlogo pri oblikovanju pojmovanja svetovne literature, kar je mogoče pojasniti ob obravnavanju priročnika Jožeta Pirjevca *Introduzione alla storia culturale e politica slovena a Trieste nel '900*. Antologija slovenske dramatike *Il teatro sloveno* odpira pot do presoje gledališkega življenja, ki ima v Italiji drugačno podobo kot v Sloveniji. Revijalne objave posameznih izborov ustvarjajo možnosti za sodelovanje posrednikov slovenske književnosti v Italijo, zato je treba upoštevati tudi to pot, ki se pokaže v značilnih oblikah ob delu Jolke Milič ter njenih antologijah *13 poeti sloveni contemporanei*, *Piccola antologia della poesia slovena a Trieste* in *Tja in nazaj– Andata*

[229] Le livre slovène XI/1962, št. 3/4; 13 /Tredici/ poeti sloveni contemporanei, ur. Jolka Milič, prev. Jolka Milič, Maribor, Obzorja - Trst, ZTT 1973; Il teatro sloveno, ur. Josip Tavčar, Furio Bordon, Venezia - Padova, Marsilio Editori 1975; Gli animali dello zodiaco ed altre novelle, prev. Franc Dakskobler, Padova, Messaggero 1979; Introduzione alla storia culturale e politica slovena a Trieste nel'900, ur. Jože Pirjevec, Trieste, Provincia di Trieste 1983; Piccola antologia della poesia slovena a Trieste, ur. Jolka Milič, prev. Jolka Milič, Most, (Trst) 1983, št. 65-66; Autori resiani, Rezia, Rezia, a ti šćale dobre, Udine, Grillo 1984; Voci dalla sala d'aspetto - Glasovi iz čakalnice, ur. Michele Obit, prev. različni, ilustr. Giorgio Vazza. Čedad, Lipa 1996; Tja in nazaj – Andata e ritorno; prev. in ur. Jolka Milič, Sežana, Žbica 2000. Primerjaj bibliografski dodatek v knjigi Zoltan Jan: Cankar, Kosovel, Zlobec in Ljubka Šorli pri Italijanih, Ljubljana 2001 (Slavistična knjižnica 5).

[230] Robert Escarpit: Sociologija književnosti, Zagreb, Matica hrvatska 1970; Dimitrij Rupel: Literarna sociologija, Ljubljana, SAZU 1982 (Literarni leksikon); Sociologija, Zbornik, Zagreb, Naprijed 1966; Umberto Eco: Kultura, informacija, komunikacija, Beograd, Nolit 1973.

e ritorno. Analiza navedenih problemskih sklopov, ki se odpirajo ob posameznih antologijah, bi morala privesti do spoznanja temeljnih značilnosti sprejemanja slovenske književnosti v italijanskem prostoru.

Opredelitev raziskovalnih ciljev zahteva obravnavo še ene izstopajoče značilnosti: kar pet od sedmih antologij slovenske književnosti v italijanščini ima jasno razpoznavno ambicijo, da skušajo informirati bralca o literarni ustvarjalnosti Slovencev v Italiji, na življenjski prostor manjšine pa so vezane tudi z drugimi razsežnostmi. Najprej je izšla predstavitev zamejske slovenske književnosti kot posebna tematska številka revije *Le livre slovène*. Kmalu po izidu antologije najnovejše slovenske poezije *13 poeti sloveni contemporanei* je *Jolka Milič* v zamejski dvojezični reviji *Most* ponudila še delo *Piccola antologia della poesia slovena a Trieste,* ki predstavlja v Trstu nastajajočo slovensko poezijo. V antologijskem delu svojega priročnika *Introduzione alla storia culturale e politica slovena a Trieste nel '900* – namenjen je italijanskim srednješolcem tržaške pokrajine – je *Jože Pirjevec* predstavil najpomembnejša slovenska literarna dela, ki se vežejo na Trst. Ob zaključevanju pričujočega dela se je po daljšem presledku pojavila nova antologija prevodov slovenskega pesništva v italijanščino *Tja in nazaj – Andata e ritorno*, ki jo je pripravila Jolka Milič in je v sodelovanju z Združenjem književnikov Primorske izšla pri sežanski založbi Žbica.[231] Poleg tega spada sem še nekaj del literarne ustvarjalnosti Slovencev Videmske pokrajine, med katerimi izstopajo: antologija rezijanskih avtorjev *Te rosaaiansche uisize - Canti resiani,* izbor ljudskih pravljic iz Beneške Slovenije *Gli animali dello zodiaco ed altre novelle* ter manjša priložnostna antologija pesništva *Voci dalla sala d'aspetto - Glasovi iz čakalnice,* ki je izšla ob pesniškem delu tradicionalnega kulturnega srečanja *Postaja Topolovo.*[232] Slednja dela je težko uvrstiti v procese uveljavljanja slovenske književnosti v Italiji, ker so namenjena predvsem manjšini sami, oziroma ožjemu prostoru, v katerem so nastala.

Spekter teh antologij je torej zanimiv po vsebinskih konceptih, pa tudi zaradi okolja, v katerem so nastajale. Dve sta dozoreli v matični domovini, eno je omogočilo Društvo slovenskih pisateljev, drugo slovenska založba v koprodukciji z zamejsko, tretja je povezana z zamejskimi ustanovami, četrta z italijansko lokalno oblastjo, četrta in peta segata na področje Beneške Slovenija in Rezije, ki ostajata vse prevečkrat izven našega razmisleka. Zgovorno je dejstvo, da so vse pripravili slovenski ustvarjalci in da so jih izdale slovenske ustanove. Predstavljajo torej poskuse senzibiliziranja italijanskega naslovnika, ki

[231] Tja in nazaj : Literarni izlet z omnibusom – Andata e ritorno : Eskusione letteraria con l'omnibus; ur. Jolka Milič; prev. Jolka Milič in Irena Vuga Vogrič, Sonja Dolenc Zambelli. Sežana, Združenje književnikov Primorske : Žbica 2000, 400 str. Poročila: Mozaik o Združenju književnikov Primorske, Kras november 2000, št. 42, str. 34-58; Predstavitev zbornika primorskih književnikov, PrimN 1. 12. 2000, št. 96, str. 14; Tja in nazaj : Antologija primorskih pesnikov, Novi glas 30. 11. 2000, št. 44, str. 6; Pesniki Primorske, Novi glas 7. 12. 2000, št. 45, str. 7; Dvojezična antologija primorskih pesnikov, PDk 22.12.2000, št. 294, str. 10; Filibert Benedetič, Iniziativa Isontina 27 aprile 2001 itd.

[232] Primerjaj bibliografski dodatek v knjigi Zoltan Jan: Cankar, Kosovel, Zlobec in Ljubka Šorli pri Italijanih, Ljubljana 2001 (Slavistična knjižnica 5).

očitno ne kaže posebnega zanimanja in potrebe po poznavanju slovenske književnosti, pa čeprav nastaja v njegovem neposrednem okolju. Vsaka s svoje strani odpirajo vpogled v različne pristope in možnosti za popularizacijo slovenske književnosti v italijanskem obmejnem, narodnostno mešanem prostoru, za katerega velja, da bi moral to omogočiti povsem naravno.

Pomen tega dejstva se pokaže ob ugotovitvi, da se tu pojavlja tudi veliko drugih slovenskih knjig v italijanščini ter dejavnost številnih ustanov, med katerimi izstopa 1993. leta zamrlo Založništvo tržaškega tiska, ki je samo izdalo več kot šestdeset od približno sto osemdesetih knjižnih prevodov slovenskega leposlovja v italijanščino.[233] Prav relevanten podatek, da je največ italijanskih izdaj obležalo neprodanih v skladiščih založbe, sili k ponovnemu premisleku zakonitosti obmejnega narodnostno mešanega prostora, ki naj bi bil zaradi obeh manjšin *most med sosednjima narodoma*.[234] Prostorska pogojenost, v kateri so nastale te antologije in tudi velika večina slovenskih knjižnih prevodov v italijanščino, odpira poleg vprašanj o razumevanju slovenske književnosti v Italiji tudi probleme, tesno povezane z eksistenco slovenske manjšine v sosednji državi ter s kulturnozgodovinskimi, sociološkimi in političnimi značilnostmi prostora, kjer živijo pripadniki slovenske manjšine. Razčlenjevanje literarnozgodovinskih pojavov namreč zahteva upoštevanje obsežne problematike slovenske manjšine v Italiji, ki je v okviru te raziskave sicer ni mogoče obravnavati v vsej njeni mnogoplastnosti, vendar razlaga ključnih pojavov, ki opredeljujejo prodiranje slovenske književnosti v italijanski prostor na tem obrobju, narekuje predstavitev najbolj zgovornih pojavov mednacionalnih odnosov.

* * *

Že letnica 1962, ko se pojavi prva italijanska antologija tistega dela slovenske književnosti, ki nastaja v Italiji, nas opozarja na relativno pozno zanimanje za slovensko manjšino celo v tako eminentnem društvu matičnega naroda, kakršno je Društvo slovenskih pisateljev, ki izdaja revijo *Le livre slovène* oziroma *Litterae Slovenicae* prav za promocijo slovenske književnosti v tujini in ki je pripravilo tudi obravnavano tematsko številko z značilnostmi antologije.[235] Zakasnitev konkretne akcije ni naključna in je povezana s splošno družbeno pozornostjo do slovenske manjšine v Italiji. Odnos do nacionalnih

[233] Poleg podatkov iz bibliografskega dodatka prim. tudi: Ksenija Majovski in Magda Pavlič Maver: Založništvo tržaškega tiska, Bibliografija 1945-1984 z izdajami Gregorčičeve založbe, Trst, ZTT, NŠK 1985; vsakoletno tekočo bibliografijo Slovenska bibliografija v Italiji, objavlja jo Jadranski koledar; Marija Pirjevec: Opere letterarie slovene nelle traduzioni italiane, v njeni knjigi Saggi sulla letteratura slovena dal XVIIIº ali XXº secolo,Trst, ZTT 1983; Miran Košuta: "Tamquam non essent?" Traduzioni italiane di opere letterarie slovene, Metodi e ricerche (Videm) 1992, št. 1, str. 19-20.

[234] Breda Pahor: Predstavlja se nova založba Devin, naslednica Knjižnih izdaj ZTT, PDk 4.2.1994, št. 34, str. 11; Zoltan Jan: Slovenska in italijanska narodnostna skupnost - most med kulturama, Primorska srečanja 1989, str. 900-909; Robert Škrlj: Znanje nas rešuje, politika pogublja, Miran Košuta - "Slovenska manjšina bo propadla, če ne bo ustrezno vrednotila strokovnosti ...", PrimN 23.6.1995, št. 49, str. 27.

[235] Le livre slovène XI/1962, št. 3/4.

vprašanj in posledično do narodnih manjšin se je v jugoslovanski politiki bistveno spremenil šele ob tedanjih ustavnih spremembah. Edvard Kardelj, eden najodločilnejših kreatorjev jugoslovanske zunanje politike, v svojih delih sicer posveča veliko pozornost Trstu, vendar ga deloma zanima čisto s teoretičnega marksističnega vidika, predvsem pa kot pomembna geopolitična, strateška in gospodarska točka Jugoslavije, ne pa kot del slovenskega nacionalnega prostora.[236] Malokdo se je do tedaj zavedal, da so Slovenci in njihova književnost v okviru Jugoslavije skorajda neprepoznavni, ker v mednarodnih odnosih obstaja komunikacija med državami in ne med njihovimi narodnostnimi komponentami. Tako je v Londonskem memorandumu (in nekaterih drugih meddržavnih pogodbah) slovenska manjšina v Italiji poimenovana kot jugoslovanska.[237] Podobno opisuje *Janko Jež*, kako se je v spremstvu *Enrica Damianija* srečal na hodniku poslanske zbornice v Rimu z grofom *Carlom Sforzo*, "očetom rapalske pogodbe", ki se je sredi petdesetih let čudil, kdo da so Slovenci, ker je v njegovem spominu pač ostalo le vprašanje Jugoslovanov v Italiji.[238] Stvari je zapletla še slovenska politična emigracija ter neobvladljivost zamejskega prostora, ki se je pokazala med jugoslovanskim sporom s Sovjetsko zvezo ob izjavi informbiroja, ko je prišlo do hudih obračunov in celo likvidacij med samimi slovenskimi člani komunistične partije.[239] Vse te politične usmeritve so povzročale sumničav odnos do slovenske manjšine v Italiji, ki je bistveno opredeljeval tudi pomoč matice in čemur so bili podrejeni tudi poskusi populariziranja slovenske književnosti v sosednji državi. Tudi v sedemdesetih letih nekaterih tržaških pisateljev uradni predstavniki jugoslovanskih oziroma slovenskih oblasti niso prenesli in so jih ignorirali celo pri vabljenju na povsem obrobne prireditve, kakršne so sprejemi na diplomatskih predstavništvih ob državnih praznikih.[240] Pojav je relevanten tudi za našo analizo, ker je povzročil diskontinuiteto posredovanja ter razmeroma pozno preusmeritev na narodnostno mešano območje, ki naj bi služilo kot most med sosednjima narodoma. Več pozornosti se mu je namenjalo šele od šestdesetih let dalje. V okviru omenjenih političnih opredelitev postaja razumljivejša mlačnost za populariziranje slovenske književnosti v Italiji, pri čemer so osrednje ustanove matičnega naroda prva povojna desetletja sodelovale v skromnem obsegu.

---

[236] Edvard Kardelj: Boj za priznanje in neodvisnost nove Jugoslavije 1944-1957, Ljubljana 1980.

[237] Originalno besedilo Londonskega memoranduma in prilog je med drugim objavljeno v knjigi Janko Jeri: Tržaško vprašanje po drugi svetovni vojni (Ljubljana, Cankarjeva založba 1961) pa tudi samostojno v brošuri Londonski memorandum (Trst, ZTT 1969).

[238] Janko Jež: Spomini, 23. nadaljevanje, Novi list 19.1.1995, št. 1952, str. 8; isti: Življenje moje, Gorica, Goriška Mohorjeva družba 1997.

[239] Trst 1941-1947, Koper 1988; Jože Pirjevec: Tito, Stalin e l'occidente, Trst 1987; Nadja Magajna: Trieste 1945-1949, Nascita del movimento politico autonomo sloveno, Trst, Krožek za družbena vprašanja Virgilij Šček 1994; Aleš Brecelj: I gruppi politici autonomi sloveni a Trieste 1949-1952, Trst, Krožek za družbena vprašanja Virgilij Šček 1994; Adrijan Pahor: Il crepuscolo del TLT e i partiti autonomi sloveni (1952-1954), Trst, Krožek za družbena vprašanja Virgilij Šček 1993; Bruna Ciani: Trieste 1954-1956, il Memorandum d'Intesa e i gruppi politici autonomi sloveni, Trst, Krožek za družbena vprašanja Virgilij Šček 1993.

[240] Alojz Rebula: Dnevnik, Celovški zvon 1995, št. 47, str. 37.

Kljub takšnim razmeram ostaja problematična učinkovitost *Društva slovenskih pisateljev* ter njegove sekcije za mednarodno sodelovanje, ki sta izdala omenjeno antologijo. V vsem dolgoletnem delovanju je društvo doseglo zelo skromne rezultate pri širjenju vedenja o slovenski književnosti v tujini in še posebej v Italiji. Antologijska številka revije *Le livre slovène* ni doživela praktično nobenega odmeva v prostoru, ki mu je bila namenjena, saj so večino naklade pobrali Slovenci, ostalo pa je bilo po mehaničnem principu poslano na ustaljene naslove prejemnikov revije, brez posebne skrbi, da bi publikacija dosegla svoj namen. Ponudili so jo sicer tudi v Trstu, vendar brez opozorila, da gre za prevode v italijanščino. Tako je zaradi francoske naslovnice večina občinstva mislila, da gre za francosko edicijo, in se zanjo ni zmenila.

Nemoč Društva slovenskih pisateljev pri uveljavljanju ustvarjalnosti svojih članov v Italiji niti ni presenetljiva, ker pisatelji praviloma nimajo vpliva na založniško politiko. Tudi tradicionalna mednarodna srečanja pisateljev na Bledu, v Vilenici pri Sežani, v Portorožu oziroma Kopru očitno še ne dajejo otipljivejših uspehov. Na vseh so namreč redni gosti tudi italijanski ustvarjalci, ki jim je namenjena še prav posebna pozornost na primorskih prireditvah, vendar niso znani kakšni pomembnejši rezultati teh srečanj.[241] Tri *Mednarodna srečanja pisateljev ob meji*, ki so jih organizirali v Portorožu od 1986 do 1988, so bila deležna nekaj pozornosti le v tržaškem dnevniku Il Piccolo. Vsako leto jim je namenil po en obsežnejši članek, medtem ko vsedržavni italijanski dnevniki niso poročali o prireditvi, ki je posebno pozornost posvetila italijanskim literatom.[242]

Obstajajo sicer pričevanja, da se včasih na takšnih prireditvah prične snovati tudi kakšna konkretna akcija, ki bi lahko prispevala k pospeševanju poznavanja slovenske književnosti v tujini, vendar so to redke izjeme, še redkejše pa njihove uresničitve. Enega takšnih poskusov, ki ilustrira kvaliteto podobnih stikov, je opisal *Niko Košir* v svojem memoarskem delu *Srečanja s sodobniki*.[243] Po njegovem mnenju smo Slovenci sami krivi, da konec sedemdesetih let ni izšel nov *izbor Župančičeve lirike* v italijanščini, ki

[241] Eros Sequi: Tokovi v današnji književnosti, Srečanje italijanskih in jugoslovanskih književnikov, Komunist 28.5.1965, št. 22, str. 10; Tatjana Frkovič: Plodni sestanki, Po IV. srečanju italijanskih in jugoslovanskih pisateljev, Delo 5.7.1968, št. 182, str. 5; Jože Snoj: Z drugega majskega pisateljskega srečanja nad Piranom, Delo 24.5.1969, št. 140, str. 17; Dušan Željeznov: Znanost ne more mimo umetnosti, Srečanje pisateljev v Piranu, Dnevnik 12.5.1970, št. 126, str. 6; Bogdan Pogačnik: Pisateljska združba, Šesto mednarodno srečanje književnikov v Piranu, Delo 17.5.1973, št. 132, str. 6; Jože Horvat: Živi stiki, Posvetovanje književnikov v okviru kulturne manifestacije Alpe-Adrija, Delo 17.10.1973, št. 283, str. 6; Za enakopravnost kultur, Slovenski PEN klub o položaju slovenskih manjšin, Delo 28.6.1974, št. 150, str. 8; Bogdan Pogačnik: Literatura kot zelena trava, S pisateljskega srečanja v Portorožu, Delo 12.10.1974, št. 239, str. 24; Bogdan Pogačnik: Osmič pisateljsko srečanje, Delo 12.10.1974, št. 239, str. 8; Bogdan Pogačnik: Prisrčno srečanje, Pisatelji 14 dežel besedujejo v Portorožu, Delo 28.5.1976, št. 122, str. 6; Pisatelji ob meji, PDk 20.2.1987, št. 43, str. 1 (Skupna priloga); Eros Bičič: Pisatelji ob meji II, PrimN 29.4.1988, št. 33/34, str. 7; Odmevi 3. srečanja pisateljev ob meji, PrimN 29.4.1988, št. 34/34, str. 7; Vilenica tri dni center srednjeevropske kulture, PDk 10.9.1989, št. 208, str. 9; Marijan Zlobec: Stagnacija, Delo 15. 9. 2000, št. 215, str. 9; itd. Referati s 1. in 2. Mednarodnega srečanja pisateljev ob meji so objavljeni v Primorskih srečanjih 1987, št. 69/70 in 1988, št. 80/81.

[242] V dnevnikih La Stampa, Il Giornale, Il Corriere della Sera ter Messaggero Veneto ne najdemo nobenega poročila o tej vsakoletni prireditvi. Izjema je tržaški Il Piccolo, ki je o srečanju poročal 16.2.1986, 27.2.1987, 21.4.1988.

[243] Niko Košir: Srečanja s sodobniki, Ljubljana 1989, str. 108-109.

ga je pripravil in na novo prevedel beneški pesnik *Ugo Fasolo*, spremno besedo pa je prispeval *Joža Mahnič.* Tedanji petinsedemdesetletni predsednik društva pisateljev Furlanije-Julijske krajine, rojen v Bellunu, sicer pa reden gost pisateljskih srečanj na Bledu, seveda ni znal slovensko in si je pomagal z dobesednimi prevodi *Ivice Tratnik*, prepesnitev v verze pa je pregledal *Niko Košir*.[244] Komisija za kulturne stike s tujino pri Društvu slovenskih pisateljev je izdajo predlagala za sofinanciranje, vendar so "*zasebni interesi pod krinko česar si že bodi prevladali nad splošnimi*", tako da tudi prevajalčeva konkretna prizadevanja niso zadostovala za objavo, ki bi jo seveda morala financirati Slovenija.[245] V epizodi je najbolj zanimivo, kako se je novi Župančičev prevajalec navdušil nad pesniškim sporočilom slovenskega klasika. Ob blejski počastitvi pesnikove stoletnice 1978. je vsak udeleženec prebral Župančičeve verze v svoji materinščini in tedaj se je italijanski gost, po poklicu inženir fizike, prvič srečal s pesnikovim sporočilom, ki ga je prevzelo. Občudovalec ni imel predhodnih informacij o pomenu pesnika, ki mu je spregovoril le s svojo sugestivnostjo, morda jo je podkrepilo le še vzdušje ob proslavljanju jubileja. Pomenljivo je tudi, da ni podatkov o prevajalčevem poznavanju starejših italijanskih prevodov Župančiča ter Cronieve predvojne monografije, kar ob opozorilu na šibak zgodovinski spomin ilustrira komunikativno moč slovenskega pesnika, ki pa je tokrat ostala torzo ob enem zadnjih resnejših poskusov, da bi Župančiča ponovno predstavili v italijanskem prostoru s širšim samostojnim izborom.

Tej zamujeni priložnosti bi lahko dodali še kakšno, ki osvetljuje kvaliteto takšnih pisateljskih srečanj, zato se postavlja vprašanje, kolikšen učinek imajo tudi druge podobne prireditve. Kot priča dokumentacija Društva slovenskih pisateljev, gostje vsakoletnega literarnega srečanja v Vilenici, ki naj bi spodbujalo zanimanje za našo književnost v srednji Evropi, razmeroma redko poskrbijo za poročanje o manifestaciji v svojih okoljih.[246] Nastaja vtis, da prireditev služi bolj slovenskim organizatorjem za njihovo uveljavljanje v Sloveniji. Fulvio Tomizza tega odličja npr. sploh ne navaja med svojimi prejetimi nagradami, znana pa sta le dva zapisa v krajevnih italijanskih časopisih, ki omenjata, da mu je bila pred leti podeljena nagrada Vilenica, česar ni zabeležil noben vidnejši italijanski časopis, medtem ko je slovenski tisk izčrpno pisal o dogodku.[247] Zdi se, da je edino *Jolka Milič* imela nekoliko srečnejšo roko pri izbiranu gostov, saj sta tako *Anna Santoliquido*, urednica revije *La Vallisa*, kot tudi *Giacomo Luzzagno*,

[244] Dušan Željeznov: Oton Župančič v italijanščini, PDk 18.5.1980, št.116, str. 7.

[245] Niko Košir: Srečanja s sodobniki, Ljubljana 1989, str. 108-109.

[246] V dokumentaciji Društva slovenskih pisateljev so ohranjena le tri italijanska poročila o prireditvi, pa še ta so nastala, ko so del srečanja organizirali v Devinu. Prim.: m.i.: Novanta intellettuali, con un Nobel, Convegni "Vilenica", Il Piccolo 6.9.1988; Fulvio Tomizza: Quell'"investitura" al castello di Duino, Fulvio Tomizza analizza i premi letterari italiani e ne salva ben pochi, Il Gazzettino di venerdí 18.11.1988; Ludovica Cantarutti: Quando la cultura abbatte i confini, Incontro di scrittori e poeti a Sezana, Il Gazzettino 19.9.1993. Prim. tudi: Stefano Valentini: Premio Internazionale "Vilenica" 1995, La nuova tribuna Letteraria 1995, št. 40, str. 20.

[247] Jolka Milič: Glosa o kulturi, PrimN 7.2.1992, št. 10, str. 21. Pisatelj je prejel naslednje literarne nagrade: Viareggio 1969, Strega 1977, Selezione Campiello 1965, 1974, 1986, avstrijsko državno nagrado 1989, nagrado Vilenica 1986, Il sigillo di Trieste 1996. Med priznanji, navedenimi na ovitkih njegovih romanov, ni nagrade Vilenica. Svoj ne ravno laskav odnos do literarnih nagrad je tudi javno predstavil v svojem članku Quell'"investitura" al castello di Duino, Fulvio Tomizza analizza i premi letterari italiani e ne salva ben pochi, Il Gazzettino di venerdí 18.11.1988.

urednik revije *La nuova tribuna letteraria,* resnično naklonjena slovenski poeziji, ki sta ji široko odprla vrata v svojih revijah. Z vabilom na to prireditev se je utrdilo znanstvo Jolke Milič in doseglo nove možnosti za širjenje poznavanja slovenske literature.[248] Značilno je, da so se podobni stiki nadaljevali tudi po zamenjavi urednikov, saj je Vilenico 2000 obiskal tudi novi urednik revije *La nuova tribuna letteraria*, Stefano Valentini.[249] *Asteria Fiore* je 16. 6. 2001 srečanje prdstavila na 3. mednarodnem festivalu poezije v elitni beneški »palači kina« na Lidu (Palazzo del Cinema – Lido di Venezia). Ugotovitvam je zaradi objektivne presoje treba dodati, da je za prireditve v Vilenici najteže zagotoviti zanimanje prav v Italiji, kar kaže na kvaliteto stikov med sosednjima deželama in na skromno zanimanje za možnosti, ki jih ponuja Slovenija.

Podobno omejen domet imajo tudi različni literarni nastopi slovenskih književnikov v Italiji, kot kaže njihov popis v reviji *Litterae Slovenicae*, kjer je navedena vrsta slovenskih pesnikov in pisateljev, ki so bili gostje različnih italijanskih prireditev, vendar istočasno marsikdo pozabi omeniti svoj nastop, ker ima v njegovih ambicijah marginalen pomen, saj vlaga več naporov za prodor v anglosaški in nemški svet.[250] Prav tako je zgovorno dejstvo, da ima cela vrsta slovenskih literarnih ustvarjalcev svoja dela že prevedena v italijanščino, pa očitno ne najdejo založnika, kar spet opozarja na nezanimanje sosedov za slovensko ustvarjalnost.[251] Obstajajo tudi podatki o leta trajajočih prizadevanjih za objavo posameznih prevodov. Takšno usodo so imeli prevod romana Alojza Rebule V Sibilinem vetru, Pahorjeva Nekropola, Jelinčičev potopis Pod zvezdnatim nebom, prevodi Bevkovih in nekaterih Cankarjevih del. Marsikateri so vse do danes ostali v rokopisu, ker niso prepričali italijanskih založnikov, za druge se je po objavi izkazalo, da so to kvalitetna dela, ki zaslužijo objavo.

Tudi možnosti za izdajanje knjig v okviru različnih *programov za sodelovanje z nerazvitimi ali z vzhodno Evropo*, ki jih *Evropska skupnost iz*vaja od osemdesetih let, so omejene in vsebujejo prefinjene mehanizme, zaradi katerih bogatijo predvsem zahodne partnerje in ne tistih, ki naj bi jih uveljavili. Vsi ti

[248] Cvetka Guzej-Sabadin: Jolki zlat spomenik, Giacomo Luzzagni, urednik mesečnika za literaturo iz Padove, PrimN 19.10.1993, št. 81, str. 10; Stefano Valentini: Premio Internazionale "Vilenica" 1995, La nuova tribuna letteraria 1995, št. 40, str. 20; Anna Santoliquido Il premio "Vilenica", La valissa 1998, št. 47/48, str. 58; Jolka Milič: Mi smo rojeni za kompliciranje, PrimN 16.10.1998, št. 81, str. 19. Anna Santoliquido je ob objavljanju prevodov Jolke Milič vedno prispevala tudi predstavitve slovenskih pesnikov.

[249] Tina Čič: Ne dvomite več v Vilenico, PrimN 15.9.200, št. 74, str. 12.

[250] Svoje nastope v Italiji omenjajo Ciril Bergles, Andrej Blatnik, Lev Detela, Franjo Frančič, Karolina Kolmanič, Lojze Krakar, Marko Kravos, Milena Merlak, Boris A. Novak, Boris Pahor, Žarko Petan, Tomaž Šalamun, Ciril Zlobec. Prim.: Litterae Slovenicae 1993, št. 1. Svojih nastopov v Italiji ne omenjajo: Aleš Debeljak, Janko Ferk, Boris Pangerc, Alojz Ihan, Ervin Fritz, Milan Dekleva, Lojze Kovačič, Dane Zajc, Gustav Januš, Mila Kačič, Svetlana Makarovič itd. Marjeta Novak-Kajzer: V tujini je naših prevodov vedno več, zmede pa zato ni dosti manj, Delo 3.11.1995, št. 254, str. 8.

[251] Rokopisni prevodi slovenskih pisateljev: *Ciril Bergles*: Pesnik v Benetkah, poezija; *Franjo Frančič:* Domovina bleda mati, roman; Lana, poezija; La rosa, radijska igra; *Dušan Jovanovič:* Znamke, nakar še Emilija, drama, Antigona, drama; *Lojze Krakar*: Poezija; *Marko Kravos*: Poezija; *Neža Maurer*: Poezija; *Boris Pahor*: Nekropola, roman; *Ivo Svetina*: Botticelli, poezija. Prim.: Litterae Slovenicae 1993, št. 1. Za obseg teh poskusov je treba upoštevati, da je na natečaj za nagrado Srečka Kosovela leta 1994 prišlo 64 prevedenih del slovenskega leposlovja. Morda je še zgovornejši podatek, da na drugi razpis, kljub podaljšanju roka, praktično ni prišel noben nov prevod. Očitno so se prevajalci utrudili in se le še malokdo trudi s prevajanjem, ker se zaveda, kako težko bo svoje delo objavil.

programi, od Tempusa do Erazmusa in Phara, namreč dopuščajo kot nosilca posameznega projekta le zahodnoevropsko institucijo, ki si poišče sodelavca v vzhodni Evropi, pri tem pa seveda poskrbi, da ji ostane pretežni del sredstev, medtem ko mora biti revnejši, ki naj bi se mu pomagalo, srečen, da mu izkažejo zanimanje, saj za kakšen prodornejši in trajnejši uspeh ni izgledov. To se je potrdilo, ko se je skupina članov Društva slovenskih pisateljev 1994. leta dogovarjala z italijansko družbo A.R.C.I. (Zveza za izkoriščanje prostega časa), da bi izdala pet knjižnih prevodov slovenskih del v italijanščino v okviru programov PHAR in TACIS. Društvo slovenskih pisateljev bi dobilo en računalnik ter približno desetino sredstev za pripravo knjig, njihovo promocijo in druge funkcionalne izdatke pa tudi za avtorske honorarje. Vse ostalo bi šlo nosilcu projekta.[252] Povsem materialno okoriščanje s promocijo slovenske književnosti je revoltiralo nekatere člane upravnega odbora Društva slovenskih pisateljev in postavilo priložnost na kocko, drugim pa se je to zdel povsem normalen posel, v katerega so bili prisiljeni po načelu vzemi ali pusti.

Vsekakor gre za še en pojav, ki kaže, kako daleč od kakršnihkoli vrednot je izdajanje leposlovja, ki postaja v vseh svojih razsežnostih predvsem, če že ne izključno posel, katerega namen je dobiček. Vprašanje je le, ali spoznanje velja le za Italijo in Zahod ali tudi za Slovenijo.

* * *

Zanimiva posrednica slovenske književnosti v italijanski prostor je *Jolka Milič*, ki je prispevala že omenjene *antologije*, sodelovala je tudi pri izidu nekaterih samostojnih knjig in množici izborov slovenskih pesnikov v različnih italijanskih revijah.[253] Njeno obsežno in raznovrstno posredovanje je zanimivo zaradi vsaj dveh razlogov. Najprej nam slovenske reakcije ob izidu njene prve antologije kažejo, kako različno se vrednotijo domača in tuja prizadevanja za uveljavitev slovenske književnosti v Italiji. Poleg tega se odpira vpogled v nastajanje znanstev posameznih posrednikov, ki so privedla do vrste objav.

[252] Predračun stroškov projekta je zahteval 400.000 nemških mark (dalje DEM) brez dohodka od prodaje knjig in lastne udeležbe nosilca projekta. V okviru te vsote bi sredstva razdelili tako: 150.000 DEM za tisk in vezavo knjig, 30.000 DEM za promocijo v Italiji, 18.000 DEM za najemnino sedeža v Italiji, 15.000 DEM za potovanja, 12.000 DEM za opremo, 12.000 DEM za administrativne stroške, 22.500 DEM za prevode in 15.000 DEM za najemnino dodatnega sedeža v Trstu. Prejemniki teh sredstev bi bili: Društvo slovenskih pisateljev bi prejelo 43.000 DEM, računalnik ter povračilo stroškov za dve srečanji v Italiji; Zveza kulturnih društev v Italiji 15.000 DEM za najemnino ter 22.500 za stroške prevajanja; 319.500 DEM bi prejela A.R.C.I. Poleg tega bi bila slednja inštitucija oproščena še 30% lastne udeležbe in bi bila upravičena tudi do dohodka od prodaje knjig, tako da bi se skupna vrednost njihovega dohodka približala 700.000 DEM. Za Društvo slovenskih pisateljev so se dogovarjali: Evald Flisar, Lela B. Njatin, Iztok Osolnik, Tomaž Šalamun. Prim.: Vlado Žabot: Nisem sposoben biti lakaj - niti rejen lakaj ne! Delo 23.11.1994, št. 271, str. 13; Delo 30.11.1994, št. 276, str. 15; Delo 6.12.1994, št. 282, str. 14.

[253] Zoltan Jan: Milič Jolka, Primorski slovenski biografski leksikon, 10. snopič, Gorica 1984, str. 435-436; isti: Milič Jolka, Slovenska književnost, Ljubljana 1996, str. 302; Miran Košuta: Milič Jolka, Enciklopedija Slovenije, zv. 7, Ljubljana 1993, str. 144; Zdenka Lovec: Z znano Jolko Milič o znanih stvareh, Primorska srečanja 2000, št. 231/232, str. 580-584.

Dobri dve desetletji za Salvinijevo antologijo *Sempreverde e rosmarino* je izšlo nekakšno njeno nenamerno dopolnilo *13 poeti sloveni contemporanei*, ki ga je pripravila *Jolka Milič* in se danes kaže kot pregled nadaljnjega razvoja *sodobne slovenske lirike*, čeprav urednica in prevajalka menda ni imela tako visokih ambicij.[254] Prevedla je in v okviru dodeljenega ji prostora predstavila dela *pesnikov*, ki jih Salvini še ni mogel upoštevati, čeprav bi morda v dopolnjeni drugi izdaji zapolnil vsaj del te vrzeli, če ga pri snovanju ne bi prehitela bolezen.[255] Antologija Jolke Milič *13 poeti sloveni contemporanei* je nastala kot plod njenega dolgoletnega prevajanja slovenske lirike v italijanščino, vendar je težko prodrla celo do revijalnih objav. Priložnost za knjižno izdajo je nastala naključno in brez prevelikih ambicij, da bi nastal zaokrožen, reprezentativen pregled novejše slovenske lirike. Podoben koncept lahko prepoznamo tudi v tretji, 400 strani obsegajoči dvojezični antologiji *Tja in nazaj – Andata e ritorno*, ki je izšla sedemindvajset let kasneje pri sežanski zasebni založbi Žbica v sodelovanju z Združenjem književnikov Primorske.[256] V njej je združila veliko gradiva, ki ga je pred tem objavljala v številnih italijanskih revijah, vključila tudi tisto, česar ni izšlo ter dodala nekaj prevodov *Irene Vuga Vogrič* in *Sonje Dolenc Zambelli*. Kljub obsegu in zelo drobnem tisku, je ostalo še veliko njenega prevajalskega dela neobjavljenega, tako je antologija sproti naraščala, ob izidu pa so se pričeli dogovarjati za še en podoben zvezek. Zgleda, da je to gradivo najprej nameravala objaviti pri koprski reviji Fontana, ki je njenim prevodom sicer namenilo posebno številko, vendar se je v desetletjih njenega neumornega prevajanja nabralo preveč del, da bi jih bilo mogoče strpati v revijo.[257] Antologija *Tja in nazaj – Andata e ritorno* so večkart javno predstavili, nekajkrat tudi v italijanskih ustanovah, vendar se je vedno odzvala pretežno slovenska publika.[258]

V ozadju razlogov za nastanek slednjih antologij bi lahko razbrali prepričanje, ki se kasneje še večkrat ponavlja. Nova iskanja in živi razvoj slovenske lirike naj bi zbudil zanimanje pri osveščeni in najzahtevnejši publiki v Italiji, kar je verjetno prepričalo Jožeta Košarja, urednika mariborskih Obzorij, da

[254] [Tredici] 13 poeti sloveni contemporanei, ur. Jolka Milič, prev. Jolka Milič, Maribor, Obzorja - Trst, ZTT 1973, 413 str. Dvojezična objava 212 pesmi. Vsebina: E. Kocbek (10 pesmi), J. Udovič (10 pesmi), F. Filipič (14 pesmi), C. Zlobec (8 pesmi), I. Minatti (7 pesmi), B. Hofman (22 pesmi), K. Kovič (9 pesmi), F. Forstnerič (6 pesmi), S. Vegri (24 pesmi), E. Fritz (16 pesmi), T. Kuntner (19 pesmi), M. Kravos (16 pesmi), M. Dekleva (51 pesmi). Namene antologije je razložila v svojem pismu podpisanemu z dne 15.2.1994.

[255] Niko Košir: Na obisku pri profesorju Salviniju v Rimu, PDk 7.7.1951, št. 159, str. 3.

[256] Tja in nazaj : Literarni izlet z omnibusom – Andata e ritorno : Eskusione letteraria con l'omnibus; ur. Jolka Milič; prev. Jolka Milič in Irena Vuga Vogrič, Sonja Dolenc Zambelli. Sežana, Združenje književnikov Primorske : Žbica 2000, 400 str. Vsebuje izvirnike in prevode pesnikov: Filibert Benedetič, Ines Cergol Bavčar, Marij Čuk, Bogomil Fatur, Franjo Frančič, Vesna Furlanič Valentinčič, Danilo Japelj, Dušan Jelinčič, Rudi Kerševan, Miroslav Košuta, Marko Kravos, Andrej Lutman, Vladimir Memon, Ace Mermolja, Zlatka Obed, Julij Paljk, Tone Pavček, Vera Pejović, Aleksander Peršolja, Aleksij Pregarc, Ivko Spetič – Magajna, Vanja Strle, Magdalena Svetina Terčon, Borut Suban, Tomaž Šalamun, Jožek Štucin, Igor Torkar, Maja Vidmar, Lucijan Vuga, Franci Zagoričnik, Ciril Zlobec.

[257] Fontana, Revija za književnost in kulturo, VI. letnik, leto 1991, številka 18. Vzporedno besedilo. Prevodi v italijanščino Jolka Milič.

[258] K. M.: Antologija, ki presega konvencionalne delitve, Delo 31.1.2001, št. 25, str. 28 (Književni listi); Loredana Umek: Prvi del antologije primorskih piscev, PDk 21.2.2001, št. 44, str. 12; Zbornik slovenske poezije, PDk 23.3.2001, št. 70, str. 17; Slovenska poezija v italijanskem prevodu : V Državni knjižnici, Novi glas 23.3.2001, št. 11, str. 10; Zbornik sodobne slovenske poezije : Predstavitev prvič v Zamejstvu, PDk 25.3.2001, št. 72, str. 8; Biseri slovenske poezije v Dantejevem jeziku, Novi glas 29.3.2001, št. 12, str. 7.

je v založniški program vljučil antologijo *13 poeti sloveni contemporanei*. Zaradi prodaje v Trstu je za soizdajatelja pridobil Založništvo tržaškega tiska, vendar ni izpričan noben knjigotrški uspeh. Ob tem sta se v Uvodu v izbor ter ob polemiki pokazali še dve pomembni načelni stališči, ki sta prispevali k nastanku publikacije.[259] Prevajalka se je zavedala, da kljub vzporedni objavi izvirnika in prevoda s svojo objavo bistveno prispeva k oblikovanju odnosa do predstavljenega pesnika pri naslovnikih, ki jim zaradi nepoznavanja jezika original večinoma ni dostopen. V izbor so tako vključeni le uspeli prevodi. Pri tem je postalo manj pomembno, ali so ponujeni pesniki tisti, ki veljajo za reprezentativne, in ali so objavljena njihova najznačilnejša dela. Drugi odločujoči ureditveni kriterij pa je prepričanje, da se v tuj jezik lahko prevaja tudi tisto, kar doma ne velja za reprezentativno. Pomembnejše je, da se slovenska književnost v italijanskem prostoru pojavlja in to čim večkrat.[260]

Čeprav Jolka Milič ne v Italiji ne v Sloveniji ni dosegla s Salvinijem primerljivega zanimanja, je dokaj razburkala slovensko javnost.[261] Nekateri so antologijo, ki je izšla predvsem zaradi naklonjenosti tedanjega urednika mariborske založbe, ocenjevali v povezavi s polemikami, ki so se razvile ob izidu *Živega Orfeja*, nekakšne uradne, reprezentativne antologije slovenske književnosti, ter njeni dopolnitvi, ki si jo je privoščil mladi rod z izdajo dela *57 pesmi od Murna do Hanžka*.[262] Tako naj bi antologija Jolke Milič, če bi to vlogo tudi v resnici imela, odločilno vplivala na poznavanje posameznih avtorjev. Nekateri so bili užaljeni, ker niso bili upoštevani, drugi so zamerili, ker so se znašli v družbi manj znanih, mnogi so menili, da je s tem slovenski književnosti zmanjšala možnosti za uveljavljanje v italijanskem prostoru. V svojem zagovoru je Jolka Milič jasno poudarila, da je imela zelo skromne ambicije pri oblikovanju svojega "*zveščiča, ki nikakor ni antologija"*.[263] Odkrito je tudi zapisala, da si nekaterih pesnikov ne upa prevajati, ker se ne čuti sposobna. Njeno ključno merilo pri oblikovanju tega izbora je bila kvaliteta prevoda in ne izvirnika. V izdajo je torej vključila le tisto, kar se ji je zdelo dobro prevedeno, ne glede na to, ali je za pisatelja najbolj značilno. Podobna stališča je zagovarjala tudi kasneje, ko je opozarjala na razlike med prevodi in izvirniki.[264]

Polemika ob knjigi Jolke Milič je poleg tega problematizirala večino prizadevanj za širitev poznavanja slovenske književnosti v tujini, namigovala na klansko zavajanje slovenske javnosti o uspehih

[259] Jolka Milič: Odprto pismo Andreju Brvarju, Pa še tistim, ki ne mislijo drugače, Ob knjigi Trinajst slovenskih sodobnih pesnikov, Delo 30.3.1974, št. 75, str. 22 (Sobotna priloga).

[260] Jolka Milič: Odprto pismo Andreju Brvarju, n. m.

[261] O antologiji so poročali: Andrej Brvar (Večer 26.1.1974, št. 21, str.10), Josip Tavčar (Dan 1974, št. 1, str.19), Peter Kuhar (Komunist 25.2.1974, št. 8, str. 22), Jolka Milič (Delo 30.3.1974, št. 75, str. 2), Denis Poniž (NRazgl 5.7.1974, št. 13, str. 349), Lino Legiša (PiČ 1974, št. 3/4, str. 220-222), Ciril Zlobec (Sodobnost 1974, št. 2, str. 195-196), Fulvio Tomizza (Sodobnost 1974, št. 2, str. 197-200). Jože Hudeček je antologijo ostro kritiziral v oddaji Kulturne diagonale 24.12.1973.

[262] Živi Orfej, Velika antologija slovenske poezije, Izbrali in uredili Jože Kastelic, Drago Šega in Cene Vipotnik, Spremni esej Drago Šega, Ljubljana, Cankarjeva založba 1970, 1257 str.; 57 pesmi od Murna do Hanžka, ur. Tomaž Brejc, Tomaž Šalamun, Maribor, Obzorja, 1970, 72 str. (Znamenja 14).

[263] Jolka Milič: Odprto pismo Andreju Brvarju, n. m.

[264] Andrej Žnidarčič; Duhovitost dvojezične 'luknje', PrimN 30.6.1998, št. 50, str. 6; Bruna Alessio: Jolka Milič o preseganju meja, PrimN 25.4.200, št. 33, str. 9.

posameznih inozemskih izdaj, razgrnila resne pomisleke o Kosovelovi uspešnosti v Franciji ter odkrila, da v svetu vendarle obstajajo tudi občudovalci slovenske književnosti. Izkazalo se je, da bi bilo potrebno zagotoviti večje število prevodov iz slovenske književnosti in njihovo pogostejše pojavljanje v Italiji. Potrebno bi bilo navezovanje stikov tudi s knjigarnarji in ne le z založniki. Predlagana je bila tudi profanizacija ponudbe prevedenih del, tako da bi bile knjige dostopne tudi v recepcijah hotelov, v trgovinah s spominki, v trafikah, na postajah in podobnih mestih.

Vsa ta spoznanja so se pozabila, ker so izzvenela le kot obračunavanje prizadetih, istočasno pa so odstopala od ustaljenih stereotipnih predstav o usodi slovenske književnosti v tujini. Pomisleki zaradi izbora v antologiji *13 poeti sloveni contemporanei* so bili v tem primeru ostrejši, ker dela ni pripravila kakšna avtoriteta iz tujine, pač pa tedaj še manj uveljavljena "sežanska gospodinja" Jolka Milič. Sami je uspelo pripraviti izid knjige, ki bi lahko zasenčila bistveno dražje, a hvaljene antologije slovenske poezije ter izbor Kosovela v francoščini.[265]

Razlogi za *skromnejši odmev antologije v Italiji* so bili tudi zunanje narave. Izid je sovpadel z nekajletno *ohladitvijo političnih odnosov med Italijo in Jugoslavijo*, ko so zašle priprave za sklenitev kasnejših Osimskih sporazumov spet v težave, sovpadale pa so s strahom Trsta pred namišljeno "slovansko nevarnostjo", ki se je tedaj ponovno in okrepljeno aktualizirala. Sprožili so jo obetajoči se meddržavni sporazumi, v katerih se je poleg dokončne rešitve vprašanja državnih meja med drugim predvidevala tudi ustanovitev obsežne brezcarinske cone v Sežani z velikim število zaposlenih, kar naj bi sprožilo množično priseljevanje Slovanov iz notranjosti Jugoslavije ter ogrožalo italijanski značaj Trsta. Kmalu po izidu antologije, v začetku 1974. leta, so v Trstu spet izbruhnile poulične demonstracije, na katerih so žalili Tita, tako da je bil odpovedan državniški obisk na najvišji ravni, izvedena je bila delna mobilizacija, na meji je jugoslovanska vojska zavzela bojne položaje, odnosi med državama so se bistveno poslabšali. V takšnih prenapetih razmerah bi si malokdo upal popularizirati knjigo slovenske književnosti, saj je to zaradi tradicionalnega tržaškega nasprotovanja ter podcenjevanja slovenske kulture tvegano že v vsakdanjih razmerah.[266] Ilustrativen je podatek, da je *Fulvio Tomizza* poročal o izidu antologije v ljubljanski Sodobnosti in ne v katerem od italijanskih časopisov ali revij, ki jih je znani pisatelj bral v tržaških kavarnah med svojimi zimovanji v Trstu.[267] Antologije v elitnih tržaških knjigarnah ni bilo mogoče najti, kaj šele na vsem narodnostno mešanem območju. Na razpolago je bila predvsem v

[265] Antologie de la poésie slovène, Paris 1962; Srečko Kosovel, Paris 1965.

[266] Ko je javnost zvedela za Osimske sporazume, se je v Trstu ponovno dvignil val polemik in protestov (prim.: Stane Ivanc: "Osimo je sramota za Italijo", Delo 18.11.1995, št. 267, str. 28). Zaostrila se je nacionalna nestrpnost do Slovencev, nastala pa je tudi desničarska stranka Liste za Trst ("melonarjev"), ki je za vrsto let prevzela krajevno oblast v mestu. Tedanja senatorka se je v številnih javnih nastopih postavila v vlogo razumevajoče poznavalke ogroženosti italijanskosti Trsta. Prim.: Aldo Bressan: "Intervju ob najbolj odprti meji", Primorska srečanja 1983, str. 121; Jolka Milič: Rekviem Aurelii Gruber Benco, Most 1977, št. 49/50, str. 239; Svetovalci so se spomnili preminule Gruber Bencove, PDk 30.9.1995, št. 264, str. 7; Drago Legiša: Sosedje nas ne poznajo, Novi glas 1.8.1996, št. 30, str. 2 (ponatis Družina 11.8.1996, št. 32, str. 7).

[267] Sodobnost 1974, str. 195-200.

tržaških in goriških *slovenskih* knjigarnah, kamor Italijani zaidejo bolj po naključju. O kakšni reklami, posebni ponudbi, kataloški prodaji, razstavi v izložbi ali o kakšnem drugem knjigotrškem prijemu ni najti nobene sledi.

Kljub temu je znanih nekaj *italijanskih recenzij*, ki so bile objavljene po večmesečnem čakanju tik pred izbruhom meddržavne krize. Ena je izšla v tržaškem dnevniku *Il Piccolo,* druga v časniku *Meridiano di Trieste*, vendar obe z veliko težavo, šele ko je grozila blamaža zaradi nedemokratičnosti tržaškega časopisja, ki je oba prispevka najprej nameraval zavreči.[268] Avtorica člankov, senatorka *Aurelia Gruber Benco,* je o antologiji poročala tudi v zadnji številki svoje revije *Umana*.[269] V vseh treh variantah istega prispevka se da prepoznati poročanje z že prikazanimi stalnicami. Delo je pomembno predvsem zato, ker je izbor iz slovenske književnosti sploh izšel in omogoča spoznavanje neznane književnosti. Recenzije zaslužijo pozornost predvsem kot ilustracija vezi, ki jih je Jolka Milič vzpostavila s senatorko Aurelio Gruber Benco, urednico in lastnico tržaške revije Umana.

Od srede šestdesetih let, po drugi spremembi odnosa do slovenske kulture v uredništvu revije *Umana*, do katerega je prišlo z objavo prevodov Kosovela, se v reviji bolj pogosto pojavljajo slovenski pesniki. Večino je prevedla *Jolka Milič*. Njena predstavitev *Franceta Filipiča* je izšla kot dvojezična objava 1966. leta, pri njenem prevodu *Cirila Zlobca* in *Tomaža Šalamuna* je 1969. sodelovala tudi *Lidija Dekleva*; leta 1971, neposredno ob izdaji knjižnega prevoda *Kosovela Poesie di velluto e Integrali*, pa objavijo izbor enajstih *Kravosovih* pesmi ter posamezne recenzije slovenskih knjig. Tedaj napiše članek o tomajskem pesniku urednica in založnica revije *Aurelia Gruber Benco*, ki je organizirala tudi nekatere javne predstavitve omenjenega knjižnega prevoda.[270] V zaključni publikaciji revije, v zborniku najpomembnejših prispevkov vseh letnikov *Antologia di Umana,* so 1986. leta ponatisnili prevode *Cirila Zlobca, Tomaža Šalamuna in Srečka Kosovela* in jih uvrstili med svoja pomembnejša dejanja.

Posredništvo Jolke Milič je imelo v tržaških intelektualnih krogih, ki so se zbirali okrog revije Umana, dokajšen odmev in je pospešilo proces zanimanja za slovensko književnost, ni pa pomembno le zaradi tega. Jolka Milič je tedaj pričela vzpostavljati podobne stike in uspela objaviti vrsto prevodov v različnih *italijanskih revijah:* od gledališke revije *Scena* prek reških revij italijanske manjšine *Battana* in *Panorama* ter dvojezične revije slovenske narodnostne skupnosti *Most* do tržaških periodik *Bora*, *Meridiano di Trieste* in *Autoturismo*, milanskih revij *Ariana* in *Schema*, barijske *La Vallisa*, padovanske *La nuova tribuna letteraria*, bolzanskih periodik *Regioni panorama* in *Nuovo contrappunto*, beneške

[268] Aurelia Gruber Benco: Poeti sloveni d'oggi, Il Piccolo, 16.3.1974; ista: Tredici sloveni tradotti in italiano, Il Meridiano di Trieste 36.1.1974.

[269] Aurelia Gruber Benco: Panoramica, Umana 1973, št. 9/12, str. 33.

[270] Srečko Kosovel: Poesie di velluto e Integrali, prev. Jolka Milič, Pavle Merkù, Trieste, L'Asterisco Editore 1971. Naslednje leto je izšel drugi natis knjižnega prevoda z isto letnico, Kosovelovo antologijo je ponovno izdalo Založništvo tržaškega tiska 1972 in 1976, ki je objavilo tudi študijo Marije Pirjevec o Kosovelu. Predstavitve so bile v Trstu, Vidmu, Tržiču in drugje.

revije *La rivista di Alpe Adria*, novarskega dvomesečnika *Lunarionuovo*, florenške revije *Città di Vita*, luksenburške revije o umetnosti literaturi in znanosti *Neeuropa* in verjetno še v kakšni, ki je ostala prezrta.[271] Pri oblikovanju teh prevajalskih objav Jolke Milič so vidne nekatere značilne poteze, ki opozarjajo, da je njeno delo sistematično in trajno, kar predstavlja osnovni pogoj za uspeh. Tudi izbrani krožki za sodelovanje imajo nekatere skupne poteze. Najbolj opazno je, da so blizu različnim oblikam "ženske literature" ter feminističnim gibanjem raznovrstnih oblik, kot bo še jasneje vidno pri njenih objavah v revijah širšega italijanskega prostora. Druga značilnost teh soudeležencev v komunikaciji je, da so to navadno lokalna jedra z močnimi ustvarjalnimi ambicijami ter možnostjo živega odziva med publiko domačega okolja. Največja prednost teh objav je v njihovi relativno veliki frekventnosti, šibko stran pa predstavlja dokaj visoka stopnja hermetičnosti in kvantitetno majhen obseg vsakokratne objave.

Uveljavljanje Jolke Milič v revijalnem tisku je čez nekaj let privedlo do izida *antologijske številke* sodobnega slovenskega zamejskega pesništva *Piccola antologia della poesia slovena a Trieste*. Dvojezična revija *Most*, ki jo je izdala, že s svojim naslovom opozarja na ambicije, da bi vzpostavila most med dvema kulturama istega mesta, a je bila pri slovenskih oziroma jugoslovanskih oblasteh nezaželena tako kot njej sorodni *Zaliv* in je zato doživljala vrsto težav, več prepovedi uvoza in seveda ni prejemala nobene subvencije. Za večji uspeh svojih prizadevanj in za uveljavljanje slovenske književnosti v Italiji bi lahko izkoristili obtožbe *"disidentstva"* vsaj v letih, ko je bil Zahod za to zelo senzibilen, vendar v slovenskih krogih, ki so imeli drugačne poglede kot uradna politika matične države, niso nikoli šli tako

[271] V tržaškem *Il Meridiano di Trieste* je izšel prevod Srečka Kosovela (1976); milanska *Scena* je objavila eno pesem iz Botticellija Ivana Svetine(1977), dela Kajetana Koviča (1978) ter Žarka Petana (1978), v milanski reviji *Schema* so decembra 1999 dvoejzično objavili tri pesmi Kajetana Koviča; tržaška *La Bora* Srečka Kosovela, Miroslava Košute, Marka Kravosa (1977); *La Battana* ob prepesnitvah drugih prevajalcev tudi njen izbor Aleksija Pregarca (1976), Tomaža Šalamuna (1978), Franja Frančiča (1993) ter Tatjane Soldo (1995). Dvojezična revija *Most* je natisnila serijo prevodov, ki so bili kasneje vključeni v dvojezično antologijo slovenskih tržaških pesnikov (*Piccola antologia della poesia slovena a Trieste*, Most 1983, št. 65-66) in so jo izdali kot posebno številko. Poleg tega je *Most* objavil tudi njene prevode Fischerja (1974), Edvarda Kocbeka in Borisa Novaka (1979), Vladimira Truhlarja (1981) in še koga. Kasneje so v koprski reviji *Fontana* (št. 27/28, 1998) izšli njeni prevodi Vesne Furlanič-Valentinčič, Vere Pejovič, Ines Cergol-Bavčar in Tatjane Soldo, nato pa je ista revija izdala kar celo številko, leta 2000 pa je Združenje primorskih književnikov izdalo 400 strani obsegajoč zbornik *Tja in nazaj – Andata e ritorno*. V 44. številki novarskega dvomesečnika *Lunarionuovo* so 1987 izšli kasneje nagrajeni prevodi pesmi Marka Kravosa; v sorodni reviji *Le voci della Luna*, ki izhaja v Sasso Marconi pri Bologni, je v 3. števili 1997 izšlo nekaj pesmi Maje Razboršek, naslednje leto (št. 4, 1998) pa še ena pesem, v 6. številki so objavili pesmi Vere Pejović, ob 8. marcu leta 2000 pa štiri pesmi Neže Maurer; v reviji *La Vallisa* pa prevodi Saše Vegri (1989), Neže Maurer (1989, 1994), Borisa A. Novaka (1996), Aleksandra Peršolje (1997), Marka Kravosa (1997), Vena Tauferja (1998), v padovanski reviji *La nuova tribuna letteraria* so 1993. objavili pesmi Branka Hofmana, Daneta Zajca, Cirila Berglesa, Lojzeta Krakarja, Janka Messnerja, Kajetana Koviča; leta 1997 pa eno pesem Aleksandra Peršolje. Cirila Berglesa je predstavila v beneški reviji *La rivista di Alpe Adria*, v bolzanski reviji *Regioni panorama* je 1990. objavila pesmi Janeza Pirnata, Mile Kačič, Ervina Fritza, Alojza Ihana, Lojzeta Krakarja, Cirila Berglesa, Svetlane Makarovič. Leta 1993 je prinesla njen prevod Kocbekove pesmi Palica revija *Nuovo contrappunto* (Genova), leta 1999, v tretji številki pa tudi prevod pesmi Benetke Stanka Vuka; v četrti številki (ottobre – dicembre 2000) dve pesmi Kajetana Koviča; videmska "mednarodna" revija "za poezijo in raziskave" *ZETA*, ki jo izdaja založba Campanotto, je 1998. objavila prevode treh pesmi Stanka Vuka; leta 1999 pa je v 15. številki tržaške revije *Artecultura* izšlo pet pesmi Aca Mermolje; v posebni, stoti številki luksenburške revije za umetnost, literaturo in znanost *Neeuropa* leta 2000 najdemo njene prevode treh pesmi Alojza Ihana … S podobno vztrajnostjo je dosegla, da so posamezni njeni prevodi slovenskih pesnikov, marsikdaj celo brez navedbe prevajalke, izšli tudi v revijah *Arianna* (Milan 1970), *Il Meridiano di Trieste* (1972, 1974, 1976), *Autoturismo* (Trst 1972), *Il Gazzettino ilustrato* (Benetke, 12. – 16. november 2000).

daleč, da bi izkoristili svojo "disidentsko devizo".[272] Številna prizadevanja revije *Most*, da naveže stike s posameznimi italijanskimi ustvarjalci, so dala skromne rezultate.[273] Celo najpomembnejši tak sodelavec *Gino Brazzoduro*, ki pa je bil po materi Slovenec, je sam našel stik z revijo zaradi lastnih ambicij in ne zaradi njene prodornosti.[274] Čeprav se je kasneje razvil v enega njenih najplodnejših sodelavcev, prevedel pa tudi domala celotnega Kosovela, je zgovorno, da je kljub temu in kljub svojim pesniškim zbirkam ostal v italijanskem prostoru neznan in brez možnosti objavljanja v vidnejših italijanskih revijah. Svoji pesniški zbirki je izdal v samozaložbi, posamezne izbore pa so mu objavile slovenske revije ter reška Battana. Podoben molk je obdajal tudi druga prizadevanja revije Most in tej usodi ignoriranja je bila zapisana tudi njegova posebna številka, ki je prinesla delo *Piccola antologia della poesia slovena a Trieste*, ena izmed pobud v skladu s programskim konceptom dvojezične revije, pri kateri je Jolka Milič prizadevno sodelovala, saj je oskrbela domala vse prevode v tej dvojezični reviji.

Vztrajna prizadevanja Jolke Milič so postopoma privedla tudi do skorajda tridesetih knjižnih prevodov slovenskih pesnikov, samo od jeseni 1999 do poletja 2000 je izšlo deset knjig.[275] Številna so, sodeč po prvih revialnih objavah, nastajala leta dolgo, prejela pa so tudi različna italijanska priznanja. Med njimi srečamo zamejske pesnike (Marko Kravos, Janko Messner, Jurij Paljk, Boris Pangerc, Aleksij Pregarc), ustvarjalce iz zdomstva (Gertrud Schlosser-Laukel, Venčeslav Špranger), uveljavljene pesnike (Srečko Kosovel, Kajetan Kovič, Ivo Svetina, Tomaž Šalamun, Ciril Zlobec), manj znane ustvarjalce (Maja Razboršek, Kristjan Verbič). Izdali so jih slovenski in italijanski založniki, vsi pa poleg umetniškega sporočila nosijo v sebi tudi dolge zgodbe o navezovanju stikov, dogovorih, popularizaciji. Za presojo obsežnosti in kvalitete tega dela je ilustrativna tretja antologija Jolke Milič *Tja in nazaj – Andata e ritorno*, ki obsega 400 strani, vendar še ni izčrpano vse ustvarjeno in naj bi ji sledil še en podoben izbor.[276]

---

[272] Ob tem je treba upoštevati, da Zahod Jugoslavije v glavnem ni dojemal kot del "realnega socializma" in kot državo z diktaturo komunistov. Jugoslavija si je s svojo dokaj spretno zunanjo politiko oblikovala drugačno pozicijo kot države onstran železne zavese, kar je onemogočalo nastajanje literature, ki bi jo imeli tudi na zahodu za disidentsko. Tako tudi sama politična emigracija ni imela moči (morda tudi ne potrebe), da bi na ta način uveljavljala slovensko književnost v okolju, kjer je živela, saj ni znan noben vidnejši poskus, da bi se v te namene izkoristil npr. Balantič ali kateri drugi v Jugoslaviji nezaželeni pesnik. Izjemo bi lahko predstavljal le poskus posredovanja Kocbeka, vendar pri italijanski publiki ni zbujala posebnega zanimanja.

[273] Prim. popis člankov v zadnji štev ilki revije Most (1992, št. 79/80).

[274] Zoltan Jan: Brazzoduro Gino; Primorski slovenski biografski leksikon, 18. snopič, Gorica 1992, str. 492-493. V pismu z dne 5.7.1986 mi je sporočil, da mu uredništva italijanskih revij niso niti odgovorila, ko jim je poslal nekaj esejev o slovenski književnosti. Prim. tudi: Zoltan Jan: Gino Brazzoduro, pesnik in prevajalec ter inženir metalurgije, Primorska srečanja 1988, str. 507; Aleš Lokar: Gino Brazzoduro, uomo di confine, La Battana (Reka) 1990, št. 97/98, str. 112-117. Pri videmski reviji Metodi e ricerche sta izšla dva njegova prispevka postumno: Due note critiche di Gino Brazzoduro, con una premessa di Elvio Guagnini, Metodi e ricerche (Videm) 1995, št. 2, str. 13-25.

[275] Primerjaj bibliografski dodatek v knjigi Zoltan Jan: Cankar, Kosovel, Zlobec in Ljubka Šorli pri Italijanih, Ljubljana 2001 (Slavistična knjižnica 5).

[276] Tja in nazaj : Literarni izlet z omnibusom – Andata e ritorno : Eskusione letteraria con l'omnibus; ur. Jolka Milič; prev. Jolka Milič in Irena Vuga Vogrič, Sonja Dolenc Zambelli. Sežana, Združenje književnikov Primorske : Žbica 2000, 400 str.

* * *

Zaradi predstavljenih razsežnosti dogajanja v obmejnem prostoru je pomembno sodelovanje *Jolke Milič* s tržaško lokalno revijo *Umana*, ki se je razvilo že ob nastajanju antologije *13 poeti sloveni contemporanei* in je na koncu privedlo do dveh izdaj Kosovela v italijanščini. Umana je imela relativno veliko odmevnost med tržaškimi intelektualci in se od večine tržaških italijanskih revij razlikuje po tem, da v ostalih komaj kdaj najdemo kakšno omembo slovenske problematike.[277] Razvoj naklonjenosti do slovenske književnosti ni potekal premočrtno, niti se ni vzpel do konstantnega sodelovanja s Slovenci. Po njeni obnovitvi v začetku petdesetih let je bilo najprej zaznamovano z odklonilnim odnosom do Slovencev.[278] Tako zasledimo 1952. leta v tržaški reviji *Sidro* polemiko z Umano, ker je skušala prikazati Slovence kot nekulturen narod, ki naj sploh ne bi imel lastnih revij za kulturo.[279] Kot kažejo različni odzivi v slovenski publicistiki, je še večkrat pokazala podoben odnos, ki v obdobju napetosti med državama, ob nerešenem tržaškem vprašanju in še odprtih vojnih ranah niti ni mogel biti drugačen, če je hotela ohraniti naročnike.[280] Šele kasneje so se razmere toliko spremenile, da je razvila svojo edinstveno vlogo pri oblikovanju vezi med slovensko in italijansko kulturo v Trstu, čemur je ostala zvesta do svojega zatona 1973. leta, čeprav ni nikoli posebej izpostavljala te plati svoje uredniške prakse in je za italijanskega bralca manj izrazita, kot se zdi slovenskemu opazovalcu. Na tej poti se 1954. leta. najprej pojavi članek o bazoviških žrtvah, kar je gotovo zahtevalo določen uredniški pogum, saj je na objavo čakal kar nekaj časa, podpisan pa je s psevdonimom.[281] Po šestih letih izhajanja, 1957. leta, je eno izmed svojih trinajstih tematskih številk posvetila Jugoslaviji, *Janko Jež* pa je uspel objaviti odlomek Cankarjevih Hlapcev ter predstaviti pisatelja v krajšem spremnem eseju, ki ga bomo razčlenili ob obravnavi Cankarja.[282] Kljub prijaznemu odzivu in hvali v slovenski publicistiki se v naslednjih letnikih pojavljajo le po eden ali dva članka o vprašanjih Jugoslavije, medtem ko je slovenska kultura in njen tržaški del predstavljen kvečjemu z oznako kakšnega slikarja.[283] Gre za značilen pojav, ki je prepoznaven

[277] Tržaška revija "Favilla" (1836-46), PDk 19.8.1956, št.184, str. 3.

[278] Revijo je 1918. leta ustanovil in jo deset let izdajal tržaški publicist in osrednji časnikar Piccola, pisatelj Silvio Benco. Njegova hči, kasnejša senatorka Aurelia Gruber Benco, jo je obnovila 1951. leta, bila njena urednica in založnica, dokler ni prenehala izhajati 1973. leta. *Prim*. Francesco Flora: Silvio Benco, Antologia di Umana, Trst 1986, str. 65-68; Sauro Pesante: Bibliografia degli scritti di Silvio Benco, Trst 1949; Aurelia Gruber Benco: Nekaj besed o tržaški reviji Umana, Primorska srečanja 1987, št. 76/77, str. 514.

[279] Un anello della catena, Il giornalaio, Umana 1952, št. 6, str. 29; Iz italijanskega sveta, Sidro 1952, št. 1, 4. str. ovitka. *Prim*. Zoltan Jan: Pahorjevo zgodnje uredniško delo, objavljeno v: Pahorjev zbornik. Trst, NŠK - Slavistično društvo Trst 1993, str. 193-206.

[280] Lavo Čermelj: Tržaški dvomesečnik "Umana", NSd 1955. št. 9, str. 857-859.

[281] Actor Spectator: La fucilazione di Basovizza, Umana 1954, št. 9/10, str. 22-24.

[282] Janko Jež: Profilo di Ivan Cankar, Umana 1957, št. 5-6, str. 27; Ivan Cankar: Dal dramma I servi, n. m., str. 28-30; odlomek je prevedel njegov prijatelj Enrico Damiani..

[283] Pozornost so namenili Lojzetu Spacalu (1958), Avgustu Černigoju (1959), Dušanu Tršarju (1962), Lojzu Špacapanu (1970). Prim. tudi: Aca Semič: Hvalevredna pobuda, SPor 29.9.1957, št. 229, str. 3; Božidar Borko: Umana o Jugoslaviji, LdP 3.10.1957, št. 233, str. 6; Lavo Čermelj: Ob dvojni številki tržaške revije "Umana", posvečeni Jugoslaviji, NSd 1957, št. 11,

tudi v uredniški politiki drugih revij (npr. Studi Goriziani) in razkriva prepričanje, da se ne sme nameniti preveč prostora Slovencem, ker bi se lahko zdelo, da jim je vodstvo pretirano naklonjeno ali celo njihova ekspozitura. S tem bi tvegalo odpor znatnega dela naročnikov, ki so za obstoj takšnih revij z nizko naklado in brez subvencij več kot pomembni. Zato vedno znova odklanjajo številne predloge za objavo prispevkov s slovensko tematiko, pa čeprav so v zadregi zaradi pomanjkanja drugega gradiva. Zatekajo se k izgovorom o interesu za najvišje in najsplošnejše vrednote človeškega duha, vprašanja slovenske kulture pa reducirajo na nekaj lokalnega, ozkega in omejenega, kar se potrdi tudi ob kasnejši objavi Kosovela na straneh Umane. Izstopa na videz presenetljivo dejstvo, da je najprej izšel prevod *Ekstaze smrti* v francoščini, šele naslednje leto pa tudi izbor njegove lirike v italijanskem prevodu *Filiberta Benedetiča* in *Silvie Miniussi*, ki verjetno s svojim predlogom ne bi uspela, če ne bi dokazala zanimanja za pesnika v Franciji.[284] Takšne ovinke preko drugih književnosti srečamo še večkrat, npr. pri Bartolu, Kocbeku, in izkazujejo dvom v lastna merila, saj se morajo opreti na reference v "velikem" svetu. Te so za poznavanje slovenske književnosti v italijanskem prostoru ključnega pomena, čeprav se jim le redko namenja potrebna pozornost.

Nekakšen prelom v odnosu do Slovencev predstavlja poleg "jugoslovanske številke" še obsežna, osmerna številka Umane, ki je izšla leto kasneje (1958.), ko je Trst prejel eno najvišjih italijanskih državnih odlikovanj, zlato medaljo za zasluge na področju kulture in šolstva, istočasno pa je revija posvečena tudi spominu na tedaj preminulega rektorja tržaške univerze Rudolfa Ambrozinija.[285] V prispevku Aurelie Gruber Benco o razvoju tržaškega javnega šolstva so prikazane tudi slovenske šole, v bibliografskem pregledu tržaškega periodičnega tiska (1.109 enot) so upoštevali tudi sto štirinajst slovenskih periodik, pa tudi tiste, ki jih je posebno fašistično sodišče (tribunale speciale) zaplenilo v letih 1930–1941. Bolj pomanjkljivo so prikazani slovenski kulturni krožki in društva, ki so med 2.439 enotami popisa tržaških kulturnih inštitucij komajda prisotni s štirimi omembami. Največ pozornosti so namenili slovenskemu gledališču, ki tedaj še ni imelo svoje dvorane.[286] Nastaja vtis, da se je pozitiven odnos in nepristranski prikaz slovenskega deleža v kulturni podobi Trsta oblikoval spontano, ko so avtorji z intelektualno poštenostjo obravnavali verodostojne primarne dokumente.

Nekatere misli tržaških publicistov v tej številki so zanimivo sveže za tedanje napete čase, ko se je zaostrovalo tržaško vprašanje in je narodna nestrpnost dosegla enega svojih viškov. *Giulio Cervani* je poudaril potrebo po preučevanju specifičnih pojavov v odporniškem gibanju na Tržaškem in Goriškem, *Petrisso de Petris* je pri popisu tržaških bibliotek opozoril na njihovo povezanost, segajočo tudi prek

str. 1052-1056.

[284] Umana 1964, str. 24; 1965, str. 17.

[285] Umana 1958,št. 1-8, 280 str.

[286] Lavo Čermelj: Kulturne ustanove v sodobnem Trstu, NSd 1958, str. 953-960. Revija je naklonjeno poročala tudi o odprtju slovenske gledališke stavbe: Spectator: All'insegna della dignità, Uomini veri in uno dei più moderni teatri d'Europa, Umana 1965, št. 1/3, str. 18-19.

nacionalnih barier, kar predstavlja posebnost, ki je pri ustanovah na drugih kulturnih področjih ni, saj je ločnica med italijanskimi in slovenskimi globoka, slovenska komponenta tržaškega kulturnega življenja pa je zanemarjena celo v tej slavnostni številki, kot je zapisal. *Romeo Colognati*, ki je na filozofski fakulteti v Trstu med drugim poučeval tudi slovenščino (ne da bi jo aktivno obvladal), je v svojem eseju o manjšinah zapisal previdno opozorilo na nepoznavanje slovenske kulture. Opravičeval ga je s trditvijo, *da je interes italijanskega naroda za slovenski svet in umetnost logično sorazmeren s pomenom, ki ga ima v sklopu kultur narodov celotnega sveta*. Kljub temu pa je pristavil, da *je treba pred oblikovanjem takšnega odnosa sosednji slovenski svet najprej spoznati*.[287] Razmišljanje je zelo značilno ne le za tržaško, pač pa za celotno italijansko stvarnost in za njen odnos ne samo do književnosti, temveč do celotne kulture malega naroda. Bila naj bi že a priori manj vredna, ker naj bi prispevala premalo v svetovno zakladnico duha, zato po njihovem mnenju ni primerljiva z močjo italijanske. Takšno stališče se kot rdeča nit vleče v ozadju velike večine reakcij na pojavljanje slovenske književnosti v Italiji (in tudi drugod). Deloma prihaja do izraza tudi pri določenih slovenskih publicistih, čeprav nekateri med njimi, kot npr. *Boris Pahor*, zagovarjajo obratno prepričanje ter ga utemeljujejo z argumenti Kohrovega dela Padec narodov, v katerem avtor razvija tezo, da so vse velike stvaritve človeškega duha nastale v majhnih skupnostih, pa naj gre za ustvarjalnost v starogrških polisih, za dosežke, nastale v italijanskih renesančnih mestnih državicah, ali pa za takšne irske pisatelje, kakršni so Yeats, Wilde, Joyce, Shaw.[288] Kljub privlačnosti teze ni mogoče spregledati dejstva, da tudi navedeni primeri v naši zavesti ne obstajajo kot pripadniki Aten, Firenz, Dublina, pač pa kot ustvarjalci grške, angleške ali italijanske književnosti, in da prevladuje kulturna izmenjava v smeri od velikih k malim narodom in ne obratno.[289] In takšna logika je prisotna tudi v obravnavanem primeru.

Ne glede na upoštevanje "*slovenske komponente*" v tej številki Umane je bilo potrebno še pol desetletja, da je *Aleš Lokar* 1962. dosegel objavo kratke predstavitve ("schede") in osmih prevodov *Kocbekovih* pesmi.[290] Dve leti kasneje se je ob srečanju italijanskih in jugoslovanskih pisateljev pričelo zanimanje za *Kosovela,* kar bomo natančneje analizirali ob obravnavi njegove usode v Italiji.[291]

---

[287] "É logico quindi che, nella nazione italiana, l'interesse per il mondo e la cultura slovena sia commisurato all'importanza che esso ed essa hanno nell'ambito delle nazioni civili. (Naturalmente per conoscere questa misura, bisogna imparare a conoscere questo mondo e questa cultura). Dunque, un interesse, in confronto a quello imposto da altre nazioni più numerose e di maggiori tradizioni culturali che chiameremo minore e marginale, anche se tutt'altro che trascurabile." Romeo Colognati: Vita e cultura delle minoranze, Umana 1958, št. 1-8, str. 104.

[288] Boris Pahor: Vrednost manjšinskih kultur, Sodobnost 1994, str. 986-989. Referat na četrtem tržaškem Mednarodnem kongresu, ki je od 22. do 26. septembra obravnaval temo Kulturna vloga manjšin v novi evropski stvarnosti.

[289] Franc Zadravec: Literatura maloštevilnega naroda, komparativistika in literarna teorija, JiS 1987/88, 4, str. 81-90; Marija Pirjevec: Ozračje za kulturo je bilo nekoč v Trstu bolj ugodno, kot je danes, Delo 13.3.1995, št. 59, str. 7.

[290] Zoltan Jan: Kocbekova pisma Pahorju, Primorska srečanja 1985, št. 52, str. 118.

[291] Aurelia Gruber Benco: Scrittori jugoslavi e italiani a convegno, Umana 1964, 10/12, str. 25-26; Drago Šega: Linee di sviluppo della poesia contemporanea jugoslava, ibd. str. 27-28.

Od srede šestdesetih let, po drugem prelomu, do katerega je prišlo z objavo prevodov Kosovela, se v reviji bolj pogosto pojavljajo slovenski pesniki. Večino je prevedla *Jolka Milič*. Njena predstavitev *Franceta Filipiča* je izšla kot dvojezična objava 1966. leta, pri njenem prevodu *Cirila Zlobca* in *Tomaža Šalamuna* je 1969. sodelovala tudi *Lidija Dekleva*; leta 1971, neposredno ob izdaji knjižnega prevoda *Kosovela Poesie di velluto e Integrali*, pa objavijo izbor enajstih *Kravosovih* pesmi ter posamezne recenzije slovenskih knjig. Tedaj napiše članek o tomajskem pesniku urednica in založnica revije *Aurelia Gruber Benco*, ki je organizirala tudi nekatere javne predstavitve omenjenega knjižnega prevoda.[292] V zaključni publikaciji revije, v zborniku najpomembnejših prispevkov vseh letnikov *Antologia di Umana,* so 1986. leta ponatisnili prevode *Cirila Zlobca, Tomaža Šalamuna in Srečka Kosovela* in jih uvrstili med svoja pomembnejša dejanja, kot je bilo že omenjeno.

* * *

Ko je Umana usahnila, je bilo v Trstu začutiti praznino, tako da je čez štiri leta nastala nova revija *La Bora* (Burja), ki jo je ustanovila skupina intelektualcev, med katerimi je bil najbolj aktiven urednik *Ricciotti Lazzaro*, v razmeroma ozkem krogu sodelavcev pa so bili tudi nekateri slovenski ustvarjalci: *Karel in Sergij Milič, Klavdij Palčič, Jože Pirjevec, Mara Debeljuh Poldini, Filibert Benedetič.* Mesečnik za "*zgodovino, gospodarstvo, umetnost in kulturo*" se je obdržal le nekaj let (1977–80), izšlo je samo dvajset številk in pri publiki ni imel pričakovanega odziva, tako da je usahnil, preden je zaživel kot "*prostor povezovanja narodov, ki živijo v istem mestu*", in preden je lahko uresničil cilj, da se "*pričnejo dejstva prikazovati takšna, kakršna so, brez predsodkov, laži in napihovanja*". Značilni so članki s slovensko tematiko, ki pričajo, kako so se sodelavci zavedali vrzeli v poznavanju osnovnih značilnosti slovenske kulture. *Jože Pirjevec* je napisal šest prispevkov o zgodovini Slovencev od naselitve do prve svetovne vojne. *Mara Debeljuh Poldini* je prikazala Alojza Rebulo in Borisa Pahorja, ki tedaj doživita svojo prvo resnejšo predstavitev italijanskemu bralstvu. Zgodovino slovenskega gledališča v Trstu je obdelal *Filibert Benedetič*, ki je razčlenil celoten tržaški repertoar od prve predstave v slovenski čitalnici do 1980. leta. Posebno pozornost je namenil tudi turnejam Slovenskega stalnega gledališča, njegovi publiki in številu predstav, pa tudi velikim finančnim težavam.

Skoraj dve desetletji je izhajal mesečnik *Trieste,* ki je bil ustanovljen 1953. leta. V njem je *Josip Tavčar* prispeval zanimiv članek o zavorah, ki preprečujejo kulturno izmenjavo med Tržačani italijanske in slovenske narodnosti, *Dimitrij Volčič* pa je med drugim poročal o krizi slovenskega revialnega tiska ob

[292] Srečko Kosovel: Poesie di velluto e Integrali, prev. Jolka Milič, Pavle Merkù, Trieste, L'Asterisco Editore 1971. Naslednje leto je izšel drugi natis knjižnega prevoda z isto letnico, Kosovelovo osebno antologijo je ponovno izdalo Založništvo tržaškega tiska 1972 in 1976, ko je objavilo tudi študijo Marije Pirjevec o Kosovelu. Predstavitve so bile v Trstu, Vidmu, Tržiču ...

ukinitvi Perspektiv, o slovenski problematiki so pisali tudi *Aleš Lokar, Guido Botteri, Vittorio Vidali, Carlo Schiffrer, Guido Miglia itd.*[293]

Kratkotrajno izhajanje revij, njihova omejenost na ozko teritorialno območje (kampanilizem) in s tem povezan njihov šibki vpliv ni v italijanskem prostoru nič nenavadnega.[294] Ker tudi to področje urejajo tržne zakonitosti in ni deležno izdatnejših subvencij iz javnih sredstev, se revije le s težavo obdržijo dlje časa. Njihov vpliv je močno omejen še s komercialnim revijalnim tiskom. Ob visoki profesionalnosti najbolj razširjenih magazinov, ki izdajajo posamezne številke v milijonskih nakladah, te publikacije ne morejo imeti takšne vloge kot v Sloveniji, presojanje posameznih literarnih stikov v teh okoljih pa lahko zavede v napačno ocenjevanje njihovega pomena, zato je navedene podatke treba dopolniti tako, da nastane celovita podoba te plasti kulturnega prostora. Sporadično se namreč pojavljajo omenjenim podobne revije tudi v drugih časovnih obdobjih. Tako kot poznamo v preteklem stoletju italijansko – slovensko revira, ki jojo *Arcadia,* že omenjeno *Favillo* s prilogo *La Musa slava*, v novejšem času pa *Trieste, Ponterosso* in *Umano*, sta samo leta 1993 pričeli izhajati kar dve takšni lokalni reviji, čez dobro leto pa sta se jima pridružili še dve.[295] Dvomesečnik *Lettere triestine* (Tržaško slovstvo) je najprej urejal kardiolog *Fulvio Camerini.* Izdaja ga skupina tržaških intelektualcev, ki vključuje tudi nekaj Slovencev in si želi sodelovanja z obeh strani meje. Po dobrem letu je prerasel v moderno oblikovan mesečnik, v katerem so svoje članke objavili tudi nekateri slovenski ustvarjalci, vendar je kasneje zašel v hude težave.[296] Trimesečnik *Trieste & oltre* je v poskusni številki na nekaj mestih pisal o Slovencih, slovenski avtorji so sodelovali tudi kasneje, vendar je slovensko leposlovje v bistvu obravnavala le *Marija Pirjevec*.[297] Na straneh revije so se vrstila poročila o dogajanju na ozemlju nekdanje Jugoslavije ter polemične izmenjave mnenj o različnih kulturnih vprašanjih, a tudi ta obetavni začetek dialoga je zamrl, ker je revija prenehala izhajati že po dveh letih.[298] V tržaškem mesečniku za kulturo *Trieste Artecultura*, ki

[293] Rafko Dolhar: Leva sredina in tržaški Slovenci, Trst, Krožek za družbena vprašanja Vigil Šček 1995, str. 33-36; Rafko Dolhar: Tržaški pol-dnevnik, Trst, Mladika 2000.

[294] Celo florenške revije iz začetka 20. stoletja, ki so ključnega pomena za razvoj italijanske književnosti, so izhajale le po nekaj let: Leonardo od 1903 do 1907, Voce od 1908 do 1916, Lacerba od 1913 do 1915. Prim.: Giuseppe Petronio: L'attività letteraria in Italia, Roma 1964, str. 848-849.

[295] Tržaška "Favilla" (1836-1846), Prva italijanska revija, ki je seznajala italijanske kroge s kulturo slovanskih narodov, PDk 19.8.1956, št. 184, str. 3; Miran Košuta: Štirje mejniki, PDk 16.11.1993, št. 307, str. 2.

[296] Sandor Tence: Intelektualni Trst se vendarle premika, Poskusna številka Tržaških pisem, PDk 29.4.1994, št. 115, str. 11; Bojana Vatovec: O sodobni stvarnosti in vprašanje identitete, PDk 29.10.1993, št. 289, str. 14; Zakaj ni prodrla revija, ki spodbuja k razmišljanju o Trstu, PDk 6.8.1995, št. 211, str. 7. Beseda lettere v italijanščini lahko pomeni pismo, vendar tudi slovstvo, literaturo.

[297] *Alojz Rebula:* Le tensioni spirituali e culturali nella Slovenia di oggi, Trieste & oltre 1993, št. 2, str. 162-167; *Ivan Verč:* Gli slavisti italiani sulla legge Maccanico, n. m., 1993, št. 4, str. 296-297; *Jože Pirjevec*: I segreti della Slovenia, n. m., 1993 št. 4, str. 324-325; *Marija Pirjevec*: La letteratura slovena di Trieste: Kosovel, Bartol, Pahor, n. m., 1994, št. 7-8, str. 760-765; *Boris Pahor:* Il contributo di Trieste e Gorizia alla letteratura slovena, I., II, n. m., 1994, št. 4 in 5, str. 504-515; *Boris Pahor*: Superare l'incapacità storica di armonizzar i contratti, n. m., 1994, št. 7-8, str. 770-776. Prim.: Trieste & oltre ne izhaja več, PDk 10.5.1996, št. 107, str. 6.

[298] Prim.: "Trieste & oltre", revija usmerjena v prihodnost, PDk 22.4.1993, št. 160, str. 3; Miran Košuta: Pomlad v Trstu, PDk 3.5.1994, št. 195, str. 3; Peterle v reviji "Trieste ed oltre", Novi list 11.5.1995, št. 1967, str. 3; Trieste & oltre ne izhaja več, PDk 10.51996, št. 107, str. 6; Revija "Trieste & oltre" ne izhaja več, PDk 15.5.1996, št. 111, str. 6.

jo ureja Claudio H. Martelli, so ob izidu pesniške zbirke Aca Mermolje izdali izbor njegove poezije v prevodu *Jolke Milič*, večkrat so predstavili slovenske likovnike, ocenili so zbirko Aleksija Pregarca Samohodec, *Nada Čok* je poročala o nekaterih predstavah Slovenskega stalnega gledališča, *Patrizia Vascotto* je objavila intervju z Markom Kravosom, v trideseti številki so oktobra 2000 objavili dva članka o Srečku Kosovelu, *Sergij Pipan* je objavil prispevek o Vladimiru Bartolu, Srečku Kosovelu in nekaterih drugih vprašanjih.[299] Včasih se kot posredniki slovenske kulture pojavljajo tudi tuje revije, ki sodelujejo s tržaškimi ali so v Trstu predstavljene. Revija *Lichtungen* iz Gradca se je predstavila v ugledni kavarni San Marco v Trstu, ko so 76. številko posvetili tržaškemu slovstvu in seveda upoštevali tudi nekatere slovenske pisce, ki zavzemajo nekako tretino predstavljenih ustvarjalcev.[300] Ko je bil tržaški Slovenec, Matej Susič podpredsednik evropske organizacije Youth of European Nationalities, je njihovo glasilo *YEN*, ki ima naslovnike tudi v Trstu, večkrat pisalo o slovenski manjšini.[301]

Podobno kot na Tržaškem je tudi na Goriškem in v Videmski pokrajini mogoče navesti vrsto lokalnih periodik, ki imajo že ugotovljene značilnosti in podoben odnos do slovenske književnosti, zato naj zadostuje opozorilo le na več kot štirideset let staro goriško revijo *Iniziativa Isontina*, ki v uvodniku jubilejne stoprve številke poudarja, da se je "*radostila vsake kulture, ki je hotela živeti in preživeti ter rasti: od italijanske do slovenske, od furlanske in bezjaške, do odmevov nemške kulture in hebrejskega sveta, kar vse pripada edinstveni polifoniji tega ozemlja*".[302] Na istem mestu objavljeni bibliografski popis prispevkov odkriva med dva tisoč petstotimi približno trideset takih s slovensko tematiko. Tudi te so večinoma prispevali Slovenci, obravnavana tematika pa je največkrat splošno kulturna ali ozko specializirana, medtem ko je slovenska književnost komajda prisotna, vendar se tovrstni prispevki z različno frekvenco pojavljajo praktično vsa leta izhajanja.[303] Nastanek videmske revija *Politica e cultura*, ob kateri je navezal vrsto italijanskih stikov *Ciril Zlobec*, je povezan z zelo *bizarnimi interesi* izdajatelja. Njen založnik je bil advokat Loris Fortuna, ki je z njeno pomočjo hotel napraviti politično kariero in tudi uspel.[304] Tega so se zavedali vsi sodelavci, pa ni nobenega motilo.[305] V dveh letih njenega izhajanja (1960

[299] Prim. poročila o reviji: PDk 11.8.1998, št. 189, str. 6; PDk 5.1.1999, št. 3, str. 6; PDk 29.11.1999, št. 280, str. 3; PDk 7.1.2000, št. 6, str. 6; PDk 4.10.2000, št. 229, str. 8; PDk 26.11.2000, št. 275, str. 6; PDk 23.6.2001, št. 149, str. 7.

[300] Pogled na tržaško slovstvo, PDk 23.1.1999, št. 19, str. 7.

[301] Glasilo YEN o Slovencih v FJK, PDk 18.7.2000, št. 165, str. 5.

[302] Celso Macor: Trentacinque anni, cento numeri, Iniziativa Isontina, december 1993, št. 101, str. 3-4.

[303] *Umberto Urbani*: La vita e l'opera di France Prešeren, Iniziativa Isontina 1967, št. 33, str. 33; *Ezio Martin*: France Bevk, autore per ragazzi, n. m., 1967, št. 33, str. 33; *Oskar Simčič:* L'assoluto nel pensiero e nell'esperienza di Vladimir Truhlar, n. m., 1977, št. 68, str. 61; *Alojz Rebula:* Un poeta tra Cristo e Marx - Edvard Kocbek, n. m., 1981, št. 77, str. 11. V 84. št. 1997 je *Giovanni Talloneo*, ki je kasneje napisal tudi slovensko slovnico za Italijane, pisal o slovenskih slovnicah in priročnikih za študij slovenščine, *Roberto Spazzalia* o fašistični stranki v Ljubljani. Prim.: Več zapisov o Slovencih, PDk 5.12.1997, št. 289, str. 8.

[304] V začetku osemdesetih let je v zakonodajni postopek vložil zakonski predlog za zaščito jezikovnih manjšin, ki pa je bil sprejet skorajda 20 let kasneje (1999) kot zakon št. 482. Prim. PDk 6.8.2000, št. 182, str. 16.

[305] Ciril Zlobec: Italijanska srečanja slovenskega pesnika, XI. nadaljevanje, Radio Trst A, 8.5.1993. Navedeno po rokopisni podlagi oddaje. Prim. tudi: Ciril Zlobec: Spomin kot zgodba, Ljubljana, Prešernova družba 1998.

– 1962) so izdali le nekaj številk, vendar so predstavili tri slovenske likovnike, objavili Zlobčeve pesmi in dva izbora jugoslovanske poezije.[306]

Izhajanje krajevnih, kulturi namenjenih revij v Italiji je v veliki meri dokaj naključno in navadno zapisano kratkotrajnemu življenju, za tako obsežen kulturni prostor pa jih niti ni veliko.[307] Nekoliko daljšo tradicijo imajo *revije, ki so vezane na kakšno profesionalno ustanovo*, preko katere jih financira država ali krajevna uprava, ker so vključene v okvir njihovega delovnega programa. Poleg številnih drugih je takšna revija npr. *Studi Goriziani*, ki jo je 1923. pričela izdajati *Biblioteca statale Isontina* v Gorici najprej kot nekakšno protiutež graške Görzen Studien, da bi zaščitili "*italijanski značaj*" Gorice, a je po drugi svetovni vojni vendarle objavila poleg različnih člankov o slovenski stvarnosti tudi šestnajst literarnozgodovinskih prispevkov. Večinoma so jih napisali Slovenci, vendar tudi *Arturo Cronia, Ezio Martin, Fulvio Salimbeni, Silvano Cavazza, Sergio Tavano*, če se izpostavi le najbolj vidne avtorje.[308] Tudi v tem primeru so obravnave s slovensko tematiko postale bolj zaželene, ko je vodstvo knjižnice ter uredništvo revije prevzel *Guido Manzini*. Morda zato, ker ni bil Goričan, ni imel nacionalnih predsodkov in ga je kultura naroda, ki je do preselitve v novo okolje še ni poznal, pričela zanimati.[309] Druga takšna revija – *Metodi e ricerche* – je vezana na videmsko ustanovo *Centro Studi regionali* in tudi ta je natisnila več prispevkov o slovenski literaturi, razčlenili smo jih v poglavju o historiatu. Tudi te so pisali predvsem

[306] Značilni članki v reviji: *Luciano Morandini*: Ragioni di una rubrica, Politica e cultura, oktober 1960, št. 2, str. 46; *Luciano Morandini*: Ciril Zlobec, n. m., oktober 1960, št. 2, str. 46-47; *Berto Morucchio*: Janez Bernik, n. m., oktober 1960, št. 2, str. 48-49; *Luciano Morandini*: Libertà della ricerca, n. m., december 1960, št. 3, str. 30; *Zoran Kržišnik*: La scultura di Stojan Batič, n. m., december 1960, št. 3, str. 31-35; *Berto Morucchio*: Nota su Stojan Batič, n. m., december 1960, št. 3, str. 35; *Makso Šnuderl:* La riforma costituzionale in Jugoslavia, n. m., marec 1961, št. 4, str. 4-5; *Ciril Zlobec:* Festivals e cultura, n. m., marec 1961, št. 4, str. 28-31; *Ciril Zlobec, Luciano Morandini*: Giovane poesia jugoslava; prevajalec pesmi Giacomo Scotti, n. m., marec 1961, št. 4, str. 32-34; *Zoran Kržišnik*: La scultura di Drago Tršar, n. m., marec 1961, št. 4, str. 39-40; *Drago Drušković:* Minoranze nazionali, n. m., oktober 1962, št. 5, str. 8-9; *Luciano Morandini*: La comunità etnica italiana di Capodistria e Pirano, appunti di vita culturale, n. m., oktober 1962, št. 5, str. 8-9; *Ciril Zlobec*: Intellettuali jugoslavi d'oggi, n. m., oktober 1962, št. 5, str. 20-21; *Zoran Kržišnik*: IV biennale d'arte grafica di Lubiana, n. m., oktober 1962, št. 5, str. 23. Izhajala je tudi redna rubrika *Lettere dalla Jugoslavia*, ki jo je pisal *Ciril Zlobec.*

[307] Leta 1980 naj bi v celotni Italiji izhajalo okrog 38 vidnejših revij, ki so namenjene poeziji. Poleg teh naj bi v inozemstvu izhajalo še 7 italijanskih revij. Vse so v glavnem namenjene neposredni prodaji in jih je težko najti v knjigarnah.

[308] *Carlo Battisti*: Vocabolario botanico latino-sloveno, Studi Goriziani 1924, št. 2, str. 159; *Arturo Cronia*: Inedito e grande dizionario sloveno-tedesco di Stefano Kocjančič, n. m. 1954, št. 16, str. 2-30; *Paolo Rezzi*: Gli interessi slavistici di G. I. Ascoli, n. m. 1962, št. 32, str. 109-112; *Guido Manzini*: La cultura slovena sulla frontiera, n. m. 1965, št. 37, str. 63-76; *Ezio Martin*: Ivan Pregelj e l'epopea dei contadini di Tolmino, n. m. 1965, št. 38, str. 109-124; *Fulvio Salimbeni:* Il problema delle minoranze slave al confine orientale veneto dopo il 1866, n. m. 1977, št. 46, str. 69-87; *Luciano Morandini*: Pavle Merkù, Le tradizioni popolari degli Sloveni in Italia, n. m. 1977, št. 45, str. 157-159; *Raimondo Strassoldo*: Stefano Kociančič (1818-1883), un ecclesiastico al servizio della cultura tra Sloveni e Friulani, n. m. 1984, št. 59, str. 119-120; *Celsio Macor*: Marijan Brecelj, Slovenci ob Soči med Brdi in Jadranom, n. m. 1984, št. 60, str. 104-105; *Raimondo Strassoldo*: Pavel Stranj, La comunità sommersa, Gli Sloveni in Italia dalla A alla Z, n. m. 1992, št. 76, str. 130-131; *Silvano Cavazza*: Primož Trubar e le origini del luteranesimo nella contea di Gorizia (1563-1565), n. m. 1985, št. 61, str. 7-25; *Celso Macor*: Marija Pirjevec, Trubar, Kosovel, Kocbek e altri saggi sulla letteratura slovena, n. m. 1990, št. 72, str. 102-104. Vidnejši slovenski sodelavci: *Valentin Jelinčič, Marijan Brecelj, Emidio Sussi, Branko Marušič, Milko Rener, Marija Pirjevec, Jože Pirjevec, Andrej Bratuž, Mitja Skubic, Zoltan Jan.*

[309] Guido Manzini: La cultura sulla frontiera, Studi Goriziani 1965, str. 63-76; Marijan Brecelj: Dr. Guido Manzini, Knjižnica 1975, str. 126-129; Marko Waltritsch: Goriška revija in Slovenci, PrimN 4.8.1995, št. 61, str. 9; PDk 17. 6. 2001, št. 144, str. 11.

Slovenci, kot npr. *Marija Pirjevec* ali *Miran Košuta* ali *Slava Starc Križman* ali *Neva Zaghet.*[310] Med njimi le izjemoma srečamo kakšnega Italijana, kot npr. *Arnalda Bressana*, ki je tu objavil dve študiji o Bartolu.[311] Videmska univerza je pričela svojo serijsko publikacijo *Est Europa* s slovenistično tematsko številko in jo posvetila Martinu Jevnikarju, ki je tedaj odhajal v pokoj. V kasnejših letnikih je "slovenika" bistveno manj prisotna, morda tudi zato, ker je v Sloveniji zbudila manj odmevov, kot bi pričakovali, saj jo je v Slavistični reviji ocenil le podpisani.[312]

Le najdrznejša uredništva tovrstnih publikacij si upajo pripraviti posebne tematske številke, kakršna je skoraj tristo strani obsegajoča dvojna številka revije *Il Territorio*, ki je skušala podati celovito podobo "*slovenske kulture v regionalni družbi*". V njej je sodelovalo okrog šestdeset slovenskih in italijanskih avtorjev, vendar je slovenski literaturi namenjena le manjša pozornost.[313] Številka, ki jo je izdal *Javni kulturni polivalentni center iz Ronk* (*Centro Culturale Pubblico Polivalente*), je bila večkrat predstavljena in kmalu razprodana.[314] Značilno se zdi, da so kmalu za tem pripravili dva po obsegu dvojna zvezka o istrski kulturi na obeh straneh tedanje državne meje in o problematiki istrskih izseljencev ter tako nekako opravičili "pretirano" naklonjenost in zanimanje za slovensko problematiko, ki je bila izražena z izidom prejšnje številke. Kljub vsemu Javni center kaže zanimanje za slovensko kulturo, ki s tega območja izginja, tudi z drugimi akcijami. Ob tej reviji, ki so ji v zadnjem času sicer spremenili koncept, deluje dvojezična knjižnica, najpomembnejša pa je ustanovitev *Nagrade Srečka Kosovela*, ki jo ta ustanova namenja prevodom proznih, lirskih ter mladinskih del iz slovenske književnosti v italijanščino. Prvi razpis je bil objavljen leta 1994 in se je nanj prijavilo štiriinpetdeset prevajalcev s prevodi petinšestdesetih

---

[310] Zoltan Jan: Dve slovenistični raziskavi v videmski reviji, Primorska srečanja 1992, št. 139, str. 783-785. Kajetan Gantar: Razprava o Sovretu v italijanščini, Delo 29.9.1988, št. 186, str. 15 (Književni listi); Matejka Grgič: Pretok pričevanj in misli o slovensko-italijanskih odnosih, PDk 9.4.1998, št. 83, str. 8.

[311] Referat Arnalda Bressana na goriškem srednjeevropskem simpoziju je bil objavljen v Sodobnosti 1986. leta, nato pa še v videmski reviji Metodi e ricerche 1986, ker je izpadel iz zbornika o goriškem simpoziju. V isti reviji je Bressan 1988. leta objavil tudi prispevek Opažanja prevajalca o jeziku Alamuta.

[312] Est Europa, Volume I, Miscellanea Slovenica. Dedicato a Martin Jevnikar; Udine, Università degli studi di Udine, Istituto di Lingue e letterature dell'Europa Orientale "Jan I. N. Baudouin de Courtenay" 1984, 245 str. Sodelavci: R. Petaros, R. Gusmani, S. Renko, P. Zolli, M. Skubic, M. Cortelazzo, G. Frau, A. Ivanov, J. Pirjevec, R. Casimiro, R. C. Lewanski, B. Marušič, N. Godini, P. Merkù, L. Bratuž, S. Schiavi Fachin, J. Tavčar, A. Parmeggiani, C. C. Desinan, M. Cenda, J. K. Durazzano, M. Brecelj. Prim.: Zoltan Jan: Slovenistični zbornik videmske univerze, SR 1985, str. 130-133.

[313] Il territorio 1986, št. 16/17. Sodelavci: Cecilia Assanti, Alfredo Battisti, Lorenzo Bellomi, Filibert Benedetič, Valentina Bernardis, Antonio Virtale Bommarco, Darko Bratina, Andrej Bratuž, Gino Brazzoduro, Arnaldo Bressan, Karlo Černic, Ferruccio Clavora, Fabio Codra, Sergio Conetti, Maria Corsini Armani, Silvio Competa, Giorgio Depangher, Davorin Devetak, Karlo Devetak, Maria Grazia Devidè, Lorena Dobrila, Viljem Gergolet, Elvio Guagnini, Ravel Kodrič, Srečko Kosovel, Miroslav Košuta, Lucija Lavrenčič, Mario Lizzero, Maurizio Luchitta, Fabio Marchetti, Mario Maver, Paolo (sic!) Merkù, Jolka Milič, Luciano Morandini, Claudio Palčič, Paolo Petricig, Giuseppe Petronio, Marija Pirjevec, Rosella Piciotta, Marco Puppini, Marino Qualizza, Alojz Rebula, Tullio Reggente, Milko Rener, Aldo Rupel, Silvana Schiavi Frachin, Giacomo Scotti, Danilo Sedmak, Oscar Simčič, Valentino Simonitti, Luigi Škerl, Stelio Spadaro, Pavel Stranj, Josip Tavčar, Fulvio Tomizza, Carlo Tullio Altan, Patrizia Vascotto, Ivan Verč, Marta Verginella, Alfredo Vernier, Leonardo Zanier, Luciano Zanon. Objavljene so tudi ilustracije.

[314] Poleg predstavitev v Ronkah in Trstu so organizirali njeno promocijo tudi v Rimu, kot poroča Primorski dnevnik 29.10. in 2.11.1986.

slovenskih leposlovnih del.[315] Do podelitve nagrade je prišlo šele marca 1996. leta, ko sta si prvo mesto za prevod poezije delili *Jolka Milič* ter *Daria Betocchi*, med prevajalci proznih del je bil na prvo mesto uvrščen *Ezio Martin*, za najboljšo prevajalko mladinskih del je bila razglašena *Patrizia Vascotto*.[316] Nagrajena dela še dolgo niso doživela knjižne izdaje, kot je bilo prvotno načrtovano. Najprej jim je uspelo zagotoviti sredstva le za tisk leposlovnega dela za mladino, pomoč za objavo ostalih del pa so morali zaprositi pri Trubarjevi fundaciji. Istočasno so sklenili, da se bo nagrada podeljevala le vsaka tri leta, vendar se je že pri drugem razpisu zapletlo, ker najprej ni prispelo skorajda nobeno delo, kasneje pa se je čakalo na izid že nagrajenih del.[317] Še pomembnejše je, da se je tudi tokrat pokazalo, kako Italijani niso kos nalogi, da presojajo kvaliteto prevodov iz slovenščine, saj so pri odločanju žirije imeli odločilno vlogo Slovenci, ki so seveda prevladovali tudi med prevajalci.[318] Kljub vsem navedenim značilnostim je to prva javna spodbuda z italijanske strani, ki skuša pospeševati poznavanje slovenske književnosti v italijanskem prostoru. Nekako zapolnjuje vrzel v nagradah za medkulturno izmenjavo, ki jih vsako drugo leto podeljuje Goriška pokrajina, čeprav Nagrade Srečka Kosovela ni vključila v svoje finančne načrte kljub večkratnim predlogom.[319]

* * *

Zaradi sumničavega odnosa Italijanov do lastne manjšine v Jugoslaviji obe reški reviji italijanske manjšine *Panorama* in *Battana* nimata širše publike niti na obmejnem območju, ker so ju povezovali z jugoslovanskim režimom, ki naj bi bil kriv množičnega povojnega izseljevanja "*vseh italijanstvu zvestih Istranov"*.[320] Kljub temu jo pošiljajo italijanskim književnikom in različnim kulturnim ustanovam v Italiji, mnogi njihovi prevodi so se kasneje pojavili v drugih italijanskih izdajah. *Battana* je prispevala vrsto pobud za poznavanje jugoslovanskih književnosti v sosednji državi.[321] Postala naj bi izložbeno okno jugoslovanskih literarnih del, prevedenih v italijanščino, in skušala uresničiti idejo o manjšinah kot mostu med sosednjimi narodi tudi z drugimi prireditvami. Med njimi velja poudariti dolgo tradicijo srečanj

[315] Zapisnik 1. sestanka ocenjevalne komisije z dne 6.6.1995 hrani Javni kulturni polivalentni center iz Ronk, zap. št. 882. Prim.: Na razpis JVKC se je prijavilo kar 58 prevajalcev, Prevodi del iz slovenščine, Nagrada "Srečko Kosovel", PDk 24.8.1995, št. 228, str. 8.

[316] Jolka Milič je prevedla zbirko Botticelli Iva Svetine, Daria Betocchi zbirko Miroslava Košute Odseljeni čas, Ezio Martin Pahorjev roman Nekropola, Patrizia Vascotto izbor Kravosovih črtic za otroke. Prim. tudi bibliografski dodatek.

[317] Nagrada Srečko Kosovel za prevode v italijanščino, Delo 28.6.1996, št. 147, str. 8. "Kosovel": podaljšan rok za oddajo prevodov, PDk 19.6.1998, št. 144, str. 9.

[318] Nagrada "Srečko Kosovel", Na razpis Javnega večnamenskega kulturnega centra se je javilo kar 58 prevajalcev, PDk 24.8.1995, št. 228, str. 8; Natečaj "Srečko Kosovel" naletel na dober odziv, PDk 20.3.1996, št. 64, str. 10; Prvič podelili nagrade "S.Kosovel", PDk 24.3.1996, št. 68, str. 8; Prevajalka Jolka Milič, dobitnica Kosovelove nagrade, PrimN 26.3.1996, št. 24, str. 12; Jurij Paljk: Podelili nagrade Srečka Kosovela v Večnamenskem središču, Novi glas 28.3.1996, št. 12, str. 10.

[319] Zoltan Jan: Ob nagradah Pokrajine: upoštevati tudi slovensko ustvarjalnost v Gorici, PDk 13.4.1988, št. 80, str. 8.

[320] Aldo Bressan: Ob štiridesetletnici ustanovitve dnevnika La voce del popolo, Primorska srečanja 1984, str. 161.

[321] Njen naslov opozarja na njeno trdoživost. Revija naj ne bi nikoli potonila, kot ne potonejo ribiški čolni, narečno poimenovani "battane".

jugoslovanskih in italijanskih ustvarjalcev, ki so potekala od 1964. leta dalje. Slovenci jih kljub občasni udeležbi niso izkoristili za konkretne dogovore o uveljavljanju svoje književnosti v Italiji.[322] Prav tako ni mogoče ugotoviti, da bi okrog dvajset recenzij slovenskih leposlovnih del, ki jih je Battana objavila, imelo kakšen odmev v italijanski javnosti. V tem krogu so bila najplodnejša prizadevanja *Sergija Šlenca*. Doma je iz Ilirske Bistrice, pred prihodom na ljubljansko filozofsko fakulteto pa je bil lektor za italijanščino v Beogradu pri *Erosu Sequiju*, ustanovitelju in uredniku reške revije Battana. Dosegel je, da je revija v letih 1964–1984, sporadično pa tudi kasneje, namenjala precejšnjo pozornost slovenski liriki, vendar je slovenska prisotnost usahnila že pred razpadom Jugoslavije.[323] Najnovejši objavi prevodov Jolke Milič opozarjata na možnost, da bi se sodelovanje lahko obnovilo kljub težavam med obema novima državama, kljub zapleteni istrski problematiki ter vprašanjih o sofinanciranju revije.[324]

Reški reviji in videmska *Politica e cultura* so pričele med seboj *sodelovati* že 1960. leta. *Giacomo Scotti*, znani reški prevajalec neapeljskega rodu, ki je imel ambicije, da bi bil najpomembnejši posrednik in prevajalec jugoslovanskih književnosti v italijanščino, je prevedel izbor jugoslovanskih pesnikov za *Politico e culturo*, o reviji pa je poročal v reški *Panorami.* Tedaj bi se lahko razvili zanimivi literarni stiki, vendar se sodelovanje med revijami z obmejnega prostora ni nadaljevalo, čeprav so nekateri ustvarjalci videmskega kroga postali stalni sodelavci reške revije *Battana*.[325] Tudi najnovejši poskus, da bi goriška revija *Pretoki* sistematično razvijala te možnosti, zaenkrat še ni dal otipljivejših rezultatov.[326]

Revije, ki jih izdajata slovenska in italijanska narodnostna manjšina na obeh straneh meje v italijanščini, ne morejo oblikovati bistveno drugačnega položaja slovenske književnosti v Italiji. Pri tem ni opaznejše razlike med reškimi italijanskimi revijami in že označenim slovenskim *Mostom*, ki je bil

[322] Po objavah v reviji je mogoče ugotoviti udeležbo Cirila Zlobca (1979, 1980, 1985, 1989, 1990), Mare Debeljuh Poldini (1980), Filiberta Benedetiča (1980), Pavla Merkùja (1982), Milka Matičetova (1982), Jožeta Pirjevca (1985, 1986), Josipa Tavčarja (1985), Draga Jančarja (1987), Braca Rotarja (1989), Darka Bratine (1989).

[323] Med prevodi naj omenimo: K. Koviča (1964), M. Bora (1965), E. Kocbeka (1965, 1967), C. Zlobca (1966, 1974, 1981, 1984, 1988), L. Krakarja (1966), F. Zagoričnika, (1968, 1976), T. Šalamuna (1970, 1978 in 1981), M. Kravosa (1978, 1987, 1994), M. Košute (1978), N. Maurer (1984), Borisa A. Novaka (1997). Sergij Šlenc je prevedel tudi odlomke Vidmarjevih Dnevnikov (1966). Občasno so bili objavljeni obširni izbori, pospremljeni s temeljitimi eseji. Med takšnimi predstavitvami posameznih tokov slovenske književnosti v Battani je treba omeniti esej Tarasa Kermaunerja o avantgardi v Sloveniji (1967), ob katerem so izšle tudi pesmi T. Šalamuna, F. Zagoričnika, G. Plamna, M. Pogačnika, T. Hanžka, ki so jih prevedli G. Scotti, T. Jeremić, S. Turconi. Leta 1970. je bilo opozorjeno na antologijo Hermana Vogla s predstavitvijo novejše slovenske poezije (A. Brvar, F. Forstnerič, V. Gajšek, M. Kocbek, T. Kuntner, P. Lužan, J. Olaj, A. Peršolja, T. Šalamun, V. Taufer, F. Zagoričnik, D. Zajc), kasneje pa še na antologijo mlade slovenske poezije Jaše L. Zlobca (1986). Denis Poniž je izčrpno pisal o novejši slovenski poeziji, ki jo je izbral France Zagoričnik (1976). Mara Debeljuh Poldini je predstavila Borisa Pahorja (1979), Marija Mitrović Vena Tauferja (1987). Atilij Rakar je obravnaval tržaška pisatelja Umberta Sabo (1978, 1983) in Itala Sveva (1988), Marija Pirjevec Marka Kravosa (1994). Nekoliko bolj skromno je s prevodi predstavljena slovenska proza A. Hienga (1966), F. Zagoričnika (1976), B. Pahorja (1986). Morda se zanimanje revije za slovensko književnost po daljšem premoru ponovno obuja, saj je 1987 objavila izbor Kravosovih pesmi v prevodu Jolke Milič, leta 1988 nekaj Zlobčevih pesmi iz antologijske zbirke Nove pesmi v prevodu Gina Brazzodura skupno z njegovim esejem, v prevodu Jolke Milič pa sta predstavljena 1993. leta Franjo Frančič ter 1995. leta Tatjana Soldo, leta 1997 pa še Boris A. Novak.

[324] Revijo sta pred razpadom Jugoslavije sofinancirali obe republiki.

[325] Luciano Morandini, urednik revije *Politica e cultura* in prijatelj Cirila Zlobca, je v *Battani* objavil poleg recenzij tudi deset obsežnejših prispevkov.

[326] Prva številka *Pretokov*, ki jo od 1994. leta izdaja slovenska manjšina v Gorici, objavlja tudi prispevke v italijanščini; tako se skuša za sodelavce pridobiti tudi Italijane, vendar redno in poglobljeno sodelovanje ni steklo.

omejen na skromen krog bralcev in je zaradi svoje naravnanosti zbujal bistveno večje zanimanje v Sloveniji kot pri Italijanih, posebno če je bila distribucija v Jugoslaviji prepovedana. Še pomembnejšo vlogo so imele ideološke razlike med njimi. Italijanske manjšinske revije so s strani matičnega naroda doživljale izolacijo zaradi suma *"režimskosti"*. Zato se ne zdi presenetljivo, da ni bilo vzpostavljeno večje sodelovanje s slovenskimi manjšinskimi glasili v Italiji, npr. z Mostom. Prve so v glavnem ostajale v okvirih jugoslovanske kulturne politike, najzanimivejše revije slovenske manjšine pa so od nje odstopale in zaradi tega dobile negativen predznak, kar je onemogočalo živahnejše sodelovanje. Očitno tudi med revijami obeh manjšin obstajajo velike razlike, ki preprečujejo procese uveljavljanja slovenske književnosti v italijanskem prostoru.

Ne zato, ker bi hoteli izčrpati seznam pokrajinskih revij, pač pa za ilustracijo *pestrosti te panorame* že zgolj v tržaški, goriški in videmski pokrajini, naj naštejemo še nekaj podobnih revij, v katerih se občasno pojavlja slovenska književnost: *Annali di storia Isontina, Archeografo Triestino, Aquilea nostra, Alsa, Arte in Friuli, Atti dell'Accademia di Scienze, Bisiacaria, Bora, Il cielo sotto Trieste, Est Europa, Lettere e Arti di Udine, Atti dei Civici Musei di storia ed Arte in Trieste, Che fastu?, Forum Iulii, Isonzo – Soča, Il Libretto, Memorie storiche forogiuliesi, Messaggi registrati, Quaderni della Luna, Quaderni giuliani di storia, Quaderni di Scienze Antropologiche, Qualestoria, San Roc, La situazione, Sot la Nape, Storia contemporanea in Friuli, Il Territorio, Trieste, Zuf de žur, Zemlja Europe – Terra d'Europa, Koan, Spettacolo in regione, Il Millennio.*[327] Njihova vsebina je zelo raznovrstna, in čeprav prevladujejo splošne zgodovinske teme, je za našo analizo pomembno, da se v vseh pojavljajo že omenjenim podobni članki o slovenski književnosti ali pa vsaj o širših vprašanjih slovenske kulture, vendar vedno s primerno izostrenim občutkom za "pravo mero" prisotnosti slovenske problematike, praviloma pa jih prispevajo Slovenci. Druga zamejitev nastopa zaradi jezikovnih pregrad, saj slovenski strokovnjaki večinoma italijanščine ne obvladajo toliko, da bi si upali pisati strokovna dela v tem jeziku. Tako nastanejo težave tudi pri stroških za prevajanje, ker praktično nobena teh revij prispevkov ne honorira in tudi sredstev za plačilo prevajalcev ni. Posebnost predstavljajo dvojezične periodične publikacije, ki imajo dvojno vlogo. V Slovenski Benečiji izhajata *Novi Matajur* in *Dom*, ki sta prisiljena objavljati članke tudi v italijanščini, da bi jih bralci, v veliki večini so to Slovenci, ki niso obiskovali slovenskih šol, laže razumeli. Na drugi strani so časopisi kot *Isonzo – Soča*, ki ima sodelavce in bralce tako med Italijani kot med Slovenci ter nadaljuje tradicijo, ki posebno na goriškem sega v 19. stoletje, ko so v italijanskih časnikih objavljali prispevke v slovenščini. Med temi so – kakšen paradoks – prednjačili listi fašističnih organizacij.[328] V

[327] Zoltan Jan: Dve slovenistični raziskavi v videmski reviji, Primorska srečanja 1992, št. 139, str. 783-785.
[328] Branko Marušič: Dvojezični glasovi na bregovih Soče, Isonzo - Soča, januar/februar 2000, št. 34, str. 28.

novejšem času se na podoben način pojavljajo prispevki v slovenščini predvsem v časopisih goriške in videmske škofije *Voce Isontina* in *La Vita Cattolica*.[329]

Količina evidentiranih poročil, ki se je nabrala v polstoletnem obdobju, proučevalca ne sme zavesti v napačne ocene. Glasovi o slovenski književnosti se izgubljajo v neprimerljivo večjem obsegu drugih prispevkov. Poleg tega ne smemo pozabiti, da poleg obravnavanih obstaja še množica krajevnih revij, ki slovenski književnosti ne namenja nikakršne pozornosti. Odmevnost obravnavanih periodik in s tem njihov pomen za našo temo sta sorazmerna z ozkim strokovnim interesom, ki ga imajo. Za vse je značilno, da se njihova naklonjenost do Slovencev stopnjuje z njihovo zahtevnostjo, a s tem se hkrati zožuje krog bralcev, kar prispeva k utrjevanju že znanega pojava, da je slovenska književnost zanimiva predvsem za specializirano in elitno publiko. Učinek vseh teh prizadevanj je zaradi navedenega dokaj omejen in navadno ne pušča trajnejših sledi v procesih uveljavljanja slovenske književnosti v Italiji. Pričakovanja o širokem in naravnem zanimanju ostajajo enako daleč od uresničitve, saj v okviru obravnavanih pojavov niti ne morejo imeti drugačnih razsežnosti. Gre za zgovorno razhajanje med prizadevanji v okviru danih možnosti in pričakovanji široke popularnosti ter poglobljenega poznavanja slovenske književnosti. Funkcija takšnih, ne ravno redkih predstavitev, ki so navadno tudi na visoki strokovni ravni, je torej posredna. Prispevajo k ohranjanju splošnega zanimanja za razmere, v katerih nastaja slovenska književnost, vendar le v okoljih, kjer zanimanje zanjo že obstaja. Večja pomanjkljivost se kaže v parcialnosti objav, ki obravnavajo le ožja, navadno prav specialna vprašanja. Tako si zgolj s temi informacijami tudi pozoren bralec, ki bi spremljal vse tovrstne publikacije, ne more ustvariti pregledne in celovite slike o razvoju literature sosednjega naroda in vseh okoliščin, ki omogočajo razumevanje njenih sporočilnih razsežnosti.

Ob neizkoriščenih možnostih za sodelovanje obstaja še *druga razsežnost takšnih lokalnih revijalnih objav*. Ne gre prezreti, da so njihovi sodelavci pomembni posredniki slovenske književnosti v italijanski prostor in da jih srečujemo pri vrsti italijanskih objav. Mnogi revijalni prevodi se kasneje pojavljajo v italijanskih knjižnih izdajah. Kljub razmeroma majhnemu vplivu teh revij vseeno nudijo posameznikom možnosti, da *postopoma postajajo znani v različnih italijanskih okoljih,* kar je znalo izkoristiti le sorazmerno malo posrednikov celo med tistimi, ki so se želeli uveljaviti v Italiji.

Sredstva javnega obveščanja prispevajo k oblikovanju odnosa do slovenske manjšine in njene kulture, s tem pa tudi k možnostim za poznavanje slovenske književnosti v italijanskem prostoru. Kljub ostri konkurenci televizijskih in radijskih postaj, v njihovih programih se le izjemoma pojavlja slovenska književnost, imajo časopisi pri oblikovanju javnega mnenja neprimerno večjo vlogo kot revije in vplivajo

[329] "Isonzo - Soča" praznuje 10 let izhajanja, PDk 23.5.1999, št. 120, str. 9; Med mladostjo in 3. starostjo, PDk 14.3.2000, št. 61, str. 22; V tedniku škofije tudi po slovensko, Novi Matajur 10.2.2000, št. 6, str. 1-2; Videmski tednik s slovensko stranjo, Novi glas 10.2.2000, št. 5, str. 5.

na duhovni profil bralcev ter posledično na njihov odnos do slovenske literature. V novejšem času se zna ta odnos spremeniti, saj so nekateri mediji ugotovili, da so lahko tudi Slovenci potencialni naročniki in zanimiva skupina za oglaševanje. Tako je zasebna televizijska postaja z desno sredinsko politično usmerjenostjo Telequatro aprila 2001 uvedla tedensko informativno oddajo, ki je namenjena obmejnemu področju in poteka v italijanščini, slovenščini in hrvaščini.[330]

Če je bilo pri obravnavi splošnih kulturnih in literarnih revij ugotovljeno, da so omejene na ozek krog bralcev, saj imajo praktično vse nižjo naklado kot slovenske, je treba pri splošnih medijih upoštevati, da delujejo v obmejnem prostoru številni ponudniki dnevnih informacij, ki se morajo prilagajati potencialnim bralcem in upoštevati tržišče, na katerem uveljavljajo in prodajajo svojo dejavnost.[331] Pojav je toliko bolj pomemben, ker največji del naklade prodajajo neposredno pri kolpolterjih in skorajda ne poznajo neposrednih naročnikov. Prepletata se pričakovanje publike in prilagajanje njenemu okusu, vendar istočasno tudi sredstva javnega obveščanja oblikujejo javno mnenje, tako da prihaja do medsebojnega vplivanja.[332]

Vojmir Tavčar ni edini, ki je ugotovil, da italijanska sredstva javnega obveščanja sistematično ignorirajo celotno problematiko slovenske manjšine, njeno kulturo ter njena prizadevanja, da bi se na narodnostno mešanem ozemlju ustvarilo sproščeno ozračje strpnosti in medsebojnega spoštovanja. Prednost dajejo namišljenim problemom, ki naj bi vedno znova dokazovali naraščajočo "*slovansko nevarnost in ogroženost italijanskega značaja*" obmejnega območja.[333] Nesporna ugotovitev tržaškega kulturnega delavca in pomembnega posrednika med obema kulturama opozarja na nemoč obmejnega narodnostno mešanega območja, da bi intenzivneje sodelovalo pri posredovanju literature med obema narodoma.[334] Posamezni konkretni primeri, ki jih osvetljujemo v nadaljevanju, ilustrirajo razsežnosti in posledice tega pojava.

Pri oblikovanju javnega mnenja v Trstu ima najvidnejšo vlogo že pred vojno ustanovljeni osrednji tržaški dnevnik *Il Piccolo*, četudi nima tako dolge tradicije kot nekateri delavski časopisi.[335] Razširjen je

[330] Trojezični tednik, Oddaja v italijanščini, slovenščini in hrvaščini, PDk 5. 4. 2001, št. 81, str. 9.

[331] V Furlaniji-Julijski krajini, ki je sicer heterogen prostor, deluje po podatkih italijanskega statističnega urada ISTAT okrog štiristo različnih sredstev javnega obveščanja, med njimi štirje lokalni dnevniki in več kot tristo drugih časopisov, poleg tega pa še preko osemdeset registriranih radijskih in televizijskih postaj, ki skupno zaposlujejo okrog tri tisoč uslužbencev. Med tiskanimi mediji so najpomembnejši dnevniki, ki jih redno vsak dan kupuje petnajst procentov prebivalcev, v njih pa iščejo predvsem lokalne vesti ter informacije o krajevnih storitvah. Vsedržavni dnevniki so v posameznih lokalnih okoljih neprimerno manj uspešni, zato se morajo še bolj prilagajati okusu potencialnih bralcev, kar omejuje oblikovanje uredniške politike in celo svobodo poročanja.

[332] Vojmir Tavčar: Poglobljena razprava o količini in kakovosti informacijskih sredstev, PDk 12.5.1987, št.111, str. 3.

[333] Vojmir Tavčar: Vloga in delo manjšinskih medijev, PDk 22.5.1987, št. 120, str. 9.

[334] Dobro informiranje predpogoj sožitja ob meji, Posebna priloga ob desetih Gorjupovih dnevih, PDk 19.11.1987, št. 243, str. I-IV.

[335] Il Lavoratore je pričel izhajati 1895, kot eden najstarejših delavskih časopisov v Evropi je bil med prvo svetovno vojno v Trstu najbolj brano periodično glasilo. Prim.: Claudio Tonel: Il lavoratore, Trst 1995; Proslava v novinarskem krožku, PDk 20.5.1995, št. 133, str. 5. S podporo fašizmu se je Il Piccolo kompromitiral do take mere, da ga zavezniška vojaška uprava ni dovolila obnoviti in je lahko pričel ponovno izhajati šele 1954. leta, ko je Trst spet prišel pod italijansko jurisdikcijo.

predvsem v Trstu, že v Gorici je bistveno manj odmeven, čeprav izhaja tu posebna izdaja, v Vidmu, kjer so vezani na svoj dnevnik *Messaggero veneto*, ga prodajo le po nekaj izvodov.[336] Dnevnik je 1992. leta odprl podružnico svoje redakcije v Kopru, kjer so pričeli pripravljati vsakodnevno istrsko prilogo. Osrednji italijanski dnevniki so pisali o tem dogodku z značilnimi naslovi, ki so nastali na podlagi posredovane jim informacije. Tako je *Corriere della Sera* naslovil trikolonski članek s trditvijo, da se Piccolo vrača v kraje, od koder ga je pred pol stoletja izgnala Titova vojska. Zamolčano je ostalo, da je tržaški dnevnik dejansko prepovedala zavezniška vojaška uprava, ker se je kompromitiral med fašizmom in je zato moral izhajati pod drugim naslovom.[337] Z izjemo zelo kratkega obdobja in občasnimi prepovedmi pa je bil vseskozi v prosti prodaji tudi v Jugoslaviji. List je kljub razširitvi dejavnosti preko italijanske državne meje ohranil svojo uredniško politiko, čeprav objavo najbolj strupenih, Slovencem nenaklonjenih člankov prihrani za tržaško izdajo.[338] Kmalu je pričel naročnikom ponujati kot prilogo še reški dnevnik italijanske manjšine *La Voce del popolo*, ki je nedolgo za tem propadel, kar osvetljuje prefinjene procese monopolizacije informacijskih sredstev.[339] Na videz so zelo pestra, vendar ne v ključnih točkah in temeljni naravnanosti. V devetdesetih letih je bila lastnik Piccola založniška skupina *Monti*, ki izdaja tudi druge po uredniški politiki na pogled zelo raznolike lokalne dnevnike, vendar so kmalu prodali tržaški in videmski dnevnik skupini L'Espresso.[340]

Ker ima Piccolo največ kupcev v Trstu, prilagaja svojo uredniško politiko okolju, kateremu je namenjen, ter splošnim razmeram in mišljenju svojih bralcev, ki jih istočasno tudi sooblikuje po znanih principih medsebojnega vplivanja. Za ilustracijo tega razmerja so zgovorni rezultati raziskave javnega mnenja o odnosu tržaške publike do njenega osrednjega dnevnika, ki je 1989. leta pokazala zaskrbljujočo nestrpnost do Slovencev.[341] Kar 43% njegovih bralcev ni imelo mnenja o vprašanju, ali je dnevnik kaj

[336] Razširjenost in moč Piccola ilustrirajo podatki o nakladi: 55.000 izvodov prodajo vsak dan, ob sobotah in nedeljah 65.000. Na 1.000 rednih bralcev dnevnikov ga v Trstu bere 746, medtem ko jih 139 spremlja Primorski dnevnik, Repubblico 74, druge dnevnike pa 40. Piccolu se je na prehodu iz leta 1987 v 1988 prodaja znižala od prejšnjega povprečja 70.812 prodanih izvodov dnevno na 54.669. Prim.: Roberto Di Caro: Un giornale, una città, L'Espresso 1989, št. 2, str. 34-35. Povzetek je objavljen tudi v Delu (Trst) 18.1.1989, št. 22, str. 7 in 23.2.1989, št. 24, str. 7. Prim. tudi: Piccolo je vseskozi protisloveski, Novi list 27.2.1992, št. 1819, str. 1.

[337] Zavezniška vojaška uprava je zahtevala, da spremeni naslov tudi Partizanski dnevnik, ki se je po tem preimenoval v Primorski dnevnik. Lavo Čermelj: Ob Alessijevi knjigi Trieste viva, Razgledi (Trst) 1955, št. 2, str. 96-100; Piccolo je vseskozi protislovenski, Novi list 27.2.1992, št. 1819, str. 1; Il Piccolo osvaja Primorje in Istro, PDk 20.2.1992, št. 43, str. 3.

[338] Milan Gregorič: Il Piccolo še ni povsem pretrgal popkovine s svojo preteklostjo, Katoliški glas 21.7.1994, št. 29, str. 3.

[339] Milan Rakovac: Čigav glas je 'La Voce', PrimN 25.7.2000, št. 59, str. 3.

[340] Monti je med drugim izdajala tako različne časopise, kot so Il resto del Carlino (Bologna), La Nazione (Firence), Il Gazzettino (Benetke), Il Mattino (Neapelj), La Gazzetta del Mezzogiorno (Bari), La Sicilia (Catania), situacija pa se zelo naglo spreminja. Kljub različnim usmeritvam imajo številni časopisi skupne strani ali vsaj članke o splošnih vprašanjih, večina vsebine pa je lokalno obarvana. Prim: Novi list 27.2.1992, št. 1891, str. 1; Presenečenje zaradi "prodaje" dnevnikov, PDk 16.5.1998, št. 114, str 3; Piccolo in Messaggero pred pravo revolucijo, PDk 2.8.1998, št. 182, str. 2; Novi direktor, vse po starem, PrimN 14.4.2000, št. 30, str. 22.

[341] Raziskavo je opravil po naročilu Espressa Vsedržavni inštitut za demoskopske raziskave (SWG). Narekovala jo je tedanja splošna kriza italijanskih dnevnikov in padanje njihove naklade. O rezultatih raziskave je Krožek za družbena vprašanja Che Guevara pripravil tudi okroglo mizo 31.1.1989. Prim.: O sredstvih javnega obveščanja, PDk 29.1.1989, št. 24, str.4; L'Espresso o Piccolu in Slovencih, Delo (Trst) 18.1.1989, št. 22, str.7; Odmevnost Il Piccola v Trstu, Delo 18.1.1989, št.

prispeval k zbliževanju med Italijani in Slovenci, kar kaže, da skoraj polovice ta vprašanja ne zanimajo. Izobraženci in slovenski bralci so se večinoma odločili za odgovor, da tržaški dnevnik izigrava Slovence. Še značilnejši so odgovori na vprašanje, kakšen odnos bi zavzeli, če bi dnevnik vseboval krajši slovenski "vložek". Tretjina anketirancev je takšni zamisli nasprotovala, med njimi bi se jih polovica gladko odpovedala tržaškemu dnevniku s takšno prilogo. S tem postane razumljiva uredniška politika dnevnika, ki ohranja značilno odklonilno stališče do vsega slovenskega. O dogodkih, ki bi lahko prispevali k večjemu ugledu slovenske skupnosti, v najboljšem primeru molči ali objavi le posredovano obvestilo o prireditvi.[342] Časopis dosledno ignorira predstavitve knjig, predavanja o slovenski književnosti, pisateljih in umetnikih, slovenske kulturne prireditve, pa čeprav so namenjene Italijanom. Le izjemoma napiše tudi kakšno nevtralno vest ali celo pozitiven komentar, kar služi kot opravičilo pred očitki o nekorektnosti in nedemokratičnosti njegovega poročanja, vendar se to izgubi med drugimi dnevnimi vestmi.[343] Značilne so serije do Slovencev nestrpnih prispevkov, ki jih objavlja ob vsakem aktualnejšem dogajanju.[344] V določenih letih je ta tržaški dnevnik imel kar redne sodelavce rubrike *Segnalazioni*. V njej so vedno znova pisali negativno o Slovencih.[345] Drugačen odnos do teh tem bi po mnenju vodstva dnevnika tvegal popularnost pri publiki. Znaten del bi odklonil časopis s takšnim vsebinskim konceptom, ki se zaradi konkurence televizijskih postaj na tržišču reklam že tako bori s hudimi finančnimi težavami.[346] Ob takšni uredniški politiki ostajajo informacije o slovenski literaturi zaprte v ozke elitne intelektualne kroge, ki se jim prilagaja repertoar prevodov.

Pri *presoji, kako se oblikujeta javno mnenje* in širši interes za slovensko književnost, je treba upoštevati vso zapletenost teh procesov ter posebnosti javnega obveščanja v obmejnem prostoru, kjer izhaja več periodičnih publikacij kot v vsej Sloveniji, a nobena ne odmeva na celotnem državnem območju. V najvplivnejših oblikovalcih javnega mnenja se slovenski književnosti le izjemoma namenja pozornost, vsekakor preredko, da bi spodbujali zanimanje zanjo. Najmanj pišejo o njej najvplivnejši mediji. Revije, v katerih se upošteva slovenska literatura, imajo ozko profilirano publiko, ki jo morajo upoštevati, če jo želijo ohraniti. Kljub temu ima krajevni revijalni tisk za poznavanje slovenske književnosti v Italiji *trojen pomen*:

- posredno vzdržuje, predvsem pa *poglablja vedenje* o posameznih vsebinskih sklopih slovenske književnosti, vendar komajda kdaj širi krog občinstva;

16, str. 2.

[342] Zanimanje italijanske javnosti za slovensko stvarnost, Primorska srečanja 1995, št. 172, str. 537-548.

[343] Vojmir Tavčar: Piccolo, Primorski in monopol občil na Tržaškem, Delo (Trst) 23.2.1989, št. 24, str. 4.

[344] Mojca Širok: Ne za ne proti, Mario Quaia, odgovorni urednik tržaškega dnevnika Il Piccolo, Mladina 20.6.1995, št. 25, str. 24-27.

[345] Vojmir Tavčar, Ugo Poli: Piccolo, Primorski in monopol občil na Tržaškem, Delo (Trst) 23.2.1989, št. 24, str. 3-5; Piccolo o slovensko-italijanskih odnosih, Delo 6.9.1995, št. 209, str.7.

[346] M.K.: Il Piccolo danes ne bo izšel, PDk 22.9.1995, št. 220, str. 8; Il Piccolo o prihodnosti (a danes ne bo izšel), PDk 22.11.1995, št. 257, str. 1 in 5.

- navadno obravnava preveč specializirana vprašanja, da bi lahko bistveno spremenil odnos publike, pomembnejši je, ker *nudi posameznim posrednikom možnosti za objavljanje*;

- posamezniki si s tovrstnimi objavami *utirajo pot v širši prostor* in nove ustvarjalne kroge, kjer nastajajo znanstva, ki privedejo do pomembnejših rezultatov.

* * *

Priročnik *Jožeta Pirjevca Introduzione alla storia culturale e politica slovena a Trieste nel '900* ima v tržaških krajevnih prizadevanjih posebno mesto in vodi k témi o *pomenu šolstva* pri širjenju poznavanja slovenske književnosti.[347] V obsežnem uvodu je avtor strnil osnovne informacije o obravnavani temi in prikazal, kaj Trst pomeni Slovencem. V antologijski razdelek je vključil odlomke iz leposlovnih pa tudi neliterarnih, publicističnih in memoarskih del, ki so nastala v Trstu ali pa se nanj nanašajo. Med njimi so nekatera prvič prevedena v italijanščino.[348] Delo, ki ga je izdala Tržaška pokrajina, je zamišljeno kot pomožni priročnik za dopolnjevanje znanja dijakov tržaških srednjih šol z italijanskim učnim jezikom. Okoliščine, ki so privedle do nastanka priročnika, zahtevajo posebno pozornost, ker poleg *razmer v šolstvu obmejnega prostora* osvetljujejo tudi možnosti, ki jih ima slovenska književnost, da se pojavi v *šolskih programih*, kar je ena izmed pomembnih okoliščin pri širjenju njenega poznavanja.[349] Znana spoznanja sociologije literature, kako pomembna je šolska vzgoja pri odločitvi, kaj bodo dijaki brali in katero knjigo bodo kupili, potrjuje tudi anketa italijanskega časopisa *Famiglia cristiana*, ki so jo izvedli leta 1994 na velikem reprezentativnem vzorcu.[350] Skoraj polovica se jih odloči za nakup knjige, če jim je pisatelj znan, pri oblikovanju tega obzorja pa je vpliv šole odločilen.

Pomen obravnavanega dela izstopa tudi zato, ker obstaja komajda še kakšen *italijanski šolski priročnik*, ki omenja tudi slovensko književnost. Takšno izjemo predstavlja zvezek *Friuli Venezia Giulia*, ki ga je pripravil *Pietro Sarzana*.[351] Književnost v tej deželi prikazuje na skoraj štiristotih straneh, slovensko leposlovje pa na dvanajstih s prevodi *Kosovela, Košute, Pahorja in Rebule*. Gre za enega

[347] Introduzione alla storia culturale e politica slovena a Trieste nel '900, Ur. Jože Pirjevec, Trst, Provincia di Trieste 1983, 213 str.

[348] Upošteval je Josipa Godino, Etbina Kristana, Zofko Kvedrovo, Vladimira Martelanca, Srečka Kosovela, Iva Grudna, Vladimira Bartola, Josipa Vilfana, Jakoba Ukmarja, Pinka Tomažiča, Aleša Lokarja, Pavla Merkùja, Borisa Pahorja, Alojza Rebulo, Milana Lipovca, Josipa Tavčarja, Vinka Beličiča Miroslava Košuto, Marka Kravosa, Filiberta Benedetiča, Marijo Mijot ter Bruno Pertot.

[349] Robert Éscarpit: Sociologija književnosti, Zagreb 1970, str. 103; Marko Juvan: Literarni kanon, Literatura 1991, št. 3-4, str. 116-135.

[350] Vzorec vključuje 300.000 dijakov s 120 italijanskih višjih srednjih šol. 10% izbere knjigo, če jim jo priporočijo v šoli, na odločitev 18,5% anketirancev vpliva priporočilo prijatelja in pri 11,6% odloča ugodna kritika. Na odločitev 40,4% anketirancev vpliva, ali jim je pisatelj znan. Prim.: Kaj in koliko berejo mladi Italijani, Ognjišče 1995, št. 5, str. 26.

[351] Pietro Sarzana: Friuli Venezia Giulia, Letteratura delle regioni d'Italia, Storia e testi, Brescia: La scuola 1989, 395 str.

izmed številnih pomožnih učbenikov, ki so na razpolago italijanskemu učitelju kot dodatno gradivo in je vključen v serijo antologij italijanskih pokrajinskih književnosti *Letteratura delle regioni d'Italia*. Za oceno njegovega pomena je zgovoren podatek, da kljub predstavitvi v Trstu ni znana nobena resnejša italijanska ocena, pač pa zgolj nemajhna hvala, ki jo je požel med Slovenci.[352] Če upoštevamo, da imajo v Italiji trden izobrazbeni standard poznavanja književnosti, ki se ugotavlja z zunanjim preverjanjem, in da so vsi šolski programi prenatrpani, lahko sklepamo, da obstaja bolj malo možnosti za širjenje snovi in da se učbenik malokrat uporablja. To pa je poleg Pirjevčevega priročnika, Meriggijeve zgodovine ter Salvinijevega uvoda v njegovo antologijo tudi vse, kar je ob številnih drugih učbenikih na razpolago italijanskemu učitelju, če bi kljub lastnemu nesistematično pridobljenemu znanju hotel nameniti nekaj šolskih ur slovenski književnosti in tako uresničiti težnjo italijanskega šolstva, da bi v pouk vključevali tudi pojave iz neposrednega okolja, v katerem deluje posamezna šola.

Slednje zahteva tudi italijanski šolski zakon iz leta 1974, ki je želel spodbuditi nastanek šolskih programov z regionalnimi posebnostmi, vendar se v praksi malo izpolnjuje. Podobno vprašljivi so učinki *drugih šolskih predpisov*. Vsedržavni svet za šolstvo je ob izbruhih antisemitizma na rimskih šolah 1993. leta odobril projekt *Rasizem in antisemitizem danes – vloga šole*. Še pred tem je ministrstvo za šolstvo izdelalo tudi projekt *Načrt za mlade '93* kot del širše akcije *Mladina 2000*. Oba poudarjata, da so načela o medkulturnem spoznavanju in spoštovanju temelj vzgojnega dela v šolah.[353] Na podlagi sklepov ministrov za šolstvo Evropske unije je italijansko ministrstvo pri Deželnem zavodu IRRSAE (Zavod za raziskovanje, eksperimentiranje in izpopolnjevanje) naročilo raziskavo, kako šolsko mladino seznaniti z narodnostnimi manjšinami. Rezultati so bili nato objavljeni v posebni publikaciji, s čimer pa se je ta ustanova, ki ima nekatere podobne naloge kot slovenski Zavod za šolstvo, vsaj deloma ukvarjala že vse od svoje ustanovitve.[354] Pri tem se vedno znova potrjuje, da celo najvišji funkcionarji v šolskih organih ne poznajo problematike manjšinskega šolstva in temeljnih dokumentov, čeprav jih izdajo tako ugledni organi, kot je Vsedržavni šolski svet, ki je 1992. objavil dokument o medkulturni vzgoji, naslednje leto dokument o preventivnih ukrepih proti rasizmu in antisemitizmu, 1995. pa spomenico o zaščiti jezikovnih otokov.[355] V praksi so ta prizadevanja le opozorila na perečo problematiko, ne razrešujejo pa odprtih vprašanj nacionalne nestrpnosti, ki so na Zahodu vse bolj akutna. V ta okvir sodi neposredna spodbuda za

[352] Slovenska literatura v knjigi, namenjeni italijanskim dijakom, PDk 28.7.1989, št. 175, str. 9; Josip Tavčar: Šolski učbenik o večnacionalni strukturi naše dežele, PDk 9.12.1989, št. 276, str. 9; Vanda Husu: Prikaz književnega ustvarjanja v naši deželi, PDk 21.1.1990, št. 18, str. 10.

[353] Rasizem priplul do Beneške lagune, PDk 29.5.1988, št. 114, str. 1; Nadja Filipčič: Vsedržavni Načrt za mlade '93 odpira nove vzgojne in kulturne razsežnosti, PDk 14.5.1991, št. 84, str. 4; Recept šole proti rasizmu, PDk 28.5.1993, št. 140, str.5; Potreba po posebnih učnih urah za spoznanje okolja, PDk 28.12.1986, št. 305, str. 8.

[354] Minoranze linguistiche nella regione Friuli-Venezia Giulia, Aspetti educativi e culturali, Trst, IRRSAE 1999. Prim. tudi Načrt o jezikovnih manjšinah, PDk 24.1.1998, št. 20, str. 5; Dragocena knjiga o manjšinah v FJK, PDk 4.2.1999, št. 29, str. 8. Problematiche educative in ambiente plurilingue : Vzgoja in izobraževanje v večjezičnem okolju, Ur. Sonja Sirk, Stanislava Sosič, Trst, IRRSAE 1990, 155 str.

[355] Akti posveta v Bocnu, PDk 17.1.1998, št. 14, str. 15; Scuola e minoranze. Bocen, CONFEMILI 1998.

nastanek Pirjevčevega priročnika, ki se je pojavila ob enem izmed incidentov med slovenskimi in italijanskimi dijaki na skupni manifestaciji proti vladni šolski politiki, ko Italijani niso tolerirali transparenta v slovenščini.

Javnost se je pred izidom Pirjevčevega priročnika ponovno soočila z grobo nacionalno nestrpnostjo do slovenskih vrstnikov, ki je ni bilo mogoče omiliti, ter z dejstvom, da italijanski dijaki ne razpolagajo z najosnovnejšim vedenjem o kulturni in politični zgodovini someščanov druge narodnosti, da ne poznajo razmer, v katerih živi narodnostna manjšina, ne njene politike, zaradi česar nasedajo tudi najbolj nevzdržnim trditvam fašistične propagande. O takšnih incidentih, ki niso osamljene izjeme, se navadno molči, le tu in tam, ko so še posebej izstopajoči, se jih omenja v posameznih poročilih.[356] Do žalitev dijakov slovenskih manjšinskih šol je večkrat prišlo celo na skupnih manifestacijah, če jih ni bilo, predstavlja to pomemben uspeh.[357] Še bolj kruti so bili odnosi v prvih povojnih letih, ko prihajalo celo do bombnih atentatov na slovenske šole.[358] Danes je že skoraj pozabljeno fizično nasilje nad dijaki slovenskih šol, ki so morali ubirati skrivne stranske poti v spremstvu staršev, če so hoteli priti v slovenske šole, ne da bi bili tepeni, da ne omenjamo incidentov med dijaškimi stavkami, do katerih prihaja še vedno tudi v zadnjih letih.[359] Celo s strani dokaj strpnih italijanskih šolskih funkcionarjev prihaja marsikdaj do prenapetih reakcij, ki koreninijo v predsodkih o manjvrednosti Slovencev, kar se je dogodilo ob podelitvi zlate kolajne za zasluge na področju šolstva in kulture *Janku Ježu*. Ko so mu priznanje, ki mu je bilo dodeljeno 2.6.1978, naposled, to je 20.5.1980, le izročili na priložnostni slovesnosti, je kljub svečanem vzdušju ravnateljica in nekdanja občinska funkcionarka za šolstvo Elvira Faraguni, užaljeno protestirala zaradi nižje stopnje odličja, čeprav je včasih storila tudi kakšno potezo v korist slovenskih šol na

[356] Protislovenski izpadi na Tržaškem, PDk 18.2.-2.3.1993, št. 48-61; Jože Pirjevec: Glosa, Gospodarstvo 15.5.1987, št. 1632, str. 7; Nadja Filipčič: Vsedržavni Načrt za mlade, PDk 14.5.1991, št. 84, str. 4; Namesto spoznanja zasmehovanje in prezir, PDk 24.5.1991, št. 94, str. 4; Vzgojni sistemi prenašajo predsodke iz generacije v generacijo, PDk 11.3.1989, št. 59, str. 13; Množična deželna manifestacija dijakov, PDk 3.12.1995, št. 319, str. 1 in 3; Še obsodbe rasističnega pretepa, PDk 20.2.1996, št. 40, str. 5; Dijaki odgovarjajo na žaljive izjave, PDk 31.5.1996, št. 125, str. 8; Violante zagrenil slovenski obisk v Rimu, PDk 4.6.1997, št. 135, str. 6; 'Ragazzate', Tržaški perfekt Antonio De Feis je napad na slovensko dijakinjo označil za navadno otročarijo, PrimN 27.2.1998, št. 16, str. 23; Manifestacija proti rasizmu, PDk 14.2.1998, št. 38, str. 4; Množica mladih na ulicah proti rasizmu in nestrpnosti, PDk 15.2.1998, št. 39, str. 3; V senatu o nasilju in perfektu, PDk 19.2.1998, št. 42, str. 5; Obsojen zaradi žalitve, Opsoval je slovenske študente, PDk 13.6.1998, št. 138, str. 5; Vandalski napad na šolski center, PDk 14.9.2000, št. 214, str. 12.

[357] Ena redkih skupnih manifestacij je potekala konec oktobra 1986. v Rimu, kjer so s slovenskimi transparenti nastopili tudi dijaki slovenskih šol povsem enakopravno kot drugi, kot poroča ta rimski časopis Il Manifesto 26.10.1986 ter Primorski dnevnik 11.11.1986.

[358] Ordine nuovo iz Mester za atentatom na slovensko šolo pri Sv. Ivanu? PDk 2.11.1995, št. 292, str. 3; Janko Jež: Atentat na slovenske šole pri Sv. Ivanu v Trstu, Novi glas 19.9.1996, št. 35, str. 7 in 26.9.1996, št. 36, str. 7. Najhujša sta bila bombna atentata 4.10.1969 in 28.4.1974 pri Svetem Ivanu.

[359] Dijaške stavke včeraj in danes, Novi list 22.12.1994, št. 1950, str. 11; Marko Waltritsch: Ob predaji oblasti v septembru 1947 pravi pogromi proti Slovencem v Gorici, PDk 13.9.1987, št. 247 (Priloga); Poklon profesorju Milanu Bekarju, PDk 19.1.1993, št. 49, str. 9.

Tržaškem.[360] Še hujše so neprestane grožnje o krčenju italijanskih državnih šol s slovenskim učnim jezikom.[361]

Sodelovanje med slovenskimi in italijanskimi šolami sicer obstaja na različnih ravneh in ob številnih zanimivih projektih, vendar daje skromne rezultate in ne more prekriti emotivnega odnosa do slovenske narodnostne manjšine, ni sposobno zabrisati ostre nacionalne meje, ne more odpraviti nacionalne nestrpnosti niti na športnem srečanju ob navijanju za svojo ekipo.[362] Pozitivna prizadevanja se pojavljajo občasno in trajajo le krajši čas, zato imajo omejen pomen pri oblikovanju zanimanja za slovensko književnost ter za problematiko slovenske manjšine v Italiji nasploh. Raziskava Slovenskega raziskovalnega inštituta (SLORI) je 1986. pokazala, da se mladi med seboj ne spoznavajo niti na takšnih skupnih manifestacijah, kot sta vsakoletni tradicionalni Pohod prijateljstva in Kolesarstvo prijateljstva, na katerih sodelujejo tisoči pripadnikov obeh narodov.[363] Čeprav imajo oboji zelo podobno lestvico vrednot, se med skupinami mladih vedno znova razkriva globoka izoliranost, ki je tudi velike skupne množične manifestacije ne premagujejo in ne prispevajo niti k vzpostavljanju prijateljskih vezi med posamezniki.

Ob zahtevah, da bi šola morala omogočiti učencem spoznati njihovo lastno večkulturno okolje in jih vzgajati za sožitje in medsebojno spoštovanje različnosti, se najprej pokaže, da tej nalogi italijanske šole niso kos tudi zaradi *neusposobljenosti profesorjev*. Na Tržaškem (v manjši meri tudi v Goriški in Videmski pokrajini) so tej potrebi prisluhnili šele v zadnjih letih in nekajkrat skušali usposobiti italijanske srednješolske profesorje, da bi v pouk vključevali tudi slovensko književnost oziroma književnost slovenske manjšine, čeprav je vedno šlo za širše projekte, ki niso obsegali izključno književnosti, pač pa celotno problematiko narodnostne manjšine od socialnih do nacionalnih in političnih vprašanj.[364] V sodelovanju s *Skupino '85* je tržaški deželni zavod za eksperimentiranje in pedagoško izpopolnjevanje *Istituto regionale di ricerca, sperimentazione e aggiornamento educativi* (IRRSAE) organiziral *ciklus osmih predavanj o prisotnosti slovenske kulture v Trstu*. Potekal je spomladi 1987. leta in se ga je

[360] Janko Jež: Spomini, 33. nadaljevanje, Novi list 30.3.1995, št. 1962, str. 7-8.

[361] Zoltan Jan: Začetek šolskega leta, Slovenci v Italiji, Prosvetni delavec 24.9.1990, št. 3, str. 2; Zoltan Jan: Volitve v organe slovenskih šol, Slovenci v Italiji, Prosvetni delavec 24.12.1990, št. 19, str. 4; Koliko otrok bo v slovenskih šolah? Slovenci v Italiji, Prosvetni delavec 25.2.1991, 3, str. 4; Zoltan Jan: Prvi koraki h krčenju slovenske šolske mreže, Slovenci v Italiji, Šolski razgledi 22.2.1993, št. 4, str. 5; Marjan Kemperle: Ministrstvo "pozabilo" na osebje osnovnih šol, PDk 6.9.1994, št. 249, str. 5; Marjan Kemperle: Šolski skrbnik Campo o učiteljih: "V Rimu me nihče ne posluša.." PDk 14.9.1994, št. 254, str. 5;. Marjan Kemperle: Neznosna teža čakanja slovenskih učiteljev PDk 13.9.1994, št. 253, str. 4; M.K. [Marjan Kemperle]: Novo šolsko leto vse po starem ... PDk 16.9.1994, št. 256, str. 4; M.K. [Marjan Kemperle]: Učitelji: prihodnji teden "rešitev" PDk 17.9.1994, št. 257, str. 5; Marjan Kemperle: Dekret o učiteljih na ministrovi mizi, PDk 20.9.1994, št. 259, str. 4; Marjeta Smolnikar: Ne gre za prihranek, pač pa za krčenje pravic manjšine, Slovenec 13.4.1995, št. , str. 4; Slovenija stori premalo za šole s slovenskim učnim jezikom v Italiji, PrimN 14.4.1995, št. 30, str. 2.

[362] Jože Pirjevec: Glosa, Gospodarstvo 15.5.1987, št. 1632, str. 7.

[363] Karlo Devetak: Povezovanje mladih ob meji, Primorska srečanja 1986, št. 61, str. 79-83.

[364] Martin Brecelj: Pogledi italijanskega šolnika na vprašanja sožitja pri nas, PDk 21.3.1987, št. 68, str. 4; Prvič skupna šolska prireditev italijanskih in slovenskih učencev, PDk 4.6.1989, št. 129, str.8; Kako ustvariti sožitje v uradno in politično nenaklonjenem mestu, PDk 1.12.1989, št. 277, str. 4; Meseca maja bo v Gorici mednarodno srečanje šol, PDk 8.12.1989, št. 283, str. 8.

udeleževalo povprečno po petdeset srednješolskih profesorjev. Predavanja so izšla v zborniku *Presenza e contributo della cultura slovena a Trieste*.[365] Vsekakor je ta zanimiva iniciativa pozitivna, vendar z bolj omejenimi učinki, kot se navadno priznava. Vrsta slovenskih člankov je namreč bila zelo naklonjena seminarju, le eden – intervju s prof. Giorgiom Depangherjem, koordinatorjem tečaja, razkriva tudi omejen učinek takšnih prireditev.[366] Že na videz številna udeležba postane manj razveseljiva, če se upošteva, da so se seminarja udeležili profesorji devetnajstih tržaških srednjih šol, čeprav v mestu deluje poleg elementark šestintridesetih srednjih šol. Pregled tedanjega krajevnega tiska še dodatno osvetli skromno odmevnost tečaja, saj mu je tržaški dnevnik Piccolo namenil le napoved predavanja Pavla Merkùja v rubriki *Ore della città* na krajevni strani, medtem ko je Primorski dnevnik poleg vsakokratnih napovedi objavil še šest člankov ali didaskalij ob slikah.[367] Tudi drugi podobni seminarji so komajda kaj spremenili, čeprav se pojavljajo vsakih nekaj let. En je npr. potekal 1983. v devinsko–nabrežinski občini, drugega je priredil Inštitut Gramsci 1986. v Trstu, enega Inštitut za družbeno in religiozno zgodovino v Gorici 1986., Goriška pokrajina je podoben tridnevni seminar ponovno priredila leta 1999, itd..[368] Na tržaških italijanskih šolah kljub temu prevladuje negativno razpoloženje do problematike manjšine, največkrat se o njej sploh ne govori, kajti "*odnose med ljudmi je vsekakor težko spreminjati in mislim, da smo v naših prizadevanjih šele na začetku*," je tedaj menil *Giorgio Depangher*.[369]

Tako ni čudno, da je Jože Pirjevec štiri leta po izidu svojega priročnika *Introduzione alla storia culturale e politica slovena a Trieste nel '900* na predavanju za dijake neke italijanske višje srednje šole ugotovil, da nihče med mladimi poslušalci še nikoli ni slišal za Pinka Tomažiča, za Jakoba Ukmarja, da ne omenjamo slovenskih pisateljev. Kljub takšnim *vrzelim v znanju Italijanov* se je 10. februarja 1995. kot eden izmed predavateljev o tržaški književnosti znašel pred prazno dvorano, kar potrjuje, da je njegov priročnik desetletje po izidu bolj znan pri Slovencih kot Italijanih.[370] Takšnih pojavov, ki dokazujejo, da se

[365] Presenza e contributo della cultura slovena a Trieste, Trieste, Istituto regionale di ricerca, sperimentazione e aggiornamento educativi - Associazione Culturale Regionale "Gruppo 85", 1988, 77 str. Seminar je imel precejšen odmev v slovenskem tisku: Martin Brecelj: Pogledi italijanskega šolnika na vprašanja sožitja pri nas, PDk 21.3.1987, št. 68, str. 4; Kako ustvariti sožitje v uradno in politično nenaklonjenem mestu, PDk 1.12.1989, št. 277, str. 4.

[366] Giorgio Depangher se je preselil v Trst in si kasneje ustvaril dom v Nabrežini ob množičnem izseljevanju Istranov v Italijo. Po končanem študiju je učil na različnih šolah, pisal pesmi in postal kasneje postal viden kulturni delavec in celo župan v občini Devin – Nabrežina. Iz slovenščine v italijanščino je prevedel Prešerna in Grudna. *Prim.* Giorgio Depangher, politik in kulturnik, PDk 6.2.2001, št. 31, str. 7; Goriški kulturniki žalujejo ob smrti G. Depangherja, PDk 7.2.2001, št. 32, str. 14; Patrizia Vascotto: Depangherju v spomin, PDk 7.2.2001, št. 32, str. 8; Umrl je Giorgio Depangher, Novi glas 8.2.2001, št. 5, str.8; Vera Tuta Ban: Beseda v spomin, PDk 9.2.2001, št. 31, str. 7; Tatjana Rojc: V Nabrežini zadnja pot Giorgia Depangherja, PDk 11.2.2001, št. 36, str. 5; Vera Tuta Ban: Giorgio Depangher, Novi glas 15.2.2001, št. 6, str. 8.

[367] Poleg Piccola so bile od 19. februarja do 12. aprila 1987 pregledane še vse številke dnevnikov Corriere della Sera in Repubblica, vendar razen omenjene napovedi v Piccolu niso objavili niti besedice o tem seminarju.

[368] O podobnem zanimivem seminarju za učitelje srednjih šol, ki ga je ministrstvo za šolstvo organiziralo 1974. v Livornu, poroča tudi Boris Pahor v dnevniških zapiskih Ta ocean strašno odprt (Ljubljana 1989, str. 46-47, 62-64, 66-71); Tridnevni seminar o slovenski kulturi in šolstvu na Goriškem, PDk 22.10.1999, št. 249, str. 13; Slovensko šolstvo in kultura v Gorici, PDk 28.10.1999, št. 253, str. 17.

[369] Martin Brecelj: Pogledi italijanskega šolnika na vprašanja sožitja pri nas, PDk 21.3.1987, št. 68, str. 4.

[370] Jože Pirejevc: Glosa, Gospodarstvo 15.5.1987, št. 1632, str. 7; Roža Butina: Koliko poznajo Prešerna italijanski dijaki in študenti? PDk 30.1.1994, št. 29, str. 22; Srečanje o večkulturnih aspektih v literaturi, PDk 8.2.1995, št. 38, str. 7;

niti v zavesti odraščajoče mladine obmejnih pokrajin ni oblikovalo dovoljšnje védenje o slovenski literaturi, bi se dalo našteti še več, čeprav bi pričakovali, da je pri neobremenjenih mladih generacijah najlaže doseči novo kvaliteto v odnosu do kulture sosednjega naroda. Dejanska stvarnost je drugačna. Anketa Primorskega dnevnika je 1994. leta pokazala, da tržaški dijaki italijanske narodnosti ne poznajo niti enega predstavnika slovenske književnosti, nekateri pa so anketarje prostodušno napotili po informacije k svojim vrstnikom na slovenskih šolah.[371] Toliko izrazitejše je nepoznavanje slovenske književnosti v celotnem italijanskem prostoru. Priročnik Jožeta Pirjevca *Introduzione alla storia culturale e politica slovena a Trieste nel '900* zato priča, kako potrebne so takšne publikacije, vendar sam po sebi ni mogel bistveno spremeniti odnosa Tržačanov do slovenske književnosti.

* * *

Slovenska dramatika je bila v Italiji malokrat predstavljena. Gledališka postavitev je še bolj kot objava v periodiki podvržena dnevni odmevnosti in hitri pozabi, vključuje pa veliko prednost, saj o uprizorjenem delu poroča večje število kritikov, navadno si posamezno abonmajsko predstavo ogleda celo večje število gledalcev, kot je naklada prve izdaje knjižnega prevoda. Odmev občinstva je lažje zaznaven in ga je možno uporabiti kot referenco pri nadaljnjem uveljavljanju določene književnosti. Zaradi vseh teh razlogov se ob izidu antologije *Il teatro sloveno,* ki je kljub svoji skromni zunanji podobi ena najpomembnejših predstavitev slovenske dramatike v italijanskem prostoru, postavlja več vprašanj.[372] Antologija se najprej kaže kot podaljšek prizadevanj, da bi se vzpostavilo *sodelovanje med slovenskim in italijanskim poklicnim gledališčem v Trstu*, izšla pa je 1975. leta v Benetkah, torej sredi časovne periode, ki traja od uspešne tržaške *uprizoritve Grumove Goge*, do katere je prišlo štiri leta prej, ter se zaključi s postavitvijo *Tomizzove dramatizacije Cankarjevega Kačurja* leta 1976, ko najintenzivnejša prizadevanja za sodelovanje med gledališčema obeh narodov zamrejo. Poleg tega se tu odstirajo značilnosti gledališkega življenja v Italiji, ki pogojujejo poznavanje slovenske literature v italijanskem prostoru.

Publikacijo *Il teatro sloveno* sta poleg *Jožeta Koruze* pripravila *Josip Tavčar* ter *Silvio Bordon*, znana tržaška gledališka entuziasta. *Josip Tavčar* je – ob opravljanju poklicnih dolžnosti srednješolskega profesorja (med drugimi je učil tudi Fulvia Tomizzo ter Arnalda Bressana) – delal kot dramaturg, umetniški vodja in dramatik Slovenskega stalnega gledališča v Trstu.[373] Kot kritik, publicist, prevajalec in

Govorila sta prazni dvorani, Profesorja Pirjevec in Guagnini v zavodu Volta, PDk 11.2.1995, št. 41, str. 4.

[371] Roža Butina: Koliko poznajo Prešerna italijanski dijaki in študenti? PDk 30.1.1994, št. 29, str. 22.

[372] Il teatro sloveno, ur. Josip Tavčar, Furio Bordon, prev. različni, Venezia - Padova, Marsilio Editore 1975, 386 str. (Saggi Marsilio 39).

[373] Ob njegovem delu je potrebno upoštevati, da je bil odličen poznavalec italijanske literature, čeprav spada med tiste Slovence, ki niso imeli možnosti obiskovati slovenske šole. Tako je svoja prva leposlovna dela napisal v italijanščini in nemščini. Njegova italijanska dramska dela so pred drugo svetovno vojno prejela celo dve priznanji, nekajkrat pa so ju tudi

spodbujevalec drugih posrednikov je veliko storil za prisotnost slovenske književnosti v Italiji (in obratno), vendar so njegovi dolgoletni napori za zbližanje kultur dveh sosednjih narodov privedli do skromnih rezultatov. Kmalu se je pričel zavedati, da je za razumevanje literarnih del potrebno tudi poznavanje literarnozgodovinskega konteksta, kar je privedlo do opisanega koncepta antologije.

Jože Koruza (naveden je kot Josip) je za vsak vsebinski razdelek antologije *Il teatro sloveno* napisal "*zgodovinske opombe*". Dejansko so to izčrpne predstavitve posameznih literarnozgodovinskih obdobij ter izbranih predstavnikov slovenske dramatike. Z objavljenimi odlomki, ki so jih prevedli različni prevajalci, so zastopani *Lovrenc Marušič, Anton Tomaž Linhart, Miroslav Vilhar, Anton Klodič, Josip Ogrinec, Josip Stritar, Josip Vošnjak, Andrej Medved, Fran Detela, Anton Funtek, Engelbert Gangl, Fran Saleški Finžgar, Jakob Štoka, Ivan Cankar, Stanko Majcen, Alojzij Remec, Anton Leskovec, Slavko Grum, Bratko Kreft, Ferdo Kozak, Mira Mihelič, Ivan Potrč, Matej Bor, Ivan Mrak, Igor Torkar, Janez Žmavc, Miloš Mikeln, Vitomil Zupan, Mirko Zupančič, Jože Javoršek, Dominik Smole, Primož Kozak, Andrej Hieng, Josip Tavčar, Filibert Benedetič.*[374] Antologija predstavlja izčrpen, morda preveč nadroben kronološki pregled razvoja te zvrsti od njenih začetkov do najnovejših del, tako da presega dnevne potrebe populariziranja vrhov slovenske dramatike z najbolj privlačnimi deli, saj vključuje tudi vrsto predstavnikov, ki so pomembni zgolj za ponazoritev razvoja in slovenskih posebnosti, težko pa je pričakovati, da bodo njihova besedila zaživela na tujem odru v današnjem času.

Uredniški koncept je narekovalo spoznanje, da posamezni Italijani sicer poznajo ozko plast slovenske dramatike in da so jih nekatera dela s svojo vsebino in umetniško prepričljivostjo pritegnila. Boljša informiranost naj bi po uspeli uprizoritvi priredbe Grumove Goge omogočila lažje prodiranje slovenske dramatike na italijanske odre in posledično spodbudila večje zanimanje za našo nacionalno identiteto. *Guido Botteri*, tedanji ravnatelj osrednjega tržaškega gledališča *Teatra stabile del Friuli Venezia Giulia*, je kot razlog za izid antologije v kratkem predgovoru ponovil vse že znane stalnice, s katerimi Slovenci motivirajo objavljanje prevodov svoje književnosti: obmejno območje naj bi bilo most med kulturami sosednjih narodov, Slovenci so Italijanom ne le geografsko, pač pa tudi duhovno najbližji

uprizorili. Leta 1939 je njegova farsa *Filumena la striga* prejela prvo nagrado na natečaju za satirično dramo (uprizorjena 1940 v Trstu), isto leto je za svojo radijsko igro *Gli illusi* prejel tudi prvo nagrado vsedržavnega natečaja v konkurenci 2.400 kandidatov. Poleg številnih gledaliških kritik italijanskih predstav je 1964. leta pripravil 28 enournih radijskih oddaj o italijanski dramatiki. Prav ob teh izkušnjah se zdi toliko bolj nerazumljivo italijansko odklanjanje njegovih predlogov za uprizarjanje slovenskih gledaliških del, češ da so za njihove gledalce nesprejemljiva. Njegove številne prispevke o slovenski književnosti so mu objavljali večinoma le v tržaškem projugoslovanskem dnevniku *Corriere di Trieste*, vsa njegova prizadevanja, da bi za svoje poročanje o italijanski književnosti dosegel recipročno pozornost, so dala skromne rezultate. Prim. Robert Petaros: Josip Tavčar, Primorski slovenski biografski leksikon, 15. snopič, Gorica 1989, str. 631-632; Marija Cenda-Klinc: Ob smrti dramatika Josipa Tavčarja, Primorska srečanja 1990, št. 104/105, str. 189-190; Marija Cenda-Klinc: Tržaški Slovenci kot posredovalci slovenske literature Italijanom, Primorska srečanja 1995, št. 172, str. 563-564; Bogomila Kravos: Vloga Josipa Tavčarja v miselnem zasuku slovenskega gledališča v Trstu, Sodobnost 1995, št. 11/12, str. 956-961.

[374] Prevajalci: Enrico Damiani, Janko Jež, Marija Cenda-Klinc, Neva Godnič Godini, Licia Pahor, Mara Debeljuh Poldini, Josip Tavčar.

narod z lastno identiteto, ki pa jo Italijani slabo poznajo, ne glede na to, da živijo ob njih in med njimi.[375] Čeprav niso znani kakšni posebno intenzivni odmevi antologije v javnosti, se okrog nje v resnici zgošča nekaj uspešnih prodorov slovenske dramatike v italijanski prostor in je delno dosegla namen, vendar le v pol desetletja trajajočem obdobju.[376]

Najprej nas zanima, kako je antologija odlomkov slovenske dramatike izpolnila pričakovanja, da bi se z njeno pomočjo okrepilo *sodelovanje med slovenskim in italijanskim poklicnim gledališčem v Trstu*, ki naj bi posredovali obema narodoma njuno dramatiko. Do prvih gledaliških stikov je prišlo že v petdesetih letih, vendar ne na obmejnem območju. Najprej so se pričeli uresničevati na ravni izmenjave gostovanj osrednjih gledališč. V Sloveniji (navadno kot delu jugoslovanske turneje) je tako gostovala vrsta italijanskih teatrov: Il Carrozzone iz Firenc, Compagnia del Teatro con Peppino de Filippo, Compagnia di prosa Rossella Falk iz Rima, Compagnia Proclemer-Albertazzi iz Rima, Emilia Romagna Teatro, Gioco di Vita iz Piacenze, La Contrada iz Trsta, Piccolo teatro di Milano, Teatro dell'Elfo iz Milana, Teatro libero iz Palerma, Teatro stabile del Friuli Venezia Giulia iz Trsta, Teatro Viaggio iz Bergama in še kakšen.[377] Podobno so se v Italiji poleg različnih jugoslovanskih predstavila tudi slovenska gledališča. Samo Drama SNG v Ljubljani je izvedla več kot trideset predstav, čeprav nekatere niso bile posebno uspešne, sodeč po podatku, da si je eno ogledalo šestindvajset obiskovalcev.[378] Slovenska gledališča so občasno sodelovala tudi na italijanskih festivalih, npr. na mednarodni prireditvi *Milano e oltre*, kamor so 1993. leta povabili Slovensko mladinsko gledališče ter mariborsko Dramo. Odigrali sta – prvo pet, drugo pa dve predstavi, vendar med številnimi tujimi gledališči nista zbudili posebne pozornosti.[379] Naključje je naneslo, da je tudi *Žarko Petan* maja 1966. leta izvedel gostovanje dveh slovenskih komornih predstav na "olimpiadi umetnosti in kulture" v Albanu blizu Padove, na kateri je Albeejev Živalski vrt prejel zlato, Schisgalova enodejanka Tiger pa srebrno medaljo, vendar v "konkurenci" treh skupin.[380] Dramo *Halštat Draga Jančarja* je uprizorilo Slovensko stalno gledališče v Veroliju, nedaleč od Rima.[381] Na tamkajšnjem

[375] "La cultura italiana (salvo le sue più nobili eccezioni nella schiera degli slovenisti, per altro ridottissimi di numero) non ha avuto sinora strumenti per avvicinarsi alla realtà culturale slovena (se si prescinde dal fenomeno "mondano" dei naif in pittura): di tutto il teatro sloveno, il solo testo tradotto e adattato con una accurata messinscena in Italia dal teatro stabile di Trieste, è "Avvenimento nella città di Goga" di Grum. Il testo era stato scritto nel 1927 e la data della rappresentazione italiana è del 1972. Questa antologia [...] è un tardivo, ma non per questo meno valido contributo alla conoscenza - o alla "scoperta"? - dei valori spirituali di uno del popoli che più ci è vicino. Non solo geograficamente." (Il teatro sloveno, n. m., str. 7).

[376] Celo v Sloveniji je znano le eno samo opaznejše poročilo o izidu antologije, ki ga je objavil Lojze Kante v Naših razgledih 12.3.1976 na str. 130.

[377] Seznam, ki je nastal na podlagi dokumentacije Slovenskega gledališkega muzeja v Ljubljani, GL SNG (Drama), GL SSG (Trst) ter poročil slovenskega zunanjega ministrstva in sorodnih slovenskih institucij, ni popoln.

[378] Slavko Jan: Nastopi Drame SNG zunaj Slovenije, Dokumenti SGM 1967, št. 10, str. 263; Bogdan Pogačnik: Gledališka izmenjava s Trstom, Delo 31.12.1963, št. 358, str. 5.

[379] Mladinsko gledališče na mednarodnem festivalu v Milanu, PDk 1.6.1993, št. 144, str. 12.

[380] Žarko Petan: Italijanska pesniška pustolovščina, Primorska srečanja 1996, št. 187, str. 763-764.

[381] Helena Jovanovič: Halštat pisatelja Draga Jančarja so v Laciju uprizorili igralci SSG, Novi list 16.6.1994, str. 3; Zdenka Lovec: Damoklejev meč je vse bliže, Primorska srečanja 1994, str. 626; Tatjana Dolhar: Jančarjev Halštat po Veroliju tudi v Trst, PDk 24.9.1994, št. 261, str. 15. Jančarjevo delo je prevedla Diomira Fabjan Bajc.

gledališkem festivalu *Dionysia* so junija 1994 prikazali osem dramskih tekstov, napisanih za to priložnost. Med gledališči iz Italije, Francije, ZDA, Alžirije, Kitajske in Hrvaške je Jančarjevo delo imelo opazen medijski odmev, večji kot marsikatero drugo slovensko gledališko gostovanje v Rimu in Milanu, toda spet ne tolikšen, da bi prišlo do preobrata v zanimanju za slovensko dramatiko, kot bi želeli Slovenci. Le v dveh člankih je navedeno, da gre za slovensko gledališče, sicer pa so daleč največ pozornosti namenili italijanski predstavi.[382] Zanimiv uspeh je imela tudi predstava *Ti in jaz Mali Medo* Slovenskega stalnega gledališča v Trstu, ki jo je v treh ponovitvah odigralo v slovenščini in italijanščini na gledališkem festivalu v Padovi oktobra 2000., kamor so se uvrstili v mednarodni konkurenci stotih predstav različnih gledališč.[383]

Vsa ta prizadevanja so pustila v zgodovini italijansko – slovenskih literarnih stikov le bežne sledi, čeprav *slovenski dramski teksti občasno zbudijo zanimanje italijanskih gledališčnikov*. V obravnavanem polstoletnem obdobju je mogoče evidentirati nekaj uprizoritev v italijanskih gledališčih in vsaj dve radijski predvajanji. Gledališče Trastevere v Rimu je uvrstilo v svoj repertoar *Intervju Matjaža Kmecla,* ki ga je 1984. leta. prenašal tudi italijanski radio.[384] *Arnaldo Bressan* omenja v slovenski izdaji Pustolovščine besede tudi svojo *dramatizacijo Hlapca Jerneja* za luganski radio v Švici 1979. leta, slišati pa jo je bilo mogoče tudi na koprskem radiu.[385] Sliko dopolnjuje še tržaška uprizoritev opere *La Libellula* skladatelja *Pavla Merkùja*, za katero je napisala libreto *Svetlana Makarovič*.[386] Dokaj nov pojav pa predstavljajo sodelovanja amaterskih gledaliških ustvarjalcev obeh narodnosti v skupnih projektih. Tako so v okviru tržaškega projekta Oder mladih pripravili izvirno predstavo *Studio su Platone*. Besedilo, ki obravnava vprašanje odtujenosti sodobnega človeka, je napisala tržaška kulturna delavka *Matejka Grgič*, ki je v italijansko besedilo vpletla tudi slovenske pasuse.[387] Z dokajšnjim uspehom so uprizorili tudi dramatizacijo *Sosičevega* kratkega romana *Balerina, Balerina*, ki jo je pripravil režiser *Branko Završan*, prevedla *Daria Betocchi*, odigrala pa *Lučka Počkaj*.[388] Delo so predstavili v okviru tržaškega festivala

[382] Med poročili o festivalu so italijanski novinarji sicer omenjali tudi slovensko predstavo, ki jo je režiral Boris Kobal, simultano pa so brali prevod Diomire Fabjan Bajc. Nastja Colja: Gledališki festival Dionisya, Zanimanje italijanske javnosti za slovensko stvarnost, Primorska srečanja 1995, št. 172, str. 547.

[383] Velik uspeh SSG na fastivalu otroških predstav, Novi Glas 12.10.2000, št. 37, str. 8; Uspeh Malega Meda, PDk 14.10.2000, št. 238, str. 10.

[384] Kmeclov Intervju je prevedla v italijanščino za koprski radio Ivica Tratnik Prinčič, vendar se ne avtor ne prevajalka ne spominjata ničesar natančnejšega. Podatki iz Slovenskega leksikona novejšega prevajanja Janka Modra (Koper 1985, enota 1930/5, str. 323).

[385] Arnaldo Bressan: Pustolovščina besede, Slovenski eseji, Koper - Trst, Lipa - ZTT 1985, str. 33-42.

[386] Svetlana Makarovič: La Libellula, Opera in due atti di Svetlana Makarovič, Musica di Pavle Merkù; prev.: Pavle Merkù, Milano, Casa Musicale Sonzogno 1976, 52 str.; Luisa Antoni: Ustvarjalno življenje med glasbo in jezikoslovjem, PDk 12.7.1997, št. 169, str. 8-9.

[387] Breda Pahor: Izzivalen mladinski gledališki projekt, PDk 23.2.1999, št. 44, str. 21; Zanimiv odrski eksperiment, V Mieli o Platonu, PDk 26.2.1999, št. 47, str. 8.

[388] Ivanak Hergold: Balerina, Balerina: mojstrska priredba, postavitev, interpretacija, PDk 13.5.1997, št. 113, str. 10; Pogled univerzalne resničnosti, Novi glas 15.5.2000, št. 20, str. 7; Dokaj bogat festival sodobne dramatike, PDk 9.4.1997, št. 84, str. 5; Balerina, Balerina na knjižnem sejmu, PDk 6.6.1998, št. 132, str. 12.

sodobne dramatike, ki ga je pripravilo Stalno gledališče Furlanije Julijske krajine, ter na knjižnem sejmu Trg Gutenberg. V ta okvir sodi tudi opozorilo, da se občasno pletejo zanimive vezi na ljubiteljski ravni, kjer prihaja pogosto do zanimivega sodelovanja. To se širi tudi na sodelovanje šolskih gledaliških skupin, ki se od 1995 vsako leto srečujejo v obmejnih krajih v okviru posebnega festivala.[389]

Prodiranje slovenske književnosti v italijanski prostor prek gledališč in gledališkega sodelovanja opozarja na različen položaj teh ustanov pri obeh narodih. Medtem ko so gledališča pri Slovencih temeljne kulturne inštitucije nacionalnega pomena, ki so jim zagotovljena javna sredstva, v Italiji ni tako. Drugačen položaj izhaja že iz dejstva, da je to v veliki meri komercialna dejavnost, ki ni jasno razmejena od neliterarnih "*scenskih*" oziroma "*odrskih*" predstav. Razmeroma redka gledališča so deležna podpore iz javnih sredstev in še redkejša so profesionalna. Ministrstvo za *turizem* (sic!) *in kulturo* sofinancira le nekaj posameznih "*stalnih gledališč*", ki morajo izpolnjevati stroge kriterije glede števila premier in odigranih predstav, tako da je Slovensko stalno gledališče v Trstu imelo veliko težav, ko si je skušalo pridobiti takšen status. Večino gledališč podpirajo dežele, pokrajine in ponekod le skromne občinske blagajne. Mnogo je takih, ki se financirajo z lastnim dohodkom in so prisiljena prilagajati se dnevnim potrebam in trenutnemu zanimanju publike tudi pri oblikovanju svoje repertoarne politike, saj dobršen del sredstev za lastno dejavnost ustvarjajo sama s prodajo svojih uslug. Zato se mnogokrat tem stikom pripisuje prevelika teža, ker jih presojamo s slovenske vrednostne lestvice, saj imajo le redka gledališča daljšo tradicijo.

Uvajanje gledališkega sodelovanja v obmejnem prostoru je bilo težavnejše. Medtem ko so na novogoriških srečanjih malih odrov dve desetletji redno gostovale tudi italijanske skupine, so se same najraje izognile vabljenju slovenskih kolegov, kot dokazuje repertoar festivala gledališč za mladino, ki ga v Miljah, na obrobju Trsta, od 1977 prireja skupina *La Contrada*. Včasih, kot npr. 1987. leta, se ob vseh spremljajočih prireditvah predstavi tudi po osemnajst gledališč, vendar so slovenska komajda kdaj prodrla mednje. Tako je Slovensko stalno gledališče prvič gostovalo leta 1990, nato pa šele 1994 s predstavo *Razbojniki iz Kardenome*, ki naj bi ji 1996 leta sledili predstavi *Peter in volk* in *Jajce* ljubljanskega lutkovnega gledališča, 1999. leta je gledališče La Contrada celo uprizorilo predstavo Tisoč in ena noč v slovenščini, nekajkrat so gostili tudi lutkovno skupino Papilù iz Ankarana.[390] Tudi poskusi, da bi v Trstu zaživel festival sodobne dramatike, so potekali brez sodelovanja slovenskih gledališč, ki so predvsem s

[389] Vabilo na DI-Verzijo, PDk 26.3.2000, št. 72, str. 18; Dramske skupine 11 šol za čezmejno trofejo, PDk 7.4.2000, št. 82, str. 19.

[390] Repertoar mladinskega gledališča La Contrada v Trstu, PDk 29.10.1986, št. 255, str. 5; Festival mladinskih gledališč v Miljah, PDk 16.7.1987, št. 167, str. 9; Mladinska gledališča včeraj zapustila Milje, PDk 29.7.1994, št. 168, str.12; Gledališče za otroke in mladino je pripravilo bogat spored, PDk 24.10.1995, št. 283, str. 7; Lutkovno gledališče iz Ljubljane v nedeljo v tržaškem Cristallu, PDk 29.2.1996 št. 48, str. 6; Gledališče La Contrada za najmlajše gledalce, PDk 12.11.1996, št. 248, str. 10; Papirnate figure gledališča Papilù v igrici Skrivalnica, PDk 19.11.1996, št. 254, str. 8; Gledališče La Contrada za najmlajše gledalce, PDk 21.11.1996, št. 248, str. 10; Mladinsko gledališče protagonist v Miljah, PDk 28.12.1996, št. 282, str. 6; Tisoč in ena noč za slovenske otroke, PDk 9.5.1999, št. 108, str. 3.

Pandurjevimi projekti tedaj zbujala pozornost marsikje v Evropi in Ameriki.[391] Projekt, da bi Trst dobil festival manjšinskih gledališč, je naletel na nerazumevanje, še preden je bil uresničen.[392] Ko so pričeli zamisel uresničevati, so občasno sodelovala tudi slovenska gledališča, tako je npr. 1999. leta gostovalo tudi Mladinsko gledališče iz Ljubljane.[393]

Po posredovanju italijanske diplomacije v Beogradu in Kopru so se prizadevanja za vzpostavitev gledališkega *sodelovanja prenesla tudi v Trst*, kjer naj bi slovensko in italijansko gledališče vsako leto v svoj repertoar vključili po eno italijansko oziroma slovensko delo.[394] Ti cilji so postali stalnica v delovanju Slovenskega stalnega gledališča v Trstu, ki je poleg tega navezovalo stike z različnimi italijanskimi gledališkimi festivali od Ancone do Rima.[395]

Predlogov, da bi italijansko deželno gledališče v Trstu sodelovalo v takšni izmenjavi in se uveljavljalo čez državno mejo, ni primanjkovalo, vendar v intervjuju Vilija Vuka s Filibertom Benedetičem ob gostovanju mariborske drame v tržaškem narodnem domu 1970. leta izvemo, da obstajajo vezi le med posameznimi gledališčniki, nikakor pa ne med obema ustanovama.[396] Zaradi tihega odpora in prikritih težav je prišlo do prvega gostovanja Stalnega gledališča Furlanije-Julijske krajine v Ljubljani, Zagrebu in Beogradu šele konec sezone 1970/71.[397] Naslednjo sezono, po uspešni izvedbi *Držićevega Dunda Maroja*, so tržaški gledališčniki končno vključili v svoj repertoar priredbo *Grumove Goge*, prvo slovensko dramsko delo, ki je prišlo na italijanski poklicni oder. Besedilo je bilo kmalu zatem objavljeno v gledališki reviji *Sipario*, vendar po prizadevanjih slovenskih gledališčnikov, ki so hoteli prispevati k čim večjemu uspehu predstave, da bi se sodelovanje nadaljevalo.[398]

Ne glede na okoliščine, ki so privedle do vključitve tega dela v repertoar in jih bomo osvetlili v nadaljevanju, predgovor k revijalni objavi besedila odkriva nekaj pomembnih dejstev. *Lino Carpinteri*, ki je po očetu Sicilijanec, po materi pa tržaški Žid, je *priredil* dobesedni prevod drame ter pojasnil svoj odnos do nje. Opozoril je, kakšna brezbrižnost vlada v Trstu do Slovencev, in s tem opravičeval repertoarno odločitev. Čeprav se v vsakdanjo tržaško govorico vpleta vrsta slovenskih besed, so si boljše

[391] bov: Stvarnost na odru in monolog o vojni za gledališki festival, PDk 30.4.1996, št. 99, str. 10.

[392] Zorko Harej: Čas, ko smo bili Slovenci sestavni del tržaške kulture, PDk 10.11.1996, št. 247, str. 17.

[393] Letos še pestrejša Gledališka prepletanja, PDk 2.4.1999, št. 77, str. 6; Video-gledališki nastop v 3 jezikih, Gledališka prepletanja, PDk 14.4.1999, št. 87, str. 11.

[394] Kot poroča Vasja Predan, si je za gledališko sodelovanje najbolj prizadeval italijanski veleposlanik v Beogradu Folco Trabalza, ki je tudi omogočil, da je srbski režiser Kosta Spaić v Trstu sodeloval pri uprizoritvi Držićeve komedije Dundo Maroje, otvoritvene predstave sezone 1969/70, Delo 9.5.1971, št. 123, str. 6.

[395] Janko Jež: Slovenska dramska gledališka tvornost v znamenju kulturnega sodelovanja z Italijo, Zbornik SNG Trst 1959, str. 17-19; Lojze Kante: Slovenska dramatika predstavljena v Italiji, NRazgl 12.3.1976, št. 5, str. 130; Mednarodni gledališki festival v Sirolu, PDk 7.8.1987, št. 187, str. 3.

[396] Vili Vuk: Gledališče je most med kulturama, Večer 25.3.1970, št. 70, str. 3.

[397] D'Osmo Sergio in Filibert Benedetič: Paralelni intervju, Vprašanja je postavljal Jože Koren, PDk 16.5.1971, št. 114, str. 3; Vasja Predan: Potegavščine, Gostovanje italijanskega dramskega gledališča iz Trsta v ljubljanski Drami, Delo 9.5.1971, št. 123, str. 6.

[398] Slavko Grum: Avvenimento nella città di Goga, Versione italiana e montaggio di Lino Carpinteri e Francesco Macedonio dalla traduzione di Sergio e Luciana Pacor, Sipario 1971, št. 307, str. 70-92.

italijanske družine prizadevale, da bi se njihovi otroci tudi po letu 1918 naučili nemško, kvečjemu še francosko ali angleško, nikakor pa ne kakšnega slovanskega jezika, zato, pravi, se tudi sam pred tem angažmajem ni srečal s to kulturo, vendar je težko presoditi, ali misli na slovensko ali na splošno slovansko. Presenetljiva je njegova trditev, da je Grumov tekst globoko povezan s tržaškim okoljem, ki po njegovem mnenju istočasno poudarja svojo drugačno italijanskost, a noče priznati svoje povezanosti s slovanskimi sosedi. Nenavadna je njegova argumentacija te trditve, ki jo je oprl na podatek, da je bila gospa Prestopil (Grumov lik) nekaj časa v Trstu kuharica.[399] Poleg tega se mu zdi, da je Grum bolj pisatelj kot dramatik, zato je opustil del preštevilnih didaskalij, odrekel pa se je skušnjavi, da bi besedilo prelil v tržaško narečje. Gre torej za globok, čeprav zastrt dvom italijanskega gledališčnika o dramaturški vrednosti teksta. Podatek je toliko pomembnejši, ker sta z režiserjem *Francescom Macedonijem* (slednji je po lastni izjavi "*s polovico svoje krvi povezan s slovanskim svetom*") pripravila že pred tem uprizoritev Marina Držića, kasneje pa tudi Tomizzovo dramatizacijo Cankarjevega Martina Kačurja. Kljub temu da sta pripravila le tri premiere "slovanskih" del, sta to italijanska gledališčnika, ki sta se največ ukvarjala s slovensko dramatiko. Uvod v tekstualno objavo Grumove Goge torej jasno odkriva globoke prepade in nepoznavanje slovenske ustvarjalnosti, branje iz ozke krajevne perspektive, željo, da bi prek slovenskega dramskega besedila prišli do korenin tržaške drugačnosti, ki izvira iz pripadnosti srednjeevropskemu in slovanskemu okolju. Oba ustvarjalca sta v svojem umetniškem iskanju raziskovala "*skrivne komponente* tržaške *duše, osebno in kolektivno identiteto"*. Opazno je, da sta jima slovenska dramatika ter njena poetika tuja.

Po izidu antologijskega pregleda slovenske dramatike *Il teatro sloveno* so pripravili *Tomizzovo dramatizacijo Cankarjevega Kačurja*, ki je pri italijanskem občinstvu in kritiki sorazmerno ugodno odmevala, kot bo pokazala analiza poznavanja Ivana Cankarja v italijanskem prostoru.[400] Vključitev slovenskih del so spet opravičevali z iskanjem srednjeevropske repertoarne orientacije, ki naj bi na novo odkrila neznani duhovni prostor. Ta je zaradi zgodovinskih in geografskih danosti blizu italijanskemu Trstu.[401] Gre torej za povsem drugačne predstave in motivacije, kot so si jih predstavljali Slovenci, ko so ocenjevali obe uprizoritvi, ki naj bi bili most med nacionalnima kulturama. Ne gre za rezultat prizadevanj, da se uveljavi enakopraven položaj slovenske kulture v narodnostno mešanem mestu, ampak za izsek ambicij, kako se uveljaviti v srednjeevropskem prostoru, ki je bil Trstu od časov Marije Terezije do priključitve k Italiji gospodarsko zaledje.

[399] Tra le figure ideate dall'autore della commedia c'è persino una Signora Prestopil, sorella d'innumerevoli bonarie, comiche e patetiche alimentatrici del nostro "lessico familiare". Proprio a questa Signora che dice di aver lavorato "tanti anni fa come cuoca a Trieste" siamo debitori di uno dei moduli adottati per la versione". Lino Carpinteri: Nel cuore della Mitteleuropa, Sipario 1971, št. 307, str. 72.

[400] Ivan Cankar: La forza dell'ideale, a cura di F(urio) Bordon, versione scenica del romanzo Martin Kačur; Fulvio Tomizza, L'idealista, (italijanska dramatizacija); Trieste, Teatro Stabile Friuli Venezia Giulia 1975, (Quaderni nuova serie 5).

[401] Nuccio Messina: La città e il suo teatro, Sipario 1977, št. 369, str. 52-53.

Ne glede na ta nesporazum, so slovenski posredniki skušali doseči kar največji uspeh obeh gledaliških predstav, da bi zagotovili nadaljnje sodelovanje. Tudi ob uprizoritvi *Tomizzove* dramatizacije *Cankarjevega Kačurja,* drugega slovenskega dela na odru italijanskega poklicnega gledališča v Trstu, je gledališka revija *Sipario* namenila pozornost slovenski dramatiki. Ker je bilo že pred tem v gledališkem listu objavljeno besedilo dramatizacije *Cankarjevega Kačurja* – tudi tokrat gre za priredbo in ne za prevod izvirnega dela – so natisnili prevod *Cankarjevih Hlapcev* in se ponovno opravičevali, ker vsebuje "*določeno redundanco metafor, prilastkov in lirizma*".[402] Da bi se slovenski dramatik uveljavil na italijanskih odrih in da bi se poglobilo sodelovanje med tržaškima gledališkima hišama, je *Josip Tavčar* dosegel, da so v reviji *Sipario* objavili več člankov o tržaški postavitvi *Tomizzove* dramatizacije *Cankarjevega Kačurja,* o srednjeevropski orientaciji italijanskega gledališča v Trstu ter o Slovenskem stalnem gledališču.[403] Iz predstavitve slovenskega gledališča so razvidne njegove naloge za ohranjanje identitete slovenske manjšine v Trstu, ki je bila izpostavljena fašističnemu nasilju in jo še vedno ogroža šovinizem. Poleg tega so poudarjali tudi možnosti, ki jih ustanova ponuja za uveljavljanje italijanske kulture v slovenskem, jugoslovanskem ter širšem slovanskem prostoru. To so ilustrirali s statističnimi podatki o obsegu njihove dejavnosti ter s kratkim povzetkom zgodovine slovenske gledališke dejavnosti v Trstu.[404] Vsa ta skrbno načrtovana in z velikimi napori izvedena prizadevanja niso dala nobenega rezultata, kasnejšo objavo že omenjenega besedila pa je bilo potrebno opravičevati z italijanskim zamudništvom v poznavanju slovanskih avtorjev, češ da poznajo od vse slovanske kulture le rusko ustvarjanje in morda še tedaj moderne slikarje naivce.[405]

S tem usahnejo trajnejša in sistematična prizadevanja, da bi se v reviji *Sipario* pojavljala naša dramatika in zbudilo zanimanje za slovensko gledališko življenje. Kasneje je mogoče najti le še nekaj poročil o jugoslovanskem gledališču, v katerih praktično ni namenjena nobena pozornost slovenskemu dogajanju. Čeprav sta večino teh prispevkov pisala pripadnik italijanske manjšine v Sloveniji *Silvano Sau* ter v Kopru živeči *Milan Rakovac*, le na posameznih mestih naletimo na kakšno omembo slovenskega ustvarjanja, a brez prepotrebnih pojasnil za slabo poučenega bralca.[406] Kasneje, leta 1990, je v isti reviji

[402] "La versione italiana si è dovuta scontrare con una certa ridondanza di metafore e aggettivi e un certo lirismo non sempre controllato, tipico pertanto della letteratura dell'epoca. Non si è voluto eliminare del tutto questo tono attenuandolo e quasi asciugandolo soltanto nel personaggio del protagonista, accentuandolo invece in funzione caricaturale negli antagonisti saltimbanchi del falso impegno politico." Furio Bordon: Livida accusa al conformismo, Sipario 1977, št. 378, str. 65.

[403] Ivan Cankar: I servi, prev. Furio Bordon, consulente per la traduzione dallo sloveno Janko Jež, Sipario 1977, št. 378, str. 64-80. Mario Brandolin: Ivan Cankar: "Ho scelto l'arena della vita", Sipario 1977, št. 368, str. 20-22; Fulvio Tomizza: Da "Kaciur" a "L'Idealista", Sipario 1977, št. 368, str. 22; Carlo Maria Pensa: L'Idealista, Sipario 1977, št. 368, str. 32-33; Nuccio Messina: La città e il suo teatro, Sipario 1977, št. 369, str. 52-53.

[404] Federico Grilli: Teatro sloveno: ponte fra due culture, Sipario 1977, št. 369, str. 64-65; Filibert Benedetič: La collaborazione come metodo, Sipario 1977, št. 369, str. 65; isti: L'attività del teatro, Sipario 1977, št. 369, str. 65; Il teatro Stabile Sloveno nella stagione di prosa 1976-1977, Sipario 1977, št. 369, str. 66; Ravel Kodrič: Alla ricerca dell'identità, Sipario 1977, št. 369, str. 67-68.

[405] Guido Botteri: "Ritardo" verso i popoli slavi, Sipario 1977, št. 378, str. 64-80.

[406] Silvano Sau: Il Festival di Novi Sad, Sipario 1967, št. 255, str. 17; P.R.: Dal museo all'avanguardia, Il Festival del Bitef a Belgrado, Sipario 1968, št. 270, str. 35; [Silvano Sau]: Via libera al nuovo teatro, Al festival di Novi Sad, Sipario 1969,

izšla *Verčeva* drama *Il vangelo secondo Giuda*, vendar med prvimi in tokratnimi prizadevanji ni nobenih povezav, saj je objava nastala le kot dokaz, da je drama kvalitetna, čeprav je svet Slovenskega stalnega gledališča v Trstu odklonil njeno uprizoritev.[407] Še nekaj let kasneje sta se pojavila prispevek *Diane Palme* o Borštnikovem srečanju v Mariboru ter poročilo *Giovannija Trentinija* o lutkovnem festivalu v Gorici, vendar se iz njiju ne da razbrati namenov, ki bi presegali golo informiranje, pa še pri tem ne poročata o najpomembnejših slovenskih gledaliških dosežkih.[408] Verjetno sta poročili nastali po poklicni dolžnosti, zato ker sta bila avtorja na prireditev vabljena in v nasprotju z drugimi številnimi gosti o njej tudi poročala.

Podatki odkrivajo zanimanje ene osrednjih gledaliških revij za slovensko dramatiko in gledališko dogajanje. Potekalo je v dveh lokih, vendar ni spremenilo odnosa italijanskih gledališč do slovenske dramatike. Izostale so informacije o njenih najodmevnejših dosežkih, s katerimi bi lahko skušala prodreti v italijanski prostor. Predvsem pa pogrešamo sistematično informiranje italijanskega bralca o kontekstu, v katerega sodijo slovenska dela, zaradi česar so ostala tuja celo kvalificiranemu bralcu, tako da je bil izid antologije slovenske dramatike *Il teatro sloveno* upravičen.

Podobno usodo so doživela tudi druga prizadevanja za uveljavitev slovenske dramatike. Malo pred tem, 1969. leta, je v reviji *Il Dramma* izšel *Kongres Primoža Kozaka*, ki ga je *Marjan Rožanc* pospremil z esejem *Umetniško in politično*.[409] Sodelavci *Problemov* in italijanske revije so po prizadevanjih *Giancarla Vigorellija*, tedanjega predsednika mednarodne zveze levo usmerjenih književnikov (KOMES), načrtovali tudi objavo *Jovanovičevih Norcev*, antologijski izbor slovenskih esejev ter lirike, vendar do realizacije ni prišlo, kot tudi ne do uprizoritve.[410] Domnevati je mogoče, da so stiki usahnili zaradi težav, ki jih je imelo uredništvo revije Problemi v teh letih, vsekakor pa niso dosegli stopnje, da bi jih Italijani pogrešali ali skušali obuditi.

Dogovore o sodelovanju je po izidu antologije *Il teatro sloveno* in obeh uprizoritvah slovenskih dramskih del sredi sedemdesetih let spoštovalo predvsem Slovensko stalno gledališče v Trstu, italijansko pa je trdilo, da si njihove predstave slovenskih del ogleda le slovensko občinstvo in da ne more tvegati izgube publike. O možnostih za uspeh jih ni prepričala niti antologija niti ugodni odmevi kritike in širše javnosti. Tako je Kačur zaključil "serijo" dveh premier slovenske dramatike kljub številnim spodbudam, ki so omogočale tržaškemu gledališču uveljavljanje ne le v Ljubljani, pač pa tudi uspešno turnejo po

št. 278, str. 41-43; Gian Roberto Cavalli: La nuova drammaturgia Jugoslava, Sipario 1977, št. 375/376, str. 28-29; Milan Rakovac: Il nuovo teatro Jugoslavo, Sipario 1983, št. 530/531, str. 60-61.

[407] Sergej Verč: Il vangelo secondo Giuda, Il Sipario (Milano) oktober 1990. Prevedla Diomira Fabjan Bajc.

[408] Diana Palma: In Slovenia, teatro di qualità, Sipario 1993, št. 530/531, str. 62. Slovenska lutkovna skupina *Papilù gledališče* je omenjena v poročilu Giovannija Trentinija o lutkovnem festivalu v Gorici (Sipario 1992, št. 528, str. 54-55). Kasneje je skupina imela še več uspešnih nastopov v obmejnem območju.

[409] Primož Kozak: Il Congresso, Il Dramma (Rim) 1969, št. 5, str. 49-69; Delo je prevedel Aleš Lokar. Marjan Rožanc: L'artistico e il politico, In margine al teatro di Primož Kozak, ibd., str. 69-72.

[410] Jože Snoj: Kongres Primoža Kozaka v italijanščini, Delo 1.3.1969, št. 58, str. 18.

Jugoslaviji. Vabila za gostovanja s to predstavo so jim odprla vrata v ugledne italijanske gledališke dvorane, kakršna je npr. milanski Piccolo Teatro, kjer so Tržačani prej izjemni kot redni gosti. Očitno je prevladala bojazen za domače tržaško občinstvo, ki ne bi preneslo "posiljevanja" s kulturo manjšine. Obe predstavi sta tako kljub navdušenemu odobravanju na slovenski strani še enkrat razkrili nemoč tega prostora za navezovanje plodnih kulturnih stikov med obema narodoma, kar je najpomembnejši vzrok, da slovenska dramatika ni mogla postati samoumeven sestavni del repertoarja tržaške gledališke hiše. Ker italijanski sogovorniki niso imeli več posluha za slovenske predloge, so prizadevanja zamrla, tako da je slovensko gledališče, ki vsako sezono uprizori vsaj eno italijansko delo, ohranilo le posredovanje italijanske dramatike v slovenski prostor, ni pa obstala izmenjava v obratni smeri. Osrednja slovenska gledališka ustanova v Italiji je v polstoletnem delovanju svoji publiki posredovala skoraj petdeset del italijanskih dramatikov, italijansko deželno gledališče v Trstu pa le dve slovenski.[411]

Perspektive sodelovanja obeh gledališč je spoznala in jih razložila v dveh zanimivih intervjujih za Primorski dnevnik direktorica tržaškega gledališča *Mimma Gallina*.[412] Značilno je, da tudi ona – kot mnogo s predsodki neobremenjenih Italijanov – po rodu ni Tržačanka in se je obdržala na mestu ravnateljice le tri leta, kolikor traja en mandat. Upravni odbor ji ga ob izteku ni podaljšal, tako da se je morala umakniti v Čedad, kjer je prevzela vodstvo festivala Mittelfest, na katerem so že istega leta gostovali tudi Ljubljančani s "*koreodramsko fresko po motivih Lepe Vide Ivana Cankarja*" ter lutkovna skupina *Papilù*.[413] Predlogi italijanske ravnateljice se v intervjujih ne nanašajo na možnosti za uprizarjanje slovenskih del, pač pa ponujajo čisto praktične rešitve: koordinacija premier obeh gledališč bi omogočila, da bi kritiki najuglednejših dnevnikov prišli v Trst le enkrat in si ogledali istočasno obe predstavi, skupno bi lahko najeli bolj znane režiserje in sofinancirali gostovanja dragih "*nedramskih odrskih del",* to je plesnih skupin, glasbenih scenskih predstav ipd., kar Italijani združujejo v pojem *spettacolo* ali scenske (odrske) prireditve in jih vključujejo v eno dejavnost. Ogled takšnih gostujočih predstav bi lahko organizirali skupaj ali vsaj povabili obojo abonmajsko publiko, ki za takšna gostovanja zve iz milanskih časopisov, ko po predstavi v Trstu nastopijo tudi tam. Značilno je tudi ravnateljičino izmikanje odgovoru na vprašanje, ali bodo slovenski dramatiki posvetili večjo pozornost. Med vrsticami razberemo, da se ji po premieri Gruma in Cankarja (pred dvema desetletjima) zdi dolg do slovenske dramatike poravnan.

[411] Prim. separatni odtis iz Enciclopedia del Friuli Venezia Giulia: Filibert Benedetič: Il teatro sloveno, fotografie di Jerman Magajna; Trst 1981, str. 2117-2140.

[412] Tatjana Dolhar: Mimma Gallina - Vezi s slovenskim gledališčem so preskromne, PDk 1.10.1994, št. 268, str. 15; Tatjana Dolhar: Mimma Gallina: Trstu smo v tem obdobju vtisnili poseben kulturni pečat, PDk 28.4.1995, št. 112, str. 13. Ta drugi intervju je nastal ob izteku njenega mandata.

[413] Lepa Vida na Mittelfestu, PDk 29.6.1995, št. 173, str. 14; Mittelfest : prikaz ustvarjalnosti srednjeevropskega prostora, PDk 20.7.1995, št. 194, str. 3; Tesnobno prepričljiva Lepa Vida, PDk 21.7.1995, št. 195, str. 5; Lepa Vida je presenetila z lepim vizualnim vtisom, Delo 24.7.1995, št. 169, str. 5; Za letošnji festival tisoč ljudi na dan, Novi Matajur 27.7.1995, št. 30, str. 7; Mittelfest, la cultura dei popoli, Dom 31.7.1995, št. 14, str. 8; Posebno priznanje za ankaransko skupino Papilù, Delo 31.7.1995, št. 175, str. 5.

Namesto konkretnega odgovora o mestu slovenske dramatike v repertoarju zaupanega ji gledališča pove, da bodo v jubilejni sezoni namenili pozornost sosednjim kulturam s serijo predstav, ki izvirajo iz srednjeevropskega prostora. Gre za zamisel, iz katere je kasneje med svojim mandatom razvila projekt gledališkega sodelovanja *Od Donave do Jadrana*, ki je omogočal gostovanja Madžarom in Avstrijcem ter Rečanom, ne pa tudi Slovencem.[414]

Zamisli o sodelovanju mestnih gledaliških ustanov so se pričele uresničevati še isto leto, vendar ne z njeno hišo, pač pa med *Slovenskim stalnim gledališčem* v Trstu ter skupino *La Contrada*, ki je pred tem ignorirala slovenske kolege pri organizaciji svojega *festivala gledališč za mladino v Miljah*, kot je že bilo omenjeno. Tokrat so pripravili vzporedno uprizoritev *Tomizzove* pravljice *Anche le pulci hanno la tosse* (*Tudi bolhe kašljajo*), ki ju je za obe gledališči režiral Boris Kobal; skupno sta imeli kostumografijo, scenografijo, glasbo, pa tudi del vaj.[415] Slovenske premiere te predstave za otroke se je udeležilo le odraslo občinstvo v zelo skromnem številu, toda nekaj italijanskih gledalcev je vendarle prvič prestopilo prag slovenskega gledališča. Odziv pri občinstvu je bil torej na robu sprejemljivega in vprašljiv, vendar so s podobnimi poskusi nadaljevali v Slovenskem stalnem gledališču. V sezoni 1999/2000 so otroško predstavo *Ti in jaz, mali medo* so pripravili tudi v italijanski različici, za naslednjo sezono pa so predvideli prevajanje vseh predstav s podnapisi, tako da bi bile razumljive tudi za italijansko občinstvo, ki bi ga še posebej povabili k vpisu abonmaja.[416] S tem želi vodstvo gledališča uresničiti *stare* načrte, da bi ustvarjali *predstave, ki bi združile oba jezika, igralce vseh tržaških gledališč, predstave, ki bi odgovorile tudi na vprašanja sožitja dveh ali več narodnosti*.[417]

Dve desetletji po premieri Cankarja se je latentno simpatiziranje obeh odrskih hiš v Trstu pričelo ponovno obujati. Morda je proces spodbudila *vse hujša finančna kriza* in zaostreni pogoji za pridobivanje državnih subvencij, za kar je bilo potrebno bistveno večje število predstav. Čeprav so finančne krize gledališč zelo pogoste in neprestano ovirajo njihov normalni razvoj, so se tokrat kriteriji tako zaostrili, da

[414] Tatjana Dolhar: Mimma Gallina: Trstu smo v tem obdobju vtisnili poseben kulturni pečat, PDk 28.4.1995, št. 112, str. 13. Ime gledališkega projekta so si sposodili po znani knjigi Claudia Magrisa Danubio, ki je izšla pri založbi Garzante 1987 in imela v Trstu velik uspeh, prevedena pa je bila tudi v več jezikov.

[415] SSG in La Contrada skupaj, PDk 21.12.1994, št. 348, str. 4; Tatjana Dolhar: Bolhin kašelj v italijanščini in slovenščini, PDk 4.1.1995, št. 3, str. 13; Bojana Vatovec: Bolhica Saltellina zaenkrat izraža strast do opere v italijanščini, PDk 6.1.1995, št. 5, str. 13; Bolhe v operi v slovenski verziji, PDk 3.2.1995, št. 33, str. 6; Bolhe v operi v slovenski verziji, PDk 3.2.1995, št. 33, str. 6; Veliko zabave z Bolhami v operi, PDk 4.2.1995, št. 34, str. 5; Bojana Vatovec: V čem sta predstavi dvojčici in v čem nista, PDk 14.2.1995, št. 44, str. 16. Prim.: Nastja Colja: Bolhe v operi, Koprodukcijska predstava v Trstu, Zanimanje italijanske javnosti za slovensko stvarnost, Primorska srečanja 1995, št. 172, str. 548. Obe, italijansko in slovensko predstavo je režiral Boris Kobal, kostumograf je bil Fabio Bergamo, glasbo je prispeval Carlo Moser, koreografijo so zaupali Lucianu Pasiniju. Tomizzovo delo je prevedel Marko Kravos, ki je že pred leti pogosto sodeloval z istrskim avtorjem kot urednik Založništva tržaškega tiska in kasneje tudi kot prevajalec njegovih, predvsem mladinskih del.

[416] Predstavo Ti in jaz Mali Medo so v treh ponovitvah odigrali v slovenščini in italijanščini tudi na gledališkem festivalu v Padovi oktobra 2000., kamor so se uvrstili v mednarodni konkurenci stotih predstav različnih gledališč, predstavo pa si je ogledalo nad tisoč otrok. Prim. Velik uspeh SSG na festivalu otroških predstav, Novi Glas 12.10.2000, št. 37, str. 8; Uspeh Malega Meda, PDk 14.10.2000, št. 238, str. 10.

[417] Zdenka Lovec: Uspešno prelomno tudi v kakovosti, Primorska srečanja 2000, št. 234/235, str. 759.

je bil resno ogrožen obstoj ustanov, kot je 26. 2. 1987 pokazal razgovor v tržaškem krožku Miami. Razpravljalci so ugotovili, da primanjkuje občinstva za večje število predstav, ker se Tržačani ne zanimajo za to ustvarjalnost. Vse tri poklicne ustanove v mestu (Operna hiša Verdi, Slovensko stalno gledališče, Teatro stabile del Friuli Venezia Giulia) so bile v toliko hujši finančni krizi, ker so bile vse dvorane potrebne tudi temeljite obnove zaradi zaostrenih požarnovarnostnih predpisov in jim je grozila prepoved uporabe.[418] V takšnih situacijah se seveda še jasneje vidi, kakšen položaj ima v domačem okolju edino poklicno gledališče slovenske narodnostne manjšine, ki prejema državno podporo. Tudi tokrat se je izkazalo, kako podcenjevalen je odnos italijanskih krajevnih oblasti, ki so mu vedno dodeljevale nesorazmerno majhna sredstva.[419] Med tedanjo večletno stisko je Slovensko stalno gledališče moralo bistveno skrčiti igralski ansambel, tako da so ga zapustili tudi nekateri najvidnejši umetniki, kot npr. Lidija Kozlovič, ki je (tudi ob pomoči svojega moža) nadaljevala kariero v italijanskih ustanovah.[420]

Neposredni povod za postopno obnavljanje sodelovanja je prišel iz Čedada, kjer je 1991. leta nastal ambiciozen projekt *srednjeevropskega kulturnega festivala Mittelfest.*[421] Ob prvi izvedbi je sicer povsem obšel slovensko manjšino v Italiji, kar večine slovenskih poročevalcev sploh ni motilo pri navdušenem poročanju o slovenskem deležu na prireditvi, ki pa je bil med osemintridesetimi prireditvami zreduciran zgolj na glasbene nastope in na eno razstavo.[422] Slovenska javnost je spregledala ponujajočo se priložnost za uveljavljanje v množici prireditev s področja odrske ustvarjalnosti v Videmski pokrajini, ki imajo razmeroma dolg historiat, tako da presega okvire pričujoče raziskave. Razvijati so se namreč pričele že sredi osemdesetih let v Vidmu, kjer so organizirali različne posvete o odrski dejavnosti pa tudi prve vidnejše gledališke festivale, kakršen je bil "*Contatto Shakespeare*". Sledil je mednarodni študijski posvet o *Raziskovanju kulture v obmejnih področjih*, ki sta ga poleg lokalnih ustanov organizirala združenje Alpe-Jadran ter italijansko ministrstvo za turizem in kulturo v Vidmu 1989. leta.[423] Eden osrednjih organizatorjev je bil *Renato Quaglia*, med sodelujočimi pa je bilo tudi nekaj Slovencev, vendar je v

[418] Na zasedanju o tržaški kulturi je tekla tudi beseda o težkem položaju SSG, PDk 27.2.1987, št. 49, str. 4.

[419] Leta 1989 je npr. prejelo od Dežele Furlanije-Julijske krajine 20 milijonov lir, medtem ko je bilo ostalima dvema hišama dodeljeno po 600 milijonov, Deželni gledališki ustanovi v Vidmu pa 280 milijonov. Prim.: Našemu gledališču samo drobtinice, PDk 4.10.1989, št. 228, str. 5.

[420] Vesna R. Marinčič: Kako osvojiš Rim, RAI in Carpija, Delo 11.1.1992, št. 9, str. 25 (Sobotna priloga).

[421] Mišo Renko: Gledališki festival v Čedadu, Delo, 20.7.1991, št. 169, str. 4; R.P.: Prodoren uspeh Mittelfesta, PDk 1.8.1991, št. 143, str. 3.

[422] Slovenci so se predstavili z nastopom Slovenskega okteta, z razstavo Slovenskega gledališkega muzeja, nastopom kurentov, Slovenski gledališki in filmski muzej pa je pripravil sramežljivo projekcijo nekaj filmov. Prim.: Gradijo na pesku, Novi list 25.7.1991, št. 1793, str. 2; Mišo Renko: Gledališki festival v Čedadu, Delo 20.7.1991, št. 169, str. 4; Prodoren uspeh Mittelfesta, PDk 1.8.1991, št. 143, str. 3.

[423] Primorski dnevnik je o prireditvi poročal le mimogrede (Simpozij o kulturnih značilnostih ob meji, PDk 31.3.1989, št. 79, str. 9), Piccolo je objavil dva članka (30. marca in 3. aprila), Messaggero Veneto je na krajevni strani objavil napoved srečanja, program in dve poročili o srečanju ter en komentar na kulturni strani (29.3.1989, 30.3.1989, 31.3.1989, 2.4.1989 in 4.4.1989), medtem ko vsedržavni dnevniki *Corriere della Sera, Repubblica, Stampa, Giornale, Sole 24 ore* prireditvi niso namenili niti vrstice, kljub zagotavljanju organizatorjev, da je posvet zbudil splošno zanimanje v vsej državi. Prim.: Tomaž Sussi: Kultura, Gledališče na obmejnem območju, Zanimanje italijanske javnosti za slovensko stvarnost, Primorska srečanja 1995, št. 172, str. 542-543.

poročilih poleg *Miroslava Košute* omenjen le *Atilij Rakar* in še pri njem je napačno navedeno, da prihaja z zagrebške univerze, medtem ko je njegov prispevek relativno pazljivo povzet v tistem delu članka, ki poudarja številne vezi med Slovenijo in Furlanijo-Julijsko krajino.[424] Položaj gledališča v sodobni dobi elektronskih medijev, ki ustvarjajo z narodnostmi nepovezano kulturo, je skušal prikazati referat *Jožeta Pirjevca*, tedanjega predsednika upravnega odbora Slovenskega stalnega gledališča.[425]

Ne glede na presenetljivo skromno pozornost s slovenske strani se je kasneje ponudila priložnost za tesnejše sodelovanje obeh tržaških gledališč na *Mittelfestu*. Čedajski festival je namreč zelo kmalu zašel v finančne težave, ker mu ni uspelo pravočasno pridobiti državnih subvencij. Ko so jih nato v zadnjem trenutku le prejeli, so se v časovni stiski obrnili na italijansko profesionalno gledališče v Trstu za primerno predstavo spektakelskih razsežnosti. Ker je slednjemu primanjkovalo igralcev, je k sodelovanju pritegnilo Slovensko stalno gledališče ter režiserja Borisa Kobala in tako je julija 1994. leta nastala uprizoritev *Handkejevega* odrskega dela brez besedila *Čas, ko nismo vedeli ničesar drug o drugem*. V koprodukcijskem spektaklu, uprizorjenem na prostem, je poleg obeh gledališč sodelovalo tudi dvanajst študentov s šestih gledaliških akademij (Bratislava, Krakov, Ljubljana, Praga, Dunaj, Zagreb). Kasneje so priredbo te "srednjeevropske" predstave Handkejevega dela, v kateri posamezne pantomimične prizore povezuje pripovedovalčev glas in ki traja štiri ure, ponovili tudi v obeh matičnih hišah v Trstu. V Stalnem gledališču Furlanije-Julijske krajine so jo igrali 13. 1. 1995, v Slovenskem stalnem gledališču pa od 28. 1. 1995 dalje.[426] Predvsem kritika v Piccolu je poudarjala, da gre za prvo gledališko koprodukcijo med obema tržaškima ustanovama, in opozarjala na pogum, s katerim so premagali ovire v "*zaprtem in za ta vprašanja občutljivem mestu*". Kronistu se zdi velik uspeh že to, da je med italijansko premiero le dvajset Finijevih desničarskih privržencev hrupno zapustilo gledališko dvorano, ni jim pa uspelo napraviti večjega škandala. Na okrogli mizi *Od starogrške tragedije do telematskega trga*, ki sta se je udeležila tudi Peter Handke ter prevajalec v italijanščino Rolando Zorri, je tržaški psiholog Pavel Fonda še posebej izpostavil vprašanja sožitja v Trstu. V naslednjih letih je prisotnost slovenske književnosti na čedajskem festivalu *Mittelfest* močno nihala. V nekaterih izvedbah je bila prisotna na osrednjih koprodukcijskih predstavah, nekajkrat so gostovala slovenska gledališča, nekajkrat je bila na spremnih prireditvah predstavljena slovenska poezija, v festivalskem programu, namenjenemu mladini, so sodelovali tudi šolarji z Mosta na Soči, v določenih letih pa Slovenci praktično niso bili prisotni.[427] Vsekokor se ni

[424] A.M.: Il teatro guarda all'Est e Udine è in primo piano, Il Messaggero Veneto 31.3.1989, str. 16.

[425] Jože Pirjevec: Gledališče, glasba in druge scenske predstave v realnosti etnične manjšine, Primorska srečanja 1989, št. 101, str. 836.

[426] Handkejev čas, ko nismo ničesar vedeli drug o drugem od petka v Tržaškem gledališču Rossetti, konec meseca pa še v Kulturnem domu, PDk 11.1.1995, št. 10, str. 24; Matejka Grgič: "Med prednostmi projekta Handke je bila možnost vzpostavljanja stikov med igralci, ki so prišli iz raznih gledališč in sredin", PDk 17.2.1995, št. 47, str. 15. Nastja Colja: Handke v SSG in Rossettiju, Zanimanje italijanske javnosti za slovensko stvarnost, Primorska srečanja 1995, št. 172, str. 547-548.

[427] Matej Caharija: V ospredju slovenska ustvarjalnost, PDk 25.7.1996, št. 162, str. 3; M.O. En knap, energia e danza, Novi Matajur 25.7.1996, št. 30, str. 7; Mirko Čubej: Katarzičen Mittelfest, PrimN 30.7.1996, št. 59, str. 11; Tesnobno

mogoče izogniti vtisu, da se kljub razmeroma veliki pozornosti, ki jo je festivalu namenjala slovenska publicistika, Slovenci niso izkoristili možnosti, ki jih jim je ponujal.

Pregled prisotnosti slovenskih dramskih del na italijanskih odrih in njihovih objav potrjuje upravičenost antologije *Il teatro sloveno*, saj je bila do tedaj ta zvrst komajda prisotna z uprizoritvijo priredbe *Grumove Goge*, besedilo pa je lahko izšlo le v reviji za gledališka vprašanja *Sipario* in ne kot samostojna knjiga.[428] Oris sodelovanja slovenskih in italijanskih gledališč ter iskanje pomena, ki ga ima antologija *Il teatro sloveno,* pokaže različnost slovenskega in italijanskega razumevanja dramatike in njene možnosti za uprizoritev na italijanskih odrih. V Italiji večinoma ne učinkuje prepričevanje o nesporni in nadčasovni vrednosti slovenskih gledaliških klasikov, ker v to preprosto ne verjamejo. Presojajo jih glede na lastno "uporabnost", ki se ravna po dnevnih potrebah. Ne privoščijo si prizadevanj, ki bi privedla do rezultatov šele čez daljše časovno obdobje. Verjetno bi bila zanje zanimivejša vsebinsko aktualistična, tudi modna dela kot temeljni teksti slovenske dramatike, ki jim je tuja in je ne morejo vpeti v literarnozgodovinski okvir. Gledališka premiera v Italiji pogosto ni kulturni dogodek, ki bi se ohranil v spominu dlje časa, pa tudi mnoge gledališke ustanove navadno nimajo kakega nacionalno relevantnega obeležja kot npr. v Angliji ali Franciji. V Italiji so to marsikdaj skupine na nižji profesionalni ravni kot v Sloveniji, gostovanje v deželi z ugledom, kakršnega ima naša država, jim ne pomeni prav veliko, težko uresničljivo pa postane, če je povezano z večjimi stroški. Kljub temu ima oder svoje velike prednosti, saj oživi literarno besedo, vsak gledalec delo dejansko spozna, tudi če še nikoli ni slišal za slovensko književnost, o predstavi se piše, mnogokrat je uporabljena za potrebe elektronskih medijev, ki pa imajo spet posebno vlogo pri postopnem širjenju poznavanja nekega dela ali avtorja.

Večina prizadevanj za populariziranje slovenske dramatike v Italiji je ostala v veliki meri na začetku, saj je prišlo na italijanske odre le troje del. Vse ostalo, kar si je bilo mogoče ogledati, so podala slovenska gledališča na svojih gostovanjih in je bilo v najboljšem primeru lahko zanimivo le za teatrologe in najzahtevnejše poznavalce. Možnost, da zaživi slovenski dramski tekst v poustvarjalni interpretaciji italijanskih igralcev, je ostala torzo, ker so bila prizadevanja usmerjena le na eno oziroma dve tržaški gledališči, ki delujeta v prostoru, prežetem z nacionalni predsodki, neizkoriščene pa so ostale druge italijanske gledališke skupine, ki zaradi konkurence ter samofinanciranja neprestano iščejo nove načine,

zaznamovana sanjska predstava, PDk 24.7.1997, št. 175, str. 6; Shizofrenija vzbuja pozornost, Delo 25.7.1997, št. 170, str. 8; Identiteta različno prizadetih, Delo 23.7.1997, št. 168, str. 6; Na Mittelfestu antologija Novo slovensko pesništvo, PDk 22.7.1998, št. 172, str. 6; Slovenska poezija na Mittelfestu, Novi Matajur 30.7.1998, št. 30, str. 7; Slovenska poezija osrednja tema sinočnjega sporeda Mittelfesta, PDk 26.6.1998, št. 176, str. 1; Mittelteatro dei ragazzi a Cividale, Novi Matajur 15.5.1997, št. 19, str. 3; Manj sveto evropejstvo, Delo 25.6.1998, št. 170, str. 6; Fiokret na Mittelfestu, Delo 24.7.2000, št. 170, str. 6; Letošnji Mittelfest se je poslovil, Novi glas 3.8.2000, št. 29, str. 12.

[428] Slavko Grum: Avvenimento nella città di Goga, Versione italiana e montaggio di Lino Carpinteri e Francesco Macedonio dalla traduzione di Sergio e Luciana Pacor, Sipario 1971, št. 307, str. 70-92.

kako pritegniti zanimanje občinstva. Verjetno bi bila prizadevanja uspešnejša v širšem prostoru, čeprav je osredotočenost na Trst razumljiva, saj se manjšina hoče uveljaviti v okolju, kjer živi, največ naporov pa so v populariziranje slovenske dramatike vložili Tržačani. Celotnega italijanskega prostora posredniki slovenske književnosti verjetno ne obvladujejo, poleg tega pa bi to zahtevalo stike z velikim številom gledališč, kajti težko je pričakovati, da bi si katero večkrat zaporedoma privoščilo premiero slovenskega teksta. Zaradi dnevne minljivosti gledališke predstave, zaradi položaja italijanskih gledališč, njihove množičnosti in prostranosti okolja, v katerem delujejo, predvsem pa zaradi dokaj nizke gledališke kulture se zdi iluzorno pričakovanje, da bi se s pomočjo gledališča doseglo večje zanimanje za slovensko književnost pri italijanski publiki.

* * *

Obravnavane tematske antologije slovenske književnosti se vključujejo v prizadevanja, da bi *spodbudili kulturno komunikacijo med manjšino in večino*, s čimer naj bi presegli monološko pozicijo, spodbudili pretok idej iz ene smeri v obojestransko izmenjavo in odprli vrata v razumevanje manjšinske stvarnosti.

Poskusi slovenskih lokalnih ustanov so nastajali *brez kontinuitete*, tako da obstajajo med izidom posameznih antologij desetletne praznine ali pa so prizadevanja trajala le kratek čas. Prekinitve zapolnjuje nepregledna množica dnevnih kulturnih akcij, za katere pa se ne da trditi, da zbujajo večje odmeve in imajo trajnejše učinke. V časovne praznine se vključujejo tudi objave drugih knjižnih prevodov slovenskih leposlovnih del, kar pa ne spremeni dejstva, da vse te publikacije niso dosegale tolikšne pozornosti kot Salvinijeva antologija *Sempreverde e rosmarino*, vendar je ta odmevala v italijanski javnosti predvsem zaradi avtorjevih uspešnih promocij, pri čemer ni mogoče prezreti, da so vsi recenzenti zamolčali slovensko manjšino v Italiji. Tematske antologije slovenskega leposlovja *so ostale na obrobju zanimanja naslovnikov* in so bolj kot pri njih znane v slovenskih krogih, saj so bile celo v tržaških knjigarnah prava redkost. Del naklade Pirjevčevega priročnika *Introduzione alla storia culturale e politica slovena a Trieste nel '900* je obležal na šolah, ne da bi prišel do dijakov različnih generacij, zaradi italijanskih predpisov pa tudi ni mogel priti v prosto prodajo. Priročnik razkriva, da je *šolstvo* izven procesov seznanjanja s slovensko književnostjo. Podobno neodmevna je ostala antologija slovenske dramatike *Il teatro sloveno*, ki kljub posameznim izjemam ni uspela vzpostaviti *gledališkega sodelovanja*. Posebni tematski številki *revij Most* in *Le livre slovène* so prejeli predvsem stalni naročniki, ki se že brez tega zanimajo za slovensko književnost. Izbori slovenskega leposlovja iz *Rezije in Beneške Slovenije* so v dobršni meri namenjeni sonarodnjakom in njihovemu osveščanju, malo znani pa so celo v matici, ki je

dolgo časa imela problematičen odnos do slovenske manjšine v Benečiji, Reziji in Kanalski dolini.[429] Tri antologije predstavljajo poskuse, da bi zanimanje nastalo v relevantnih *sistemih javnih ustanov*: v šolstvu, gledališču in revijalnem življenju. V nobenem primeru niso bili toliko prodorni, da bi vzpostavili kontinuiteto prizadevanj na posameznih področjih in da bi se ohranila v kolektivnem spominu. Vprašanje torej je, koliko so te publikacije brane in ali je distribucija dosegla tisto stopnjo, da bi bile dostopne potencialnim bralcem v italijanskem kulturnem prostoru. Vzroke za te pojave pri širjenju poznavanja slovenske književnosti je treba poiskati v *značilnostih okolja*, v katerem so nastale, kar vodi k osvetlitvi nekaterih izstopajočih potez narodnostno mešanega prostora, kjer se srečujeta sosednja naroda.

4.3. Nekatere značilnosti narodnostno mešanega prostora, kot se kažejo pri posredovanju slovenske književnosti v italijanski prostor

Celotna problematika narodnostno mešanega območja in *njegova odsotnost pri pričakovani posredniški vlogi med kulturama obeh narodov* se v obravnavanem primeru razkrije v vsej svoji absurdnosti, čeprav vseh značilnih pojavov na tem mestu ne moremo razčleniti, ker ne sodijo v literarno zgodovino. Vsekakor pa postanejo znane krilatice o najbolj odprti meji v Evropi, ki mora povezovati, ne pa razmejevati ljudi na obeh straneh, trditve o narodnostnih manjšinah, ki naj bi bile most med narodi, se vsaj močno problematične.[430] Vprašljivo je, ali apriorno prepričanje *o potrebi po medsebojnem*

[429] Paolo Petricig, Valentino Z. Simonitti: *La comunità slovena del Friuli*, Trieste - San Pietro di Natisone, ZTT - Centro studi Nediža 1974, 61 str. (Quaderni Nediža 1); Paolo Petricig: *La ricerca d'ambiente nelle Valli del Natisone*, Trieste - San Pietro di Natisone, ZTT - Centro studi Nediža 1974, 61 str.; *Lingua, espressione e letteratura nella Slavia italiana*, Trieste - San Pietro di Natisone, ZTT - Centro studi Nediža 1978; *La storia della Slavia italiana*; Trieste - San Pietro di Natisone, ZTT - Centro studi Nediža 1978; Roman Firmani: *L'ultima valle*, Trieste, ZTT 1981, 242 str.; Milko Matičetov: *Resia, Bibliografia ragionata*, 1927-1979, Udine, Grafic studio 1981, 39 str.; Renato Quaglia: *Resia, Il linguaggio della terra e del pane, Proposte per un sviluppo socioeconomico e culturale della Resia,* Trst, ZTT 1981, 102 str.; Aldo Madotto: *La Val Resia ed i suoi abitanti*, Mariano del Friuli 1982, 159 str.; Giuseppe Osnach: *Il Matajur e la sua gente, Una vita - una lotta da ricordare*, Trieste, ZTT 1982, 327 str.; Aldo Madotto: *Pagine di storia, Resoconti di vita Resiana,* I, II, (Ravanca) Gruppo Folcloristico "Val Resia" 1983; Ferruccio Clavora: *La gente non vuole, Alcune note per una migliore conoscenza della situazione degli Sloveni della Provincia di Udine*, Cividale, Società cooperativa editrice Dom 1985; Ferruccio Clavora: *Perché la tutela?* Cividale, Società Cooperativa Dom 1985, 107 str.; Ferruccio Clavora: *Sloveni ed emigrazione*, *Il caso delle Valli del Natisone,* Cividale, Zveza beneških izseljencev 1985, 164 str.; Mario Gariup: *Valbruna - Ovčja vas*, *Persone e vicende in un paese della Val Canale*, Trieste, ZTT 1986, 174 str.; Ferruccio Clavora: *L'unione emigranti sloveni al servizio della propia comunità*, Cividale del Friuli, Unione emigranti sloveni del Friuli-Venezia Giulia 1988, 47 str.; Angelo Cracina: *La Parrocchia de S. Michele Arcangelo in Campeglio di Soffumbergo*, Čedad, samozaložba 1988, 57 str.; Paolo Petricig: *Per un pugno di terra slava*, Trieste - S.Pietro al Natisone, ZTT - Centro studi Nediža 1988, 149 str.; Egidio Scaunich: *Convalli del Natisone*, Čedad, samozaložba 1988; Mario Gariup: *I parroci di Ugovizza*, Ugovizza - Čedad, Samozaložba - Zadruga Dom 1989, 245 str.; Brunello Pagavino: *Passeggiate e leggende delle Valli del Natisone*; Premariacco, Juliagraf 1989, 135 str.; Francesco Clavora, Riccardo Ruttar: *La comunità senza nome*, *La Slavia alle soglie del 2000*, Čedad, Unione Emigranti Sloveni 1991; Mario Gariup: *La Val Canale fra le due guerre mondiali*, Čedad, Dom 1993; Milan Gregorič: *Istrski povojni eksodus, O vzrokih in posledicah izseljevanja iz Slovenske Istre po drugi svetovni vojni*, Primorska srečanja 2000, št. 234/235, str. 710-714; itd.

[430] Prim. slovenske referate na tradicionalnih tržaških simpozijih Le Letterature di frontiera, Rim, Bulzoni 1991-; (junija 1994 je izšel 7. zvezek).

spoznavanju obeh narodov s pomočjo njihove kulture sploh funkcionira in ali vpliva na posredovanje slovenske književnosti v italijanski prostor. Istočasno ta opredelitev *določa slovenski književnosti poseben položaj, ker prevzema zunajliterarne lastnosti*. Postaja sredstvo za spreminjanje mednacionalnih odnosov in za preoblikovanje vsakdanjega življenja. Dobiva torej utilitaristične komponente, ki spreminjajo njeno literarno funkcijo, tako da je običajen bralec v obmejnem prostoru ne more sprejemati na enak način kot druga dela svetovne književnosti.

* * *

Za tržaške razmere so značilne *publikacije, ki prezrejo ali se skrbno izogibajo omenjanju slovenske manjšine*, čeprav je obravnavana problematika tesno povezana z njo.[431] Zdi se kot samo po sebi povsem razumljivo, da *literarna zgodovina o književnosti v Trstu* ne upošteva slovenskega snovanja v tem mestu. V obsežnem, 1700 strani obsegajočem literarnozgodovinskem zborniku *Scrittori triestini del Novecento*, ki obravnava *tržaške pisatelje dvajsetega stoletja*, slovenski literati niso niti omenjeni.[432] Podobno v *Maierjevih* esejih o tržaški literaturi dvajsetega stoletja *Saggi sulla Letteratuta triestina del novecento* ne najdemo slovenskega imena.[433] Tudi v antologijo tržaških pisateljev 20. stoletja *Scrittori triestini del Novecento* v dveh obsežnih zvezkih kljub omembi Slovencev v uvodni študiji še vedno ne sodi noben slovenski pisatelj.[434] Rahel premik opazimo šele ob izteku tisočletja v antologiji *Poeti triestini contemporanei*, ki poleg italijanskih, argentinskega in ameriškega pesnika vključuje tudi pesmi Miroslava Košute, Marka Kravosa in Aceta Mermolje. Club Anthares, ki skupno z visoko šolo za prevajalce in tolmače tržaške univerze prireja zanimive in obsežne "festivale poezije", izdal pa jo je v času, ko je bil Trst preplavljen s plakati fašističnega "narodnega zavezništva", s katerimi je opozarjalo na ogroženost italijanskega značaja Trsta.[435] Nihče se ni vprašal, kako da v knjigah esejev o tržaški književnosti *Le città interiori,* napisala jo je mlada italijanistka *Ernestine Pellegrini,* ni omenjen noben slovenski ustvarjalec.[436]

[431] Lavo Čermelj: Genocid na papirju, PDk 19.10.1958, št. 249, str. 3; Boris Gombač: Trst - Trieste, Dve imeni - ena identiteta, Sprehod čez historiografijo o Trstu, 1719-1980; Ljubljana - Trst, Narodni muzej - ZTT 1993; Giampaolo Valdevit: Trieste 1953-1954, L'ultima crisi? Trst 1994; Claudio Tonel: Rapporti con Trieste (1941-1986), Trst 1987; Trieste cosí com' è, Trst 1988. V slednjem zborniku, ki ga je uredil Claudio Tonel, sta slovensko problematiko predstavila Ivan Verč ter Paolo Fonda, sodelovali pa so tudi vidni tržaški intelektualci: nekdanji dekan tržaške filozofske fakultete Giuseppe Petronio, sindikalist Roberto Treu, podjetnik Federico Pacorini.

[432] Scrittori triestini del Novecento, Trst, Lint 1968, 1701 str. Prim. tudi: Arnaldo Bressan: Pustolovščina besede, Slovenski eseji, Koper - Trst, Lipa - ZTT 1985, str. 68; Scrittori triestini del '900, La Battana 1969, št. 19, str. 130.

[433] Bruno Maier: Saggi sulla Letteratuta triestina del novecento, Milano, U. Mursia & C. 1972, 316 str. (Saggi 19); Ezio Bettiza: Mito e realtà di Trieste, Milano, Scheiwiller 1966.

[434] Scrittori triestini del Novecento I., II, Trst, Lint 1997. Prim. Martin Jevnikar: Ob drugi zbirki Scrittori triestini del Novecento, Mladika 1998, št. 8, str. 213-214.

[435] Poeti Triestini Contemporanei, Uredil Roberto Dedenaro, Trst, Lint 2000. Prim. V.Si.: Slovenski pesniki v Trstu, PDk 20.12.2000, št. 295, str. 8.

[436] Ernestina Pellegrini: Le città interiori, Firenze, Moretti & Vitali 1995; ista Trieste dentro Trieste Firenze, Moretti & Vitali 1985. Prim.: Knjiga o tržaški književnosti, PDk 25.10.1995, št. 284, str. 7.

Skrajni primer takšnega pisanja, ki se kar najbolj skrbno izogiba omembi Slovencev in celo rabi besed Slovenec, Slovan, predstavlja *knjiga o Barkovljah*, ki jo je 1975. leta napisal Degli Ivanissevich, očitno poitalijančen priseljenec iz Istre.[437] Posebna priloga tržaškega tednika *Il Meridiano di Trieste* o lepotah Krasa, nekakšnem priročniku za mestnega izletnika, obravnava zgolj italijansko kulturno izročilo s Krasa in opozarja na Sveva, Slataperja, Stuparicha, ne omenja pa nobenega slovenskega ustvarjalca, ki bi bil povezan s tem "*skalnatim branikom Trsta*".[438] Opozarja na lepote značilnih kraških vasi, na priljubljene gastronomske specialitete, vendar nikjer besede o Slovencih, ki jih pripravljajo. Odnos Tržačanov do slovenske kulture se značilno pokaže tudi v posebni dvojni številki tržaške revije *Quaderni*, ki je izšla 1986. leta.[439] Ko analizirajo možnosti za uveljavljanje Trsta kot kulturnega središča v območju skupnosti Alpe-Jadran, na določenih mestih upoštevajo tudi slovensko manjšino, dva članka sta celo prispevala Slovenca, vendar na javni predstavitvi italijanski publiki slovenska skupnost v mestu ni bila omenjena, da se ne bi izpostavljali nacionalni nestrpnosti bralcev, ki jim je revija namenjena. Na zanimiv način dopolnjuje to sliko tudi privlačna trojezična "fotomonografija" *Carso, due lingue, un altipiano*, v kateri sicer prevladujejo fotografije, vendar vključuje tudi ilustrativne navedke iz leposlovnih del.[440] Med Slovenci so upoštevani: *Marija Mijot, Miroslav Košuta, Ciril Zlobec, Boris Pahor, Ace Mermolja, Igo Gruden, Vinko Beličič, Alojz Rebula, Alesij Pregarc, Alenka Rebula Tuta*. V predgovoru Margherita Hack označi ustanove, ki delujejo na Krasu, tekstovni del pa podaja pokrajinske značilnosti. Slovenski prevod ima vrsto nerodnosti in netočnosti, ki kažejo, da prevajalec ni poznal slovenskih razmer in da je založnik skupno z avtorji iskal pomoč izven slovenske narodne manjšine v Italiji.[441]

V italijanskem delu tržaške književnosti pogosto najdemo tudi like slovenske narodnosti, vendar so domala dosledno postavljeni v nižje socialne sloje, kot je ugotovila Marija Pirjevec.[442] Tudi v romansirani biografiji *La rinuncia di Massimiliano Eza Bertija* nastopajo Slovenci le v vlogah služabnikov, čeprav avtor v opombah vendarle navaja tudi Košutovo knjigo Scritture paralelle, pa tudi nadvojvoda Maksimilijan omenja, da pozna številne pesnike in pisatelje, ki pišejo v slovenščini.[443]

[437] Degli Ivanissevich: Barcola, un rione di Trieste, Trst, Cassa di Risparmio di Trieste 1975. Prim. tudi Elio Fornazarič: Rojan - včeraj in danes, v knjigi Fabia Zubinija, PDk 8.1.1995, št. 7, str. 18.

[438] Il Meridiano di Trieste 30.5.1987, št. 21. Prim: Robert Škrlj: Kras, ljubezen moja, PrimN 2.6.1987, št. 42, str. 2. Časopis Il Meridiano di Trieste je prenehal izhajati v začetku leta 1999, ko so obnovili Trieste oggi, ki je izhajal tri leta neposredno po drugi svetovni vojni in je bil izrazito desno usmerjen. Prim. [Lojze Kante]: Novi tržaški dnevnik, Delo 6.1.1999, št. 3, str. 24; Novi tržaški dnevnik, PDk 3.1.1998, št. 2, str. 3.

[439] Quaderni 1987, št. 5/6. Prim.: Ali je tržaška kultura res odprta širokim evropskim kulturnim tokovom? PDk 17.12.1986, št. 297, str. 5.

[440] *Carso, due lingue, un altipiano*, Grado, Laguna 2000.

[441] Igor Tuta: Nesprejemljiv odnos do slovenskega jezika, PDk 6.12.2000, št. 281, str. 5. Prim. tudi: bip: Značilnosti Krasa v besedi, predvsem pa v fotografiji. Avtorji knjige so Alice Cendon, Loris Dilena in Giuseppe Turzi, PDk 17.11.2000, št. 267, str. 10; Zanimiva knjiga o Krasu v treh različnih jezikih, PDk 23.11.2000, št. 276, str. 7; Predstavili trijezično publikacijo o Krasu; PDk 26.11.2000, št. 275, str. 5.

[442] Marija Pirjevec: Slovenci v literaturi italijanskega Trsta, PDk 22.7.-26.7.1992, št. 168-172.

[443] Matejka Grgič: Med domišljijo in zgodovinskimi dejstvi, PDk 11.6.1999, št. 136, str. 10.

Značilno se zdi, da je tudi v *Tomizzovem* zadnjem romanu *Franziska* ohranjena podoben stereotip o Slovencih, saj se glavna junakinja, Slovenka s kraške vasi, ne more iztrgati iz svojega socialnega položaja preproste služkinje in ji je zaradi te usojenosti zaprta pot do izpolnitve globoke ljubezni, ki jo goji do Italijana iz visokih slojev.[444] Razlika je le v tem, da je višji moralni ravni kot junaki italijanske narodnosti. Ena redkih upodobitev literarnih junakov izven ustaljenih stereotipov je predstavljena v Jelinčičevi noveli *Quel campo di calcio dei sogni spezzati* (Nogometno igrišče razblinjenih sanj), ki jo je avtorju uspelo 1999. objaviti v antologiji tržaške proze *Provincia pagana*.[445] V noveli imajo junaki italijanske narodnosti predznake, ki jih italijanska tržaška literatura praviloma pripisuje Slovencem. Tržačani italijanske narodnosti so pripadniki delavskega sloja in se vse življenje ne dvignejo nad svoje predmestno obzorje, medtem ko slovenski Tržačani doštudirajo in se povzpnejo na družbeni lestvici.[446]

Ustaljene stereotipe odkriva tudi poezija *Gian Luigija Falabrina* v njegovi zbirki *Kugluf*, v kateri sicer opisuje tudi ganjenost služkinje Giovanne Zonce, ko je po kapitulaciji fašistične Italije med nemško okupacijo spet slišala slovenščino po radiu. Kljub temu je slovenski del Trsta predstavljen predvsem zaradi peciva, ki je navedeno v naslovu knjige, in zaradi slovenske služkinje.[447] Tržaška italijanska leposlovna dela skorajda ne vsebujejo sledi o fašističnem nasilju nad Slovenci, saj sta evidentirani le dve omembi požiga Narodnega doma v delih *Giannija Stuparicha* ter *Carolusa Cergolyja*.[448] Razkošna *knjiga o poklicih* preteklega stoletja, *Costumi e mestieri dai documenti dell'Ottocento,* prinaša množico ilustracij, na katerih so upodobljeni Slovenci, ki so jih v pretežni meri opravljali.[449] Avtorica, hčerka bančne uradnice, obravnava noše krušaric, branjevk, prodajalcev ledu, oglarjev, peric itd., toda nikjer ne omenja, da so ti ljudje Slovenci, čeprav je mladost preživela v Sežani. Na spletni strani o zgodovini Trsta (http:/www.mrhorse.it/trieste/TSStory.htm) se niti z besedo ne omenja slovenska prisotnost v tem mestu.[450] V svojih esejih *Anni di Trieste Giorgio Voghera* ne omenja slovenske manjšine, čeprav razmišlja tudi o Osimskih sporazumih in o nevarnosti balkanizacije Trsta. Le če prav ne gre drugače, se zateče k izrazu slovanska okolica.[451] In vendar gre za pisatelja, ki v svojem pripovednem delu *Carcere a*

[444] Fulvio Tomizza: Franziska, Milano, Mondadori 1997.

[445] Provincia pagana, Trst, Cultura viva 1999, 136 str.

[446] Neva Zaghet: Mozaik italijanskega Severovzhoda, Primorska srečanja 2000, št. 227, str. 243.

[447] Gian Luigi Falabrino: Kugluf, Cronache da una marca di confine, Trst, Viennepierre 1996, Prim.: Matejka Grgič: Utrinki iz večjezičnega Trsta, PDk št. 44, str. 10.

[448] Giani Stuparich: Trst v mojih spominih, Carolus Cergoly: Il complesso dell'imperatore, PDk 9.7.1995, št. 183, str. 24.

[449] Bianca Maria Favetta: Trieste, Costumi e mestieri dai documenti dell'Ottocento; Trst, Edizioni Fanchini 1989, 189 str. Prim.: Marta Verginella: "Okrnjena" knjiga o poklicih v Trstu, PDk 29.1.1989, št. 24, str. 8.

[450] Jože Pirjevec: Nezanimanje in ignoranca, PDk 11.2.1999, št. 35, str. 4.

[451] Giorgio Voghera: Anni di Trieste, (Tržaška leta) Gorica, Editrice Goriziana 1989, 266 str. Prim: Marta Verginella: Tržaška leta pisatelja Giorgia Voghere o zgodovini mesta - brez omembe Slovencev; PDk 24.5.1989, št. 119, str. 9.

Giaffa omenja Slovence s simpatijo, a v esejih vseeno niti malo ne nakaže njihove nacionalne problematike, ki zanj preprosto ne obstaja.[452]

Do podobne ugotovitve je prišel tudi *Arnaldo Bressan*, ko je analiziral *enajst dokaj uspešnih tržaških knjig*, ki so izšle v dobrem letu, na prehodu iz 1982. v 1983. leto.[453] Našteva tri romane, tri esejistična ter eno memoarsko delo in ponatis Slataperjevega Krasa.[454] Ob tem ugotavlja, da večinoma podajajo izkrivljeno podobo slovenske prisotnosti v Trstu, zaznamovano z znanimi stereotipi.[455] Izjemo predstavlja razmeroma ozka skupina ustvarjalcev, med katere bi lahko uvrstili Magrisa, Cergolyja ter Fölkela, ki dajejo dostojno priznanje slovenski kulturi, vendar vse tri povezuje skupna značilnost: po svojem duhu so svetovljani in le delno zaznamovani s svojo tržaškostjo, meni *Arnaldo Bressan*.

Ob takšnem odnosu do slovenske manjšine v Trstu se lahko primeri, da *mlad Tržačan* do svojega dvajsetega leta *sploh ne ve za življenje Slovencev v svojem rodnem mestu*, na kar je opozoril *Giulio Ercolessi* v intervjuju za Primorske novice.[456] Podobno je izpovedala tudi nadarjena prevajalka iz slovenščine ter tržaška pisateljica *Patrizia Vascotto*: "*Ko sem odkrila, da poleg nas Italijanov v mestu živijo tudi Slovenci, mi je bilo 18 let, pred mano se je razprostrl nov, meni neznan svet. Zdelo se mi je nepojmljivo, da me ni nihče nikoli obvestil o tej nezanemarljivi prisotnosti ...*"[457] Isto je potrdila zanimiva okrogla miza mladih slovenskih intelektualcev v Gorici.[458]

Za tržaške razmere je značilen konflikt, ki je nastal, ko se je 1985. leta ponudila priložnost, da se predstavi Trst v pariškem Pompidoujevem centru ter na razstavišču La Conciergerie s posebnim projektom *Trouver Trieste*. Slovenski Tržačani so vztrajali, da se v predstavitev vključi slovenska manjšina kot bistvena in samostojna komponenta ter da se ji nameni večjo pozornost kot npr. grški, hebrejski ali srbski. Šele italijanska ambasada ter Italijanski kulturni inštitut v Parizu sta pokazala nekaj posluha. Ta je v mali dvorani Pompidoujevega centra omogočila poseben, vendar fizično ločen razdelek razstave o slovenski prisotnosti v Trstu, organizirali pa so tudi srečanje s tržaškimi Slovenci.[459] Nehote se je tudi ob tem projektu razkrila stara civilizacijska, v Trstu še posebno izrazita tendenca, da se ustvari

[452] Giorgio Voghera: Carcere a Giaffa, (Zapor v Giaffi), Pordenone, Studio Tesi 1985. Ena izmed novel (str. 41-46) pripoveduje o ljubezenski dogodivščini z neko Klavdijo (sic), doma iz Goriške.

[453] Arnaldo Bressan: All'origine dell'"enigma" Trieste, Il Territorio (Ronki), avgust 1986, št. 16/17, str. 91-94.

[454] P. F. Campanile: La ragazza di Trieste (istega leta je doživela štiri izdaje); G. Morandini: Caffé Specchi; D. Del Giudice: Lo stadio di Wimbledon; Ara - Magris: Trieste, Un'identità di frontiera; F. Fölkel - C. L. Cergoly: Trieste, provincia imperiale; D. David: Trieste; V. Vidali: Ritorno alla città senza pace, Il 1948 a Trieste; S. Slataper: Il mio Carso; P. Chiara: Vedrò singolare?; M. B. Moncalvo: Maro Buda. Prim.: Arnaldo Bressan: All'origine dell'"enigma" Trieste, Il Territorio (Ronki), avgust 1986, št. 16/17, str. 91-94.

[455] Prim. tudi: Marija Pirjevec: Podoba Slovencev v literarnih delih italijanskih književnikov XX. stoletja v Trstu; JiS 1985/86, 5, str. 147-149.

[456] [Robert Škrlj]: Dogajanje v Sloveniji lahko zgane vode tudi v Trstu, PrimN 1.4.1988, št. 25, str. 5.

[457] Tatjana Dolhar: Patrizia Vascotto: "Izruvati je treba še veliko predsodkov", PDk 27.6.1995, št. 171, str. 13; Patrizia Vascotto: Moje izkušnje s slovenščino, Primorska srečanja 1995, št. 172, str. 562-563.

[458] Ugotovitve ob okrogli mizi o podobi dvojezičnega mesta, PDk 18.5.1989, št. 114, str. 8; Gorici je treba dati novo obleko, Katoliški glas 11.5.1989, št. 19, str. 1; Kdaj bo večinski Trst priznal obstoj manjšine? PDk 30.5.1989, št. 124, str. 5.

homogena skupnost, ki dopušča edino formiranje nadosebnega družbenega subjekta. Komponente manjših narodnostnih skupnosti ne smejo izstopati iz homogene celote, medtem ko slovenska skupnost v Trstu ohranja svojo identiteto in ne pristaja na usodo izginotja v tržaškem "*talilniku* tujih sestavin". Ostaja torej subjekt z vsemi konsekvencami, česar seveda večinski narod noče priznati.

Ob tedanjih spremljajočih prireditvah ter literarnih večerih je kasneje izšlo tudi nekaj publikacij, med njimi sta za informacijo o slovenski prisotnosti v Trstu pomembna dva zbornika. Slovenci so se najprej predstavili z bogato opremljenim trojezičnim *zbornikom*, ki vsebuje predvsem prispevke s pariške okrogle mize, na kateri naj bi potekala razprava o medkulturnih odnosih v Trstu, vendar se je italijanski povabljenci, razen dveh, niso udeležili.[460] Morda je še pomembnejši francoski zbornik *Svevo e Trieste*, v katerem je *Evgen Bavčar* objavil tudi esej *Écrire slovène à Trieste* in v njem prikazal povezanost Trubarja, Zoisa, Kvedrove, Ketteja, Gradnika, Bevka, Bartola in seveda Kosovela s Trstom. Kvaliteto Kosovela je soočil s Svevom. Ta ima Slovence predvsem za dobre divjake v rousseaujevskem smislu, ki s svojimi "*zdravimi barbarskimi kromosomi poživljajo značaj italijanskega meščanstva, ki je podobno udomačeni mački*".[461] Prizadevanja, povezana z nastopom v Parizu, so odmevala še naslednje leto, ko je Italijanski kulturni inštitut v hotelu Gallifet organiziral predstavitev umetniške mape *Sredozemlje* ter *Pregarčeve* sedemjezične zbirke *Jedra*.[462]

Tudi ob predstavitvi Trsta v Parizu gre za ambiguitetno pojmovanje tega kompleksnega kulturnega prostora. Italijanski strokovnjaki pogosto spregledajo paradoks, da se v mestu srečuje vrsta različnih nacionalnih kultur, vendar sta obe najmočnejši med seboj ločeni, do dialoga med njima pride le izjemoma, kot je dokazal *Miran Košuta* v svojem referatu na mednarodnem simpoziju v Celovcu 1988. leta.[463] Tako je tamkajšnja izvajanja tržaškega univerzitetnega profesorja *Elvia Guagninija* o pluralizmu tržaške literature postavil v povsem drugačno stvarnost. Medtem ko je Guagnini predstavljal mnogoterost tržaške književnosti brez kritičnega premisleka medsebojnih odnosov, je Košuta razkril odsotnost

[459] Boris Pahor: Spodbudna potrditev slovenske kulture na mednarodni ravni, Nova revija 1988, št. 71/72, str. 526-533; Jože Horvat: Stereotipov manj, čim bolj se med seboj poznamo, Delo (Trst) 3.4.1987, št. 7, str. 9-10; [Marko Kravos]: Zamejska kultura na bregovih Sene, Kravos, Vecchiet in Pregarc gostje Italijanskega inštituta v Parizu, PDk 25.3.1988, št. 67, str. 12.

[460] Ciril Zlobec: Nacionalno sožitje ni zmerom lahko; v zborniku La voix Slovène, Trst, Narodna in študijska knjižnica [1988], str. 177. Zbornik je uredil Jože Pirjevec, sodelavci: Darko Bratina, Marko Kravos, Aleš Lokar, Pavle Merkù, Boris Pahor, Klavdij Palčič, Jože Pirjevec, Atilij Rakar, Ciril Zlobec, obsega 190 str. Knjiga ni prejela finančne podpore slovenskih ustanov, pač pa je izid omogočila Prefektura v Trstu. Prim.: Marko Waltritsch: Pogovor s prof. Jožetom Pirjevcem ob izidu trojezičnega zbornika o slovenski prisotnosti v Trstu, PDk 14.1.1989, št. 11, str. 12; "Slovenski glas" o nas in naši problematiki, PDk 24.2.1989, št. 46, str. 5.; Jože Horvat: Stereotipov manj, čim bolj se med seboj poznamo, Delo (Trst) 3.4.1987, št. 7, str. 9-10.

[461] Evgen Bavčar: Écrire slovène à Trieste, v zborniku: Svevo e Trieste, Paris, Centre Georges Pompidou 1987, 400 str. (Cahiers pour un Temps).

[462] [Marko Kravos]: Zamejska kultura na bregovih Sene, Kravos, Vecchiet in Pregarc gostje Italijanskega inštituta v Parizu, PDk 25.3.1988, št. 67, str. 12.

[463] Univerza v Celovcu je tedaj organizirala simpozij Literatura ter medkulturni odnosi v regiji Alpe-Jadran in v Švici, na katerem sta sodelovala tudi omenjena Tržačana. Neva Skapin-Šlibar: Iz vzporednega v vzajemno življenje, NRazgl 27.1.1989, št. 2, str. 43.

vsakršnega dialoga med literaturami različnih narodnosti v istem mestu. Tezo je Košuta razvil tudi na drugih podobnih srečanjih, npr. na simpoziju *Književnost ob meji in prepletanje kulture* v Grenoblu 17. maja 1990.[464] Ponovno je demantiral tipična stališča, ki opozarjajo na bogastvo in raznolikost različnih nacionalnih kultur tega mesta, spregledajo pa monološke pozicije vsake izmed njih. Značilno je, da na tridnevni simpozij o tržaški literaturi v Berlinu ni nihče povabil niti enega Slovenca, čeprav so tam sodelovali tudi njim naklonjeni tržaški intelektualci Fulvio Tomizza, Claudio Magris, Daniele Del Giudice.[465]

Ugotovitve potrjuje *spremljanje kulturnih prireditev*, ki vključujejo tudi slovensko književnost ali vedenje o njej in so namenjene italijanski publiki. Pregled njihovih odmevov v italijanski javnosti privede do poraznih ugotovitev, kako daleč seže ignoriranje vsega, kar je povezano s Slovenci in analogno tudi z njihovo literaturo. Ker je večina takšnih pojavov omenjena na ustreznih mestih, se tu omejujemo le na en ilustrativen primer. Projekt, da se z nizom prireditev v Trstu prikaže *tržaška slovenska ustvarjalnost,* je občina Trst po dolgem odlašanju marca 1995. leta le podprla in imenovala odbor, v katerega pa so bili vključeni zgolj Slovenci ter ravnatelja obeh ustanov, ki sta gostili prireditve. Slikarsko razstavo so združili s prikazom izbora italijanskih prevodov slovenskega leposlovja v palači Costanza, ob tem so v avditoriju muzeja Revoltella izvedli glasbeni večer, posvečen Mariju Kogoju ter srečanje z Borisom Pahorjem in Alojzom Rebulo, toda izvajalci literarnega večera so ostali brez občinstva.[466] Seveda je tudi katalog s številnimi tehtnimi informacijami izšel prepozno, dolgo po zaključku razstave.[467] Prav ob tem pa ne smemo spregledati večplastnosti takšnih pojavov. Če ne ostanejo enkraten pojav, lahko prispevajo k spreminjanju temeljnega odnosa do Slovencev. Kasneje so Slovenci imeli še večkrat možnost, da so predstavili rezultate svoje kulturne ustvarjalnosti, kar je bilo pred nekaj leti nepojmljivo. Seveda so bile to večinoma predstavitve knjižnih prevodov slovenskih del v italijanščino, ki jih je pripravila Skupina 85, med občinstvom pa so prevladovali Slovenci, toda obstaja možnost, da bodo postopoma zbudili večje zanimanje tudi med Italijani.

---

[464] Beseda o naši književnosti, PDk 23.5.1990, št. 161, str. 5.

[465] Tridnevni simpozij o tržaški literaturi, PDk 11.1.1994, št. 12, str. 5. Univerzitetni profesor, znani germanist *Claudio Magris*, je kot senator decembra 1994. vložil predlog resolucije o Trstu, v kateri poudarja tudi pomen slovenske in italijanske manjšine v sosednjih državah itd. Ob tem se zdi presenetljivo, da isti senator, ki je kot publicist večkrat pokazal naklonjenost Slovencem, čez leto ni podprl enega izmed zakonskih predlogov o zaščiti slovenske manjšine, ki ga je vložil senator Darko Bratina. (Prim.: Prvo leto po izvolitvi, PDk 4.12.1994, št. 331, str. 4; Trst je strateška investicija za Rim, PDk 18.12.1994, št. 345, str. 3; Slovenci: predložen zakonski osnutek, Novi Matajur 24.8.1995, št. 32, str. 1).

[466] Prikaz slovenske ustvarjalnosti v palači Costanzi in Revoltelli, PDk 11.3.1995, št. 69, str. 5; Slovenska dela v italijanščini, PDk 4.4.1995, št. 92, str. 6; Veliki, še vedno premalo cenjeni Marij Kogoj, PDk 4.4.1995, št. 92, str. 2; Italijanski javnosti predstavili slovensko tržaško književnost, PDk 5.4.1995, št. 93, str. 1; Lep kulturni večer, a brez poslušalcev, PDk 6.4.1995, št. 94, str. 6; Alojz Rebula in Boris Pahor drevi v Avditoriju Revoltella, PDk 10.4.1995, št. 97, str. 3; Pahor in Rebula in italijanski Trst, Žal je bila udeležba na večeru skromna, PDk 12.4.1995, št. 98, str. 6; Patrizia Vascotto: Pismo uredništvu, PDk 15.4.1995, št. 101, str. 10.

[467] Dualità - Dvojnost, Aspetti della cultura slovena a Trieste, Aspekti slovenske kulture v Trstu, ur. odbor, prev. avtorji, Trst, Comune di Trieste 1995, 80 str.

Podobne razsežnosti imajo tudi literarni večeri. Nobenega pomembnejšega poročila ne zasledimo o *literarnem večeru* v dvorani pokrajinskih muzejev na Goriškem gradu 17. 3. 1995, na katerem so z italijanskimi prevodi predstavili Sergeja Verča, Aleksija Pregarca, Borisa Pangerca, Miroslava Košuto, Dušana Jelinčiča in Aceta Mermoljo.[468] Takšni literarni večeri so bili tudi v hotelu Transalpina v Gorici, Devinu, Milanu, Trstu itd., vendar povsod s podobnimi uspehi.[469] Tudi to so nekateri izmed številnih neuspelih poskusov, pri katerih je neodzivnost občinstva toliko bolj presenetljiva, ker ima vsak izmed udeležencev objavljenih po nekaj knjig v italijanščini. Morda zavzema v sklopu podobnih prizadevanj le vsakoletna prireditev Postaja Topolovo v Beneški Sloveniji in poletni literarni večer na tržaškem pomolu avgusta 2000, večer narečne tržaške poezije ob mednarodnem dnevu poezije 21. marca 2001.[470]

Nanizati bi bilo mogoče še več podobnih prizadevanj, vendar bi s tem oblikovali predvsem seznam kulturnih dogodkov z zelo podobnimi, če že ne enakimi lastnostmi. Pomembnejše se zdi, da imajo te zanimive oblike ponujanja informacij o slovenski književnosti in kulturi nasploh le izjemoma vidnejši odmev v italijanski javnosti. Če povežemo proučevanje posameznih dokaj prodornih poskusov širjenja poznavanja slovenske književnosti in upoštevamo tudi nepregledno množico povsem neodmevnih, potem ni moč prezreti, da globoko ukoreninjeni predsodki in prepadi med obema narodoma onemogočajo njeno prodiranje v italijanski prostor prek narodnostno mešanega območja. Med eno in drugo uspešno akcijo nastajajo krajši ali daljši časovni presledki, med katerimi prejšnje prizadevanje v kolektivnem spominu zbledi in potone v pozabo. Ko se podobna prizadevanja čez nekaj časa ali celo čez več let ponovno pojavijo, spet vztrajajo v svojih naporih le krajši čas, tako da vsakokrat vedno znova orjejo ledino. Slovenska javnost jih sprejema z veliko naklonjenostjo in vsakokrat navdušeno meni, da se je pojavila prva znanilka novih odnosov, čeprav do odločilnega preloma nikoli ne pride.

---

[468] Slovenska književnost v italijanščini, PDk 15.3.1995, št. 73, str. 9.

[469] S pesmijo lahko premagamo tudi jezikovne pregrade, Pesniško srečanje v starem mestu, PDk 25.3.1987, št. 71, str. 5; Mednarodni večer poezije v soboto in nedeljo v Miljah, Gospodarstvo 26.6.1987, št. 1638, str. 7; V ponedeljek je bilo drugo srečanje s pesniško besedo, ki ne pozna pregrad, PDk 9.4.1987, št. 84, str. 4; Štukature Tommasea zdržale slovensko pesniško besedo, PDk 15.5.1987, št. 114, str. 4; Pesniški večeri v tržaških gostilnah v znamenju izpovedne večglasnosti, PDk 10.6.1987, št. 136, str. 9; Poezija, glasba in umetnost na terasi grajskega obzidja, PDk 7.9.1995, št. 242, str. 8; (bov): Pesniško srečanje, PDk 28.2.1996, št. 47, str. 6; Neponovljiv pesniški večer v Transalpini, PDk 2.3.1996, št. 50, str. 10; M. Kravos na dveh pesniških srečanjih, PDk 28.2.1996, št. 47, str. 6; Primorci na prireditvi v lombardski prestolnici, PDk 5.4.1996, št. 127, str. 13; Slovenska kultura se predstavlja, PDk 14.5.1997, št. 114, str. 4; Poesia slovena a Udine, Novi Matajur 30.10.1997, št. 41, str. 3; Večer poezije v kavarni San Marco, PDk 19.5.1998, št. 116, str. 6; Večer poezij v Cartesiusu, PDk 23.9.1998, št. 225, str. 5; Srečanje s pesniki revije Koan, PDk 20.11.1998, št. 275, str.10; Slovenski književniki na tržaškem sidrišču, PDk 15.8.2000, št. 189, str. 4; V Ribiškem naselju večeri slovenske in italijanske poezije, PDk 22.9.2000, št. 221, str. 10 …

[470] Pesniški večer v duhu Topolova, PDk 14.7.1998, št. 165, str. 11; Glasovi pesnikov iz miru in tišine, Novi Matajur 16.7.1998, št. 28, str. 6; Dušan Udovič: Če gresta dve kulturi vštric, se ne srečata nikoli, tudi če imata isti korak, PDk 26.7.1998, št. 176, str. 3; Vabilo k spoznavanju vsem, ki so pripravljeni na dialog, PDk 27.10.1998, št. 254, str. 3; Topolò europea, Novi Matajur 26.11.1998, št. 45, str. 3; Topolovo in nova slovenska poezija v oceni Franca Loia, PDk 29.9.1998, št. 230, str. 10; Na pomolu Audace bo drevi večer poezije, PDk 10.8.2000, št. 185, str. 4; Na pomolu tudi slovenska poezija, PDk 9.8.200, št. 184, str. 6; Slovenska poezija in proza v čaru Kettejevega "mola", PDk 10.8.2000, št. 192, str. 5; Nagrajevanje bogato opremili : "Etnipozije" tretja izvedba, PDk 21.1.2001, št. 18, str. 5; Je Trst mesto poezije?, PDk 16.2.2001, št. 40, str. 10; Domači zvoki narečne poezije deželnih jezikov, PDk 27.3.2001, št. 73, str. 8 ...

* * *

Kljub vsemu ne gre prezreti delovanja nekaterih italijanskih inštitucij, ki prispevajo k boljšemu medsebojnemu poznavanju in strpnosti, pri čemer je treba upoštevati, da so v bistvu nemočne v prizadevanjih, da bi slovenski manjšini zagotovile ustrezno mesto v njenem naravnem okolju. Ena redkih kulturnih ustanov, ki dobršen del svoje dejavnosti namenja posredovanju kulturnih vrednot čez državno mejo, je *L'Università Popolare* (Ljudska univerza) v Trstu: nekaj desetletij je služila kot edina stična ustanova za sodelovanje matičnega naroda z italijansko manjšino v Jugoslaviji.[471] Pri svojem delu je korekten tudi deželni inštitut za zgodovino osvobodilnega gibanja v Furlaniji-Julijski krajini *Istituto regionale per la storia del movimento di liberazione*, ki deluje od 1953. leta, prireja različna strokovna srečanja, na katerih redno sodelujejo tudi slovenski strokovnjaki, in od 1978. leta izdaja že omenjeno revijo *Qualestoria.* Podobno je usmerjena ustanova za širjenje poznavanja slovenskega jezika in kulture *Ente italiano per la conoscenza della lingua e della cultura slovena*, ki deluje v Trstu od 1969. leta, pogosto pa je tarča različnih, celo terorističnih napadov.[472] Učenje slovenščine, ki vključujejo tudi spoznavanje slovenske kulture, občasno izvajajo tudi druge ustanove, pa tudi šole s slovenskim učnim jezikom, v katere se vpisujejo starši mešanih zakonov in želijo tudi sami, tako kot njihovi otroci, dopolniti svoje znanje slovenščine.[473] V osemdesetih letih je delovala tržaška deželna podružnica *Gramscijevega inštituta*, ustanovljena je bila 1984. leta, predsedoval ji je dolgoletni dekan tržaške filozofske fakultete *Giuseppe Petronio*, vendar je ta plast podružničine dejavnosti po nekaj letih dokaj oslabela.[474] Podobno vlogo ima tudi *Circolo di cultura istro-veneto "Istria"* (Kulturni krožek Istria), ki mu je predsedoval *Giorgio Depangher* in ki s svojim delovanjem predstavlja izjemo med številnimi podobnimi organizacijami istrskih izseljencev.[475]

---

[471] Aldo Bressan: Ljudska univerza v Trstu, Primorska srečanja 1983, št. 37, str. 110; Ljudska univerza svečano praznovala 100-letnico, PDk 19.3.2000, št. 66, str. 12; Obračun tečajev Ljudske univerze, PDk 18.7.2000, št. 165, str.7.

[472] Tudi letos v CCA številne prireditve, PDk 9.11.1989, št. 258, str. 4; Lelja Rehar: Ob petletnem jubileju Ente italiano per la conoscenza della lingua e della cultura slovena; Dan 1974, št. 11/12, str. 33; Karel Šiškovič: Učiti jih slovenščine, Za odpravo globoko zasidrane šovinistične miselnosti, Dan 1975, št. 8, str. 4-5; Tečaji slovenščine, PDk 2.4.1977, št. 78, str. 5; Neva Lukeš: Jezik in kultura - neločljivi komponenti, Ustanova za spoznavanje slovenskega jezika pred novo delovno sezono, PDk 19.9.1987, str. 18.

[473] Zanimanje je vedno večje, Tečaji slovenščine, PDk 14.10.1999, št. 242, str. 7; Priznanja tečajnikom slovenščine, PDk 7.4.2000, št. 8, str. 19; Tečaj slovenskega jezika in kulture, Letos so ga priredili že drugič, PDk 1.7.2000, št. 151, str. 13.

[474] Za ilustracijo navajamo le nekaj prireditev inštituta, ki so zanimive za prodiranje slovenske književnosti v Italijo: 4.11.1989 je v Tolmeču organiziral okroglo mizo Krajevna in državna kultura; 12.11.1989 je v Špetru Slovenov potekala razprava Narodne manjšine in kulturni razvoj; 15. in 16.12.1989 je v Trstu izvedel simpozij Perspektive in razvoj Trsta; 19.11.1986 je v Gorici potekal javen disput o literarni zgodovini v Sloveniji in Italiji, na katerem sta sodelovala Giuseppe Petronio in Boris Paternu; 23.4.1992 je Paolo Rumiz predaval v Trstu o vlogi informacij in propagande v jugoslovanski krizi; 28.4.1992 je Ivan Verč predstavil svoje razmišljanje Postkomunizem in nacionalizem v bivši Sovjetski zvezi. Inštitut izdaja v Rimu zanimivo zgodovinsko revijo Studi storici, ki prinaša tudi gradivo o zgodovini komunistične partije Italije.

[475] Bogata dejavnost Krožka Istria v iskanju dialoga in izmenjave, PDk 28.1.1987, št. 23, str. 5. Tej problematiki je posvečena dvojna številka revije Il Territorio 1989, št. 25 in 26, 296 + 296 str.

Od srede osemdesetih let deluje *Skupina '85*, ki si je ime izbrala po letu ustanovitve in združuje nacionalno strpno tržaško humanistično inteligenco. Pod predsedovanjem *Pavla Merkùja*, ki ga je 1992. nasledil *Roberto Dedenaro* in nato *Patrizia Vascotto*, je razvila zanimive oblike delovanja. Njihove prireditve ne obsegajo samo predstavitev knjig, javnih diskusij, pač pa tudi izlete in družabna srečanja.[476] To je praktično edina skupina v Trstu, kjer Italijani in Slovenci sodelujejo "*povsem enakopravno na isti ravni in z enakim dostojanstvom"*.[477] Ob nekaterih društvenih prireditvah so nastale tehtne publikacije, nekatere predstavljajo pomemben prispevek v zgodovini mednacionalnih odnosov v Trstu, uspelo jim je, da je bila slovenska kultura predstavljena v osrednjih tržaških ustanovah.[478] Med podobne pobude sodi npr. srečanje s krožkom istrskih izseljencev *Circolo di cultura istro-veneto "Istria"* in že omenjeni izpopolnjevalni seminar o slovenski kulturi, ki mu je sledila objava predavanj v posebnem zborniku, več večerov o slovenski kulturi v tržaškem muzeju Revoltella itd.[479] Na svojih prireditvah prispevkov udeležencev ne prevajajo, pač pa se vsak izraža v jeziku, ki mu je bližji, in tako uresničujejo dvojezičnost, kakršna živi v tržaškem vsakdanu med sosedi na istem dvorišču ali celo stopnišču. V takšnem mestu bi morala biti slovenščina samoumevna, ne pa sramežljivo prekrita, čeprav jo 25,7 odstotkov Tržačanov vsaj razume, če že ne govori.[480] Pri oceni pomena teh prizadevanj pa ni mogoče spregledati molka, ki obdaja to društvo. Predsednik Skupine '85 je v svojem poročilu za leto 1989 lahko omenil le "*nekaj stavkov, ki jih je tisk privoščil našemu [=njihovemu] delu, ki mu je sledil verneje kakor v preteklih letih in ki mu je privoščil nekaj laskavih ocen*".[481]

Trst torej pozna tudi izjeme ter intelektualce, ki so se sposobni dvigniti nad nacionalno nestrpnost in nad prezir someščanov.[482] Njihova prizadevanja prispevajo k razvoju strpnejših medsebojnih odnosov, vendar imajo omejen vpliv in šibko spreminjevalno moč, poleg tega pa je marsikdaj odsotna doslednost

[476] Primerjaj Bilten Skupine '85 od 1994. leta dalje, ki prinaša poročila o delu ter tudi popis posameznih akcij.

[477] Proti stereotipom razklanega in ranjenega obmejnega mesta, PDk 21.2.1992, št. 44, str. 4.

[478] Skupina 85 nadaljuje svoje poslanstvo, PDk 5.3.2000, št. 54, str. 5; Prešeren v Revoltelli, PDk 11.2.1999, št. 35, str. 7; Pet sodobnih slovenskih literatov v italijanskih izdajah, Pobuda skupine 85 in Občine, Muzej Revoltella, PDk 16.5.2000, št. 112, str.5.

[479] Presenza e contributo della cultura slovena a Trieste, Trieste, Istituto regionale di ricerca, sperimentazione e aggiornamento educativi - Associazione Culturale Regionale "Gruppo '85" 1988, 77 str. Prim. tudi: Stelio Spadaro : Il Gruppo '85 in margine ma non marginalità, Panorama (Reka) 1.-15.8.1987, št. 14, str. 23-25; Skupina '85 - obrobje, a ne obrobnost, NRazgl 10.4.1987, št. 7, str. 209 (Razgledi po svetu); Srečanje o kulturi sožitja in sodelovanja v Trstu, PDk 20.6.1990. št. 142, str. 7; Skupina 85 : slovenski večeri v muzeju Revoltella, PDk 28.9.1995. št. 262, str. 7; Breda Pahor: Pogled v slovensko stvarnost skozi oči poezije in zgodovine, PDk 30.9.1995. št. 264, str. 3; Deset uspešnih let Skupine 85, PDk 19.10.1995. št. 279, str. 6; Večer slovenske poezije v muzeju Revoltella, V organizaciji Skupine 85, Novi glas 18.5.2000, št. 18, str. 8; Pet predstavnikov sodobne slovenske poezije in proze v italijanščini, PDk 14.5.200, št. 111, str. 4.

[480] Raziskava SLORI iz leta 1989.

[481] Bilten Skupine '85, december 1990, št. 4-5, str. 5. Prim. tudi: Stelio Spadaro: Il Gruppo '85 in margine ma non marginalità, Panorama (Reka) 1-15.8.1987, št. 14, str. 23-25; Deset uspešnih let Skupine 85, PDk 19.10.1995. št. 279, str. 6.

[482] Pozitivne vrednote drugačnosti, PDk 14.4.1987, št. 88, str. 9; Kritični razmislek o vprašanju zaščite slovenske narodne skupnosti v Italiji, PDk 12.7.1987, št. 164, str. 3; Odkrito soočanje mnenj o problemih sožitja, PDk 1.4.1988, št. 70, str. 7; Trst ni samo italijanski, PDk 31.12.1989, št. 302, str. 36-37; S torkove razprave Knjižnice Pinko Tomažič in tovariši, PDk 18.1.1990, št. 15, str. 4; Italijanske osebnosti za Primorski dnevnik, PDk 15.5.1991, št. 85, str. 1; Poskus preraščanja preživelih miselnih shem, PDk 4.5.1993, št. 116, str. 2; Lojze Kante: Trst je zagledan v preteklost, Delo 26.4.1993, št. 95, str. 5; Prvo leto po izvolitvi, PDk 4.12.1994, št. 331, str. 4; Trst je strateška investicija za Rim, PDk 18.12.1994, št. 345, str. 3.

posameznih protagonistov, kot je bilo opozorjeno ob posameznih konkretnih primerih. Največ, kar se doseže, je vključitev demokratičnih italijanskih intelektualcev v sodelovanje pri različnih promocijah slovenske literature, ki pa jih praviloma pripravijo slovenske ustanove in se jih udeležuje predvsem slovenska publika, čeprav so namenjene Italijanom.

Značilen primer, ki osvetljuje, kako slovenska manjšina lahko služi le za pretok informacij o italijanski kulturi v slovenski prostor, je pisatelj *Fulvio Tomizza*, ki je sicer večkrat pokazal pozitiven odnos do Slovencev, čeprav se je kot mnogi Istrani kmalu po drugi svetovni vojni izselil iz Kopra v Trst. Zaradi njegove neobremenjenosti v odnosih do Slovencev, ki se kaže tudi v nekaterih njegovih pripovednih delih z istrsko tematiko in javnih nastopih, so ga slovenske inštitucije večkrat pritegnile k sodelovanju pri prizadevanjih za zbližanje obeh narodov. Med njegovimi odzivi zavzemajo posebno mesto dramatizacija Cankarjevega Martina Kačurja (*L'idealista*), roman *Gli sposi di via Rossetti* (Mladoporočenca z ulice Rossetti), roman o prodiranju protestantizma v Italijo *Il male viene dal nord* (Zlo prihaja s severa), knjiga intervjujev *Destino di frontiera* (Usoda ob meji), knjižni ponatis njegovih publicističnih člankov *Alle spalle di Trieste* (Na plečih Trsta) in še nekatera dela, zaradi česar so se mu Slovenci več kot primerno oddolžili. Fulvio Tomizza je prejel nagrado Vilenica, slovenske založbe so mu izdale kar nekaj knjig, poskrbele za zgledno promocijo vsakega njegovega dela, ki se je nanašalo na Slovence, poročalo se je praktično o vsakem njegovem koraku na poti k uveljavljanju, ob njegovi smrti in kasnejših obletnicah je izšla vrsta poglobljenih člankov. Ko so mu v tržaškem gledališču *Teatro stabile di Friuli-Venezia Giulia* uprizorili *Zgodbo o Bertoldu*, so ansambel povabili na gostovanje v Ljubljano.[483] Nekatere njegove knjige v italijanščini so predstavile slovenske ustanove.[484] Pritegnili so ga tudi k dvojezični izdaji ljubezenskih pisem *Stanka Vuka* svoji ženi *Scritture d'amore*, na podlagi katerih je napisal omenjeni krajši roman o obeh zaročencih *Gli sposi di via Rossetti*. Ta je izšel v slovenščini in italijanščini istočasno ter z nemajhno medijsko pozornostjo v Sloveniji, čeprav tudi tokrat prevod ni dosegel sprejemljive kvalitete.[485] Kljub naklonjenosti s slovenske strani je pisatelj, kot je razvidno iz predgovora v njegov roman *Gli sposi di via Rossetti*, do teh vezi s slovensko kulturo precej skeptičen, ker hoče ubirati svoja pota in ostati zvest lastnemu notranjemu iskanju, ne pa zunanjim spodbudam.[486]

[483] Stanka Godnič: Teatro stabile - Zgodba o Bertoldu, Delo 3.6.1969, št. 150, str. 5; Bogdan Pogačnik: Nesmiselna meja, Pogovor s tržaškim italijanskim pisateljem Fulviem Tomizzo, Delo 13.10.1973, št. 279, str. 20; Pogledi pisatelja sožitja in njegova usoda ob meji, Pogovor s Fulviom Tomizzo ob njegovi zadnji knjigi, PDk 27.5.1992, št. 154, str. 9.

[484] Tomizza na Opčinah, v vasi "svojega" profesorja Tavčarja, PDk 28.101995, št. 287, str. 8; Tomizza predstavlja zgodbo o Franziski, PDk 17.9.1997, št. 221, str. 7 itd.

[485] Fulvio Tomizza: Gli sposi di via Rossetti, Milano, Mondadori 1986; Isti: Mladoporočenca z ulice Rossetti, Trst, ZTT 1987 (Prevodi). Prim.: Trnjolčica [Jolka Milič]: O prevajalskem neznanju ali škrupuloznosti, Pavliha 15.10.1986, št. 41, str. 9; Zoltan Jan: Porazen prevod Tomizzovega romana, Primorska srečanja 1987, št. 76/77, str. 523-524.

[486] "Quando, al termine di una conferenza al Slovenski Klub di via san Francesco, un amico poeta ed editore sloveno mi affidò le lettere del carcere di Stanko Vuk alla moglie Dani, lettere che sarebbero state pubblicate nell'originale italiano e che richiedevano pertanto una introduzione italiana, mi stavo occupando con curiosità ma con scarso entusiasmo di un illustre nostro personaggio del Settecento. Mi trovavo a buon punto con la ricerca e non intendevo assulutamente interromperla. [...] Non so negare un favore a uno della minoranza, per i torti da questa subìti dal gruppo maggioritario; e qui si trattava di una

Neprimerno bolj kot na slovenske je ponosen na odmeve svojega dela v Avstriji, med svojimi literarnimi nagradami pa kar pozabi omeniti nagrado Vilenica, kot je opozorila Jolka Milič v svoji Glosi o kulturi.[487]

Podobno vlogo ima podpora nekaterim drugim italijanskim ustvarjalcem, kot npr. *Ginu Brazzoduru* ali *Arnaldu Bressanu*. Zgovorno je, da svoje analize slovenske književnosti lažje kot v Italiji objavijo v Sloveniji, kjer imajo večji odmev kot v svoji domovini, za katero nesporno velja, da z molkom kvečjemu tolerira slovensko kulturo v Trstu. Podobni pojavi so opazni tudi pri sicer redkih posrednikih, ki so prejeli državna odlikovanja, bili gosti različnih slovenskih institucij in so se jim za vsako posredovanje slovenske književnosti oddolžili tudi z objavo prevoda njihovega dela v Sloveniji itd. Povsod se prej ali slej izkaže, da so ta priznanja sicer dobrodošla, vendar v italijanski vrednostni hierarhiji niso primerljiva s častmi drugih držav.

Upoštevati je potrebno tudi dejstvo, da v Trstu še danes tvega svoj ugled in položaj v javnosti, kdor se upa izpostaviti se kot prijatelj Slovencev, oziroma izraža svoje zanimanje za njihovo kulturno ustvarjalnost, kar pa vsaj nekaterih ne ovira, da ne bi bili dosledni pri izpovedovanju svojega prepričanja. Ko se je 1993. leta, med eno izmed polemik o Osimskih sporazumih, pojavila akademijska izdaja *Brižinskih spomenikov*, je *Paolo Parovel* pisal v Piccolu, da so nastali *skoraj istočasno kot Carta di Capua*, ki vsebuje prve zapise v italijanščini Placiti Cassinensi.[488] Italijanski desničarski tisk ga je pričel, ne prvič, smešiti in mu očitati, da je sovražnik "*italijanskega značaja Trsta"*, tako da je znani tržaški publicist in knjigarnar tožil tednik Liste za Trst *La Voce Libera* in dosegel sodno poravnavo ter odškodnino.[489] Morda je prav to pospešilo nastanek knjige *Monumenta Frisingensia*, ki prinaša prevode teh spomenikov v italijanščino.[490] Zgovorno je, da so knjigo predstavili v Ljubljani, Kopru in različnih slovenskih manjšinskih ustanovah v Italiji, ni pa znana nobena predstavitev italijanski publiki onstran meje, ki ji je publikacija pravzaprav namenjena.[491] Čeprav so s pomočjo firenške založbe *Vallecchi,* ki je poleg tržaške revije *Mladika* sodelovala pri izdaji, zagotovili dostopnost knjige v italijanskih knjigarnah

---

loro publicazione nella nostra lingua." Fulvio Tomizza: Gli sposi di via Rossetti, Milano, Mondadori 1986, str. 10; Isti: Mladoporočenca z ulice Rossetti, Trst, ZTT 1987 (Prevodi), str. 8.

[487] Quell'"investitura" al castello di Duino, Fulvio Tomizza analizza i premi letterari italiani e ne salva ben pochi, Il Gazzettino di venerdí 18.11.1988; Jolka Milič: Glosa o kulturi, PrimN 7.2.1992, št. 10, str. 21; Portret tržaškega pisatelja Tomizze na RAI 1, PDk 28.12.1990, št. 295, str. 5; Jože Horvat: Kultura - prvo sredstvo za zbliževanje ljudi, Delo 21.9.1995, št. 219, str. 13 (Književni listi).

[488] Nastanek spomenika Carta di Capua datirajo v leto 960, Brižinske spomenike pa okrog leta 972. Janko Jež je prvič pisal o Brižinskih spomenikih že v razpravi Il più antico monumento letterario sloveno, I Monumenti di Frisinga, La cultura nel mondo 1945. Janko Jež: Spomini, 37. nadaljevanje, Novi list 4.5.1995, št. 1966, str. 7.

[489] Na sodno poravnavo sta pristala avtor pamfletov *Aldo Menneto* in odgovorni urednik *Bruno Baldas* in sprejela obvezo, da se mu opravičita. Prim.: Piccolo o Brižinskih spomenikih, Katoliški glas 22.7.1993, št. 28, str. 3; Lojze Kante: Sovražnik italijanstva? Delo 25.11.1994, št. 273, str. 5.

[490] Monumenta Frisingensia - Brižinski spomeniki, Ur. in prevedel Janko Jež, spremna beseda Paolo Parovel, Trst, Mladika - Vallecchi 1994, 112 str. Prim.: Brižinski spomeniki v italijanskem prevodu prof. Janka Ježa, PDk 27.12.1994, št. 352, str. 13; Janko Jež: Zanimanje za knjigo dokazuje, da razpolagamo Slovenci z ugledno kulturno legitimacijo, PDk 4.5.1995, št. 117, str. 13; Janko Jež: Prihod Slovencev na področje Benečije, Novi Glas 11.1.1996-11.3.1996, št. 1-6.

[491] Janko Jež: Spomini, 37. nadaljevanje, Novi list 4.5.1995, št. 1966, str. 7.

in so naklado petstotih izvodov v štirih mesecih razprodali ter priskrbeli ponatis, je treba pri oceni pomena knjige vendarle upoštevati, da so večino razdali različnim univerzam in inštitutom.[492] Poleg dvanajstih slovenskih poročil in recenzij je le založnik *Vittorio Peri* pisal v vatikansko glasilo *Osservatore romano*, podoben članek pa je izšel tudi v tržaškem *Piccolu*.[493] Usoda, ki jo delijo številne publikacije, namenjene italijanski javnosti. Kot pravi *Paolo G. Parovel,* eden izmed soavtorjev, je molk o tovrstnih objavah največ, kar je možno doseči, če se hoče izogniti polemiki in napadom najnižje vrste.[494] *Parovel* je vložil veliko naporov za izboljševanje mednacionalnih odnosov v Trstu. Med drugim je pripravil izbor Valvazorjevih besedil, ki obravnavajo Trst (*Trieste, Lubiana e la Carsia di Johann Weichard Valvasor),* napisal posebno knjigo o italijanski politiki do Slovencev *Velika prevara na slovenski zahodni meji*, vendar je tudi z njo komajda zbudil kakšno pozornost pri sonarodnjakih, zaenkrat pa je izšel le njen prevod v slovenščino.[495] Ob vseh teh aktivnostih preseneča, da so se 1996. leta pri slovenski manjšini v Trstu pojavili pomisleki o njegovem delovanju v korist Slovencev.[496]

Osebne vezi med intelektualci presegajo deklarativnosti in so kljub svoji omejenosti še najbolj plodne pri posredovanju slovenske književnosti v italijanski prostor, kot je vidno ob različnih konkretnih primerih. Na to opozarja tudi uspeh italijanskega prevoda romansiranega potopisa *Dušana Jelinčiča Le notti stellate*.[497] Knjigo o vzponu dvanajstih slovenskih alpinistov na Broad Peak (Karakorum) avgusta 1986. leta je prevedel *Paolo Pivitera*, italijanist na eni tržaških višjih srednjih šol, ki je med študijem obiskoval tudi slovenski lektorat tržaške filozofske fakultete.[498] Pri nastajanju knjige je imel pomembno vlogo tudi *Pietro Spirito*, časnikar slovenskega porekla pri Piccolu, sicer pa urednik rubrike Recenzije pri reviji *Alpi Giulie*, ki je že pred tem prinesla marsikateri Merkùjev imenoslovni prispevek.[499] Potopis ga je pritegnil zaradi psihološke dimenzije opisa vzpona. Rokopis so nato več let ponujali različnim založbam

[492] Janko Jež, n. m.

[493] Janko Jež, n. m. Prim. tudi: Irena Žerjal: Brižinski spomeniki v italijanščini, JiS 1994/95, št. 7, str. 272-273.

[494] Vida Gorjup Posinković: Paolo G. Parovel, Tržačan drugače, Primorska srečanja 1995, št. 169, str. 398.

[495] Johann Weichard Valvasor: 1689 Trieste, Lubiana e la Carsia di Johann Weichard Valvasor, prev., ur. in kom.: Paolo G. Parovel in Ariella Tasso Jasbitz. Trst, Mladika 1995, 336 str.; Paolo G. Parovel: Velika prevara na slovenski zahodni meji, prev. Mojca Drčar-Murko, Kamnik, Slava 1996; isti: Nekaj neprijetnih resnic, Delo 28.6.1995-30.6.1995, št. 147-149, str. 6. Poročila o Parovelovi knjigi: Parovelova knjiga o veliki prevari nenedolžne sorte, Delo 9.5.1996, št. 105, str. 6; V Ljubljani predstavili "Dosje Italija", Novi glas 16.5.996, št. 19, str. 12; Še ne dosje Italija, Delo 22.5.1996, št. 116, str. 9; O slovenskem značaju z očmi zgodovinarjev, PDk 12.10.1995, št. 276, str. 7; Valvazor v italijanščini, PDk 15.12.1995, št. 331, str. 12; Izšel je prvi italijanski prevod Valvazorja, PDk 28.12.1995, št. 339, str. 6; Matejka Grgič: Nujno pomagalo za vse, ki želijo vedeti, PDk 2.3.1996, št. 50, str. 10.

[496] O njegovih pomislekih o učinkovitosti slovenskih manjšinskih organizacij in o vzrokih, da so gospodarska združenja manjšine imele okrog 250 milijard lir izgube, se je v Primorskem dnevniku razvila ostra polemika. Prim. Pisma bralcev v Primorskem dnevniku 3.8. in 14.8.1996.

[497] Dušan Jelinčič: Le notti stellate, prev. Paolo Pivitera, Udine, Campanotto editore 1994.

[498] Paolo Pivitera, kot glasbenik in pesnik uporablja psevdonim, je po materinem rodu Slovenec (rojena Peterin). Slovenščine se je naučil sam, ko je živel na Opčinah, in se izpopolnjeval na Seminarjih slovenskega jezika, literature in kulture v Ljubljani. Izkoristil je tudi enoletno študijsko štipendijo v Ljubljani. Prim.: Robert Škrlj: Z italijanstvom se v Trstu prsijo samo fašisti, PrimN 3.2.1995, št. 10, str. 33 (Modri val).

[499] Pavle Merkù: I nomi delle acque in Val Rosandra, Alpi Giulie 1989, št. 83, str. 20-22; isti: Percedo(l), Alpi Giulie 1991, št. 84, str. 109-112).

(Corbaccio, Longanesi, Vivalda) in dosegli objavo pri videmski hiši *Campanotto*, ki je večkrat izdala knjižne prevode iz slovenščine v italijanščino. Knjiga, ki je imela presenetljiv uspeh, je bila predstavljena na pordenonskem knjižnem sejmu Edit Expo, v tržaškem novinarskem krožku (9. 11. 1994), v goriški sekciji planinskega kluba CAI (19. 1. 1995) in še kje. V Trentu je prejela nagrado Premio ITAS del Libro di Montagna 1995, nekaj mesecev za tem častno plaketo na 29. natečaju italijanskega vsedržavnega olimpijskega odbora (CONI), uvrščena je bila tudi v ožji izbor šestih del, ki kandidirajo za nagrado Bancarella Sport, in prejela nagrado Kontovel 95.[500] Avtor je izkoristil priložnost ter pričel iskati založnika za prevod svoje druge knjige istega žanra *Biseri pod snegom*, ki ga je pripravila *Nadia Milevich Fabris.* Tudi s tem knjižnim prevodom, izšel je pri Turinski založbi Vivalda 1998. leta, je dosegel podobno pozornost, čeprav je bil objavljen šele po dvoletnih prizadevanjih.[501] Posebno priznanje predstavlja tudi objava Jelinčičeve novele *Il principe delle stelle* v slavnostni antologiji *Il cinquantesimo lichene*, ki je izšla kot petdeseti zvezek knjižne zbirke *Licheni*, v okviru katere so natisnili tudi prej omenjeni prevod Jelinčičevega gorniškega romana.[502] Do rezultatov je mogoče priti le, če avtorju ne usahne energija pri iskanju možnosti za objavo knjige in si prizadeva tudi po izidu za njeno uveljavitev. Že pred tem si mora ustvariti krog prijateljev in znancev, ki mu pomagajo prodreti v različna okolja in tako preseči prepade med obema narodnostnima skupnostma. Vsi slovenski posredniki, ki so dosegli opazen uspeh pri širjenju slovenske književnosti v italijanski prostor, so ravnali podobno in ni zgolj slučajno, da je Jelinčič z novelo *Quel campo di calcio dei sogni spezzati* (Nogometno igrišče razblinjenih sanj) predstavljen tudi v antologiji tržaške proze *Provincia pagana*, kljub jasno razvidni obtožbi tržaških predsodkov do pripadnikov neitalijaskih narodnosti in posmehu ustaljenim tržaškim stereotipom.[503]

Ob Jelinčičevi knjigi, ob izdaji Brižinskih spomenikov in nekaterih zgodovinskih delih je mogoče ugotoviti določeno odzivnost, ki vsekakor presega tisto, ki so je deležni prevodi leposlovja. Ob tem se postavlja vprašanje, zakaj imajo polliterarne ali mejne zvrsti vendarle določen uspeh. Odgovor je mogoče iskati na dveh ravneh. Najkvalitetnejše literarne umetnine navadno nimajo zelo številne publike, se pa ta k njim vedno znova vrača in v njih išče vedno nove razsežnosti njihovega sporočila. Repertoar ponujenih

[500] Delo 3.11.1994, št. 254, str. 6; PDk 10.11.1994, št. 307, str. 6; Novi list 3.11.1994, št. 1943, str. 3; PDk 18.1.1995, št. 16, str. 8; PDk 21.1.1995, št. 21, str. 8; PrimN 3.2.1995, št. 10, str. 33; Novi list 4.5.1995, št. 1966, str. 3. Dušanu Jelinčiču še eno literarno priznanje, PDk 20.6.1995, št. 164, str. 4; Jože Horvat: Alpinizem kot sredstvo samospoznavanja in pisanja, Delo 25.5.1995, št. 118, str. 9 (Književni listi); Nov uspeh Dušana Jelinčiča, PDk 25.6.1995, št. 169, str. 4; Jelinčič z Zvezdnatimi nočmi v italijanščini v Montecatiniju, PDk 2.8.1995, št. 207, str. 6; Tretjič nagrada za Jelinčiča, Mladika 1996, št. 1, str. 22; Dušanu Jelinčiču nagrada Kontovel 95, PDk 5.6.1996, št. 129, str. 6.

[501] Jelilnčičevi Biseri pod snegom, PDk 2.11.1997, št. 261, str. 5; Druga knjiga Dušana Jelinčiča v italijanščini, Delo 6.11.1997, št. 256, str. 16 (Književni listi); Jelinčičevi Biseri pod snegom, PDk 12.11.1997, št. 269, str. 8; Jelinčičev tržni uspeh v Italiji, Delo 8.1.1998, št. 5, str. 15 (Književni listi); Drevi predstavitev Jelinčičeve knjige, PDk 18.2.1998, št. 41, str. 5.

[502] V zbirki gorniških spisov tudi Dušan Jelinčič, Novo glas 21.12.2000, št. 47, str. 7; V jubilejni publikaciji tudi novela Dušana Jelinčiča, PDk 22.12.2000, št. 294, str. 8; Jelinčič za italijanske bralce, Delo 7.2.2001, št. 31, str. 29.

[503] Provincia pagana, Trst, Cultura viva 1999, 136 str. V noveli imajo junaki italijanske narodnosti predznake, ki jih italijanska tržaška literatura pripisuje Slovencem. Tržačani italijanske narodnosti so pripadniki delavskega sloja in se vse življenje ne dvignejo nad svoje predmestno obzorje, medtem ko slovenski Tržačani doštudirajo in se povzpnejo na družbeni lestvici. Prim. Neva Zaghet: Mozaik italijanskega Severovzhoda, Primorska srečanja 2000, št. 227, str. 243.

del skuša doseči to stopnjo, vendar neutemeljeno pričakuje množično odzivnost. Druga smer iskanja odgovora postavlja dvom v vrednote literarne umetnine. V slovenski literaturi so očitno dela, ki italijanskemu bralcu ne povedo veliko. Morda je tako tudi zaradi prevodov vprašljive kvalitete, morda je vzrok v neinventivnih knjigotrških prijemih, morda pa gre tudi za različne komunikacijske kode in za duhovno različnost dveh narodov, ki je globlja, kot običajno mislimo.

Ponuja pa se tudi naslednje spoznanje. Potreba po samopotrditvi in iskanje vsakršnega dokazila, da je priznan obstoj slovenske narodnostne skupnosti, s katero se posameznik identificira in mu predstavlja eno temeljnih vrednot, je razumljiva ter utemeljena v zgodovini slovenskega naroda in tudi v življenju vsakega posameznega pripadnika manjšine, kot je med drugim sugestivno izpovedal *Aleš Lokar*.[504] Celotna paleta nakazanih pojavov ponuja drugačno razrešitev izpostavljenega vprašanja. Skupnost manjšine lahko obstaja edino, če se zateče v elitnost, torej z dvigom lastne kulture na višjo raven, kot jo ima večinski narod v skupnem okolju. Ostati mora izolirana, ohranjati lastne vrednote in možnost za lastno identifikacijo, če se noče prepustiti asimilaciji večine.[505] Takšno prepričanje postaja v določenih okoljih izrazito in omogoča razumevanje posameznih pojavov, povezanih s prodiranjem slovenske književnosti v italijanski prostor. Paradoks se kaže le v pričakovanju široke popularnosti in najbolj množičnega zanimanja, čeprav se pri oblikovanju repertoarja prevedenih del upošteva, da je edini možni naslovnik le najbolj elitna publika.

4.4. Slovenska književnost v italijanskih antologijah jugoslovanskih književnosti

Štiri antologije vključujejo slovensko literaturo v neobstoječo "*jugoslovansko književnost*", zato je zanimivo, kaj to pomeni za razpoznavnost slovenske književnosti v italijanskem prostoru.[506] Če ne upoštevamo predvojnih izborov in izdaje, ki je nastala za potrebe italijanskih prosvetnih društev 1949. leta v Zagrebu in izmed Slovencev upošteva le Cankarja, je najstarejšo takšno antologijo pripravil jugoslovanski dvojnik Založništva tržaškega tiska, reška založba EDIT, ki je namenjena italijanski narodnostni manjšini v Jugoslaviji, s svojo uredniško politiko pa skuša "graditi most" med kulturami

[504] Aleš Lokar: Tuji tisk o nas, Most 1970, št. 26/27, str. 78-81.

[505] Alojz Rebula: Prekletstvo obmejnosti, Celovški zvon 1993, št. 41, str. 5-8; Anton Trstenjak: Psihološki aspekti asimilacije, Sodobnost 1989, št. 5, str. 523-528.

[506] Najpomembnejše, ki so izšle po drugi svetovni vojni, so: *Scrittori jugoslavi*, Fiume, EDIT 1956; *Poesia jugoslava contemporanea*, Padova, Bino Rebellato Editore 1959; *Letteratura e arte figurativa nella Jugoslavia del Dopoguerra*, Galleria, rassegna bimestrale di cultura, Caltanissetta - Roma XI/1961, št. 5/6, marec 1962; *Nuova poesia jugoslava*, Parma, Guanda S.T.E.B. 1966; *La letteratura giovanile jugoslava*, Milano, Trevisini 1968; Primerjaj bibliografski dodatek v knjigi Zoltan Jan: Cankar, Kosovel, Zlobec in Ljubka Šorli pri Italijanih, Ljubljana 2001 (Slavistična knjižnica 5).

sosednjih narodov.[507] Tako je sredi petdesetih let izšla antologija "jugoslovanskih pisateljev" *Scrittori jugoslavi*, v kateri so izmed slovenskih predstavljeni tisti, ki nesporno sodijo v vrh nacionalne književnosti: *France Prešeren, Fran Levstik, Janko Kersnik, Ivan Tavčar, Simon Gregorčič, Anton Aškerc, Oton Župančič, Ivan Cankar* in *Prežihov Voranc*.

Tri leta kasneje, 1959., je visokošolski učitelj *Osvaldo Ramous* oblikoval v Padovi predstavitev sodobne jugoslovanske pesniške ustvarjalnosti *Poesia jugoslava contemporanea*, ki v svojem izboru slovenskih pesnikov ostaja ravno tako v mejah ustaljene vrednostne presoje posameznih pesnikov, časovno pa se omejuje na obdobje do druge svetovne vojne. Zastopani so *Oton Župančič, Alojz Gradnik, Tone Seliškar, Veno Taufer, Edvard Kocbek, Mile Klopčič, Božo Vodušek, Matej Bor* in *Karel Destovnik Kajuh*.[508] Spet tri leta kasneje je *Ciril Zlobec* za posebno številko revije *Galleria* pripravil delo *Letteratura e arte figurativa nella Jugoslavia del Dopoguerra,* v katero je vključil tudi petnajst slovenskih pesnikov in pisateljev: *Ciril Kosmač, Jože Udovič, Ivan Potrč, Peter Levec, Dane Zajc, Ivan Minatti, Ciril Zlobec, Beno Zupančič, Lojze Krakar, Tone Pavček, Janez Menart, Dominik Smole, Veno Taufer* in *Kajetan Kovič*. Čez štiri leta je isti urednik uspel izdati antologijo *Nuova poesia jugoslava*, v kateri so predstavljeni naslednji slovenski pesniki: *Edvard Kocbek, Jože Udovič, Matej Bor, Cene Vipotnik, Peter Levec, Ivan Minatti, Ciril Zlobec, Lojze Krakar, Tone Pavček, Janez Menart, Dane Zajc, Gregor Strniša, Veno Taufer, Saša Vegri* in *Marjan Kramberger*. K tem je treba dodati še antologijo jugoslovanskega slovstva za mladino *La letteratura giovanile jugoslava*, ki jo je z *Arturom Cronio* pripravil *Martin Jevnikar* in je bila že označena v poglavju o poznavanju slovenske književnosti za mlade bralce.

V teh antologijah oblikovani repertoar slovenskih prevedenih del in izbor slovenskih pesnikov in pisateljev kaže, da predstavitve dajejo prednost liriki, medtem ko je pripovedništvo neprimerno slabše zastopano, povsem odsotna pa je dramatika. Celoten izbor je premišljen in domala skladen s slovensko predstavo o najboljših književnikih, ki se je oblikovala pri običajnem poznavalcu. Večja *razhajanja v oceni reprezentativnosti tega izbora* bi morda razkrila analiza izbranih del posameznih pesnikov, po avtorskem kriteriju pa ne ponuja večjih kritičnih pomislekov, še posebno, če upoštevamo omejenost prostora in proporcionalnost z drugimi jugoslovanskimi književnostmi. Morda se ob kakšnem umetniku vsiljuje pomislek, ki pa odpade zaradi minimalnih sprememb v uporabljenih kriterijih kot posledici časa,

[507] Pred obravnavanim obdobjem so izšle naslednje antologije jugoslovanskih književnosti: Canti jugoslavi, Versione del serbocroato-sloveno-bulgaro, prev. Giovanni Kušar, Rocca di S.Casciano, Licino Cappelli 1910; Poeti jugoslavi del Rinascimento, prev. Ivan Kušar, Trst, Casa Editrice Nicolò Tommaseo 1926; Scrittori jugoslavi, prev. Umberto Urbani, Zadar, Libreria internazionale E. de Schönfeld 1935; Antologia della Lirica Jugoslava Contemporanea, ur. Luigi Salvini, La ruota (Rim) 1938; Poeti del mondo, ur. Massimo Spiritini, Milano 1940; Le candide vile, Poesie Jugoslave, ur. Luigi Salvini, Roma 1941.

[508] Osvaldo Ramous: Panorama di poesia jugoslava contemporanea, Il Giornale dei poeti (Rim) 1958. Vir: Božidar Borko: Jugoslovani v "Giornale dei poeti", SPor 6.5.19958, št. 105.

v katerem je izbor nastal. Verjetno v tako ozek izbor ne sodi Peter Levec. Med pesniki starejših obdobij pogrešamo Simona Jenka, med predstavniki nove romantike ni Dragotina Ketteja in Josipa Murna. Presenetljiva je slaba zastopanost Srečka Kosovela, med sodobniki ni mlajših, ki vstopajo v slovensko književnost po Tomažu Šalamunu, vendar najmlajši povojni rodovi niso mogli biti upoštevani, ker so te antologije usahnile sredi šestdesetih let, praznine pa so deloma zapolnjene z antologijama sodobne slovenske poezije *13 poeti sloveni contemporanei* in *Piccola antologia della poesia slovena a Trieste* Jolke Milič. Izbor se torej ujema s slovenskimi merili o kvaliteti leposlovnih del, v njem ni njihove problematizacije niti ne dopolnitev, kar je posledica dejstva, da so pri urejanju imeli odločilno vlogo Slovenci. S tem je v veliki meri onemogočen razmislek o najpomembnejših vprašanjih, ki bi se odprla ob ugotavljanju razlik v italijanskem dojemanju in interpretaciji reprezentativnih del slovenske književnosti.

* * *

Na problem domala nepoznavanja Slovenije v Italiji je opozorila polemika med tržaškim kritikom in dramaturgom *Josipom Tavčarjem* ter *Cirilom Zlobcem* ob izidu jugoslovanske antologije *Letteratura e arte figurativa nella Jugoslavia del Dopoguerra*.[509] Ciril Zlobec je za pripravo posebne in obsežne dvojne številke revije Galleria izkoristil osebna znanstva in zanimanje, ki ga je zbudila podelitev Nobelove nagrade Ivu Andriću.[510] Pri založniku je posredoval njegov sicilijanski prijatelj in pisatelj *Leonardo Sciascia*, s katerim sta se spoznala v začetku šestdesetih let preko *Luciana Morandinija*, ki je delal na radiu Trst in bil tudi urednik že omenjene videmske revije *Politica e cultura*. Zlobec je prevedel Sciasciov roman *Sovji dan*, ta pa je posredoval pri uredništvu sicilijanske revije, pri kateri sta kasneje izšli tudi dve manjši likovni monografiji o Jožetu Horvatu – Jakiju ter Vladimiru Makucu. Šlo je za eno redkih priložnosti, ko je bil založnik pripravljen sam financirati publikacijo, saj so praviloma morali kriti stroške za italijanske izdaje Jugoslovani, prav zaradi tega pa jih založniki niso posebno prizadevno prodajali. Antologija je bila pripravljena v treh mesecih in z enim samim prevajalcem – *Giacomom Scottijem*, reškim pisateljem neapeljskega rodu, ki je tedaj prestavil nad 2.500 verzov in okrog dvanajst avtorskih pol proze, kar je bila gotovo zahtevna naloga. Zmogel jo je zaradi svoje ambicije, da se bo uveljavil kot najpomembnejši posrednik jugoslovanskih književnosti v Italijo. Po mnenju Josipa Tavčarja prevajalec izjemno različnih del iz treh jezikov ni bil posebno uspešen. Zaradi preobsežnega materiala, ki je vseboval tudi prilogo z deli jugoslovanskih likovnikov, so bile bistveno skrčene biografske in

[509] Letteratura e arte figurativa nella Jugoslavia del Dopoguerra, Galleria, rassegna bimestrale di cultura, Caltanissetta - Roma XI/1961, št. 5/6, marec 1962. Josip Tavčar: Izbor iz jugoslovanskih književnosti v italijanščini, NSd 1962, str. 951, 1150; Ciril Zlobec: Izbor iz jugoslovanskih književnosti v italijanščini, NSd 1962, str. 1052.

[510] O Zlobčevem uveljavljanju v Italiji prim.: Zoltan Jan: Ciril Zlobec v italijanskem prostoru, Goriški letnik 1997, str. 102-112; Isti: Sodelovanje slovenskih in italijanskih gledališč, Primorska srečanja 1997, št. 189, str. 5-16; Isti: Iluzije o uveljavljanju slovenske književnosti v Trstu, Sodobnost 1995, št. 11/12, str. 973-994.

bibliografske opombe ter povzetki vsebine romanov, urednik pa tudi ni opravil korektur, tako da so ostale nekatere napake in nedoslednosti celo pri pisavi imen posameznih pisateljev. Osrednji očitek je izhajal iz prepričanja, da italijanski bralci sploh ne ločujejo med posameznimi jugoslovanskimi narodi, saj ne poznajo niti razlike med srbohrvaščino in slovenščino ter "*razpolagajo z več informacijami o arabski in indijski kot o slovenski književnosti*". Zaradi takšnih razlogov bi morala biti antologija po njegovem mnenju urejena po nacionalnem in ne po kronološkem kriteriju, predvsem pa bi urednik storil bolje, če bi namesto leposlovnih del vključil več informativno kritičnih prispevkov. Značilen je tudi očitek izboru, ki da bolj upošteva podobnosti kot razlike med posameznimi nacionalnimi književnostmi. Po mnenju takratnega uredništva revije Naša sodobnost zagovor Cirila Zlobca bolj potrjuje, kot zavrača kritikove očitke, da antologija ni upoštevala naslovnika, to je italijanskega bralca, ki ne pozna posebnosti jugoslovanskih književnosti. V odgovoru je Zlobec razkril ozadje njenega nastajanja. Ko se je opravičeval s časovno stisko, je poudaril, da sta sodelavca prejela finančno pomoč Društva jugoslovanskih pisateljev po vrsti zapletov šele naslednje leto, ker se je pojavila tiha zamera, da je antologija izšla, ne da bi se kdo posvetoval z njimi. Gre za opozorilo na prevečkrat prezrto dejstvo, da je vsakršna mednarodna kulturna izmenjava morala potekati preko Beograda, ki je samoumevno vključeval zahtevo, da se v tujini predstavlja Jugoslavija in ne posamezne nacionalne kulture. Površno in nenatančno poznavanje v tujini sovpada torej s samoumevno jugoslovansko politiko na državni ravni, v katere pristojnost so sodili vsi stiki s tujino.

Zdi se, da z natisom niti snovalci niso bili zadovoljni, vendar je antologija kasneje služila kot referenca za naslednjo jugoslovansko antologijo *Nuova poesia jugoslava*.[511]

* * *

Občutljivost za vsak odmev v tujini je sprožila veliko odmevnost antologije *Nuova poesia jugoslava*, ki je izšla 1966. leta pri parmski založbi *Guanda* in jo je prav tako pripravil *Ciril Zlobec*.[512] O razburjenju, ki ga je zbudila v Jugoslaviji, je založnik izjavil, da se *v Italiji ne bi toliko pisalo o neki knjigi, niti če bi Dante vstal od mrtvih*, zato se postavlja vprašanje, katere njene razsežnosti so zbudile v Jugoslaviji pomisleke in kako so nanje gledali v Italiji.

Založba jo je vključila kot dvanajsti zvezek v knjižno zbirko antologij, ki jo je urejal znani rimski publicist *Giacinto Spagnoletti*, s katerim je kasneje Ciril Zlobec še večkrat sodeloval pri različnih prizadevanjih za recipročno posredovanje literarnih del. Seznanila sta se po posredovanju v Rimu živeče

[511] V navedenem Zlobčevem članku so tudi podatki, da so se po izidu antologije na Siciliji zanimali zanjo uredniki nekaterih italijanskih revij: Il Ponte, La Fiera letteraria, Cynthia, Il Paradosso, Prove di letteratura e arte, Quartiere, Rendiconti.

[512] Nuova poesia jugoslava, ur. Ciril Zlobec s sodelovanjem Slavka Mihalića, Aleksandra Spasova, kom. Mitja Mejak, Parma, Guanda S.T.E.B. 1966, 461 strani (Collana Fenice. Nuova serie. Sezione antologie. 12). Vzporedno besedilo.

Idrijčanke, lastnice galerije, *Valentine Cesaretti* (rojena Medvedič), ki si je prizadevala uveljaviti slovensko književnost v italijanskem prostoru. Uspela je, da so ji rimski dnevniki objavili nekaj Cankarjevih črtic.[513] Ciril Zlobec naj bi ji pomagal prepričati *Spagnolettija*, ki ga je že nekaj časa pregovarjala, da bi ji založil knjigo, a je čutila, da bi morala imeti trdnejše reference, kot so objave posameznih prevodov v dnevnem časopisju. Prvo srečanje v Rimu je potekalo v mučnem ozračju in ni obetalo sadov.[514] Rezultat je bil edino neobvezujoč dogovor za ponovno srečanje obeh pesnikov in urejevalcev antologij. Pri drugem osebnem stiku so dogovori proti pričakovanju hitro napredovali, tako da je bila kmalu podpisana pogodba za izdajo antologije, vendar ne slovenske, pač pa jugoslovanske poezije. Leto po njenem izidu je izšla v njunem skupnem uredništvu tudi *Sodobna italijanska lirika* (Ljubljana 1968), kasneje pa je rimski publicist komentiral knjižne prevode Zlobčevih poezij v italijanščino in pisal kritike o njih, tako da gre v tem primeru za recipročnost, ki jo je Zlobec zaradi svojega položaja v slovenskem javnem življenju lahko zagotavljal ter tako omogočil širjenje in poglabljanje sodelovanja.

Za sourednika srbohrvaškega področja si je Zlobec izbral *Slavka Mihalića*, s katerim sta sodelovala pri hrvaških antologijah slovenske književnosti, za makedonsko književnost pa je bil sourednik *Aleksander Spasov.* Veliko večino del je spet prevedel *Giacomo Scotti,* uvod je prispeval *Mitja Mejak* in rokopis so oddali že čez dober mesec.[515] Založnik je najprej dokaj zanemaril reklamo za novo izdajo, vendar je potem skupaj s *Spagnolettijem*, vplivnim urednikom knjižne zbirke, poskrbel za popularizacijo antologije, ki je ob prevodih imela tudi natise izvirnikov.[516] Pokazala se je velika prednost izdaj velikih založb, ki obvladajo tržišče, tako da njihove publikacije pridejo v večino italijanskih knjigarn in ne obtičijo v dveh, treh regionalnih prodajalnah.

Znano gradivo dopušča sklepanje, da antologija kljub navedenemu ne bi imela posebnega odmeva, če se ob njej ne bi *v Jugoslaviji* razplamtela polemika, saj se je kljub prizadevanjem pojavil med italijanskimi recenzenti en sam uveljavljen strokovnjak, kvaliteto prevodov in utemeljenost izbora iz slovenske lirike pa je obravnavala le *Jolka Milič*. Seveda je odkrila množico prevajalčevih nerodnosti, ki spreminjajo tudi pomenske nianse leposlovnih del dvainštiridesetih slovenskih pesnikov, kolikor jih upošteva antologija.[517] Nestor italijanske slavistike *Arturo Cronia*, ki je bil tista leta med drugim tudi zunanji izpraševalec pri maturitetnih izpitih na šolah s slovenskim učnim jezikom v Italiji, je o parmski

[513] Viktor Habjan: Razgovor s prevajalko Cankarja, Knjiga 1957, str. 362-364.

[514] Ciril Zlobec: Potovanje na Sicilijo s postankom v Rimu, Primorska srečanja 1995, št. 166, str. 149.

[515] Dušan Željeznov: Vzrok je globlje in čisto drugje, LDk 20.11.1966, št. 297, str. 7.

[516] Prva nam znana napoved antologije je izšla že 1964. leta ob predstavitvi videmskega pesnika, prevajalca in Zlobčevega prijatelja Luciana Morandinija v Videmski krajevni reviji *Quartiere* (str. 36). Ob izidu je nato izšla še vrsta drobnih napovedi v osrednjih časopisih: *Rinascita* (št. 43); *Paese Sera* 14.10.1966; *L'Avvenire d'Italia* 30.10.1966; *Bollettino bimestrale del Sindacato Nazionale Scrittori*, november 1966; *L'Italia che scrive*, december 1966; *Libri e riviste d'Italia*, febr. 1967; *La Battana*, febr. 1967.

[517] Jolka Milič: Nuova lirica Slovena, Dialogi 1967, št. 2 in 3, str. 89-93, 161-164.

knjigi objavil krajši članek v rimski reviji *L'Italia che scrive*.[518] O njej je poročal z naklonjenostjo, vendar meni, da *v antologijo, namenjeno tujini, ne sodijo še neuveljavljeni pesniki, ki so še brez lastne hrbtenice in so objavili komajda kakšen zvežčič verzov*. Kar je za Italijane samoumevno, je po slovenskih kriterijih daleč prestrogo. Pomisleke izraža *Cronia* tudi zaradi toge *proporcionalne predstavitve vseh jugoslovanskih književnosti*, saj se mu zdi, *da makedonska književnost glede na svoj pomen zavzema preveč prostora*. Zagovarja torej nasprotno od tistega, kar so mislili udeleženci jugoslovanske polemike. Po njihovem mnenju bi morali biti v antologiji prisotni vsi narodi in vse narodnostne manjšine strogo proporcionalno ali vsaj po narodnostnem ključu, ki se je tedaj vse bolj uveljavljal v jugoslovanskem političnem življenju. Cronia zahteva kvaliteto, ki jamči umetniško izpovedno moč, kritiki iz Jugoslavije pa so antologijo razumeli predvsem kot zbirko informacij, ki odpira možnosti za nadaljnje uveljavljanje.

Še isti mesec so se v italijanskem časopisju pričela pojavljati poročila o polemikah, ki jih je antologija dvignila v jugoslovanskem prostoru.[519] Zveza pisateljev Jugoslavije ji je zamerila predvsem odsotnost manjšinskih pisateljev in to, da v njej ni nobenega Črnogorca, ob tem pa so spregledali odsotnost pisateljev iz Bosne in Hercegovine, kar potrjuje mnenje, da v polemiki ni šlo za poglobljeno strokovno obravnavo načelnih vprašanj, pač pa za prizadetost ustvarjalcev, ki jih izbor ni upošteval. Zlobec se je branil, da manjšinski pisatelji spadajo v književnost matičnega in ne večinskega naroda. Iz ozadja so prihajale na dan zamere, ker je bil marsikateri uveljavljeni pesnik starejše generacije izpuščen zaradi načela, da se upoštevajo le novi tokovi v jugoslovanski poeziji in tisto, kar je nastalo v najnovejšem času. Nato so se vrstile javne razprave, resolucije, televizijske debate, razčiščevanje pred častnim razsodiščem Društva jugoslovanskih pisateljev itd. Polemike z urednikom za srbohrvaško področje *Slavkom Mihalićem* so poleg tega odmevale tudi v naelektrenem ozračju, ki je nastalo pri obračunavanju s "hrvatskim šovinizmom, neoliberaliznom in revizionizmom" na prehodu v sedemdeseta leta.[520] V Italiji je polemika antologiji koristila, saj je pospeševala zanimanje za knjigo, tako da so poleg že omenjenih poročil izšla najobsežnejša v prvi polovici 1967. leta, če ne upoštevamo članka Zlobčevega prijatelja in sodelavca *Giacoma Scottija*.[521]

---

[518] Arturo Cronia: Ciril Zlobec, Nuova poesia jugoslava [...], L'Italia che scrive, december 1966.

[519] A rumore la cultura jugoslava per un libro uscito in Italia, *L'Unità* 2.11.1966; Un'antologia è diventata motivo di scandalo, *La fiera letteraria* 12.1.1966. Tem poročilom lahko dodamo še polemične članke, ki so izšli v reškem dnevniku italijanske manjšine *La voce del popolo*: Perchè mancano i nostri poeti? (30.10.1966); Un'antologia di poesie jugoslave provoca una vasta polemica (27.10.1966); Processo alla poesia (8.12.1966).

[520] Politika 23.10.1966; Delo 23.10.1966; Politika 24.10.1966; Večerne novosti 25.10.1966; Književne novine 29.10.1966; Delo 29.10.1966; Vjesnik 29.10.1966; Telegram, 4.11.1966; Delo 11.11.1966; Književne novine 12.11.1966; Delo 15.11.1966; Telegram 18.11.1966; Vjesnik 19.11.1966; Nedeljski dnevnik 20.11.1966; Telegram 12.12.1966; Delo 20.12.1966; Delo 21.12.1966.

[521] Giacomo Scotti: Nuova poesia Jugoslava, Panorama 29.11.1966, str. 22; Osvaldo Ramous: Una antologia è diventata motivo di scandalo, La fiera letteraria 12.1.1967; Daisy Martini: Le due vie della nuova poesia jugoslava, Avanti, 9.2.1967; Vittorio Vettori: Un'imponente rassegna della letteratura nel tempo, Il telegrafo 11.5.1967; Mario Lunetta: Nuovi poeti e narratori jugoslavi, Paese Sera 28.7.1967.

Med italijanskimi odmevi in za polemiko v Jugoslaviji je imelo odločilno vlogo pisanje Nobelovega nagrajenca *Salvatoreja Quasimoda* v magazinu z visoko naklado *Il Tempo*.[522] V svoji stalni rubriki *Colloqui con Quasimodo* je za predstavitev antologije uporabil izmišljeno priložnost, ko naj bi ga skupina videmskih dijakov prosila za kakšno informacijo o sodobni jugoslovanski poeziji, o kateri naj ne bi vedeli ničesar. Zamisel je bila pretehtana in preračunana kot nesporna argumentacija o potrebnosti takšne antologije.[523] Poudarjala je nepoznavanje jugoslovanskih literatur v sosednji državi in celo ob meji ter potrebo in željo po zapolnitvi te vrzeli, ki naj bi se kazala tudi med mladimi. Značilno je, da takšna zunanja motivacija, ki izpostavlja le informativno plast antologije, tudi po oceni Quasimoda ni zadostna za italijanskega bralca, zato je ni posebej obravnaval, pač pa je svoj kratki esej gradil na predstavitvi humanističnih in za poezijo imanentnih kvalitet. Izpostavil je raznolikost jugoslovanskega ustvarjanja ter po uvodu povzel glavno razvojno linijo poezije, ki *se giblje med spoštovanjem lastne izvirne slovanske tradicije ter istočasno išče razmerje z izkušnjami sodobnih literarnih šol, ki gradijo na samorefleksiji evropskega individualiziranega subjektivizma*, kot pravi v značilnem italijanskem slogu. Zaključuje s ponovnim citiranjem Zlobčevega mnenja, da *se sodobna jugoslovanska poezija ne oklepa žgočih problemov sodobne socialistične družbe niti se ne zateka v izolacijo intimizma, pač pa hoče podati globlje samozavedanje individuma, ki žal ni vedno tisto, za kar se deklarira*.

S to oceno in z njeno večkratno objavo v jugoslovanskem tisku se je iztekla polemika, ki je bila za Cirila Zlobca, urednika te in vrste drugih antologij različnih književnosti v različnih jezikih, grenko izkustvo, tako da se kasneje dolgo časa ni več ukvarjal s takšnimi publikacijami in je ponujene priložnosti izkoristil le še za posredovanje lastnih del v italijanski prostor. Pri snovanju obravnavane antologije je spletel vezi z znanimi italijanskimi literarnimi ustvarjalci in založniki, kar je vplivalo na njegove uspehe v kasnejših letih, kot bomo osvetlili v posebni analizi. Ob obeh antologijah je istočasno doživel grobe in zaradi očitkov nacionalizma celo nevarne napade podobno kot urednica Jolka Milič, čeprav obstajajo med njunim delom pomembne razlike, predvsem pa bistveno drugačne možnosti, ki jih je imel urednik osrednje slovenske kulturne revije, kot uveljavljeni kulturni delavec, redaktor nacionalne radijske postaje ter politični funkcionar. Poleg tega se je ponovno izkazalo, kako občutljivo in tvegano je urejanje vsake antologije. Če je namenjena tujini, je praviloma povezana s polemičnimi napadi, ki so se jim izognili le

[522] Salvatore Quasimodo: Nuova poesia jugoslava, Il Tempo 14.12.1966, str. 18. Prevodi prispevka so bili objavljeni tudi v Delu 20.12.1966 ter zagrebškem Telegramu 16.12.1966.

[523] Zlobec se je osebno spoznal s *Quasimodom* ob dogovorih za izdajo antologije 1963. leta in ko je izšel Zlobčev prevod njegove poezije v slovenščino. Ker je bil *Quasimodu* Zlobčev spremni esej v slovenskem izboru njegove poezije všeč, se je tedaj menda ponudil, da na podlagi dobesednih prevodov prepesni njegove poezije in poišče založnika, vendar je Zlobec dal prednost izidu antologije, ki je izšla čez kakšno leto. Nobelovcu se je vseeno kmalu ponudila priložnost, da se mu oddolži. Ciril Zlobec: Italijanska srečanja slovenskega pesnika, 6. nadaljevanje, Radio Trst A, 27.2.1993. Navedeno po rokopisni podlagi oddaje. Prim. tudi: Ciril Zlobec: Spomin kot zgodba, Ljubljana, Prešernova družba 1998.

redki. Kritika je obzirnejša le do neslovenskih urednikov, kot je vidno pri Salvinijevi antologiji *Sempreverde e rosmarino* (1951).

* * *

Kljub vsem polemikah, ki so spremljale najpomembnejše italijanske antologije jugoslovanskih književnosti, se je malokdo zavedal, da postaja slovenska književnost v konglomeratu državne jugoslovanske kulture slabo razpoznavna, kar zahteva dodaten razmislek. Najprej se je potrebno spomniti, da je Jugoslavija od spora s Sovjetsko zvezo in upora Stalinu pa vse do številnih reform družbene ureditve zbujala v svetu naklonjeno zanimanje, saj je prevladovalo mnenje, da v njej nastaja posebna oblika socializma z živahnim gospodarskim vzponom in hitro rastjo življenjskega standarda državljanov. Simpatije je vzbujalo prepričanje, da naj bi idealno rešila nacionalna nasprotja in da se razvija v svobodno demokratično državo po evropskih merilih. Izjeme so sicer obstajale in marsikaj je bilo tudi izkrivljenega, vendar ne v tolikšni meri, da bi spremenilo globalno podobo.[524] Naklonjenost Jugoslaviji ni bila značilna le za levičarske kroge, ki so se v sedemdesetih letih občutno krepili, pač je bila pogosta in splošna, pri Jugoslovanih pa je bila v mednarodni komunikaciji navadno močnejša identifikacija z državo kot z republiko ali nacijo.[525] To tedanjo samoumevno orientacijo pokažejo tudi izjave *Josipa Vidmarja*.[526] Pred prevzemom mandata v Zveznem zboru je bil Josip Vidmar zadovoljen z uspehi jugoslovanske avtorske agencije, ki je v letih 1956/57 sklenila pogodbe za objavo dvainšestdesetih knjižnih prevodov jugoslovanskih pisateljev v tujini, med katerimi je bilo enajst del slovenskih avtorjev, vendar teh uspehov ni presojal po slovenskih potrebah, pač pa je imel pred očmi Jugoslavijo kot enotno državo. Ni mogoče tudi mimo spoznanja, da so se med jugoslovanskimi literati pletla številna znanstva, tako da skupno nastopanje v tujini ni bilo tako nenavadno, kot bi se morda zdelo danes.[527]

Antologije jugoslovanskih književnosti so nehote vplivale na uzaveščanje pojmov jugoslovanska kultura in tudi jugoslovanska književnost, ki je sicer noben resen poznavalec ni nikoli zagovarjal.[528] Kljub temu so ohranjena pričevanja, npr. Cirila Zlobca, da pri tujih založnikih skorajda ni bilo mogoče prodreti

[524] Naklonjenost in odpor italijanskega tiska do političnega dogajanja v Jugoslaviji, PDk 12.11.1987, št. 267, str. 4.

[525] Stephen Clissold: Storia della Jugoslavia, Gli Slavi del sud dalle origini a oggi, Torino, Einaudi 1969; Stefano Bianchini: La diversità socialista in Jugoslavia, Modernizzazione, autogestione e sviluppo democratico dal 1965 ad oggi, Trieste 1984.

[526] Josip Vidmar: Pot je odprta, LdP 18.3.1958, št. 65, str. 5.

[527] Povsem samoumevno je bilo, da sta bila 1969. leta v tržaški Umani predstavljena Ciril Zlobec in Tomaž Šalamun kot jugoslovanska pesnika, saj se je to dogajalo tudi v drugih primerih. Prim.: Ciril Zlobec e Tomaž Šalamun, due poeti jugoslavi, Umana 1973, str. 33-34.

[528] Primerjaj gradivo s 5. kongresa Zveze slavističnih društev v Sarajevu, Hernima Jug-Kranjc: V. jugoslovanski slavistični kongres (JiS 1965, št. 8, str. 255-256); Sklepi V. jugoslovanskega slavističnega kongresa (JiS 1967, št. 7, str. 227-228).

s predlogom za izdajo zgolj slovenske antologije.[529] Še zanimivejše je pričevanje Janka Ježa, da ga je med nekim srečanjem grof Carlom Sforca, "oče rapallske pogodbe", prostodušno vprašal, kdo so Slovenci.[530] Srečuje se torej neka splošna klima jugoslovanskega sodelovanja s pojmovanjem enotne države, ki je bilo trdno zakoreninjeno v tujini, kjer praviloma niso in še vedno ne poznajo njene kulturne raznolikosti. Ob tem permanentnem procesu je treba ugotoviti, da je kontinuiteta izhajanja antologij jugoslovanskih književnosti zamejena z uveljavitvijo nove ustave SFRJ iz leta 1964 v vsakdanjem življenju in politični praksi. Tedaj se je pričela pospešena decentralizacija ter vse večja afirmacija republik in avtonomnih pokrajin. Kljub tem procesom je ostajala zunanja politika Jugoslavije še naprej centralizirana in v pristojnosti federalnih organov, kulturna promocija pa je bila še bolj odrinjena na rob državnega zanimanja. Vse bolj izrazit je bil tudi razkorak med vedno večjo avtonomnostjo republik in enotno zunanjo politiko zveznih organov, ki se je v praksi uresničevala tudi še po ustavi iz leta 1974. Tedaj so dobile republike določena pooblastila tudi za samostojno mednarodno nastopanje, kar pa ni bistveno spreminjalo kulturne politike v mednarodnih odnosih, čeprav so obstajale velike razlike med posameznimi republikami in njihovi skrbi za uveljavljanje svojih nacionalnih kultur v mednarodnem prostoru. Z decentralizacijo upravne ureditve Jugoslavije je nastala v njeni zunanji politiki, predvsem pa v prizadevanju za uveljavitev kulture lastnih narodov v tujini, praznina v kontinuiteti, ki dlje časa ni bila zapolnjena.[531] Nastali prostor za afirmacijo posameznih nacionalnih kultur ni bil izkoriščen na institucionalni ravni. Odločilnega pomena je tudi, da Slovenci v Jugoslaviji kljub pomembnemu mestu Edvarda Kardelja in nekaterih drugih politikov niso imeli velikega vpliva na njeno diplomatsko dejavnost. V jugoslovanskih delegacijah za odnose z Italijo dolga leta praktično ni bilo Slovenca na vidnem mestu.[532] Šele ko so se pričeli uveljavljati republiški ključi za kadrovsko zasedbo mest v diplomaciji, so se med jugoslovanskimi diplomati v Italiji pogosteje pojavljali Slovenci, ki pa praviloma niso imeli večje afinitete do kulturne problematike, delo kulturnih atašejev, če so sploh bili imenovani, pa je bilo več kot marginalno. Ohranjena so celo pričevanja o njihovem omalovažujočem odnosu do posameznih primerov uveljavljanja slovenske književnosti v Italiji.[533] Žal se tudi po osamosvojitvi

[529] Ciril Zlobec: Italijanska srečanja slovenskega pesnika, Radio Trst A, 17.4.1993. Navedeno po rokopisni podlagi oddaje. Prim. tudi Ciril Zlobec: Spomin kot zgodba, Ljubljana, Prešernova družba 1998.

[530] "Na koncu me je Damiani predstavil kot lektorja slovenščine v Rimu, pri tem sem seveda dodal, da sem tržaški Slovenec. Sforca me je nekam presenečeno vprašal: "Ma chi sono questi Sloveni?" Takoj je še dodal: "Scriva qualcosa sugli Sloveni." Zares sem osupnil, ko mi je sam oče rapallske pogodbe, s katero je po prvi svetovni vojni Italija zasužnila skoraj tretjino Slovencev poleg istrskih Hrvatov, priznal, da ne ve, kdo so Slovenci! Poznal nas je verjetno samo kot Jugoslovane." Janko Jež: Življenje moje, Gorica, Goriška Mohorjeva družba 1997, str. 148.

[531] Tit Vidmar: Kulturni potni list, Delo 27.11.1976, št. 278, str. 36 (Sobotna priloga).

[532] Po uradnem srečanju med ministrskima predsednikoma Tepavcem in Morom sta se 11.2.1971 sestali državni delegaciji za obravnavo vprašanj zaščite manjšin, vendar v jugoslovanski ni naveden niti en Slovenec. Prim.: Zaščita za manjšine, Delo 11.2.1971, št. 36, str. 2; Saša Vuga: Kabala, Sodobnost 1971, str. 327; Sporazum o nas brez nas, Zaliv 1975, št. 52/53, str. 163-167.

[533] Takšen položaj Slovenije v jugoslovanski diplomaciji je viden tudi iz pričevanja Cirila Zlobca, ki navaja, da se nobenemu funkcionarju jugoslovanske ambasade v Rimu ni zdelo vredno udeležiti se katere izmed slovesnosti, ko so mu podelili nagrado Eugenio Montale 1984. leta v Tropeju in nato ponovitve slovesnosti v Rimu. Organizatorji so se zelo čudili,

Slovenije v naši diplomaciji ne kaže bistveno drugačen odnos. Diplomatska predstavništva nimajo kulturnih atašejev, poslaniki pa imajo tako velike obveznosti, da dajejo prednost drugim dogodkom in se marsikdaj ne udeležujejo niti eminentnih javnih podelitev priznanj slovenskim pisateljem, ki se jih udeležujejo diplomatski predstavniki drugih držav.[534]

Posledice so bile daljnosežne. Popularizacija kulturnega bogastva jugoslovanskih narodov je ostajala v senci drugih preokupacij zunanje politike, redke predstavitve kulture v Italiji niso dajale posebno pomembnih rezultatov, ker so bile le del birokratske politike in bolj ali manj formalna realizacija določenega programa brez živih ustvarjalnih vezi.[535] Tradicionalni tedni jugoslovanske kulture v Rimu so bili deležni le kurtoazne pozornosti dnevnega tiska in skromnega odziva občinstva.[536] Kaže, da so po osamosvojitvi Slovenije obudili podobne prireditve enako nespretno in z enako togo pragmatično logiko po starih receptih. Ob Slovenskem tednu v Rimu leta 1995 ni sledi o primerni promociji slovenske književnosti, pač pa je vse osredotočeno na slovensko gospodarstvo.[537] Prvi slovenski dnevi slovenske kulture so nastali šele 1999. tedaj so pripravili nekaj okroglih miz in predstavili antologijo nove slovenske lirike, ki jo je pripravil Michele Obit.[538] Leta 2000 so takšno promocijo izkoristili, da so Predragu Matvejeviću izročili slovensko državno odlikovanje, ker naj bi dosegel, da se je po upokojitvi Srečka Renka ohranilo mesto profesorja slovenščine na rimski univerzi La Sapienza.[539]

Pomembno je tudi, da vse do najnovejših prizadevanj, ko je 1992. pričela svoje delo *Fondacija Trubar* ter je bil ustanovljen *Sklad Vladimira Bartola*, Slovenci ne premoremo takšnih inštitucij za promocijo lastne kulture, kakršne so npr. Goethejev inštitut, British Council ali Japonska fondacija

---

tako da so užaljeno vprašali lavreata, ali Jugoslovani (sic) vsak dan prejemajo takšna priznanja. Prim.: Ciril Zlobec: Lovorike iz Italije, Primorska srečanja 1995, št. 165, str. 43; Ciril Zlobec: Spomin kot zgodba, Ljubljana, Prešernova družba 1998.

[534] Jelka Šutej Adamič: Atašeji zaviti v meglo, Delo 6.3.1998, št. 54, str. 10; Diomira Fabjan Bajc: Ko je latinščina pogovorni jezik, PDk 1.11.1997, št. 260, str. 14; Diomira Fabjan Bajc: Gospoda Paananen in Rebula pa kar po latinsko, Dve mednarodni nagradi pisatelju Alojzu Rebuli, Delo 23.10.1997, št. 246, str. 15 (Književni listi).

[535] Prvi sporazum o kulturnem sodelovanju Jugoslavije z Italijo je podpisal takratni zunanji minister Koča Popovič 3. 12. 1960, Slovenija pa je zadnji tak sporazum podpisala 8. 3. 2000. Prim. Marijan Zlobec: Kaj smo podpisali in s kom?, Delo23.3.2000, št. 69, str. 9.

[536] Ciril Zlobec: Kritično razmišljanje ob uspešni manifestaciji v Italiji, Delo 4.6.1977, št. 128, str. 26; Peter Breščak: Jugoslovanska kultura v Rimu, Delo 20.4.1977, št. 92, str. 7; Peter Breščak: Rimska priznanja, Kritika posveča pozornost prav vsem nastopajočim v okviru meseca kulture jugoslovanskih narodov, Delo 6.5.1977, št. 103, str. 7; Marko Kravos: V Italiji ni primernega zanimanja za literarno bogastvo vzhodnih sosedov, Mesec jugoslovanske kulture v Rimu, PDk 17.5.1977, št. 111, str. 1.

[537] Stane Ivanc: Slovenski teden v Rimu za boljše odnose s sosedi, Delo 20.5.1995, št. 114, str. 28; Slovenija se predstavlja, PDk 24.5.1995, št. 137, str. 3.

[538] Pester program prvih Slovenskih kulturnih dnevov, PDk 23.6.1999, št. 146, str. 8.

[539] V Rimu slovenski večer, PDk 8.2.200, št. 32, str. 5; Ob dnevu kulture Matvejeviću visoko slovensko odlikovanje, PDk 9.2.200, št. 33, str. 10. Srečko Renko, upokojeni predstojnik stolice za slovenski jezik in književnosti na univerzi La Sapienza v Rimu, je javno demantiral vest in trdi, da je sam poskrbel za ohranitev mesta, ki ga je po javnem razpisu 1998 prevzel Miran Košuta. Prim. tudi Slovenski jezik in književnost na največji evropski univerzi, Delo 16.8.1996, št. 188, str. 12 (Književni listi); Mladina 11. 9. 2000, št. 37, str. 34.

(podobne organizacije imajo tudi tako majhne države, kakršna je Finska), ki bi skrbele za medijsko promocijo, za vzgojo prevajalcev, za sofinanciranje publikacij itd.[540]

To, kar se zdi za uveljavljanje lastne kulture nujno velikim narodom, se pričenja pri Slovencih počasi oblikovati šele v najnovejšem času, pa še to je usmerjeno predvsem v nemški, francoski in anglosaški prostor.[541] Če je kdaj kaj podobnega delovalo že pred tem, je obstajalo na ravni Jugoslavije, ki je pač skušala zadostiti potrebam celotne države in bila nemalokrat bolj pozorna do drugih kot do italijanskega kulturnega prostora, ki je še najbolj zanimiv za Slovence, čeprav tudi zanje očitno ni najpomembnejši.[542] Prizadevanja posameznikov so ostajala sporadična, nemalokrat tudi brez javnega priznanja ali pa celo ob nasprotovanju in polemičnih napadih.[543] Vsega tega je bil deležen tudi Ciril Zlobec, ki pa je kasneje, med opravljanjem pomembnih političnih funkcij, napravil tudi nekaj poskusov, da bi se državne oblasti redkim tujim posrednikom oddolžile vsaj na simbolični ravni in izrekle priznanje njihovim prizadevanjem. Tako so nekateri Italijani prejeli jugoslovanska državna odlikovanja, nekateri študijske štipendije, nekatere pesnikove akcije pa je podprla tudi država, vendar so mu očitali, da mu gre pri tem le za osebne interese.[544] Vsa druga prizadevanja za senzibiliziranje tujih literatov, ki so jih leta in leta vabili na blejska srečanja PEN klubov, v Piran in Portorož, pa v sežansko Vilenico, so dala dokaj skromne rezultate posebno v Italiji.[545]

V vseh antologijah jugoslovanskih književnosti je sicer upoštevana nacionalna raznolikost predstavljene države in jim ni mogoče očitati unitarističnih teženj, kar pa so kljub temu pri publiki nehote postajale. V italijanski kolektivni zavesti je še do konca devetdesetih let neprimerno bolj jasno prisotna Jugoslavija kot Slovenija in celo po njeni osamosvojitvi se presenetljivo pogosto uporabljajo izrazi

[540] Prvi prevod v italijanščino, ki ga je podprl Trubarjev sklad, je 1994 izdana osebna antologija Marka Kravosa Kukavičji klic; nato je "Trubarjev sklad" do leta 1998 pomagal pri izidu še 65-ih knjižnih prevodov, vendar prevladujejo prevodi v angleščino in nemščino. Prim.: Elio Guagnini: Zbirka tržaškega pesnika kot njegova antologija v italijanščini, Delo 24.11.1994, št. 272, str.7 (Književni listi); Neobvezno obvezni izvod, Delo 23.7.1998, št. 168, str. 6; Marjeta Novak-Kajzer: V tujini je naših prevodov vedno več, zmede pa zato ni dosti manj, Delo 3.11.1995, št. 254, str. 8; Slovenska književnost in svet, Knjiga 1957, št. 1, str. 26-33; Boris Grabnar: Naša književnost prodira v svet, TT 14.3.1957, št. 11, str. 9; Božo Božič: Program o kulturnem sodelovanju med SFRJ in Italijo, PDk 19.3.1972, št. 67, str. 5; Poti in stranpoti uveljavljanja slovenske pisane besede, PDk 25.6.1993, št. 168, str. 12; Marko Jenšterle: Inštitut, ki bo uveljavljal našo besedo, Rodna gruda februar 1994, št. 2, str. 8; Več denarja, več usposobljenih ljudi, Promocija slovenske kulture na tujem, Delo 10.6.2000, št. 133, str. 7; Majhno je lepo, pa tudi moderno, Podpora književnosti - finski primer, Delo 9.3.1999, št. 55, str. 9.

[541] Šele nacionalni kulturni program, ki ga je vlada Republike Slovenije sprejela oktobra 2000, predvideva izrazitejši razvoj Trubarjeve fundacije.

[542] Fondacija Trubar je v letih 1992-1994 podprla tri slovenske knjige, izdane v tujini (češko antologijo slovenske poezije, madžarsko izdajo Šalamuna, izbor Debeljakovih del v ZDA). Navezala je tudi stike z založbo White Pine, ki naj bi, podobno kot avstrijska založba Wieser, v ZDA vsako leto izdala po eno knjigo iz slovenske književnosti. Leta 1994 je pričela tudi skrbeti, da bi bila dela nagrajencev Vilenice prevedena v svetovne jezike, dogovarjala se je za izid Jančarja in Mlakarja na Dunaju, tako da naj bi v letu 1995 izšlo bnekaj knjižnih prevodov iz slovenščine pri tujih založnikih, med katerimi ni nobenega italijanskega. Prim.: Ženja Leiler: Prispevki za predstavitev slovenske literature, Delo 29.9.1994, št. 226, str. 12; Jolka Milič: Poročanje in zamolčanje, Fontana avgust 1994, št. 21.

[543] Ace Mermolja: Slovenska kultura in sosedi, Novi Matajur 30.7.1998, št. 30, str. 4.

[544] Podatki so povzeti po Poročilih komiteja SRS za mednarodne odnose republike Slovenije in dokumentaciji ZAMTES-a.

[545] Marjeta Novak-Kajzer: V tujini je naših prevodov vedno več, zmede pa zato ni dosti manj, Delo 3.11.1995, št. 254, str. 8.

"ozemlje bivše Jugoslavije", "države nekdanje Jugoslavije" ipd. Sliko dopolnjujejo rezultati *sistematičnega spremljanja* štirih najuglednejših, najvplivnejših in po nakladi največjih *italijanskih dnevnikov v letih 1987–1989*, ki jasno potrjujejo opisano dojemanje Jugoslavije kot homogene države.[546] Kljub vsemu naporu, ki ga je zahtevalo to delo, praktično nimamo o čem poročati. Vesti o Jugoslaviji in o dogodkih v zvezi z njo so sicer razmeroma frekventne in praviloma tudi naklonjene njenim prizadevanjem v notranji in zunanji politiki, čeprav nikakor niso gostejše kot poročila o drugih eksotičnih državah. S tega vidika sploh ni jasno, da gre za sosednjo državo, s katero je imela Italija raznovrstne stike na različnih ravneh. Še pomembnejše je, da redki članki, ki se nanašajo izključno na Slovence, govorijo vedno o Jugoslaviji. Šele ob osamosvajanju med desetdnevnimi boji se je v tisku z največjo naklado pisalo tudi o Sloveniji, ilustrirani magazini pa so prinašali obširne reportaže in intervjuje z vidnimi slovenskimi politiki, vendar jih največkrat niso pisali novinarji iz osrednje Italije, saj je bil dopisnik *Stampe* Tržačan Enzo Bettiza, v *Corriere della Sera* pa je dopisoval Koprčan Eros Bičič.[547] Kasneje so se spet vračali k ustaljeni predstavi o Jugoslaviji, tako da danes še vedno prihaja do absurdnih spodrsljajev, ki pričajo, kako globoko je nepoznavanje že preprostih geografskih razmer. Konec julija 1991 italijanska državna televizija več dni ni popravila napake na teletekstu in poročala o takratnih spopadih med Srbi in Hrvati v Slavoniji kot o bojih v Sloveniji, ker sta za Italijana to neločljivi sozvočnici, ki jim ničesar ne povesta.[548] Enaka napaka se je med drugimi ponovila npr. tudi v osrednjem italijanskem radijskem dnevniku 25.8.1995, ko so poročali o vojni v Sloveniji in ne v Slavoniji.[549] Podobno je v zadnji septembrski številki 1994 komercialni magazin za ženske *Grazia* objavil reportažo o Hrvaški ter mimogrede opisal tudi lepote Predjamskega gradu kot hrvaško kulturnozgodovinsko znamenitost.[550] Celo med državnimi pogajanji o priznavanju diplom se je 1995. leta pokazalo neznanje italijanske strani, ki ni vedela, da univerzi v Nišu ter Plovdivu nista v Sloveniji.[551] Maja 1996, ob obisku papeža Janeza Pavla II. v Sloveniji, se je izkazalo, da celo večina akreditiranih novinarjev v Vatikanu ne ve skoraj ničesar o državi, ki so jo tedaj obiskali, česar se v glavnem ni omenjalo, nekoliko boljše je bilo ob razglasitvi Antona Martina Slomška za blaženega, vendar bi težko trdili, da se je priložnost izkoristilo tudi za

[546] Spremljal sem dnevnike: La Stampa, Il Corriere della Sera, L'Unità in La Repubblica. Izbor je dovolj reprezentativen za sklepanje, da tudi v drugih dnevnikih najpomembnejše novice niso bile objavljene drugače. Kasneje sem to opustil zaradi preskromnih rezultatov in prevelikih materialnih izdatkov, ki jih takšno zbiranje gradiva zahteva.

[547] Prim. serijo člankov ter reportaž v znanem magazinu L'Espresso leta 1990; 3.7.1990 je Eros Bičič pisal za Corriere della Sera, Dušan Pilić za Repubblico. Najpogosteje pa so si iz zadrege pomagali z objavljanjem intervjujev, med katerimi jih je največ s Cirilom Zlobcem, tedanjim članom predsedstva RS, ki ni potreboval prevajalcev: Il Manifesto 30.10.1991, str. 5; Il Lunedì 27.4.1992, št. 17, str. 2; La stampa 12.7.1991, str. 5; Tuttolibri (priloga dnevnika La Stampa), julij 1991, št. 759, str. 3; Il Piccolo 5.9.1991, str. 5; La voce repubblicana 20.11.1992, str. 3; Il Giornale 29.11.1992, str. 9; Il Gazzettino 4.12.1992, str. 3.

[548] Italijani ne vedo, da Slovenija ni Slavonija, PDk 26.7.1991, št.173, str. 3.

[549] Vlado Kremše: Vojna v Sloveniji, Slavoniji, Slovaški, PDk 27.8.1995, št.231, str. 8.

[550] Il paese, che ha scelto la pace, Grazia 28.9.1994, št. 39, str. 34.

[551] Karies, PrimN 18.6.1995, št. 56, str. 32; Drago Svoljšak: "Lahke diplome" ljubljanske univerze, Delo 6.9.1995, št. 206, str. 7; Diplome, PDk 28.6.1996, št. 187, str. 14.

uveljavljanje slovenske književnosti.[552] Poimenovanje Slovenija se je pričelo pojavljati v najpomembnejših sredstvih javnega obveščanja šele ob zapletih pri reševanju meddržavnih odnosov, vendar jih ni nihče izrabil za cilje, ki bi se dvignili nad dnevno aktualnost.[553] V takšnih trenutkih bi bilo treba ponuditi informacije o zgodovini, kulturi, narodni identiteti Slovenije, ki jo tuja javnost še vedno ne loči od Slovaške in Slavonije. Tako bi se morda postopoma razvilo tudi spontano zanimanje za slovensko književnost, pa čeprav bi jo sprejemali le kot eksotično literaturo. Italijani so se sami odzvali večjemu javnemu zanimanju za Slovenijo z objavljanjem knjig o vojni v Jugoslaviji, tako da so jih tedaj izdali vsaj trinajst.[554] Ko na tržišču nastane zanimanje, ga italijansko založništvo takoj izkoristi.[555] Če drugega ne, ob taki priložnosti izdajo turistični vodnik po Sloveniji, kakršnega je pripravil že 1996. leta *Aldo Pavano*, v njem pa povzema tudi kulturni razvoj, omenja vrsto pisateljev od Prešerna do Cirila Zlobca, podaja pa tudi oznako dogajanja v Ljubljanski pokrajini med italijansko zasedbo.[556] S tega vidika, ki odkriva naglo prilagajanje ne le tiska, pač pa tudi založništva dnevnemu zanimanju potencialnih bralcev, je zanimivo, kako hitro se je v tržaških knjigarnah znašla knjiga *Paola Rumiza Vento di terra,* v kateri je ob povečanem zanimanju za Slovenijo takoj zbral svoje novinarske prispevke z "*območja med Balkanom in Sredozemljem*" in jih priredil za povsem določeno publiko – za v Trstu živeče istrske emigrante in že čez kakšen mesec prejel nagrado Maxa Davida.[557] Seveda pa je takšno zanimanje kratkotrajno in kmalu

[552] Jurij Paljk: Nekaj utrinkov s papeškega letala, Novi glas 30.5.1996, št. 21, str. 5; Slomškova beatifikacija v tujem tisku, Novi glas 30.9.1999, št. 37, str. 4.

[553] Mirjam Muženič: Italijani o Sloveniji in Slovencih, Kako se oblikuje javno mnenje, Primorska srečanja 1995, št. 166, str. 124-126.

[554] Stefano Bianchini: L'enigma jugoslavo, Le ragioni della crisi, Milano, Angeli 1989; Dino Frescobaldi: Jugoslavia perché, Suicidio di uno stato, Firenze, Ponte alle Grazie 1991; različni: I giorni della Slovenia, Trieste, Ed.E 1991; Fulvio Molinari: Jugoslavia dentro la guerra, Gorizia, Editrice goriziana 1992; Marco Dogo: Kosovo, Albanesi e Serbi, le radici del conflitto, Lungo di Cosenza, Ed. Marco 1992; Liljana Avirović: Lettere a nessuno, Testimonianze e documenti della guerra in Croazia, Milano, Hefti 1992; različni: Jugoslavia, Il nuovo medioevo, Milano, Mursia 1993; različni: Dossier ex Jugoslavia, Salerno, Elea Press 1993; Predrag Matvejević: Epistolario dell'altra Europa, Milano, Garzanti 1993; Cristopher Civic: Rifare i Balcani, Bologna, Il Mulino 1993; Slavenka Drakulić: Balcan Express, Milano, Il Saggiatore 1993; Sandro e Alessandro Damiani: Jugoslavia, Genesi di una mancanza annunciata, Pistoia, Ed. sette Giorni coop. 1993; Demetrio Volčič: Sarajevo, Quando la guerra uccide, Milano - Torino, Mondadori - Nuova Eri 1993; Jože Pirjevec: Il giorno di san Vito, Jugoslavia 1918-1992, Storia di una tragedia, Milano - Torino, Mondadori - Nuova Eri 1993.

[555] Zgovorna je situacija ob proslavljanju petdesetletnice konca druge svetovne vojne, ki kaže, kako hitro se založništvo odzove zanimanju javnosti. Do maja 1995 je v Italiji izšlo 42 knjig o tej tematiki, v osrednjih časopisih pa več kot 5.000 člankov, kot poroča Miro Kocjan v članku: V Italiji je samo letos izšlo nad pet tisoč člankov, Zadnje knjige za 50-letnico, Delo 18.5.1995, št. 112, str. 11 (Književni listi).

[556] Aldo Pavan: Slovenia, Milano, CLUP 1994 (Club Guide 51), 248 str.; Slovenia, Milano, Touring Club Italiano 1996, 172 str. (Guide d'Europa). Soavtorji drugega vodnika so Leonardo Zoppè, Gianfranco Spinelli, Marco Tamborini in Tatiana Wolf Bellotto, svetovalec Boris Blaželj. V Italiji so kasneje izšli vsaj štirje izvirni turistični vodniki po Sloveniji (prim. Še en vodnik o Sloveniji v italijanščini, Lipov list 1998, št. 6, str. 174). Temu se je skušala prilagoditi tudi Goriška Mohorjeva družba, ki je leta 2000 v sodelovanju tržaške založbe LINT izdala knjigo slovenskega časnikarja Staneta Staniča Slovenia. Prim. Slovenija v besedi in sliki in prevodu, Novi glas 3.2.2000, št. 4, str. 7.

[557] Paolo Rumiz: Vento di terra, Istria e Fiume, Appunti di viaggio tra i Balcani e il Mediterraneo, Trst, OTE 1994. Avtor je novinar tržaškega dnevnika Il Piccolo, ki od 1987 komentira dogodke v vzhodni Evropi, večji uspeh je imel tudi s knjigama Zgodbe nove Evrope (1990) ter Borovničeva pot (1993). Založba, ki je izdala knjigo, je bila tedaj tudi solastnica tržaškega italijanskega dnevnika. Ni naključno, da je spremno besedo prispeval med Istrani dokaj priljubljeni pisatelj Fulvio Tomizza. Delo je prejelo nagrado Maxa Davida za posebne poročevalce, ki znaša 5 milijonov lir, nagrajenec pa prejme tudi srebrno plaketo. Prim.: Novinarju Paolu Rumizu nagrada Maxa Davida, PDk 3.12.1994, št. 330, str. 5; Milan Gregorič: Kako preseči črno-belo obarvanost slovensko-italijanskega dialoga, Pogovor s Paolom Rumizem, publicistom in novinarjem

ponikne v poplavi drugih informacij, če se ga hitro ne izkoristi.[558] Premalo pa se zavedamo, da bi morali biti stiki z najpomembnejšimi sredstvi javnega obveščanja, ki oblikujejo splošno javno mnenje, trajna skrb. Ker tega v Sloeniji ni in se nihče ne sistematično ukvarja z informiranjem tujcev, se ne potrudi za njihove dopisnike in ne poskrbi za stalne dopisnike itd., so oblikovalci javnega mnenja izpostavljeni različnim špekulacijam in pogosto škodujejo ne le kulturni izmenjavi, pač pa tudi političnim interesom slovenskega naroda.[559]

Zdi se, da so Slovenci bolj togi in navadno ne reagirajo na trenutne situacije, le izjemoma skušajo izkoristiti dnevno zanimanje, celo hlastanje za aktualnimi informacijami, da bi uveljavili lastno književnost, čeprav istočasno marsikdaj pričakujejo, da bo zbujala takšno zanimanje kot dnevni aktualistični dogodki ali pa da se bodo z njeno pomočjo spreminjali mednacionalni odnosi, kot se je neprestano ponavljalo ob predstavitvah večine knjižnih prevodov, ki naj bi prispevali k boljšemu poznavanju Slovencev, s tem pa tudi k sožitju dveh sosednjih narodov.

4.5. Slovenska književnost v italijanskih antologijskih predstavitvah svetovne, evropske in slovanskih književnosti

Svojevrsten pojav predstavljajo *antologije in izbori tretjega tipa*, ki zajemajo določeno tematiko in se ne ozirajo na nacionalni izvor predstavljenih pesnikov in pisateljev, vanje pa so vključeni tudi slovenski predstavniki kot zanimivi in enakovredni soustvarjalci umetniške besede obravnavanega tipa. Slovenski avtorji so tako vključeni v italijanske predstavitve slovanske novelistike, svetovne lirike, lirike najmlajše generacije, ženske književnosti, ljudskega slovstva itd.[560] Zaradi svojega koncepta predstavljajo

tržaškega dnevnika Il Piccolo, Primorska srečanja 1994, št. 165, str. 5-9; Legiša in Rumiz ponovno izvoljena v vsedržavni svet, PDk 30.5.1995, št. 143, str. 10.

[558] Jože Pirjevec: Mar res nimamo več perspektiv, PDk 11.11.1994, št. 302, str. 2.

[559] V Sloveniji v zadnjem obdobju nihče ne namenja pozornosti naklonjenim ali vsaj zanimivim poročilom v osrednjih italijanskih dnevnikih, kakršni so npr. članki: Paolo Rumiz: sogni e ansie della Slovenia a metà fra Austria e Balcani, La Republica 11.11.1999, str. 17; Angela Vettese: Il blu Klein o la fragilità dell'assoluto, Il Sole - 24 ore, 18.1.2000, str. 40 (Domenica št. 163); Davide Paolini: E per cena, internet e zlikrofi, Il Sole - 24 ore, 9.2.2000. Ob sprejemanju zakona o slovenski manjšini v italijanskem parlamentu, je Federico Guiglia v najpomembnejšem milanskem dnevniku Il Giornale objavil članek Bilinguismo senza ragione, ki kaže na nepoznavanje osnovnih razmer. Prim. Andrej Bratuž: Milanski dnevnik o Slovencih, "Bilinguismo senza ragione", Novi glas 23.3.2000, št. 11, str. 1.

[560] *Novellieri Slavi*, Panorama della letteratura novellistica Russa, Ucraina, Polacca, Boema, Slovacca, Serba, Croata, Slovena e Bulgara, Roma, De Carlo Editore 1946; *Orfeo*, Il tresoriere della lirica universale interpretata in versi italiani, Firenze, Sansoni 1949; *Scrittori stranieri*, Milano, Trevisini 1947; ponatis 1950; *Leggende del Friuli e delle Alpi Giulie*, Gorizia, 1986. 253 str.; *Friuli Venezia Giulia*, Letteratura delle regioni d'Italia, Storia e testi, Brescia, La scuola 1989, 395 str.; *Enciclopoesia*, Dizionario dei poeti d'Europa, Firenze, Centro iniziative culturali 1990; *Rondini e Sirene*, Donne e poesia 1989, *Atti del V° convegno internazionale*, Bari, Editrice La Vallisa 1990; *Antologia europea*, Le prospettive attuali della poesia in Europa, Roma 1991; *Il mese d'amore*. [...] Roma, Tascabili Economici Newton 1994 (Cento pagine per mille lire, 137); *Luna d'amore*, Le più belle poesie d'amore d'ogni tempo e paese scelte e tradotte da un poeta d'oggi, Roma, Tascabili Economici Newton 1994 (Cento pagine per mille lire, 137). Primerjaj bibliografski dodatek v knjigi Zoltan Jan: Cankar, Kosovel, Zlobec in Ljubka Šorli pri Italijanih, Ljubljana 2001 (Slavistična knjižnica 5).

visoko stopnjo afirmacije slovenske književnosti, čeprav so bili doslej le na obrobju zanimanja proučevalcev slovensko italijanskih literarnih stikov. Te antologije in izbori so številnejši, kot se navadno misli, vendar jih je zelo težko evidentirati, ker je v njih nemalokrat objavljeno le manjše število slovenskih predstavnikov, včasih najdemo zgolj posameznika, vsako leto pa v Italiji izide veliko takšnih izdaj.[561] Mnogokrat gre za posebne tematske številke posameznih revij ali pa za druge serijske publikacije, kjer je meja med antologijo in izborom zabrisana.[562] Včasih naletimo na dokaj obsežne izbore slovenskega leposlovja celo v turističnih vodnikih ali dokaj razkošno opremljenih "fotomonografijah", ki bolj kot z besedo gradijo na likovni komunikaciji.[563] Še večkrat so to priložnostne objave ob različnih prireditvah, npr. srečanjih pesnikov, posvetovanjih, simpozijih itd.[564] Nekatere teh javnih prireditev so postale tradicionalne in vsakoletne, na njih pa je prisotnost slovenskih književnikov že samoumevna. Čeprav ni mogoče prezreti dejstva, da so takšna srečanja v Italiji zelo številna in največkrat omejena na ozek krog lokalne publike, tako da publikacij, ki ob tem izidejo, ne gre precenjevati. Vseeno se prav ob teh, največkrat prezrtih primerih, na zanimiv način kaže stopnja poznavanja slovenske književnosti. Šibka stran teh objav je, da se pojavljajo dokaj sporadično v različnih okoljih in praviloma v vsakem le po enkrat. Poleg tega navadno ne prodrejo v najbolj odmevne medije, še manjkrat pa zbudijo pozornost najuglednejših kritikov, ker se slovenska dela izgubijo v raznoliki vsebini antologije.

* * *

Kmalu po drugi svetovni vojni je izšlo nekaj zanimivih antologij, ki nas zanimajo na tem mestu, ker vključujejo predstavnike slovenske književnosti v izbore svetovne književnosti brez sekundarnih, neliterarnih razlogov. Prva antologija te skupine, *Novellieri Slavi*, vsebuje dovolj reprezentativen izbor klasičnega slovenskega pripovedništva z objavo po enega dela *Frana Levstika, Josipa Jurčiča, Ivana Tavčarja, Frana Erjavca, Frana Saleškega Finžgarja, Ivana Cankarja* in *Ivana Preglja*. Podnaslov s poimenskim naštevanjem upoštevanih literatur predstavlja poskus preseči staro razumevanje

[561] Jolka Milič: Nekaj malega o italijanskem pesništvu 20. stoletja, Primorska srečanja 1998, št. 202, str. 135-137.

[562] Po podatkih revije Društva slovenskih pisateljev objavljenih v reviji Litterae slovenicae (1993, št.1) imajo naslednji slovenski pisatelji, člani Društva, revijalne objave v Italiji: Ciril Bergles, Andrej Blatnik, Lev Detela, Franjo Frančič, Alojz Ihan, Karolina Kolmanič, Kajetan Kovič, Lojze Krakar, Marko Kravos, Neža Maurer, Milena Merlak, Boris A. Novak, Boris Pahor, Žarko Petan, Ciril Zlobec, vendar niso navedeni vsi.

[563] Celso Macor: Isonzo, Gorizia 1992 (več izdaj, tudi prevodi v različne jezike). Carso, due lingue, un altipiano, Grado, Laguna 2000 (Besedilo v italijanščini, slovenščini in angleščini. Med ilustrativnimi navedki iz leposlovnih del so upoštevani tudi Slovenci: Marija Mijot, Miroslav Košuta, Ciril Zlobec, Boris Pahor, Ace Mermolja, Igo Gruden, Vinko Beličič, Alojz Rebula, Alesij Pregarc, Alenka Rebula Tuta.

[564] Po istem viru Društva slovenskih pisateljev so na literarnih večerih v Italiji nastopili naslednji člani Društva: Ciril Bergles, Andrej Blatnik, Lev Detela, Franjo Frančič, Karolina Kolmanič, Lojze Krakar, Marko Kravos, Milena Merlak, Boris A. Novak, Boris Pahor, Žarko Petan, Tomaž Šalamun, Ciril Zlobec. Pripomniti je treba, da je po naših podatkih cela vrsta literatov pozabila navesti svoje nastope v Italiji, kar zgovorno ilustrira njihovo vrednotenje ter interes zanje.

nediferenciranega "slovanskega prostora", v katerem posamezni narodi – tudi Slovenci – niso prepoznavni.

Nekatere prevode iz svojega že večkrat omenjenega dela *Sempreverde e rosmarino* je *Luigi Salvini* ponovno objavil v različnih antologijah. Tako delo *Scrittori stranieri* ob sto tridesetih svetovnih klasikih vključuje tudi odlomek *Prešernovega Slovesa od mladosti, Murnove Vlahe, dve Gradnikovi pesmi* in *Župančičevo Barčico*.[565] Izbor, v katerem se kot soprevajalec slovenskih del pojavlja tudi *Enrico Damiani*, je bilo zamišljeno kot pomožni učbenik za srednje šole in je kasneje doživelo vsaj še en ponatis. Vsekakor predstavlja zanimivo uveljavitev slovenske književnosti v Italiji, za katero so poskrbeli slovenski literaturi naklonjeni posamezniki. Podobno afirmacijo predstavlja tudi takrat izdana antologija *Orfeo*, ki je doživela štiri ponatise.[566] V njej so ob drugih svetovnih klasikih predstavljeni slovenski pesniki *France Prešeren, Anton Aškerc, Dragotin Kette, Josip Murn, Oton Župančič, Alojz Gradnik*. Med sodelavci najdemo znane posrednike tistega časa *Luigija Salvinija, Umberta Urbanija* in *Enrica Damianija*, ki niso opravili le prevajalskega dela, pač pa so urednikoma tudi svetovali in pomagali sooblikovati antologijo, ki je v določenem obdobju predstavljala reprezentativen italijanski izbor svetovne poezije. Tudi v tem primeru gre za osebne stike in prizadevanja, ki jih je opisal *Umberto Urbani* v članku o prevodih v italijanščino.[567] Urednika *Emilia Mariana* je opozoril na ugodne odmeve antologije v slovenskem prostoru. Ta mu je odgovoril v zasebnem pismu in mu obljubil še ustreznejšo predstavitev slovenske lirike v prihodnjih izdajah antologije. Obljubo je čez dve leti skušal izpolniti ob pripravah na razširjeno peto izdajo, ki pa tedaj ni izšla.

Slovenska književnost je tudi v teh antologijah največkrat vključena v jugoslovanske razdelke. To se dogaja celo v *Antologii europei*, ki je izšla po razpadu Jugoslavije, ko stvarnost sploh ni več ustrezala takšnemu prikazu. Nastala je sicer že sredi osemdesetih let, izšla pa z zamudo, vendar anahronizem ni nikogar motil.[568] Zasnovana je bila v polovico manjšem obsegu, a se nekateri sodelavci niso držali propozicij in so prekoračili dogovorjeni obseg izbora. Povzročili so zamude pri prevajanju, predvsem pa se je zaradi tega podrla finančna konstrukcija, kar je povzročilo, da je izšla po osamosvojitvi Slovenije. Ureditev je vseeno ostala v okviru prvotnega koncepta. Na vključitev slovenske književnosti v razdelek razpadle države ni opozoril v sicer redkih poročilih noben recenzent, ker je preprosto ustrezala stereotipnim predstavam o Jugoslaviji. Ob tem se postavlja vprašanje, kako da so Slovenci v okviru "jugoslovanskih književnosti" zastopani s tremi med petnajstimi jugoslovanskimi pesniki, medtem ko celo večji narodi nimajo nobenega zastopnika (npr. Ukrajinci in ostali narodi iz tedanje Sovjetske zveze,

[565] Scrittori stranieri, ur. Pietro La Cute, Milano, Trevisini 1947. Ponatis 1950.
[566] Orfeo, ur. Vicenzo Errante in Emilio Mariano, Firenze, Sansoni 1949.
[567] Umberto Urbani: Jugoslovanska slovstvena dela v italijanskih prevodih, NSd 1954, str. 453-467.
[568] Antologia europea, Le prospettive attuali della poesia in Europa, Roma 1991, 918 str., (Quaderni di STIL B, št. 8). Slovence zastopajo Marko Kravos, Tomaž Šalamun, Ciril Zlobec, str. 712-716 in 743-746.

Romuni, Čehi, Danci, Finci, Madžari itd.). Odgovor je možen na dveh ravneh. Ob nastajanju antologije je bila Jugoslavija s svojimi problemi in svojim konceptom družbene ureditve za Zahod zanimiva država, ki so jo uredniki želeli upoštevati pri snovanju antologije. Po drugi strani je pomembno, da je Ciril Zlobec, področni urednik, v Italiji dovolj znan, da so ga povabili k sodelovanju pri tisoč strani obsegajoči antologiji, ki jo je izdala revija *STIL B*, v kateri ga je že 1983. leta predstavil *Arnaldo Bressan*.[569] Na odnos do jugoslovanskih književnosti je poleg tega vplivalo še znanstvo pesnika in urednika antologije *Fabia Doplicherja*, po rodu Tržačana, s Cirilom Zlobcem. Srečevala sta se na Ciril-Metodovih dnevih, ki so jih Makedonci v osemdesetih letih prirejali v Rimu za uveljavljanje svoje kulture in na katerih je Zlobec redno sodeloval. Vse te vezi so privedle do opazne afirmacije slovenske književnosti kljub njeni vključenosti v jugoslovanski razdelek.

V italijansko antologijo *Luna d'amore,* ki obsega *"sto najlepših ljubezenskih poezij iz vseh časov in dežel",* se je Ciril Zlobec uvrstil deset let po prejemu dveh italijanskih literarnih nagrad.[570] V Tropeju, na obalah Tirenskega morja, so ga 1984. leta kljub temu, da je prejel nagrado Eugenio Montale za prevajalstvo, predstavili tudi kot pesnika ter recitirali njegovo pesem *Skoraj kot himna*, ki jo je igralec uvedel z besedami: "*Povedal vam bom najlepšo ljubezensko pesem, kar sem jih kdaj v življenju recitiral*." Izven programa je tej *"najlepši ljubezenski poeziji*" dodal svojo najljubšo Zlobčevo ljubezensko pesem *Ko sva sama* Giacinto Spagnoletti, že omenjeni ugledni kritik, pesnikov prijatelj ter sodelavec. Oboje je dodatno obogatilo kulturni večer in ustvarilo posebno vzdušje, ki je ob veliki medijski odmevnosti ter zanimanju najvidnejših kulturnih delavcev iz različnih delov Italije prispevalo k širitvi možnosti za publiciranje.[571] Spomin na to doživetje se je v snovalcih antologije ljubezenske lirike ohranil še desetletje, tako da so ga vključili v omenjeni elitni izbor. Da se niso prenaglili, priča kasnejša uglasbitev te pesmi. Skomponiral jo je genovski skladatelj *Paolo Sanpaoli*, ki pred tem še ni nikoli slišal za slovenskega pesnika. Nekoliko dopolnjeno antologijo so nekaj let kasneje ponatisnili, celotno naklado 50.000 izvodov pa je odkupilo italijansko ministrstvo za zdravstvo v okviru svojega programa za boj proti aidsu. V tej različici je prvemu dodan še sonetu *Ljubezen – svetlo sonce in tema*.[572]

Zlobčev prijatelj *Grytzko Mascioni* je bil področni urednik za Hrvaško in Slovenijo pri obsežni Bettinijevi antologiji *Approdi*, antologiji mediteranske poezije, ki jo je izdala milanska založba

[569] Ciril Zlobec, presentato e tradotto da Arnaldo Bressan; STIL B, Spettacolo, scrittura, spazio; Quaderno di poesia (Rim) 1983, št. 16/18, str. 114-116.

[570] Luna d'amore, Le più belle poesie d'amore d'ogni tempo e paese scelte e tradotte da un poeta d'oggi, Roma, Newton Comptom editori 1994 (Tascabili Economici Newton, 100 pagine 1000 lire, 137).

[571] Ciril Zlobec: Lovorike iz Italije, Primorska srečanja 1995, str. 42; Ciril Zlobec: Spomin kot zgodba, Ljubljana, Prešernova družba 1998.

[572] Ciril Zlobec v mednarodni antologiji, Delo 18.2.1999, št. 39, str. 21 (Književni listi); Zlobec v antologiji, Primorske novice 19.2.1999, št. 14, str. 18.

Marzorati.[573] Mascioni je poskrbel, da so bili v 600 strani obsegajočo, bogato opremljeno publikacijo, vključeni tudi štirje soneti iz cikla *Ljubezen dvoedina*, ki ga je sam prevedel, čeprav njegovi prevodi Zlobčeve poezije niso bili upoštevani v italijanskih izdajah. V četrti Zlobčevi pesniški zbirki*, Itinerario d'amore* je pesnik objavil le lastne prevode svojih poezij, izjemo je napravil le pri prevodu omenjenega cikla, prijatelj pa se mu je tudi oddolžil.[574] Zanimivo je tudi, da je Cirila Zlobca, edinega zastopnika slovenske poezije v tej antologiji, predstavil pesnik Ivo Svetina, tedanji državni sekretar na slovenskem ministrstvu za kulturo.[575] Grytzko Mascioni je svoj prevod Zlobčevega cikla torej skorajda istočasno objavil dvakrat in ga uporabil tudi pri utemeljitvi nagrade Giuseppe Acerbi v Castel Goffredu blizu Mantove, ta pa je izšla tudi v Delu.[576] Ni presenetljivo, da so vsa ta prizadevanja ponovno segla dokaj široko, tako da je v decembrski številki milanske revije Schema izšel izbor Zlobčeve lirike. Vključen je v *panoramo sodobne evropske lirike.*[577] Kmalu za tem je za izid slovenskega knjižnega prevoda lirike *Grytzka Mascionia* poskrbel Ciril Zlobec, ki je njegov esej vključil tudi kot enega izmed spremnih tekstov k svoji zbirki *Samo ta dan imam*.[578] Tudi v tem spletu objav se – poleg ponovnega priznanja Zlobčevi poeziji – pokaže pesnikov smisel za navezovanje stikov ter ohranjanje prijateljskih vezi.

V drugi polovici osemdesetih let so pričeli organizirati *bienale mladih sredozemskih umetnikov* (mlajših od trideset let). Ti potekajo v različnih sredozemskih mestih od Barcelone in Soluna do Bologne, ki je 1988. gostila več kot sedemsto umetnikov različnih umetnostnih zvrsti.[579] Razstave fotografov, grafikov, kiparjev, slikarjev, arhitektov, keramikov, modnih kreatorjev, scenografov, izdelovalcev nakita in stripov ter koncerti, filmske predstave, literarna srečanja, okrogle mize, javne tribune, predavanja so se odvijala v najbolj elitnih mestnih palačah. V vso to množico prireditev so se v organizaciji ŠKUC-a, ki na bienalih mladih sredozemskih umetnikov sodeluje od 1985. leta, vključili tudi nekateri slovenski umetniki kot člani jugoslovanske delegacije in predstavili svoja ustvarjalna iskanja. Na razstavi alternativnih publikacij mladih ustvarjalcev je sodelovala tudi revija Mladina, ki je še posebej predstavila svoje sodelavce 16. decembra. Bolonjska mladinska literarna revija *Mongolfiera* je izvedla tudi literarni natečaj, tako da sta ob srečanju mladih umetnikov izšli pod pokroviteljstvom dnevnika *La Repubblica* tudi dve antologiji. Prozo prinaša zbornik *Autobus magico,* poezijo šestnajstih pesnikov pa *Il grande blu, il grande*

[573] Approdi, Antologia di poesia mediterranea a cura di Emanuele Bettini, Milano, Marzorati Editore 1997, 623 str.

[574] Ciril Zlobec: Itinerario d'amore, Antologia personale 1950 - 1997, Roma, Fondazione Piazzolla 1997, 170 str. Vsebuje tudi prve objave treh pesmi.

[575] M. H.: Ciril Zlobec v 'pristanu?, Delo 18.9.1997, št. 216, str. 17 (Književni listi).

[576] Grytzko Mascioni: Pesnik besede ljubezni, Delo 3.7.1997, št. 151, str. 15 (Književni listi).

[577] Schema, Rivista di poesia (Milan) 1997.

[578] Grytzko Mascioni: Oblika srca, Ljubljana, DZS 1999, ur., kom. in prevedel Ciril Zlobec; Ciril Zlobec: Samo ta dan imam: nove pesmi, Ljubljana, Prešernova družba 2000.

[579] Barbara Gruden: V Bologni Bienale sredozemskih umetnikov "under 30", PDk 27.12.1988, št. 206, str. 13. Enakega srečanja v Lizboni 1994. leta se je udeležilo 12 Slovencev. Prim. tudi: J.Š.A.: Bienale mladih bo v Turinu, Delo 24.6.1995, št. 144, str. 8.

nero. V prvem je predstavljen *Miha Mazzini*, v drugem pa *Aleš Debeljak*.[580] Do obeh antologij bi morali biti zelo kritični, saj sta zelo pomanjkljivo opremljeni, nikjer niso navedeni prevajalci, najhujši pa so, najverjetneje urednikovi, grobi posegi v prispevke in samovoljne "izboljšave". Ne glede na takšen nesprejemljiv odnos, ki v Italiji niti ni izjemen, sta bili obe antologiji sprejeti z naklonjenostjo širše javnosti, promovirali so ju tudi pred mednarodno publiko. Na takšno sklepanje nas posredno navaja dejstvo, da je nekaj let kasneje uspelo *Alešu Debeljaku* izdati zbirko svojih poezij v italijanščini.[581]

Sedemnajsti bienale mladih ustvarjalcev Sredozemlja in Evrope, ki je 1997. potekal v Turinu, in rimsko srečanje 1999. leta za širjenje poznavanja slovenske književnosti v Italiji najverjetneje nista bila tako uspešna, čeprav so se ju udeležili kot člani številne *slovenske* in ne *jugoslovanske* delegacije tudi pesniki in pisatelji *Aleš Šteger, Nina Kokelj, Mateja Perpar*, *Aleš Čar* in še kdo.[582] Kasneje, 11. 7. 2001, je v osrednjem italijanskem dnevniku *Corriere della sera* izšel članek *I nipotini di Kundera, che sarano famosi*, ki je morda povezan s temi nastopi, saj opozarja na potrebo, da se poleg Cankarja in Kosovela – ta sta po mnenju avtorja, *Giorgia Pressburgera*, gotovo svetovnega pomena - v italijanščino prevedejo tudi ti slovenski pisatelji.[583] Ni namreč pomembna le zunanja, formalna organiziranost in prepoznavnost slovenske književnosti, poleg teh zunanjih okvirov odločajo tudi ambicije, spretnost pri navezovanju stikov, predvsem pa dovoljšnje znanje in vztrajnost.

Prijateljstvu z *Brunom Agrimijem*, hotelirjem, ki je v prostem času pisal pesmi in bil eden osrednjih organizatorjev "olimpiade umetnosti in kulture" v Albanu blizu Padove, gre pripisati, da je *Žarko Petan* 1992 in 1993 sodeloval tudi na pesniških tekmovanjih Julija in Romeo v Montechio Maggiore ter prejel prvo leto drugo, nato pa prvo nagrado. Pomembnejše je, da so obakrat natisnili po eno pesem v antologijah, ki so tedaj izšle, vendar so te objave pomagale Petanu predvsem pri prepričevanju slovenskih založnikov, da so objavili njegove knjige.[584] Šele dolgo kasneje, 1998. leta, je pri založbi Edizioni Braitan v Krminu izšla njegova najobsežnejša zbirka v italijanščino prevedenih aforizmov, ker je lastnik založbe, Hans Kitzmüller, poleg drugega tudi pisec aforizmov.[585]

---

[580] Miha Mazzini: Good rockin Tonight, Autobus magico, Bologna, Transeuropa 1988, str. 143; Aleš Debeljak, objava v Il grande blu, il grande nero, Bologna, Transeuropa 1988, str. 45. Mazzinija je prevedla Diomira Fabjan Bajc, prevajalec Aleša Debeljaka ni znan, najverjetneje je to Tea Štoka.

[581] Aleš Debeljak: Momenti d'angoscia, prev. Tea Štoka, kom. Charles Simic, Neapelj, Flavio Pagano Editore 1992. Izvirni naslov Trenutki strahu je spremenjen v Trenutke tesnobe. O neustreznih prevodih naslova zbirke prim.: Jolka Milič: O nagradah in še čem (bolj natančno), Delo 1.6.1995, št. 124, str. 10 (Književni listi). Prim. tudi poglavje 5.2. o slovenskih pesnikih v samostojnih predstavitvah.

[582] J. Š. A.: Bienale mladih bo v Turinu, Delo 24.6.1995, št. 144, str. 8; Jelka Šutej Adamič: Vsi mladi in mladi po srcu – vabljeni v Turin, Delo 16.4.1997, št. 87, str. 14; Dušan Moravec: Bienale mladih, Mladina 6.5.1997, št. 18, str. 9; Mladi v "klavnici", Delo 29.5.1999, št. 122, str. 8.

[583] Giorgio Pressburger: I nipotini di Kundera che saranno famosi : Quali sono i narratori e poeti di successo nell'Europa dell'Est? Inchiesta fra gli eredi di una grande tradizione letteraria, Corriere della Sera 11.7.2001.

[584] Antologia N° 7, Montecchio Maggiore, Editoriale Classindra, Mintorso 1992; Premio Letterario Internazionale Giuletta e Romeo, Montecchio Maggiore, Union Trust 1994. Prim.: Žarko Petan: Italijanska pesniška pustolovščina, Primorska srečanja 1996, št. 187, str. 763-764.

Slovensko leposlovje se občasno pojavlja tudi v različnih drugih klubskih antologijskih izdajah. Tako je npr. tržaški Club Anthares leta 2000 izdal antologijsko predstavitev svojih članov *Poeti triestini contemporanei*, ki poleg italijanskih, argentinskega in ameriškega pesnika vključuje tudi pesmi Miroslava Košute, Marka Kravosa in Aceta Mermolje.[586] Club Anthares skupno z Visoko šolo za prevajalce in tolmače tržaške univerze prireja zanimive in obsežne "festivale poezije" in je ustanovil tudi nagrado Trieste poesia.[587] Delo je bilo večkrat tudi javno predstavljeno, domnevamo pa, da je nastalo na podlagi znanstev, ki o se pričela spletati med številnimi literarnimi večeri, na katerih so se srečevali tržaški pesniki različnih narodnosti.[588]

Povsem prezrta je ostala uvrstitev štirih *Pregarčevih* pesmi v firenško antologijo *Enciclopoesia*, ki jo je izdal mednarodni center za kulturne iniciative.[589] Zanimiva "enciklopedija poezije" je izšla poleg redne izdaje tudi v petstotih oštevilčenih bibliofilskih izvodih, ki niso bili v prodaji in si jih izmenjujejo s podobnimi centri v Franciji, Belgiji, Nemčiji, Švici, Angliji. Težko si je razložiti tokratni molk, saj slovenski časopisi skrbno poročajo o vsakem v tujini objavljenem prevodu, vendar so podoben odnos doživele tudi druge *Pregarčeve* zbirke, prevedene v italijanščino.[590] V ozadju se skriva tiho podcenjevanje in nenaklonjenos Aleksiju Pregarcu, ki dolgo ni bil sprejet ne v program tržaške ne drugih slovenskih založb, tako da je večinoma moral objavljati kot samozaložnik. Šele ko je 1999. leta prejel priznanje na tržaškem natečaju Trst Etnie Poezije, so njegovemu ustvarjanju namenili več pozornosti, vendar je zanimivo, da so o njegovih zbirkah prej pisali italijanski poročevalci.[591]

Izbori slovenskega ljudskega slovstva so se ob že omenjenih pravljicah in pripovedkah za otroke pojavili tudi v nekaterih antologijah. Posebno mesto ima delo *Leggende del Friuli e delle Alpi Giulie*, ki ga je 1922. izdal najprej v nemščini *Antonio Chaurand de Mailly*.[592] Sredi osemdesetih let, čez več kot pol

---

585 Petanovi aforizmi in njihov pomen, PDk 18.3.1998, št. 65, str. 6; Slovenija felix, aforizmi Žarka Petana, Novi glas 19.3.1998, št. 1, str. 9.

586 Poeti Triestini Contemporanei, Uredil Roberto Dedenaro, Trst, Lint 2000.

587 Mednarodni festival poezije, Prireja ga Club Anthares iz Trsta, PDk 3.12.2000, št. 279, str. 3.

588 V.Si.: Slovenski pesniki v Trstu, PDk 20.12.2000, št. 295, str. 8. Med njegovimi zanimivimi pobudami naj spomnimo na vrsto literarnih večerov v tržaških gostilnah, ki jih je konec osemdesetih let prirejala dokaj številna italijansko-slovenska družba pesnikov s sodelovanjem ustvarjalcev drugih narodnosti, ki živijo v Trstu. Prim.: S pesmijo lahko premagamo tudi jezikovne pregrade, PDk 25.3.1987, št. 71, str. 5; Tudi Čuk in Mermolja na "ponedeljku s poezijo", PDk 5.4.1987, št. 81, str. 6; V ponedeljek je bilo drugo srečanje s pesniško besedo, ki ne pozna pregrad, PDk 9.4.1987, št. 84, str. 4; Miro Poč: Tržaški potujoči pesniki, Delo 7.5.1987, št. 105, str. 3 (Književni listi); Ace Mermolja: Pesniški večeri v tržaških gostilnah v znamenju izpovedne večglasnosti; Mednarodni večer poezije v soboto in nedeljo v Miljah, Gospodarstvo 26.6.1987, št. 1638, str. 7; "Bosonoge besede" ali večer poezije v Miljah 25.6.1987, št. 149, str. 4.

589 Enciclopoesia, Dizionario del poeti d'Europa, Firenze, Centro iniziative Culturali E.N.Te.L. - M. C. L. 1990, str. 91. Prevod iz slovenščine Jolka Milič.

590 Aleksij Pregarc: Poesie, prev. Jolka Milič, uvod Gianni Anglisani, Gorizia, Edizioni Circolo culturale Salvemini 1974, 50 str.; Jedra [...] [Trst], Samozaložba, 1987, 261 str. (Prevodi v sedem jezikov); Samohodec - Il viandante solitario; prev. Jolka Milič, Ljubljana, Mihelač 1991. Prim. poglavje 5.1. o samostojnih knjižnih prevodih posameznih pesnikov.

591 Nagradili najboljše objavljene in neobjavljene pesmi, PDk 14.11.1999, št. 268, str. 2; Priznanje Pregarčevi poeziji, Novi glas 18.11.1999, št. 44, str. 6. Recenzija zbirke Samohodec je npr. izšla v 1. številki revije Trieste Artecultura leta 1998.

592 Antonio Chaurand de Mailly: Leggende del Friuli e delle Alpi Giulie, (Povedke Furlanije in Julijskih Alp), ur. Milko Matičetov, prev. Karin Hensel, Gorizia, Editrice Goriziana 1986[1], 1987[2], 1989[3], 1994[4].

stoletja, ko so iz nje črpali številni etnologi, ne da bi navajali vir, je v italijanščini nastala nova, komentirana izdaja, nato pa še trije ponatisi, ki vsebujejo tudi slovensko gradivo. Zbiratelj, ki se je sicer imel za Nemca, je bil po materi Slovenec, v njegovem gradivu pa se vidi, kako se prepleta ljudsko izročilo v Furlaniji in Julijskih Alpah. Skrb za redakcijo prevoda, za komentar in spremno besedo je prevzel *Milko Matičetov*, ki je svojo študijo dopolnjeval v kasnejših izdajah, tako da v zadnji obsega Maillyjev tekst le še polovico prostora, vse ostalo so komentarji. Matičetov je med drugim ugotovil, kako so se slovanske povedke tu prepletale z germansko in tudi italijansko kulturno dediščino.[593] Prevod in ponatise antologije so izdali v Gorici pri manjši lokalni založbi, ki v svojem programu poudarja krajevne publikacije, in verjetno prav zato ni bila deležna večje pozornosti v širši javnosti na ravni države.[594] Čeprav so bile razprodane štiri dopolnjene in razširjene izdaje, se o njih v splošni periodiki ni veliko pisalo ne pri nas ne v Italiji. V Trstu je npr. zbudila zanimanje le v kulturno družabnem krožku *Skupina ´85*, ki ga je v tistih letih vodil *Pavle Merkù*, tudi sam proučevalec etnografske dediščine v Beneški Sloveniji in Reziji ter viden raziskovalec imenoslovja.[595] Organizirali so javno predstavitev v Trstu, vendar brez večjega odziva.[596] Knjiga je zanimiv primer oblikovanja pomembnih strokovnih dosežkov, ko odpadejo predsodki in se s problematiko ukvarjajo primerno usposobljeni in razgledani raziskovalci. Zaradi tega je razumljivo, da je delo neprimerno bolj odmevalo v strokovnih krogih, kot opozarja recenzija züriškega ordinarija Rudolfa Schenda v berlinski reviji.[597] Tudi v tem primeru je izid knjige ter sodelovanje soavtorja Milka Matičetova vtkano v dolgoletne vezi s kolegi iz Italije, ki so rasle ob skupnih raziskavah in publiciranju v njihovem revijalnem tisku.[598] Sistematično je gojil stike tudi s Furlani (Ladinci) in o njihovi problematiki pisal v slovenskih in tudi njihovih revijah, kakršna je npr. *Che fast tu?*[599]

* * *

[593] Italijanska terminologija ne ločuje kot slovenska med legendami in povedkami.

[594] Knjigarna, antikvariat in založba Libreria Editrice Goriziana ima šele v zadnjih letih razvito distribucijo v eni milanski, turinski, bolonjski, videmski ter dveh drugih knjigarnah v Furlaniji- Julijski krajini. Izdali so več kot štirideset knjig v omejenih nakladah, vendar so številne doživele ponatise. Prim. katalog: Editrice Goriziana, Gorica, april 1995.

[595] Merkù, Pavel: Le tradizioni popolari degli sloveni in Italia, Racolte negli anni 1965 - 1974, Trst, ZTT 1976; isti: Toponomastika v občini Zgonik - Toponomastica nel comune di Zgonoco. Zgonik, Občina Zgonik 1996; isti: La Toponomastika dell'alta Val Torre, Bardo, Comune di Bardo 1997. Prim. Pavle Merkù o slovesnkih narečjih v Benečiji, PDk 13.5.2000, št. 110, str. 3; Luisa Antoni: Ustvarjalno življenje med glasbo in jezikoslovjem, PDk 12.7.1997, št. 169, str. 8-9.

[596] Prevodi pripovedke iz Furlanije, PDk 9.12.1986, št. 290, str. 8, Josip Tavčar: Globina duhovnega izročila na slovenski zahodni meji, Delo 29.1.1987, št. 23, str. 5 (Književni listi).

[597] Fabula (Berlin) 1988, str. 271.

[598] Med italijanskimi revijami, v katerih je objavljal, naj navedemo: Lares (Rim), Il tesaur (Videm), La lapa (Rieti), Ricerche slavistiche (Rim), Vidyâ (Trapani), Studi di letteratura popolare friulana (Videm), All'ombra del Canin (Rezija), Metodi e ricerche (Videm), La Battana (Reka), Etnostoria (Palermo), Mondo ladino (Vigo di Fassa), Annali di San Michele (Trento) itd.

[599] S tega raziskovalnega področja je objavil številne članke v Slovenskem etnografu od 1954. leta, v Traditiones, Razgledih, Rezijanske zapise v reviji Ricerche slavistiche 1964 itd. Prim. tudi Vrednotenje in skrivnosti na poti iskanja korenin, Predavanje Milka Matičetova na univerzi, PDk 15.5.19997, št. 115, str. 4.

Poleg objav v samostojnih antologijah so za poznavanje slovenske književnosti v italijanskem prostoru zgovorne tudi objave različno obsežnih izborov v periodičnih publikacijah in zbornikih. Ob že obravnavanih objavah v lokalnih revijah na narodnostno mešanem obmejnem prostoru razkrivajo značilne postopke širši ali ožji izbori v italijanskih revijah iz drugih okolij.

Med pojavi, ki so dosegli širše razsežnosti, je treba omeniti tradicionalni festival ženske poezije v Bariju *Donne e poesia* (Ženske in poezija), ki vsako leto poteka pod določenim tematskim geslom in na katerem je od konca osemdesetih let pogosto prisotna tudi kakšna slovenska pesnica, upoštevajo pa jih tudi v analitičnih referatih na spremnih prireditvah.[600] Prirejajo literarne večere, okrogle mize, simpozije in podeljujejo nagrade revije La Vallisa. Festival se zaključi z izdajo zbornika nastopajočih.[601] Doslej so predstavili *Nežo Maurer, Milo Kačič, Svetlano Makarovič, Marušo Krese-Weidner,* na srečanjih so kot referenti sodelovali tudi *Vlado Šav, Maja Vidmar, Zora Tavčar*.[602] To so seveda lokalne prireditve, ki ne zbujajo pozornosti večjega dela italijanske javnosti, vendar njihovega pomena ne gre podcenjevati. Ob osrednji organizatorki, vsestransko aktivni pesnici in univerzitetni profesorici angleščine *Anni Santoliquido* se zbira kolektiv prizadevnih ljubiteljev književnosti, v njihovem četrtletniku *La Vallisa* pa se pojavljajo tudi slovenski pesniki. V zborniku za leto 1991, ki prinaša prispevke s VII. srečanja, je objavljena tudi zanimiva poezija *ARIT mia TEMPORALE* "grafika in pesnika" *Lendara G. Camilessa*. V njej pri nas povsem neznani avtor podaja ironičen obračun svojega življenja z naštevanjem, koliko let je posvetil posameznim banalnim stvarem vsakdanjega življenja. Med drugim omenja, da je "*dolga (tri) leta posvetil samotnim srečanjem s slovensko kulturo"*.[603] Gre torej za literata in kulturnega animatorja, ki se zanima za slovensko književnost nekje v Bariju, kjer bledi spomin na jugoslovanske zbirne centre partizanskih prekomorskih brigad ter na povojna taborišča političnih emigrantov.

---

[600] Valeria Sisto Comar: Ženska poezija v Sloveniji, Primorska srečanja 1992, str. 524-526, Zora Tavčar: Kongres v Bariju - Italijanska ženska Vilenica, Delo 8.6.1995, št. 130, str. 9-10 (Književni listi).

[601] Rondini e Sirene, Donne e poesia 1989. Atti del V° convegno internazionale, ur. Anna Santoliquido, Bari, Editrice La Vallisa 1990. Posamezni zborniki o ženski literarni ustvarjalnosti imajo naslednje naslove: Donne e poesia (Ženske in poezija) 1986, Le tigri e le mimose (Tigrice in mimoze) 1987, Trasgressioni di marzo (Marčni prestopki) 1988, Le primule gialle (Rumene trobentice) 1989, Rondini e Sirene (Lastovice in sirene) 1990, Seni con le ali (Prsi s perutmi) 1992. Prim.: Maja Vidmar: Potovati na jug Italije? Primorska srečanja 1992, str. 551-553; Zora Tavčar: Kongres v Bariju - Italijanska ženska Vilenica, Delo 8.6.1995, št. 130, str. 9-10 (Književni listi); Igor Bratož: Ženske ne delajo tako trdo kot moški - vse naredijo prav že prvič, Na kavi s feministko, Delo 15.6.1995, št. 136, str. 9 (Književni listi).

[602] V 21. številki 1989 je večina revije posvečena "jugoslovanski" književnosti, med Slovenci je predstavljena *Neža Maurer* (prim.: Knjiga 1989, št.7, str. 304). Čez pet let so ji objavili tudi pesem Il male dell'immobilità (La Vallisa april 1994, št. 37, str. 33), *Jolki Milič* pa Io sono il tuo nord, (n. m. 1994, št. 37, str. 34). Oboje je prevedla Jolka Milič, ki je urednici vsakokrat poslala neprimerno širši izbor, kot so ga sprejeli v revijo, ki izhaja štirikrat letno. Vladu Šavu so 1989 v Bariju objavili ciklus pesmi, Maja Vidmar je tam gostovala leta 1992, Zora Tavčar 1995.

[603] Lendaro G. Camiless: ARIT mia TEMPORALE, Donne e poesia 1991, Bari, Editrice La Vallisa 1992, str.110. Na pesem je opozorila in jo prevedla Jolka Milič v članku: Nekaj zares in malo mimogrede, Delo 28.5.1992, št. 121, str. 13 (Književni listi).

Vijugasta pot prodiranja v to italijansko okolje postane še zanimivejša, če upoštevamo historiat nastajanja vezi s kulturnim krožkom v Bariju. Neža Maurer je 1984. leta dosegla, da so ji objavili prevode desetih pesmi v reški reviji La Battana. Za prevajanje je pregovorila Jolko Milič, ob ponovnih objavah (1986, 1987) pa tudi Giacoma Scottija. Ko se je 1988. leta med srečanjem pesnikov na Bjelem Polju v Črni Gori spoznala z Anno Santoliquido, ji je pokazala italijanske prevode, tako da jo je ta povabila k sodelovanju in izrazila željo po navezavi stikov s slovenskimi ustvarjalci. Vabilu se je odzvala Jolka Milič, ko so Neži Maurer objavili prevoda dveh pesmi v reviji La Vallisa, vendar brez navedbe prevajalke in s "popravki", čeprav niso poznali izvirnikov.[604] Jolka Milič je "obzirno protestirala" zaradi samovoljnih sprememb, ki so posegale v vsebino pesniškega sporočila. Tako je steklo dopisovanje z Anno Santoliquido, ki je kasneje vabila k sodelovanju že navedene pesnice. Seveda se je barijski urednici oddolžila tudi Jolka Milič z objavo prevodov njenih pesmi v slovenskih revijah.[605] Poleg tega so jo 1995. leta povabili na tradicionalno srečanje predstavnikov PEN centrov na Bledu, seznanila pa jo je tudi z Vilenico.[606] Anna Santoliquido je ob objavljanju prevodov Jolke Milič prispevala tudi kratke predstavitve slovenskih pesnikov.

V novejšem času je Jolka Milič izkoristila priložnostni natečaj za nagrado Grinzane Cavur – La Stampa, ki je namenjen najduhovitejšim kratkim pismom Cesaru Paveseju o družbenih vprašanjih, s katerimi bi se pokojni pisatelj moral ukvarjati. V fiktivnem pogovoru je citirala svoj prevod pesmi *Tomaža Šalamuna Se mi dovessi suicidare*, v kateri omenja Cesara Paveseja.[607] Rezultati natečaja niso znani, vsekakor pa se ji je posrečilo opozoriti bralce književne priloge enega najuglednejšega italijanskega dnevnika na slovenskega pesnika, ki so mu tedaj v Kopru izdali knjižni prevod njegove poezije. Ali je to eden izmed poizkusov, ki je ostal brez trajnejših rezultatov, ali se bo iz njega razvila kakšna oblika sodelovanja, pa bo pokazal čas.

Na podoben način so se vezi Jolke Milič postopoma razpredale v različne smeri. Konec sedemdesetih let npr. najdemo v Dialogih njeno kratko predstavitev in prevode italijanske avtorice *Asterio Fiore (de Nicolais)*, ki so izšli kot nekakšna oddolžitev pesnici in feministki, ker je *Nadi Kraigher* posvetila svojo zbirko *Femminile singolare* (Ženski spol ednina).[608] Tedanja direktorica slovenske

[604] La Vallisa, 1988. Neži Maurer so kasneje iz cikla Živim objavili še naslednje pesmi: Quando amiamo, Volo, I confini sono stati cancellati. Prevajalca sta bila Giacomo Scotti in Jolka Milič. Prim.: Rondini e Sirene 1989, Bari 1990.

[605] Anna Santoliquido: Pesmi, prev. Jolka Milič, Primorska srečanja 1991, št. 117/118, str. 280-282; Anna Santoliquido: Oblaki ne znajo več jokati? prev. Jolka Milič, Primorska srečanja 1993, št. 152, str. 886-887; Anna Santoliquido: Mati, prev. Jolka Milič, Primorska srečanja 1998, št. 208, str. 656-657; Anna Santoliquido: Filtri, Nedorečenost, prev. Jolka Milič, Rast 1999, št. 3-4, str. 271; Anna Santoliquido: Kamnita hiša, Koralni grebeni, Vračanja, Fontana 2000, št. 31/32, str. 65-68.

[606] Igor Bratož: Ženske ne delajo tako trdo kot moški - vse naredijo prav že prvič, Ob kavi s feminilno feministko, Delo 15.6.1995, št. 136, str. 9 (Književni listi); Anna Santoliquido: Il ruolo degli scrittori e della letteratura oggi, La Vallisa 1995, št. 41, str. 53-58.

[607] Dialoghi con Pavese, La Stampa 3.6.2000 (Tutto libri).

[608] Jolka Milič: Ženski spol ednina ali kulturne meje in mostovi, Dialogi 1979, št. 1, str. 60-64. Jolka Milič je objavila njene prevode tudi v Obzorniku 1987 (št. 9, str. 624-628) ter Fontani 1991 (št. 18, str. 31-32).

avtorske agencije se je s komunistko neapeljskega rodu spoznala na XII. kongresu italijanskega nacionalnega sindikata pisateljev v Perugi 1975. leta. Spoprijateljili sta se, tako da je Asteria Fiore obiskala Nado Kraigher v Ljubljani in o njej, sicer ne brez težav, objavila tudi prisrčen esej v reviji *Eros Logos*.[609] Kasneje je sama založila potreben denar, da je v reviji *Regioni panorama* izšel izbor slovenskih pesnikov. Asteria Fiore je Jolko Milič seznanila tudi s *Silvanom Demarchijem*, uglednim kritikom in profesorjem za nemško književnost na univerzi v Milanu, ki je bil prav tako sodelavec omenjene revije. Kasneje mu je Jolka Milič poslala vabilo na vileniško srečanje v Sežani ter priložila tudi prevod Kocbekove pesmi Palica. Demarchi se prireditve ni mogel udeležiti, zato pa je poskrbel za objavo prevoda v trimesečniku *Nuovo contrappunto*, ki izhaja v Genovi in Bolzanu. Ker drugih pesmi ni mogel objaviti v svoji reviji, je poskrbel, da so izšle v mesečniku *La nuova tribuna letteraria,* ki je pričel izhajati v prenovljeni obliki 1990. leta v Montemerlu, nedaleč od Padove. Tako se je spletlo znanstvo Jolke Milič tudi z *Giacomom Luzzagnijem*, urednikom te revije, ki do tedaj še nikoli ni slišal za Slovence, 1993. leta pa se je že udeležil tradicionalnega sežanskega pesniškega srečanja Vilenica, o katerem so v njegovi reviji še večkrat poročali.[610]

Obema se je Jolka Milič seveda oddolžila, prvemu z objavo slovenskih prevodov, drugemu z že omenjenim vabilom.[611] Ob takšnem dvotirnem sodelovanju ji je v italijanski reviji uspelo objaviti prevode *Branka Hofmana, Daneta Zajca, Cirila Berglesa, Lojzeta Krakarja, Janka Messnerja, Kajetana Koviča, Mile Kačič, Aleksandra Peršolje*.[612] S podobno vztrajnostjo je prodrla tudi v nekatere druge literarne revije. Njeni prevodi *Cirila Berglesa* so izšli 1988. v beneški reviji *La rivista di Alpe Adria*, za kar je poskrbel pesnik sam, ki je večkrat dlje časa bival v Benetkah. Prevodi štirih *Berglesovih* pesmi so leta 2000 izšli tudi v beneškem časopisu *Il Gazzettino illustrato*.[613] V bolzanski reviji *Regioni panorama* so 1990. objavili pesmi *Mile Kačič, Ervina Fritza, Alojza Ihana, Lojzeta Krakarja, Cirila Berglesa, Svetlane Makarovič.*[614] Dosegla je tudi objavo posameznih prevodov slovenskih pesnikov, marsikdaj celo brez navedbe prevajalke, v revijah *Arianna* (Milan 1970), *Meridiano di Trieste* (1972, 1974, 1976),

[609] Asteria Fiore de Nicolais: Donne oggi, Nada Kraigher, Eros Logos (Perugia 1976, str. 3-7. Avtorica je skušala objaviti esej v časopisih Unità, Noi donne, Giorni in Il Messaggero, kot se da sklepati iz pripombe v eseju. Asteria Fiore je intenzivno sodelovala z vrsto uglednih časnikov: L'Unità (1975-78), Giorni, Vie Nuove (1976-78), Cronache Umbre (1972-79), La Nazione (1977-79), Salvo imprevisti (1978-81), Rocca in Adige panorama (1978-82). 16. 7. 2001 je na 3. mednarodnem festivalu poezije v Benetkah vodila slovenski literarni večer.

[610] Cvetka Guzej-Sabadin: Jolki zlat spomenik, Giacomo Luzzagni, urednik mesečnika za literaturo iz Padove, PrimN 19.10.1993, št. 81, str. 10; Stefano Valentini: Premio Internazionale "Vilenica" 1995, La nuova tribuna letteraria 1995, št. 40, str. 20.

[611] Silvano Demarchi: Pesmi, prev. Jolka Milič, Primorska srečanja 1993, št. 150, str. 765-766.

[612] Poesia Slovena a cura di Jolka Milič, La nuova tribuna letteraria (Montemerlo, Padova) 1993, št. 21/22, str. 10-12; št. 24, str. 15-16; št. 27/28, str. 7-9; 1994, št. 32, str. 13-14: 1997, št. 45, str. 8.

[613] Il poeta sloveno Ciril Bergles, Traduzione e nota di Jolka Milič, Il Gazzettino illustrato (Benetke) 2-16 novembre 2000, št. 11-12, str. 19.

[614] Ciril Bergles: Benetke med temo in svetlobo, La rivista di Alpe Adria (Venezia) 1988, št. 6, str. 40-41; Jolka Milič: Poeti sloveni, Regioni panorama (Bolzano) 1990, št. 23, str. 40-41; Edvard Kocbek: Il bastone, Nouvo contrappunto (Genova - Bolzano) 1993, št. 4, str. 15-16.

Autoturismo (Trst 1972), *La Bora* (Trst 1979), ena pesem iz Botticellija *Ivana Svetine* je izšla v milanski *Sceni*, (septembra 1977).

Prodor slovenskega prevoda do objave je vedno zelo težak in najučinkovitejše sredstvo je izmenjava objav. Navadno se s tem doseže protiusluga in omogoči komunikacija. Dodaten napor pomeni takšno posredovanje zaradi svoje dvosmernosti, saj poleg prepričevanja urednikov zahteva prevajanje *v* italijanščino in *iz nje*, pri čemer se ponovno srečujemo z značilnim pojavom, da Slovenci sami prevajajo svoja dela v tuje jezike, izbor in ponudba pa sta največkrat prilagojena slovenskemu okusu in vrednotenju. Do takšne kršitve nenapisanega pravila, da prevajalec prevaja v svoj materni jezik, prihaja zato, ker so slovenski prevajalci dvojezični in neprimerno boljši poznavalci obeh jezikov kot redki prevajalci italijanskega rodu, če se sodi po že obravnavanih stvarnih napakah, ki so jih zagrešili tudi najbolj priznani med njimi, čeprav so domala vsi živeli na narodnostno mešanem ozemlju ali pa imeli kakšnega slovanskega prednika, kar jim je olajšalo učenje jezika. Medtem ko se Slovenci razveselijo vsakega tujega prevajalca in so mu pripravljeni spregledati tudi marsikatero grobo napako, so Italijani nezaupljivi, če tujec prevaja v njihovo materinščino, tako da se bodo le težko znebili predsodkov. Prav zato so prevajalci slovenskega rodu izpostavljeni neprestanim očitkom italijanskih urednikov, češ da nimajo pravega občutka za melodičnost italijanskega jezika, da ne poznajo dovolj italijanskih razmer, zahtev in okusa italijanske publike, s čimer zavračajo njihove predloge za objavo. Ni odveč opozoriti, da so podobnega nezaupanja deležni slovenski prevajalci v italijanščino tudi doma.

Pojav je zanimiv in bi zahteval obsežnejšo obravnavo, ki pa bi vodila v široko problematiko prevajanja, zato naj bosta na tem mestu navedena le dva primera. Zaradi takšnih ponavljajočih se očitkov je Jolka Milič več let izzivala posamezne prevajalce, kritike, strokovnjake in tudi celotno slovensko javnost s pozivi, da naj se kdo odzove na njen "prevajalski kviz" ter ugotovi, katera izmed besedil v italijanščini in slovenščini so originali in katera prevodi.[615] Seveda malokdo tvega odgovor, saj je brez literarnozgodovinskega konteksta praktično nemogoče rešiti uganko. Kljub temu so bili njeni prevodi deležni marsikaterega omalovaževanja. Giacinto Spagnoletti jih ni odbral za Zlobčevo zbirko, Gino Brazzoduro je po branju tržaške izdaje Kosovela pričel sam prevajati kraškega pesnika. Prav tako tudi Marko Kravos ni bil zadovoljen z njenim delom, čeprav mu je s svojo domiselnostjo priskrbela eno izmed priznanj, ki jih podeljujejo v Novari. Po neki bolj dinamični izmenjavi mnenj, ali je izraz *raketa* bolje prevesti z besedo *razzo* ali *missile,* je prevode poslala na natečaj. Zamolčala je, da gre za prevode in ne za izvirno poezijo sodobnega tržaškega pesnika in dosegla namen, ko so pesmi nagradili.[616]

[615] Jolka Milič: Literarno prevajalski kviz. Primorska srečanja 1995, št. 173/74, str. 752.

[616] Marko Kravos dobitnik nagrade Città di Novara, PDk 24.3.1995, št. 81, str. 13; Italijanska nagrada Marku Kravosu za Majsko raketo, Delo 30.3.1995, št. 74, str. 10 (Književni listi); Jolka Milič: O nagradah in še čem (bolj natančno), Delo 1.6.1995, št. 124, str. 10 (Književni listi). Prim. poglavje 5.2. o slovenskih pesnikih v samostojnih predstavitvah.

* * *

Nekaj revijalnih izborov je konec osemdesetih let uspel objaviti *Arnaldo Bressan.* Najprej je v milanskem mesečniku *Uomini e libri* izšla vrsta portretov in intervjujev s slovenskimi ustvarjalci, ki jih je kasneje večinoma uporabil v svoji knjigi *Le avventure della parola*. Predstavil je *Cirila Zlobca, Toneta Pavčka, Matjaža Kmecla, Janka Kosa, Jašo Zlobca, Vladimira Kavčiča, Alojza Rebulo, Toneta Partljiča, Vena Tauferja, Pavla Merkùja, Rudija Šeligo, Mirana Košuto, Borisa Pahorja*.[617] Objavljanje v eni uglednejših italijanskih literarnih revij je pomembno tudi zaradi kontinuitete, saj so se intervjuji pojavljali redno skozi daljše časovno obdobje in omogočili snovanje boljšega poznavanja slovenske književnosti. V reviji *Quaderni dello STIL B* je objavil izbor iz pesniškega dela *Cirila Zlobca* in *Tomaža Šalamuna.* Postopoma si je pridobil tolikšen ugled, da je prodrl s knjižnimi prevodi *Bartola, Cankarja* in *Zlobca*, kar potrjuje tezo, da je vsakršno posredovanje povezano z vztrajnostjo in dolgotrajnim navezovanjem stikov. Že pred začetkom posredovanja slovenske književnosti je objavil nekaj samostojnih knjig svoje poezije in proze, dobil literarno nagrado *Del Duca* ter imel razvejano publicistično in prevajalsko delo (iz slovenščine in tudi iz francoščine ter angleščine). Podpirali so ga takšni prijatelji kot npr. *Vittorini* in *Raboni*.[618] Ker je bil aktivist v levičarskih gibanjih, je prve članke o Cankarju uspel objaviti v milanskem levo usmerjenem dnevniku *Avanti* 1976. leta in tako postopoma ustvaril možnost, da sta kasneje izšla knjižna prevoda Cankarja. Ni zanemarljivo, da je odlomek iz njegovega prevoda Hlapec Jernej in njegova pravica vključen v antologijo *Enza di Maura Il giudice e il suo scriba*, kjer je urednik delu namenil tudi posebno pozornost v uvodnem eseju.[619] Tudi v tem primeru gre za medsebojno povezanost posredovanja slovenske književnosti in za rastoči ugled posrednika, ki je ob začetku svojega dela takoj dobil možnost sodelovanja v Naših razgledih in Sodobnosti, omogočeno mu je bilo izpopolnjevanje v Sloveniji, za svoje delo je prejel državno odlikovanje in tudi s podporo Slovencev postal univerzitetni profesor slovenske književnosti najprej v Vidmu in nato v Trstu. Njegova prizadevanja za posredovanje slovenske književnosti v Italijo je prekinila nenadna smrt, saj je snoval pregledno antologijo slovenske poezije, pripravljal prevod Rebulovega romana Kačja roža, bil dogovorjen za objavo izbora novel Slavka Gruma in za tisk oblikoval tudi zbornik inštituta za slovanske jezike v Trstu.[620]

[617] Sprehod po tujih in jugoslovanskih revijah, Sodobnost 1990, št. 4, str. 440-443.

[618] Martin Jevnikar: Bressan Arnaldo, Primorski slovenski biografski leksikon, 19. snopič, Gorica 1993, str. 497. Prim. tudi: Ciril Zlobec: Lastovka, ki oznanja pomlad, Delo 28.3.1996, št. 74, str. 5; Uno slavista "contro", Scomparso Arnaldo Bressan, poeta, saggista e traduttore, Il Piccolo 19.3.1996, št. 95, str. 8; Diomira Fabjan-Bajc: Umrl je prijatelj Slovencev, PDk 7.5.1996, št. 104, str. 4.

[619] Il giudice e il suo scriba, a cura di E. di Mauro, Milano, Liberal libri 1998, str. 103-117. Prim: Valerio Margrelli: Kafka, Dickens, Musil: ecco i veri maestri della Legge, Coriere della Sera 31.5.1998, str. 23; Fulvio Gianaria, Alberto Mittone: Leggi & Scribi, Da Saide a Gide, La Stampa (Turin) 14.5.1998, str. 34 (Tutto Libri); Jolka Milič: O zakonu, ki je zakon, PrimN - Sobota 1.8.198, št. 30, 10; Jolka Milič: Pripovedniki pred zakonom, PDk 12.8.1998, št. 190, str.6.

[620] Arnaldo Bressan, pesnik, prevajalec in profesor, PDk 19.3.1996, št. 63, str. 10; Umrl Arnaldo Bressan, Novi glas, 23.3.1996, št. 11, str. 3; Ciril Zlobec: Lastovka, ki oznanja pomlad, Delo 28.3.1996, št. 74, str. 5; Uno slavista "contro",

* * *

V obsežnem članku, ki je izšel v dveh nadaljevanjih tržaške revije *Trieste & oltre* 1994. leta, je *Boris Pahor* pisal o slovenski književnosti v Trstu in Gorici *Il contributo di Trieste e Gorizia alla letteratura slovena*.[621] Obravnaval je *Alojza Gradnika, Ivana Preglja, Franceta Bevka, Vladimira Bartola, Iga Grudna, Srečka Kosovela, omenja tudi Vojeslava Molèta, Jožeta Pahorja, Janka in Smiljana Samca, Albert in Karel Širok, , Josipa Ribičiča, Alojzija Resa, Iva Šorlija, Bogomila Faturja, Branko Jurca, Rada Bordona, Ivana Roba* ter še vrsto drugih. Članek je ilustriran ter prinaša tudi nekaj, sicer že objavljenih, prevodov leposlovja. Prizadevanje se ne razlikuje veliko od tistega, ki ga je razvil že leta 1970. leta v knjižici *Kosovel in Trst* ter četrt stoletja kasneje v italijanski verziji tega dela.[622] Tržaški pripovednik, ki kljub številnim prizadevanjem do 1997. leta še ni imel objavljenega knjižnega prevoda v italijanščini, obakrat izhaja iz prepričanja, da bo Tržačane italijanske narodnosti zanimalo slovensko dogajanje iz njihovega neposrednega življenjskega okolja. Zaenkrat teze o sugestivni moči domačijske bližine še ni mogoče potrditi, saj v nobenem od navedenih primerov ni znano kakšno večje zanimanje italijanske javnosti.

Poleg navedenih se posamezni izbori pojavljajo tudi v nekaterih drugih revijah. Rimski pedagoški časopis *Scuole italiane moderne* je poleg že omenjenih *Salvinijevih* ponatisov slovenske lirike v petdesetih letih objavil slovenske ljudske pesmi, ki jih je prevedla nam neznana *Stefania Plane*.[623] Kot napoved svoje antologije *Panorama di poesia jugoslava contemporanea* je *Osvaldo Ramous* 1958. objavil izbor poezije dvajsetih pesnikov ter jih na kratko predstavil v reviji *Giornale dei poeti*. Med slovenskimi je s po eno pesmijo upošteval *Alojza Gradnika, Mateja Bora* in *Mileta Klopčiča*.[624] Med takimi enkratnimi poskusi lahko omenimo pesmi *Marijana Breclja*, ki jih je prevedel *Marino Vertovec* in objavil 1974. leta v *Corriere del Friuli*. Isti prevajalec je čez pet let izdal v istem časopisu izbor pesmi *Svetlane Makarovič*, v reviji *Prospettive d'arte* 1976. leta pa tudi *Kajuhove* pesmi. *Giacomo Scotti* je poskrbel za izbor *Menartovih* pesmi v neapeljski reviji *Sfinga* 1983. leta. V tamkajšnjem dvomesečniku

Scomparso Arnaldo Bressan, poeta, saggista e traduttore, Il Piccolo 19.3.1996, št. 95, str. 8; Diomira Fabjan-Bajc: Umrl je prijatelj Slovencev, PDk 7.5.1996, št. 104, str. 4; Storia, evoluzione e prospettive della slavistica, Per un futuro della convivenza a Trieste, Trst [1996]; Zoltan Jan: Arnaldo Bressan, Primorska srečanja 2001, št. 241/242, str. 429.

[621] Boris Pahor: Il contributo di Trieste e Gorizia alla letteratura slovena, I., II, Trieste & oltre (Trst) 1994, št. 4 in 5, str. 504-515.

[622] Srečko Kosovel in Trst, Zaliv 1970, 88 str. (Kosovelova knjižica 2). Boris Pahor: Srečko Kosovel, Pordenone, Studio tesi 1994, 120 str, (Civiltà della Memoria).

[623] Canti d'ogni paese, Slovenia, Scuole italiane moderne 11.2.1957. Vir: Gospod stotnik v italijanščini, NRazgl 25.5.1957, št. 10, str. 237.

[624] Osvaldo Ramous: Panorama di poesia jugoslava contemporanea, Il Giornale dei poeti (Rim) 1958. Vir: Božidar Borko: Jugoslovani v "Giornale dei poeti", SPor 6.5.19958, št. 105.

za kulturo in šolstvo *Hyria Scuola* je oktobra 1989 objavil tudi šest *Krakarjevih* pesmi ter pesnika, ki je bil tedaj profesor slovenščine na zadrski filozofski fakulteti, predstavil kot nosilca demokratizacijskih procesov v Jugoslaviji.[625] V Milanu živeči *Renato Ferrari*, ki v svojih delih večkrat prikazuje mednacionalne odnose v Štanjelu, Gorici in drugod na narodnostno mešanem območju pred drugo svetovno vojno, je 1990. leta v reviji za poezijo *Schema* objavil prevod dveh Kettejevih sonetov.[626] Izbor desetih pesmi *Tomaža Šalamuna* je izšel tudi v milanski reviji *Testo a fronte*, kjer je ob prevodih *Giuliana Donattija* tudi vzporedno slovensko besedilo.[627] Objave posameznih izborov iz Cankarjevega, Kosovelovega in Zlobčevega dela bomo prikazali v samostojnih analizah.

Verjetno obstaja v periodiki še kakšen podoben izbor, saj so tu omenjeni le najznačilnejši primeri, ki so le drobci v mozaiku pojavljanja slovenske književnosti, a kljub temu včasih privedejo do knjižne izdaje. Navadno se namreč premalo zavedamo, da je večina knjižnih prevodov slovenskih leposlovnih del rezultat večletnih prizadevanj in postopnega uveljavljanja, ki poteka s pomočjo posameznih revijalnih objav in ga spremlja vrsta protiuslug. Ta pot je dolga in le redkim uspe premagati vse ovire. Še redkejši so tisti, ki po vseh takšnih prizadevanjih dosežejo določeno odmevnost in znajo izkoristiti uspeh pri nadaljnjem delu. Med vsemi naštetimi posredniki so le štirje vztrajali več kot desetletje in dosegli tudi knjižne objave prevodov, vse ostalo so le posamezni poskusi. Tako se v vsem polstoletnem obdobju pojavlja omejeno število vztrajnih posrednikov in prevajalcev slovenske književnosti v italijanščino, med njimi prevladujejo Slovenci in komaj kdo, ki bi imel večji ugled v italijanskih ustvarjalnih krogih.

4.6. Pomen antologijskih izborov

Razmeroma veliko število antologij priča o splošnem mnenju, da je slovenska književnost v Italiji premalo znana. Zaradi tega se skušajo vrzeli v prevodnem repertoarju zapolniti z eno samo knjigo, kar antologije omogočajo v največji meri in zaradi česar so prisotne v tolikšnem deležu repertoarja. Ob tem je mogoče zaznati svojevrsten pojav. Kljub splošni ugotovitvi, da Italijani premalo poznajo slovensko književnost, se po Salvinijevi antologiji slovenske lirike *Sempreverde e rosmarino* pojavlja nekakšen občutek, da je klasični repertoar slovenske književnosti predstavljen v zadostni meri, tako da ne nastane noben nov celovit pregled slovenskega leposlovja. Kasneje nastajajo le nekakšne dopolnitve te antologije z različnih vidikov. Čeprav je bila razprodana, znana pa je bila predvsem v ožjih strokovnih krogih, do

[625] Giacomo Scotti: Krakar, il poeta della protesta, Hyria Scuola oktober 1989. Vir: Mala kulturna panorama, NRazgl 26.1.1990, št. 2, str. 46.

[626] Dragotin Kette: Ah Emilio, Emilio, trad. di Renato Ferrari [dvojezična objava], Schema 1990, št. 37/38, str. 26-27. Renato Ferrari je o obmejnem življenju napisal dva romana, *Il Gelsoo dei Fabiani* in *Nudi di donna*. Prim. Matejka Grgič: Ženskocentrična, čutna zgodba z moškega vidika, PDk 29.12.1998, št. 306, str. 8.

[627] Tomaž Šalamun: Acquedotto, Testo a fronte (Milan) 1994. Vir: Knjiga 1994, št. 7-8, str. 127.

ponatisa oziroma do dopolnjene izdaje ni prišlo, kar je kontradiktorno s prej omenjeno oceno poznavanja slovenske književnosti v Italiji. Če slovenska javnost vse do danes s spoštovanjem omenja Salvinijevo antologijo, v Italiji vedo zanjo le poznavalci slovenske književnosti, čeprav je njen urednik poskrbel za promocijo, ki je v taki obliki ni bil deležen noben knjižni prevod slovenskega leposlovja v italijanščino. Toliko šibkejši so učinki drugih antologij, ki so izšle pri majhnih krajevnih založbah ali kot tematski izbori v posameznih revijah. Pomembnejše založbe so pokazale nekaj zanimanja le za antologije jugoslovanskih književnosti.

Na tej ravni se odpira še drug problem. Prevladujoče delne predstavitve posameznih segmentov slovenske književnosti niso mogle doseči osnovnega namena, da bi v eni knjigi zajele večino informacij, ki bi nepoučenemu bralcu omogočile bolj poglobljeno razumevanje literarnih del in spontano zanimanje zanje. Videti pa je, da je razumevanje antologije kot informacijskega priročnika italijanskemu naslovniku največkrat tuje, saj od takšnega dela navadno ne pričakuje informacij, pač pa izbor umetniško najzrelejših del. Ob tem je treba upoštevati, da prevod mnogokrat ni adekvaten literarni vrednosti izvirnika, zaradi česar ni nujno, da ustrezen izbor podaja tudi najbolj prepričljive literarne prevode. Nekatere med obravnavanimi antologijami so to upoštevale in za te je bila pomembnejša ustreznost prevoda kot vrednost izvirnika, vendar to praviloma ni zadostovalo za njihovo uspešnost. Kritika je le redko spoštovala dejstvo, da antologija prevodov ni isto kot antologija izvirnikov, še manjkrat pa je ugotavljala, kolikšno komunikacijsko moč imajo izbrani prevodi v drugem oziroma drugačnem kulturnem prostoru.

Selekcija po kriteriju kvalitete je bila pri urejanju antologij prisotna, vendar komajda kje poudarjena. Domala dosledno se je pri reklamiranju in javnih predstavitvah poudarjalo, kako neznana je slovenska književnost in kako bi njeno boljše poznavanje prispevalo k zbliževanju dveh sosednjih narodov in k boljšemu medsebojnemu razumevanju. Na ta način se književnosti neprestano pripisujejo zunajliterarne lastnosti in zanemarjajo njene leposlovne razsežnosti, kar vodi v vrsto nedoslednih in kontraditornih predpostavk. Od literarnih del se v teh primerih pričakuje široka odmevnost in moč, da bi spremenila življenje in celo politično stvarnost. Ob takšnih pričakovanjih se v italijanski prostor posreduje predvsem liriko, ki navadno ne more služiti široki popularizaciji in doseči takšne odmevnosti kot bolj bralne zvrsti.

Pričakovanja splošnega in konstantnega zanimanja za slovensko književnost se pokažejo kot neutemeljena. Največ antologij je vezanih na zamejski narodnostno mešani prostor. Že zaradi lokalnega značaja izdaj ni mogoče doseči njihovega širšega poznavanja. Na tem območju imajo poleg tega velik vpliv različne oblike nacionalne nestrpnosti, iracionalni občutki ogroženosti, ki so pogojeni z vrsto zgodovinskih okoliščin. Trdno so tudi zakoreninjeni stereotipi in tradicionalno meščansko podcenjevanje podeželja. Zaradi takšnih okoliščin literaturo obeh narodov ločujejo nepremostljivi prepadi, tako da

italijanski del narodnostno mešanega prostora v glavnem ne sprejema slovenskega leposlovja, še manj pa omogoča njegovo uveljavitev v širšem italijanskem prostoru.

Drugačen odnos je zaznaven samo pri razmeroma redkih ljubiteljih literature in intelektualcih, ki pa predstavljajo le ožjo, a istočasno tudi najzahtevnejšo plast kulturnega občinstva. Le za takšnega naslovnika je sprejemljiv repertoar prevedene slovenske književnosti, v katerem prevladuje lirika, neutemeljeno pa je v takšnem spletu okoliščin pričakovati širšo odmevnost ali popularnost posredovane literature in ji pripisovati lastnosti, ki prestopajo literarnost. Potrditev teh zakonitosti je mogoče najti v tistih primerih, ko slovensko književnost upoštevajo reprezentativne antologije svetovne književnosti. Vanje so uredniki vključili posamezne predstavnike zaradi prepričanja o njihovi literarni kvaliteti, toda to še vedno ne zadostuje, da bi povprečen italijanski intelektualec znal našteti nekaj slovenskih pisateljev.

V.

SAMOSTOJNE KNJIŽNE PREDSTAVITVE

SLOVENSKIH KNJIŽEVNIKOV

5.1. Repertoar knjižnih prevodov leposlovnih del

Najzanimivejši sklop repertoarja prevodov slovenskih del v italijanščino predstavljajo samostojni *knjižni prevodi posameznih slovenskih pesnikov in pisateljev*. V skupino lahko uvrstimo več kot sto šestdeset samostojnih publikacij.[628]

Samostojna knjižna objava pomeni večji uspeh, kot če delo izide v antologiji ali periodiki, saj je potrebno založnika prepričati o pomenu in kvaliteti določenega besedila, pri katerem pa si je težko obetati podoben komercialen uspeh kot npr. pri knjigah za mlade bralce. Tudi argument, da je potrebna informacija o literaturi sosednjega naroda, navadno stopa v ozadje, odpira pa se možnost za individualno uveljavljanje konkretnega umetnika. Pomembno je tudi, če se v komentarju prevedenega dela poleg informacij o avtorju in drugih vsebinskih vprašanjih posreduje tudi vedenje o slovenski književnosti. Samostojni knjižni prevodi imajo torej vsaj dvojno vlogo. Odpirajo možnost, da posamezni umetniki vstopijo v območje svetovne književnosti, razumljene kot skupek priznanih klasikov. Po drugi strani predstavljajo izsek nacionalne literature, ki ima z uveljavitvijo posameznega pisatelja večje možnosti, da zbuja zanimanje naslovnika tudi za druga dela iste književnosti. Tako se odpirata dve perspektivi v proučevanju: osvetliti je treba sam repertoar prevedenih del in njegove značilnosti, poleg tega pa tudi analizirati načine prodiranja najbolj uveljavljenih pisateljev.

Pri slednjem sklopu vprašanj je smiselno upoštevati, kakšen položaj zavzemajo slovenske knjige v italijanskem prostoru. Ob razmeroma pogostih odmevih slovenske književnosti je relevantno, kaj pomeni število izdanih knjig ob primerljivih podatkih italijanskega in slovenskega kulturnega prostora. V istem obdobju, ko je v Italiji izšlo približno sto petdeset samostojnih publikacij, ki prinašajo prevode slovenskih leposlovnih del v italijanščino, so v neprimerno manjši Sloveniji objavili več kot sedemsto prevodov italijanskih del, kar postavlja vprašanje, ali je slovenska književnost manj zanimiva kot italijanska, kaj odloča pri uveljavljanju književnosti neprimerno številnejšega naroda in kako lahko prodira književnost majhnega naroda v širši prostor.[629]

---

[628] Primerjaj bibliografski dodatek v knjigi Zoltan Jan: Cankar, Kosovel, Zlobec in Ljubka Šorli pri Italijanih, Ljubljana 2001 (Slavistična knjižnica 5).

[629] Podatki se v različnih virih rahlo razlikujejo, ker je včasih težko razmejiti, kaj je ponatis in kaj nova izdaja, saj se navadno različne izdaje istega leposlovnega dela med seboj precej razlikujejo. Poleg tega se včasih kot samostojen prevod upošteva posamezna številka revije, ki v celoti ali v pretežni meri prinaša prevode slovenskega leposlovja. Poseben problem so antologije, med katerimi imamo nekatere, ki objavljajo izključno slovenska leposlovna besedila, v drugih so vključena tudi dela neslovenskih avtorjev iz jugoslovanskih, slovanskih ali drugih književnosti. Težave predstavljajo tudi nekatera publicistična ali literarnozgodovinska dela z bogatim repertoarjem prevodov, ki je marsikdaj dragocenejši kot sama strokovna interpretacija. Prim. tudi: Miran Košuta: Krpanova sol, Slovensko-italijanski in obratni literarni odnosi, Jezik in književnost II/ 1991, str. 48; Marijan Brecelj: Štiri stoletja in pol prevajanja italijanskih del v slovenščino : 1555 – 2000 : bibliografsko gardivo. Nova Gorica, Goriška knjižnica Franceta Bevka 2000, 88 str.; Marijna Brecelj: Štiri stoletja in pol prevajanja

Ob ugotovitvi, da predstavljene literarne zvrsti ne kažejo proporcionalnosti, je pri oceni mesta slovenske književnosti v italijanski prevodni literaturi potrebno upoštevati, da je njihov kulturni prostor razmeroma slabo odziven za tuja dela. Ponudba prevodov, ki se hitro prilagaja trenutnemu zanimanju, je neprimerno bolj pestra kot repertoar slovenskih prevedenih del, a vseeno ne zajema niti četrtine letne knjižne naklade. Tako kot vsi zahodnoevropski narodi se tudi Italijani manj zanimajo za slovanske književnosti, saj predstavljajo prevodi iz teh komajda pol procenta celotne prevodne produkcije ali sto sedemindvajset naslovov knjig v letu 1990 oziroma šestinštirideset naslovov 1992.[630] V obravnavanem obdobju so izhajali povprečno trije knjižni prevodi iz slovenske književnosti letno, medtem ko je npr. ukrajinska književnost zastopana le z dvema v vsem polstoletnem obdobju. Temeljno vprašanje pa je, ali je objavljanje prevodov slovenske književnosti dovolj vidno in odmevno v italijanskem kulturnem prostoru.

Pri tem je treba upoštevati, da ne gre zgolj za kulturni, pač pa v prav tolikšni meri za knjigotrški prostor, v katerem se ustvarja dohodek z izdajanjem knjig. Čeprav bi se zdelo, da založništvo ne more prinašati velikih dohodkov, in čeprav je Italija v svetovnem merilu šele na trinajstem mestu po številu prodanih knjig na prebivalca, je ta dejavnost 1987. dosegla letni promet 2.560 milijard lir, ki je vsaki izmed največjih založniških hiš, kakršni sta npr. Mondadori ali Garzanti, prinesel po šest milijard lir dobička.[631] Takšna možnost zaslužka je dovolj vabljiva, da v Italiji med petsto petnajstimi večjimi deluje še okrog 2.500 založb, ki so pravne osebe, ob njih pa še množica neprofesionalnih. Zaradi konkurence jih vsako leto izgine (in se na novo pojavi) več kot tisoč, nekatere pa se uspešno razvijajo daljše obdobje, a kljub temu lahko nenadoma propadejo. Kot primer naj omenimo, založbo *Campanotto*, ki je pokazala zanimanje tudi za slovensko prevodno književnost, deluje pa nedaleč od Vidma, ima razvejano distribucijo tudi preko videmske pokrajine, v katalogu za leto 1997 pa navaja več kot 200 pesniških zbirk.[632]

Kljub velikim razlikam v obsegu dejavnosti izide v Italiji vsak dan v povprečju petinšestdeset novih knjig, oziroma tristo tisoč naslovov letno, kar pa je le del italijanske knjižne proizvodnje, po nekaterih ocenah niti polovica izdanih del. Za drugo polovico poskrbijo poleg manjših podjetij še krajevne uprave, klubi, društva, banke in druge javne ustanove, ogromno je tudi samozaložništva. Slednje kategorije izdajateljev praktično nimajo možnosti, da bi s svojimi knjigami prodrle v večje in učinkovitejše distribucijske sisteme, zato jih namenjajo le lastnemu ozkemu krogu bralcev. Nekatere publikacije, npr.

italijanskih del v slovenščino, Nova Gorica 2000, 88 str.

[630] Giornale della libreria 1991, št. 11, str. 18-19; Statistiche culturali, anno 1992, ISTAT, Edizione 1994. Prim. tudi: Miran Košuta, "Tamquam non essent?" Traduzioni italiane di opere letterarie slovene, Metodi e ricerche (Videm) 1992, št. 1, str. 19-20; isti, Slovenska prevedena beseda v italijanskem svetu, PDk 22.11.1989, št. 269, str. 9.

[631] Lojze Kante: Kaj berejo Italijani, Delo 12.2.1987, št. 42, str. 5 (Književni listi); Marjan Kemperle: Knjiga je lahko donosen posel, PDk 20.5.1988, št. 112, str. 2.

[632] Jolka Milič: Nekaj malega o italijanskem pesništvu 20. stoletja, Primorska srečanja 1998, št. 202, str. 135-137.

tiste, ki jih izdajo banke ali določeni raziskovalci s pomočjo javnih sredstev, se sploh ne smejo prodajati. Na to plast izdajateljstva se veže dobršen del prevodov slovenskega leposlovja, kot bo vidno ob predstavitvi repertoarja. Drugo skupino so izdale slovenske založbe, ki nimajo velikih možnosti za uveljavljanje v italijanskem prostoru. Le majhna skupina knjižnih prevodov slovenskega leposlovja je izšla pri velikih profesionalnih založbah, ki premorejo učinkovito distribucijo, vendar komajda kakšna zaradi tržnega interesa. Večina izdaj je v večjem ali manjšem deležu financirala Slovenija. Že te ugotovitve potrjujejo navadno zanemarjeno dejstvo, da se izdaje slovenskega leposlovja na italijanskem tržišču izgubijo med množico drugih knjig.

5.2. Slovenski pesniki v samostojnih knjižnih predstavitvah

Za repertoar slovenskih prevedenih del v italijanščino je značilno, da so literarne zvrsti zelo neenakomerno zastopane. Prevladujejo pesniki (štiriinsedemdeset knjižnih prevodov brez antologij in del za mladino). Razumljivo je, da imamo prevedene klasike, med katerimi so *Alojz Gradnik, Simon Gregorčič, Edvard Kocbek, Kajetan Kovič, Srečko Kosovel, France Prešeren, Ciril Zlobec*, vendar se postavlja vprašanje, kako so bili sprejeti v italijanskem prostoru. *Oton Župančič*, ki je v Italiji pred drugo svetovno vojno zbudil nemajhno zanimanje zaradi monografije Artura Cronie *Ottone Župančič*, je v obravnavanem času predstavljen le z obsežnejšim izborom v Salvinijevi antologiji. V njej je med vsemi slovenskimi pesniki najbolj cenjen, toda interes zanj je ostal neizkoriščen.[633] Zanimiva je rccepcija *Srečka Kosovela* in *Cirila Zlobca*, ki jo bomo obdelali posebej. Preseneča pa odsotnost nekaterih slovenskih pesnikov, ki so s svojim sporočilom dostopni širokemu krogu bralcev (Ivan Minatti, Cene Vipotnik, Jože Udovič, Janez Menart, Dane Zajc itd.).

Že na tej ravni se pojavljajo opozorila, da se repertoar prevedenih del oblikuje po posebnih zakonitostih, ki jih je treba opredeliti pri obravnavi treh skupin prevedenih pesnikov. Poleg usode slovenskih klasikov je zanimiva dokaj številna skupina pesnikov, ki so v Sloveniji manj priznani, a so ob različnih priložnostih in z iznajdljivostjo dosegli objavo celo v več knjižnih prevodih. Presenetljivi so namreč italijanski izbori pesniških del *Janka Ferka, Jurija Paljka, Borisa Pangerca, Aleksija Pregarca, Maje Razboršek, Tatjane Rojc, Viljema Steguja, Ivana Štanteta, Ivana (Giovannija) Tavčarja, Vladimira Karla Truhlarja, Kristjana Verbiča, Lilijane Visintin, Rafka Vodeba, Klavdije Vončina, Nika Župana* in še koga, za katere bi težko trdili, da so ob izidu italijanskih knjižnih prevodov svojih del sodili v

[633] Manjši izbor Župančičevih pesmi je Salvini objavil tudi v znanem magazinu Epoca 21.3.1965. Neuresničeno izdajo smo obravnavali v poglavju 4.2. Manj znan je prevod Župančičeve Dume, ki je izšel 1924. leta v Modeni (Oton Zupancic "Duma", Saggio di poesia e letteratura, Jugoslava – Slovena. Versione di Italo Maffei e Fany Sinkovec-Mayer, Modena 1924, 57 str.)

reprezentativen izbor slovenske lirike, ki naj predstavlja sosednjemu narodu najpomembnejše nacionalne dosežke. Ob teh dveh skupinah so izšli *pesniki iz Beneške Slovenije*, ko so bili celo v Sloveniji skoraj neznani (*Michelina Blasutig, Giorgio Qualizza, Gianni Martinolli, Michele Obit*). Večinoma so njihove pesniške zbirke izšle kot dvojezične, med njimi so nekatere prevedene iz italijanščine v slovenščino.[634] Ob tem je zanimiv pojav, da je med zamejskimi Slovenci (ne le v Beneški Sloveniji in Reziji, pač pa tudi na Goriškem in Tržaškem), ob pesnikih, ki pišejo zgolj narečno poezijo, znanih kar nekaj pesnikov, ki ustvarjajo in tudi objavljajo predvsem ali izključno v italijanščini (*Ivan Tavčar, Lilijana Visintin, Klavdia Vončina, Ivan Petkovšek, Igor Gherdol* itd.), med knjižnimi prevodi najdemo dela koroških zamejskih pesnikov, ki so prišli do italijanskega prevoda bolj po naključju in ker so njihove pesmi izšle v večjezičnih izdajah, v katerih je zastopana tudi italijanščina (*Janko Messner, Janko Ferk, Gustav Januš*).

Drugi sklop vprašanj se postavlja ob ugotovitvi, da so nekateri pesniki zastopani s po več knjižnimi izdajami. *France Prešeren in Srečko Kosovel* sta izšla v sedmih oziroma devetih samostojnih knjižnih prevodih, *Aleksij Pregarc in Ciril Zlobec* sta prisotna s po petimi zbirkami, *Žarko Petan, Boris Pangerc* in še nekateri pesniki imajo objavljene po tri knjige, nekaterim pisateljem za mladino in otroke so seveda objavili po še več knjig, kot smo že ugotovili. Že sam repertoar slovenskih prevedenih del torej odpira več vprašanj, na katera skušamo odgovoriti z rekonstrukcijo okoliščin, ki so privedle do knjižnih objav.

* * *

Odkrivanje vzrokov za nastanek izdaj *v Sloveniji manj priznanih pesnikov* opozarja na dokaj *drugačen položaj knjige v Italiji*, kjer je povsem običajna praksa, da pisatelj tiska poceni izdajo v samozaložbi ali s pomočjo kakšnega polprofesionalnega ljubiteljskega založnika. Navadno sofinancira izdajo in ne računa na kakšen honorar, predvsem pa izid pesniške zbirke ali prevoda ne pomeni takšnega kulturnega dogodka kot v Sloveniji. Gre namreč za *obsežno ponudbo priložnostnih publikacij*, ki največkrat niti niso namenjene širši javnosti, marsikdaj jih delijo brezplačno. V Furlaniji-Julijski krajini jih razpečajo vsak mesec okrog 1,5 milijonov izvodov, a bere jih le okrog 13% prejemnikov.[635] Samo vsaka četrta objavljena leposlovna knjiga je namenjena širšemu tržišču, tri četrtine pa jih izide v ožjih krogih ljubiteljev, torej za potrebe naslovnikov z znanimi interesi.

Ob zgodovinskem razvoju italijanskega kulturnega prostora, njegovi prostranosti in ob takšni poplavi različnih izdaj je razumljiva njegova *razbitost na ožja regionalna območja*, med katerimi obstajajo šibke vezi. Tako je v Italiji samo po sebi razumljivo, da bo bralec v Benetkah izdano knjigo zelo

[634] Slovensko literarno ustvarjanje v Beneški Sloveniji je pod mentorstvom *Lojzke Bratuž* v svoji diplomski nalogi obdelala študentka videmske slavistike *Anita Bergnach*. Prim. Želje mlade beneške slavistke, Novi Matajur 30.7.1998, št. 30, str. 5.

[635] Poglobljena razprava o količini in kakovosti informacijskih sredstev, PDk 12.5.1987, št. 111, str. 3.

težko kupil že v sosednjem mestu, če pa izide pri krajevni založbi v Trstu, Gorici ali Vidmu, bo imel kvečjemu možnost, da mu jo bodo posebej naročili (navadno ob vplačilu kavcije) in jo bo prejel čez kakšen teden, a le, če je uvrščena v medzaložniški katalog knjižne zaloge in če med tem ne bo že razprodana. Založniki so nadvse previdni in za šestdeset milijonski narod izdajajo knjige v sorazmerno nizkih nakladah nekaj sto izvodov, je poslovno tveganje nekoliko večje. Temeljno potezo njihovemu prostoru daje neusmiljena selekcija med pesniki in pisatelji. Celo regionalne državne knjižnice, ki imajo določene pristojnosti narodnih knjižnic za določeno območje, kupijo komajda kakšno leposlovno knjigo manj znanih avtorjev, v poštev pa pridejo le rojaki teritorialnega območja knjižnice. Fonde dopolnjujejo predvsem z darovi in s tistimi izvodi, ki jih obvezno prejema njihova notranja uprava (questura) ter jim jih pošilja, ko jih odrabi. Nikogar ne skrbi prav preveč, če se bo čez kakšno leto zgubila vsakršna sled za tem ali onim pesnikom. Zelo nesentimentalni so tudi pri izločanju in sprejemanju gradiva v stalne knjižnične fonde, kar povzroča velike težave raziskovalcem, kot je spoznal tudi pisec pričujočega besedila. Če bo potencialni bralec manj znano delo iskal v osrednji pokrajinski državni knjižnici, mu ga bodo skušali najti s pomočjo medbibliotečne izposoje, kar pa traja kakšen mesec, poleg tega pa bo moral knjigo prebrati v knjižnici. V bibliotekah je težko najti celo večino vsedržavnih dnevnikov, ker jih ne hranijo. Naročeni so le na nekaj najuglednejših ter na lokalni tisk, v trajne fonde pa sprejemajo zelo ozek izbor. Gre torej za drugačen odnos do knjižničnega gradiva in do pričevanj o nacionalni ustvarjalnosti kot v Sloveniji, ob katerem se pokaže tudi odnos do slovenske književnosti v povsem drugačni luči. Mnogokrat nezanimanje ni povezano samo s podcenjevanjem slovenskega leposlovja, pač pa s temeljnim odnosom do množice izdanih knjig, ki v njihovi zavesti ne predstavljajo kakšne posebne vrednote.

Pomen na tem mestu obravnavanih izdaj slovenskega pesništva postaja v luči teh podatkov vprašljiv, toda odkriva zanimive in povsem konkretne pojave, ki so za slovenske razmere dokaj nevsakdanji, čeprav je od njih v veliki meri odvisna usoda slovenskega leposlovja v Italiji.

* * *

V takšnih razmerah je mnogokrat tudi pri objavi prevoda pesniške zbirke bolj kot kvaliteta pomembna spretnost, da se izkoristijo različne okoliščine. Med ilustrativnimi primeri takšnih nevsakdanjih objav velja opozoriti na pesniško zbirko *Maje Razboršek, ki* so jo izdali ekslibristi v Arezzu.[636] Z njimi se je spoprijateljil sredi osemdesetih let na mednarodnem kongresu njen oče Ivan Razboršek, mednarodno uveljavljeni ekslibrist in zbiralec ljudske ornamentike.[637] Pesnica svoji italijanski pesniški zbirki ne pripisuje posebnega pomena, je pa vseeno zanimiva epizoda v prodiranju slovenske

[636] Maja Razboršek: [Pesmi - Poesie], prev. Jolka Milič, Arezzo, De Filippis Editore 1988.
[637] Dejavnost Ivana Razborška je predstavljena v posebnem oddelku sevškega muzeja.

književnosti v italijanski prostor, kakršnih srečamo še več in imajo marsikdaj tudi svoje nadaljevanje. Ko je čez sedem let izdala svojo prvo pesniško zbirko v Sloveniji, se je odločila za dvojezično vzporedno objavo.[638] Nekaj pesmi so ji po prizadevanjih Jolke Milič kasneje ponatisnili v revijah, štiri pesmi iz zbirke so ji kmalu ponatisnili prijatelji v Arezzu, tako da ima mlada sežanska pesnica tri samostojne publikacije v italijanščini.[639]

Žarka Petana so 1966. leta naključno povabili na "olimpiado umetnosti in kulture" v Albano blizu Padove, kjer je predstavil dve slovenski gledališki komorni predstavi, ki sta prejeli zlato in srebrno medaljo.[640] Mimogrede se je udeležil tudi tekmovanja humoresk ter za svojega *Dvojnika* prejel srebrno odličje, 1969. leta pa še nagrado srebrni datelj na Salonu humorja v Bordigheri. Na "olimpiadi" se je seznanil z organizatorjem prireditve *Brunom Agrimijem,* tamkajšnjim hotelirjem, ki je v prostem času pisal pesmi, poskrbel pa je za izid Petanove zbirke aforizmov *Le mie massime*. Ta je bila čez nekaj let celo ponatisnjena, čeprav je ni v nobenem knjižnem katalogu.[641] *Corriere della Sera* je tedaj poročal, da je prišla v ožji izbor za glavno nagrado natečaja Salona humorja v Bordigheri. Kmalu je izšla tudi Petanova druga zbirka aforizmov v italijanščini *Definizioni*, ki jo je prevedla avtorjeva hčerka Jasmina Malahovsky.[642] Prijateljstvu z *Brunom Agrimijem* gre pripisati, da je Žarko Petan 1992. in 1993. leta sodeloval tudi na pesniških tekmovanjih Julija in Romeo v Montechio Maggiore ter prejel prvo leto drugo, naslednje pa prvo nagrado. Pomembnejše je, da so obakrat natisnili po eno pesem v antologijah, ki sta tedaj izšli, vendar so mu takšne objave pomagale predvsem pri prepričevanju slovenskih založnikov, da so mu izdali njegova dela.[643] Svojo najobsežnejšo zbirko v italijanščino prevedenih aforizmov je izdal pri založbi Edizioni Braitan v Krminu 1998. leta, ker je lastnik založbe, Hans Kitzmüller, poleg drugega tudi pisec aforizmov.[644] Uspeh Žarka Petana v Italiji bi ob njegovih priznanjih v nemškem prostoru moral zahtevati razmislek o slovenski politiki prevajanja in posredovanja književnosti v tujino, vendar je ostalo to v javnosti le bežno omenjeno.

Podobne priložnosti so se pojavile ali so si jih poiskali še nekateri drugi pesniki. Izseljenec, doktor teologije, umetnostni zgodovinar, dolgoletni univerzitetni profesor na vatikanski univerzi, *Rafko Vodeb* je izdal prevod svoje prve pesniške zbirke v samozaložbi 1953. leta, ker njegovi rimski prijatelji niso znali

[638] Razboršek, Maja: Ranjen papir - La carta ferita, prev. Jolka Milič, kom. Jolka Milič, Sežana, Žbica 1995, 88 str.

[639] D.T.: "Ranjeni papir" Maje Razboršek, PDk 18.11.1995, št. 304, str. 13; Dvojezična ranljivost, PrimN. 14.11.1995, št. 88, str. 12; Pesmi Maje Razboršek v italijanščini, Delo 15.1.1998, št. 11, str 14.

[640] Žarko Petan: Italijanska pesniška pustolovščina, Primorska srečanja 1996, št. 187, str. 763-764.

[641] Žarko Petan: Le mie massime, prev. Vida Šturm, Abano Terme, Orsaminore, Ursus 1969, 26 str.; druga izdaja 1970.

[642] Žarko Petan: Definizioni, prev. Jasmina Malahovsky, Arquà Petrarca (Padova) 1993. Zanjo je prejel nagrado, zaradi katere mu je bila izkazana čast, da je zasadil oljčno drevesce v Padovi. Prim. V. R. M.: Petanove italijanske Definicije, Delo 22.7.1993, št. 167, str. 15 (Književni listi).

[643] Antologia N° 7. (Antologija št. 7), Montecchio Maggiore, Editoriale Classindra, Mintorso 1992; Premio Letterario Internazionale Giuletta e Romeo, Montecchio Maggiore, Union Trust 1994. Prim. Žarko Petan: Italijanska pesniška pustolovščina, Primorska srečanja 1996, št. 187, str. 763-764.

[644] Petanovi aforizmi in njihov pomen, PDk 18.3.2998, št. 65, str. 6; Slovenija felix, aforizmi Žarka Petana, Novi glas 19.3.1998, št. 1, str. 9.

slovensko in jih je zanimalo, o čem piše.[645] Lektoriral mu jo je Luigi Salvini, s katerim sta bila tolikšna prijatelja, da ga je na smrtni postelji tudi obhajal.[646] Čeprav je 1994. izdal že svojo tretjo knjigo pesmi, je vendarle presenetljiva njegova prva, v Rimu objavljena zbirka, kljub temu da je izšla le zaradi njegovega osebnega interesa.[647] Za postumno izdajo zbirke *Viljema Steguja* je poskrbel *Ambrož Kodelja*, ki je pregledoval njegovo zapuščino ter se zavzel za objavo nekaterih pesmi v slovenščini in italijanščini.[648] Med knjižnimi prevodi slovenske poezije najdemo celo misionarja na Madagaskarju, lazarista *Ivana Štanteta*, ki so mu leta 1994 v Genovi izdali zbirko *Lucciole autunnali* štiri leta preden je izšla njegova prva pesniška zbirka v slovenščini, ki pa je pravzaprav prevod njegove lirike iz francoščine in italijanščine.[649]

Nekaj let po objavi dveh pesmi v že omenjeni antologiji *Autobus magico* so *Alešu Debeljaku* izdali zbirko poezij *Momenti d'angoscia*.[650] Dogovarjanje je moralo biti naporno, izid so odlagali kljub finančnemu sodelovanju Sklada Vladimira Bartola in najbrž je celo avtor sam prenehal upati, da bo njegovo delo izšlo, čeprav ga je pospremmil z zanimivim esejem ameriški kritik Charles Simic, s katerim se je Debeljak seznanil med svojimi gostovanji v ZDA.[651] Skoraj leto dni niti pesnik ni vedel za izid, ker je založba avtorske izvode trikrat poslala na napačen naslov.[652]

Goriška pokrajina in Kulturno društvo Jadro sta kulturni delavki *Lilijani Visintin* založili trojezično pesniško zbirko *Ecat' ombre* s poezijami v slovenščini, italijanščini in španščini.[653] Avtorica, učiteljica iz Ronk, je bila 1991. in 1992. leta posebej opažena (segnalata) na mednarodnem pesniškem natečaju v Milanu (Concorso internazionale Il Paese che non c'è), prejela pa je tudi dve nagradi za pesništvo (1º Premio Concorso Plurinazionale Giuseppe Malattia della Vallata a Barcis per la sezione idiomi diversi della lingua ufficiale 1992; 1º Posto Concorso letterario nazionale Luci di poesia 1992). Za tem, leta 1998 so v Kulturnem domu v Gorici predstavili njeno pesništvo na otvoritvi slikarske razstave njene prijateljice Brune de Fabris, naslednje leto pa so v tržaški knjigarni Borsatti predstavili njeno novo pesniško zbirko *Agonie e solitudine*.[654]

---

[645] Rafko Vodeb: Dove le nubi fuggono? Versione libera dallo sloveno come manoscritto, prev. Rafko Vodeb, Roma, samozaložba 1953, 22 str.

[646] France Pibernik: Pride čas, ko se vrneš v kraje svojega otroštva, Kasnejši pogovor, Delo 23.3.1995, št. 68, str. 9, 11 (Književni listi).

[647] France Pibernik: Bo sploh kdaj našel svojo literarno domovino?, Delo 11.8.1994, št. 185, str. 13 (Književni listi).

[648] Viljem Stegu: Quando giacerò sotto terra, Poesie, prev., ur. in kom. Ambrož Kodelja, Doberdob, samozaložba 1991.

[649] Pesmi Ivana Štante, Mladika 1998, št. 1, str. 30.

[650] Aleš Debeljak: Momenti d'angoscia, prev. Tea Štoka, kom. Charles Simic, Napoli, Flavio Pagano Editore 1992. Izvirni naslov Tenutki strahu je spremenjen v Trenutke tesnobe. O neustreznih prevodih naslova zbirke prim. Jolka Milič: O nagradah in še čem (bolj natančno), Delo 1.6.1995, št. 124, str. 10 (Književni listi). Prim. tudi poglavje 4.5. o slovenski književnosti v italijanskih nadnacionalnih antologijah.

[651] Vina Lešnik: Debeljakove pesmi v italijanščini, PDk 31.10.1993, št. 321, str. 6.

[652] Slovenski pesnik v italijanščini, Delo 28.10.1993, št. 251, str. 15.

[653] Lilijana Visintin: Ecat' ombre, prev. avtorica, Ronke, Kulturno društvo Jadro 1993, 48 str.

Literarno ustvarjanje *Klavdije Vončina*, profesorice na Klasičnem liceju Primoža Trubarja v Gorici dolgo let ni nihče poznal, čeprav je v italijanščini napisala in izdala vrsto knjig, ki so jih objavile različne italijanske založbe in so imele viden uspeh.[655] Razkrila jih je v bistvu šele po upokojitvi, ko je prejela nagrado založbe Ibiscos iz Empolija za kratki detektivski roman *Contratto mortale*, ki je bil kasneje uvrščen tudi med finaliste natečaja *Firence – Europa 1998*. Tedaj je Primorski dnevnik v kratki notici o nagradi, ki predvideva izdajo še neobjavljenega dela, omenil, da so tudi druga njena v italijanščini napisana dela prejela vrsto priznanj.[656] Na natečaju *Lucio Mastronardi* v Vigevanu je prejela priznanje za še neobjavljeno povest, drugo nagrado za poezijo v natečaju *Città di Fucecchio*, tretjo na natečaju poezije *Pablo Neruda* v Pinerolu. Za roman *Confine orientale*, ki opisuje občutke ob slovenski desetdnevni vojni, je prejela 3. nagrado *Padus Amenus* v Sissi pri Parmi in 4. nagrado na mednarodnem natečaju *Giovanni Gronchi 2000*. Ob koncu leta 2000 je na razpisu *Autunno Veneziano 2000* prejela kar dve pomembni priznanji: 1. nagrado za že večkrat nagrajeni roman *Confine orientale* in drugo nagrado za pesniško zbirko *Fantasia*.[657] Ko je njena zbirka poezij *Ikone*, ki jo je sama prevedla v slovenščini, prejela prvo nagrado "za poezijo v tujem jeziku" na mednarodnem natečaju *Luigi Pirandello* v Livornu, so njeno pesništvo predstavili na Goriškem gradu.[658] Sledilo je še več priznanj in tudi objavi dveh knjig (*Confine orientale – Meja na vzhodu* in *Icone – Ikone*) v dvojezižnih izdajah.[659]

Sodelavka Radia Trst A *Tatjana Rojc* se je 1995. leta udeležila literarnega natečaja za nagrado Nosside, ki jo podeljuje Študijski center Bosio v Reggio Calabriji za ustvarjanje v italijanskih narečjih in jezikih narodnostnih manjšin. Nagrajena dela založi krajevni dnevnik *Corriere di Reggio*, tako da so tudi njej izdali dvojezično pesniško zbirko, še preden je uspela izdati svoj prvenec v slovenščini.[660]

Ob izidu svoje zbirke *Lo spessore del tempo* pri milanski založbi je bil *Ivan Tavčar* v Sloveniji dokaj neznan.[661] Kljub nekaterim objavam v reviji Primorska srečanja in Reviji 2000 so zanj vedeli le redki poznavalci celo v zamejstvu. Tudi ta tržaški uradnik, ki dela v nemškem špediterskem podjetju in je

---

[654] Prepletanje pesniškega in slikarskega izražanja ustvarjalk iz Laškega, PDk 17.3.1998, št. 64, str. 27; Pesniška zbirka v treh jezikih, PDk 29.1.1999, št. 24, str. 6.

[655] Leta 1990 je izdala pesniško zbirko *Frammenti*, naslednje leto je nastalo dolgo kasneje objavljeno dvojezično prozno delo *Confine orientale - Meja na vzhodu*. Prvi zbirki poezij so sledile knjige *Parole* (1994), *Gocce infrante* (1997), *Contratto mortale* (1998), *Icone - Ikone* (1998).

[656] Literarna nagrada za policijski roman Klavdije Voncina, PDk 21.9.1998, št. 197, str. 8. Vončinovi prva nagrada za poezijo, PDk 21.9.1998, št. 197, str. 8.

[657] Dve priznanji Klavdiji Voncina, PDk 23.11.2000, št. 249, str. 13. Obe deli sta leta 1999. izšli pri založbi Ibiskos.

[658] Igor Devetak: Izpoved podobe, Novi glas 15.10. 1998, št. 39, str. 7.

[659] Nova nagrada Klavdiji Vončina za roman Contatto mortale, PDk 19.1.1999, št. 15, str. 22; Nov uspeh Klavdije Vončina, PDk 12.5.1999, št. 110, str. 12; Nova knjiga in nagrada K. Vončina PDk 29.10.1999, št. 254, str. 14; Predstavitev knjige Klavdije Vončina, Novi glas 24.2. 2000, št. 7, str. 12.

[660] Tatjana Rojc: Zemlja, Rdeča in neskončna - Terra, Rossa e infinita, kom. Giuseppe Amoroso, Reggio Calabria, Corriere di Reggio 1996. Prim.: Ivanka Hergold: Priznanje v italijanskem svetu za slovensko pesnico, PDk 24.4.1996, št. 94, str. 10; Jurij Paljk: Zemlja, rdeča in neskončna, Novi glas 2.5.1996, št. 17, str. 6.; Marko Tavčar: Zemlja, rdeča in neskončna, Novi glas 20.6.1996, št. 24, str. 3.

[661] Giovanni Tavcar: Lo spessore del tempo, Milano, Editrice Nuovi Autori 1995, 120 str. (Collana I Poeti).

praktično trojezičen (po očetu je Slovenec, po materi Nemec, živi pa v italijanskem okolju), je pošiljal svojo zbirko pesmi, ki jo je izvirno napisal v italijanščini, različnim založbam, v Milanu pa so jo sprejeli v program, morda zato, ker se ni predstavil kot Slovenec, temveč je uporabil svojo poitalijančeno uradno obliko imena, ali pa zato, ker je bil pripravljen sofinancirati tiskarske stroške zbirke.[662] Kmalu za tem mu je v Salernu uspelo izdati drugo knjigo, sledilo jih je še nekaj.[663] Šele po četrti italijanski pesniški zbirki je izšla tudi slovenska.[664] Kljub naklonjenemu spremljanju njegovega pesnjenja v italijanščini, so bile kritične ocene slovenskega pesniškega prvenca dokaj zadržane, čeprav je leta 2001 v Italiji prejel prvo nagrado na vsedržavnem pesniškem natečaju za še neobjavljeno poezijo.[665]

Tudi nekateri drugi slovenski pesniki so prej izdali pesniško zbirko v italijanskem prevodu ali dvojezični izdaji kot pa prvenec v Sloveniji in prej dosegli relativen uspeh v Italiji kot v domovini. Takšno usodo je doživel *Aleksij Pregarc*, tržaški igralec in pisatelj, ki so mu knjižni prvenec izdali v Italiji osem let pred njegovo prvo pesniško zbirko v Sloveniji.[666] Objavil mu ga je goriški kulturni krožek Salvemini leta 1974, nato je izdal v samozaložbi sedemjezično zbirko Jedra, Mihelač mu je založil tretjo, dvojezično knjigo pesmi, nekaj pesmi pa so Italijani vključili v antologijo *Enciclopoesia*.[667] Njegovo delo so v določenem delu Italije dokaj naklonjeno sprejemali, saj so izid Jeder počastili v reprezentančni dvorani palače Attems v Gorici ob prisotnosti visokih predstavnikov goriške pokrajine. Dve pesniški zbirki, Jedra in Samohodec, je predstavil tudi v italijanskem kulturnem inštitutu v Parizu.[668] O prvi so poročali kritiki tržaških časopisov *Il Piccolo* in *Il Meridiano di Trieste*, kasneje pa tudi v enem največjih italijanskih dnevnikov *L'Avvenire*, vendar v Sloveniji ne najdemo omembe vrednega poročila.[669] Njegove

---

[662] [Juri Paljk] -jp-: Pesniška zbirka Ivana Tavčarja v italijanščini, Katoliški glas 20.4.1995, št. 16, str. 4; Ivanka Hergold: Bogoiskateljstvo, vodilo pesnikovanja Giovannija Tavcarja, PDk 26.5.1995, št. 139, str. 13; Ivanka Hergold: Pesnikovo iskanje skozi prostor in čas, Delo 15.6.1995, št. 136, str. 10 (Književni listi).

[663] Giovanni Tavcar: Qualcuno verrà, Salerno, La Piroga 1996; Le albe di madreperla, Firenze, L'autore Libri Firenze 1997; Il profumo dell'infnito, Torino, 1998; Sospenda la cartomante il gioco di carte, Piacenza, 2001.

[664] Ivan Tavčar: Ko bisere v očeh rojevaš, Ljubljana, Društvo 2000.

[665] Neva Lukeš: Njegove pesmi so polne ljubezni do sočloveka, PDk 11.7.1998, št. 163, str. 8; Neva Lukeš: Sveža lirika tržaškega poeta, PDk 10.6.1999, št. 135, str. 10; Neva Lukeš: Ivan Tavčar med desetimi ustvarjalci, PDk 14.6.2000, št. 136, str. 15; Mihael Bergant: Utrudljiva gostobesednost, Primorska srečanja 2000, št. 231/232, str. 611-612; Uspeh pensika Ivana Tavčarja, PDk 14.1.2001, št. 141, str. 10; Jurij Paljk: Tiha in skromna liričnost, Novi glas 5.4.2001, št. 13, str. 6.

[666] Aleksij Pregarc: Moja pot do tebe, Maribor, Obzorja 1982; isti Poesie, Edizioni Circolo culturale Salvemini, Gorizia 1974.

[667] Aleksij Pregarc: Poesie, prev. Jolka Milič, uvod Gianni Anglisani, Gorizia, Edizioni Circolo culturale Salvemini 1974, 50 str.; Aleksij Pregarc, Edi Žerjal: Tri podobe, tri pesmi, Trst, samozaložba 1985; Aleksij Pregarc: Jedra, [...] [Trst], Samozaložba, 1987, 261 str.; isti: Samohodec - Il viandante, prev. Jolka Milič, Ljubljana, Mihelač 1991; Enciclopoesia, Dizionario dei poeti d'Europa, Firenze, Centro iniziative culturali 1990; isti: Moj mali veliki svet - Il mio grande piccolo mondo - My big little world; v it. prev.: Jolka Milič; kom. Manlio Cecovini. Ljubljana, Mihelač 1999, 113 str..

[668] K prvi zbirki je napisal predgovor Gianni Anglisari, prevedla jo je Jolka Milic (sic). O zbirki so poročali: Marko Kravos (PDk 27.10.1974, št.252, str.5); Denis Poniž (NRazgl 5.12.1975, str. 614); Sandi Sitar (Dnevnik 27.12.1974, št. 351, str. 5), Jože Hočevar (Obala 1974, št. 10/12, str. 40); Lino Legiša (PiČ 1974, št. 10/12, str. 682-683); Nada Gaborovič (Dialogi 1975, št. 1, str. 70); Ester Sferco (Mladika 1975, št.1, str. 1). O nastopu v Gorici glej: Večer z Aleksijem Pregarcem, PDk 22.12.1987, št. 300, str. 12. Prim. tudi: Aleksija Pregarc izdal dvojezično pesniško zbirko Samohodec - Viandante, Oko 22.1.1998, št. 110, str. 6; Vanesa Matajc: Kako svet raste in se krči, Delo 16.12.1999, št. 292, str. 20 (Knjiženi listi).

[669] Prim. članke v časopisih *Il Piccolo* 1.12.1974, *Il Meridiano di Trieste* 21.11.1974, *L'Avvenire* 25.2.1987.

pesmi so izšle tudi v grafičnih mapah, med katerimi je bila ena nagrajena. O pesniku je tedaj pisal goriški likovni kritik *Paolo Molinari* v milanskem dnevniku L'Avvenire 25.2.1987.[670] Leta 2001 je v januarski številki florenške revije *Città di vitta* izšla kratka predstavitev pesnika, ki jo je pripravila Mariuccia Coretti. *Elsa Fonda* je izbrala njegov verz "*Non è ancora il tempo del diluvio*" za naslov recitala sodobne svetovne lirike, v katerega je bila ob osemindvajsetih klasikih svetovne književnosti vključena tudi njegova pesem *Vabilo*. V Sloveniji tedaj manj cenjeni slovenski pesnik je bil predstavljen italijanski tržaški publiki med adventom v tržaški cerkvi svetega Silvestra skupno z Ungarettijem, Sabo, Brechtom, Tagorejem, Cvetajevo, Majakovskim. Ob teh spodbudah je nadaljeval z objavljanjem svojih večjezičnih zbirk in bil kasneje deležen tudi javnih priznanj.[671]

Tržaškemu kulturnemu delavcu *Borisu Pangercu* se je ponudila priložnost za objavo dvojezične zbirke, ko je kot član Tržaškega okteta nastopal v Castelnuovu.[672] Čez devet let je izšel tudi širši izbor njegovega pesniškega opusa pri italijanski založbi Astra z uvodom *Elvia Guagninija.* Sledil je prevod njegovega dela z motivi o znanem praznovanju "majence" v Dolini pri Trstu, kjer je bil več mandatov župan.[673] Tako je prišlo do nastanka treh knjig v italijanščini in odmevnosti, ki je dokaj presenetljiva, če jo primerjamo z njegovim položajem v Sloveniji.[674]

Izid antologijskega izbora v slovenščini in italijanščini *Jurija Paljka* je povezan s tržaško nagrado Pabla Nerude, ki jo je kulturni novinar, goriški pesnik in predsednik Društva primorskih književnikov prejel 1998. leta.[675] Čeprav je do prejema omenjenega priznanja izdal že dve samostojni pesniški zbirki, njegovo delo ni bilo deležno takšnega zanimanja, kot ga je zbudila podelitev nagrade Pabla Nerude in objava njegovih pesmi v antologiji Voci dall'Est.[676] Izid dvojezične antologije je tako zbudil večjo pozornost kot obe prejšnji deli, saj so jo večkrat javno predstavili in jo tudi natančno razčlenili.[677]

Italijanske izdaje slovenskih pesnikov, ki bi po uveljavljenem prepričanju težko sodile v reprezentativni nacionalni izbor poezije, so povezane z drugačnimi razmerami, kar se malokrat upošteva.

---

[670] Grafična mapa, ki jo je pripravil Edi Žerjal, izdala pa Art Gallery Club v Marini di Carrara v zbirki Il Collaboratore 1984. leta, je prejela vsedržavno italijansko nagrado Europa 2000. Pesnik je prejel tudi tržaško 1. častno nagrado Il giullare za leto 1975.

[671] Nagradili najboljše objavljene in neobjavljene pesmi, PDk 14.11.1999, št. 268, str. 2; Priznanje Pregarčevi poeziji, Novi glas 18.11.1999, št. 44, str.6.

[672] Boris Pangerc: In legla je tišina - E scese il silenzio, prev.: Jolka Milič, Castelnuovo Magra, La Spezia 1981, 93 str.; isti: Amfora časa, Trst, Mladika 1972 (38 pesmi). Njegovo zbirko devetih črtic Beg pod Daglo je izdalo Založništvo tržaškega tiska (Trst, 1975).

[673] Boris Pangerc: L'incendio bianco, Trieste, Astra 1990, 62 str.; isti: L'albero del Maj, Udine, Campanotto Editore 1993.

[674] Martin Jevnikar: Pangerc Boris, Primorski slovenski biografski leksikon, 11. snopič, Gorica, Goriška Mohorjeva družba 1985, str. 577-578.

[675] Paljk, Jurij: Kako je krhko - Com'è fragile; prev. in ur. Jolka Milič, il. Patrizia Devidè. Gorica, Goriška Mohorjeva 1999, 201 str.

[676] Jurij Paljk nagrajen, Mladika 1998, št. 9, str. 245; Patrizia Vascotto: Različni pesniški glasovi; PDk 16.12.1999, št. 294, str. 11.

[677] Loredana Umek: Zadnja zbirka kaže krhkost in moč Paljkove poezije, PDk 5.7.2000, št. 154, str. 8; Intimistična poezija Jurija Paljka, PDk 25.5.2000, št. 120, str. 7.

V Italiji izid zbirke sam po sebi še ničesar ne pomeni, če se ne poskrbi za javno promocijo, če se o njej ne piše, če se ostane le pri enkratnem poskusu. Te okoliščine istočasno pojasnjujejo, zakaj so v italijanski prostor težko prodrli nekateri pesniki, za katere bi pričakovali, da bi morali zanimati italijansko publiko. Pri tem velja istočasno upoštevati še en pojav, ki je posredno vezan z opisanimi značilnostmi. Ko je izid literarnega dela izpostavljen tržnim zakonitostim, postane nekaj izven vrednostnega horizonta nacionalne literature. V tem primeru je za slovenske pesnike in pisatelje objavljanje lastnih knjig v Italiji komajda zanimivo, saj so drugi kulturni prostori, predvsem nemški, v zadnjem času pa tudi anglosaški, zanje neprimerno privlačnejši.

Tomaž Šalamun, ki je odrasel v Kopru, je imel štiri samostojne pesniške zbirke in druga dela prej objavljena v ZDA kot v Italiji, kjer so ga predstavili le v revijah in splošnih antologijskih izborih.[678] Pri poskusu, da bi izdal samostojni knjižni prevod v italijanščini s sredstvi projekta evropske skupnosti PHAR, je prišlo do zapletov, ki so ogrozili njegov izid, tako da je dočakal svoj prvi knjižni prevod v italijanščino šele leta 2000.[679] Za pesnikovo uveljavljanje, in tudi za njegov uspeh v domovini, je očitno izid zbirke v ZDA ali kje drugje pomembnejši kot v Italiji. Če ne upoštevamo objave štirih njegovih pesmi v bibliofilski izdaji *Who is who*, je šele leta 2000 koprska založba Lipa izdala prvi knjižni prevod njegove poezije v italijanščini, čeprav jo je prevajalka Jolka Milič vrsto let objavljala v različnih italijanskih revijah.[680] Menda je bila pri izidu knjižnega prevoda njegove poezije odločilna podpora tedanje koprske županje Irene Fister, ki jo je ob bežnem srečanju nagovorila Jolka Milič in jo prepričala, da je izdatno finančno podprla izid knjige pri koprski založbi Lipa, ki je tedaj preživljala eno svojih najhujših kriz.[681] Tudi ta knjiga doživlja usodo, podobno drugim, saj je več predstavitev doživela v slovenskem kot italijanskem okolju.[682] Morda predstavlja novo razsežnost na njeni poti v italijanski kulturni prostor predstavitev na enotedenskem seminarju o umetnosti in poeziji, ki ga je na pobudo beneškega združenja vizualnih umetnikov Oreste pripravil avgusta leta 2000 Jadranski zavod združenega sveta v Devinu.[683] Na torkovem večeru je svojo poezijo v izvirniku in italijanskem prevodu predstavil tudi Tomaž Šalamun.

[678] Umana 1969, št. 7/9, str. 24-26; Antologia europea, Le prospettive attuali della poesia in Europa, Roma 1991, 918 str. (Quaderni di STILB 8); Testo a fronte, Milano 1994.

[679] Tomaž Šalamun: Fuoco verde, fiore verde - Zelen ogenj, zelen cvet; prev. Jolka Milič, kom. Tea Štoka. Koper, Lipa 2000.Vlado Žabot: Nisem sposoben biti lakaj - niti rejen lakaj ne! Delo 23.11.1994, št. 271, str. 13; Jolka Milič o preseganju meja, PrimN 25.4.2000, št. 33, str. 9.

[680] Tomaž Šalamun: Who is who; prev. Jolka Milič. Milano 1998. Jolka Milič je uspela objaviti različne Šalamunove pesmi v revijah Umana (1969) in La Battana (1978).

[681] Zdenka Lovec: Z znano Jolko Milič o znanih stvareh, Primorska srečanja 2000, št. 231/232, str. 581.

[682] Jolka Milič o preseganju meje, PrimN 25.4.2000, št. 33, str. 9; Ljubezen v prozi in poeziji, Delo 3.5.2000, št. 100, str. 7.

[683] Poezija v središču pozornosti, PDk 3.8.2000, št. 179, str.6.

Na podobne pojave opozarja tudi usoda poezije *Marka Kravosa*, ki si je prizadeval, da bi našel primerno mesto v italijanskem prostoru, kjer živi.[684] Med dolgoletnim uredniškim delom pri Založništvu tržaškega tiska, ki je imelo kot eno temeljnih programskih usmeritev tudi skrb za širjenje slovenske knjige v Italiji, je navezoval stike z italijanskimi knjigotrškimi ustanovami, ukvarjal se je z izdajanjem del, ki naj bi zanimala slovensko in italijansko publiko, tako da se je osebno seznanil z različnimi ustvarjalci obeh narodov ter prevedel nekatera njihova dela. Vključeval se je tudi v različna italijanska društva, se angažiral v Skupini ´85, ki ji je bil med drugim tudi podpredsednik, bil je predsednik slovenskega PEN kluba, dve leti je poučeval kot zunanji sodelavec slovensko književnost na tržaški filozofski fakulteti, pa mu je šele po dolgoletnem ustvarjanju uspelo izdati prve knjižne prevode v italijanščini. Po prvem uspehu 1994. leta, mu je nato uspelo izdati več knjižnih prevodov svojih del v italijanščino.[685] Desetletja prizadevanj, ki so segala od osebnega druženja do predstavljanja različnih izdaj, nastopov na simpozijih, novinarskih konferencah, kulturnih srečanjih itd., vse to še vedno ni zadostovalo za kakšno bolj prodorno afirmacijo.[686] Kljub dvanajstim pesniškim zbirkam, prevodom v različne jezike in drugim referencam, znanju italijanščine in umetniški prepričljivosti - dolgo ni mogel prodreti kot avtor, ki bi pri italijanskem občinstvu obetal določen knjigotrški uspeh in zato seveda ni našel založnika, ki bi bil pripravljen izdati njegov knjižni prevod. Za izdajo štirih knjig je bila potrebna pomoč Slovenije, avtor pa se je potrudil, da

[684] Marko Kravos: Garanje za slovenstvo, Komunist 6.8.1973, št. 31, str. 17; isti: Nuovi testi di letteratura e saggistica letteraria in lingua slovena, Le livre slovène 1973, št. 314, str. 198-199. Med njegovimi zanimivimi pobudami naj spomnimo na vrsto literarnih večerov v tržaških gostilnah, ki jih je konec osemdesetih let prirejala dokaj številna italijansko-slovenska družba pesnikov s sodelovanjem ustvarjalcev drugih narodnosti, ki živijo v Trstu. Prim.: S pesmijo lahko premagamo tudi jezikovne pregrade, PDk 25.3.1987, št. 71, str. 5; Tudi Čuk in Mermolja na "ponedeljku s poezijo", PDk 5.4.1987, št. 81, str. 6; V ponedeljek je bilo drugo srečanje s pesniško besedo, ki ne pozna pregrad, PDk 9.4.1987, št. 84, str. 4; Miro Poč: Tržaški potujoči pesniki, Delo 7.5.1987, št. 105, str. 3 (Književni listi); Ace Mermolja: Pesniški večeri v tržaških gostilnah v znamenju izpovedne večglasnosti; Mednarodni večer poezije v soboto in nedeljo v Miljah, Gospodarstvo 26.6.1987, št. 1638, str. 7; "Bosonoge besede" ali večer poezije v Miljah 25.6.1987, št. 149, str. 4; Maria Grazia Curis: La minoranza "scavalcata", Ruolo degli Sloveni nell'economia e nella cultura, Marco Kravos: "Noi del litorale non siamo ascoltati nemmeno a Lubiana", Il Gazzettino 14.2.1995, str. 5; Poezija, glasba in umetnost na terasi grajskega obzidja, PDk 7.9.1995, št. 242, str. 8; (bov): Neponovljiv pesniški večer v Transalpini, PDk 2.3.1996, št. 50, str. 10; M. Kravos na dveh pesniških srečanjih, PDk 28.2.1996, št. 47, str. 6; Primorci na prireditvi v lombardski prestolnici, PDk 5.4.1996, št. 127, str. 13; Za zlato runo jim nismo nič dolžni, za navadne žeblje pa.., PDk 5.10.1997, št. 237, str. 11; Kravos, docente della parola, Il Libretto (Trst) 1997, št. 2., str. 19. Krajši esej Marije Pirjevec - Kravos poeta di frontiera - je skupno s prevodoma dveh njegovih pesmi izšel v Biltenu Skupine 85 decembra 1994, št. 8/9, str. 29-34 in str. 25-30.

[685] Sredozemlje = Mediterraneo = Mediterran = Méditerranée, Trst, Tržaška knjigarna in galerija 1987; Tre favole, Trst, ZTT 1992; Il richiamo del cuculo, Videm, Campanotto 1994 (Zeta Line); Florilegio per il terzo millennio, Pasian di Prato : Campanotto, Venezia : Casino municipale, 1999, [51] str.; Le tracce di Giasone - Jazova sled - Jazonov Trag, v it. prev. Patrizia Vascotto, ilustr.: Klavdij Palčič, kom. Ernestina Pellegrini, Milano, Auxilia-Hefta 2000, 54 str.; Quando la terra cresceva ancora, prev.: Patrizia Vascotto; ilustr.: Klavdij Palčič. Celovec : Mohorjeva založba, - San Canzian d'Isonzo (Go) : Consorzio culturale del Monfalconese 2001, [18] str.

[686] Kravosove poezije v različnih prevodih, PDk 19.2.1988, št. 39, str. 9; [Marko Kravos]: Zamejska kultura na bregovih Sene, Kravos, Vecchiet in Pregarc gostje Italijanskega inštituta v Parizu, PDk 25.3.1988, št. 67, str. 12; Bojana Vatovec: Poezija Marka Kravosa za italijansko publiko, PDk 11.2.1994, št. 41, str. 6; Tatjana Dolhar: Marko Kravos v italijanščini, PDk 24.12.1994, št. 351, str. 18. Krajši esej Marije Pirjevec - Kravos poeta di frontiera - je skupno s prevodoma dveh njegovih pesmi izšel v Biltenu Skupine 85 decembra 1994, št. 8/9, str. 29-34 in str. 25-30; Verzi iz pesniške beležnice, PDk 14.4.1999, št. 87, str. 11; Marko Kravos predstavil našo literarno ustvarjalnost, PDk 21.3.1998, št. 68, str. 3;. Prosa e poesia slovena in italia, Conferenza di Marko Kravos al Malignani di Udine, Novi Matajur 26.3.1998, str.3; Patrizia Vascotto: Med izbranimi tržaškimi tudi trije slovenski poeti, PDk 10.1.2001, št. 8, str. 10; Bibliofilska knjižica in zgodbe za otroke, PDk 26.1.2001, št. 22, str. 12; Matej Caharija: Je Trst mesto poezije? PDk 16.2.2001, št. 40, str. 10 ...

jih je večkrat predstavil italijanskim bralcem, tako da si postopoma le odpira pot v italijanski prostor. Tudi v tem primeru se namreč ponovno potrjujejo ugotovitve o zaprtosti narodnostno mešanega območja in teza, da se tu zaenkrat ni razvilo uspešno posredništvo. Njegova poezija se je skorajda prej uveljavila v osrednji Italiji kot v domačem okolju, saj so mu objavili obsežen izbor prevodov s predstavitvenim esejem *Carmele Frantantonio* objavili v catanski reviji *Lunarionuovo* novembra 1987.[687] V tržaški periodiki, če ne upoštevamo posameznih predhodnih revialnih objav, ki smo jih že omenjali, se je ob izidu zbirke najprej pojavila ena sama nam znana resnejša kritika njegove pesniške zbirke *Il richiamo del cuculo*, ki ji je tako kot Pangerčevi napisal predgovor *Elvio Guagnini*, uredil pa *Luciano Morandini*. Vsi so pogosto sodelovali s Cirilom Zlobcem. Ni znano, ali je naslednje leto prejeta vsedržavna nagrada L'astrolabio, ki jo podeljuje akademija Galileo Galilei iz Pise in za katero je predlog podal videmski založnik njegovega knjižnega prevoda, bistveno spremenila zanimanje tržaške javnosti za njegovo ustvarjanje.[688]

Morda nagrada, ki jo je 1995. prejel za svoje pesništvo v Novari, postavlja vprašanje o primernosti prejšnjih prizadevanj. Prevode Kravosovih pesmi je poslala na natečaj novarske revije *Tempo sensibile Jolka Milič,* da bi ga prepričala o primernosti svojih prevodov njegove poezije. Zamolčala je, da gre za prevode in ne za izvirno poezijo sodobnega tržaškega pesnika in dosegla namen. Marko Kravos se je uvrstil med pohvaljene (nominirane) pesnike.[689] Na literarnem večeru ob podelitvi nagrad tudi občinstvo izbere svoja dva nagrajenca, enega izmed nagrajenih in enega med pohvaljenimi. Drugo nagrado je prisodilo poeziji tržaškega pesnika, ki o vsem dogajanju ni nič vedel in seveda tudi na javni prireditvi ni sodeloval. Vse to so podatki o določeni prepričljivosti njegove lirike tudi za italijansko publiko.[690]

Po ukinitvi Založništva tržaškega tiska je pesnik več svojih moči namenil uveljavljanju v italijanskem svetu, saj je 1995. na srečanju v okviru drugega tržaškega knjižnega sejma *Trg Gutenberg* povedal, da ima v italijanščino že prevedeno svoje mladinsko delo *Male zgodbe iz velikega življenja Bineta Brvinca*, vendar še ni našel založnika.[691] Ker je za prevod tega dela *Patrizia Vascotto* prejela Nagrado Srečka Kosovela za leto 1966, naj bi delo objavilo Javno kulturno večnamensko središče v Ronkah (*Centro Culturale Pubblico Polivalente*), vendar je bila pot do natisa dolga, nekaj različnih

[687] Carmela Frantantonio: Sentirsi un re, per Marco Kravos, Lunarionuovo, november 1987, št. 44, str. 70-71; Marko Kravos: Se Marko dice no, Lunarionuovo, november 1987, št. 44, str. 71-78; Mary B. Tolusso: L'intimismo onirico di Kravos, Riflessioni morali dell'autore triestino in attività fin dal 1969, "Il richiamo del cuculo" la sua ultima raccolta poetica, Trieste Oggi 1.4.1995, str. 10; izbor Miličinih prevodov Kravosove poezije z oznako pesnika (Anna Santoliquido) je izšel tudi v reviji La valissa 1998, št. 47/48.

[688] Pesniku Marku Kravosu nagrada Astrolobio, PDk 10.12.1998, št. 292, str. 10; Marko Kravos prejel nagrado L'astrolabio, PDk 24.1.1999, št. 20, str. 8.

[689] Marko Kravos dobitnik nagrade Città di Novara, PDk 24.3.1995, št. 81, 13; Italijanska nagrada Marku Kravosu za Majsko raketo, Delo 30.3.1995, št. 74, str. 10 (Književni listi); Jolka Milič: O nagradah in še čem (bolj natančno), Delo 1.6.1995, št. 124, str. 10 (Književni listi).

[690] Gli "Omaggi" lirici della Città di Novara, Il Corriere di Novara, 2.3.1995, str. 5. Nagrajene pesmi navadno tudi objavijo v svoji kulturni reviji Tempo sensibile.

[691] (bip): Čarobni svet mladinske literature, Včeraj na trgu Gutenberg, PDk 29.5.1995, št. 142, str. 2.

načrtov in dogovorov je ostalo neuresničenih, tako da je na koncu kot sozaložnik morala vskočiti celovška Mohorjeva družba, ki je izdala tudi nemški prevod dela.[692]

Za tem so se tudi Marku Kravosu pričele odpirati različne možnosti. Večkrat je sodeloval na različnih literarnih večerih v družbi italijanskih pesnikov in posamezne njegove pesmi so se pričele pojavljati tudi v različnih izborih, antologijah, zbornikih in priložnostnih publikacijah.[693] Leta 2000 je milanska založba Hefti istočasno s Kovičevim romanom *Professore di immaginazione* izdala trojezično Kravosovo epsko pesnitev *Jazonova sled*, ki je bila predstavljena tudi v različnih italijanskih krajih (Milanu, Vidmu) in dvakrat tudi v tržaških italijanskih ustanovah, v muzeju Revoltella in v krožku zavarovalnice Generali, kjer do tedaj menda še niso imeli predstavitve kakšnega dela, povezanega s slovensko kulturo.[694] Kljub tem pozitivnim dejstvom ni mogoče mimo ugotovitve, da se je prireditve v muzeju Revoltella, na kateri so predstavili kar pet knjižnih prevodov slovenskih pesnikov (Gustava Januša, Miroslava Košute, Kajetana Koviča, Marka Kravosa, Jurija Paljka), ki so izšli skorajda istočasno, udeležila predvsem slovenska publika, čeprav je pestro in bogato prireditev organizirala *Skupina '85*, ki združuje slovenske in italijanske izobražence.[695] Na novo razsežnost teh procesov opozarja vabilo Marka Kravosa, da 3. aprila 2001 sodeluje med najpomembnejšimi tržaškimi pesniki na svečanosti ob otvoritvi prenovljenega tržaškega gledališča Rossetti.[696]

Slednji koraki na poti k italijanskim bralcem potrjujejo spoznanje, kako velika vztrajnost in dolgotrajna prizadevanja so potrebna, da dosežemo zanimanje in priznaje, ki pa gotovo ne bo ostalo trajno, če bodo zamrla in se ne bodo pojavljale nove spodbude.

Poleg Marka Kravosa, Alojza Rebule, Borisa Pahorja in še kakšnega znanega tržaškega literarnega ustvarjalca je tudi *Miroslav Košuta* prišel zelo pozno do svojega prvega in zaenkrat edinega knjižnega

---

[692] Marko Kravos: Quando la terra cresceva ancora, prev.: Patrizia Vascotto; ilustr.: Klavdij Palčič, Celovec : Mohorjeva založba, - San Canzian d'Isonzo (Go) : Consorzio culturale del Manfalconese 2001, [18] str. Prim. tudi: Nagrada "Srečko Kosovel", Na razpis Javnega večnamenskega kulturnega centra se je javilo kar 58 prevajalcev PDk 24.8.1995, št. 228, str. 8; Natečaj "Srečko Kosovel" naletel na dober odziv, PDk 20.3.1996, št. 64, str. 10; Prvič podelili nagrade "S. Kosovel", PDk 24.3.1996, št. 68, str. 8; Prevajalka Jolka Milič, dobitnica Kosovelove nagrade, PrimN 26.3.1996, št. 24, str. 12; Jurij Paljk: Podelili nagrade Srečka Kosovela v Večnamenskem središču, Novi glas 28.3.1996, št. 12, str. 10.

[693] Carso, due lingue, un altipiano, Grado, Laguna 2000; Poeti Triestini Contemporanei; (Sodobni tržaški pesniki). U. Roberto Dedenaro. Trieste, Lint 2000; Trieste : il confine, Milano : La vita felice, 1999, 143 str.; Proiezioni - la Trieste del terzo millenio = Pogledi na Trst v tretjem tisočletju, Trieste : Hammerle, cop. 1999, 90 str.; Florilegio per il terzo millennio, Pasian di Prato : Campanotto, Venezia : Casino municipale, 1999, [51] str. Januarja 2001 je v Milanu izšla v bibliofilski zbirki Su due piedi – Na dveh nogah, drobna knjižica v zbirki, ki obsega že 69 sodobnih pesnikov. V dvojezični objavi prinaša dvoje Kravosovih pesmi, likovno sekvenco pa sta prispevala Avstralca Geoff Lowe in Jacqueline Riva. Prevod v italijanščino je pripravila Darja Betocchi. Izdajo je v 60 izvodih ročno odtisnila in vezala likovnica Meri Gorni.

[694] Marko Kravos, Un poeta sulle tracce di Giasone, Il Gazzetino (Videm) 13.4.2000, str. 34; Marko Kravos in Kajetan Kovič v italijanščini, PDk 7.1.200, št. 5, str. 8; Kravosovo in Kovičevo delo v italijanščini, PDk 15.1.200, št. 12, str. 10; Kovič in Kravos v italijanščini, Delo 18.1.2000, št. 14, str. 10; Jazonova sled vidna v Trstu, PDk 9.5.200, št. 106, str. 5; Pesnitev, v kateri so strnjene vse oblike Kravosovega ustvarjanja, Novi glas 11.5.2000, št. 17, str. 8; Kravosova Jazonova sled v treh jezikih, Delo 18.52000, št. 113, str. 16 (Književni listi).

[695] Večer slovenske poezije v muzeju Revoltella, V organizaciji Skupine 85, Novi glas 18.5.2000, št. 18, str. 8; Pet predstavnikov sodobne slovenske poezije in proze v italijanščini, PDk 14.5.2000, št. 111, str. 4.

[696] Danes slovesno odprtje Rossettija, PDk 3.4.2001, št. 79, str. 9.

prevoda, saj ga je obnovljeno Založništvo tržaškega tiska izdalo leta 2000, pa še pri tem je bilo odločilno, da je 1996. prejel Nagrado Srečka Kosovela.[697] Najbolj preseneča pozen izid izbora njegove poezije v italijanščini, ker je ta zanimiv tržaški pesnik in kulturni ustvarjalec kot eden vodilnih delavcev Slovenskega stalnega gledališča oblikoval vrsto stikov z italijanskimi ustanovami, predstavljen je v nekaterih antologijah, predvsem pa so njegova dela za otroke in mlade bralce primerna tudi za italijanske naslovnike, česar ne upoštevata ne uvodna predstavitev Elvia Guagninija ne spremna študija Marije Pirjevec.[698] Tudi ta prevod je bil večkrat javno predstavljen, še posebno se je potrudila takratna predsednica Skupine '85, Patrizia Vascotto. Za Primorski dnevnik je napisala tudi temeljito oceno, ki pa po našem vedenju ni izšla v italijanski periodiki.[699] Znamenje nekoliko večjega zanimanja se morda kaže v dejstvu, da je bila knjiga Miroslava Košute izbrana za najboljšo med štiridesetimi konkurenti na "pesniškem turnirju etnipoezije" v Trstu, ki je nastal v okviru televizijske oddaje.[700]

Zanimiva je tudi pot do izida knjižnega prevoda poezij *Iga Grudna*, za katerega je poskrbela občina Devin Nabrežina ter zamejska založba Zadruga Maja ob proslavljanju petdesetletnice pesnikove smrti leta 2000, ko je zanimanje za pesnika že precej zbledelo.[701] Pesnik je tako dobil osebno antologijo v slovenščini in italijanščini skorajda dvajset let po izidu njegove zadnje knjige v slovenščini. Delo, ki prinaša tudi literarnozgodovinsko študijo *Marije Pirjevec* o pesniku, so izkoristili tudi za dodatno spodbudo prevajalcu Prešerna *Giorgiu Depangherju*, ki je najprej vse bolj odlagal prevajanje iz slovenščine. Žal je delo imelo neprimerno večji odmev pri slovenskih kot pri italijanskih bralcih.[702]

* * *

[697] Košuta, Miroslav: Memoria del corpo assente - Spomin odsotnega telesa; prev. Daria Betocchi, ur. in kom. Marija Pirjevec, uvod Elvio Guagnini. Trst, Založništvo tržaškega tiska 1999, 226 str.

[698] Piccola antologia della poesia slovena a Trieste, ur.: Jolka Milič, prev. Jolka Milič, Most, (Trst) 1983, št. 65-66; Introduzione alla storia culturale e politica slovena a Trieste nel'900, ur. Jože Pirjevec, Trst, Provincia di Trieste 1983, 213 str.; Presenza e kultura slovena nella società regionale, Ronchi dei Legionari, Centro Culturale Pubblico Polivalente, 1987, 280 str.; Sarzana, Pietro: Friuli Venezia Giulia. Letteratura delle regioni d'Italia. Storia e testi, Brescia: La scuola 1989, 395 str.

[699] Patrizia Vascotto: Košuta v natančnem in elegantnem prevodu, PDk 3.3.200, št. 52, str. 10; "Dvojezični" Miroslav Košuta, Jutri v kavarni San Marco, PDk 16.12.1999, št. 294, str. 7; Predstavitev dvojezične zbirke Miroslava Košute, Ronke, V ponedeljek v občinski dvorani, PDk 26.2.200, št. 47, str. 12; Med nagrajenci Miroslav Košuta, Pesniški turnir "Etnipoesie", PDk 11.4.200, št. 83, str. 9; Večer slovenske poezije v muzeju Revoltella, V organizaciji Skupine 85, Novi glas 18.5.2000, št. 18, str. 8; Pet predstavnikov sodobne slovenske poezije in proze v italijanščini, PDk 14.5.200, št. 111, str. 4.

[700] Med nagrajenci Miroslav Košuta, Pesniški turnir "Etnipoesie", PDk 11.4.200, št. 83, str. 9.

[701] Igo Gruden: Balada naših dni - Ballata dei nostri giorni; prev. Giorgio Depangher, ur. Mariza Škerk, kom. Marija Pirjevec, Nabrežina, Zadruga Maja 1999, 104 str.

[702] Grudnove pesmi v italijanščini, PDk 17.2.200, št. 40, str. 8; Kulturno bogat večer ob Grudnovi poeziji, PDk 20.2.200, št. 42, str. 5; Depangherjevo srečanje s poetičnim svetom Iga Grudna, PDk 14.10.2000, št. 199, str. 10; Zanimivo srečanje ob Grudnovi poeziji, PDk 28.11.2000, št. 276, str. 18. *Giorgio Depangher* se je rodil 1941. leta v Kopru, od koder se je 1954. leta (star 13 let) s starši izselil v Trst med takratnim izseljevanjem Istranov. Študiral je na tržaški univerzi in postal srednješolski profesor ter kulturni delavec. Živel je v Sesljanu, kamor so italijanske oblasti naselile veliko istrskih izseljencev. Izdal je tri pesniške zbirke, bil predsednik kluba Istia, ki je eden redkih med sorodnimi združenji skušal navezati stik s slovensko manjšino, kot član vodilnih organov tržaške podružnice Inštituta Gramsci je sodeloval kot soorganizator treh strokovnih srečanj o narodnih manjšinah.

Svojevrsten pojav predstavljajo izdaje pesnikov iz *Beneške Slovenije* (deloma tudi na Goriškem in Tržaškem) v italijanščini. V samozaložbi so izšli prevodi pesnika *Giorgia Qualizze*.[703] *Michelini Blasutig*, ki se je v mladosti izselila iz Beneške Slovenije, je tamkajšnje kulturno društvo Studenci izdalo dvojezično pesniško zbirko.[704] Sin beneških izseljencev, v Nemčiji rojeni *Michele Obit*, sedaj novinar Novega Matajurja in dopisnik beneškega dnevnika Il Gazzettino, je svoj prvenec *Notte delle radici* izdal 1988. leta v italijanščini, sedem let kasneje pa dvojezično zbirko *Per certi versi – Po drugi strani*.[705] Značilno je, da je dolgo pesnil v italijanščini in da imamo tudi v tem primeru izvirnike slovenskega pesnika prevedene v slovenščino.[706] Po tem se je pričel vse bolj vključevati v kulturno življenje Beneških Slovencev. Tako od 1996. vodi pesniški del kulturnega srečanja *Postaja Topolovo*, v okviru katerega je izšla tudi manjša priložnostna antologija pesništva sodelujočih *Voci dalla sala d'aspetto – Glasovi iz čakalnice* in še nekatere druge publikacije.[707] Vsakoletna prireditev Postaja Topolovo ima zanimiv razvoj in postopoma prerašča v zanimivo možnost za medsebojno druženje in spoznavanje pesnikov sosednjih dežel.[708] Kasneje je Michele Obit uredil in prevedel tudi pesmi za antologijo *Nuova poesia slovena*, prevedel Kosovelovo delo za otroke *Deček in sonce* in sodeloval pri vrsti drugih kulturnih prizadevanjih.[709] *Gianniju Martinolliju*, duhovniku v Beneški Sloveniji, je pesniško zbirko izdala založniška zadruga Dom v Čedadu.[710] Uvod je napisal *Mario Gariup*, župnik iz Ukev, ki je tudi sam napisal več knjig o zgodovini Kanalske doline v italijanščini.[711] Pevec v narodnozabavnem ansamblu

[703] Giorgio Qualizza: È dolce il sale, Tribil superiore, samozaložba 1989, 87 str.; isti: Goccia Di Sole - K'a:pja S'o:nca, prev. avtor, Stegna, G. Qualizza Ed. 1990, 115 str.

[704] Michelina Blasutig: Non solo ricordi - Ne samuo spomini, Sovodnje, Kulturno društvo Studenci 1995. Prim: Ne samuo spomini, Mladika 1995, št. 2/3, str. 57.

[705] Michele Obit: Notte delle radici, Videm 1988; isti: Per certi versi - Po drugi strani, prev. (v slovenščino) Marko Kravos, Videm, H. Kellermann editore 1995.

[706] Paolo Petricig: Obit "Per certi versi", Novi Matajur 1.6.1995, št. 22, str. 3; Rudi Pavšič: Michele Obit, pesnik in novinar izdal drugo zbirko, PDk 6.6.1995, št. 150, str. 13; Ivanka Hergold: Per certi versi - Po drugi strani, Druga zbirka mladega pesnika iz Benečije Micheleja Obita, PDk 13.9.1995, št. 248, str. 13.; Michele Obit: Tako nekako, prev. Marko Kravos, Sodobnost 1995, št. 11/12, str. 951-955; Jurij Paljk: Michele Obit, Po drugi strani, Novi glas 4.7.1996, št. 26, str. 6.

[707] Voci dalla sala d'aspetto - Glasovi iz čakalnice. Ur. Michele Obit, prev. različni, ilustr. Giorgio Vazza. Čedad, Lipa 1996 (Vsebuje pesmi v slovenščini in italijanščini naslednjih pesnikov: Hans Kitzmüller, Aleš Debeljak, Jani Oswald, Matjaž Pikalo, Aleš Šteger, Cesare Tomasetig, Leonardo Zanier).

[708] Pesniški večer v duhu Topolova, PDk 14.7.1998, št. 165, str. 11; Glasovi pesnikov iz miru in tišine, Novi Matajur 16.7.1998, št. 28, str. 6; Dušan Udovič: Če gresta dve kulturi vštric, se ne srečata nikoli, tudi če imata isti korak, PDk 26.7.1998, št. 176, str. 3; Vabilo k spoznavanju vsem, ki so pripravljeni na dialog, PDk 27.10.1998, št. 254, str. 3; Topolò europea, Novi Matajur 26.11.1998, št. 45, str. 3; Topolovo in nova slovenska poezija v oceni Franca Loia, PDk 29.9.1998, št. 230, str. 10.

[709] Nuova poesia slovena, A cura di Michele Obit, prev. in ur. Michele Obit, kom. Miran Košuta. Trst, Založništvo tržaškega tiska 1998, 191 str. (Vsebuje izbor pesmi: Aleš Debeljak, Alojz Ihan, Taja Kramberger, Matjaž Pikalo, Peter Semolič, Aleš Šteger, Uroš Zupan); Kosovel, Srečko: Il ragazzino e il sole, prev. Michele Obit; Trst, Revija Galeb - Zadruga Novi Matajur 2000, 84 str. (Delo je izšlo istočasno v slovenski, italijanski, furlanski in nemški knjižni izdaji.). Prim. tudi: La poesia slovena in quattro voci, Interessante serata letteraria in una libreria di Udine, Novi Matajur 13.11.1997, št. 43, str. 3; A Genova la poesia di Obit, Novi Matajur 16.3.2000, št. 11, str. 3; Uspeh za mlado slovensko poezijo v Vidmu, PDk 14.11.1997, št. 271, str. 8; Večer raznolike sodobne poezije, PDk 18.4.1998, št. 91, str. 10; Topolovo in nova slovenska poezija v oceni Franca Loia, PDk 29.9.1998, št. 230, str. 10.

[710] Gianni Martinolli: Rugiada di memorie, Cividale del Friuli, Società Cooperativa editrice Dom 1988, 94 str.

[711] Mario Gariup: Valbruna - Ovčja vas, Persone e vicende in un paese della Val Canale, Trieste, ZTT 1986, 174 str.; isti: I parroci di Ugovizza, Ugovizza - Čedad, Samozaložba - Zadruga Dom 1989, 245 str.; isti: Le opzioni per il Terzo Reich,

Beneški fantje, sicer pa tudi zavzet kulturni animator, *Anton Birtič* je izdal več zbirk svojih pesmi, v katerih so nekatera besedila objavljena v slovenskem knjižnem jeziku, največ jih je v narečju, vmes pa se vpletajo tudi besedila v italijanščini.[712]

Tovrstnim izdajam je skupno, da so namenjene predvsem slovenski manjšini sami, saj praviloma ni podatkov, da bi publikacije zbujale zanimanje prek lokalnih meja. Celo v matični domovini malokdo ve zanje, ni jih mogoče kupiti, o njih osrednji časopisi redko pišejo. Bolj kot poznavanju slovenske književnosti v Italiji služijo za komunikacijo med rojaki, ki imajo težave z razumevanjem knjižne slovenščine, ker se z njo redko srečujejo in je niso spoznali v šoli, kar velja za večino avtorjev in naslovnikov. Marsikdo med njimi se laže izraža v italijanščini kot v materinščini, zato nekatera literarna dela nastajajo v narečju ali celo v italijanščini in so šele potem prevedena v slovenščino. Gre za svojevrsten pojav, ki priča o razmerah in položaju dela slovenske manjšine v Italiji, ne prispeva pa k poznavanju slovenske književnosti v sosednji deželi.

Tem zbirkam iz Beneške Slovenije je nekoliko sorodna grafična mapa z dvojezičnim izborom pesmi *Nika Župana*, ki so jo izdali v Kopru znanci ob desetletnici njegove smrti.[713] Pesniško delo v devetindvajsetem letu starosti preminulega novinarja Radia Koper in soustanovitelja Radia Študent so pričeli intenzivneje uveljavljati 1990. leta z objavljanjem njegove ostaline v Primorskih srečanjih, pred tem pa je bil kot pesnik širši javnosti neznan. Njegov pesniški prvenec *Korak do sonca* je izdala revija Fontana v Kopru šele deset let po omenjenem izboru prevodov v italijanščino. Tudi v tem primeru gre za komunikacijo na narodnostno mešanem območju, ki ni prestopila državnih meja in torej v bistvu ne prispeva k poznavanju slovenske književnosti v Italiji. Izdaja je zanimiva le kot eden redkih primerov, ko slovenska književnost zbuja spontano zanimanje sosednjega naroda, vendar je tudi ta omejen na italijansko manjšino, ki živi v Sloveniji.

* * *

Če je z opisanimi okoliščinami mogoče pojasniti izid razmeroma manj znanih slovenskih pesnikov v italijanščini in poseben položaj, ki ga imajo prevodi slovenskega pesništva v Beneški Sloveniji, Reziji in Kanalski dolini, je treba upoštevati, da je tudi vrsta priznanih pesnikov doživela podobne izdaje, kar postavlja repertoar prevedenih del v povsem drugačen položaj, kot si ga običajno predstavljamo, ko se ne upoštevajo sociološke okoliščine. Razčlemba teh zunajliterarnih okoliščin skuša najti najverjetnejše odgovore na vprašanje, zakaj so imeli malo odmeva takšni slovenski pesniki, kot so *Alojz Gradnik*,

Val Canale 1939, Čedad, Dom 1994; isti: Lambert Ehrlich, Ugovizza 2000, 126 str.

[712] Nava Lukeš: Anton Birtič izdal Poezije leta 2000, PDk 5.1.2000, št. 3, str. 4.

[713] Niko Župan, Zvest Apollonio: /Grafična mapa./, prev. Silvano Sau, ur. in kom. Marjan Tomšič, Grafike Zvest Apollonio, Koper, 1981.

France Prešeren in *Simon Gregorčič*, čeprav njihovo delo vsebuje poteze, ki bi morale pritegniti zanimanje italijanskih bralcev.

Alojz Gradnik, po materi Furlan, doma iz obmejnih Goriških Brd, je mnogo prevajal iz italijanščine in bil na to kulturo intimno navezan.[714] Kljub temu je zbudil v sosednjem prostoru komajda kakšen odziv, čeprav so ga poznavalci redno vključevali v antologije slovenske književnosti, nekaj revijalnih prevodov, ki jih je evidentiral *France Dobrovoljc*, pa je izšlo že pred drugo svetovno vojno.[715] Leta 1947 je o njem pisal *Bartolomeo Calvi*, vendar gre bolj kot za razčlembo izvirnega ustvarjanja za zakasnelo recenzijo Gradnikove antologije italijanske lirike, ki je izšla 1940. leta v Ljubljani.[716] Najbolj izvirni del članka se nanaša na Gradnikove prevode pesmi beneškega doža Pietra Gradinija ter sonetov dubrovniškega nadškofa Beccadellija. Poleg Calvija je o pesnikovih prevodih Petrarkovih sonetov pisal *Umberto Urbani* ter dodal še intervju s pesnikom.[717] Posvetil mu je tudi brošurico *Alojz Gradnik un poeta dell'anima italoslava*, ki je izšla tik pred piščevo smrtjo, vendar gre v bistvu le za ponatis predvojnega članka iz tržaškega dnevnika Piccolo z marsikatero napako, kot je ugotovil Marijan Brecelj.[718] Poskus *Marijana Breclja*, da bi pesnika in prevajalca iz italijanščine populariziral pri italijanski publiki ob njegovem življenjskem jubileju, je ostal praktično brez odmeva.[719] Nekaj pozornosti so namenili Gradnikovemu prevajanju Danteja, vendar le v strokovnih analizah, ki obravnavajo usodo Danteja v Sloveniji, kot npr. v študijah *Marijana Breclja, Srečka Vilharja, Alojza Rebule, Arnalda Bressana*.[720] Prevodi Gradnikove sestrične *Marije Šamer* so izšli le v krajevnih časopisih, celotnih Večnih studencev pa ji ni uspelo izdati.[721] Vsa ta dolgoletna prizadevanja so privedla do knjižnega izbora šele mnogo kasneje, vendar zanj malokdo ve in je komajda dostopen, ker ga je v nizki nakladi izdala majhna *krajevna založba Braitan v Krminu*.[722]

---

[714] Jože Seražin: O nekaterih podobnostih Gradnikove poezije z italijansko in latinsko, JiS 1970/71, str. 153-164.

[715] Prispevali so jih Umberto Urbani (Italia (Trst) marec 1929), Mario de Tuoni (Il Primato (Rim) 1.8.1941), Enrico Damiani (Il Meridiano di Roma 19.9.1943). Prim.: France Dobrovoljc: Pesniško delo Alojza Gradnika v prevodu, Bori 1955, str. 78-83, 345.

[716] Bartolomeo Calvi: Aloisio Gradnik e la letteratura italiana, Convivium (Torino) 1947, št. 4-5, str. 451-465. Prim. Andrej Budal: Bartolomeo Calvi o Alojzu Gradniku, Razgledi 1947, str. 213.

[717] Corriere di Trieste 22.2.1955.

[718] Umberto Urbani: Alojz Gradnik un poeta dell'anima italoslava, Modica, Gugnali editore 1967, 23 str. Prim.: Marijan Brecelj: Knjiga o Alojzu Gradniku, GS 1967, str. 53-54; France Dobrovoljc: Pesniško delo Alojza Gradnika v prevodu, Bori 1955, str. 78-83, 345; Mara Poldini - Debeljuh: Rapporti tra la cultura italiana e quella slovena nel Litorale, 1900 - 1940, Trst, ZTT 1973, str. 19.

[719] Marijan Brecelj: Alojz Gradnik, poeta fra due mondi, Studi Goriziani 1963, str. 17-19.

[720] Arnaldo Bressan: Dante in Sloveno, Udine 1990, 188 str.; isti: Dante nei paesi dell'ex-Jugoslavia, v zborniku Dalla Bibliografia alla Storiografia, La critica dantesca nel mondo dal 1965 al 1990, Ravenna, A.Longo Editore 1995, str. 125-143; Marijan Brecelj: Bibliografia delle traduzioni slovene di opere italiane dal 1945 al 1961, Studi goriziani (Gorica) 1962, str. 19-37; Srečko Vilhar: Dante 1265-1965, Koper 1965; Alojz Rebula: La Divina Commedia nelle traduzioni slovene, Ricerche Slavistiche (Rim) VII/1961 str. 199-252.

[721] Posamezne Gradnikove pesmi je objavljala v tržaškem Piccolu (8. in 22.11.1938, 17.1.1939, 18.4.1939, 2.5.1939), v videmski reviji La Panarie (1939, št. 85), v rimskem časopisu Meridiano di Roma (2.7.1939, 23.7.1939, 30.7.1939, 20.8.1939, 22.10.1939).

[722] Alojz Gradnik: Poesie, Cormons, Edizioni Braitan 1984, 70 str. Uredil Hans Kitzmüller v sodelovanju z Wando Gradnik, Robertom Petarosom, Francem Verbasom. Druga popravljena izdaja je izšla leta 2001.

Lastnik in praktično edini delavec te založbe je univerzitetni profesor, doma iz Krmina, *Hans Kitzmuller*, ki mu je založništvo konjiček.[723] Pripravil je vrsto večjezičnih publikacij, med katerimi sta tudi koroška pesnika *Janko Ferk* in *Gustav Januš* pa tudi *Žarko Petan* in goriška pesnica tolminskega rodu *Ljubka Šorli*.[724] Za vsako knjigo je lastnik založbe lepo poskrbel na javnih predstavitvah, tako da je vedno prodal praktično celotno naklado, ki dosega nekaj sto izvodov. Uspešna prodaja, ki ne pozna zaloge in ne potrebuje distribucije v širšem prostoru, je istočasno dodaten razlog, da so knjige ostale manj znane. Prejela jih je stalna publika in tisti, ki so te ustvarjalce že poznali, zato niso presegle lokalnih meja, niso zbudile zanimanja osrednjih dnevnikov, o njih ne pišejo najbolj znani italijanski kritiki, imajo skromno vlogo pri oblikovanju zanimanja za slovensko književnost, čeprav tudi teh možnosti ne gre podcenjevati. Verjetno so v Krminu v furlansko antologijo vključili pesmi Alojza Gradnika prav zaradi Braitanove izdaje.[725] Podobno nastaja tudi vrsta drugih publikacij, saj jih pripravljajo celo ambicioznejši antikvariati in knjigarne, kakršna je npr. *Libreria Adamo* oziroma *Editrice Goriziana*, ki izdaja po dve, tri knjige letno, med katerimi so tudi že obravnavani kritični ponatisi *Maillyjevega* dela *Leggende del Friuli e delle Alpi Giulie*.[726]

* * *

Ta vidik je treba upoštevati tudi pri proučevanju pojavljanja *slovenskih klasikov* v italijanskem prostoru. Goli podatki o petih izdajah *Franceta Prešerna*, ki jim je treba dodati še obsežen izbor več kot petdesetih pesmi v Calvijevi monografiji *Fonti italiane e latine nel Prešeren maggiore*, prevod Paternujeve monografije *France Prešeren, Poeta sloveno, 1800 – 1849* ter njegovo prisotnost v večini antologij, pa tudi v nekaterih italijanskih enciklopedijah, ne povedo dovolj.[727] Vse to bi lahko privedlo do

[723] Jože Horvat: Mikavnost štirih kultur, Delo 22.1.1998, št. 17, str. 15 (Književni listi).

[724] Janko Ferk: Scritte sui muri del mondo, prev. Janko Ferk v nem., Hans Kitzmüller v ital., Alessandro D'Osualdo v furlanščino, Krmin, Edizioni Braitan 1987, 66 str.; Ferk, Janko: Ai margini del silenzio, ur. in v it. prev. Hans Kitzmüller. Cormons, Edizioni Braitan 1999, 70 str.; Gustav Januš: Pesmi = Gedichte = Poesis, prev. Hans Kitzmüller in Alessandro d'Osualdo v sodelovanju z avtorjem, Krmin, Braitan 1985, 59 str.; Alojz Gradnik: Poesie; Krmin, Edizioni Braitan 1984, 70 str.; Petan, Žarko: Slovenia felix; prev. Hans Kitzmüller, Krmin, Edizioni Braitan 1998; Ljubka Šorli: Canti spezzati, prev. Diomira Fabjan Bajc, kom. Celso Macor, Krmin, Braitan 1994. Ljubki Šorli, vdovi po fašistični žrtvi Lojzetu Bratužu, je italijanska krajevna publika tudi sicer izkazala po smrti precejšnjo pozornost, čemur je namenjena posebna obravnava.

[725] Nova zbirka poezije in proze v furlanščini, Tudi pesmi Alojza Gradnika, PDk 8.6.1998, št. 160, str. 10.

[726] Antonio de Mailly: Leggende del Friuli e delle Alpi Giulie, ur. Milko Matičetov, prev. Karin Hensel, Gorica, Editrice Goriziana 1986. Prevod nemške antologije ljudskega izročila iz leta 1922, ki vsebuje tudi motive iz slovenskih povedk. Dopolnjene in razširjene izdaje: 19872, 19893, 19944.

[727] Bartolomeo Calvi: Fonti italiane e latine nel Prešeren maggiore, Turin 1959. Arturo Cronia je napisal pregleden članek o Prešernu za Enciclopedijo Universale Vallardi in se pri tem naslonil na podoben prispevek Alojzija Resa v Enciclopedii Italiani Treccani, vendar je spremenil njegovo globalno oceno, kot je ugotovila Marija Pirjevec v prispevku Alojzij Res - posrednik med slovensko in italijansko kulturo (objavljeno v Zbornik Alojzija Resa, Goriški letnik XXII/1996, str. 33-3.) Prim. tudi: Andrej Budal: O italijanskih prevodih Prešerna, Razgledi 1949, št.1, str. 5-9; Bogomil Gerlanc: Prešeren v svetu, Obzornik 1961, str. 170-173; Štefka Bulovec: Prešernova bibliografija, Ljubljana 1975; France Prešeren: Poesie Pesmi; prev.: Giogio Depangher, kom. Marija Pirjevec, Kranj - Trst, Mestna občina Kranj - Založništvo tržaškega tiska 1999 (Prešernova pot v svet); Boris Paternu: France Prešeren, Poeta sloveno, 1800 - 1848, prev. Paolo Pivitera, Gorica, Goriška

napačnega sklepa, da je največji slovenski pesnik v Italiji primerno znan in da je njegova poezija med italijanskimi bralci živa, vendar ni mogoče mimo dejstva, da je pet knjig prevodov Prešernovih pesmi izšlo pri slovenskih založbah, ena pa je pravzaprav strojepisno razmnožen rokopis *Franca Husuja*, ki je bil po Calvijevem umiku do nastopa Giorgia Depanghera osrednji prevajalec pri vseh Prešernovih knjižnih prevodih v italijanščini.[728] Že na tem mestu lahko opazimo, da je širjenje poznavanja Prešerna v italijanskem svetu imelo več faz in je potekalo v okviru diskontinuiranih procesov.

Husujeve prevode Prešerna, ki jih je s študijami pospremil *Anton Slodnjak*, ne da bi upošteval historiat uveljavljanja Prešerna v italijanskem prostoru, je slovenska kritika hvalila, vendar s pridržki.[729] Ostreje sta sodila *Marija Pirjevec* in *Miran Košuta.* Prva je menila, da gre v Husujevem prevodu za *"nabreklo avlično italijanščino*", drugi pa je menil, da imamo v tem primeru "*melodično disharmonično, zanosno retorično ter izrazno arhaičnost*".[730] Prevajalec je res zagovarjal strogo spoštovanje pesniške oblike izvirnika, sicer bi bil po njegovem mnenju tak izdelek kot "*klasična simfonija uglasbena v stilu modernega jazza*," kot je izjavil v intervjuju.[731] *Marija Pirjevec* je natančno analizirala ter primerjala Salvinijev, Calvijev ter Husujev prevod Prešernovega soneta *Vrba* ter rezultate raziskave predstavila na 16. mednarodnem simpoziju Obdobja v Ljubljani.[732] Ugotovila je tudi Husujevo pojmovanje prevajanja, ki skuša ostati kar najbolj zvesto izvirniku ne glede na recepcijo sodobnega bralca in čeprav včasih ne uspe ohraniti pesnikove metaforike. Podobne ugotovitve je razvila tudi na posvetovanju o prevajanju Prešerna, ki ga je pripravila Skupina '85.[733] Med sodelujočimi prevajalci Prešerna v nemščino, španščino in italijanščino je tedaj spregovoril o svojih izkušnjah tudi istrijanski izseljenec in nekdanji nabrežinski župan *Giorgio Depangher*, ki je do takrat objavil le nekaj prevodov Kosovelovih pesmi, a se je kasneje razvil v osrednjega prevajalca Prešerna v italijanščino.

Ne glede na kasnejšo kritično sodbo o Husujevih prevodih so se založniki potrudili tako pri javnih predstavitvah kot tudi pri opremi knjižnih izdaj, zaradi česar bi bilo pričakovati dokajšen odziv publike.

Mohorjeva družba 1999, 306 str.

[728] Marija Češčut: Husu, Franc, Primorski slovenski biografski leksikon, 7. snopič, Gorica, Goriška Mohorjeva družba 1981, str. 553-554.

[729] Krst v italijanščini, Dan, 1973, št.8 str. 6-8; Pogovor s prevajalcem Prešernovega Krsta Francetom Husujem, Mladika 1973, št. 1, str. 7; Vitko Musek: Franc Husu, Družina 21.1.1973, št. 3 str. 10; Tomaž Pavšič: Prešeren kot pesnik pravice, ljubezni in lepote, PrimN 4.3.1977, št. 10, str. 9.

[730] "Il traduttore Francesco Husu offrì al pubblico italiano una versione piuttosto aulica ed ampollosa del Battesimo presso la Savizza e dei Sonetti" Marija Pirjevec: Saggi sulla letteratura slovena dal XVII° al XX° secolo, Trst, ZTT 1983, str. 96; "L'impresa per disarmonia melodica, enfasi retorica e arcaicità espressiva risulterà poco felice." Miran Košuta: "Tamquam non essent?", Metodi e ricerche (Videm) 1992, št. 1, str. 13.

[731] Pogovor s prevajalcem Prešernovega Krsta Francem Husujem, Mladika 1973, št. 1, str. 8.

[732] Marija Pirjevec: Prešernov sonet po italijansko, Z mednarodnega simpozija Obdobja 16, Delo 6.7.1995, št. 154, str. 9-11 (Književni listi); ista: Recepcija Prešernove poezije v Italiji in Trstu, Primorska srečanja 1996, št. 178, str. 78-80. Kasneje je v svoje analize vključila tudi prevode Bartolomea Calvia; prim. Marija Pirjevec, Prešernova pot k Italijanom, v: Simpozij Prešernovi dnevi v Kranju, Kranj, Mestna občina Kranj 2000, str. 335-341.

[733] Prešernova poezija v različnih jezikih, PDk 21.10.1995, št. 280, str. 7; Skupina 85: slovenski večeri v muzeju Revoltella, PDk 28.9.1995, št. 262, str. 7.

Knjižna izdaja Krsta pri Savici je po prizadevanjih *Bogomila Gerlanca* opremljena z osmimi ilustracijami Edmonda Hottenrotha, nemškega slikarja, ki je v Prešernovem času upodobil Bled in Bohinj, originali pa vise v rimski kavarni Caffè Greco. Predstavitev je bila v tržaškem kulturnem krožku Circolo della cultura e delle arti in Vatikanu. Kljub vsemu je v Trstu izpričano le skromno zanimanje, saj se je prireditve udeležilo bistveno več Slovencev kot Italijanov. Edini znani odmev v krajevni periodiki je napoved, ne pa tudi poročilo o predstavitvi v dnevniku Piccolo.[734] Po vsem tem skromnem uspehu se ni čuditi malodušju pri poskusih promocije prevoda *Poezij* čez pet let, ki je bila deležna še manjše pozornosti.[735] Izdaja *Sonetov nesreče* 1983. je ostala povsem neopažena, deloma tudi zato, ker je vključena v serijo izdaj Sonetov nesreče v različnih svetovnih jezikih. Isto usodo je doživela tudi nova faksimilirana izdaja *Poezij* in *Zdravljice* 1997. leta, v kateri je med drugimi objavljen tudi prevod spremne besede Martina Žniderščiča v italijanščino.[736] Usoda Husujevega prevoda Krsta pri Savici, ki je 1996. izšel pri manjši založbi Humar istočasno v sedmih jezikih in ima poudarek na 37 izvirnih ilustracijah Miligoja Dominka, je še bolj nejasna, kljub razmeroma uspešni predstavitvi v Benetkah.[737] Promocija Prešerna je do te stopnje v bistvu vezana le na tri opaznejše kulturne dogodke ob izidu posameznih knjig, med katerimi so poleg tega minili daljši časovni presledki. Bolj kot pomisleki o kvaliteti Husujevih prevodov pojasnjujejo navedene okoliščine, zakaj je Prešeren širši publiki neznan, čeprav je v Italiji nastala že obravnavana Calvijeva monografska študija o njegovem delu in ga upoštevajo tudi vse ustrezne antologije od 1878 dalje, ko je *Giacomo Chiudini* izdal antologijo *Canti del popolo slavo* v Firencah, in ga je nato predstavil tudi *Marco Antonio Canini* v svoji knjigi *Il libro dell'amore*, ki je izšla v Benetkah 1885.[738] Vseeno je bilo ime največjega slovenskega pesnika v Italiji neznano, kot je zgovorno pokazala priložnostna anketa, ki je leta 1994 zajela vzorec tristotih italijanskih dijakov in njihovih profesorjev v Trstu. Izkazalo se je, da ničesar ne vedo o pesniku, eden izmed anketirancev pa je sogovornikom prostodušno svetoval, naj se obrnejo na njegovega openskega prijatelja Slovenca, ki jim bo gotovo znal veliko povedati o slovenskih pesnikih in pisateljih.[739]

Novo stopnjo pri seznanjanju italijanske publike s Prešernom predstavlja izid *Depangherjevega prevoda* izbora Prešernovih poezij, ki ga je omogočil slovenski mednarodni projekt Mestne občine Kranj

[734] Le ore della città, Il Piccolo 27.11.1972, št. 403, str. 5. Slovenski odmevi: Marko Kravos: Krst pri Savici prvič v italijanščini, PDk 19.11.1972, št. 277, str. 5; Predstavitev novega Prešernovega "Krsta" v italijanščini, PDk 28.11.1972, št. 281, str. 2; [Josip Tavčar]: Krst v italijanščini, Dan 1972, št. 8, str. 6; Mario Dezman: V Rimu predstavili "Krst pri Savici", PDk 26.1.1973, št. 22, str. 1; Krst v italijanščini, Dan, 1973, št.8 str. 6-8; Pogovor s prevajalcem Prešernovega Krsta Francetom Husujem, Mladika 1973, št. 1, str. 7; Vitko Musek: Franc Husu, Družina 21.1.1973, št. 3, str. 10.

[735] Bogomil Gerlanc: France Prešeren v prevodu Franca Husuja, Knjiga 1976, št. 3, str. 173-174; Tomaž Pavšič: Prešeren kot pesnik pravice, ljubezni in lepote, PrimN 4.3.1977, št. 10, str. 9; O prevodu Poezij je poročalo tudi Delo 12. in 16. februarja 1976.

[736] [Marjeta Novak Kajzer]: Faksimile Poezij in Zdravljice, Delo 14.1.1997, št. 10, str. 7.

[737] Ambrož Kodelja: Predstavitev Krsta pri Savici v Benetkah, Novi glas 12.12.1996, št. 47, str. 7.

[738] Marco Antonio Canini je v antologijo vključil pesmi *Pod oknom*, *Prošnja*, *Strunam* in *Kam*.

[739] Roža Butina: Koliko poznajo Prešerna italijanski dijaki in študenti?, PDk 30.1.1994, št. 29, str. 22.

– Prešernova pot v svet. Isto leto je izšla v italijanščini tudi Paternujeva študija o pesniku, ki jo je izdala Goriška Mohorjeva družba. Obema knjigama se je naslednje leto pridružil tudi knjižni prevod Krsta pri Savici, ki je za prevajalca predstavljal še posebno trd oreh.[740] Vse tri knjige so izšle v jubilejnih letih največjega slovenskega pesnika (stoletnica smrti in stopetdesetletnice rojstva) in bile večkrat predstavljene v različnih italijanskih mestih, od Trsta, Devina in Gorice do Padove, Firenz, Rima, Neaplja in Milana.[741] Posebna prednost se zdi tudi istočasen izid pesniškega dela in njegove strokovne interpretacije, ki je nastala s posebnim ozirom na tujega bralca, ki nima vsega potrebnega vedenja o kulturnozgodovinskem kontekstu. Odmevi v javnosti so se sicer zadovoljili le s povzemanjem mnenj sodelujočih in se niso spuščali v kritičen pretres in oceno kvalitete prevodov, obveljalo pa je stališče, da je Depangherjev prevod Prešerna bistveno kvalitetnejši od vseh prejšnjih, čeprav je zaradi pomanjkljivega znanja slovenščine potreboval obsežno pomoč sodelavcev, med katerimi je imela vidno mesto *Marija Pirjevec*, avtorica spremnih študij v obeh knjižnih prevodih, ki je ob tem tudi natančno raziskala Prešernovo pot k Italijanom.[742]

Na največji italijanski univerzi *La Sapienza* v Rimu je 13. in 14. decembra leta 2000 *Miran Košuta* organiziral dvodnevni simpozij *Dalla lira di France Prešeren: armonie letterarie e culturali tra Slovenia, Italia ed Europa* (O/iz Prešernove lire: literarne harmonije med Slovenijo, Italijo in Evropo). Na simpoziju, ki ga je podprla tudi slovenska ambasada, so poleg *Borisa Paternuja* in *Marije Pirjevec* sodelovali tudi *Mario Capaldo, Boris A. Novak, Ivan Verč, Atilij Rakar, Janja Jerkov, Predrag Matvejević* in *Miran Košuta*, ki so med drugim razčlenili Prešernovo evropeizacijo slovenske poezije, njegove vezi s petrarkizmom in romanskimi pesniškimi oblikami, njegovo usodo v Italiji, prikazali pa so tudi eno epizodo iz nove slovenske televizijske nadaljevanke. Tik pred tem simpozijem je tudi slovenski konzul pri svetem sedežu v Rimu, *Karel Bonutti*, v okviru praznovanj 200-letnice Prešernovega rojstva

[740] France Prešeren: Poesie - Pesmi, prev.: Giogio Depangher, kom. Marija Pirjevec, Kranj - Trst, Mestna občina Kranj - Založništvo tržaškega tiska 1999 (Prešernova pot v svet); France Prešeren: Battesimo presso la Savizza - Krst pri Savici, prev. Giogio Depangher, kom. Marija Pirjevec, Kranj, Mestna občina Kranj 2000, 64 str. (Prešernova pot v svet); Boris Paternu: France Prešeren, Poeta sloveno, 1800 - 1848, kom. Lojzka Bratuž, prev. Paolo Pivitera, Gorica, Goriška Mohorjeva družba 1999, 306 str.

[741] Patrizia Vascotto: Prešeren v odličnem Depangherjevem italijanskem prevodu, PDk 9.12.1998, št. 291, str. 10; Večer Prešernovih poezij v italijanščini, PDk 22.1.1999, št. 18, str. 5; Prešeren v Devinu, Novi glas 28.1.1999, št. 4, str. 8; Marija Pirjevec: Prešernova pot k Italijanom, PDk 7.2.1999, št. 32, str. 9; Paternujev Prešeren v italijanskem jeziku, PDk 9.2.1999, št. 33, str. 21; Paternujev Prešeren v italijanščini, PDk 11.2.1999, št. 35, str. 12; Prešeren v Revoltelli, PDk 11.2.1999, št. 35, str. 7; Novi prevod Prešerna : doprinos k spoznavanju slovenske kulture, PDk 12.2.1999, št. 36, str. 1 in 5; Prešeren v Depangherjevi preobleki, PrimN 19.2.1999, št. 14, str. 23; Patrizia Vascotto: Mednarodni simpozij o Prešernu v Kranju, PDk 21.2.1999, št. 43, str. 17; Le poesie di Prešeren tradotte in italiano, Dom 28.2.1999, št. 4, str. 4; Monografia su France Prešeren in italiano, Dom 28.2.1999, št. 4, str. 4; Vatikansko glasilo o Prešernovih izdajah in predstavitvah, Novi glas 2.5.1999, št. 12, str. 6; Dušan Kalc: Kako prenesti Prešerna v italijanski svet, PDk 7.3.1999, št. 55, str. 12; Prešeren v Padovi, Novi glas 11.5.2000, št. 17, str. 6; Prešeren v Padovi, Novi glas 18.5.2000, št. 18, str. 6; V Milanu sprejem od dnevu državnosti, PDk 23.6.2000, št. 144, str. 5; Predstavili novi italijanski prevod Krsta pri Savici, PDk 8.2.2000, št. 32, str. 5; Milan Vogel: Krst pri Savici po italijansko, Delo 9.2.2000, št. 32, str. 8; Predstavitev knjige o Prešernu, PDk 12.5.2000, št. 109, str. 12; Prešernov večer v Milanu, Delo 23.6.2000, št. 144, str. 9.

[742] Marija Pirjevec: Prešernova pot k Italijanom, v: Simpozij Prešernovi dnevi v Kranju, Kranj, Mestna občina Kranj 2000, str. 335-341.

pripravil zanimiv kulturni večer v ugledni rimski palači Palazzo Massimo di Pirro, ki so se ga udeležili številni ugledni gostje in diplomatski zbor.[743] Skorajda istočasno, od 11. do 13. decembra 2000, je tudi sekcija za primerjalno književnost neapeljskega odseka za vzhodnoslovanske književnosti in jezike pripravila mednarodni simpozij o "idejah romantike" pri Mickiewiczu, Prešernu in Vörösmartyju oziroma na Poljskem, v Sloveniji in na Madžarskem. Med tridesetimi referenti in razpravljalci domala nihče ni mogel obiti Prešerna, osem referatov pa je obravnavalo izrazito prešernoslovske teme. *Boris Paternu* je osvetlil Prešernove literarne vezi z nemško, italijansko in poljsko književnostjo, *Marija Pirjevec* je pokazala pesnikovo mesto v tipologiji slovenske književnosti, *Aleksandra Žabjek* je označila slovenski prispevek v svetovno književnost, *Tereza Wilkoń* je analizirala Prešernove gazele, različna prešernoslovska vprašanja pri Hrvatih, Makedoncih in Srbih so obravnavali *Sinan Gudževič*, *Sanja Roić*, *Radica Nikodinovska* in *Suzana Glavaš*, simpozij pa je pozdravila tudi predstavnica slovenske ambasade *Dolores Selan*. Ker nam gradivo z obeh strokovnih srečanj ni dostopno, je težko oceniti njun pomen in izvirni prispevek, kljub temu pa izstopa, da med referenti ni italijanskih strokovnjakov s področja literarnih ved.

Prav tako je zaenkrat težko soditi o celotni recepciji tako predstavljenega Prešernovega ustvarjanja pri Italijanih, vsekakor pa številna prizadevanja lahko obetajo novo stopnjo pri širjenju poznavanja slovenske književnosti v italijanskem kulturnem prostoru, če ne bodo prehitro prenehala.[744] Zaenkrat je najbolj zanimivo, da je v italijanskem akademskem svetu mogoče zaznati pojavljanje ponovnega zanimanja za Prešernovo delo, čeprav je do sedaj med vsemi poročevalci znanih le nekaj italijanskih. *Patrizia Vascotto*, predsednica Skupine '85, je pripravila javne predstavitve obeh knjig, je pisala predvsem v Primorskem dnevniku.[745] Poleg tega je poročal o predstavitvi v Rimu tudi *Arnalío De Vittore* v vatikanskem glasilu Osservatore Romano, vendar je v glavnem le povzemal informacije podane na prireditvi. Podobno so storili tudi drugi italijanski novinarji ob simpoziju na rimski univerzi La Sapienza, na katerem je aktivno nastopilo sicer šest italijanskih univerzitetnih profesorjev, vendar je bil med njimi le en Italijan.[746] Še skromnejši so bili javni odmevi neapeljskega simpozija, saj nam je znana komajda kakšna posredna omemba.[747] Prizadevanja za seznanjanje italijanske publike s Prešernom se zaenkrat še niso zaključila in se pojavljajo nove pobude, ki ponujajo možnosti za oblikovanje bolj poglobljenega razumevanja Prešernovega ustvarjanja. Tako je v tržaškem dnevniku Il Piccolo, ki o Slovencih piše večkrat negativno kot z naklonjenostjo, izšel obsežen intervju *Renza Sansona* z *Marijo Pirjevec* o

[743] Lojzka Bratuž: Dvestoletnica rojstva Franceta Prešerna, Novi glas 7.12.2000, št. 45, str. 1.
[744] Patrizia Vascotto: M. Pirjevec in Depangher o težavah prevajanja, PDk 15.8.2000, št. 189, str. 9.
[745] Patrizia Vascotto: Prešeren v odličnem Depangherjevem italijanskem prevodu, PDk 9.12.1998, št. 291, str. 10.
[746] Vatikansko glasilo o Prešernovih izdajah in predstavitvah, Novi glas 2.5.1999, št. 12, str. 6.
[747] Povodni mož v palači Massimo, Delo 16. 12. 2000, št. 292, str. 7; Renzo Sanson: Frace Preseren, l'inno alla libertà del poeta togato. Il Piccolo 3. 12. 2000, str. 25; Lojzka Bratuž: Dvestoletnica rojstva Franceta Prešerna, Novi glas 7.12.2000, št. 45, str. 1.

pomenu Prešernove 200-letnice rojstva in njegovi usodi v italijanskem svetu, objavili pa so tudi kratko predstavitev pesnika, ki jo je prispevala *Nada Čok*. Na slovenskem konzulatu v Trstu so pripravili predstavitev Prešernovega portreta, Občina Zgonik je jeseni leta 2000 razpisala javni natečaj za prispevke o pesniku in za glasbenike, ki bi uglasbili Prešernovo pesem Pevcu in verjetno se bo pojavila še kakšna zanimiva iniciativa.[748]

Simon Gregorčič ni doživel večje odmevnosti v italijanskem prostoru. Čeprav je predstavljen v vidnejših antologijah, je knjižni prevod priskrbela slovenska založba, ki v Italiji tedaj še ni imela distribucijske mreže.[749] Tudi ta je vezan na življenjsko usodo *Franca Husuja,* klarentinca s Proseka, ki je z enajstimi leti vstopil v redovniško šolo daleč v Piemontu. Ko je deček, poln domotožja, prejel sporočilo, da ga bo v Frascatiju končno obiskal oče, si je med veselim pričakovanjem zamislil, kaj vse mu bo povedal, naenkrat pa se je ovedel, da v sebi ne najde več domačih slovenskih besed.[750] Da bi si ohranil materinščino, je pričel brati in prevajati *Simona Gregorčiča* ter ga je mnogo let kasneje tudi izdal, najprej strojepisno – kot vse svoje prevode – nato pa še pri Založništvu tržaškega tiska s komentarji *Lojzke Bratuž*.[751]

Čeprav ni znano, da bi bila knjiga v italijanski javnosti opažena, se včasih pokaže, da tudi Italijani poznajo slovenske pesnike. Takšno presenetljivo dobro poznavanje slovenske književnosti se je izkazalo ob proslavljanju 150-letnice rojstva Simona Gregorčiča 1994. leta, ki seveda ni imela nikakršnega odmeva v italijanskem prostoru, dokler niso slovenski združeni pevski zbori pripravili izvedbo kantate Oljki v goriški stolnici. Tedaj se je v italijanskih lokalnih desničarskih časopisih dvignil val polemik in obtožb, da je Gregorčič začetnik slovenskega nacionalizma, ki naj bi tudi dandanes ogrožal italijanski značaj Gorice, kar naj bi dokazovala njegova pesem Soči in tista njena kitica, ki si je Salvini ni upal objaviti v svoji antologiji *Sempreverde e rosmarino*.[752]

* * *

[748] Renzo Sanson: France Preseren, l'inno alla libertà del poeta togato. Il Piccolo 3. 12. 2000, str. 25. Natečaj o Prešernu, PDk 1. 10. 2000, št. 227, str. 4. (Več objav v različnih časopisih.)

[749] France Dobrovoljc poleg objav v antologijah navaja še študijo Aurelia Palmierija Il poeta sloveno dell'Isonzo Simone Gregorcic, ki je 1923. leta izšla v rimski reviji La Cultura, ter komparativno študijo Bartolomea Calvija o paralelizmih med Gregorčičem in Giuseppom Parinijem, ki je tudi uporabil motiv Jeftejeve hčere (izšlo 1929. v letnem poročilu tehniškega inštituta v Mantovi). Prim.: France Dobrovoljc: Gregorčičeva pesem v svetu, NS 1949, str. 1090-1095.

[750] Slavica Plahuta: Gregorčičeve Poezije prvič v italijanščini; Primorska srečanja 1990, št. 106/107, str. 264-267.

[751] Simon Gregorčič: Canti scelti, prev.: Franc Husu; ur.: Lojzka Bratuž. Trst, ZTT 1990, 141 str. (Est Libris. Collana di letteratura 4).

[752] Lojze Kante: Soči, začetek nacionalizma, Ob Gregorčičevi proslavi, Delo 30.11.1994, št. 277, str. 13.

Prevodi slovenske poezije v italijanskem prostoru najprej odkrivajo, da so *poskusi uveljavljanja nekaterih klasikov slovenske literature* šibki in malo uspešni. Zanemarjena je bila možnost nadaljnjega uveljavljanja *Otona Župančiča*, za katerega so Italijani kazali določen interes, slovenski posredniki pa so se ob različnih spletkah obnašali, kot da je povsem poznan in sprejet kot klasik svetovne književnosti. Med posredniki *Franceta Prešerna* je slovenska kritika najprej odvrnila dokaj uspešnega prevajalca Bartolomea Calvija z oceno njegove sporne interpretacije pesnikovih zgledov. V obravnavanem obdobju sta bila to dejansko edina jasneje artikulirana primera italijanskega interesa za slovensko poezijo starejših obdobij, vse druge avtorje so ponujali Slovenci in bili pri njihovem uveljavljanju relativno malo učinkoviti. Šele čez desetletja se je pojavil nov prevajalec Prešerna, Franc Husu, z neprimerno ožjim poznavanjem literature, zaradi česar so bili kljub številnim naporom doseženi le skromni in kratkotrajni rezultati. O nadaljnji usodi Prešerna pri Italijanih je po Depangherjevem prevodu zaenkrat še preuranjeno soditi. Skromni so tudi Husujevi uspehi pri uveljavljanju *Simona Gregorčiča*, medtem ko je *Alojz Gradnik* prodrl le do izdaje pri manjši založbi in ostal na ravni krajevnega zanimanja, čeprav je knjiga čez nekaj let doživela drugo izdajo. Tako zaenkrat med klasiki le *Srečko Kosovel* doživljal drugačno usodo, ki ji namenjamo posebno obravnavo.

Procesi afirmacije slovenske književnosti kot organizma kvalitetnih literarnih del niso dosegli stopnje, da bi se katero izmed njih uvrstilo v italijansko predstavo svetovne klasike. Spremljanje nekaterih slovenskih pesnikov in posrednikov, ki si pot do uspeha postopno utirajo od posameznih objav v periodiki in so dovolj vztrajni, da čez leta dosežejo knjižno objavo, s katero se ne zadovoljijo, pač pa delo nadaljujejo, bi lahko vodilo k sklepanju, da bo kakšen segment slovenske književnosti le dosegel vidnejšo afirmacijo, vendar se tu pojavlja vrsta zaviralnih pojavov. Vsi posredniki delujejo predvsem na ravni osebnih znanstev, državna materialna pomoč je skromna, procesi uveljavljanja so dokaj nekoordinirani in povezanost med posameznimi skupinami posrednikov je šibka, zaradi česar širjenje poznavanja slovenske književnosti ne obvladuje italijanskega prostora.

5.3. Knjižni prevodi slovenskih proznih del v italijanščino

Na prvi pogled se zdi, da je *proza* z mejnimi memoarskimi zvrstmi razmeroma dobro predstavljena. V italijanščini je izšlo osemindvajset knjig te zvrsti.[753] Kljub temu se takoj pokaže, da ostajajo tudi v tem delu repertoarja prevedenih del velike praznine in izstopajoča nesorazmerja. Repertoar vključuje le *enajst pripovednikov,* med njimi so štirje predstavljeni z najznačilnejšimi deli, dobršnega dela teh knjig niso

[753] Primerjaj bibliografski dodatek v knjigi Zoltan Jan: Cankar, Kosovel, Zlobec in Ljubka Šorli pri Italijanih, Ljubljana 2001 (Slavistična knjižnica 5).

izdale italijanske založbe. Polovica knjižnih izdaj odpade na *Ivana Cankarja*, ki je zastopan s trinajstimi knjigami. *Edvard Kocbek* je predstavljen z dvema različnima izdajama *Tovarišije*. *Bevkov* roman *Mrak za rešetkami*, *Kosmačev Tantadruj, Bartolov Alamut* so dela, ki so izšla po dvakrat. Več pisateljev ima prevedeno po eno delo, toda tudi tu so podatki manj spodbudni, če jih natančneje razčlenimo, saj so se pojavljali izvenliterarni razlogi za objavo. Roman *Ivana Potrča Na kmetih* je izšel pri reški založbi EDIT zaradi svojevrstnega prikazovanja socialne problematike, na Koroškem pa *Messnerjeva* trijezična izdaja *Koroškega triptiha* zaradi obravnavanja manjšinskega vprašanja, *Šavrinke Marjana Tomšiča* so izšle pri koprskem Znanstveno raziskovalnem središču, ko se je zdelo, da bi delo lahko prejelo nagrado Giuseppe Acerbi, ki jo podeljuje občina Castel Goffredu blizu Mantove. Prevod *Prežihovega Doberdoba* je izšel po desetletja trajajočih prizadevanjih pri Goriški Mohorjevi družbi. Ob teh pripovednikih so objavljeni mejni primeri leposlovja – v Trstu *Ljubezenska pisma Stanka Vuka*, v Vidmu, oziroma Turinu pa romansirana potopisa *Dušana Jelinčiča Zvezdnate noči* in *Biseri pod snegom*. *Levstikovega Martina Krpana* in *Solzice Prežiha Voranca* so upoštevali kot književnost za mladino in iz istih razlogov izdali tudi *Jurčičevega Sosedovega sina* in *Jurija Kozjaka, Seliškarjevo Bratovščino Sinjega galeba* ter *Ingoličevo Gimnazijko*.

Poleg odsotnosti številnih klasikov in sodobnih pripovednikov je vse do konca devetdesetih let *značilna praznina* pri prevajanju najvidnejših predstavnikov slovenskega *pripovedništva v zamejstvu*, saj imajo v obravnavanem obdobju le *France Bevk*, *Alojz Rebula* in *Boris Pahor* objavljeno po eno delo pri Založništvu tržaškega tiska, ki ju je uvrstilo v svojo zbirko prevodne literature, medtem ko je Pangerčev opis ljudskih običajev pri postavljanju mlaja *L'albero del Maj* izšel pri videmski krajevni založbi Campanotto, ki je večkrat pokazala zanimanje za slovensko književnost, *Dušan Jelinčič* pa je sam poskrbel za izid svojih potopisnih romanov v Vidmu oziroma Turinu.[754]

Tako kot je pred tem skušal najti založnika za Bevka *Ezio Martin*, je tudi *Diomira Fabjan Bajc* vrsto let ponujala svoj prevod *Rebulovega* romana *V Sibilinem* vetru različnim hišam, vendar zaman vse do leta 1992., ko ga je izdalo Založništvo tržaškega tiska v zbirki *Est Libris*, s katero naj bi uveljavili slovensko književnost v Italiji. Morda prevajalka ni imela ustreznih referenc, ker do tedaj še ni objavila nobenega knjižnega prevoda slovenskega leposlovja, vendar ni verjetno, da tega ne bi odtehtalo njeno dolgoletno poučevanje na Visoki šoli za prevajalce in tolmače v Trstu *(Scuolo superiore di lingue moderne per interpreti e traduttori)* in njena strokovna dela s področja prevajanja.[755] Ob tem pa je imel pisatelj, ki je sodeloval z založbo Jaca Book pri italijanski izdaji Kocbeka, neprijetne izkušnje s to

[754] France Bevk: Crepuscolo, prev. Ezio Martin, Trst, ZTT 1989, 170 str. (Est Libris, Collana di letteratura 3); Alojz Rebula: Nel vento della Sibilla, prev. Diomira Fabjan Bajc, Trst, ZTT 1992 (Est Libris, Collana di letteratura 4); Boris Pangerc: L'albero del Maj, Udine, Campanotto Editore 1993; Dušan Jelinčič: Le notti stellate, prev. Paolo Pivitera, Udine, Campanotto 1994; Dušan Jelinčič: Perle sotto la neve, prev. Nadia Milievich, Torino, Vivalda 1997.

[755] Diomira Fabjan Bajc: Izkušnje pri prevajanju sodobnih slovenskih besedil v italijanščino, Celovški zvon 1985, str. 36-39; ista: Dve muhi na en mah - Due piccioni con una fava, Gorica, Goriška Mohorjeva družba 1995, 300 str.; ista: Lažni prijatelji - I falsi amici, slovensko-italijanski slovar paronimov, vocabolario italiano-sloveno dei paronimi, Trst, Mladika 1995.

ustanovo, s katero je imel že podpisano pogodbo za objavo svojega dela *Smer nova zemlja*, vendar so od nje odstopili kljub podpori takratnega tržaškega škofa Bellonija zaradi "preusmeritve založniškega programa".[756] Prav tako ni mogoče presoditi, kolikšen domet je imela predstavitev pisatelja, ki jo je *Miran Košuta* objavil v Slavistični reviji in videmski Metodi e ricerche.[757]

Zdi se, da so pravi razlogi za neuspele poskuse predsodki do ustvarjanja slovenske manjšine, saj je prevod, ko je končno izšel, dolgo ostal brez večje odzivnosti pri italijanski publiki, ki je tako kot Pahorjevo biografijo o Kosovelu prezrla tudi Rebulovo publicistično delo o Jakobu Ukmarju.[758] Poskusi promocije, med katerimi najbolj izstopa vest italijanske tiskovne agencije ANSE o izidu prevoda Rebulovega romana, predvajanje odlomkov po tržaškem radiu in predstavitev ob razstavi slovenske kulture v Trstu, niso dosegli namena.[759] Šele pol desetletja po izidu prevoda, leta 1997, je pisatelj prejel ugledno nagrado Giuseppe Acerbi, ki jo podeljuje Občina Castel Goffredo. Tedaj je prejel priznanje tudi Ciril Zlobec, ki je menda vplival, da so namenili nagrado tistega leta slovenski književnosti.[760] V konkurenci treh slovenskih pripovednih del (Majenca Borisa Pangerca in Zvezdnate noči Dušana Jelinčiča, Šavrink Marjana Tomšiča niso upoštevali, ker niso izšle pravočasno) je šest strokovnjakov in šest "laičnih" bralcev 37 od 80 možnih toč dodelilo romanu Alojza Rebule. Zanimivo je, da je skorajda istočasno prišla vest, da je Alojz Rebula prejel tudi italijansko nagrado mednarodnega združenja klubov Serra za še neobjavljeno besedilo triptiha treh zgodb *Pričevalci in vstajenje*.[761] Nagrada, ki mu je bila izročena v Madridu na zborovanju klubov Serra, ni imela večjega odmeva ne v slovenski ne v italijanski javnosti, pač pa je znano, da je po podelitvi nagrade Giuseppe Acerbi milanska revija Studi Cattolici januarja 1998. objavila intervju Pasquala Maffea s pisateljem.[762] Morda je kakšen odmev ostal prezrt, vendar se zdi ob vseh spremljajočih prireditvah ob podelitvi obeh nagrad skorajda istočasno, da je bila priložnost slabo izkoriščena in da je bila večja odmevnost podobnega priznanja Cirilu Zlobcu.[763]

---

[756] Alojz Rebula: Škof Lorennzo Belloni v mojem dnevniku, Mladika 1996, št. 9, str. 193.

[757] Rebulizmi (10 ključnih gesel iz književno-ontološkega besednjaka Alojza Rebule), Slavistična revija 1994, št. 4, str. 475-489; Lemmi rebuliani. 10 parole-chiave dal vocabolario artistico e ontologico di Alojz Rebula, scrittore sloveno triestino, Metodi e ricerche, 1995, št.1, str. 85-100

[758] Alojz Rebula: Jakob Ukmar, Studio tesi 1992 (Civiltà della Memoria); Boris Pahor: Srečko Kosovel, Pordenone, Studio tesi 1994, 120 str. (Civiltà della Memoria).

[759] ANSA: izšel je prevod "Sibile", PDk 5.1.1993, št. 4, str. 7; Rebulov roman po radiu, PDk 8.1.1993, št. 7, str. 7; Rebulov Sibilin veter za strpni del Trsta, PDk 5.3.1993, št. 63, str. 6; Rebula pred novimi bralci, PDk 16.5.1993, št. 128, str. 3; Alojz Rebula v italijanščini, Katoliški glas 27.5.1993, št. 20, str. 6; Jurij Paljk: Ukmarjev življenjepis izpod peresa A. Rebule, PDk 3.10.1992, št. 230, str. 9.

[760] Največ glasov za Rebulov roman, PDk 1.6.1997, št. 155, str. 8; Diomira Fabjan Bajc: Ko je latinščina pogovorni jezik, PDk 1.11.1997, št. 260, str. 14; Diomira Fabjan Bajc: Gospoda Paananen in Rebula pa kar po latinsko, Dve mednarodni nagradi pisatelju Alojzu Rebuli, Delo 23.10.1997, št. 246, str. 15 (Književni listi).

[761] Alojz Rebula, dobitnik nagrade Serra, Delo 16.10.1997, št. 240, str. 7.

[762] Rebula v Studi Cattolici, Mladika 1998, št. 2/3, str. 69.

[763] Istočasno kot Rebuli so mimo pravilnika podelili posebno priznanje tudi Cirilu Zlobcu, prevodi njegovih poezij pa so izšli v decembrski številki milanske revije Schema, kmalu za tem pa so bili vključeni v panoramo sodobne evropske lirike. Prim. Grytzko Mascioni: Pesnik besede ljubezni, Delo 3.7.1997, št. 151, str. 15 (Književni listi).

Ker je Založništvo tržaškega tiska kmalu po izidu Rebulovega prevoda V Sibilinem vetru propadlo, *Borisu Pahorju* dolgo ni uspelo izdati nobenega svojega knjižnega prevoda v italijanščino niti pri slovenski založbi. *Nekropola* v prevodu *Ezia Martina*, delo je bilo tedaj že objavljen v francoščini in angleščini, je krožilo med italijanskimi založniki vrsto let, vendar ne pisatelj ne prevajalec *Ezio Martin* v svojih prizadevanjih nista uspela kljub številnim predstavitvam pisatelja italijanskemu občinstvu.[764] Prevod je prejel Nagrado Srečka Kosovela za 1996. leto, ki naj bi vključevala tudi objavo dela, vendar so bila tudi v tem primeru potrebna sredstva iz Slovenije, da je lahko izšel 30 let po objavi izvirnika.[765] Delo je predstavil tržiški konzorcij, ki je podelil nagrado, poleg tega pa še Skupina 85, ki je pripravila v tržaški knjigarni Minerva pogovor pisatelja z *Manliom Cecovinijem*, nekdanjim tržaški županom in predsednikom Slovencem nenaklonjene Liste za Trst.[766] Nekoč oster nasprotnik "privilegijev" slovenske manjšine, ki naj bi bila po njegovem mnenju najbolj zaščitena manjšina na svetu, je sedaj izrekel javno priznanje slovenski kulturi in poudaril, da bi bila tako italijanska kot slovenska bistveno siromašnejši, če ne bi bil vanju vtkan prispevek tistega, kar je nastalo v Trstu. Ni pa mogel mimo ugotovitve, da sta kulturi obeh narodov prav v tem mestu najgloblje ločeni in razdvojeni. Kljub takšnim nesporno pozitivnim premikom v recepciji Pahorjevega dela in vrednotenju slovenske kulture, je zanimivo, da zaenkrat vse to ni privedlo do širšega poznavanja pisatelja v Italiji, tako da je imel prevod v francoščino neprimerno večji vpliv na pisateljevo uveljavljanje v mednarodnem prostoru, saj je omogočil tudi vrsto neposrednih stikov.

Druga izstopajoča značilnost težko opredeljive strukture repertoarja je pojav, da do sedemdesetih let med izdajami prevladujejo prevodi starejših slovenskih klasikov, kasneje pa se težišče postopoma prevesi na sodobne pisatelje.[767] Gre za znano *spremembo repertoarja*, ki v nasprotju z načelom – *ponuditi nesporno najboljše, kar obstaja v slovenski književnosti* – skuša sedaj pritegniti pozornost italijanske publike z *novejšimi, aktualnimi literarnimi deli*. Ne v prvem ne v drugem primeru ne gre za iskanje stičišč med literarnim dogajanjem v Italiji in Sloveniji. Izbor je nastal na podlagi slovenskega presojanja literarnih del v slovenskih inštitucijah in zato dokaj odmaknjeno od naslovnikov.[768] Mimo tega se vanj vpletajo izdaje, ki so nastale sporadično, ko se je ponudila priložnost. Do njih prihaja iz prepričanja, da je

[764] N.Z.: Boris Pahor, être slovène à Trieste, Le Monde (Paris) 6.10.1995; Biti Slovenec v Trstu, Novi list 12.10.1995, št. 1985, str. 3; Boris Pahor v tujem tisku, Katoliški glas 26.10.1995, št. 41, str. 5; Ivanka Hergold: Naš glas v evropski kulturi, PDk 5.11.1995, št. 295, str. 16-17; Boris Pahor zasluži več pozornosti tudi v italijanski javnosti, PDk 3.4.1996, št. 75, str. 5; Boris Pahor v Minervi 11.4.1996, št. 14, str. 9: Gianni Marsilli: Storia di Pahor, scrittore di frontiera, Unità 16.10.1995; Gabriella Ziani: Roman med sencami, PrimN 21.7.1995, št. 57, str. 16 (Modri val). Ponatis članka iz tržaškega dnevnika Il Piccolo.

[765] Pahor, Boris: Necropoli, prev. Enzio Martin, kom. Martina Legiša in Marija Pirjevec. San Canzian d'Isonzo, Edizioni del consorzio culturale del Monfalconese 1997, 195 str.

[766] Izšel nagrajen prevod Nekropole, PDk 13.12.1997, št. 296, str. 10; Nekropola Borisa Pahorja v italijanščini, PDk 17.12.1997, št. 299, str. 10; Ob Pahorjevi Nekropoli soočenje s Cecovinijem, PDk 1.4.1998, št. 76, str. 6; Ivan Žerjal: "Tržaški zid" se počasi ruši, Novi glas 9.4.1998, št. 14, str. 10. Dopisovanje med Alojzem rebulo in Manliom Cecovinijem je leta 2001 objavila tržaška pokrajinska uprava v knjižici Carteggio scozante.

[767] Prim. popis gradiva v bibliografskem dodatku.

[768] Marko Juvan: Ostrina kriterija, Literatura 1991, št. 13, str. 116-135.

objava v tujini priznanje kvalitete literarnega dela in nesporna referenca. Zaradi navedenih značilnosti je težko govoriti o repertoarni politiki pri posredovanju slovenskega pripovedništva, saj ni mogoče razbrati kakšnega načrtnega in sistematičnega predstavljanja v Italiji. Vsekakor gre tako pri prevajanju slovenskih klasikov kot pri izdajanju sodobnih pisateljev za rezultat iste prakse. Repertoar oblikujejo posamezniki, predvsem Slovenci, s pomočjo svojih osebnih vezi in znanstev, spreminja se le krog posrednikov. Medtem ko so v prvih povojnih desetletjih dosegli izid prevoda slovenskega dela predvsem strokovnjaki za slovanske jezike in književnosti, so se kasneje angažirali literarni ustvarjalci sami in nekaj posameznikov, medtem ko so ostajale inštitucije nemočne, saj je le Založništvo tržaškega tiska vztrajalo na tem področju več časa.

Z upoštevanjem teh ugotovitev se odpirata *dva problemska sklopa*. *Poleg Ivana Cankarja*, ki se najbolj pogosto pojavlja v italijanskem prostoru in mu je namenjena posebna obravnava, je treba posvetiti potrebno pozornost tudi poskusom, ki razkrivajo *različne možnosti populariziranja* proznih del z izkoriščanjem nekonvencionalnih prijemov. Izstopata dva primera: *Edvarda Kocbeka* in *Vladimira Bartola* so skušali uveljaviti tako, da *so izkoristili* njuno *trenutno aktualnost* in zanimanje mednarodne javnosti. Pojava dopolnjujeta podobo poznavanja slovenske književnosti in vodita v odkrivanje zakonitosti *italijanskega knjižnega trga*, ki vpliva na odmevnost slovenske književnosti v večji meri, kot se navadno misli. V ozadju je mogoče spoznati prepričanje, da je zanimanje publike neprimerno večje za *aktualistične, polliterarne* kot za čiste leposlovne zvrsti, kar naj bi bil najpomembnejši vzrok, da prevodi iz slovenske književnosti niso zbudili večje pozornosti italijanske publike.[769] Podobne tendence se v zadnjih letih kažejo tudi v Sloveniji, vendar praktično nobeno publicistično delo, čeprav je bilo aktualno in je imelo velik knjigotrški uspeh, ni bilo ponujeno tujini.[770] Posredniki so se trudili predvsem z

[769] Podatki o nakladah italijanskih knjig v veliki meri to potrjujejo. Takšnih pesnikov, kot so njihovi nobelovci Montale, Ungaretti, Quasimodo, prodajo letno le po 2.000 izvodov. Bolje se prodajajo pripovedniki, kot so Verga, Svevo, Boccaccio (10.000-20.000 izvodov letno), a v razmeroma nizkih nakladah za šestdesetmilijonski narod. Prekašajo jih največji svetovni klasiki Proust (30.000 izvodov), Kafka (100.000 izvodov), ki spadajo ob Wildu, Balzacu, Stendhalu v železni repertoar njihove prevodne literature. Publicistična dela imajo bistveno večji uspeh in predstavljajo 28% prodanih knjig (leposlovje 18%), toda težko prodrejo do ponatisa v kasnejših letih, ker so to hitri odzivi na aktualna vprašanja in navadno težko presežejo časovno omejeno zanimanje. Kljub temu jih objavljajo tudi najuglednejši univerzitetni profesorji in znanstveniki, ker so finančno zanimiva in posredno utrjujejo ugled avtorjev. V Trstu izdajajo takšna dela priznani univerzitetni profesorji Claudio Magris, Elio Apih, Elvio Guagnini idr. Tudi uspešni pisatelj Fulvio Tomizza je 1992. leta izdal knjižni ponatis svojih intervjujev, in ker je z njimi imel uspeh, je 1995. objavil še podoben izbor svojih člankov o Istri in Srednji Evropi, ki so pred tem izhajali v različnih revijah (Fulvio Tomizza: Destino di frontiera, Dialogo con Riccardo Ferrante, (Usoda ob meji, Pogovor z Riccardom Ferrantejem), Trst, Marietti 1992; Fulvio Tomizza: Alle spalle di Trieste, (Na plečih Trsta), Milano, Bompiani 1995). Značilni pisec, ki se prilagaja "povpraševanju tržišča", je Umberto Eco, ki se je uveljavil kot univerzitetni profesor in literarni teoretik, pa tudi kot romanopisec ter publicist. Prim.: Branko Vrčon: Knjižna žetev v Italiji, Knjiga 1972, št. 1/2, str. 88-90; Lojze Kante: Kaj berejo Italijani, Delo 12.2.1987, št. 42, str. 5 (Književni listi); Italijani kupujejo predvsem klasično literaturo, PDk 14.1.1987, št. 12, str. 9; Kriza in spremembe stare celine v analizi italijanskih esejistov, PDk 5.6.1992, št. 128, str.9; Stane Ivanc: Italijanske jesenske uspešnice, Delo 9.12.1993, št. 286, str. 7.

[770] Premiki Janeza Janše so izšli v nakladi 58.000 izvodov in bili v zelo kratkem času razprodani, naklada njegovih Okopov pa je bila 12.500 izvodih. Podoben, a manj izrazit uspeh so doživela že pred tem tudi druga slovenska publicistična dela Josipa Vidmarja, Matjaža Kmecla itd.. Ta trend pa so napovedovala že dela z memoarskimi značilnostmi, kakršna je npr.

zahtevnejšimi deli. Od tod izvirajo temeljni nesporazumi med pričakovanimi in dejanskimi odmevi slovenske književnosti v Italiji. Leposlovje, ki zahteva poglobljeno branje, praviloma nima široke odmevnosti in malokrat doseže priznanje kvalitete književnosti nekega naroda, k čemur je usmerjena velika večina poskusov, da bi bralci v Italiji bolje poznali slovensko književnosti.

* * *

Prepričanje, da je za uspeh določenega književnega dela v Italiji pomembna trenutna aktualnost, je razpoznavna pri posrednikih *Kocbekovega dela*.[771] Poleg različnih objav v Nemčiji in Franciji so tudi skrčeno izdajo *Tovarišije* v italijanščini načrtovali kot počastitev pesnikove sedemdesetletnice, ki se je z izidom brošure *Edvard Kocbek, pričevalec našega časa* razplamtela v znano mednarodno polemiko in razkrivanje zamolčanih dejstev o likvidaciji domobrancev, kar je v Sloveniji na določen način odmevalo tudi v procesu prestrukturiranja slovenske politične ureditve poldrugo desetletje kasneje. Prevod je izšel maja 1975. leta sredi polemike in istočasno kot njeni odmevi v mednarodnem prostoru.[772]

V literarnozgodovinskih podatkih ni težko prepoznati *skrbno načrtovane priprave* na izid knjige. Čeprav so izdajatelji pri popularizaciji računali predvsem na *aktualnost in odmevnost Kocbekovega dela* v mednarodnem prostoru, so izkoristili tudi dejstvo, da je bil Kocbek *prisoten v italijanskem prostoru že pred tem*, ne glede na to, da so bili nekateri poskusi že povsem pozabljeni in so jih prezrli tudi sami.[773] Izbor njegove lirike je bil objavljen v večini italijanskih antologij slovenskega leposlovja, omenja ga Meriggijeva literarna zgodovina, predstavljen je bil v reški reviji Battana, tržaški Umani ter goriški Iniziativi Isontini.[774] Po javni proslavi njegovega jubileja v Trstu je italijanskemu naslovniku dopolnila Kocbekovo podobo revija Most, ki mu je malo pred izidom obravnavane knjige posvetila domala celotno dvojno številko, kar se danes kaže kot uvod v kasnejše polemike.[775] Dvojezična izdaja revije je prinesla

Svetinova Ukana, saj so imela v Sloveniji velike knjigotrške uspehe.

[771] Edvard Kocbek: Compagnia : La resistenza partigiana in Slovenia, prev. in kom. Alojz Rebula, Milano, Jaca Book 1974, 270 str. (Saggi per la resistenza europea 62); isti: La compagnia I.,II. zv., prev. Antonio Setola, Bologna, Centro studi Europa Orientale 1979, 318 in 266 str. (CSEO biblioteca, 8, 9); isti: Poesie; (Poezije. Dvojezičen izbor); prev.: Antonio Setola, Angelo Leone: Nota di edizione, Bologna, Centro studi Europa Orientale 1979, 109 (Collana di poeti dell'Est, 1).

[772] Boris Pahor: Ta ocean strašnó odprt, Ljubljana, Slovenska matica 1989; Alojz Rebula: Previsna leta, Dnevnik 1974-1975-1976, Trst, Mladika 1996. Prevod Kocbeka obsega prva tri poglavja izvirnika (dnevniški zapiski maj-oktober 1942). O zapletih pri prevajanju piše v svojih dnevnikih Alojz Rebula, ki naj bi mu založba Jaca Book objavila tudi prevod njegovega dela Smer nova zemlja, pa so od pogodbe odstopili.

[773] Med takšnimi naj bo omenjeno delo Andrej Bratuž: Elementi di una antropologia cristiana negli studi di Edvard Kocbek, Excerpta ex disertatione, Roma (samozaložba) 1974, 51 str.

[774] Poesia jugoslava contemporanea, ur. Osvaldo Ramous, Padova, Bino Rebellato Editore 1959; Nuova poesia jugoslava, ur. Ciril Zlobec s sodelovanjem S. Mihalićem, A. Spasovom, Parma, Guanda S.T.E.B. 1966; 13 /Tredici/ poeti sloveni contemporanei, ur. in prev. Jolka Milič, Maribor, Obzorja - Trst, ZTT 1973; Poesie di Edvard Kocbek, Umana 1962, št. 11/12, str. 21-24; Poesie di Edvard Kocbek, prev. Sergij Šlenc, La Battana 1965, št. 5, str. 67-68; Edvard Kocbek: In fondo all'agonia, prev. Sergij Šlenc, La Battana 1967, št. 12, str. 97-106; Alojz Rebula: Un poeta tra Cristo e Marx - Edvard Kocbek, Iniziativa Isontina 1967, št. 77, str. 11 .

[775] Most 1974, št. 43/44.

Kocbekov esej *Marksizem in krščanstvo* ter prispevke *Marjana Rožanca, Tarasa Kermaunerja in Aleša Lokarja*, ki so skušali dopolniti že znano podobo Kocbekovega pesništva z novimi razsežnostmi. Poleg vpliva, ki ga je imel na mlajše generacije, so poudarili njegovo duhovno pronicljivost in nekonvencionalno izvirnost, s katero se uvršča med pomembne sodobne evropske mislece. Že na tem mestu se v eseju Marjana Rožanca pojavljajo zahteve po drugačnem vrednotenju NOB, v Lokarjevem pa občudovanje Kocbekove avtoreflektirane odločitve o samostojni izbiri zgodovinskega položaja, kar je ostajalo aktualno še v naslednjih desetletjih.

Italijanski odmevi na izid Tovarišije niso bili posebno številni, vendar so članki izšli v osrednjih časopisih.[776] Razmeroma skromna odmevnost v Italiji, čeprav je to eden redkih prevodov iz slovenščine, ki je bil na razpolago tudi v najbolj elitnih tržaških knjigarnah, je presenetila tudi francoske prijatelje. *Boris Pahor* je ta pojav pojasnjeval: "*Od vsega začetka sem bil proti internacionalizaciji afere, in to predvsem zato, ker sem se bal, da bi* [*Kocbeku*] *škodilo. Zato nisem dal nobene pobude ne v Franciji ne v Italiji, Švici in drugod, kjer sem imel zveze. Vse, kar se je dogajalo v Nemčiji, je šlo mimo mojega hotenja.*"[777] Kontradikcije med različnimi Pahorjevimi objavljenimi trditvami bo mogoče razrešiti, ko bodo dostopni tudi vsi Kocbekovi dnevniki in drugi dokumenti, dejstvo pa je, da vsi italijanski pisci aktualizirajo politično razsežnost Kocbekovih partizanskih dnevnikov, medtem ko ostajajo leposlovne dimenzije prezrte in jih deloma omenjajo le slovenski poročevalci.[778] Zanimivo je, da se je tega zavedal tudi prevajalec *Alojz Rebula*, ki je izbral literarno najbolj sugestivne dele Tovarišije, vendar je Kocbek zahteval dopolnitve z mesti, v katerih osvetljuje politično dogajanje tistega časa, kar je prevajalec spoštoval, vendar pospremil s tihim komentarjem: "*Don Ricci mi je telefoniral, da ima Kocbek vtis, da sem v prevodu izpustil ´ideološko važne pasuse´* [...] *Stvar me je prizadela, posebno ko sem sinoči v pozni uri dotipkal esej, ki naj bi predstavil Kocbeka v italijanski* Tovarišiji. [...] Tovarišija *stoji in pade kot umetnina, medtem ko je njena ideološka plast njen najbolj krhek in najbolj minljiv del.* [...] *A naj se* Tovarišija *prepelje na italijanski breg tudi na tem nesporazumu, le da se pripelje. Vendar bi bil Kocbek še večji, kot je, ko ne bi bil tako zagledan v lastno črko*. [...] *Don Ricci mi je poslal seznam pasusov, ki jih bo treba prevesti. Škoda, da se Kocbek zna prevzeti*."[779] Resnost nesoglasij kaže tudi dejstvo, da založba ni

[776] Boris Pahor: Ta ocean strašnó odprt, Ljubljana, Slovenska matica 1989, str. 110, 195, 223, 244, 246.

[777] Boris Pahor, n. m., str. 233.

[778] Bibliografija polemike je objavljena v Zalivu 1975, št. 50/51, str. 141-143. Prim. tudi: Autori scomodi, Il Meridiano di Trieste 24.-27.4.1975, št. 17, str. 2; "Compagnia" in italiano, Un nuovo capitolo del "caso" Kocbek, Il Meridiano di Trieste 29-31.5.1975, št. 22, str. 9; Giorgio Acquaviva: L'incontro nella battaglia fra cattolici e comunisti, Il Giorno 18.6.1975, št. 136, str. 11; Marcello Portesi: Edvard Kocbek - "Compagnia" la resistenza partigiana in Slovenia, La Fiera letteraria 21.9.19975, št. 38, str. 20; Ulderico Bernardi: Edvard Kocbek, Corriere della Sera 26.11.1975; Arnaldo Bressan: Edvard Kocbek, Compagnia, La resistenza partigiana in Slovenia, Studi Goriziani 1977, str. 148-150; Gino Brazzoduro: Una lettura di Kocbek, Most 1980, št. 55/56, str. 13; Marija Pirjevec: La vicenda umana ed intellettuale di Edvard Kocbek, Studi Goriziani 1989, str. 89-96; ista: Trubar, Kosovel, Kocbek e altri saggi sulla letteratura slovena, (Trubar, Kosovel, Kocbek in drugi eseji o slovenski literaturi), Trieste, ZTT 1989, 143 str. (Est Libris, Collana di saggistica 1).

[779] Alojz Rebula: Previsna leta, Dnevnik 1974-1975-1976, Trst, Mladika 1996, str. 32-33.

sprejela Rebulovega uvodnega eseja, pri drugi izdaji ni sodeloval kot prevajalec, zgovoren pa je tudi naslednji dnevniški zapis: *"To se pravi: izkoristiti Kocbeka zato, za kar je najmanj izkoristljiv, uporabiti vernika v zgodovinski kompromis za politično kulturni koncept, ki je kompromisu nasproten. Dvoumje je tako kričeče, da bi mogel pripomniti kaj samo Kocbeku v škodo. Zame je Kocbek pojav duha, zanje družbenosti, če že ne politike: naj si ga predstavijo po svoje. A če pristanem na to, ne pristanem na fifty-fifty kot prevajalec, potem ko so pri CSEO prevedli manjkajočih 40 strani Tovarišije. Kako, je vprašanje."*[780]

V ospredju italijanskih poročil je mednarodna polemika, ki tudi oba tržaška članka odmika od samega Kocbekovega dela. Milanskega recenzenta *Giorgia Acquaviva* in rimskega poročevalca *Marcella Portesija* zanimajo predvsem vprašanja osvobodilnega boja, njegova povezanost z revolucionarnim prevratom ter možnost ateističnega in krščanskega sožitja v zgodovinski akciji.

Iz tega časa je evidentirana le ena ambicioznejša italijanska recenzija. Poldrugo leto kasneje jo je objavil *Arnaldo Bressan* v krajevni reviji Studi Goriziani.[781] Avtor je gradil svojo presojo na ugotovitvi, da so Kocbekove izkušnje in doživljanje odporniškega gibanja globoko povezane z vprašanji o vlogi krščanstva in kristjana v odporništvu, to je s problemi, ki so jih obravnavali tudi nekateri pomembni tuji misleci, ko so ga skušali povezati z intelektualno tradicijo Evrope. Bralca je želel prepričati o evropskih dimenzijah slovenskega misleca in pesnika, kar argumentira z opozorili na kozmopolitske poteze njegove biografije, v kateri še posebej podčrta njegov študij v Berlinu in Parizu ter tako izkoristi pomen referenc v tujini kot utemeljitev kvalitete določenega pisatelja neznanega narodiča.

Pri *vrednotenju teh odmevov* velja opozoriti, da so za tu aktualizirana vprašanja v Italiji manj občutljivi, saj so njihovo odporniško gibanje in boj proti fašizmu obvladovale povsem drugačne zakonitosti kot v Sloveniji, tako da niso vsebovale niti tistih paralel, ki jih je mogoče potegniti med refleksijami Kocbeka ter Bölla v Nemčiji ali Andrzejewskega na Poljskem. Italijanski prevod Tovarišije je tako postal oddaljen odsev vprašanj, ki so tedaj vznemirjala Slovenijo in deloma Nemčijo, kjer je bil odmev Kocbeka neprimerno močnejši.

Literarnozgodovinsko gradivo ne omogoča zanesljivega sklepanja o globini in *trajnosti recepcije Kocbeka.* Očitno so vsi opisani napori zbudili vse preskromen odziv, da bi se Kocbek ohranil v spominu italijanskih bralcev vsaj nekaj let. Ko je 1979. izšla celotna Tovarišija v dveh knjigah in še knjižni izbor njegove poezije, je bil pesnik v italijanski javnosti skoraj pozabljen. Nastati so morala tudi drugačna nesoglasja, saj ga ni izdal prvotni milanski založnik in verjetno so morali popularizatorji na novo romati od založnika do založnika. Vključen je bil v program ne posebno vidne bolonjske založbe *Centro studi*

[780] Alojz Rebula, n. m., str. 71.

[781] Arnaldo Bressan: Edvard Kocbek, Compagnia, La resistenza partigiana in Slovenia, Studi Goriziani 1977, str. 148-150.

Europa Orientale, ki je namenjala posebno pozornost protikomunističnim publikacijam v Vzhodni Evropi.[782] Očitno tudi s prevajalcem *Antoniom Setolo,* enim redkih italijanskih prevajalcev, ki dokaj obvlada slovenščino, popularizatorji niso imeli sreče, saj so slovenski kritiki kmalu opazili množico netočnosti in stvarnih prevajalskih napak.[783] Založnikova predstavitev na ovitku prikazuje Kocbeka kot *osebnost evropskega formata*, katerega *človečansko in krščansko pričevanje pomeni prispevek k boju za človeka, k refleksiji zgodovine in kulture*. Podobno naklonjen je tudi uvodni esej *Angela Leoneja*, pa vendar najdemo v italijanski javnosti komajda kakšen odmev. Odzval se je *Gino Brazzoduro*, sodelavec revije Most, ki mu je uspelo objaviti svoj esej le v tej lokalni slovenski reviji.[784] V milanskem katoliško usmerjenem dnevniku Avvenire je izšel članek *Arriga Bongiorna*, v goriški reviji Studi Goriziani pa prispevek *Alojza Rebule*, a je bil objavljen šele po Kocbekovi smrti 1982, ko se je pesnika ponovno spomnil tudi katoliški dnevnik Avvenire.[785] Nekaj let kasneje je ista goriška revija objavila tudi študijo *Marije Pirjevec*, ki je pesnika in misleca obravnavala tudi v svoji knjigi esejev o slovenski literaturi *Trubar, Kosovel, Kocbek e altri saggi sulla letteratura slovena*.[786]

Prizadevanja, da bi Italijani spoznali enega največjih duhov slovenske književnosti, so torej privedla do določenih uspehov, ki pa so ostali omejeni na ozko časovno obdobje, zato ne potrjujejo teze, da se zanimanje zanj poglablja. Najtehtnejše obravnave so prispevali Slovenci, ki so očitno prepričali tistih nekaj italijanskih publicistov, da so po enkrat oziroma dvakrat pisali o slovenskem pesniku, vendar je ostalo zanimanje za Kocbeka in slovensko literaturo v glavnem izven njihovega horizonta. Te italijanske stalnice presegata le interpretaciji Gina Brazzodura in Arnalda Bressana. Če bi danes hoteli ponovno izdati prevod kakšnega Kocbekovega dela, bi ga bilo treba predstavljati na novo. Vzroke se da iskati v različnih smereh, ne moremo pa prezreti nekaterih ponavljajočih se dejstev. Razen enega so vsi italijanski pisci o Kocbeku v tamkajšnjem prostoru dokaj neuveljavljeni. Vsaj prevodi poezije očitno ne dosegajo primerne kvalitete, dve od treh knjig sta izšli pri manj znani lokalni založbi in nista prodrli v širši prostor. Pri populariziranju so poudarjali predvsem njegovo publicistično aktualnost, ki pa s svojo vsebino v Italiji ne tedaj ne kasneje ni zbujala prevelike pozornosti. Zaradi tega obe izdaji Kocbekovih memoarjev nista

[782] Edvard Kocbek: La compagnia I., II. zv., prev. Antonio Setola, Bologna, Centro studi Europa Orientale 1979; isti: Poesie, prev. Antonio Setola, Bologna, Centro studi Europa Orientale 1979 (Collana di poeti dell'Est).

[783] Kot je bilo prikazano v poglavju o historiatu, so med slovenskimi poročili najpomembnejši članki Borisa Pahorja, ki so izšli v tržaškem Novem listu 30.8.1979, 13.9.1979 in 20.9.1979. Poleg tega je na pomanjkljivo prevajalčevo znanje slovenščine opozorila tudi Jolka Milič v že ekscerpiranem članku Tolminci, sivke in generali (PDk 5.4.1990, št. 90, str. 9). Boris Pahor je tudi sam poskušal prevajati Kocbekovo poezijo. Prim.: Boris Pahor: Ta ocean strašnó odprt, Ljubljana, Slovenska matica 1989, str. 235.

[784] Gino Brazzoduro: Una lettura di Kocbek, Most 1980, št. 55/56, str. 13.

[785] Arrigo Bongiorno: Nei versi di Kocbek il respiro di un'anima europea, Avvenire 11.3.1980, št. 55, str. 3; a.bo: La Slovenia profetica di Kocbek, Avvenire 14.1.1982, št. 11, str. 3; Alojz Rebula: Un poeta tra Cristo e Marx, Iniziativa Isontina 1981, št. 77, str. 11.

[786] Marija Pirjevec: La vicenda umana ed intellettuale di Edvard Kocbek, Studi Goriziani (Gorica) 1989), str. 89-96; ista: Trubar, Kosovel, Kocbek e altri saggi sulla letteratura slovena, Trieste, ZTT 1989, 143 str. (Est Libris, Collana di saggistica 1).

imeli takšnega odziva, kakršnega ima navadno ta zvrst, če obravnava aktualno problematiko, ki zbuja splošno zanimanje javnosti. Premalo so bili izpostavljeni istočasni odmevi v Nemčiji in Franciji. Vsi posredniki so se razmeroma kmalu utrudili v svojih prizadevanjih, saj so poleg običajnih težav s prepričevanjem založnikov imeli opravka še z nasprotovanjem slovenskih oblasti zaradi znane polemike. Usoda Kocbeka v Italiji kaže meje, ki jih slovenski pesnik, pisatelj in publicist težko preseže.

* * *

Bartolov Alamut je doživel v Franciji in Španiji relativno velik uspeh (petdeset tisoč prodanih izvodov), ker so bili ob njegovem izidu aktualni islamski fundamentalizem in atentati palestinskih terorističnih organizacij. Slovenska literarna veda je proučila značilnosti romana, ki omogočajo njegov uspeh v tujini, ter ugotovila takšno njegovo razprtost v organizaciji pripovedne strukture, da so možne različne aktualizacije razumevanja, kar so v precejšnji meri izkoristili založniki v Franciji in Španiji, ki so ga uveljavljali predvsem kot trivialno literaturo.[787] Poldrugo leto kasneje objavljen italijanski prevod je zamudil aktualizacijo, ki jo je doživel v Franciji, zaradi česar je bil deležen bistveno manjše pozornosti, čeprav so bili izpolnjeni nekateri pogoji za njegov ugodnejši sprejem.[788]

Prevod je izšel v novi, resda še neuveljavljeni *knjižni zbirki*, a z jasnim naslovnikom. Upoštevana je bila torej zakonitost, da vključitev v zbirko pozitivno vpliva na zbujanje zanimanja za posamezno delo, kar je skušalo izkoristiti Založništvo tržaškega tiska, ki je od 1989. leta do ukinitve izdajalo zbirko prevodov *Est Libris*, vendar je usahnila še pred uveljavitvijo in preden si je pridobila dovolj širok krog publike, ki bi omogočil večjo afirmacijo, brez katere so ostale tudi njene druge publikacije.[789] Kljub temu ne gre prezreti, da so pri zbirki, v katero je bila vključena prva izdaja prevoda, sodelovali eminentni tržaški ustvarjalci kot avtorji spremnih besed, kot uredniki ali prevajalci in torej predstavlja enega najzanimivejših poskusov širjenja poznavanja slovenske književnosti v Italiji. Lastniki založbe niso znali presoditi pomena prizadevanj, tako da snovalcem niso dopustili dovolj časa za njeno uveljavitev. Ko je po izidu knjige 1989. leta postalo jasno, da izdaja ne bo dosegla knjigotrškega uspeha, je Miran Košuta,

[787] Miran Košuta: Usoda zmaja; JiS 1990/91, št. 3, str. 56-61; Pogledi na Bartola, Ljubljana, Literatura 1991, 142 str. (Zbirka Novi pristopi); Primorski slovenistični dnevi III; Primorska srečanja 1992, št. 134-135, str. 351-389. Prim. recenzije Alamuta v La liberté dimanche 3.7.1988; Le Figaro 14.7.1988; Pages et livres luiliet-août 1988; La libre Belgique 10.8.1988; Jeune Afrique 10.8.1988; Famille Magazine août1988; Républicaine Lorraine 21.8.1988; La voix du Nord 27.9.1988; El Pais 11.7.189; L'avanguardia 28.7.1989; Epoca 10.7.1989.

[788] Vladimir Bartol: Alamut, prev. Arnaldo Bressan, Trst, ZTT 1989, 534 str. (Est Libris, Collana di letteratura 1); druga izdaja: Vladimir Bartol: Alamut, prev. Arnaldo Bressan, Milano, Rizzoli 1993, (Superbum).

[789] Robert Escarpit: Sociologija književnosti, Zagreb, Matica hrvatska 1970, str. 135. Če literarno delo izide v okviru znanih in uveljavljenih zbirk, kakršne so v Italiji Oscar narrativa - Mondadori, Biblioteca Universale Rizzoli, Universale Economica - Feltrinelli in še kakšna, potem ta okoliščina vpliva na odmevnost pri publiki, ker služi za relevaten selekcijski kriterij ter omogoča predvidevanje žanrskih in celo vsebinskih potez posameznega dela. Med našimi pripovedniki je vanje uspelo prodreti Cankarju, ki je 1981. izšel v tako uglednih zbirkah, kot so Oscar Mondadori, Universale Economica in Narrativa scuola Feltrinelli - Loescher.

urednik kasneje izničenega Založništva tržaškega tiska, nadaljeval svoja prizadevanja.[790] Roman je ponujal v uredniško branje največjim italijanskim založbam. Končno ga je v svojo knjižno zbirko *Superbum* uvrstila *milanska* založba *Rizzoli,* vendar je to dosegel prevajalec, ki je pri tej založbi izdal tudi več drugih knjig. V zbirki bestsellerjev izidejo prvi natisi v nakladi osem tisoč izvodov, založba sama pa predstavlja solidnega izdajatelja, saj ima široko knjigotrško mrežo po vsej Italiji in tudi v tujini, tako da izid Bartolove knjige z uvodom prevajalca *Arnalda Bressana* opravičuje optimistična pričakovanja, čeprav se do sedaj še niso potrdila.

Poleg tega so posredniki upoštevali še druge okoliščine, ki bi morale prispevati k uspehu izdaje. Izpolnjen je bil pogoj, da je *pisatelj občinstvu znan*, čeprav ni izpričano, da bi imeli potencialni bralci do njega izoblikovan odnos. Bartol je bil pred izidom italijanskega prevoda Alamuta večkrat predstavljen v italijanskem prostoru, vendar v daljših časovnih presledkih. Že v predvojnem tržaškem dnevniku Piccolo della Sera je o njem pisal *Umberto Urbani*, ki ga je prikazal tudi po vojni. Omenja ga *Meriggi* v svoji literarni zgodovini *Le letterature della Jugoslavia*, predstavljen je v Pirjevčevem priročniku *Introduzione alla storia culturale e politica slovena a Trieste nel '900,* več prispevkov so mu namenili v dvojezičnem *Mostu* ter na nekaterih strokovnih posvetovanjih.[791] Kljub temu ni znano kakšno trajnejše in kontinuirano zanimanje. Ugotovitev je toliko bolj presenetljiva, ker je pisateljev razvoj tesno povezan s sorodnimi miselnimi tokovi tržaške inteligence, na kar sta opozorila tako Miran Košuta kot Arnaldo Bressan.[792]

Arnaldo Bressan je štirikrat predstavil svoje poglede na Bartolov pomen, s čimer bi lahko bili izpolnjeni pogoji, da bi se bralci pričeli zanimati zanj. Avtorja in roman, ki ga je prevedel, je skušal uveljaviti v svoji esejistični zbirki *Pustolovščina besede*, kjer je ponatisnil članek, ki je pred tem izšel v milanski prilogi *Uomini e libri*, slovenska verzija pa tudi v Sodobnosti.[793] V kasnejšem prispevku o vplivu psihoanalize na tedanjo mlado slovensko inteligenco mu je namenil osrednje mesto.[794] Kljub ostrim sodbam slovenskih publicistov o Bartolovem romanu v Mostu je prevajalčeva interpretacija potekala v *iskanju literarnih vrednot* in v "*odkrivanju podzavestnih zgodovinsko-civilizacijskih sporočil"*. Univerzitetni profesor jih ugotavlja s konfrontacijo in analizo razmerja med "*izrazno in globljo vsebinsko*

[790] Miran Košuta: Zmajev polet, PDk 30.11.1993, št. 321, str. 2.

[791] Umberto Urbani je o njem pisal v tržaškem dnevniku Piccolo della Sera (31.1.1939, št. 27, str. 3) in v rimskem Meridiano di Roma (25.6.1939, št. 182, str. 9), dve desetletji kasneje pa še v Corriere di Trieste (10.7.1956, št. 205, str. 3). Bartola so izčrpno predstavili Danilo Sedmak, Vladimir Vremec, Ivan Mrak, Lino Legiša, Matjaž Kmecl in Taras Kermauner tudi v dvojezični reviji Most 1977 (št. 49/50). V zborniku Convegno di studi sull'identità culturale di Alpe Adria (Benetke 1982) je o njem pisal Matjaž Kmecl, Jože Pirjevec ga upošteva v svojem priročniku Introduzione alla storia culturale e politica slovena a Trieste nel '900 (Trst 1983); Bruno Meriggi ga omenja v delu Le letterature della Jugoslavia, Firenze, G.C.Sansoni - Milano, Accademia - Sansoni 1970, 617 str.

[792] Miran Košuta: La profezia di Dzevad, Confini aprile 1999, št. 6, str. 19-20.

[793] Arnaldo Bressan: Le avventure della parola, Milano, Il Saggiatore 1985, (L'arco 23), str. 49-88; Slovenska izdaja: Pustolovščina besede, Slovenski eseji, Koper - Trst, Lipa - ZTT 1985, str. 67-108.

[794] Referat na srednjeevropskem simpoziju v Gorici je bil objavljen v Sodobnosti (Beležke o vplivu psihoanalize med mladim slovenskim razumništvom, Sodobnost 1986, str. 1045-1051) ter v videmski reviji Metodi e ricerche 1986, ker je izpadel iz zbornika goriškega simpozija. V isti reviji je bil 1988 objavljen tudi prispevek Opažanja prevajalca o jeziku Alamuta.

plastjo romana", s čimer bi delo odkrivalo "*univerzalne vrednote sodobne civilizacije"*. Ob tej je vidna še ena smer analize: roman skuša *vzporejati s tržaško italijansko književnostjo*, ki jo je ob nastajanju romana prav tako vznemirjala psihoanaliza.

Poleg Bressana je tudi *Ferruccio Fölkel* iskal "*tržaški značaj"* Bartolovega dela.[795] Opozarjal je na biografske paralele med Bartolom in Bazlenom, idejni svet Svetoivančana pa naj bi bil zelo soroden Opencu Italu Svevu, zaradi česar naj bi bil Alamut globoko tržaški, čeprav navedeni sodobniki niso imeli medsebojnih stikov. Kasneje je o Alamutu pisal tudi *Elvio Guagnini*, kar vse dopušča sklepanje, da prevod romana ni ostal v okvirih, ki bi se ujemali s slovenskim pogledi na to delo. Italijanskim interpretacijam Alamuta je skupno, da imajo za naslovnika zahtevnejšo in kvalificirano publiko. Analiza ni potekala v smeri francoskih aktualističnih paralelizmov s sodobnim arabskim fundamentalizmom in morda prav zaradi tega Alamut v Italiji ni doživel večjega uspeha kljub ugledu založbe, kljub trudu urednika Mirana Košute, kljub premišljenim predstavitvam v Trstu in Milanu. Izid prevoda je bil sicer skrbno načrtovan in pripravljen, vendar je moral kasneje Arnaldo Bressan vseeno ugotoviti, da je italijanska "*usoda prevoda meglena"* (fosca).[796] V Trstu so o knjigi več pisali slovenski kot italijanski časopisi, med publiko je bilo na predstavitvi knjige v mondeni tržaški kavarni San Marco več Slovencev kot Italijanov. Medtem ko je o zbirki Est Libris samo Primorski dnevnik tedaj poročal šestkrat, poleg tega pa so o njej pisali še v tržaškem Delu, Novem Matajurju, Primorskih novicah, sta znana le dva članka v tržaškem časopisju.[797] Po udeležbi so bile uspešnejše predstavitve v Milanu in Rimu, kot je soditi po poročilih Marija Čuka.[798] Posebno predstavitev *v Milanu* je bila skrbno načrtovana in se je navezovala na razstavo *Zakladi NUK-a*, ki je gostovala v milanski *Bibliotechi Trivulziani* v gradu Sforza, o njej pa so pisali tudi ugledni italijanski dnevniki.[799] Če se podatek o številu udeležencev tega *"še posebej dobro obiskanega večera*", ki se ga je udeležilo okrog sto obiskovalcev, kot je zapisal *Marij Čuk,* primerja z obsegom dnevnega tiska v milijonskem mestu, je razviden *domet takšnih prireditev*. Po podatkih italijanskega državnega statističnega urada za leto 1992 samo *v Lombardiji izhaja* 22 dnevnikov in 138 tednikov, ki imajo večinoma sedež v Milanu.[800] V velemestu torej takšen obisk in nekaj časnikarskih poročil – če so sploh izšla – ne more bistveno poseči v oblikovanje odnosa do slovenske književnosti, čeprav je to prav gotovo prispevek k formiranju celotne podobe. Slovenska javnost je vedno znova navdušena nad vsakim člankom v dnevnem tisku, ob vsaki javni predstavitvi, ne postavlja pa si vprašanja, kaj takšna prireditev pomeni v okolju, ki jo gosti.

[795] Ferruccio Fölkel: Alamut, la fiaba che va lontano, Il Piccolo, 11.6.1990, št. 21, str. 4.
[796] Arnaldo Bressan: Qualità di struttura e scrittura del romanzo di Bartol, Uomini e libri 1990, št. 126, str. 42.
[797] Il Meridiano di Trieste 14.12.1989, št. 45, str.43: Il Piccolo 22.12.1989, št. 295, str. 9.
[798] Marij Čuk: V Milanu uspešna predstavitev programa Est Libris, PDk 23.11.1989, št. 270, str. 1-2; isti: Estlibris v Rimu, PDk 24.11.1991, št. 240, str. 14.
[799] Repubblica 22.11.1989, Corriere della Sera 22.11.1989.
[800] Podatki ISTAT-a za leto 1992, PDk 10.5.1993, št. 125, str. 5.

Kljub ponatisu pri milanski založbi je mogoče reči, da se je Bartolov roman zaenkrat uzavestil le v nekaterih krogih italijanskih intelektualcev, nikakor pa ni zaživel kot privlačno, za razvedrilno branje primerno delo, ki sodi v trivialno literaturo in se ga da aktualizirati ob različnih dnevnih dogodkih.[801] *Komercializacija leposlovja*, kakršna se je pojavila ob izidu Bartolovega Alamuta v Franciji in Španiji, ni v skladu s prevladujočim slovenskim vrednotenjem literature, zato tudi predstavljanje v Italiji ni sledilo takšnim prijemom, pač pa so posredniki skušali predstaviti Bartola kot pisatelja s trajnimi kvalitetami. Očitno je tudi neskladje med razlogi za uspeh v Franciji in Španiji, ki so ga skušali izkoristiti tudi v Italiji, ter interpretacijo, ki je je bil deležen Bartolov roman.

* * *

Predstavljeni repertoar prevedenih proznih del, ki so prodrla v Italijo, odkriva različne možnosti za izid in opozarja, kako raznolik je ta prostor. Pri opazovanju teh procesov vseskozi izstopa želja, da bi se slovenska književnost uveljavila kot kvalitetna umetniška izpoved in dosegla najširšo uveljavitev. Ob tem vedno znova nastanejo ovire, ki preprečujejo, da bi se ta cilj dosegel. Z druge strani se omenjeni razkorak kaže kot razpetost med številnimi možnostmi za objavljanje in med dejanskim odmevom posameznih slovenskih knjig. V polstoletnem obdobju izdana prozna dela dosegajo približno tolikšno število, kot jih izide v Italiji v treh dnevih, toda pomembnejša se zdi omejenost in ozkost repertoarja. Ob koncentraciji na Cankarja se pojavljajo le še trije vidnejši poskusi uveljavljanja slovenske proze, ki skušajo z novimi prijemi doseči prodornejši uspeh in zbuditi večje zanimanje publike. Dva poskusa – oblikovanje specializirane knjižne zbirke ter promocija Kocbeka kot aktualnega publicista – sta zamrla, še preden sta utegnila pripeljati do trajnejših rezultatov. Proces uveljavljanja Bartola je ob zaključku raziskave dobil nove razsežnosti, ki so najprej veliko obetale, a so zamrle deloma zaradi prenehanja delovanja Založništva tržaškega tiska, deloma zaradi smrti prevajalca Arnalda Bressana. Vse ostalo so enkratni poskusi, ki niso vpeti v trajnejša prizadevanja ali pa so namenjeni le mladim bralcem. Samo Arnaldu Bressanu, ki je eden izmed redkih Italijanov, prevajalcev iz slovenščine, je uspelo, da so tri slovenska pripovedna dela izšla v znanih zbirkah velikih italijanskih založb, veliko večino drugega so izdale slovenske oziroma manjše krajevne hiše brez učinkovite distribucije.

[801] Elvio Guagnini, Novità dell'Est, Metodi e ricerche 1991, str. 94; Ferruccio Fölkel: Alamut, la fiaba che va lontano, Il Piccolo, 11.6.1990, št. 21, str. 4.

VI.

ZAKLJUČNA SPOZNANJA

Analiza poznavanja slovenske književnosti v italijanskem kulturnem prostoru izhaja iz številnih predhodnih obravnav. V najbolj pronicljivih so bili ugotovljeni kriteriji za nastajanje repertoarja prevedenih del, ki so ga obravnavale predvsem s kronološkega vidika ob upoštevanju avtorskega načela.

Manj pozornosti je bilo namenjeno vprašanju, v kolikšni meri lahko slabši prevod predstavi italijanskemu bralcu tista dela slovenske književnosti, ki po splošnem prepričanju sodijo v reprezentativen izbor. Kljub natančnemu spremljanju vsakega odmeva slovenske književnosti v italijanskem prostoru, so ostale nekatere kategorije gradiva prezrte, saj praviloma ni bila upoštevana književnost za mlade bralce, izdaje manjših založnikov, objave v periodiki. Prav tako niso v večji meri proučevali italijanskih poročil in odmevov. Malo se je upoštevalo, kako vplivajo reference o uveljavljanju slovenske književnosti v drugih nacionalnih prostorih na sprejemanje v Italiji. Neosvestljen je ostal pojav, da so posredniki predvsem Slovenci, ki z velikimi napori skušajo vedno znova zbuditi zanimanje pri Italijanih.

Večji del problematike uveljavljanja slovenske književnosti v Italiji se koncentrira okrog prizadevanj, da bi bila njena najpomembnejša dela priznana kot klasične literarne umetnine svetovne književnosti, razumljene tako, kot jo je opredelil Goethe. Literatura je s tega stališča pomembna nacionalna vrednota, ki pa vseeno potrebuje potrditev selekcijskih in vrednostnih kriterijev v mednarodnem prostoru. Ob tem se razkriva, da večina italijanskih bralcev pozna slovensko književnost preslabo, da bi se do nje opredelila, zato si največ posrednikov prizadeva doseči predvsem njeno popularizacijo in jo približati publiki. Razlaga večine pojavov se zato navadno zadovolji z ugotovitvijo, da slovenska književnosti v Italiji ni dovolj poznana, ne postavlja pa se vprašanj o njeni dostopnosti, o primernosti posredovanih del, o kvaliteti prevodov, uspešnosti in usposobljenosti posrednikov, o predsodkih do slovenske literature. Problematika uveljavljanja slovenske književnosti v italijanskem prostoru se giblje znotraj treh stališč, ki jih ilustrirajo uvodni citati. *Ivan Cankar* ubeseduje željo, da bi slovensko literaturo poznali in priznavali kot enakovredni del svetovne. *Arturo Cronia* poudarja, kako neznana je in kako malo zanimanja je zbudila zaradi svoje umetniške prepričljivosti. *Romeo Colognati* pa indiferentnost opravičuje z dvomom v njen pomen in vrednost, kar je bolj pogosto stališče, kot smo navadno pripravljeni priznati.

Ugotovitve odpirajo vrsto problemov, med katerimi je bilo potrebno nameniti posebno pozornost vprašanju, kaj predstavlja izid enega prevedenega dela iz književnosti majhnega naroda v neprimerno večjem kulturnem prostoru. Njegove sociološke značilnosti odpirajo vpogled v nekatere razlike med položajem književnosti *v Sloveniji* in *Italiji*. Ilustrirajo ga podatki o številu izdanih publikacij in vplivu sredstev javnega obveščanja. Brez upoštevanja teh razsežnosti se kaže povsem predimenzionirana slika poznavanja slovenske književnosti v Italiji, ker se na podlagi meril milijonskega naroda pripisuje posameznim odzivom, vsaki kritiki in vsakemu časopisnemu poročilu prevelik pomen. Nastaja na videz presenetljiva situacija, ko so posamezni posredniki slovenske književnosti bolj znani v Sloveniji kot v Italiji in ko poznajo Slovenci neprimerno natančneje odmeve in usodo lastne literature v sosednjem prostoru.

Vzporejanje značilnih socioloških parametrov kulturnega prostora pokaže, da v Italiji izid ene knjige in nekaj recenzij v dnevnem tisku nima s slovenskim primerljivega učinka. Objava dveh ali treh knjig se izgubi v množici tristo tisoč naslovov, ki povprečno izidejo vsako leto v Italiji. Vse, kar je izšlo v polstoletnem obdobju, ne presega števila knjig, ki jih tam izdajo samo poklicne založbe v treh dneh. Rezultati so še skromnejši, če se upošteva, kdo je ta dela izdal. Za največji delež so poskrbele slovenske založbe. Drugo obsežno skupino so omogočile najrazličnejše manjše italijanske krajevne založbe, posamezniki sami ali lokalne organizacije. Sem se vključujejo številna dela, ki bi jim Slovenci težko prisodili sposobnost komunikacije s tujim kulturnim svetom, a je med njimi nekaj ustvarjalcev, ki so jim Italijani objavili po več knjig in nekatere med njimi tudi nagradili. Seveda je večina takšnih izdaj omejena na ozek krog občinstva, največkrat ostajajo to osamljeni poskusi, vendarle gre za dovolj razširjen pojav, čeprav je ostal na obrobju slovenske pozornosti. Velike italijanske založbe so pokazale zanimanje za slovensko književnost le nekajkrat. Domala v vseh teh primerih so jih prepričali uveljavljeni ustvarjalci, ki spadajo med redke italijanske poznavalce slovenske književnosti. Izdajatelj je za presojo uveljavljanja slovenske književnosti pomemben, ker je od njega odvisna dostopnost posameznega literarnega dela. Čeprav so to izvenliterarni pojavi, je od njih odvisno, ali je potencialni bralec sploh seznanjen, da mu je določeno literarno delo na razpolago.

Na odnos do slovenske literature ne more odločujoče vplivati recenzija, objavljena v več kot petdeset strani obsežnem dnevniku, ki je le eden izmed trinajstih najodmevnejših oziroma petindevetdesetih vidnejših. Podobno vprašljiv je pomen uspešnega literarnega večera v milijonskem mestu, ki se ga udeleži dvajset, v izjemnih primerih dvesto ljubiteljev slovenskega leposlovja. Vsa ta in podobna dejstva zahtevajo, da se proučevalec ne zadovolji zgolj z evidentiranjem posameznih tradicionalnih podatkov o odmevih določenega literarnega dela, pač pa jih mora postaviti v kulturni prostor, v katerem potekajo procesi, ki so predmet raziskave. Na tak način je bilo mogoče osvetliti tudi področja, ki po ugotovitvah sociologije literature pomembno vplivajo na odnos do leposlovnih del. Sem ne sodijo le informacije v sredstvih javnega obveščanja, pač pa tudi šolski sistem in njegovi izobraževalni programi, gledališki repertoar, pa celo določeni knjigotrški pojavi, ki omogočajo dostopnost literarnega dela.

Izbrani raziskovalni vidik omogoča premislek, zakaj določeni pojavi doslej niso bili upoštevani, zakaj prevzema posredovanje leposlovja *zunajliterarne funkcije,* kdo so *najpogostejši posredniki* in kako so uspeli s svojimi pobudami, *v katerih krogih* se pojavlja zanimanje za slovensko književnost, kakšna je *vrednost posameznih izdaj*. Poseben problemski sklop predstavlja tudi samoumevno pojavljanje slovenske književnosti kot *dela jugoslovanskih književnosti*, kar je zmanjševalo njeno *prepoznavnost v italijanskem*

prostoru, kjer se podobno kot pri drugih velikih narodih pogosto enači narod (in njegova književnost) z mejami države.

Obravnava pol stoletja trajajočega obdobja omejuje možnosti analize, ki bi slonela na kronološkem vidiku in odkrivala vzročno-posledične povezave med časovno soslednimi pojavi. *Časovne praznine* in *osamljenost pojavov* ne opravičujejo takšne metode. Velika večina poskusov posredovanja slovenske književnosti je med seboj nepovezana in ni dosegla potrebne odmevnosti, ni prodrla v druge neknjižne medije in le malokrat so bili uporabljeni izvirni načini populariziranja. Kronologija objav posameznih prevodov in tudi nastajanja italijanskih interpretacij slovenske književnosti pokaže le posamezne zgostitve, ki pa nastajajo sporadično in policentrično ter jih ni mogoče vpeti ne v razvojne tokove italijanske književnosti ne v okvire politične zgodovine in medsebojnih odnosov obeh narodov. Prepoznaven je namreč en sam izrazitejši pojav, *zamenjava generacij* starejših *posrednikov*, uveljavljenih slavistov z mednarodnim ugledom, z mlajšimi, ki nimajo enake prodorne moči.

Ob generacijski zamenjavi prihaja postopno do *inovacij repertoarja*: v njem niso več poudarjeni starejši klasiki (Oton Župančič, France Prešeren, Ivan Cankar), pač pa imajo prednost sodobni ustvarjalci. Do *diskontinuitete* je privedlo zmotno prepričanje, da so starejši klasiki že dovolj znani in da se za učvrstitev njihovega mesta v italijanskem svetu ne da ničesar več storiti. Istočasno se postopoma premaknejo najbolj vitalna posredniška žarišča *iz velikih središč* osrednje Italije *v obmejne kraje*, kjer naj bi bili obe manjšini most za medsebojno spoznavanje sosednjih narodov. Vodilno posredniško vlogo prevzamejo Slovenci, ki so najpogostejši prevajalci, interpreti, nemalokrat celo dobršen del publike, medtem ko so bili prej spodbujevalci zanimanja predvsem posamezni slavisti, pa naj gre za *Enrica Damianija*, ki je prijateljeval z *Jankom Ježem*, *Luigija Salvinija*, ki ga je poleg drugih spodbujal predvsem *Božidar Borko*, *Bruna Meriggija*, ki so mu bili informatorji *Anton Slodnjak, Bratko Kreft, Fran Petrè,* itd.

Zastranitve in zmanjševanje literarne komunikacije mnogokrat povzroča ponavljajoča se teza o nepoznavanju slovenske književnosti, zaradi česar se Italijani zanjo ne zanimajo, nikoli pa ni izražen dvom o kvaliteti dveh razsežnosti prevedenih del: o umetniški moči izvirnika in uspešnosti prevoda. Prevladujoča motivacija za branje naj bi bila premajhno poznavanje literature sosednjega naroda, ne pa njena literarnost. Zato se ocene odmevov največkrat zadovoljijo z ugotovitvijo, da bo vsakokratna publikacija nepoznavanje omilila, če ne odpravila. Prevod leposlovnega dela naj bi prispeval celo k izboljšanju mednacionalnih odnosov, kot se večkrat eksplicitno trdi. Pri tem se pozablja, da popularnost praviloma ni v vzročno-posledičnem razmerju s kvaliteto literarnega dela. Prevečkrat se ne upošteva, kako malo je ljudi, ki se zanimajo za svetovno klasiko in poznajo malo širši izbor iz nje. *Poznavanje književnosti malih narodov* ostaja toliko bolj domena ozkih strokovnih krogov in najzahtevnejše publike.

Omenjeno rdečo nit je mogoče razložiti s posebnim pomenom, ki ga ima v zgodovini slovenskega naroda njegova književnost. Ob drugih funkcijah ima pomembno mesto v hierarhiji slovenskih nacionalnih vrednot in v njegovi identifikaciji, tako da se jo marsikdaj povezuje s slovensko samostojnostjo in se v njej vidi sredstvo za mednarodno afirmacijo. Prav to je lahko vzrok, da postaja za naslovnike manj zanimiva, ker to ni več besedna umetnina in preveč spominja na propagando, kar pa po svojih temeljnih značilnostih spet ni. Omejevanje literarnosti leposlovnega dela močno vpliva na sprejemanje slovenske književnosti v Italiji.

Posredniki ne upoštevajo naravnanosti, ki jo je eksplicitno formuliral *Romeo Colognati,* ko je menil, da slovenska literatura zbuja pri Italijanih interes, ki je proporcionalen z njenim pomenom in prispevkom v svetovno zakladnico duhovnih vrednot. Navadno se molči o podcenjevanju, do katerega prihaja tudi zaradi nacionalne nestrpnosti, ki je prisotna v okoljih, kjer se največkrat pojavlja posredovanje, to je v narodnostno mešanem prostoru. V ponavljajočem se odklanjanju predlogov za objavljanje prevodov slovenskega leposlovja je takšno vrednotenje pogosto prisotno in postavlja vprašanje, ali je tisto, kar velja pri Slovencih za pomembno umetniško besedilo, kot takšno sprejemljivo tudi pri drugih narodih. V bistvu gre za implicitni dvom v vrednote in merila, ki se uporabljajo za nacionalno književnost. Zaradi obeh razlogov – ker je književnost nacionalna vrednota in ker je kvaliteta določenih literarnih del samoumevna – so Slovenci vztrajali pri posredovanju in veliko večino izdaj v Italiji sami financirali, interpretirali, prevedli, popularizirali ... Kolikšne razsežnosti so ta *prizadevanja za samouveljavljanje* lastne nacionalne literature imela, je vidno pri analizi konkretnih primerov. Večinoma ne gre za odzivanje na zanimanje Italijanov, pač pa za ponujanje in za samopromocijo. Vse to pa je potekalo brez trajne in inštitucionalne podpore, tako da je bilo prepuščeno iznajdljivosti in vztrajnosti navdušenih posameznikov.

Italijanske interpretacije slovenske književnosti ne odkrivajo bistveno *drugačnega razumevanja* kvalitet in umetniških razsežnosti obravnavanih literarnih del, ki bi bile v Sloveniji prezrte, v sosednjem prostoru pa bi zbujale zanimanje. Veliko večino so prispevali Slovenci, ki so prenašali slovensko razumevanje, vendar gre pretežno za parcialne in specializirane analize. Najti je mogoče le nekaj posameznih študij, ki podajajo širšo problematiko, in samo nekaj predstavitev celotne slovenske literature, ki pa se praviloma ne pojavljajo kot samostojna dela, pač pa so vključene v širše literarnozgodovinske priročnike. Med množico najrazličnejših publicističnih ali strokovnih prispevkov o slovenski književnosti italijanski bralec težko najde osnovne in celovitejše informacije o zgodovini slovenske literature. Prevedena leposlovna dela ostajajo iztrgana iz literarnozgodovinskega konteksta, vržena v komunikacijsko praznino.

Repertoar posredovanih del je sestavljen predvsem na podlagi naslednjih *kriterijev*: poleg doslej prezrte *književnosti za mlade bralce* vsebuje *klasična dela* in *antologijske izbore* slovenske književnosti, vanj pa se poleg tega vključujejo še *najnovejša*, komaj nastala leposlovna dela, ki naj bi ravno tako zapolnila vrzeli v poznavanju slovenske književnosti in spodbudila zanimanje zanjo pri sosednjem narodu.

Književnost za mlade bralce se pojavlja kot miljejsko nedeterminirana in tudi zaradi tega je posredniki ne obravnavajo kot enakovredni del slovenske literature, pač pa kot komercialno zanimivo blago. Njena odzivnost in uspehi pri njenem uveljavljanju se niso uzavestili v zgodovinskem spominu, ker so ta literarna dela na isti ravni kot katerokoli drugo delo kateregakoli drugega naroda. V tem sklopu ni najti stvaritev, ki bi jih bilo mogoče razumeti le v območju slovenske literarne zgodovine in bi odkrivala specifično podobo slovenskega naroda. Drugačno vlogo imajo le pri slovenski narodnostni manjšini, kjer dvojezične izdaje v Beneški Sloveniji ter deloma v Reziji in Kanalski dolini prevzemajo naloge nacionalnega osveščanja. V tem prostoru marsikdaj opravljajo takšno vlogo tudi druge dvojezične izdaje slovenskega leposlovja, ki kljub prevedenosti v italijanščino služijo le potrebam manjšine. Med temi niso redke, ki so jih Slovenci ustvarili v italijanščini in so bile prevedene v slovenščino.

V italijanščini je razmeroma dobro predstavljeno *slovensko pesništvo*, vendar mnogi avtorji, ki so zastopani tudi s po več knjižnimi izdajami, niso zbudili skoraj nobenega zanimanja v širšem prostoru, pač pa le v ožjih krogih, ki so te objave omogočili. Pojavljanje slovenskega pesništva v različnih splošnih antologijah ali izborih predstavlja marsikdaj pomembno priznanje, vendar ne bistveno spreminja stopnje poznavanja slovenske književnosti, ker se izgublja v drugih razsežnostih. Pomembno je tudi, da je pretežni del italijanskih bralcev ostal do nekaterih slovenskih klasikov dokaj indiferenten (npr. do Edvarda Kocbeka, Alojza Gradnika, Simona Gregorčiča), vendar bi v konkretnem gradivu težko našli oporo za tezo, da je do tega prišlo zaradi nepreprečljivosti njihovega umetniškega sveta. Prej gre za neobvladovanje postopkov uspešne popularizacije in za odsotnost interpretacij, ki bi njihovo pesniško besedo približale duhovnemu svetu italijanskega bralca. Istočasno se ob posredovanju pesništva, ki je praviloma pri publiki manj odmevno, pričakuje, da se bo oblikovalo široko zanimanje za slovensko književnost, če že ne za celotno kulturno ustvarjanje Slovencev in njihovo nacionalno problematiko.

Ob *slovenski dramatiki* bi bilo proučevanje različnega dojemanja literature morda bolj produktivno, če ta zvrst ne bi bila domala povsem odsotna. Poleg gostovanj gledališč s predstavami v slovenščini sta se na odrih italijanskih gledališč pojavili le dve pomembnejši deli, obakrat z velikimi zadržki in globokimi posegi v besedilo. Zaradi tako skromnega obsega gradiva je bilo mogoče ugotoviti le okoliščine, ki so privedle do vključitve obeh del v repertoar istega italijanskega gledališča. Ob tem so se razkrile velike

razlike med ustanovami obeh narodov. Segajo od samega pojmovanja gledališke dejavnosti do njenega položaja v okviru nacionalne kulture.

Repertoar prevedene *proze* je kljub razmeroma velikemu številu knjižnih izdaj skromen, saj večino predstavljajo Cankarjeva dela, pa tudi tu so prisotni predvsem različni dopolnjeni ali popravljeni ponatisi istih besedil, tako da je v italijanščini dostopen ozek izsek. Raznovrstna prizadevanja za uveljavljanje Ivana Cankarja (in še štirih pesnikov in pisateljev) pokažejo, da je mogoče doseči določeno odmevnost slovenskih literarnih del, vendar je pri tem poleg kvalitete posredovanega dela pomembna tudi iznajdljivost in vztrajnost. Enkratni poskusi ostanejo največkrat brez odziva ali se nanje kmalu pozabi.

Celoten repertoar v italijanščino prevedenih del vključuje le manjši del slovenske književnosti. V glavnem obsega različne sporadične predstavitve tistih segmentov, ki zanimajo posameznega posrednika, le v štirih, morda petih primerih bi bilo mogoče prepoznati načrtna prizadevanja bodisi za sistematično predstavitev slovenske književnosti bodisi za uveljavitev določenega pisatelja, za katerega so posredniki domnevali, da bo za italijanske bralce zanimiv. Na takšen način so dosegli dokajšnjo stopnjo uveljavljenosti Ivan Cankar, Srečko Kosovel in Ciril Zlobec, ki jih obravnavamo v drugi knjigi.

Sosednjemu narodu se posredujejo predvsem dela, za katera velja, da so kvalitetne literarne umetnine, pri tem se malo upošteva aktualna literarna iskanja v Italiji, zato v glavnem ni *medsebojnega vplivanja*. Na kakšni razvojni točki bi se lahko srečali, vendar se tudi v teh primerih razvijata kvečjemu vzporedno. *Odstopanja* so sicer vidna, toda vsakokrat obstajajo le omejeno časovno obdobje v ozkem interesnem krogu, nakar se izgubijo, ne da bi pustila trajnejše sledi ali sprožila nove procese uveljavljanja slovenske književnosti. Analiza redkih stičišč, na katera je bilo mogoče naleteti na sedanji stopnji obvladovanja literarnozgodovinskega materiala, odkriva določena razmerja le na obrobju italijanskega literarnega življenja, npr. pri tržaškem pisatelju *Carolusu L. Cergolyju*, ki je v svoji povesti *Fermo là in poltrona* izkoristil motive Levstikovega Krpana sto dvajset let po nastanku. Zanimanje za psihoanalizo, odmevi avantgarde in podobni pojavi, ki so se v obeh književnostih pojavljali istočasno, so potekali paralelno, a brez medsebojnih stikov. Tudi pri tako imenovanih "istrskih pisateljih" ostaja razmerje do slovenske književnosti neproduktivno. Isto velja celo za takšne, kot je npr. *Fulvio Tomizza,* ki je bil Slovencem naklonjen in jim je namenjal del svojih umetniških iskanj, saj se na svoji ustvarjalni poti neprestano srečeval z njo. Vseeno se vse to ne da uvrstiti v bližino jedra njegovega pisateljskega opusa, niti ko *dramatizira Cankarjevega Kačurja*, *romansira korespondenco Stanka Vuka* s svojo ženo, ali ko v romanu *Il male viene dal nord* podaja fresko o prodiranju protestantizma v Italijo.

V posameznih primerih je sicer mogoče ugotoviti, da so tudi *med Italijani poznavalci* slovenske književnosti, toda razen redkih izjem se praviloma ne vključujejo v procese njenega posredovanja. Njihov interes se običajno ne naslanja na predhodno uveljavljanje slovenske književnosti v Italiji, pač pa jim

zanimanje zanjo vsakokrat na novo zbudijo slovenski posredniki. Tudi pri tistih nekaj vidnih italijanskih ustvarjalcih, ki so se ukvarjali s slovensko književnostjo, je to področje ostajalo na robu njihovega delovnega področja. Slovenska književnost ostaja zanimiva le za posamezne izobražence, za zahtevnejše poznavalce, za ljubitelje besedne umetnosti in strokovnjake, kar upošteva tudi *repertoar slovenskih prevedenih del*, ki je v pretežni meri sestavljen iz *najzahtevnejših* in *najmanj komunikativnih* literarnih zvrsti. V njem najdemo komajda *kakšno aktualistično delo*. Le izjemoma se pojavlja kakšen nezahteven, berljiv roman, kakršen naj bi bil po uspehu v Franciji, Španiji in Nemčiji *Bartolov Alamut* s svojo upodobitvijo islamskega sveta. Redki so primeri *drugačne aktualizacije*, ki npr. računajo na zanimanje publike zaradi polemike, kakršna se je razvila v Sloveniji in deloma v širšem mednarodnem prostoru po izidu brošure *Edvard Kocbek, pričevalec našega časa*. Bolj pogosto se skuša motivirati zanimanje italijanskih bralcev s posredovanjem literarnega dogajanja iz njihove *domačijske bližine*, kar je prepoznavno v prizadevanjih *Jolke Milič,* ko predstavlja sodobne slovenske tržaške pesnike in skupno z drugimi posredniki *Srečka Kosovela*. Podobno *Jože Pirjevec* v svojem priročniku prikazuje slovensko prisotnost v Trstu, *Boris Pahor* pa piše o pomenu Trsta za Srečka Kosovela in o položaju tega mesta v slovenski književnosti. Podobno je Lojzka Bratuž predstavila položaj Gorice v slovenski književnosti.

Razlago za omejenost slednjih prizadevanj in skromno zanimanje zanje je mogoče iskati v *značilnostih narodnostno mešanega območja*, na katero se ta prizadevanja pretežno vežejo. Tu se pojavlja narodna nestrpnost, hipertrofiran občutek nacionalne ogroženosti in iracionalno zatekanje v narodnoobrambne pozicije, zaradi katerih nastajajo stereotipni predsodki in predstave o manjšini kot delu grozečega slovanskega oceana, ki ga sestavljajo necivilizirani ali kvečjemu naravno pristni in dobri rousseaujevski divjaki, kot jih navadno upodablja tržaško leposlovje italijanskih pisateljev. Poleg tega je pogosto prepričanje, da so Slovenci, v vsakdanjem sporočanju največkrat poimenovani "s'ciavi" (sužnji, služabniki), pripadniki zgolj nižjih socialnih slojev, ki se z asimilacijo odrekajo nacionalni in kulturni identiteti, ko se dvigajo na lestvici družbene hierarhije.[802] S tem naj bi prehajali iz nižje v višjo kulturo, tako kot se vzpenjajo v višji družbeni razred. Prepad med obema narodoma je nastal že v oddaljeni preteklosti, ko se je razplamteval boj za ključne pozicije v gospodarskem in političnem življenju, poglobil pa se je v polpreteklem obdobju, zaznamovanem s fašističnim genocidom, krvavimi vojnimi dogodki, povojnim revanšizmom in s kasnejšo gospodarsko recesijo. V teh primerih se razkriva še vedno aktualna nacionalna nestrpnost večinskega naroda do manjšine, kar onemogoča njeno posredniško vlogo. Ob tem ima *italijanska manjšina v Sloveniji* (in na Hrvaškem) še bolj marginalno posredniško vlogo zaradi globokega nezaupanja matičnega naroda do nje in zaradi povojnega množičnega izseljevanja v Italijo. Vrsta okoliščin torej onemogoča, da bi narodnostno mešani prostor ob državni meji in obe nacionalni

[802] Bo psovka "ščavi" prepovedana?, Sobota 28.11.1998, št. 45, str. 3.

manjšini funkcionirali kot naravni posredniki pri medsebojnem oplajanju literatur dveh sosednjih narodov, čeprav je prav v skladu s to iluzijo nastalo največ posredniških prizadevanj. Prav pretresljivo postaja opazovanje najrazličnejših in največkrat zelo skrbnih prizadevanj, da bi se zbudilo zanimanje večinskega naroda za slovensko književnost. Zastavljenega cilja ne dosežejo, ker vedno znova naletijo na indiferentnost naslovnika, če ne na njegovo podcenjevanje slovenske kulture, kljub temu da je ne pozna.

V takšnem kontekstu je razumljiva relativno majhna odmevnost slovenske književnosti, ki se kaže kot posledica koncepta, na podlagi katerega se presoja, kaj je primerno za posredovanje in v katerih okoljih se prizadevanja največkrat pojavljajo. Kontradiktornost pričakovanj in dejanskih možnosti za uveljavljanje postaja transparentna, če jih povežemo s širšimi problemi. Predvsem izstopa vprašanje o možnosti literarne komunikacije med književnostmi velikih in maloštevilnih narodov, ki v okviru pričujoče raziskave ponuja samo negativen odgovor. Slovenci imajo prevedenih neprimerno več italijanskih del kot Italijani slovenskih in tudi pretok informacij prek narodnostne manjšine je možen le v eni smeri: iz Italije v Slovenijo. Prav tako zbuja slovenska književnost zanimanje italijanske literarne vede predvsem kot prostor, ki potrjuje kvaliteto njihove književnosti, medtem ko je pri obravnavi drugih vprašanj pokazala malo izvirnosti in tesno navezanost na spoznanja, oblikovana v slovenski stroki. Ni naključno, da med poznavalci slovenske književnosti v Italiji najdemo komajda kakšnega raziskovalca, ki ne bi izviral iz stičišča italijanskega s slovanskim prostorom, pa naj gre za *Artura Cronio*, nestorja italijanske slavistike, ki je bil po rodu Korčulan, ali za *Bartolomea Calvija,* ki ga je fašizem postavil za profesorja na italijanskem učiteljišču v Tolminu, za Koprčana *Umberta Urbanija*, ki je poitalijančil svoj priimek, za Izolana *Arnalda Bressana*.

Majhno število Italijanov, ki delujejo kot posredniki, proučevalci ali prevajalci, se izkaže kot eden osrednjih problemov. Slovenska kulturna politika zmore posamezne akcije za zapolnjevanje teh vrzeli, vendar posebno pomembnih rezultatov ni dosegla. Ob tem se pozablja, da celo veliki narodi, kot so Nemci, Angleži ali Japonci, premorejo specializirane ustanove, ki spodbujajo zanimanje za njihovo literaturo, imajo dolgo tradicijo in zavidljiv ugled. Slovenci nimajo ne utečenih štipendij, ne nagrad, ne drugih institucij za moralno in materialno oporo tujim posrednikom slovenske književnosti, navadno pa je niso deležni niti slovenski posredniki. Celo za najosnovnejše priročnike – od slovarja do primerne literarne zgodovine – še ni bilo poskrbljeno. Vsa prizadevanja ostajajo domena posameznikov in so brez sistematične in trajne institucionalizirane podpore.

Zaključki analize ne morejo mimo ugotovitve, da se v okviru obravnavane teme kažejo nekatere poteze italijanskega kulturnega prostora, ki pa se ne razlikujejo veliko od prostora drugih evropskih narodov. Ti v današnjem času navadno ne kažejo potrebe po literarni komunikaciji z malimi narodi, z

njihovimi literarnimi deli pa ravnajo enako kot s katerimkoli drugim tržnim proizvodom, ki je zanimiv bolj zaradi profita kot zaradi svoje umetniške vrednosti.

VIII.

POVZETEK - SUMMARY

POVZETEK

Raziskava želi ugotoviti, katera slovenska leposlovna dela so med polstoletnim obdobjem po drugi svetovni vojni imela v Italiji določen odmev. Upoštevamo, kako jih je tamkajšnja publika razumela in kako je slovenska javnost dojemala njeno zanimanje, kar zaradi različnosti obeh nacij odpira pomembne problemske sklope.

Izčrpen pregled dosedanjih obravnav sestoji iz treh segmentov: poleg strokovnih poročil o odmevih slovenske književnosti v Italiji vključuje tudi publicistične članke in se razširi na predstavitev tamkaj nastalih slovenističnih študij. Iz tako predstavljenega historiata se oblikujejo vprašanja, na katera skuša odgovoriti analiza obsežnega literarnozgodovinskega gradiva, ki poleg samostojnih knjižnih prevodov obsega množico delnih prikazov slovenske književnosti, tako da ga je smiselno sistematizirati v tri temeljne kategorije.

V prvo skupino so vključeni prevodi leposlovja za mlade bralce, ki izgubljajo značilnosti nacionalne književnosti, ko jih na prostem tržišču prodajajo s pričakovanimi knjigotrškimi uspehi tudi velike italijanske založbe. Ob tem se ta zvrst pojavlja tudi pri slovenski manjšini v narodno osveščujoči funkciji in se povezuje s prizadevanji drugih manjšin, ki živijo v Italiji. Oba položaja odkrivata strukturalne značilnosti, zaradi katerih so ostali ti odmevi izven pozornosti italijanske in slovenske javnosti.

Obsežen segment v italijanščino prevedenih del je zajet v drugi skupini, ki jo predstavljajo različne antologije, izdane zaradi prepričanja, da je slovenska književnost v Italiji premalo ali pa sploh ni poznana. Ker se mnoga teh del pojavljajo na obmejnem narodnostno mešanem območju, je bilo potrebno raziskati tudi širše družbene značilnosti tega okolja in funkcije, ki jih v njem leposlovje prevzema.

Tretja skupina je večja, kot se običajno misli, in vključuje samostojne knjižne objave posameznih slovenskih pesnikov in pisateljev, medtem ko dramatiki domala niso prisotni. Presenečajo v Sloveniji dokaj marginalni ustvarjalci in odsotnost nekaterih, za katere bi bilo pričakovati zanimanje italijanske publike. Uveljavljanju najprodornejšim ustvarjalcem je namenjena še dodatna pozornost v analizah, ki so objavljena v drugi knjigi.

Do izstopajočih pojavov prihaja, ker zanimanje za slovensko književnost skušajo prebuditi predvsem slovenski posredniki, ki prevladujejo celo med prevajalci in interpreti. Zato razumevanje prevedenih del, kljub obravnavanim razlikam, bistveno ne odstopa od slovenskih pogledov in v glavnem nima globljega stika z živimi ustvarjalnimi iskanji italijanske besedne umetnosti. Ob tem se razkriva drugačen položaj književnosti v obeh kulturnih prostorih.

Bibliografski pregled italijanskega gradiva o slovenski književnosti in imensko kazalo je objavljen v knjigi Zoltan Jan: Cankar, Kosovel, Zlobec in Ljubka Šorli pri Italijanih ter bibliografski dodatek, Soizdajatelja Slavistično društvo Slovenije in Založba Rokus, Ljubljana, 2001 (Slavistična knjižnica 5).

SUMMARY

The study tries to find out which Slovene literary works echoed, to a certain extent, in Italy during the half-a-century period after the Second World War. The understanding of the Italian public and the Slovene comprehension of its interest, which owing to the differences between the two nations raise important questions, are taken into consideration.

The comprehensive review of the existing treatises consists of three parts: besides the expert reports on the echoes of Slovene literature it also includes the journalistic ones and is expanded upon the presentation of Slovene literature studies made in Italy. This treatise attempts to answer the questions arising from the presented texts by analysing the extensive literary history material which comprises the individual book translations as well as the numerous partial presentations of Slovene literature and is therefore logically classified into three basic categories.

The first group includes the translations of literature for young readers, which is losing the features of national literature when it is sold on free market by big Italian publishing houses expecting commercial success. Additionally, this genre appears among the Slovene ethnic minority, contributing to their national consciousness, and is connected with the efforts of other minorities living in Italy. Both situations reveal structural characteristics because of which these echoes remained unnoticed by the Italian and Slovene public.

The comprehensive list of works translated into Italian form the second group which is represented by different anthologies resulting from the belief that in Italy the Slovene literature is not known well enough or is not known at all. As many of these works appear in the nationally mixed area along the border, the social features of the region and the functions of literature in it had to be studied.

The third group is bigger than it is usually thought and consists of independent book publications of individual Slovene poets and prose writers, while the playwrights are hardy present. The presence of some authors, considered marginal in Slovenia, and the absence of others, for whom the interest of the Italian public would be expected, are surprising. Additional attention is paid to the winning recognition of the most prominent authors published in second tome.

The outstanding phenomena result from the fact that the interest in Slovene literature is mainly arisen by Slovene intermediaries, prevailing even among the translators and interpreters. Therefore, the translated works, in spite of the differences dealt with, do not deviate essentially from the Slovene literary canon nor have they any deeper contact with the contemporary creative search of Italian literature. Thus the different position of literature in the two cultures is revealed.

The bibliographical review of the material on Slovene literature in Italia is published in second tome: Zoltan Jan: Cankar, Kosovel, Zlobec in Ljubka Šorli pri Italijanih ter bibliografski dodatek, Soizdajatelja Slavistično društvo Slovenije in Založba Rokus, Ljubljana, 2001 (Slavistična knjižnica 5).

IZ RECENZIJE

Od dosedanjih razprav in člankov, ki obravnavajo vprašanja recepcije slovenske književnosti v italijanskem kulturnem prostoru in jih avtor upošteva, se pričujoče delo loči po večji gradivski obsežnosti, široki razpravljalni opisnosti in želji zajeti celoto vse do podrobnosti; to celoto pa umestiti v razvidne, od zunaj determinirane, se pravi sociološko in kulturnopolitično pogojene recepcijske procese, značilne za srečavanje slovenske književnosti s povojno Italijo.

V ospredju so pragmatične kategorije recepcijskega dogajanja, kot so vprašanja književne (oz. prevodne) proizvodnje in distribucije, knjižnega trga in kroga bralcev, kar je do neke mere oprto na eksperimentalno sociologijo književnosti (npr. R. Escarpit). Razmeroma močno je pri obravnavanju recepcije izpolnjen prostor literarne kritike in recenzije, ki sta spremljali pojave slovenske književnosti z italijanske in včasih še bolj s slovenske strani. Tu je pisec razprave do podrobnosti evidentiral zares veliko, skoraj neobvladljivo količino gradiva, nabranega po osrednjem in lokalnem časopisju pa tudi iz drugih virov. Prav tako je pri pregledovanju nekaterih institucionalnih in osebnih stikov ter različnih zgodb posredništva, celo posameznih "afer", šel nenavadno daleč in s tem želel narediti kroniko in panoramo dogajanja do kraja otipljivo.

Akad. prof. dr. Boris Paternu

O AVTORJU

Zoltan Jan (rojen 1947. v Novi Gorici) je diplomiral iz primerjalne književnosti in slovenščine na Filozofski fakulteti v Ljubljani in doktoriral 1997 s tezo Recepcija slovenske književnosti pri Italijanih (1945 – 1995). Najprej je bil asistent na Filozofski fakulteti v Zadru, za tem ravnatelj knjižnice v Novi Gorici (1976–1982), nato profesor na Tehniškem šolskem centru v Novi Gorici in istočasno lektor na filozofski fakulteti v Trstu. Opravljal je vodilne funkcije v učiteljskemu sindikatu in mu predsedoval, ko so v začetku devetdesetih let potekali zaostreni boji in stavke. Leta 1993 je izvoljen za državnega svetnika (predstavnik interesov vzgoje in izobraževanja). Dve mandatni obdobji (1996–2000) je bil predsednik Slavističnega društva Slovenije.

Njegova osebna bibliografija obsega skoraj 500 enot. Objavil je vrsto recenzij, predvsem o literarnozgodovinskih delih, člankov o bibliotekarstvu, učiteljskem poklicu, metodiki pouka slovenščine in odmevih slovenske književnosti v Italiji. Obsežnejši prispevki: o odmevih Alberta Camusa pri Slovencih, o delu Avgusta Žigona , analiza Prijateljevega dela Slovenačka književnost. Sourejal je revijo Primorska srečanja (1975 - 2000), pisal in urejal Kroniko, glasilo Slavističnega društva Slovenije (1996–).

DELO: Vodnik po Goriški knjižnici Franceta Bevka (priročnik), 1978; Zbornik Goriške knjižnice Franceta Bevka (soavtor in ur.), 1979; Izbrano mladinsko delo, Bogomir Magajna (ur. in komentiral), 1980; Učna ura z V. Bartolom (soavtor, didaktika), 1993; Zborniki Slavističnega društva Slovenije 6–11 (soavtor in ur.) itd.

LIT.: Martin Jevnikar: Jan, Zoltan, Primorski slovenski biografski leksikon I. knj., 7. zv., Gorica, 1981; Darko Dolinar: Jan, Zoltan, Slovenska književnost, Ljubljana 1996.

V SLAVISTIČNI KNJIŽNICI JE IZŠLO

(Izven zbirke) Slovenska slovnica za tretji in četrti razred srednjih in sorodnih šol. Sestavili: dr. Anton Breznik, dr. Anton Bajec, dr. Rudolf Kolarič, dr. Mirko Rupel, Anton Sovre, Jakob Šolar. Ljubljana, Slavistično društvo v Ljubljani 1940

1. zvezek. France Dobrovoljc in Zvone Verstovšek: Dve imenski kazali. Soizdajatelj Slavistično društvo, Ljubljana, DZS 1955.

2. zvezek. Marja Boršnik: Kratek bibliografski pregled slovenskega slovstva. Soizdajatelj Slavistično društvo, Ljubljana, DZS 1955.

3. zvezek. Alenka Gložančev: Imena podjetji kot jezikoslovnokulturno vprašanje. Soizdajatelja Slavistično društvo Slovenije in Založba Rokus, Ljubljana, 2000.

4. zvezek. Zoltan Jan: Poznavanje slovenske književnosti v Italiji po letu 1945. Soizdajatelja Slavistično društvo Slovenije in Založba Rokus, Ljubljana, 2001.

V pripravi:

5. zvezek. Zoltan Jan: Cankar, Kosovel, Zlobec in Ljubka Šorli pri Italijanih ter bibliografski dodatk. Soizdajatelja Slavistično društvo Slovenije in Založba Rokus, Ljubljana, 2001.

(zaključna, zadnja stran knjige)

Slavistična knjižnica 4

Zoltan Jan: Poznavanje slovenske književnosti v Italiji po letu 1945.

Slavistična knjižnica 4

Uredil: dr. Zoltan Jan

Oblikovanje: Klemen Kunaver

Tisk: Tiskarna Ljubljana

1. natis: Ljubljana 2001

Izdajatelja

Slavistično društvo Slovenije (predstavnik dr. Marko Jesenšek)

Založba Rokus (predstavnik Rok Kvaternik)

Založil:

Založba Rokus

signeta……

(4. stran platnic knjige)

IZ RECENZIJE

Od dosedanjih razprav in člankov, ki obravnavajo vprašanja recepcije slovenske književnosti v italijanskem kulturnem prostoru in jih avtor upošteva, se pričujoče delo loči po večji gradivski obsežnosti, široki razpravljalni opisnosti in želji zajeti celoto vse do podrobnosti; to celoto pa umestiti v razvidne, od zunaj determinirane, se pravi sociološko in kulturnopolitično pogojene recepcijske procese, značilne za srečavanje slovenske književnosti s povojno Italijo.

V ospredju so pragmatične kategorije recepcijskega dogajanja: kot so vprašanja književne (oz. prevodne) proizvodnje in distribucije, knjižnega trga in kroga bralcev, kar je do neke mere oprto na pozitivistično sociologijo književnosti (npr. R. Escarpit). Razmeroma močno je pri obravnavanju recepcije izpolnjen prostor literarne kritike in recenzije, ki sta spremljali pojave slovenske književnosti z italijanske

in včasih še bolj s slovenske strani. Tu je pisec razprave do podrobnosti evidentiral zares veliko, skoraj neobvladljivo količino gradiva, nabranega po osrednjem in lokalnem časopisju pa tudi iz drugih virov. Prav tako je pri pregledovanju nekaterih institucionalnih in osebnih stikov ter različnih zgodb posredništva, celo posameznih "afer", šel nenavadno daleč in s tem želel narediti kroniko in panoramo dogajanja do kraja otipljivo.

Akad. prof. dr. Boris Paternu

(besedilo za na prvo stran platnic)

vzamete toliko besedila, kolikor ga potrebujete

OBRAVNAVANA TEMA NAS POSTAVLJA V OBMOČJE PROUČEVANJA KOMUNIKACIJSKIH SPOSOBNOSTI SLOVENSKE KNJIŽEVNOSTI Z BRALCI DRUGIH NACIONALNIH PROSTOROV, KAR OMOGOČA PREVERJANJE UVELJAVLJENEGA VEDENJA O NJEJ IN NJEGOVO SOOČANJE S POGLEDI, KI SE ODPIRAJO NESLOVENCU, KO SLOVENSKO LITERARNO DELO PRESTOPI V DRUGO KULTURNO TRADICIJO. ODPIRA SE TOREJ DVOJNA OPTIKA, KI PO ENI STRANI ZAHTEVA PREMISLEK SLOVENSKIH STALIŠČ IN POGLEDOV NA LASTNO KNJIŽEVNOST TER NA NJENO POZNAVANJE V ITALIJI. NA DRUGI STRANI SE PONUJA POT DO ODGOVORA NA OBČUTLJIVO VPRAŠANJE O POZNAVANJU SLOVENSKE LITERATURE IZVEN NACIONALNEGA PROSTORA, V DRUGAČNEM KULTURNEM IN DRUŽBENEM KONTEKSTU, KI PO NAŠEM PREPRIČANJU VPLIVA NA USODO LITERARNEGA DELA. NA TEJ RAVNI SE POJAVLJA ZELO ŠIROK SPEKTER PROBLEMOV, KI JIH JE TREBA OBVLADATI IN SISTEMATIZIRATI, PREDEN SE LAHKO PRIČNE PLODNA OBRAVNAVA KLASIČNIH VPRAŠANJ RECEPCIJE. IZHAJAMO IZ SPOZNANJ SOCIOLOGIJE LITERATURE IN PREPRIČANJA, DA JE BRANJE LEPOSLOVNEGA DELA V VELIKI MERI DOLOČENO TUDI Z ZUNAJBESEDILNIMI INFORMACIJAMI, S KATERIMI RAZPOLAGA BRALEC. POMEMBNO JE TUDI DRUŽBENO OKOLJE, V KATEREM SE POJAVLJAJO PREVODI LITERARNIH DEL IN V KATEREM SE OBLIKUJE POTENCIALNI BRALEC, KI SI IZBERE DOLOČENO LEPOSLOVNO DELO IZ PONUJAJOČE SE MU MNOŽICE KNJIG ZARADI SPLETA INFORMACIJ IN VREDNOT, S KATERIMI RAZPOLAGA ŽE PRED ODLOČITVIJO. REŠEVANJE TAKŠNIH PROBLEMOV ZAHTEVA OD RAZISKOVALCA VRSTO TEORETIČNIH OPREDELITEV, KI SO DO DOLOČENE MERE ŽE OBDELANI TUDI V SLOVENSKI TEORIJI PRIMERJALNE LITERARNE ZGODOVINE, VENDAR V PRAKSI KOMAJDA PREIZKUŠENI. LITERARNOZGODOVINSKE RAZISKAVE TEGA PODROČJA NAMENJAJO NAJVEČ NAPOROV ODMEVOM IN VPLIVOM TUJIH PISATELJEV V SLOVENSKEM PROSTORU, NEPRIMERNO SKROMNEJŠE PA JE PROUČEVANJE USODE SLOVENSKE KNJIŽEVNOSTI V TUJINI, KAR ŽELI OSVETLITI PRIČUJOČI PRISPEVEK. KLJUB TEMU JE NA IZBRANEM RAZISKOVALNEM PODROČJU ŽE NASTALO NEKAJ PREGLEDNIH ŠTUDIJ IN TUDI POGLOBLJENIH OBRAVNAV OŽJIH PROBLEMSKIH KROGOV, KI BODO EKSCERPIRANE V POGLAVJU O HISTORIATU, KAMOR NA DOLOČEN NAČIN SODI TUDI OBSEŽNA MNOŽICA SPROTNIH RECENZIJ VSAKEGA V ITALIJI OBJAVLJENEGA LEPOSLOVNEGA DELA. TEM OBRAVNAVAM ODMEVOV SLOVENSKE KNJIŽEVNOSTI V ITALIJANSKEM PROSTORU JE POTREBNO NAMENITI POSEBNO POZORNOST, KER OMOGOČAJO OPREDELITEV TEMELJNIH PROBLEMSKIH SKLOPOV.

KER JE GRADIVO OBSEŽNO IN VEČINOMA NE SODI V OŽJE POJMOVANO STROKO, GA JE SMISELNO KATEGORIZIRATI V TRI SKUPINE, ZNOTRAJ KATERIH SE POJAVLJAJO SKUPNE KONSTANTE. PROUČEVANJE HISTORIATA TOREJ NIMA NAMENA ZGOLJ EVIDENTIRATI VSEH POROČIL, KI VSEBUJEJO ŠTEVILNE TUDI ZA PRIČUJOČO RAZISKAVO POMEMBNE PODATKE. USMERJENO JE V ISKANJE SKUPNIH ZNAČILNOSTI, IZVIRAJOČIH IZ GLOBLJIH MISELNIH VZORCEV, KI RAZKRIVAJO POLOŽAJ SLOVENSKE KNJIŽEVNOSTI V NACIONALNEM SAMOZAVEDANJU. NA TA NAČIN SE ŽELI PREVERITI NASLEDNJA TEZA: ČE SE SPREMLJANJU VSAKE V ITALIJI IZDANE PUBLIKACIJE NAMENJA TOLIKŠNA POZORNOST, JE TEMU TAKO ZARADI PREPRIČANJA, DA GRE VSAKOKRAT ZA POMEMBNO DEJANJE, KI POTRJUJE KVALITETO SLOVENSKE KNJIŽEVNOSTI. TA IMA V HIERARHIJI NACIONALNIH VREDNOT POSEBNO MESTO, ČEPRAV SPROTNE OBRAVNAVE ODMEVOV NE PROBLEMATIZIRAJO, PAČ PA JIH SPREJEMAJO KOT SAMOUMEVNE. GRE ZA MNENJE, DA SE SLOVENSKA KNJIŽEVNOST DOSLEJ ŠE NI UVELJAVILA KOT DEL GOETHEJANSKO RAZUMLJENE SVETOVNE KNJIŽEVNOSTI LE ZATO, KER JE TUJINA ŠE NI SPOZNALA, NE IZPOSTAVLJAJO PA SE KRITIČNEMU PREMISLEKU SLOVENSKI KRITERIJI VREDNOTENJA NITI SE NE POSTAVLJAJO VPRAŠANJA O NJENI PREPRIČLJIVOSTI V TUJEM KULTURNEM PROSTORU.

Acquaviva, Giorgio, 234
Agrimi, Bruno, 188
Albreht, Fran, 17
Ambrozini, Rudolfo, 117
Amoroso, Giuseppe, 210
Andrzejewski, Jerzy, 236
Anglisani, Gianni, 189
Anglisari, Gianni, 211
Antoni, Luisa, 141
Apih, Elio, 232
Apollonio, Zvest, 219
Ascoli, G. I., 122
Assanti, Cecilia, 123
Aškerc, Anton, 94
Attems, Karel Mihael, 51
Avirović, Liljana, 181
Bajc, Diomira Fabjan, 140
Balantič, France, 114
Baldas, Bruno, 166
Balzac, Honore de, 232
Bambič, Milko, 81
Ban, Vera Tuta, 136
Bartol, Vladimir, 66, 120, 232
Bartoli, Bartolomeo, 31
Batič, Franc, 43
Batič, Stojan, 122
Battisti, Alfredo, 123
Battisti, Carlo, 122
Bavčar, Evgen, 159
Bekar, Milan, 135

Beličič, Vinko, 132
Bellomi, Lorenzo, 123
Benco, Silvio, 115
Benčina, Martin, 49
Benedetič, Filibert, 116, 125
Benedetič, Vesna, 84
Bergamo, Fabio, 148
Bergant, Mihael, 210
Bergles, Ciril, 113
Bergnach, Anita, 205
Bernardi, Ulderico, 234
Bernardis, Valentina, 123
Bernik, Janez, 122
Berti, Enzio, 52
Betocchi, Daria, 124
Bettini, Emanuele, 186
Bettiza, Enzo, 66
Bevk, France, 34
Bezlaj, France, 32
Bianchini, Stefano, 176, 181
Bičič, Eros, 105, 180
Birtič, Anton, 219
Bizjak, Ivan, 85
Blasutig, Michelina, 205
Blatnik, Andrej, 107
Blaželj, Boris, 182
Bohorič, Adam, 29
Böll, Heinrich, 236
Bonazza, Sergio, 48
Bongiorno, Arrigo, 236
Bonomo, Peter30
Bonutti, Karel, 225
Bor, Matej, 90
Bordon, Furio, 100
Bordon, Rado, 196
Borko, Božidar, 17, 19
Boršnik, Marja, 258
Botteri, Guido, 119
Božič, Božo, 179
Brajkovič, Maja, 54
Brandolin, Mario, 145
Bratina, Darko, 125
Bratuž, Andrej, 122
Bratuž, Lojzka, 44
Brazzoduro, Gino, 77
Brecelj, Aleš, 103
Brecelj, Marijan, 17
Brecelj, Martin, 52
Brecht, Bertold, 211
Brejc, Tomaž, 110
Brenk, Kristina, 81
Bressan, Aldo, 111
Bressan, Arnaldo, 21
Breščak, Peter, 17
Breščak, Peter, 178
Brunel, Pierre, 11
Brvar, Andrej, 110
Bucovaz, Mariarosa, 83
Budal, Andrej, 17
Bulovec, Štefka, 222
Butina, Roža, 137
Buttolo, Odorico, 54
Caharija, Matej, 151, 214
Calvi, Bartolomeo, 42
Camerini, Fulvio, 120
Camilesso Lendaro G., 191

Camus¸ Albert, 257
Canini, Marco Antonio, 88
Cankar, Ivan, 8, 12
Cankar, Izidor, 30
Cantarutti, Ludovica, 106
Capaldo, Mario, 225
Caro, Roberto Di, 129
Carpinteri, Lino, 143
Cascino, Guglielmo, 31
Cavalli, Gian Roberto, 146
Cavazza, Silvano, 122
Cecovini, Manlio, 211, 231
Cencig, Igor, 83
Cenda, Marija, 123
Cendon, Alice, 156
Cergol Bavčar, Ines, 109
Cergoly, Carolus L., 23
Cerkvenik, Angelo, 39
Cervani, Giulio, 117
Cesaretti, Valentina, 173
Chevrel, Yves, 11
Chiudini Giacomo, 88
Ciani, Bruna, 104
Cigler, Janez, 30
Civic, Cristopher, 181
Clavora, Francesco, 154
Clissold, Stephen, 176
Codra, Fabio, 123
Cok, Nada, 226
Colja, Nastja, 140
Colognati, Romeo, 8, 9
Competa, Silvio, 123
Conetti, Sergio, 123
Corsini Armani, Maria, 123
Cracina, Angelo, 154
Cronia, Arturo, 8, 9, 26
Crucil, Daniele, 83
Curis, Maria Grazia, 214
Cvetajeva, Marina Ivanova, 211
Cvetek Russi, Ljudmila, 51
Čar, Aleš, 188
Čermelj, Lavo, 115
Černic, Karlo, 123
Černigoj, Avgust, 116
Češčut, Marija, 222
Čič, Tina, 106
Čok, Nada, 84, 120
Čop, Matija, 35
Čubej, Mirko, 151
Čuk, Marij, 109
Čuk, Marija, 17
Dakskobler, Franc, 22, 74
Damiani, Enrico, 31, 61
Damiani, Sandro, 181
Debeljak, Aleš, 107
Debeljak, Anton, 90
Debeljuh Poldini, Mara, 27
Dedenaro, Roberto, 155
Dekleva, Lidija, 112, 118
Dekleva, Milan, 107, 108
Demarchi, Silvano, 193
Depangher, Giorgio, 123
Destovnik, Karel - Kajuh, 90
Detela, Fran, 138
Detela, Lev, 17
Dev, Janez Damascen, 30

Devetak, Davorin, 123
Devetak, Igor, 210
Devetak, Karlo, 123
Devidè, Patrizia, 212
Dezman, Mario, 223
Dilena, Loris, 156
Dobrila, Lorena, 123
Dobrovoljc, France, 17
Dodič, Patricija, 52
Dogo, Marco, 181
Dolenc Zambelli, Sonja, 101
Dolhar, Rafko, 119
Dolhar, Tatjana, 140, 214
Dolinar, Darko, 257
Dominko, Miligoj, 223
Donatti, Giuliano, 197
Doplicher, Fabio, 186
Dorfles, Giorgetta, 48
D'Osmo Sergio, 143
Drakulić, Slavenka, 181
Drčar-Murko, Mojca, 167
Drekonja, Ciril, 39
Drnovšek, Janez, 47
Druškovič, Drago, 122
Držić, Marin, 143
Eco, Umberto, 11
Engels, Friedrich29
Ercolessi, Giulio, 158
Escarpit, Robert, 11
Fabjan Bajc, Diomira, 50
Fabrio, Nedjelko, 23
Fabris, Brune de, 209
Falabrina, Gian Luigi, 157
Fasolo, Ugo, 105
Fatur, Bogomil, 90
Favetta, Bianca Maria, 157
Feis, Antonio De, 134
Ferk, Janko, 107, 205
Ferluga-Petronio, Fedora, 46
Ferrari, Renato, 66
Filipčič, Nadja, 133, 134
Filipič, France, 108, 112
Finžgar, Fran Saleški, 34
Fiore de Nicolais, Asteria, 193
Firmani, Roman, 153
Fister, Irena, 213
Flora, Francesco, 115
Fölkel, Ferruccio, 24
Fonda, Elsa, 211
Fonda, Pavel, 151
Fornazarič, Elio, 156
Forstnerič, France, 108
Frančič, Franjo, 107
Frangeš, Ivo, 36
Frantantonio, Carmela, 215
Frauo, Giovanni, 60
Frescobaldi, Dino, 181
Fritz, Ervin, 107
Frkovič, Tatjana, 104
Funtek, Anton, 138
Furlanič Valentinčič, Vesna, 109
Gaborovič, Nada, 211
Gabrič, Aleš, 50
Gajšek, Vladimir, 125
Gallina, Mimma, 147
Gangl, Engelbert, 138

Gantar, Kajetan :, 123
Gariup, Mario, 153
Gasparini, Evel, 54
Gatto, Ettore Lo, 49
Gergolet, Viljem, 123
Gerlanc, Bogomil, 17, 42
Gestrin, Andrej, 29
Gherdol, Igor, 205
Gianaria, Fulvio, 196
Giudice, Daniele Del, 160
Giusti, Wolfango, 31, 76
Glavaš, Suzana, 225
Glazer, Janko, 90
Gložančev, Alenka, 258
Godec, Ančka Gonik, 81
Godina, Josip, 132
Godini, Neva, 50
Godnič, Neva, 24
Godnič, Stanka, 79
Golar, Cvetko, 77, 90
Golia, Pavel, 90
Golouh, Rudolf, 39
Gombač, Boris, 155
Gorinšek, Danilo, 77
Govekar, Fran, 34
Grabnar, Boris, 179
Gradišnik, Janez, 50
Gradnik, Alojz, 35, 43
Grafenauer, Ivan, 46
Grazia Devidè, Maria, 123
Gregorčič, Simon, 30
Gregorič, Milan, 130
Grgič, Matejka, 123
Grilli, Federico, 145
Gruber Benco, Aurelia, 111
Gruden, Barbara, 187
Gruden, Igo, 30, 77
Gruden, Živa, 83
Grum, Slavko, 33, 66
Guagnini, Elvio, 65
Gubec, Matija, 30
Gudževič, Sinan, 225
Guiglia, Federico, 182
Guyon, Bruno, 54
Guzej-Sabadin, Cvetka, 106
Habjan, Viktor, 173
Hace, Renata, 24
Hack, Margherita, 156
Hamuš, Barbara, 80
Handke, Peter, 150
Hanžek, Tomaž, 125
Harej, Zorko, 142
Hensel, Karin, 190
Hergold, Ivanka, 50
Hieng, Andrej, 126
Hočevar, Jože, 211
Hofman, Branko, 113
Hofman, Bruno, 108
Homer, 44
Horvat, Jože, 80
Horvat, Jožet – Jaki, 171
Hottenroth, Edmond, 223
Hraste, Mate, 36
Hren, Tomaž, 30
Hudeček, Jože, 110
Husu, Vanda, 133

Ihan, Alojz, 107
Ilich, Iztok, 17
Ingolič, Anton, 72
Ivanc, Stane, 111, 178
Jan, Slavko, 140
Jan, Zoltan, 28
Jančar, Drago, 125, 140
Janeza Pavla II., 181
Januš, Gustav, 107
Janžekovič, Janez, 76
Japelj, Danilo, 109
Jarc, Miran, 33
Jarnik, Andrej, 29
Javorškom, Jožetom, 23
Jelinčič, Dušan, 161
Jelinčič, Valentin, 122
Jenko, Simon, 35
Jenšterle, Marko, 179
Jeraj, Vida, 77
Jeri, Janko, 103
Jerkov, Jana, 225
Jevnikar, Magda, 46
Jevnikar, Martin, 17
Jež, Janko, 49
Jovanovič, Dušan, 146
Jovanovič, Helena, 140
Jurca, Branka, 196
Jurčič, Josip, 34, 72
Jurin, Zlata, 85
Juvan, Marko, 132
Kacin Wohinz, Milica, 53
Kačič, Mila, 107
Kalc, Dušan, 224
Kante, Lojze, 17
Kardelj, Edvard, 103
Kastelic, Jože, 110
Kemperle, Marijan, 62
Kermauner, Taras, 125
Kersnik, Janko, 33
Kerševan, Rudi, 109
Kette, Dragotin, 35
Kidrič, France, 29
Kitzmüller, Hans, 188
Klodič, Anton, 138
Klopčič, Mile, 30
Kmecl, Matjaž, 239
Kobal, Boris, 140
Kocbek, Edvard, 22, 33
Kocbek, Matjaž, 125
Kociper, Stanko, 92
Kocjan, Miro, 182
Kocjančič, Štefan, 122
Kodelja, Ambrož, 208
Kodrič, Ravel, 123
Kogoj, Marij, 160
Kokelj, Nina, 188
Kolednik, Ferdinand, 73
Kolmanič, Karolina, 107
Kopitar, Jernej, 61
Koren, Jože, 143
Koruza, Jože, 46
Kos, Janko, 44
Kosmač, Ciril, 21
Kosmač, France, 90, 92
Kosovel, Srečko, 12, 51, 77
Košar, Jože, 109

Košir, Niko, 19
Košuta, Miran, 17
Košuta, Miroslav, 124
Kovačič, Lojze, 107
Kovič, Kajetan, 72
Kozak, Juš, 91
Kozak, Primož, 146
Kozlovič, Lidija, 149
Kraigher, Nada, 193
Krakar, Lojze, 107, 113
Kramberger, Marjan, 170
Kramberger, Taja, 218
Kravos, Bogomila, 138
Kravos, Marko, 17
Kreft, Bratko, 17, 32
Krelj, Sebastian, 29
Kremše, Vlado, 181
Krese-Weidner, Maruša, 191
Kristan, Andrej, 29
Kristan, Etbina, 132
Kržišnik, Zoran, 122
Kuhar, Peter, 110
Kump, Sandra, 85
Kuntner, Tone, 108
Kušar, Giovanni, 88
Kveder, Zofka, 132
Lavrenčič, Joža, 90
Lavrenčič, Lucija, 123
Legiša, Drago, 111
Legiša, Lino, 17
Legiša, Martina, 76
Leiler, Ženja, 179
Leone, Angelo, 233
Leopardi, Giacomo, 95
Leskovec, Anton, 138
Lešnik, Vina, 209
Levec, Peter, 170
Levstik, Fran, 94
Linhart, Anton Tomaž, 138
Lipovec, Milan, 132
Lizzero, Mario, 123
Loia, Franca, 161
Lokar, Aleš, 17
Lokar, Aleš, 114, 118
Lovec, Zdenka, 108
Lowe, Geoff, 216
Lucchesi, Paola, 83
Luchitta, Maurizio, 123
Ludvik, Dušan, 92
Lukeš, Neva, 162
Lunetta, Mario, 175
Lutman, Andrej, 109
Luzzagno, Giacomo, 106
Lužan, Pavle, 125
Macedonio, Francesco, 144
Macor, Celso, 121, 184
Madotto, Aldo, 153
Maffeo, Pasquale, 230
Magajna, Bogomir, 257
Magris, Claudio, 148
Magris, Claudio, 232
Mahnič, Joža, 105
Maier, Bruno, 155
Mailly, Antonio Chaurand de, 189
Majakovski, Vladimir Vladimirovič, 211
Majcen, Stanko, 90

Majovski, Ksenija, 61
Makarovič, Svetlana, 72
Makarovič, Svetlana, 107
Makuc, Vladimir, 171
Malahovsky, Jasmina, 208
Manzini, Guido, 122
Marchetti, Fabio, 123
Marchiori, Jolanda, 60
Marcucci, Margherita, 31
Margrelli, Valerio, 196
Mariano, Emilio, 185
Marinčič, Vesna R., 149
Martelanc, Vladimir, 132
Martelli, Claudio H., 120
Martin, Enzo, 57
Martini, Daisy, 175
Martinolli, Gianni, 16
Martinolli, Gianni, 205
Marušič, Branko, 122
Marušič, Lovrenc, 138
Mascioni, Grytzko, 186
Maselj, Fran - Podlimbarski, 94
Matajc, Vanesa, 211
Matičetov, Milko, 17
Mattielig, Anna, 83
Mattioni, Stelio, 66
Matvejević, Predrag, 179
Maurer, Neža, 107
Mauro, Enzo di, 196
Mauser, Karel, 76
Maver, Giovanni, 27, 32
Maver, Mario, 123
Mazzini, Miha, 188
Medved, Andrej, 138
Medved, Anton, 34
Memon, Vladimir, 109
Menneto, Aldo, 166
Merhar, Boris, 42
Meriggi, Bruno, 27
Merkù, Pavle, 17
Merlak, Milena, 107
Mermolja, Ace, 17
Messina, Nuccio, 144
Messner, Janko, 16, 113
Metelko, Fran, 30
Mevlja, Dušan, 17
Miglia, Guido, 66
Miglia, Guido, 119
Migliori, Elio, 63
Mihalić, Slavko, 91
Mihelič, Mira, 17, 72
Mijot, Marija, 132
Mikeln, Miloš, 138
Milevich Fabris, Nadia, 168
Milič, Jolka, 20
Milič, Karel, 119
Milič, Sergij, 119
Milievich, Nadia, 229
Minatti, Ivan, 90
Miniussi, Silvia, 116
Mitrović, Marija, 126
Mittone, Alberto, 196
Moder, Janko, 61
Molè, Vojeslav, 35
Molinari, Fulvio, 66
Molinari, Fulvio, 181

Molinari, Paolo, 211
Morandini, Luciano, 126
Moravec, Dušan, 17
Morucchio, Berto, 122
Moser, Carlo, 148
Mrak, Ivan, 138, 239
Murn, Josip, 35
Musek, Vitko, 222
Muženič, Mirjam, 181
Nikodinovska, Radica, 225
Njatin, Lela B., 108
Novaka, Boris A., 80
Novak-Kajzer, Marjeta, 107
Obed, Zlatka, 109
Obit, Michele, 22
Ocvirk, Anton, 38
Ogrinec, Josip, 138
Ogrizek, Dušan, 80
Olaj, Jože, 125
Opeka, Mihael, 54
Oscar monitti, Oscar, 124
Osnach, Giuseppe, 153
Osolnik, Iztok, 108
Osterc, Lidija, 80
Osualdo, Alessandro D', 84, 221
Oswald, Jani, 218
Ožbot, Martina, 21
Pacini, Leone, 53
Pacor, Luciana, 144
Pacor, Sergio, 144
Pacorini, Federico, 155
Pagavino, Brunello, 154
Paglovec, Franc Mihael, 30
Pahor, Boris, 17, 20
Pahor, Breda, 102
Pahor, Jože, 196
Pahor, Licia, 139
Palčič, Klavdij, 123
Palčič, Klavdij, 214
Paljk, Julij, 109
Paljk, Jurij, 76
Palme, Diana, 146
Pangerc, Boris, 107, 229
Paolini, Davide, 182
Parini, Giusepe, 227
Parovel, Paolo G., 166
Partljič, Tone, 195
Pasini, Luciano, 148
Paternu, Boris, 44
Pauletti, Carlo, 77
Pavan, Aldo, 182
Pavano, Aldo, 182
Pavček, Tone, 109
Pavese, Cesare, 192
Pavlič, Magda, 61
Pavšič, Rudi, 85
Pavšič, Tomaž, 222
Pejović, Vera, 109
Pellegrini, Ernestina, 155, 214
Pensa, Carlo Maria, 145
Perčič, Tone, 49
Peri, Vittorio, 166
Peroci, Ela, 72
Peroci, Milan, 80
Perpar, Mateja, 188
Peršič, Zorka, 78

Peršolja, Aleksander, 109
Pertot, Bruna, 132
Pertot, Suzi, 25
Perusini, Giovanni, 54
Pesante, Sauro, 115
Pesce, Cesare, 31
Petan, Žarko, 107
Petaros, Robert, 48
Petkovšek, Ivan, 205
Petrè, Fran, 36
Petricig, Alvaro, 83
Petricig, Paolo, 153
Petris, Petrisso de, 117
Petronio, Giuseppe, 120
Pibernik, France, 93
Picchi, Mario, 31
Picchino, Carlo, 31
Picchioni, Giovanni, 31
Piciotta, Rosella, 123
Pikalo, Matjaž, 218
Pilić, Dušan, 180
Pipan, Sergij, 120
Pirjevec, Dušan, 17
Pirjevec, Jože, 100
Pirnat, Janez, 113
Pivitera, Paolo, 44
Pivitera, Paolo, 167
Plahuta, Slavica, 227
Plane, Stefania, 197
Poč, Miro, 189, 214
Počkaj, Lučka, 141
Pogačar, Tanja, 81
Pogačar, Tanja, 80
Pogačnik, Bogdan, 17, 19
Pogačnik, Jože, 51, 90
Pohlin, Marko, 30
Poldini-Debeljuh, Mara, 46
Poniž, Denis, 110
Popovič, Koča, 178
Portesi, Marcello, 235
Portesi, Marcello, 234
Posinković, Vida Gorjup, 166
Potrč, Ivan, 37
Povasnica, Mjuta – glej Petricig, Paolo, 81
Predan, Vasja, 143
Pregarc, Aleksij, 109
Pregarc, Janko, 16
Pregelj, Ivan, 34
Pregelj, Ivan, 122
Pregl, Slavko, 79
Prešeren, Franc, 16
Prešeren, France, 28
Prežihov, Voranc – gl. Kuhar, Lovro, 34
Prijatelj, Ivan, 94, 257
Prinčič, Ivica Tratnik, 141
Puntar, Luka, 30
Puppini, Marco, 123
Puškin, Aleksaner Sergejeič, 30
Quaglia, Renato, 150
Quaia, Mario, 131
Qualizza, Giorgio, 205
Qualizza, Marino, 123
Quasimodo, Salvatore, 175
R. Cooperja, Henry R., 44
Radovich, Natalino, 54

Rakar, Atilij, 126
Rakovac, Milan, 130
Ramous, Osvaldo, 170
Ramovš, Fran, 32
Randi, Oscar, 63
Ravbar, Miroslav, 17, 19
Raveggi, Patrizia, 21
Razboršek, Maja, 16
Rebula, Alojz, 17, 23
Reggente, Tullio, 123
Rehar, Lelja, 162
Remec, Alojzij, 138
Rener, Milko, 122
Renko, Mišo, 149
Renko, Srečko, 48, 123
Res, Alojzij, 27
Rezzi, Paolo, 122
Ribičič, Josip, 72
Rijavec, Mirko, 77
Riva, Jacqueline, 216
Rob, Ivan, 196
Roić, Sanja, 225
Rojc, Tatjana, 136, 210
Rosso, Renzo, 66
Rotar, Braco, 125
Rotar, Janez, 48
Rožanc, Marjan, 146
Rumiz, Paolo, 163
Rupel, Aldo, 123
Rupel, Dimitrij, 11
Rupel, Mirko, 54
Rupel, Slavko, 17
Ruttar, Riccardo, 154
Saba, Umberto, 66
Salimbeni, Fulvio, 122
Salvini, Luigi, 19
Samec, Janko, 196
Samec, Smiljan, 196
Sanpaoli, Paolo, 186
Sanson, Renzo, 226
Santoliquido, Anna, 106
Sardenko, Silvin, 35
Sarzano, Pietro, 132
Sau, Silvano, 145
Scaunich, Egidio, 154
Schiffrer, Carlo, 119
Schlosser-Laukel, Gertrud, 115
Schmidt, Matjaž, 80
Sciascia, Leonardo, 171
Scotti, Giacomo, 122, 126
Sedmak, Danilo, 124
Segnan, Doriana, 47
Selan, Dolores, 225
Semič, Aca, 116
Sequi, Eros, 104
Setola, Antonio, 22
Setola, Antonio, 233
Sferco, Ester, 49
Sferco, Ester, 211
Sforza, Carlo, 103
Sgorlona, Carlo, 66
Simčič, Oscar, 124
Simčič, Oskar, 121
Simic, Charles, 188
Simonitti, Valentino Z., 153
Sirk, Sonja, 133

Sitar, Sandi, 211
Skapin-Šlibar, Neva, 160
Skočir, Rudi, 85
Skubic, Mitja, 122
Skušek, Ivo, 19
Slaski, Jan, 33
Slataper, Scipio, 66
Slodnjak, Anton, 36
Slomšek, Anton Martin, 181
Smolnikar, Marjeta, 135
Snoj, Jože, 104
Soldo, Tatjana, 113
Sommaripa, Alasio da, 35
Sosič, Marko, 141
Sosič, Stanislava, 133
Sossi, Livio, 84
Spacal, Lojze, 116
Spadaro, Stelio, 124, 163
Spagnoletti, Giacinto, 172
Spaić, Kosta, 143
Spasov, Aleksander, 91
Spazzalia, Roberto, 121
Spetič, Ivko - Magajna, 109
Spinelli, Gianfranco, 182
Spiritini, Massimo, 88, 169
Spirito, Pietro, 167
Stanič, Stane, 182
Stanovnik, Vasilka, 77
Starc Križman, Slava, 123
Stegu, Viljam, 16
Stendhalu, 232
Stranj, Pavel, 122
Strassoldo, Raimondo, 122
Stritar, Joip, 33
Stritar, Josip, 76
Strle, Vanja, 109
Stuparich, Gianni, 157
Stupica, Marlenka, 80
Suban, Borut, 109
Suhadolčan, Leopold, 72
Susič, Matej, 121
Sussi, Emidio, 122
Sussi, Tomaž, 150
Svetina Terčon, Magdalena, 109
Svetina, Ivo, 107
Svevo, Italo, 66
Svoljšak, Drago, 181
Šalamun, Tomaž, 107
Šarabon, Mitja, 37
Šav, Vlado, 191
Šavli, Ivan, 37
Šega, Drago, 110
Šeligo, Rudi, 195
Šipič, Maša, 33
Širok, Albert, 196
Širok, Karel, 196
Širok, Mojca, 131
Šiškovič, Karel, 162
Škerlj, Stanko, 20
Škrlj, Robert, 156
Šlenc, Sergij, 125
Šnuderl, Makso, 122
Šorli, Ivo, 196
Šorli, Ljubka, 45
Špacapan, Lojze, 116
Špranger, Venčeslav, 115

Štante, Ivan, 204, 208
Šteger, Aleš, 188
Štoka, Jakob, 138
Štoka, Tea, 188
Štucin, Jožek, 109
Šturm, Vida, 207
Šuster, Andrej - Drabosnjak, 29
Šutej Adamič, Jelka, 178, 188
Tagore, Rabindranath, 211
Tallone, Giovanni, 50, 121
Talvi, Maila, 92
Tamborini, Marco, 182
Tasso, Torquato, 44
Taufer, Veno, 113
Taufer, Vida, 90
Tavano, Sergio, 122
Tavčar, Ivan, 34
Tavčar, Ivan (Giovanni), 204
Tavčar, Josip, 17, 54
Tavčar, Marko, 210
Tavčar, Vojmir, 17
Tavčar, Zora, 26
Tence, Sandor, 120
Tolusso, Mary B., 215
Tomasetig, Cesare, 218
Tomasetig, Luisa, 82
Tomažič, Pinko, 132
Tomizzam, Fulvio, 66
Tomšič, Marjan, 228
Tonel, Claudio, 129, 155
Toporišič, Jože, 48
Torkar, Edo, 24
Torkar, Igor, 138
Torre, Ernesto della, 52
Trabalza, Folco, 143
Trampusa, Antonio, 60
Tratnik, Ivica, 105
Trdina, Janez, 76
Trentini, Giovanni, 146
Trinko, Ivan, 46
Trstenjak Anton, 169
Tršar, Dušan, 116
Trubar, Primož, 159
Truhlar, Vladimir, 113
Truhlar, Vladimir Karl, 204
Tullio Altan, Carlo, 124
Turzi, Giuseppe, 156
Tuta, Alenka Rebula, 156
Tuta, Igor, 156
Udovič, Dušan, 161
Udovič, Jože, 33
Ukmar, Jakob, 77
Umek, Loredana, 109, 212
Urbani, Umberto, 31
Valdevit, Giampaolo, 155
Valentini, Stefano, 106
Valjavec, Matija, 72
Valussi, Giorgio, 48
Valvasor, Johann Weichard, 167
Valvazor, Janez Vajkard, 35
Vascotto, Patrizio, 57
Vatovec, Bojana, 120, 214
Vazza, Giorgio, 100
Vegri, Saša, 108
Venucci Merdžo, Patrizia, 47
Verbič, Kristjan, 204

Verbič, Kristjan, 115
Verč, Ivan, 47
Verč, Ivan, 120
Verč, Sergej, 146
Verč,, Ivan, 155
Vergerij, Peter Pavel, 35
Vergil, 44
Verginella, Marta, 124
Vernier, Alfredo, 124
Verstovšek, Zvone, 258
Vertovec, Marino, 197
Vetrih, Jožko, 77
Vettese, Angela, 182
Vettori, Vittorio, 175
Vidali, Vittorio, 119
Vidmar, Josip, 125
Vidmar, Maja, 109, 191
Vidmar, Tit, 17
Vigorellija, Giancarla, 146
Vilfan, Josip, 132
Vilhar, Miroslav, 138
Vilhar, Srečko, 221
Vipotnik, Cene, 90
Vipotnik, Cene, 110
Virtale Bommarco, Antonio, 123
Visintin, Lilijana, 205
Visintin, Lilijana, 204
Vittor, Arnolío De, 226
Vodeb, Rafko, 16, 19
Vodnik, Anton, 90, 92
Vodnik, France, 90, 92
Vodnik, Valentin, 94
Vodušek, Božo, 33
Vogel, Herman, 125
Vogel, Milan, 225
Voghera, Giorgio, 157
Volčič, Demetrio, 182
Vončina, Klavdija, 205
Vošnjak, Josip, 138
Vrabca, Ubalda, 22
Vrčon, Branko, 233
Vremec, Vladimir, 239
Vuga Vogrič, Irena, 101
Vuga, Lucijan, 109
Vuga, Saša, 178
Vuk, Stanko, 113
Vuk, Vili, 143
Waltritsch, Marko, 123
Wilde, Oscar, 232
Wilkoń, Tereza, 225
Wolf Bellotto, Tatiana, 182
Zabukovec, Dušanka, 81
Zadravec, Franc, 118
Zaghet, Neva, 123
Zagoričnik, Franc, 125
Zagoričnik, Franci, 109
Zajc, Dane, 72
Zanier, Leonardo, 124, 218
Zanon, Luciano, 124
Završan, Branko, 141
Zlobec, Ciril, 12, 17
Zlobec, Jaša L., 126
Zlobec, Marijan, 80
Zlobec-Skaza, Marija, 51
Zois, Žiga, 30
Zoppè, Leonardo, 182

Zorri, Rolando, 151
Zorzut, Ludvik, 19
Zupan, Jože, 30
Zupan, Vitomil, 138
Zupančič, Mirko, 55
Žabjek, Aleksandra, 225
Žabot, Vlado, 108
Željeznov, Dušan, 17
Željeznov, Dušan, 104
Žerjal, Edi, 211
Žerjal, Ivan, 48
Žigon, Avgust, 257
Žmavc, Janez, 138
Žnidarčič, Andrej, 110
Župan, Niko, 205
Župan, Rafko, 16
Župančič, Oton, 26